Arist. de anima

Theor. M. A. Zimarae

Arist. De anima

Theor. M. de Ferraria

ARISTOTELIS
DE ANIMA
LIBRI TRES,

Cum

AVERROIS COMMENTARIIS

et Antiqua tralatione suæ integritati restituta.

His accessit eorundem librorum Aristotelis noua tralatio, ad Græci exemplaris veritatem, et scholarum vsum accommodata,

MICHAELE SOPHIANO INTERPRETE.

Adiecimus etiam
MARCI ANTONII PASSERI IANVAE
disputationem ex eius lectionibus excerptam, in qua cum de horum de Anima librorum ordine, tum reliquorum naturalium serie pertractatur.

VENETIIS APVD IVNCTAS.
M. D. LXII.

MICHAEL SOPHIANVS:

FRANCISCO GONZAGÆ

ILL^{MO} AC R^{MO} S. R. E. CARD.

S. P. D.

*Emini obscurum esse arbitror, Francisce Gonzagæ
Card. Ampliss. ex iis, qui uel mediocriter in stu-
diis litterarum, doctrinisq; uersati sunt, quàm dif-
ficilis opera suscipiatur ab iis, qui suam ad Ari-
stotelis scripta de græco uertenda industriam con-
ferunt. Id ego cum aliâs sæpe in uariis doctorum ue
rorum interpretationibus ad meam utilitatem conferendis, tum proxi
me in libris eius de Anima conuertendis expertus sum. Quem ut hoc
tempore laborem susciperem, iunctarum me fratrum honesta uoluntas
adduxit. qui cum ad alia multa Auerrois, quem prope ex omni parte
renouatum edebant, ornamenta, hoc etiam accedere uellent, ut Aristo
telis libri, maxime qui de Anima inscribuntur, quàm emendatissimi
exirent, me potissimum cui corrigendi negotium darent, delegerunt.
Ego uero & si quantum ingenii industriæq; eas res postularet, non igno
rabam, tamen suscepi rem, quòd illis honesta petentibus nihil denegan
dum esse ducerem, & hæc scilicet me spes aleret, si uetustam tralatio-
nem cum græco exēplari accuratius contulissem, fore ut cumulatissime
meo promisso satisfacerem. Quæ me postea opinio longe fefellit. Etenim
tralationem illam adeò fœdam, ac ineptam esse repperi, ut nec Aristo
telis uerba fideliter exprimeret, & pluribus in locis eius sententiā per
uerteret. Accedebat eo, quòd cum recentiores philosophi ueteris inter-
pretis inscitiam perspicerent, atq; huic incommodo remedium affere cu
perent, pro suo quisq; ingenio hos libros emendare aggressi sunt, uerum
cum leuiter græcis litteris essent imbuti, non modo quod uoluerunt asse*

euti non sunt, sed cum multo maioribus tenebris, pluribusq; difficultatibus, eos inuoluerunt: tum uero, tam uaria et inter se discrepantia exẽplaria reddiderunt, ut in germana illius auctoris interpretatione restituenda, non mediocriter esse laborandum uideretur. Sed tamen cum iustis de caussis susceptam iam prouinciam deponere non possem, cœpi ut mihi aptissimum esse uidebatur, multa quæ perperam ingesta erant, delere: plura immutare: nonnulla quæ deerant, addere: ut aliqua orationis species emergeret, ex qua idonea sententia elici posset. Cum autem quò progrediebar longius, eò pluribus sordibus immergi me intelligerem, ad extremum eò rem deduxi, ut me ab integro potius Aristotelem conuertisse, quàm interpretationem ueterem emendasse animaduerterem. in quo tamen ita me temperaui, ut non ita longe me à ratione ueteris interpretationis, & usitatis scholarum uocabulis remouerim, quin illius uestigia in mea conuersione relinquantur. Quod eò feci, quia non instituteram interpretationem nouam: nam multa fortasse aptius, multa limatius dici potuissent: sed necesse habui, quoad eius facere possem, uerba & genera loquendi, quæ ab hoc eodem auctore, & Auerrois elocutione iam inde ab initio in scholas irrepserant, quanuis horrida, parumq; latina retinere: ac ueteris huius auctoris interpretationem corrigere. qui quanuis incultus, nec admodum fidelis sit: tamen nescio quo modo, quòd perquàm religiose ad uerbum omnia de græco exprimat, ab omnibus habetur in manibus, & ad hoc tempus publice legitur. Cuius religio quanuis in hoc genere scriptorum necessaria sit, ita tamen à iudicio, omnisq; politioris doctrinæ cognitione inops est, ut non modo singula græca singulis latinis, ordinem item, & constructionem uocum eandem reddi posse putauerit: sed græcas etiam loquendi formulas, perinde ac si idem latine sonarent, in latinum sermonem detrudendas esse censuerit. quasi uero linguarum ratio ita comparata sit, ut singulis cuiusque uerbis aliud in alia lingua, quod omnino idem declaret, respondeat: earumque differentia in simplicibus modo uocabulis, ac non multo etiam magis in dicendi ac eloquendi generibus posita sit: quod tamen usque eo uerum est, ut hæc ipsa totam uim linguarum sibi uendicent. Quamobrem qui fidi ac eruditi interpretis fungetur munere, eum præter rerum subiectarum intelligentiam, atque non uulgarem utriusque linguæ cognitionem

gnitionem (quorum utroque minime instructum ueterem interpretem fuisse constat) amplius acri iudicio præditum esse oportet: ut ubi nomina, loquendique formæ non idem ualebunt, quæ illis in altera lingua similitudine ac proportione respondeant, reperire ac discernere poßit: nam ad hunc modum si sua quibusque uis tribuetur, & facilius sensum auctoris consequemur, & omnino ipsi orationi plus uenustatis & splendoris accesserit. Qua facultate cum interpres iste, quicunque tandem ille fuit, (neque enim nomen est proditum) plane caruerit, omnia perabsurde uertit. nec in his duntaxat quæ commemorauimus, eius imperitia perspicitur: sed etiam in exponenda ui partium orationis: cuiusmodi sunt coniunctiones, participia, præpositiones, cæteraque generis eiusdem. quæ, perinde quasi unam eandemque rem ubique notarent, præterit ac negligit. ex quo permulta uitia & errores in interpretanda ac continuanda orationis serie consequi necesse est. His tot tantisque incommodis cum aliqui ex nostris, qui post Constantinopolitanum excidium in Italiam se receperant, consultum esse cuperent: dederunt se huic generi studiorum, & præstantißimum quenque huius philosophi librum, e græco in latinum transtulerunt. e quibus Theodorus Thessalonicensis ea complexus, ad quæ ceteri propter immẽsam rerum uarietatem se aspirare posse diffidebant, ita egregie in eo munere se tractauit, ut nemini imitandi sui spem, omnibus incredibilem suæ eruditionis admirationem reliquerit. In eodem numero habendus est Bessario, qui libros primæ philosophiæ fideliter, nec ab usu scholarum abhorrente dictionis genere conuertit. Eodem pertinet Ioannis Argyropyli industria, qui in his Acroamaticis libris uertendis præclare operam nauauit suam: & Hercule maximam in hoc genere laudem esset consecutus, nisi dum contra odiosam ueteris interpretis religionem enixe admodum contendit, nimium sibi ipse indulgeret, nimiaque licentia pertractaret orationem Aristotelis. quod in aliis scriptoribus transferendis fortasse ferendum est: in his certe librorum generibus periculosum est & lubricum. solet.n. nonnulla de suo addere, multaque obscurius ac angustius, ut sui moris est, ab Aristotele dicta, ipse pluribus uerbis explicare nititur: ac integras interdum clausulas ab explanatoribus, præsertim Themistio, & Simplicio, quem maxime sectatur, transfert in orationem

Aristotelis: quam rationem in iis maxime locis sequitur, quorum est ambigua, ancépsque sententia. Hæc si Argyropylo detraxeris, magnopere illius interpretatio, ut & grauißimi philosophi, & hominis suæ linguæ scientißimi, probanda est. quæ tametsi ob caussas iam explicatas in scholas recepta non est, princeps tamen ille fuit ostendendi luminis hominibus latinis, quo ad cognitionem librorum Aristotelis adire possent. Quamobrem cum hæc barbara, parumque fidelis interpretatio paßim in Italiæ gymnasiis uersetur: omnesque in eo suam operam ponant, ut omnibus mendis uitiisq; sublatis, quæ sunt innumerabilia, ad commodiorem orationis formam redigatur, idem ego quoque oneris suscipiendum esse duxi: non equidem quo de cuiusquã laude aliquid delibarem: sed potius ut illorum exemplo monitus, conferrem ipse quoque aliquid ad hanc præstantißimam, & in primis utilem philosophiæ partem, quam uehementer à scholis desiderari iudicabam. Proinde in eam curam præcipue incubui, ut fidelißime auctoris sensa latine redderem, atque non modo uim uerborum explicarem, sed nisi uel res ipsa, uel linguæ proprietas respueret, etiam multitudinem græcorum nominum, pari numero latinorum exprimerem. Neque uero uel intuli usquam aliquid de meo, nisi græci uocabuli notio ita ostenderet esse faciendum: uel nominum structuram immutaui, nisi id postularet perspicuitatis ratio, uerbáque essent eiusmodi, quibus omnium interpretum consensu res aperta minimeque dubia subiiceretur. articulis uero, & participiis, ceterisque id genus orationis partibus uim suam, quæ multiplex est, restituere, & quoad eã latina oratio referre potuit, pro uiribus exprimere conatus sum. sed ante omnia sedulo operam dedi, ut ea quæ ita dicuntur ab Aristotele, ut in uarias sententias trahi poßint, ita transferrem, ut eandem ambiguitatis speciem præ se ferrent, neque me uni definitæque sententiæ cuiusquam explanatoris addicerem. quod ne facerẽ si quo in loco linguæ latinæ ratio me impediuit, eum sensum reddidi, quem magis probabilem, magisque peruulgatum esse perspiciebam. quod ea mente feci, quòd cogitem aliquando hos eosdem, ac reliquos fortasse huius philosophi libros, qui publice enarrantur, cum annotationibus quibusdam iterum in publicum emittere: atque tum demum cur plæraque uel immutauerim, uel addiderim, ac certis in locis ab aliorum interpretatione

pretatione recesserim, denique quam in quaque re secutus sim rationem, pluribus aperiam. Hunc porrò laborem meum Cardina. Ampliss. in tuo nomine apparere uolui: ratus id esse officii mei, cum propter incredibilem humanitatem tuam, qua me dum Patauii liberalium disciplinarum gratia commorareris, amplexus es: tum uel maxime quoniam si quid est, quod uel ratione instituti, uel laudabiliter confici a quoquam possit, præcipue in studiis doctrinæ, eius tibi fructus iure optimo deberi existimo. Nam tui quidem animi excellentia, & ad omnem laudem impetus excelso & illustri loco sita est: qui opes, quibus circumfluis: qui cetera bona, quæ uel natura, uel fortuna tibi benignissime largita est: non in persequendis uoluptatibus, quas plærique peruerse admirantur: sed cum omni uirtute comparanda, tum uero conformando animo philosophiæ studiis, consumis. idque agis diligenter, ut præclaram uirtutis excolendæ consuetudinem, quæ uiguit in patre tuo Ferdinando Gonzaga sapientissimo & fortissimo Imperatore, & in patruo Cardinali etiamnũ maxime elucet, constanter tuearis: usqueadeo ut omnium consensu tu unus existas, ad quem omnes omnium rectæ cogitationes, honesti conatus, præclara denique opera referri debeant. Multa huius rei argumenta sunt, sed nullum grauius, nullum ad laudem tuam illustrius, Pii Pontificis Maximi testimonio: qui eximiis tuis uirtutibus commotus, summa omnium uoluntate, ad suorum te numerum adscribere, & in amplissimum sanctissimumque ordinem cooptare uoluit. Quamobrem cum omnium mentes in te conuersæ sint, omniumque de aliqua laude cogitantium te spectet industria, probabilem & satis idoneam caussam me habere sum arbitratus, cur hoc meæ operæ studiique monumentum, qualecunque id tandem foret, tuo nomini inscribendum esse decreuerim. Quod quidem uel ob eam maxime caussam te non improbaturum esse confido, quòd coniunctum habeat studium & industriam Marci Antonii Passeri mei eiusdemque tui doctoris, omniumque huius ætatis philosophorum facile principis: qui in hos eosdem ac reliquos Aristotelis Libros Auerrois Arrabis Commentarios, singulari diligentia certissimoque iuditio excussit, & infinitis propemodum mendis inquinatos, suæ integritati restituit. quæ res quantum adiumenti philosophiæ cupidis hominibus sit allatura,

non est huius temporis exponere. Neque ſane faciam, ut in eius uiri laudes ingrediar, quòd & plane ſuperuacaneam operam ſuſcepturus ſim, & nullum exitum inuentura ſit oratio. Nam ſummam hominis doctrinam, ingenium planè diuinum, acerrimum iudicium, omnes nationes genteſque iam norunt, ac prædicant: utque eum e ſuperiori loco de abditiſſimis philoſophorum decretis audiant diſſerentem, frequentes quotannis Patauium confluunt. Quod ſupereſt Clariſſ. Cardinalis, lucubrationem hanc meam, non ex ipſa re quam longe infra tuam dignitatem eſſe conſtat: ſed ex mea in te obſeruantia ponderes uelim.

Vale.

Patauii. VII. Kalen. Iulii.

M D LXII.

DE ORDINE LIBRORVM NATVRALIVM ARISTOTELIS DISPVTATIO EX LECTIONIBVS M. A. PASSERI IANVÆ EXCERPTA.

Ibros naturales eo ordine digessit Aristoteles,
quo natura ipsa in rerum naturalium genera-
tione uti solet. Res.n. naturales, vt quę compo
sitę sunt, ex principijs suis essentialibus ijsq; pri
mis, pendeant necesse est. quo in genere est ma-
teria prima, & mouens primum: ex quibus for
mæ eliciuntur: quæ res naturales vt actu sint ef-
ficiunt, quasq; proprij fines consequuntur. Quamobrem cum ex
his tribus res naturales originem ducant, iure optimo primum in
generatione locum habere debent. Hoc mirũ naturæ artificium
imitatus Aristoteles, ordine doctrinæ libros de Auscultatione
Physica primo loco audiendos esse voluit. in quibus pręcipue de
materia prima, deq; mouente primo, doctrinam complexus est.
Quibus proportione respondentes, libri de Cœlo & simplicibus
corporibus, secundum obtinent locum. nã cœlestia corpora agen
tem causam & mouentem: grauia & leuia materiam, tametsi pro
prie magis, prę se ferunt: quippe quę proximè immediateq; res na
turales constituant. Corpora simplicia illa sunt, quæ vt elementa
cognoscuntur, quandoquidem ex eorũ mixtione naturalia, quæ
uere pendent à principijs, componuntur: quibus elementa illa ve
luti materia subiiciuntur. Sol vero in obliquo circulo conuersus,
cum motu mobilis primi, vt agens illis eisdem comparatur. Itaq;
omnes istos libros de principijs appellandos esse censendum est.
Quapropter libri de Generatione & interitu, tertium locum te-
nent, ita vt horum trium librorum ordini, quæ ab Aristotele in
prologo de Physica auscultatione dicta sunt, facile respondere vi-
deantur, à principijs scilicet & causis, vsq; ad elementa. His demũ
sic ordinatis liber Meteorologicorum annumeratur, ordine quar
tus: at primus naturalium, quæ vere ex principijs esse dicun-
tur & appellantur mixta. Et primo quidem quæ imperfecta sunt
occurrunt: is.n. ordo. naturę est, vt ab imperfectis exordiens in
perfectiora ac demũ perfectissima generationem terminet. Post
hunc qui de his tractat quæ ex terræ visceribus effodiũtur, quin-
tus

tus sequitur liber. Quibus ad hunc modum distributis, qui loco sextus sequi debeat, non eadem est apud omnes opinio, cum de animatis deinceps agendum sit. Qua de re dubium est, num de anima prius, postea de animatis tractandum sit. Deinde si de animatis ratio obtineat, prius ne de stirpibus quæ vegetatiua dũtaxat viuunt uita, an de animalibus quæ præter hanc, etiam sensitiuam habent. Nam qui de anima agendum prius esse uoluere, ac proinde sextum obtinere locum, fuere Auicenna & Latini, his moti rationibus. Nam sermo de anima, vniuersalior est, quam de eadem, vt vegetatiua, & vt sensitiua dicitur: quare de ea prius agendum esse persuadet ratio, sicuti in libris de anima etiam obseruauit ordinem hũc Aristoteles, qui prius animã in communi, mox vegetatiuam, sensitiuam, & rationalem definiuit. Altera ratio ab animatis veluti a causatis accepta est. Causata enim perfecta notitia cognosci non possunt nisi per suam causam, eamq́ formalem, vt ex Auerroe Post: primo. comm. trigesimoquinto habetur. Ergo vt animata perfecte cognita sint, eorum causam & formam quæ anima est, prius cognitam esse supponunt. Ex aduerso sunt plerę que Aristotelis auctoritates. Nam in libello de partibus ad motum vtilibus, inquit, Quæ circa progressum animalium, & circa omnem secundum locum mutationem hoc modo se habent, his determinatis, consequens est speculari de anima. Sequitur itaq; librum de partibus, animæ scientia. Idem in primo de partibus animalium dicit, Sed cum satis de his egerimus, nostrámq; explicuerimus sententiam, restat ut de animãte natura disseramus. Quare post libros de partibus, liber de Anima collocandus est. non itaq; sextus erit. Dubium hac ratione nascitur quis tandem hic locus sit, Inter græcos & Auerroẽ conuenit locũ libri de Anima octauum esse debere. At quomodo è sexto in octauum locum proficiscatur ordo, controuersia est. Auerroes Meteororum primo cap. primo ordinauit, ut videtur sexto loco librum de Plantis, septimo de Historia Animalium, octauo de partibus, & de Anima. Alij vero sexto, libros de Animalibus, septimo de Plantis, octauo de Anima. Ex horum dissensione uenit explicanda hæc difficultas de ordine librorum, de stirpibus, & de animalibus: prius tamen positis vtriusq; sectæ rationibus, & illius quã Auerroes sequi voluit. Nam simplicium notitia, eam quæ compositorum est, ordine præcedit. Quare liber de Stirpibus, librum de animalibus præcedere debet. Præterea, ea proportione et respõdet animatum animato, qua animæ anima, secundum cognoscendi ordinem: sed præponitur vegetatiuæ animæ notitia in libro

de

de Anima, cognitioni animæ sensitiuæ: quare eadem ratione & stirpes animalibus in cognitione præponi debent. Rationes deinde ex aduerso positę sunt: Animalia stirpibus notiora nobis sũt, quare & illis in cognitionis ordine priora esse debent. Nam perinde se habet in ordine cognoscendi perfectum animal ad imperfectum, vt animalia ad stirpes. Habent enim quæ perfectiora animalia sunt conspicuas ac manifestas partes magis, quàm imperfecta: vt ex procedendi ordine in libro de Animalium historia colligitur: ubi de homine prius, quam de cęteris agi‥ quam eandem rationem animalia ad stirpes tenẽt: quinimo animalium veluti exemplaria quædã stirpes sunt: nam cutis corticem, [illegible] ca ro lignum prȩferunt. hoc Aristotelem voluisse dictum illud in ꝛ.
» ne de longitudine, & breuitate vitȩ cõfirmat. Sed de hoc secundũ
» se in his quæ de plantis determinabitur. Postponitur itaq; plantarum notitia animalium cognitioni.

Quid autem in hac interpretum dissensione dicendum sit, Deo. Opt. Max. Fauente dicamus, præposita prius distinctione ex Auerroe, Meteororum primo capit. primo. collecta. Librorum qui de animatis tractant ordinem, partim habere quid necessarium, partim quid vt melius: quod & Auicenna voluisse videtur, dicens, cum posuerit animam in sexto loco, si quis ordinem hunc imitare voluerit, non calumniabimur illum. his positis, quẽ inter animata ordinem tenemus, tribus propositionibus comple xi sumus, quarum prima sit, Plantarum notitia, vniuersæ quæ de animalibus est cognitioni postponenda est. Secunda, liber de animalium historia, sextum locum tenet. mox septimum, libri de partibus ac de incessu animalium. Tertia, liber de anima. His sic ordine dispositis octauum locum iure obtinere debet. Propositio prima ex Aristotele confirmatur, ex primo & nouissimo contex
» tu Meteororum. In primo inquit, secundum inductum modum
» de animalibus & plantis. In vltimo, & tandem ex his constitutũ
» hominem & plantam. Et aduertendum, quod si aliter reperiatur, ibi ordo non esset: nam tũc ordinem esse inter ordinabilia cognoscimus, quando in principio uel medio uel fine librorum dicta cõcludit, & dicenda proponit: vt in dictis locis, atq; in fine de longitudine & breuitate vitæ obseruauit. Hac ratione quæ ex Auerroe in oppositum dicta sunt, facile diluuntur. Nam tunc a simplicioribus ordimur, quando quæ composita magis sunt, illis notiora nõ fuerint. incepit Aristoteles à compositis ad simplicium notitiam progrediẽs, vt notauit Auerroes primo de auscultatione Physica com. 3. quia principijs quæ simplicia sunt, cõposita sunt notiora.

Secun-

Secundum quoque non vrget. quandoquidem in libris de Anima naturæ ordinem obseruare uoluit, acturus de eius partibus: ea ratione de vegetatiua prius egit: quæ, sensitiua posita, ipsa necessario ponitur. At contra non contingit. Hic uero cognitionis ordinem obseruandum esse voluit, quia sic melius esse cognouit, ut ex Auerrois distinctione posita manifestum est. Secunda etiam propositio manifesta est. Nam quæ in musica, v.g. vt quia sunt habentur, in Arithmetica propter quid sunt, demonstrantur: sic & de Geometria atq; Astrologia in pluribus apparet. Hac ratione sub alternationem scientiarũ, quæ sic se habent, posteriorum primo Aristoteles esse voluit. At si duo hæc quæsita, Quia scilicet & Propter quid, diuersas inter se scientias facere possunt, cur & in eadem scientia genere diuersas partes minime facere possunt? præsertim cum sic requirat noster cognoscendi modus: qualis in animalibus conspicitur, vbi ea prius esse cognoscere oportuit, ut in libris de historia factũ est: mox ex quibus essentialiter cõponantur, quod cũ scimus, pp quid ipsa sunt cognoscimus. Neq; impedimẽto esse potest si quispiam dixerit in eadem parte scientiæ, & quia & propter quid eiusdem effectus esse: quandoquidem particulare aliquod quęsitum hoc modo sciri contingit, vt vbi de compositis omnibus, vt de animalibus, cum eorum proprietatibus, deinde de illorum causis agendum fuerit, non eandem, sed diuersas partes requirunt. confirmatur Aristotelis auctoritate, secun-
» do de partibus animalium cap. primo. Ex quibus & quot nume-
» ro membris singula animalia constarent libris historiarum qui
» de his scripti à nobis sunt planius explicauimus, nũc quas ob cau-
» sas ita se habent cõsideremus. Idem in libello de incessu. Quod.n.
» hoc contingat modo ex naturali palam est historia. Quam autem
» ob causam, nunc est inuestigandum. Tertia propositio, & ratione & auctoritate confirmatur. At priusquam in hanc descendamus, notandum proponimus, quod uniuersa de animalibus disciplina, tribus cognitis absoluitur, atq; perficitur: quorum primum est essentia animalium cum sibi proprijs operationibus. Secundum animalium generatio, qua animal vnumquodque, & gignitur, & successiua perenniq; generatione conseruatur: tertium vita, & mors. Antecedit enim animalium essentia, mox sequitur generatio, postremo vita & mors. Tria plane hæc, cõfusa quadam ratione in libris de historia docuit Aristot. Etenim inter initia ad quintum vsq; librum quid sit essentia cũ proprietatibus: in quinto secundum posuit, de generatione scilicet: in octauo postremũ, quæ ad vitam attinent & mortem, perfecit. His respondentes es-

sentiales

sentiales causæ, in his qui sequuntur libris reperiuntur: Et prima quæ materialis causa est: mox sequit forma. natura. n. hoc nimirũ procedit modo in generatione rerum, cum materiam prius præparet, ex qua quidem forma in actum & perfectionẽ ducitur, ac demum compositum naturale resultat. Hunc etiam ordinem in primis principijs obseruauit. Primo. n. de materia prima in primo de Physica auscultatione pertractauit. mox de forma in secundo. Quapropter post de Historia libros, sequentur libri de partibus: Et de his quæ ad incessum faciũt vt materia, septimo loco determinauit: Post hunc, de anima octauo, vt de animaliũ forma disseruit. Vnde ex materia illa & forma ista tota animalium habetur essentia, atq; animalium quæ consequuntur propria: quandoquidem quæ essentiales causæ sunt, & compositorum causæ sunt, & proprietatum quæ composita illa cõsequuntur. Quorum prima, sensus & motus sunt. his enim ipsis animatum ab inaĩato differt ex Arist. sententia primo de anima 19 & secundo 14. 16. Veruntamen animalium cum propria magis operatio sentire sit, & his primo sensibus qui extrinsecus sentiendi occasiones suscipiũt: idcirco inter libros de propietatibus liber de sensu & sensili primum locum tenet. secundum qui de intrinsecus operantibus: qualis est liber de memoria ac reminiscentia. quos omnes sensus sua sequitur passio. Hac ratione liber de somno & vigilia tertium locum tenet. Quibus expeditis sequitur liber quarto loco, qui proprietatem alteram declarat quæ motus est, atq; de illo in communi tractationem continet. De quibus omnibus proprietatibus confusa quadam notitia in quatuor primis de Historia egit Aristoteles. Quintum deinde locum tenent de generatione Animalium libri, quibus confusè admodum respondent libri de Historia quinto ad octauum vsque. In residuis eadem cognitione respondent his qui distinctè agunt libris de vita & morte, cum sibi cognatis: quorum primus de longitudine & breuitate vitæ disserit. secundus de iuuentute & senectute. tertius de inspiratione & exspiratione. vltimus de vita & morte. His sic demonstratis satis manifestum est de anima tractationem, octauũ locum obtinere. Quod etiam
» Aristoteles persuadet in fine de progressu animalium dicens. His
» autem sic determinatis proximum est de anima contemplari. Isti sententiæ aduersari videtur ratio ex dictis Auerrois collecta primo de anima commento secundo, vbi de vtilitate agit inquiens, Necesse est vt scire de anima sit necessarium in cognitione animalium, non tantum vtile. Ex quibus dictis facile colligitur cognitionem de anima præcedere illam quę de animalibus habetur, si

A animalia perfecta notitia cognosci debeant. Altera ratio quæ cũ sententia nostra pugnat, hæc est: Nulla est animalis pars quæ animata non sit, vt ex paraphrasi Auerrois super primo de generatione animalium colligitur. Non enim ex pluribus partibus inanimatis corpus vnum animatum componi potest. itáq; cognitio de partibus animaliũ à cognitione de anima pendere videtur. Quare quæ de anima est notitia, prior illa est quæ de animalibus tractat. Quibus obiectis sic satisfaciendum esse puto. Primo totũ concedendo, scilicet ad perfectam animalium notitiam necessarium esse animam prius cognouisse: cum vero infertur, ergo liber de anima libros de animalium partibus præcedere debet, consequentia neganda est. Nam ad perfectam animalium notitiã cum ex materia & forma composita sint, vtranq; illam causam cognosci oportet, tum materiam tũ etiam formam: & materiam prius, si naturam generationis ordine sequemur. Quem eundem ordinẽ obseruauit in doctrina Aristoteles, ut dictum est: Animalium materia partes animalium sunt: eorundem forma anima est: quibus cognitis tota animalium substantia cognita est, cum ex his duabus partibus materia & forma essentialiter resultet. Talii taq; ordine anima vt forma secundum perfectam notitiam animalia præcedet. Alterum quoque diluitur argumentum. Nam animalium partes & si animatæ sunt, non tamen vt tales in libris de partibus considerantur, sed vt similares dissimilaresque sunt, & quanta: non aũt ut animatæ sunt. Ad rationes quibus Auicenna & latini mouebãtur, dicẽdũ: Ad primã, quod ratio eodem modo non concludit: Diuersimode.n. comparatur anima animalibus, & partibus suis, quæ animæ sunt. Namq; anima animalibus vt pars est & forma: At suis cõparatur partibus vt totum quiddã est, & vniuersale. Hac plane ratione prius ipsam in vniuersali, mox secũdũ vnam quãque eius partem in secundo de anima definiuit Aristoteles. At considerata anima hoc ordine vt cũ animalibus cõparatur vt pars & forma, non sextum sed octauum locum vt dictũ est tenere debet. Ad reliquam rationem responsio ex dictis manifesta est. Non enim animalia vt causata cognosci perfecte possent, nisi eorum materia & forma cognitis: videlicet partibus & anima, ex quibus secundum essentiam animalia dependent. Quare anima hoc ordine octauum & non sextum locum obtinebit, ut probatum est.

INDEX SVMMARVM ac capitum librorum trium de Anima.

Summæ ac Capita Primi libri de Anima.

Summę ac Capita Secundi libri de Anima.

Summa

Summæ ac Capita Libri Tertij de Anima.

Errata in Sophiani interpretatione corrigenda.

Pag. 4	A	æqui Corrige	equi
Pag. 13	A	hæbetatione	hebetatione
Pag. 34	B	diuinus	diuinius
Pag. 40	A	eum ens	cum ens
Pag. 42	C	latinis	lationis
Pag. 44	B	dissimilarū	dissimilatium
Pag. 46	B	patibile	partibile
Pag. 54	B	amisit	amisit
In eadem	F	ac de nima	ac de anima
Pag. 55	C	diserere	disserere
Pag. 57	F	ea partem	eam partem
Pag. 60	B	adsūt oēs hęc	hæ adsūt oēs
Pag. 67	B	perfecta snnt	perfecta sint
Pag. 71	C	sub est	subest
Pag. 76	C	aut impossibi, dieictum	aut impossibile, dictum est
Pag. 82	B	duoquidem per se unum,	duo quidem per se, unum
Pag. 85	F	in quo ante	in quo autem
Pag. 93	D	qua pupilla obtegitur	quę pupillę obtenditur,
Pag. 101	D	fæudæ	fœtidæ
Pag. 107	F	statim peræque	statim ea tacta peræque
Pag. 112	F	tali illud	tale illud
Pag. 135	D	aīalia alia,	aīalia: alia,
Pag. 136	B	diffentiam	differentiam
Pag. 160	E	hæc adsint	hæ adsint
Pag. 167	F	induisibili	indiuisibili
Pag. 172	A	vt illa iter se,	vt illa inter se.
Pag. 187	F	est scientiale	& scientiale
Pag. 188	D	in postilla, esse sensibilium	esse sensibilia
Pag. 100	B	ne ingenerabilem quidem	ne ingenerabile quidem

ARISTOTELIS DE ANIMA

LIBER PRIMVS,

Cum Auerrois Commentarijs.

SVMMAE LIBRI.

In Prima proponitur nobilitas, ac difficultas scientiæ Animæ.
In Secunda Antiquorum narrantur opiniones de Animæ essentia.
In Tertia eædem confutantur opiniones: Adducunturq; nonnullæ circa Animæ vnitatem quęstiones.

SVMMAE PRIMAE. Cap. I.

Quæ ob res Animæ cognitio & nobilis sit, & difficilis.

ANTIQVA TRANSLATIO.

A Onorum & honorabilium notitiam opinantes, magis autem alteram altera, aut secundum certitudinẽ, aut ex eo quòd meliorumq; & mirabiliorum est, pro pter vtraq; hæc, animæ historiā rationabiliter vtiq; in primis ponemus.

MICHAELIS SOPHIANI INTERPRETATIO.

B *CVm omnem scientiam rem pulchram ac honorabilem esse existimemus, aliam tamen magis alia, vel quòd exquisitior, vel quòd rerum præstantiorum & admirabiliorũ sit, propter vtraq; hæc, scientiam quæ de Anima habetur, iure optimo in primis ponendam esse duxerimus.*

* alr præclarā, nobilē, ꝑtiosam

ἱστορίαν

AVERROIS TEXTVS.

C QVoniam de rebus honorabilibus & delectabilibus est scire aliquid de rebus, quæ differunt ab inuicem, aut in subtilitate, aut quia sunt cognitæ per res digniores, & nobiliores, rectum est propter hæc duo ponere narrationem de anima positione præcedenti.

1 INtendit per subtilitatem confirmationem demonstrationis. Et intendit per hoc, quod dixit aut quia sunt cognitæ per res digniores & nobiliores, nobilitatem subiecti. Artes enim non differunt abinuicẽ, nisi altero istorum duorum modorum, scilicet aut cõfirmatione demonstrationis,

Differẽtia in nobilitate scientiarum.

aut nobilitate subiecti, aut vtroq;. v. g. qm̃ Geometria excedit Astrologiam per confirmationem demonstrationis. Astrologia autem excedit illam nobilitate subiecti. Et dixit. necessarium est propter hæc duo,&c. idest necessarium est, quia hæc duo inueniuntur in scientia de anima, vt procedat sermo de ea ante alias scientias. Et manifestum est consyderantibus: quoniam subiectum huius scientiæ est nobilius alijs: & similiter demonstratio eius est magis firma. Et incœpit sermocinari ita. Qm̃ de rebus,&c. inducendo homines ad amorē scientię.& sermo eius est in forma syllogismi categorici. & quasi dicit &, quia nos opinamur ꝙ cognitio est de rebus honorabilibus,& delectabilibus, & ꝙ scientiæ superant se adinuicem, aut propter confirmationem demonstrationis, aut propter nobilitatem subiecti, aut propter vtrunq;, sicut inuenimus in scientia de anima, scilicet quia superat in his duobus alias scientias, præter scientiam Diuinam: necessarium est opinari ꝙ scientia animæ antecedit alias scientias: & ideo posuimus eam inter omnia quæsita positione præcedenti. D

Scīa đ aīa oēs scīas excedit in nobilitate subiecti, & certitudīe demōstrationis, excepta diuina.

Videtur autem ad veritatē omnem cognitio ipsius multū proficere: maxime aūt ad naturā: est enim tanquā principiū aīalium. E

SOPH. *Videtur autem cum ad omnem veritatem cognitio eius magnopere conferre: tum præcipue ad naturam: est enim quasi principiū animaliū.*

Et nos videmus etiam ꝙ cognoscere eam adiuuat magno iuuamento in omni veritate: & maxime in natura: est enim quasi principium animalium.

*a.l. quod dam.

2 Cùm demonstrauit causam, propter quam debet esse hæc scientia magis honorabilis, & præcedens alias scientias nobilitate, incœpit etiam demonstrare vtilitatem huius scientiæ, dicendo Et nos videmus etiam ꝙ cognitio, &c. Et intendit per omnem veritatē scientias speculatiuas. & intendit per hoc, quod dixit & maxime in natura, idest & maxime in scientia Naturali. Deinde dedit causam, propter quam magis adiuuat Naturalem sciētiam q̃ aliam, dicendo est enim * quasi principium animaliū.i. & causa in hoc est, quia cognoscere de animalibus est maxima cognitio partium naturalium: & anima est principium animalium. vnde necessarium est vt scire de anima sit necessarium in cognitione animalium, non tantum vtile. Et debes scire ꝙ iuuamētum scientiæ animæ ad alias scientias inuenitur tribus modis. Quorum vnus est fm ꝙ est pars illius scientiæ: immo nobilissima partium eius, sicut habet dispositionem cum scīa Naturali. Animalia enim sunt nobilissima corporū generabilium,& corruptibilium. anima autē est nobilius omnibus, quæ sunt in animalibus. Secundus est, quia dat pluribus scientijs plura principia: vt scientiæ Morali, s. regendi ciuitates, & Diuinæ. Moralis enim suscipit ab hac scientia vltimum finem hoīs, in eo ꝙ est homo, & scientiā suæ substantiæ, quę sit. Diuinus autem suscipit ab ea substantiam subiecti sui. hic enim declarabitur, qm̃ formæ abstractæ sunt *intelligētiæ, & alia multa de cognitione dispōnum consequentiū intelligentiam, in eo ꝙ est intelligētia & intell's. F

*a.l. quod dam.

Docum̄. Iuuamen rī scię aīę ad aīs sciētias inueniť trib⁹ modis.

Idem. 12. Meta. 36. & 2. Cœli. t. 61 vide st. 3. huius c. 5 1 solone qōnis tertiæ.

*a.l. intelligentes.

Tertius

A Tertius vero est commune iuuamentum:& est facere acquirere confir-
mationem in primis principijs . quoniam ex ea acquiritur cognitio cau-
sarum primarum propositionum , & cognitio alicuius per suam causam
est magis firma, quàm sui esse tantum.

Inquirimus autem cõsiderare & cognoscere naturam ipsius &
substantiam: postea quæcunque accidunt circa ipsam: quorum aliæ
propriæ passiones animæ esse videntur: aliæ autem communes et
animalibus propter illam inesse.

407R. *Quærimus autem spectare et cognoscere naturam eius & substan-
tiam: deinde quæ circa ipsam accidunt : quorum alia propriæ passiones
animæ esse videntur: alia propter illam etiam animalibus inesse.*

Et quæsitum est scire naturam , & substantiam eius: postea au-
tem omnia, quæ accident ei. & existimatum est quòd horum acci
dentium quædam sunt passiones propriæ animæ, & quædam ac-
B cidunt corpori propter animam.

3 Cùm demonstrauit vtilitatem huius scientiæ, incœpit demonstrare in
tentionem suam dicendo. Et quæsitum est, &c i. & illud, quod quærendũ
est in hac scientia, & perscrutandum, est scire animæ naturam, i. substan-
tiam eius. deinde scire omnia contingentia ei: sicut est de alijs consyderan
dis in scientia Naturali. *Cognitio enim cuiuslibet generis, & speciei nõ
complebitur nisi per cognitionem substantiæ illius speciei , & per cogni-
tionem eorum, quæ contingunt ei, vt dictum est in Posterioribus analy-
ticis. D d. & existimatum est, &c. i. accidentium autem contingentiũ ani
mæ quædam sunt, vt existimatur, passiones, quæ appropriantur animæ, s.
quòd anima non indiget corpore in habendo has passiones, verbi gratia vt
imaginatione per intellectum. quædam autem reputantur indigere cor-
pore, & quòd non cõplebuntur nisi per vtrunque, s. anima, & corpore. Et hoc
intendebat, cùm dixit. & quædam contingunt corpori propter animam.
& hæ sunt passiones attributæ virtuti concupiscibili, s. animæ, quæ desyde
C rat, & fugit. Et induxit hanc diuisionem in accidentibus animæ: quoniã
illud, quod est magis desyderatum de passionibus animæ, est vtrum pos-
sit esse de eis abstractum aliquid, aut non: quod impossibile est, nisi sit ali-
quod earum proprium animæ sine corpore. Et potest intendere per pas
siones proprias animæ, eas, quæ primitus existunt in anima, & secundo in
corpore: vt sensus, & imaginatio. & intendit per alias, eas, quæ existunt in
anima propter corpus, vt somnum, & vigilias. & sic comprehendit in hoc
sermone omnia, quæ contingunt animæ, & attribuuntur ei.

*Cognitio cuiuslibet gñis, et speciei ei⁹ nõ cõplet̃ nisi per cognitionẽ substãtię illi⁹ spẽi p cognitionẽ eoꝝ, q̃ cõtingũt ei. Idẽ. 1. Pos. t. c. 43.

Illud, qđ magis dsiderarũ est de passionib⁹ aię ẽ vtrũ ą̃ eis possit esse aliqđ abstractũ, vł nõ. idẽ infra. cõ. 12.

Omnino autem & penitus difficillimorum est, accipere aliquã
fidem de ipsa : cùm enim sit quæstio cõis, & multis alijs: dico aũt
eam quæ est circa substantiam , & eam quæ quid est, fortassis ali-
cui videbitur vna quædam methodus esse de omnibus, de quib⁹
volumus cognoscere substantiam, sicut & eorum quę sunt secun-
dum

dum accidens propriorum, demonstrationem: Quare quærendũ vtiq; erit methodum istam. D

SOPH. *Verum vsquequaq; difficillimum est aliquam de ea fidem cõsequi: cum enim illa quæstio communis sit etiam alijs compluribus, intelligo autem eam quæ circa substantiam versatur & ipsum Quid est, fortasse putauerit quispiam vnam esse methodum in ijs omnibus, de quibus volumus cognoscere substantiam, vt etiam propriorum eorum quæ ex accidenti sunt, demonstrationem: quare quærẽda fuerit hæc methodus.*

Et valde est difficile, & graue inuenire aliquid firmum in esse eius ex hac perscrutatione. Quoniam hęc perscrutatio, quia est cõmunis alijs multis modis, scilicet perscrutatio de substantia eius, & de ea quid sit, necesse est existimari q via in omnib⁹ rebus, quarum substãtiam volumus cognoscere sit eadem: quemadmodum via demonstrationis in passionibus contingentibus substãtiæ est eadem. quapropter necesse est hanc viam declarare. E

4 Cùm demonstrauit q quærenda in hac scientia sunt principia duorũ generum, quorum vnum est scire substãtiam animæ, & aliud est scire ea, quæ contingũt substantiæ, incœpit primo demonstrare ea, pp quę est difficile scire substantiam eius: & est difficultas cognitionis viæ & regulæ, ex qua põt quis inuenire suã definitionẽ. Et dixit. Et valde est difficile, &c. idest & valde est difficile in cognitione definitionis animæ habere regulam, & viã, ex qua possum⁹ scire definitionẽ veram, i. viam inducentẽ nos ad suã definitionem perfecte. qm̃, si talem regulam habuerimus, tunc facile erit cognoscere definitionẽ animæ. Deinde incœpit demõstrare modum, pp quem difficile est inuenire talem viã, & dare dubitationes, quæ contingunt pp hanc difficultatẽ, & dixit. Qm̃ hæc perscrutatio, quia est cõis, &c. i. & causa huius difficultatis est: qm̃ hæc perscrutatio de aĩa, quæ est quærere cognitionẽ substantiæ eius, quæ est cõis ei, & oĩbus rebus, quarum substantia est quærenda, põt quis dicere q via, qua vr̃ peruenimus ad cognoscendũ definitiones rerũ, eadem est in quærendo cognitionem substantiæ eius, & aliarũ substantiarum omniũ rerũ quęrendarũ. Et dat rationẽ super hoc, dicendo, qm̃ quemadmodum via, qua fit demõstratio super passiones, quæ contingunt rebus, est eadem via in anima, & in alijs, ita est in via cognitionis substantię: vnde necesse est scire istam viam, quę sit. quod est valde difficile. Et, cùm narrauit difficultatẽ contingentẽ dicenti q ista via est eadem, qm̃ quærendum est ab eo scire illam viam, quę sit, incœpit demõstrare difficultatẽ cõtingentẽ dicẽti q ista via nõ ẽ eadẽ. F

Si aũt non est vna quædam & cõis methodus de eo quodquid est, amplius difficilius ẽ negociari: oportebit enim accipere circa vnumquodq;, quis modus: cum autem manifestum fuerit vtrum demonstratio aliqua sit, aut diuisio, aut aliqua alia methodus, adhuc

A huc multas habet dubitationes & errores, ex quibus oportet quę
rere: alia enim aliorum principia, sicut numerorum & planorum.

20 P H. *Sin autem non vna sit & cōis methodus de ipso Quid est, longe dif
ficilior sit pertractatio: oportebit enim inuenire in vnoquoq;, quis mo-
dus. vbi autem manifestum fuerit, vtrum sit demonstratio, vel diuisio,
vel etiam alia quædam methodus, adhuc multæ sunt quæstiones & er
rores ex quibus oporteat quærere: alia enim aliorum principia sunt, ve
luti numerorum & planorum.*

Si autem ista via non fuerit eadem, & cōis tunc erit magis diffi
cile illud, quod quæsitum est. necessariam enim erit inuenire ali-
quam viam in vnaquaq; rerum, & scire illam viam, quæ sit. Et, si
fuerit declaratum vtrum sit demōstratio, aut diuisio, aut alia via,
post remanebunt plures dubitationes in eis, ex quibus debemus
B quærere. principia enim rerum diuersarū sunt diuersa, verbi gra-
tia principia numerorum, & superficierum.

5 Intendit, & si hæc via, qua imus in inueniendo definitiones rerū, & co-
gnoscendo substantias earū, non fuit eadem, & cōis omnibus rebus, qua-
rum definitiones sunt quærendæ, sed plures vna, tunc illud, quod quæsitū
est de cognitione substantiæ aīæ, magis erit difficile. necessariū est enim
tunc scire primitus in vnaquaq; rerū, quarū definitio est cognoscenda per
aliquam viam propriam illis rebus, quarū substantiæ sunt cognoscendæ. De mōo ve-
Et, cùm fuerit declaratū à nobis illam viā esse, & esse vnam, tunc necessa nādi defi-
rium est nobis post scire illā viam, quæ sit: vtrum demonstratio, vt dice nitionē tri
bat Hippocrates: aut diuisio, vt Plato dixit: aut alia via, vt via cōpositio- plex fuit
nis, quā Aristo. dedit in Posterioribus. &, cùm hoc fuerit declaratum, re- opinio.
manebunt post multæ dubitationes, & loca erroris in reb⁹, ex quibus, opȝ Pro opio-
quærere cognitionē definitionū rerum. necesse est enim cum cognitione ne Aristo.
C istius viæ scire prīcipia ꝓpria cuilibet generi generū speculādorū. Prin vide ēt 6.
cipia enim rerū diuersarū genere sunt diuersa. vnde cognitio isti⁹ viç nō Met. cō. 1.
sufficit in scire defiōnes rerū, nisi scita fuerint principia propria illis rebus Principia
ꝓprijs.* nā defiōnes nō cōponunt̕ nisi ex principijs proprijs, q̄ sunt in re. rerū diuer
sarꝫ gener sunt diuer sa. qd̄ quo sit intelli- gēdū. vide 12. Meta. cō. 22.

Primum autem fortassis necessarium est diuidere in quo gene-
rum, & quid sit. Dico autem vtrum hoc aliquid & substātia, aut
qualitas, aut quantitas, aut etiam quoddam aliud diuisorum præ-
dicamentorum: adhuc autem vtrum eorum quæ sunt in potētia,
aut magis entelechia quædam, differt enim non aliquid parum.

*Defiōnes non cōpo nunt̕ nisi ex princi pijs q̄ sūt in re. vide confi'e. 1. Phy. & 2. Phy. vtro- biq; 28. c.

30 P H. *Principio fortè necessarium fuerit explicare, quo in genere sit, &
quid sit: vtrum inquam hoc aliquid & substantia, an quale aut quan
tum, an ēt aliud quidpiam de expositis prædicamētis. adhæc, vtrū eorū
quæ in potētia sunt, an potius entelechia quædā: interest enim non parū.*

Et dignũ est & rectum vt primo determinemus in quo genere existit, & quid est, scilicet vtrum sit hoc & substantia, aut quale, aut quantum, aut aliud prædicamentorum, quæ sunt determinata à nobis. Et amplius, vtrum sit ens in potentia, aut est dignior vt sit aliqua endelechia: qm̄ hæc duo non parum differunt. D

6 Cùm demonstrauit difficultatẽ contingentem ei, qui voluerit definire animam, incœpit demonstrare ea, quæ primo perscrutãda sunt ab eo, qui voluerit scire definitionem suam perfectam veram. Et dixit. Et dignũ est, &c. idest necessarium est volenti scire definitionem suam scire primo in quo genere decem generum continetur, vtrũ in substantia, aut in qualitate, aut in quantitate, aut in alijs. Deinde, cùm sciuerit genus, in quo collocatur, necesse est ei scire vtrum sit in illo genere ſm potẽtiam: aut sit in eo ſm ꝙ est endelechia, s. in actu. Differẽtia enim inter hæc duo est magna, s. opinari ꝙ est in aliquo prædicamentorum, si non erit determinatũ hac determinatione. *potentia enim & actus sunt dñæ, quæ contingunt omnibus prædicamentis: & sunt valde oppositæ. E

* Potentia & act⁹ sũt dñę valde oppositæ, cõtingẽtes oib⁹ pdicamẽtis. Idẽ 12. Met. t. c. 8. & cõ. 26. & 8. Met. 15. 7. met. c. 31. & 5. Phy. cõ. 9. & 5. meta. 14.

Considerandum autem & si partibilis sit, aut impartibilis. & vtrum sit similis speciei omnis anima, aut non. si autem non sit similis speciei, vtrum specie differant aut genere. Nunc quidẽ enim dicentes & quærẽtes de anima, de humana videnẽ solũ intẽdere.

SOPH. *Considerandum etiam num partibilis, an impartibilis sit. & vtrũ eiusdem speciei omnis sit anima, an non. si vero non eiusdẽ speciei, vtrũ specie differant an genere. Iam enim qui de anima disputant, & quærunt, de humana sola videntur considerare.*

Amplius autem consyderandum est vtrum sit diuisibilis, aut non: & vtrum omnes animæ vniuocentur in specie, aut non. Et, si non conueniunt, vtrum differant in specie, aut in genere. nos autẽ inuenimus omnes loquentes, & perscrutantes de anima ꝙ non videntur consyderare nisi tantum de anima hominis. F

7 Cùm incœpit numerare qõnes perscrutandas ab eo, qui vult consyderare de anima, & demonstrauit primo ꝙ substantia eius est quærenda, incœpit ẽt dicere quid est quærendum post hoc, & dixit. Amplius consyderandum est vtrum sit diuisibilis, i. ſm subiectum, aut non diuisibilis per diuisionem eius. Plato enim dicebat ꝙ virtus intelligibilis est in cerebro, & concupiscibilis in corde, & naturalis, s. nutritiua in hepate. Aristo. aũt opinaẽ eas esse vnam subiecto, & plures ſm virtutes. D. d. & vtrum oẽs animæ, &c. idest, & consyderandum est post vtrum aĩa est eadem in specie in omnibus animatis, verbi gratia anima hominis, & equi: aut sunt diuersę. D. d. Et, si non conueniunt, &c. idest & consyderãdum est, si apparuerit ꝙ sint diuersæ in specie, vtrum illa diuersitas sit in specie tantum, & tñ cõueniunt in genere: aut illa diuersitas sit in vtroque. dimittere enim hanc perscrutationem est causa, pp quam Antiqui non consyderauerunt nisi tantũ

Plato posuit virtutẽ rõnalẽ i cerebro, cõcupiscibilẽ in corde, & nãlẽ in hepate: sed Arist. opinaẽ ꝙ sunt idem subto, & plures ſm virtutes.

Idẽ cõ. 6. & 74. sup P cãticoç opinio Arist. v ẽt infra hoc t. 89. & & 92. 93.

A tantũ de anima hoĩs: existimando q̃ consyderatio de hoc sit cõsyderatio de aĩa simpl'r. Et hoc esset verum, si aĩę essent eędẽ in specie: modo aũt, quia sunt diuersę, necesse est consyderare si conueniant in genere: q̃m tũc debemus solicitari primo circa definitionẽ illius generis, deĩde post circa ea, quæ appropriantur vnicuiq; animæ: sicut fecit Aristo. & indifferenter siue illud genus fuerit prædicatum vniuoce, aut s̃m prius, & posterius: sicut est in definitione, quam post inducet de anima.

Formidandum aũt quatenus nõ lateat vtrum vna ratio ipsius est, sicut animalis: aut s̃m vnũquodq; altera, vt equi, canis, hominis, dei. quod animal autem vl'e, aut nihil est, aut posterius: similiter autem & si aliquod commune aliud prædicetur.

8 PH. *Cæterũ cauendũ est ne nos lateat, vtrũ eius vna sit ratio, vt aĩalis: an in vnoquoq; diuersa: vt equi, canis, hoĩs, Dei. Aĩal aũt vniuersale, aut nihil est, aut posterius. similiter ẽt si aliud quippiam cõe p̃dicetur.*

B Et oportet nos præseruare ne ignoremus vtrum definitio eius sit eadẽ, vt definitio viui: aut sit alia in quolibet, verbi gratia definitio equi, & canis, & hoĩs, & dei. Viuum aũt vl'e, aut nihil est, aut est postremum. sĩr etiã & si est hic aliud, de quo prædicat̃ vl'e.

8 Cùm narrauit q̃ necesse est dñm huius artis ponere suam consyderationem in aĩa vniuersali, incœpit demonstrare q̃, cùm quæsiuerit definitionem aĩæ vl'is, oportet non ignorare vtrum illa definitio sit de numero definitionũ generum, aut de numero definitionũ specierum, sicut ignorauerũt Antiqui. Et dixit. Et oportet nos præseruare, cùm quæsiuerim⁹ eandem definitionem vl'em ei, ne ignoremus vtrũ vniuersalitas illius definitionis in oĩbus animalibus sit sicut vniuersalitas animalis in oĩb⁹ suis speciebus: aut sicut vniuersalitas definitionis hoĩs, & definitionis equi in omnibus suis indiuiduis. q̃m, cùm hoc fuerit cõsyderatum, non cõtinget nobis, cùm locuti fuerimus de aĩa hominis, vt existimemus nos loqui de omni anima: sicut contingit Platoni. D. d. Viuum autem vniuersale, &c.

Docum. Arist. non opinat̃ q̃ defiõnes generũ, & specierum sunt defiõnes rerum vl'ium existentium extra animã: sed intellectus est qui facit vl'itatẽ in eis. vide 12. met. c. 4. 27. & 2. hui⁹ cõ. & 3. hui⁹. c. 18. & 1. met. 6. & 26, & 27. c. & 3. meta. c. 20. & 12. meta. 14. & 28. & 7. met. 57. & 10. meta. c. 6. Vide pro hoc c. 20. 7. met.

C Demonstratur per hoc q̃ ipse non opinatur q̃ definitiones generũ, & specierum sint definitiones rerum vniuersalium existentium extra animã: sed sunt definitiones rerũ particularium extra intellectũ: sed intellectus ẽ, qui facit in eis vniuersalitatem. Et quasi dicit & non attribuitur esse definitionum speciebus & generibus, ita q̃ illæ res vl'es sint existentes extra intellectum. viuum enim vl'e, aut nihil est oĩno, aut esse ei⁹ est posterius ab esse rerum sensibilium: si est aliquid vl'e ens per se. Et dixit hoc, quia apparet hic q̃ definitiones sunt de istis rebus sensibilibus existentibus extra intellectum: & tunc aut non sunt res vl'es existẽtes per se, vt Plato dicebat: aut, si sunt, esse earum non est necessarium in intelligendo substantias rerum sensibiliũ. & quasi dicit q̃ non curat in hoc loco quomodocunq; sit, cùm apparet q̃ istę definitiones nõ sunt nisi in reb⁹ particularibus existẽtibus extra aĩam: sed q̃d apparet hic, est q̃ aut nõ sunt oĩno, aut si sunt, postremum sunt, i. sunt posteriores à rebus sensibilibus. q̃m, si præcederent

eas,ita ꝙ essent causæ earum,non possemus intelligere substantias rerum sensibilium,nisi postq̄ habuissemus fidē sui esse : sicut est dispsitio de alijs causis rerum existentibus in eis,s.forma,& materia. D

Amplius autem si nō multæ animę, sed partes, vtrum oportet prius quærere totam animam,aut partes : difficile autē & harum determinare quales aptæ natæ alteræ ad inuicem esse.

SOPH. *Præterea si non multæ sint animæ, sed partes, vtrum oporteat quærere prius totam animam an partes : Quin harum etiam quænam inter se diuersæ sint, explicare difficile est.*

Et ēt,si aīæ nō fuerint multę,sed ſm partes, vtrū est quærendū primo de aīa ſm totū,aut de partibus suis. Et quod est valde difficile ad distinguendū,est,quę earū differūt ab inuicē ſm naturam.

9 Dicit & ēt cùm declaratū fuerit ꝙ aīæ non sunt plures ſm subiectū, sed ſm partes,tn̄ ęedē subiecto,oportet pscrutari vtrū debeamus ponere principiū cōsyderationis primo de tota aīa,deinde postea de suis partib⁹ : aut primo debemus cōsiderare de partibus aīæ,anteq̄ de anima ſm totū,in eo quod est aīa. D.d. Et quod est valde difficile,&c.i. &,cū posuerimus eam esse plures ſm partes, difficile ē nobis distinguere has partes, & dare dr̄ias, quibus differūt ab inuicē. in quibusdā enim sunt manifestæ, & in q̄busdā latentes: v.g. inter intell'm & imaginationē, & īter imaginationē & sensū. E

Dr̄ia inter quasdam ptes aię ē manifesta & īter q̄sdā latens.

Et vtrum oportet quærere prius partes aut opera ipsarum, vt intelligere aut intellectum, et sensibile aut sensitiuum: sir̄r aūt & in alijs. Si aūt opera prius, iterū vtiq; dubitabit aliq;s, si obiecta horū prius quęrendū, sicut sensibile, sensitiuo: & ītelligibile, ītellectiuo.

SOPH. *Et vtrū partes oporteat quærere prius, an earū opera, ut intelligere, an intellectū, & sentire an sensitiuū: pariter ēt in alys. Sin prius opera, rursus quærat quispiā, an earū opposita prius sint exquirenda, vt sensibile priusquàm sensitiuū, & intelligibile priusquàm intellectiuum.* F

Et vtrū pscrutandū est prius de partib⁹ aut de suis actionibus: v.g. vtrū pri⁹ de ītelligere aut de ītellectu, aut de sentire aut de sensu. et sic de sir̄ib⁹. Et, si prius pscrutādū ē de actionib⁹, pōt hō dubitare vtrū ē pscrutādū de sensato an̄ sensū, & de ītellecto an̄ ītell'm.

10 Cùm incępit numerare dubitationes, quę cōtingūt in ordinatione perscrutationis de anima, & dixit prius, vtrū sit cōsiderandū de anima vl'i, aut particulari, incœpit modo quærere, cū considerauimus de partibus, vtrū sit incipiendū de eis, & post de suis actionibus, aut ecōuerso. Et dixit. Et vtrū perscrutandū est prius, &c. & eius sermo est intelligibilis p se. D.d. Et, si prius pscrutandū est de actionibus, pōt homo dubitare, &c.i. &, si declaratū fuerit ꝙ oportet nos prius quęrere de actionibus, dubitabit hō in hoc vtrū debeat incipere à sensato an̄ sensum, & ab ītellecto ante intell'm: aut ecōtrario. Et dubitabit ī talib⁹: q̄a oportet nos ire de eis, q̄ sunt magis

nota

A nota apud nos, ad ea, quæ sunt latentiora apud nos. & in hoc differũt sciẽtiæ. * scientiarum enim in quibusdam ea, quæ sunt magis nota apud nos sunt præcedentia, vt in Mathematicis: & in quibusdam econtrario, vt in quibusdam, quę continentur in scientia Naturali.

*In Mathematicis eadẽ sunt nota nobis & naturę: ecõtra in Naturalibus. Idem 1. Ph. c. 2. &. 7. Met. cõ. 10. & 3. Cœ. 61. uide etiã. 2. Met. com. 16.

Videtur aũt non solum quod quid est cognoscere, vtile esse ad cognoscendum causas accidentium in substantijs: sicut in mathematicis quid rectum, & quid obliqum, & quid linea, & quid planum: ad cognoscendum quot rectis trianguli anguli sunt ęquales, sed è conuerso, accidentia conferunt magnã partem ad cognoscendum quod quid est: cum enim habeamus tradere s̃m phantasiã de accidentibus, aut omnibus, aut pluribus, tunc & de substantia habebimus dicere aliquid optime: Omnis enim demonstrationis principium est quod quid est. Quare s̃m quascunq; diffinitiones non cõtingit accidentia cognoscere, sed neq; de ipsis imaginari facile,
B manifestum est ꝙ dialecticè dictæ sunt & vane omnes.

10 P H. *Videtur autem nõ solum ipsius Quid est cognitio vtilis esse ad considerandas causas eorum quæ substantijs accidunt, vt in Mathematis, quid rectum, & quid curuum, aut quid linea & planum, ad spectandum quot rectis anguli trianguli sint æquales, sed contrà etiam, accidentia magnam partem conferunt ad percipiendum ipsum Quid est. Cum enim statuere possumus ex phantasia, de accidentibus, aut omnibus, aut plurimis, tũ quoq; de substantia, aliquid asserere quàm optime poterimus: omniũ enĩ demonstrationis principiũ est ipsum Quid est. Quare ex quibuscunq; definitionibus non contingit vt accidentia cognoscantur, immo ne conijcere quidem de eis est facile, perspicuũ est omnes dialecticè & inaniter esse traditas.*

11 Et videtur ꝙ hoc non solummodo est vtile, scilicet scire quid
C sit aliquid, in sciendo causas accidentium substantiarũ, verbi gratia in Mathematicis, quoniam scire quid est rectum, & curuum, & quid est linea. & quid est superficies, est vtile in cognoscẽdo angulos trianguli quot angulis rectis sunt æquales: sed etiam econuerso, scilicet ꝙ accidentia adiuuant maxime in sciendo quid est aliquid. Quoniam, cũm declarauerimus aliquid secundum viam imaginationis in omnibus accidentibus, aut in pluribus eorum, tunc dicemus etiam de substantia meliorem sermonem. nã quid est aliquid est principium omnis demonstrationis. Et quod fuerit ex definitionibus, per quod non pręparatur cognitio accidentium, neq; intelligitur aliquid ex eis facile, manifestum ꝙ nõ sunt nisi verba sine certitudine.

Cùm

11 Cùm dubitauit à quo debet incipere dominus istius artis, vtrum à posterioribus ad præcedentia, aut econuerso, incœpit notificare ꝙ vtraque via est communis in scientijs, & in vsu earum: quoniam, quamuis sit magis famosum ire de præcedentibus ad posteriora, tamen aliquãdo ibitur de posterioribus ad pręcedentia. Et dixit. Et videtur, &c. idest & videtur ꝙ sola cognitio substantię rei non sit principium cognitionis accidentiũ eius: vt contingit in Mathematicis. scire enim quid est linea, & quid est rectum, & quid est curuum, & quid est superficies in Geometria est principium cognitionis angulorum trianguli, s. quot angulis rectis sunt æquales: sed etiam econuerso, s. ꝙ scire plura posteriora est principium ad sciendum antecedentia, & sermo eius in hoc est intelligibilis per se. Et, cùm demonstrauit ꝙ scire posteriora aliquando est principium ad sciendum antecedentia, incœpit notificare ꝙ hoc non accidit omnibus accidentibus contingentibus rei, s. vt sint principium cognitionis rerum antecedentiũ s. substantiæ, & dixit. Quoniam, cùm declarauerimus aliquid secundum viam, &c. idest & non est possibile vt tale contingat, s. ire à cognitione accidentium ad cognitionem substantiæ, nisi, quando accidẽtia rei fuerint cognita à nobis secundum viam imaginationis, i. accidentia, quæ manifesta sunt existere in re, & quæ sunt in loco eius, s. accidentia essentialia propinqua, aut omnia, aut plura, & quasi dicat, & non præparatur nobis cognitio substantiæ per cognitionem accidentium, nisi cùm sciuerimus accidentia propinqua essentialia, aut omnia, aut plura, tunc enim cõtinget vt inducamus meliorem definitionem substantiæ. Deinde. d. nam quid est aliquid est principium omnis demonstrationis. & hoc respondet ei, à quo incœpit sermonem, s. ꝙ cognitio definitionis est vtilis in cognitione accidentium. D. incœpit declarare ꝙ hoc contingit omni definitioni: & ꝙ omnis definitio, per quam non cognoscuntur accidentia non dicitur definitio, nisi æquiuoce: aut quia in ea collocatur aliquid falsũ: aut quia componitur ex causis remotis, aut accidentalibus, & dixit. Et quod fuerit ex definitionibus, &c. i. & sermo eius in hoc est manifestus per se. D E F

4. Met. 14

Oĩs definitio, p quã nõ cognoscunť accidẽtia, non dr̃ definitio, nisi ęquuoce. vide 4. Ph. cõ. 31. & 4. Cœ. cõ. 2. & 1. de anima. 12. & 26. & 2. Cœ 40.

Dubitationem autem habent & passiones animę, vtrum communes sint omnes & habentis, an sit & aliqua animæ, propria ipsius: hoc enim accipere quidem necessarium est, non autem leue. videtur autem plurimorum nullum sine corpore pati nec facere. vt irasci, confidere, desiderare, & omnino sentire: maxime autem assimilatur proprio intelligere. si autem & hoc phãtasia quędam, aut non sine phantasia, non contingit vtiq; nec hoc sine corpore esse.

9 O P H.

Est etiam de animæ passionibus quæstio, vtrum sint omnes communes eius quoque quod illam habeat, an sit aliqua etiam animæ, quæ sit eius propria: quod sane sumere necessarium est, sed tamen non facile, videtur autem plurima neq; pati, neq; agere sine corpore, vt irasci, confidere,

A *fidere, cupere, deniq; sentire. maxime autem simile proprio est intelligere. Quòd si hoc etiam phantasia quædam sit, aut non sine phantasia, ne ipsum quidem sine corpore esse possit.* al. l. maxime aũt vr eẽ ppriũ intelligere

Et est dubium de passionibus animæ, vtrum omnes sint communes, & sint cum hoc ei, in quo sunt, aut quædam etiam approprientur animæ. hoc enim necessarium est scire, sed non est facile. Et nos videmus q plures earum impossibile est vt sint neq; actio neq; passio extra corpus: verbi gratia iracundia, & desyderium, & audacia, & vniuersaliter sentire. Quod autem videtur propriũ ei est intelligere. Sed, si hoc etiam est imaginatio, aut non potest eẽ sine imaginatione, impossibile est vt sit neq; ẽt hoc extra corpus.

12 Cùm numerauit ea, quæ quęrenda sunt in hac scientia, incœpit etiam dicere quoddam perutile, & q animæ est multum desyderatum: & est vtrum omnes actiones, & passiones animę non inueniantur nisi per communicationem corporis, & sunt cum hoc actiones, & passiones in rebus B existentibus in corpore: aut inuenitur in eis aliquid habens communicationem cum corpore, neq; indiget in actione, aut passione propria aliquo existente in corpore. manifestum est enim q plures earum habent cõicationem cum corpore: sed est dubium, sicut dicit, de intelligere. Et dixit vtrum omnes sint cões, &c. idest vtrum omnes actiones, & passiones eius habeant cõicationem cum corpore; & sint cum hoc actiones, aut passiones in rebus existentibus in corpore. Et hoc intendebat, cùm dixit. & sint cũ hoc ei, in quo sunt. i. communicantes cum corpore, & existentes in eo, q est in corpore. Et possibile est vt aliquod non cõicans corpori sit existens in rebus existentibus in corpore: & possibile est vt actio alicuius non cõicantis corpori sit non existens in aliquo eorum, quæ sunt in corpore. Et ista perscrutatio de anima est valde perutilis: & est necessaria in sciendo qualitatem abstractionis animæ. & hoc debemus ponere in directo oculorum nostrorum. Et ideo dixit, hoc enim necessarium est scire. C Hoc autem, quod dixit, q plures passionum animę videntur habere communicationem cum corpore, & q illæ partes animæ, quæ habent illas passiones, constituuntur per corpus, vt iracũdia, & desyderium, manifestũ ẽ per se: & maxime in passionibus attributis animæ concupiscibili, secundũ q post dabimus rationem: & postea in passionibus sensus: quamuis magis lateat in eis. in primo enim instrumento sensus non apparet passio manifesta apud sentire, sicut apparet in iracundia & verecundia, & in alijs passionibus. intelligere aũt valde latet, & multam habet dubitationem. existimatum est enim q passio eius propria nullam habet communicationem cum corpore: sed, sicut dixit, si intelligere fuerit imaginari, aut habuerit communicationem cum imaginari, tunc possibile est vt sit extra corpus, idest vt sit extra aliquod existens in corpore. Et dixit hoc, quia de vnaquaq; istarum virtutum sunt, sicut diximus, duæ quæstiones.

Infra. 14.

Tertio de aïa t.c. 39

Quarum

Quarum vna est, vtrum sit possibile vt actio earum habeat communicationem cum corpore, aut non. Postea, si non habeāt communicationem cum corpore, vtrum actio earum sit per res, & in rebus communicātibus corpori, aut est de eis aliquid non communicans omnino. Et ideo dixit Quod autem videtur proprium ei est intelligere, &c. i. quod autē vr̄ esse passio, aut actio animæ sine indigentia instrumenti corporalis, est intelligere. sed, si hoc fuerit imaginatio, aut cum imaginatione, impossibile est vt ista actio sit extra aliquod habens communicationem cum corpore: quamuis intellectus nullam habeat communicationem cum eo. Et hęc est sententia eius in intellectu materiali. s. ꝙ est abstractus à corpore, & ꝙ impossibile est vt intelligat aliquid sine imaginatione. Et non intendit per hoc, hoc, quod apparet ex hoc sermone superficietenus, s. ꝙ intelligere non fit nisi cum imaginatione: tunc enim intellectus materialis erit generabilis, & corruptibilis, sicut intellexit Alex. ab eo, & sermo eius est intellectus per se: sed debet obseruare hoc, quod diximus. D

Documentum.

Occurrit tacitę obiectioni.

Si quid igitur animæ operum aut passionum proprium, continget vtiq; ipsam separari: si vero nullum est proprium, non erit vtiq; separabilis: sed sicut recto in quantum rectum, multa accidunt, vt tangere æneam sphęram secundum punctum: non tamē tanget, ab hoc separatum rectum, inseparabile enim, siquidē semper cum quodam corpore est. E

SOPH. *Ergo si operum aut passionum animæ aliquid eius sit proprium, fieri possit vt separetur: si uero nihil est proprium eius, non fuerit separabilis. Sed quemadmodum recto quatenus rectum, multa accidunt, vt tangere æneam sphæram puncto, non tamen tanget hoc, separatum rectum: inseparabile enim est, siquidem semper cum corpore aliquo est.*

Dicamus igitur ꝙ, si aliqua actionum, aut passionum animæ sit propria sibi, possibile est vt sit abstracta. Et, si nihil est ei proprium, impossibile est vt sit abstracta. sed ita est de hoc, sicut est de recto. quoniam, secundum ꝙ est rectum, accidũt ei plura. verbi gratia vt contingat sphæram cupri in vno puncto: sed tamen rectitudo impossibile est vt sit abstracta per se, cùm semper sit cũ aliquo corpore. F

13 Cùm demonstrauit ꝙ quærendum est prius vtrum aliqua actionum, aut passionum animæ sit extra corpus: &, si fuerit, vtrum est cum eo, ꝙ est extra corpus, & extra omne existens in corpore: incœpit demonstrare hic ꝙ, si fuerit aliqua passio animæ propria, i. sine corpore, possibile est vt sit abstracta, ita ꝙ illa passio, aut actio non sit in rebus existentibus in corpore. &, si non habuerit aliquam actionem propriam, impossibile est vt sit abstracta: cùm actio eius sit in rebus existentibus in corpore. Et dixit. Dicamus igitur, &c. idest ꝙ, si aliqua actionum, & passionum animæ nō indiget instrumento corporali, possibile est vt illa actio, aut passio sit abstracta.

A ſtracta. quoniam, ſi non eſt in rebus exiſtentibus in corpore, neceſſe eſt vt ſit abſtracta. &, ſi eſt in rebus exiſtentibus in corpore, neceſſe eſt vt ſit nō abſtracta. Verbi gratia quòd, ſi intelligere fuerit ſine inſtrumento corporali, & non fuerit exiſtens in rebus exiſtentibus in corpore, verbi gratia vt eſt intelligere intentiones imaginabiles, neceſſe eſt vt ſit actio ſempiterna, & abſtracta. &: ſi impoſſibile eſt vt ſit ſine imaginatione, tunc actio eius erit non abſtracta à corpore: quamuis intellectus ſit abſtractus ab eo. Et eſt manifeſtum, ſicut dicit Themiſtius, q propoſitiones hypotheticæ continuatiuæ, in quibus eſt conſequens poſſibile eſſe cum antecedente, neceſſe eſt ſemper vt deſtruamus antecedens, & concludamus oppoſitum conſequentis, econtrario diſpoſitioni propoſitionum, quarum conſequens ſequitur antecedens neceſſario. & ideo nullum impoſſibile cō tingit Ariſt. inquantum deſtruxit antecedens. v. g. q, ſi hoc viſibile eſt animal, poſſibile eſt vt ſit homo: ſed non eſt animal: ergo impoſſibile eſt vt ſit homo. Deinde d. ſed ita eſt de hoc, ſicut eſt de recto. i. ſi anima. nō ha

B buerit actionem propriam, tunc paſſiones, quæ attribuuntur ei, erunt ſicut plures res, quæ attribuuntur rebus exiſtentibus in materia, inquantū cōtingit eis quòd ſint in materia, non inquantum ſunt abſtractæ à materia. v. g. contactus verus, quem habet linea cum ſphæra. hoc enim inuenitur extra animam, inquantum linea eſt in corpore, & figura ſphærica in corpore. verbi gratia inquantum linea eſt in ligno, & ſphæricum in cupro, impoſſibile eſt enim vt contangat linea ſphæram, inquantum vtraq; earū eſt abſtracta à materia, niſi contactus ſit mathematicꝰ nō naturalis.

Documētū ex Themiſtio.

De hoc vide. 5. Ph. cō. 22. & 30. & 1. cę. li 32. & 3. Met. cō. 8. & 1. de genera. 44.

Videntur autem & animæ paſſiones omnes cum corpore eſſe: ira, manſuetudo, timor, miſericordia, confidentia, adhuc gaudiū, & amare, & odire, ſimul enim his patitur aliquid corpus. Indicat autem hoc, aliquando a duris quidem & manifeſtis paſſionibus concidentibus, nihil exacerbari aut timere, aliquando autem et

C paruis & debilibus moueri, cum accendatur corpus, & ſi ſic ſe habeat ſicut cum iraſcitur. adhuc aūt magis hoc manifeſtum: nullo enim terribili imminente, in paſſionibus fiunt his alicuius timentis, ſi autem ſic ſe habet, manifeſtum quoniam paſſiones rationes in materia ſunt.

SOPH. *Videntur etiam animæ paſſiones omnes eſſe cum corpore: ira, manſuetudo, metus, miſericordia, fiducia, ad hæc, gaudium, & amare, & odiſſe: nam vnà cum his patitur aliquid corpus: quod ex eo indicatur, quod interdum cum graues, ac non obſcuri caſus accidunt, nihil irritamur, aut timemus: interdum verò vel ab exiguis & obſcuris commouemur, cum turget corpus, & perinde affectum eſt, atque cum iraſcitur: quod hinc etiam longe manifeſtius eſt: nulla enim re terribili accidente, in paſsionibus ſumus eius qui timet. quod ſi ita eſt, conſtat ēt*

paſſiones

passiones rationes esse materiales. D

Et videtur etiam q omnes passiones animæ sint in corpore, vt iracundia, & gratia, & timor, & pietas, & audacia, & gaudium, & tristitia, & odium, & amor. corpus enim patitur cum istis. Et signum eius est, quoniam forte fiunt passiones fortes, & apparētes, & non accidit ex eis homini, neq; iracundia, neq; timor: & forte passiones paruę, & debiles mouebunt ipsum, quando corpus fuerit paratum. Et magis manifestum est q videmus q quidam homines sunt valde timorosi, quamuis nihil timoris accidat eis. vnde manifestū est q passiones animæ sunt intentiones in materia.

14 Cùm narrauit q plures passiones, & actiones animæ videntur habere communicationem cum corpore, incœpit hic notificare genus, in quo apparet hoc manifeste, & dixit. Et videtur etiam q omnes, &c & intendit p passiones animæ dispositiones attributas virtuti concupiscibili. Deinde d. corpus enim patitur cum istis. i. apparet in eo alteratio, & trāsmutatio. E omnis enim passio, facta cum alteratione, & transmutatione: est in corpore necessario, aut virtutis in corpore. &, cùm hæc propositio fuit vera: & etiam q omnia accidentia animæ concupiscibilis fiunt cum transmutatione: cōcludetur necessario q hæc anima aut est corpus, aut virtus in corpore. Sed, quia propositio maior est manifesta, minor vero latet aliquātulum, cùm sit possibile, vt accidant passiones, ex quibus corpus non patitur apud sensum, incœpit declarare hoc alio modo, & dixit. Et signum ei⁹ est, quoniam forte, &c. i. & signum, q ista vtitur corpore, quasi instrumēto, & q corpus patit᷑ ab eis. &, si non patitur apud sensum est, quoniam actio eius differt secūdum diuersitatem dispositionum corporis. accidunt enim homini multa, quæ innata sunt mouere motu forti: & non mouēt ipsum nisi debiliter. Verbi gratia quod accidit homini aliquod timorosum, aut aliquid prouocās iram & non mouetur ab eis nisi modicum aut econuerso qn̄ corpus fuerit paratum, sicut dixit: & fuerit ita paratū sicut est iratus. iratus enim mouebitur facile valde ex re modica prouocante F iram. Et magis manifestum est, sicut dicit, quia nos videmus multos homines timere sine aliquo timoroso. & omnia ista significant q ista actio non fit absq; corpore. Deinde. d. manifestum est q passiones, &c. i. manifestum est igitur q formæ, prouenientes in ista anima apud passionem & motum, sunt formæ in materia.

Ois passio facta cum altratiōe & trāsmutatiōe est i corpore necessario Idē. 2. de Aïa. 57. & 3. de Aïa. 28.

Quare termini tales, vt irasci, motus quidam talis corporis, aut partis, aut potentię, ab hoc, gratia huius: & propter hæc iam physici est considerare de anima aut omni aut huiusmodi.

SOPH. *Quare definitiones quoq; tales. verbi causa irasci, motus quidā est, talis corporis, aut partis, aut potentiæ, ab hoc, gratia huius. Quam demum ob rem ad naturalem spectat considerare de aīa, vel oī, vel tali.*

Quapropter definitiones debent esse ita. quoniam ira est motus

A tus alicuius partis istius corporis, aut alicuius virtutis eius, à tali, & propter tale. Et ideo consyderatio de anima, aut de omni, aut de hac, est Naturalis.

15 Dicit. &, cùm declaratum fuerit q̧ istæ passiones sunt formæ materiales, necesse est vt in definitionibus earum appareat materia, & motus, qua sequuntur istæ formæ: & est motus materialis, ita q̧ corpus accipiendum est in definitione istius motus. verbi gratia quoniam ira est motus alicuius partis corporis. Et, cũ in definitionibus istarum virtutum appareat materia, manifestum est q̧ consyderatio de anima est naturalis, aut de oĩ anima, si omnis anima est talis: aut de animabus, quæ declarãtur esse materiales. & hoc intẽdebat cũ dixit. Et iõ cõsyderatio de aĩa est Naturalis.

Differenter definire Naturalem: ac Dialecticum. Cap. 2.

B DIfferenter aũt diffiniet Physicus & Dialecticus vnũquodq; ipsorum, vt iram, quid est: hic quidem .n. appetitũ recõtristationis: aut aliquid hmõi: Ille autem feruorẽ sanguinis, aut calidi circa cor. Horum autem alius quidem assignat materiam: alius vero speciem & rationem. Ratio quidem enim hæc, species rei. necesse est autẽ hanc esse in materia huiusmodi, si erit. Sicut domus, ratio quidem quędam talis: quia cooperimentum prohibens corruptiones, à uentis, imbribus, & caumatibus. hæc autem dicit lapides, & lateres, & ligna. alia vero in his speciem ꝓpter ista. quæ igitur naturalis harum? vtrum quę circa materiam, rationem autem ignorans: aut quę circa rationem solum: aut magis quæ est ex vtrisq;? Illorum autem iam quis vterq;?

SOPH. *Diuerso tamẽ modo definiat Naturalis & Dialecticus eorum vnũquodq;: veluti ira quid est. alter enim appetitum mutui doloris afferẽ*C *di, vel aliquid eiusmodi: alter feruorem sanguinis cordi suffusi, aut calidi: Horum autem, alter materiam describit: alter speciem & rationem. Hæc enim est ratio rei, quã necesse est in tali materia esse, si erit. veluti domus ratio huiusmodi esset. integumentum ad arcenda incommoda, quæ à ventis & imbribus & æstibus inferri solent: alia dicit, lapides & lateres & ligna: alia formam in his, gratia horum: Quæ igitur earum naturalis est? vtrum quæ circa materiam versatur, rationem autem ignorat: an quæ circa rationem tantum: an potius quæ ex vtrisq;? Iam vero quæ nam est vtraq; earum?*

al. l. altera enim rõ ẽ altera rei.

alius inter pretant[ur] alij. q̧ ad artificẽ referũt nõ ad definitionem.

alius. alius. Quis.

Et differt. illud, quo Naturalis definit vnũquodq; istorum, ab eo, eo, quod definit Sermocinalis. Verbi gratia quid est ira. Sermocinalis enim dicit, ira est appetitus in vindictam: & sic de similibus. Naturalis autem dicit q̧ est ebullitio sanguinis, aut caloris in corde

corde. Naturalis igitur dat materiam, Sermocinalis autem dat for- D
mam, & intentionem. Intentio enim alicuius est hoc. & necesse est
vt hoc sit in materia. Verbi gratia domus: aliquis enim dat inten-
tionem, dicendo quod est cooperimentum prohibens ab imbribus,
& pluuijs, & frigore, & calore: alius autem dicit quod est ex lapidibus,
& lateribus, & lignis: alius vero dat formam existentem in hoc, pro
pter ista. Secundum igitur quòd dictum istorum est Naturalis?
qui intendebat materiam, & ignorabat intentionem, aut qui inten
debat solum intentionem? aut melius est dicere vt sit ille, qui cõgre-
gabat vtrunque. vtrunque igitur illorum cui attribuetur?

16 Cùm demonstrauit quod in definitionibus istarum virtutum debet acci pere materiam, & formam, incœpit dubitare secundum consuetudinem, quæ est apud naturales, & eos, qui absolute considerant, s. Disputatores. Naturales enim differunt à Disputatoribus in modo definiendi. Disputatores. n. dant definitiones secundum formam tantum, dicendo quod ira est appetitus in vindictam: Naturales vero secundum materiã dicẽdo quod est ebullitio caloris, & sanguinis in corde. Deinde dicit. Intentio enim alicuius est hoc. i. vt mihi videtur, intẽtio enim alicuius, secundum quod ẽ ens, ẽ hoc. Deinde d. & necesse est vt hoc sit in materia, &c. idest necesse est vt illa intentio. secundum quod est hoc existat in mã, quæ habeat talem dispõnem, s. quæ sit hoc etiam, & sit per aliquam intentionem existentem in ea: quapropter fuit digna, vt illa res existeret in ea, non in alia. Et innuit per hunc sermonem quoniam, sicut necesse est vt intẽtio existat in materia, secundum quod est hoc, ita necesse est vt sit modus acceptionis eius in definitione. & si nõ, erit intẽtio alio modo ab eo, quã est. *qui enim accipit materiam in definitione, & dimittit formam, dimute accipit: qui aũt accipit formam, & dimittit materiã, existimatur quòd dimittit aliquid non necessarium. sed non est ita: quoniam forma debet accipi in definitionibus secundum dispositiones, in quibus existit, & residuus sermo est manifestus. E F

Natur alis definit per materiam vide. 2. ph. 18. 19. & 92. &. 8. Ph. 52. & 7. Met. 34 35. 39. 55. &. 37. Idẽ in hoc. 1. 51. 52. & 53

Documẽtum.

*Qui accipit materiã in definitione, & dimittit formã, diminute accipit: qui aũt accipit formã, & dimittit materiã, vt dimittere aliquod nõ necessarium. sed nõ est ita.

Aut non est aliquis qui circa passiones materiæ non separabiles. sed physicus circa omnes quæcunque huius corporis & huius materiæ opera & passiones sunt. Circa quæcunque autem non inquantum huiusmodi, alius: vt de quibusdam quidem artifex est, si contingat, vt instructor, aut medicus. non separabilium, autem In quantũ aũt non talis corporis passiones, sed ex sequestratione, mathematicus: secundum aũt quod oĩno separatæ, primus philosophus.

Vide. 7. Me. 34. vide supra quod notaui in hoc cõ.

An non est aliquis qui versetur in passionibus materiæ non separabilibus, vt non separabiles sunt: sed naturalis in ijs omnibus, quæ talis corporis & talis materiæ opera & passiones sunt: quæ vero non quatenus talia sunt, alius considerat. atque de nonnullis quidem artifex, si fors ita tulerit, faber vel medicus: de ijs autem quæ non separabilia quidẽ sunt, S P

al. l. quæ vero non sunt talia.

A *sunt, sed quatenus non talis corporis passiones, & ex abstractione, mathematicus: ut vero separata sunt, primus philosophus.*

Dicamus igitur q ille, qui intendit cõsyderare de passionibus materiæ, non abstractis ab ea. secundum quod sunt non abstractę est Naturalis. Nullus enim est nisi Naturalis, consyderans in omnibus actionibus istius corporis, & istius materiæ, & passionib9. Quod autem non est ita, consyderandum est ab alio. quorum quędam debet intendere artifex, vt Carpentarius, & Medicus. Ea autem, quæ sunt non abstracta in rei veritate, sed sunt passiones corporis, & secundum abstractionem intendit Mathematicus: ea autem, quæ sunt abstracta in rei veritate, intẽdit prim9 philosoph9.

17 Cùm dubitauit de definitionibus, incœpit demonstrare hic, quæ artes vtuntur in definitionibus forma, & materia, & quæ solummodo forma.

B Et dixit q ille, qui intendit consyderare de passionibus materiæ non abstractis ab ea, fm q sunt, &c. i. ille, qui intendit consyderare de formis consequentibus passiones materiæ non abstractas à materia fm q sunt non abstractæ, est Naturalis, qui consyderat in omnibus passionibus corporis, & in natura istius materiæ, & in passionibus eius: Deinde d. Quod autẽ non est ita, &c. idest quod autem accidit ex istis formis, & passionibus, nõ est per naturam, sed per voluntatem, consyderandum est ab artificibus Mechanicis, vt Carpentario & Medico. Deinde. d. Ea autem, quæ sunt non abstracta, &c. i. accidentia autem non abstracta à corpore, & consequentia ipsum, non in eo quod est transmutabile, sed in eo quod est corpus tantum, & magnitudo: & sunt ea, quę intellectus intelligit fm abstractionem à materia, licet in rei veritate non separentur, consyderãda sunt à Mathematicis. De formis aũt, quæ sunt abstractæ in rei veritate, i. fm esse & intellectum, consyderat primus Philosophus. vide. 2. ph. 16. 18. 20. de materia sensibi li. & 7. Me. 34. 35 Idẽ 2. Ph. 26. & 71. 6. Me. 2.

Sed redeundum est vnde sermo. dicebamus autem q passiones animæ non separabiles à physica materia animalium inquantum tales existunt furor & timor: & non sicut linea & planum.

C

10 PH. *Sed eò reuertendum est, vnde digressa est oratio. dicebamus autem, passiones animæ inseparabiles esse a naturali materia animalium ut tales sunt. vt ira, vt timor: Et non vt linea & planum.*

Sed reuertendum est ad nostrum sermonem, in quo loquebamur q passiones animæ non sunt separatæ à materia naturali: & ea, quæ sunt talia in rei veritate, sunt ira, & timor: non sicut linea, & superficies. al. l. siquidem talia sunt ira & timor.

18 Idest, & quia hoc est magis proprium Logico, reuertamur ad illud, de quo loquebamur: s. q passiones anima. s. concupiscibilis, non sunt abstractæ à corpore, neq; in definitione, neq; in esse. v. g. ira, & timor, quæ non sunt abstractæ, neq; in definitione, neq; in esse, sicut linea, & superficies. Vide p il lo cõ. 16. 2. Ph.

SVMMA SECVNDA. D

De antiquorum opinionibus circa Animæ essentiam.

NTendentes autem de anima, necesse est simul dubitantes de quibus abundare oportet, pertranseuntes priorum opiniones comprehendere, quicunque de ipsa aliquid enuntiarunt: vt bene quidem dicta accipiamus, si vero aliquid non bene, hoc vereamur. Principium autem quæstionis, apponere quæ maxime videntur ipsi inesse secundum naturam. Animatum igitur ab inanimato in duobus maxime differre videtur, motu & sensu. Accepimus autem & à progenitoribus fere hæc duo de anima.

SOPH. ἀπορεῖν & πορεῖν

Considerantes autem de anima, necesse est prius quasi in inopia simus, dum de ijs dubitamus quorum copiam habituri sumus, atque in orationis progressu opiniones etiam priscorum adhibeamus, quicunq. de ea aliquid enuntiarunt, vt quæ quidem recte dicta sunt, sumamus, si quid vero non recte, id vitemus. Principium autē huius inquisitionis erit, ea prius ponere quæ maxime ei videntur inesse secūdum naturam. Animatum igitur ab inanimato duobus potissimum differre videtur, motu & sensu. Accepimus etiam à superioris ætatis philosophis hæc duo fere de Anima. E

Et necesse est nobis in quærendo de anima prædicere opiniones Antiquorum: & iuuabimur per eas, & retinebimus illud, q̄ dictum est vere, & secundum quod oportet: & vitabimus illud, quod dictum est, & secundum quod nō oportet. Et debemus prædicere etiam ea, quæ reputantur proprie esse naturalia: & hoc ponemus principium, dicendo q̄ habens animam videtur differre ab inanimato his duobus proprie, s. motu, & sensu. Et hæc duo acceperimus ab Antiquis de anima. F

19 Cùm declaratum est in Posterioribus quod consyderatio ducens ad certitudinem perfectam in rebus quæsitis in vnoquoque generum non fit nisi consyderando in principijs proprijs illi generi, incœpit demonstrare quod necesse est consyderare de anima hoc modo principiorum, & dixit. Et debemus prædicere, in quærendo de anima, propositiones, & principia, quæ videntur esse propria animæ, secundum quod est anima: & illas propositiones ponamus principium consyderationis. Et notificauit q̄ ea, quæ habent de anima talem dispositionem, sunt duo, sensus, s. & motus: animatum enim non differt ab inanimato, nisi sensu, & motu locali. & dixit q̄ habens animam &c. Et intendit hic per videtur certitudinem: quoniā ipse vtitur talibus verbis loco certitudinis in locis, in quibus certitudo est famosa. & residuus sermo est manifestus.

Aīatū differt ab inanimato sēsu. 2. a. 16. & motu locali. 2. de a. 14. Qñq; vtit̄ philosophus videre p̄ certo esse.

Dicunt

A Dicunt enim quidam & maxime primo esse animam id quod est mouens: existimantes autem quòd non mouetur ipsum, non contingere mouere alterum, eorum quæ mouentur, animam sic arbitrati sunt esse. vnde Democritus quidem ignem quendam & calorem esse dicit ipsam: Infinitis igitur existentibus figuris & atomis: quæ sunt speciei rotundę, ignem & animam dicit. vt in aere mota, quæ vocantur decisiones, quæ videntur per portas in radijs. quarum omne semen elementa dicit Democritus totius naturę: Similiter autem & Leucippus: horum autem sphærica, animã, propter id quod maxime possunt penetrare per omne huiusmodi figuræ, & mouere reliqua cum moueantur & ipsa, arbitrantes animam esse efficiens in animalibus motum.

B *Dicunt enim nonnulli & maximè & primo, animam esse id quod mouet, existimantes autem quod ipsum non mouetur, non posse mouere aliud, aliquid eorum quæ mouentur, animam esse arbitrati sunt. Quapropter Democritus ignem quendam & calidum eam esse dicit. Cum enim infinitæ sint figuræ & atomi, eas quæ rotundæ sunt, ignem et animam esse asserit, vt in aere, ea quæ vocantur ramenta, quæ cerni solẽt in radijs, qui per fenestras introeunt: quarum omnium farraginem, elementa esse ait totius naturæ: Pariter etiam Leucippus. horum autem quæ rotunda sunt esse animam, eò quòd maxime tales figuræ quóuis penetrare possunt, & mouere reliqua, cum etiam ipsæ moueantur. existimantes animam esse id quod præbet animalibus motum.*

C Quidam enim eorum dicunt quod illud, quod est proprie, & per prius animæ, est mouere. &, quia existimabant quod omne non motum non potest mouere aliud, existimauerunt animam esse aliquod motum. Vnde Democritus dixit ipsam esse ignem, aut calidum. dixit enim ipsam esse ex corporibus, & figuris indiuisibilibus infinitis: & ea, quæ sunt sphęrica ex eis, sunt ignis, & anima verbi gratia. & similia his sunt corpora existentia in aere: quę dicuntur atomi: quæ sunt in radijs Solis ingredientibus per foramina. & dicit quod per congregationem fundamentorum in eis sunt elementa omnium naturalium. Et similiter Leucippus. Et q̃ est sphæricum ex istis est anima: quia tales figuræ sunt possibiles transire in rem secundum totum, & mouent omnia, quę mouẽtur etiam: quoniam existimant q̃ anima dat animalibus motum.

20 Cùm notificauit q̃ Antiqui non considerant de anima, nisi per motũ aut sensum, aut per vtrunq;, incœpit primo numerare sententias hominũ considerantium de anima per motum, & dicit. Quidam enim eorũ, &c,

idest,&,cùm quidam opinabātur ꝙ illud,quod appropriatur animæ primo,est quia mouet aliud,& opinabant̄ ꝙ illud,ꝙ mouet aliud,debet moueri,existimauerūt ꝙ aīa est aliqd motum semp. D.d.Democritus dixit ipsam esse ignē,aut calidum.i.ignem,aut igneū. D.d.dixit.n.ipsam esse ex corporibus,& figuris,&c.i.opinabatur.n.quia mouet aliud, & mouet̄, ipsam eē ex corporibus indiuisibilibus habētibus figuras infinitas:& ꝙ ex istis est solūmodo & sphæricis.&,quia sphęrica sunt ignis,aut igneū,credebat ꝙ sphęrica eorū,aut sunt ignis,aut aīa. D.d.exempla horum corporum apud Demo.& d.similia his sunt corpora existētia in aere.i.& ista corpora apud eum sunt similia atomis,qui apparent moueri in radijs solis. Et,cùm notificauit ꝙ Democ.opinabat̄ aīam esse ex corporibus indiuisibilibus,quæ apud ipsum assimilant̄ atomis,notificauit quę partes sunt de quibus opinat̄ Demo.aīam fieri ex eis,& qūo opinant̄ ea esse elemēta aliorum compositorum, & dicit ꝙ per congregationē fundamētorū,&c. i:& hæc corpora sunt,de quibus Demo.dicit ꝙ per congregationē fundamentorū in eis adaptat̄,vt ex eis cōponant̄ diuersa entia,quāuis sint eiusdem naturæ.Et intendit per fundamēta diuersitatem eorū in figura,& in situ,& in ordine.diuersitas.n.partium in his tribus est cū diuersitate compositorū ex eis:sicut scripturæ diuersant̄ pp diuersitatem līarum in his tribus. Et,cùm narrauit ꝙ ipsi opinabātur aīam esse ignem,aut aliquod igneū,quia opinabātur aīam eē sphæricā,& ignē esse sphęricū,d.rōnem, pp quā opinabant̄ aīam esse sphæricā,& dicit, Et ꝙ est sphæricum ex istis est aīa,&c.i.& Demo.& Leucip.non opinabant̄ ꝙ sphęrica ex corporib⁹ indiuisibilibus sunt anima,nisi quia opinabātur ꝙ talia corpora sunt ea, quæ possibilia sunt pertransire per alia,& mouere ipsa:quamuis ipsa moueantur semper,& hæc est dispositio, quam existimabant esse propriam animæ,s.quoniam mouet corpus,& mouetur semper. D E

Vnde & viuendi terminum esse respirationem. Constringente enim eo ꝙ corpora continet,& extrudente figuras præbentes animalibus motum,ex eo quod non est ipsas quiescere nullatenus,auxilium fieri de foris,ingredientibus alijs huiusmodi in respirādo. prohibere enim has,& quæ insunt animalibus disgregari,simul prohibentem constringens & comprimens. & viuere autem quādiu possunt hoc facere. F

SOPH. *Et proinde viuēdi terminum esse respirationem. Cum enim aer ambiens comprimat corpora, & eas elidat figuras, quæ motum præbent animalibus, quandoquidem nec ipsæ vnquam quiescunt, auxilium ferri extrinsecus, alijs eius generis succedentibus, dum spiritum ducimus: has enim prohibere quominus eæ etiam quæ insunt animalibus, excernantur, id repellendo, quod comprimit, ac facit concrescere, viuereq́, donec possunt hoc facere.*

Et propter hanc causam fuit anhelitus definitio vitę. Aer enim continens

A continens, cùm congregat corpora, & constringit ex istis figu-
ris, quæ dant animalibus motum, quia ista non quiescunt in ali-
qua hora, sustineri ab extrinseco, imponendo per anhelitum alias
figuras sibi similes, dicunt quod istæ etiam prohibent illud, quod
iam peruenit intus in animalibus ab exitu: & contra expellunt cũ
eis illud, quod congregat, & constringit eas: & ideo fuit vita, dum
animal potest facere hoc.

Quoniam omnis dicens in quiditate alicuius aliquid laborat in facien
11 do conuenire illud oĩbus sensibilibus, & in dando causam illius sensibilis Sermo q-ditati⁹ debet soluere qõnes circa rem sensibilr cõtingentes. Idẽ. 4. Ph. 31. & 8. Ph. 2. & supra hoc c. 11. & 2. de aĩa. 12. & 22. 1. Cę li. 22.
ex illo dato ab eo in substantia illius isti autem, q̃m opinabantur aĩam eẽ
partes sphæricas indiuisibiles, laborauerunt hoc modo in dando causam
anhelitus, dicendo. Et propter hanc causam, s. quia aĩa est partes sphæricæ,
quæ semper sunt in motu, fuit anhelitus definitio vitæ, aut consequens vi
tam. Aer enim continens, cùm cõgregabit corpora, constringentur mul-
tæ figuræ sphæricæ, quæ sunt intra corpora, & quæ dant aĩalibus motum,
B quia semper sunt in motu. & tunc hęc corpora mouebuntur ad exitum:
& illud erit exitus anhelitus: & tunc sustentabitur animal ad imponendũ
alia corpora sphærica ab extrinseco: & hoc est imponendo anhelitum.
Hoc aũt fuit pp tria. Quorũ vnũ est in acquirendo locũ illius, ꝙ exiuit.
Secundum aũt est ad prohibendum plura corpora intrinseca ab exitu.
Tertium est vt adiuuet ea ẽt in expellendo illud, ꝙ constringit, & ꝙ con-
gregat ea. & dicunt. & ideo fuit vita, dum aĩal potest facere hoc.

Videtur autem & à pythagoricis dictum, eandem habere intel
ligentiam. Dixerũt enim quidam ipsorum, animam esse quę sunt
in aere decisiones. alij autem has mouẽs. de his autem dictum est,
propter id ꝙ continue videntur moueri, & si sit tranquillitas ni-
mia. In idem autem feruntur & quicunqꝫ dicunt animã esse quod
se ipsum mouens. videntur autem omnes hi existimasse motum
maxime proprium esse animæ, & alia quidem omnia moueri p-
C pter animam, ipsam autem à seipsa: propter nihil videre mouẽs,
quod non moueatur & ipsum.

10 PH. *Videtur etiam, quod à Pythagoreis dici solet, eandem habere sen-
tentiam. Dixerunt enim eorum nonnulli, animam esse ramenta, quæ
in aere videntur: alij, id quod ea mouet. de quibus propterea dictũ est,
quòd continuè videantur moueri, quamuis sit tranquillitas maxima.
Eodem tendunt qui dicunt animam esse id quod se ipsum mouet.
Videntur. n. hi omnes existimasse motum rẽ maxime propriã esse ani-
mæ, & alia quidem oĩa moueri propter animam, hanc autẽ à se ipsa:
propterea quòd nihil videbant mouere, quin & ipsum moueatur.*

Et forte etiam est talis sermo Pythagoricorum. Quidam enim
illorum dicunt ꝙ anima est atomus, existens in aere: quidam au-

tem illud, quòd mouet atomos. & dixerunt hoc: quia semper videntur moueri, licet ventus deficiat omnino. Et similes istis sunt dicentes ꝙ anima est aliquid mouens se. Omnes enim isti videntur opinari motum conuenire animæ: & ꝙ omnia non mouentur nisi per animam: anima autē mouetur per se. nihil enim videtur mouere nisi ipsum etiam moueatur. D

D. Et forte etiam opinio Pythagoræ in anima est similis opinioni Democriti, & Leucippi, quidam enim pythagoricorum dicebant animā esse atomos aereos: & quidam illud, ꝙ mouet atomos. & opinabant̃ hoc, quia credebant ꝙ atomi semper mouebantur, & ꝙ aīa semper mouetur. Deinde d. Et similes istis sunt dicentes, &c. & innuit Plato. Omnes igitur isti conueniunt in hoc, s. ꝙ motus est proprius animæ: sed differunt in quid est. Et quidam eorum existimabant eam esse corpora indiuisibilia, aut ignem, aut aliquod igneum, quidam vero atomos.

Silr aūt & Anaxagoras aīam dicit eē mouētē, & si aliqs alius dixit ꝙ oē mouit intellect⁹: nō tñ penitus sicut Demo. ille qdē, n. dicit simplr idē eē aīam & intellectū, verū. n. eē ꝙ vr: vnde bñ facere Homerū, ꝙ Hector iacet aliud sapiēs: non itaqꝫ vtit̃ intellectu tanqꝫ potētia qdā q̄ circa veritatē, sed idē dicit aīam & intellectū. E

SOPH. *Similiter etiam Anaxagoras Animam esse dicit eam quæ moueat, & si quis alius dixit Intellectum mouisse hanc Vniuersitatem: nō tamen ita plane Vt Democritus: Is enim dicit idem simpliciter esse animam & Intellectum: Verum enim esse, quod appparet: Et ideò præclarè cecinisse Homerum, quòd Hector iaceret mentis inops. Non ergo Vtitur Intellectu, Vt potentia quadam circa Veritatem, sed idem dicit animam, & intellectum.*

Et silr ēt dicebat Anaxa. ꝙ aīa est mouens, & cū dicebat ꝙ intellectus mouet oē. sed tñ Anaxa. aliud intēdit ab eo, ꝙ intēdit Demo. Demo. n. absolute dixit ꝙ idē est aīa, qđ intellectus. dicit. n. ꝙ veritas est res manifesta. Et iō bñ dixit Homerus, & verū dixit, ꝙ Hector apopletizabat̃. & carebat intellectu. Nō. n. vtebat̃ intellectu quasi aliqua virtute, sed dicebat ꝙ intells & aīa idem sunt. F

Dicit. Et silr ēt opinat̃ Anaxa. cū d. aīam eē mouētē: & d. ꝙ intellectus mouet oē: sed Anaxa. nō intēdit in hoc, illud. ꝙ Demo. Demo. n. propalauit ꝙ aīa, & intellectus idē sunt d. n. ꝙ veritas comprehensa non est nisi in eo, ꝙ manifestum est sensui tantum. Et ideo bene dixit Homerus versificator, cū narrauit de hoīe, qui carebat sensu, ꝙ carebat intellectu. Democritus igitur non intendit ꝙ intellectus sit aliqua virtus in animalibus, alia à virtute sensus, sed dicit ꝙ intellectus & anima idem sunt.

Anaxagoras aūt minus certificat de ipsa. Multotiēs qdē. n. cām eius ꝙ bñ & recte, dicit eē intellectū, alibi aūt intellectū hunc esse aīæ.

A aię. In oĩbus.n.ipſum ineſſe aĩalibus, magnis & paruis, & honorabilibus, & inhonorabilibus, nõ vr̃ aũt ſm̃ prudentiam dictus intellectus oĩbus ſil'iter aĩalibus ineſſe, ſed neq; oĩbus hominibus.

IOPH. *Anaxagoras autem non admodum de eis aperte loquitur: multis enim locis cauſam eius quod bene recteq́ eſt, intellectum eſſe aſſerit. Alibi vero idem eſſe animam, & intellectum: Cunctis enim eum ineſſe animalibus, & magnis, & paruis, & nobilioribus & vilioribus. Videtur tamen is quem intellectum prudentiæ vocamus, non omnibus æque ineſſe animalibus, immo ne hominibus quidem omnibus.*

Anaxagoras aũt latẽtius loquebat̃ de iſtis, cũ multotiens dicebat ꝙ intellectus eſt cã in inuentione. & dixit in alio loco ꝙ intellectus, & aĩa idẽ ſunt. intellectus.n. apud ipſum exiſtit in oĩbus aĩalib⁹, magno, paruo. nobili, & ignobili. Sed nõ videm⁹ hũc intellm̃ exiſtere ſimiliter in omnibus animalibus, neq; etiam in homine.

24 Dicit. Anaxa. aũt cũ propalauit ꝙ intellectus, & aĩa idẽ ſunt, latentius ꝓ
B palauit, q̃ Demo. cùm multotiens dicebat ꝙ intellectus eſt cã rectitudinis & ẽt verificationis. & hoc apparet ex eius ſententia ꝙ intellectus ſit aliud à ſenſu. & in alijs locis vr̃ opinari ꝙ intellectus, & aĩa idẽ ſunt. d.n. ꝙ intellectus eſt exiſtens in oĩbus aĩalibus, magno, & paruo, nobili, & ignobili. Et non eſt, ſicut exiſtimauit: quia non videmus intellm̃ exiſtere eodẽ modo in oĩbus hominibus, nedum exiſtere in omnibus animalibus.

Intellect⁹ ſi exiſtit eodẽ modo in oĩbus hoĩb⁹ oppo. cõ. 5. 3. de Anima. Vide contr. Zim.

Quicunq; igit̃ in moueri aĩatũ aſpexerũt, hi qdẽ maxime motiuũ opinati ſunt aĩam eẽ. Quicũq; aũt ad cognoſcere & ſentire ea q̃ ſunt, iſti dicũt aĩam eẽ principia, alij quidẽ faciẽtes plura, hæc. alij vero, vnũ, hoc: ſicut Empedocles quidẽ ex elemẽtis oĩbus, eſſe aũt & vnũquodq; eorũ aĩam, dicẽs ſic, terrã quidẽ terra cognoſcimus, aquã autem aqua. ethere autem ethera, ſed igne ignem mani
C feſtũ eſt. concordia aũt concordiam. diſcordiã aũt diſcordia triſti.

IOPH. *Quicunque igitur ad motum animati reſpexerunt hi, quod maxime motiuum eſt, animam eſſe exiſtimarunt. Qui vero ad vim cognoſcendi & ſentiendi ea quæ ſunt, hi vero aſſerunt animam eſſe principia, nempe qui plura faciunt principia, hæc eadem: qui vero vnum, illud idem: Quemadmodum Empedocles quidem ex elementis omnibus, eſſe tamen & eorum unumquodq́ Animam, ſic dicens.*

» *Iam Terra Terram, iamq́ Aequore cernimus Aequor,*
» *Aetheráque Aethere, ſic rutilum ignis conſpicit ignem,*
» *Atque Cupidinem Amor, triſtis lis denique litem.*

Et ponentes principiũ aĩæ motũ exiſtimabãt ꝙ aĩa ſit dignior oĩbus vt moueat. Ponentes aũt regulã in hoc cognoſcere, & ſentire

re oĩa entia, dicebāt aĩam esse principia. & quidā eorū ponebant D hæc principia plura vno: & quidā eorū ponebāt vnā animam. Vt Empedocles. iste. n. ponebat eā ex oĩbus elementis, sed tñ ponebat vnūquodq; elemētorū esse aĩam. & dixit ꝙ nos non cōprehendimus terrā nisi per terrā, & aquā ꝑ aquā, & aerē per aerē, & ignem per suū simile, s. ignem, & litē per litem, amicitiā per amicitiam.

25 Cū cōpleuit sermonē cōsyderātiū in aĩa ꝑ motū, incœpit ēt dicere opiniones eoꝝ, q cōsyderāt de aĩa ꝑ cognitionē, & distinctionē, dicēdo. Et ponētes pricipiū aĩæ motū, &c. i. ponētes aūt regulā aĩæ, & cognitionē suę naturę ꝑꝑ motū: quaꝑꝑ iudicauerūt ꝙ aĩa ē magis oĩbus digna motu, fm ꝙ diximus. Ponētes aūt rōnem in cōsyderōne de aĩato ꝑ cognitionē eius, & distinctionē in oĩb' entib', opinabāt ꝙ aĩa est pricipiū toti', aut ex principijs totius. Qui igit ponebāt hęc pricipia plura vno, ponebāt aĩam plura vna: & q opinabāt principiū vnū eē, ponebāt aĩam vnā. v. g. qa Empedo. ponebat aĩam fieri ex elñtis, & ponebat ipsam sex in numero, fm numerū elñtoꝝ apud ipsū. dixit n. ꝙ nos nō cōprehēdim' terrā, nisi ꝑ terrā, &c. Et, cū d. & qdā eorū ponebāt hæc principia plura vno, intēdebat & qdam eorū, qa posuerūt hæc principia plura vno, opinabant aĩam eē plura vna: vt Empedo. sed fuit cōtētus dicere tē loco cōsequētis. Et, cū d. & qdā eorum ponebant vnam animā. intendebat & quidam eorū, qui ponebant vnū principium, ponebāt vnā aĩam. sed fuit contētus hoc cōsequente loco rei, e conuerso ei, quod fecit primo. & residuus sermo est manifestus. E

Cōa isti' ponit infra. 27. & solutio hui' ponit. 3. d Aĩa. 30.

Empedocles posuit plura principia vno. idē. 1. Ph. 41. 35.

Eodē aūt modo & Plato in timæo aĩam ex elementis facit: cognosci. n. siſe siſr, res aūt ex pricipiis eē. siſr aūt et ĩ his q̃ sūt de philosophia dicta, determinatū ē: ipsū qdē aĩal ex ipsa vni' ex idea & prima lōgitudine & latitudine & altitudine, alia aūt siſr modo.

SOPH. *Eodem etiam modo Plato in Timæo Animam facit ex Elementis: cognosci nanque simile simili: res autem ex principijs constare. similiter etiam in ijs quæ de philosophia dicuntur, expositum est: ipsum quidem animal ex vnius Idea, & ex prima longitudine, & latitudine, & altitudine: cætera vero similiter.*

Et siſr Plato in Timæo ponebat aĩam aliquod ex elementis. qm̄ apud ipsum nihil cognoscitur, nisi ꝑ suū siſe. & ꝙ oẽs res non fuerunt nisi ex suis principijs. Et similiter determinauit prius in philosophia, s. in suis disputationibus. & manifestum est ꝙ Timæus exit ab is, & ꝙ aĩa simplr ē ex forma vni', & prima lōgitudine, & prima latitudine, & primo ꝓfundo: & ꝙ alia currunt hoc modo. F

26 Dixit Et siſr Pla. posuit ĩ Timæo ꝙ aĩa ē aliqd ex substātia elñtorū. opinabat. n. illud, ꝙ opinabat q ponebat aĩam ex pricipiis & ē ꝙ oẽs res nō cognoscūt, nisi ꝑ sua siſia: & nō cognoscunt nisi ꝑ cognitionē suorū principiorū. &, qa principia cognoscūt ꝑ sua siſia, cōtinet ꝙ principia cognoscantur

A scant' p principia. Et,cũ cõiũgem' huic qđ aĩa cognoscit res p principia ea rũ,cõtinget ex hoc qđ aĩa sit pricipia.hæc.n. sunt ,ppriet ates cõuertibiles. D.d. Et sicut determinauit,&c.i.& sicut determinauit ĩ sua Philosophia & in scholis eius:qm̃ in Timęo dixit hoc alio mõ. D. enim illic, ꝙ aĩal simpliciter absolutum, quod est genus animalium particularium , & principium eorum,est composita ex dualitate prima:& ex latitudine,quę est cõposita ex dualitate prima:& ex latitudine, quæ est composita ex prima trinitate:& ex profundo , quod cõponitur ex prima quaternitate : quæ sunt principia aliorum numerorum compositorum. Et opinabatur ꝙ longitudo componitur ex dualitate,quia linea fit ex duobus punctis:& latitudo ex trinitate,quia fit cum longitudine ex tribus pũctis:& spissitudo ex quaternitate,quia fit cum longitudine & latitudine ex quatuor punctis. Quoniam cùm opinabatur ꝙ numeri sunt principia omniũ,fuit necesse apud ipsum, vt principia numerorum sint principia generum esse sensibilis: & alij numeri,qui componuntur ex principijs, sint principia etiam rerũ particularium. ita ꝙ principia animalis simplicis est prima vnitas, & prima dualitas,& prima trinitas,& quaternitas: principia aũt aliorum animaliũ sunt alij numeri. Et ideo d.ꝙ alia currunt hoc modo.i. & principia aliorum animalium particulariũ sunt alij numeri. Et,quia opinabantur hoc in principijs entium: & opinabantur ꝙ anima componitur ex principijs pp cognitionẽ:opinati sunt ꝙ anima est iste numerus, qui est principiũ numerorum. D.d.& manifestum est ꝙ Timęus exit ab eis.i. vt mihi vr̃, ꝙ illud,quod dictum est de principijs in Timęo, est aliud ab eo, quod dictum est in disputationibus. Et quasi diuersitas hominum in anima non est nisi pp diuersitatem eorum in principijs. Omnes enim conueniunt ꝙ oportet esse ex principijs:& dicũt ꝙ opinio Platonis in Timæo de anima est ꝙ aĩa est nã media,s.inter formas abstractas indiuisibiles,& inter formas sensibiles diuisibiles sm̃ materiã. Themist.aũt dicebat ꝙ Pla. intẽdebat p istam naturã mediã, intellectũ inter oẽs partes aĩæ: cum suum eẽ sit mediũ inter formas materiales , & abstractas & vl'iter difficile possumus C hodie intelligere opiniones Antiquorũ:quia non sunt notæ apud nos.

Vide pro isto infra cõ. 33. Vide prior Meta. 37. Vide. 1 Meta. 38 & 9. Difficile possumus hodie itelligere opiniones Antiquorũ: qa nõ sũt notæ apũ nos. Idẽ. 2. Cœ. c. 7 x.

Adhuc autem & aliter, intellectum quidem, vnum, scientiã autem,duo,singulariter enim ad vnum: plani autem numerum,opinionem,sensum vero,eum qui firmi:hi quidem enim numeri species & principia entiũ dicebant:sunt autem ex elemẽtis: Iudicantur autem res aliæ quidem intellectu , aliæ vero scientia aliæ autẽ opinione,aliæ vero sensu:species autem numeri hi, rerum.

SOPH. *Præterea etiam aliter, Vnum quidem ipsum, intellectum: Duo autẽ, scientiam. Vnico enim modo ad Vnum: Plani autem numerum, opinionem, Solidi sensum: Numeri enim species ipsæ, & principia dicebãtur; sunt autẽ ex Elementis. Iudicantur vero res, aliæ intellectu , aliæ scientia , aliæ opinione, aliæ sensu. hi vero numeri species sunt rerum.*

Et

Et est dictum hoc etiam alio modo, & est q intellectus est vnũ, & scientia duo. est enim singul'r ad vnũ. & q existimatio est numerus superficiei: & q ensus est numerus solidi. Numeri enim dicebantur esse formæ, & principia in reb⁹ entibus: & numeri sunt vnũ illorum elementorũ. Sed omnes res consyderantur, quædam per intellectũ, & quædã per scientiã, & quædam per existimationem, & quędam per sensum. ista aũt sunt numeri, qui sunt formę. D

27 Et opinati sunt alio modo animam esse principia numerorum. Dicũt enim q intellectus est vnum numerale. & per intellectum intẽdit primas propositiones. & dixerunt ipsum esse vnum: quia scire propositiones est vnius scientiæ. & intendit per scientiam conclusionem. & dixerunt eã esse dualitatem: quia est processus ab vno, s. propositionibus, & ad vnum, s. cõclusionem, vnde fit dualitas. Et hoc intendebat, cum d. est enim singulariter ad vnum. Et dixerũt q æstimatio est numerus superficiei, s. trinitatis. est enim ab vno, s. propositionibus ad duo. nam conclusio est in eo falsa, & vera. vnde fit illic aliqua dualitas. & dixerunt etiam q sensus est quaternitatis. opinati sunt enim q sensus comprehendit corpus, & q forma corporis est quaternitas. D.d. Numeri enim dicebantur esse formæ, &c. i. & dixerunt hoc, quia opinabantur q principia numerorum sunt formæ abstractæ: & principia entium sunt vnum elementorum eorum. Et, quia rerum quædam consyderantur, i. cognoscuntur intellectu, & quædam scientia, quædam existimatione, & quædam sensu: & nihil cognoscitur nisi per suum simile: necesse est vt istæ virtutes animæ comprehensiuæ sint principia numerorum, qui sunt formæ & elementa entium, s. vnitatis, & dualitatis, & trinitatis, & quaternitatis: & necesse ẽ vt intellectus ex istis sit vnitas, & scientia dualitas, & existimatio trinitas, & sensus quaternitas. E

Quoniam autem & motiuum videbatur anima esse & cognoscitiuum sic quidam complexi sunt ex vtrisq;, enuntiantes animã esse numerum mouentem seipsum: differunt autem de principijs quæ & quot sunt, maxime quidem corporea facientes, & incorporea. his autem, miscentes & ab vtrisq; principia referẽtes: differũt aũt & circa multitudinẽ: hi quidẽ enim vnũ, illi vero plura dicũt. F

SOPH. *Sed cum Anima & mouendi, & cognoscendi vi præditũ quiddam videretur, ita nonnulli ex vtrisq; connexuerunt, asseruerunt q; animam esse numerum mouentẽ se ipsum. Contẽdunt tamẽ de principijs, quæ scilicet quotq; sint, præcipuè quidem, qui corporea ea statuunt, cum ijs qui incorporea: contra hos autem, qui permiscuerunt, & ex vtrisq; principia enuntiarunt. de multitudine etiam habent inter se controuersias: alij enim vnum, alij plura dicunt.*

Et, quia existimatum est de anima q est mouens, & cognoscẽs, voluerunt aliqui congregare hæc duo, & iudicauerunt q anima est

A est numerus seipsum mouẽs. Et magna diuersitas est in principijs, quæ sunt, & quot: & maxime inter eos, qui faciunt ea corporalia, & inter eos, qui non corporalia. Et isti ẽt differũt ab eis, qui admiscent, & ponũt, principia ex vtroq;. Et differũt ẽt in numero principiorũ. quidã enim dicunt vnũ principium esse, quidam plura.

28 Et, quia existimatum est, i. certificatum ꝙ mouere, & cognoscere sunt principia animæ, intendebant aliqui ad congregandũ vtrun q; in anima, dicendo animam esse numerum se mouentẽ, quia non mouetur ab alio.

Et, cum notificauit sectas, quę differũt in definiendo animã, & sunt tres: Quarum prima definit eam per motum, aut per consequentia motum: Secunda per cognitionem: Tertia vero per vtrunq;: & omnes conueniũt ꝙ est ex principijs: incœpit notificare modos diuersitatis eorum vſr, licet conueniant in hoc, quod est ex principijs, & d. Et magna diuersitas, &c. i. & differunt in substantia animæ: quia differunt in principijs, s. in natura eorum, & in numero. & maxima diuersitas est in natura principiorũ, inter ponentes principia corporalia, & ponentes ea non corporalia, cũ istæ duæ naturæ maxime differant: differunt etiam isti ab eis, qui admiscent, & ponunt principia ex vtroq;, idest corporalibus & non corporalibus. D.d. Et differunt etiam in numero principiorum, idest differunt etiam in anima: quia differunt in numero principiorum. Tres fuerunt sectę definientiũ afam. B Nã corporalis, & in corporea maxie differũt. vide 10. Met. t. c. vltimi.

Consequenter autem his, & animam assignãt. motiuum enim ſm naturam primorum existimauerũt, non irrationabiliter. vnde quibusdam visum est ignem esse, etenim hic in partibus subtilissimus est, & maxime elementorum in corporeus. adhuc autem mouetur q; & mouet alia primo.

SOPH. *His consequenter animam quoq; describunt. quod enim natura motiuum est, id inter prima collocandum existimant: neque adeò iniuria. Quamobrem nonnulli eam esse ignem putarunt. Is enim & subtilissimarum est partium, & præ cæteris elementis incorporeus: Ad hæc & C mouetur, & mouet cætera primò.*

Et isti procedunt in definiendo animam processu consequenti ista. hoc enim quod reputant, qm̃ natura principiorũ est mouens, non est extra veritatẽ. Et ideo existimauerunt quidam ipsam esse ignẽ. ignis enim est primorũ partiũ inter elemẽta: & ꝙ magis vř nõ esse corp⁹. & ipse mouet, & mouet alia corpa prima intẽtione.

29 Cùm notificauit sententias Antiquorum de anima, incipit laudare eas in eo, quod dicunt de veritate, & de verificatione consequentię, & d. Et isti procedunt, &c. i. & isti, qui opinantur animam esse ex principijs, quia mouetur per se, & definierunt eam hoc modo, processerunt in hoc via recta, & consequente principia. opinari ꝙ natura principiorum est mouens per se rectum est. D.d. Et ideo existimauerunt quidam, &c. i. &, quia opinati sunt Opinari ꝙ nã principiorũ est mouens p se rectũ ẽ. Idẽ. 2. Ph. 3. 4. vide 2. de Gen. 53.

sunt eam esse ex principijs, existimauerunt quidam esse ignẽ: quia repu- tabant ignem esse elementum cęterorum elemẽtorum, & simpliciorum partium: & ꝙ magis videtur non esse corpus: quia opinant principia esse talia, s. simpliciora alijs, & remotiora natura corporea. & omnia ista cum eo, ꝙ visa est ab eis moueri, & mouere alia prima intentione, sicut anima. D

Democritus autẽ dulcius dixit enuntians propter quid vtrũq; horum: animam quidem enim & intellectum idem. Istud autem primorum & indiuisibilium corporum esse: motiuum autem propter subtilitatem partium & figuram: Figurarum autem mobilissimam, quæ sphærica dicit, hoc autem intellectum esse & ignem.

SOPH. *Democritus autem eò etiam politius loquutus est, quòd reddiderit causam, cur sit horum vtrumq;: Animam enim & intellectum idem esse: hoc autẽ ex primis esse, & indiuisibilibus corporibus: motiuum vero ob exiguitatem partium, & figuram: figurarum autem omnium mobilissimam sphæricam dicit: talem autem esse intellectum, & ignẽ.* E

Democritus aũt dixit in hoc sermonem magis latentem, & iudicauit causam in vtroq;, & dixit ꝙ anima, & intellectus sunt idẽ, & ꝙ hoc est ex primis corporibus indiuisibilibus. Et attribuit ipsum motui propter paruitatem partium eius, & propter figuram. & dixit ꝙ inter figuras magis obediens motui est sphærica, & ꝙ intellectus, & ignis habent talem figuram.

30 Quia intentio eius in hoc capitulo est demonstrare ꝙ Antiqui bene dixerunt in hoc, ꝙ cõueniunt in hoc, ꝙ anima est ex principijs ꝑꝑ motum, & facere comparationem inter sermones eorũ de hoc, & iam locutus fuit de sententia eius, qui dicebat animam esse ignem. incœpit modo loqui de opinantibus eam esse ex partibus indiuisibilibus, dicendo, Democritus autem d. de natura animæ ꝑꝑ motum sermonem magis latentẽ sermone dicentis ipsam esse ignem. & est magis latens, quia iudicauit aĩam in vtraq; virtute: & d. ipsam esse eandẽ, & ꝙ natura vtriusq; est eadem, s. intellectus, & animæ mouentis, & sensibilis. d. enim ꝙ anima. & intellect⁹ sunt idem, & ꝙ natura illius est, quia est pars partium indiuisibilium: sphæricarum. F

D. d. Et attribuit ipsum motui, &c. i. & attribuit ipsum motui ꝓprio animæ. i. posuit ipsum causam motus animæ propter paruitatẽ suarum partium, cum sit indiuisibilis, & ꝑꝑ suam figuram. opinabatur enim ꝙ illa figura est leuioris motus omnium figurarum. & ideo opinabatur ꝙ ista figura existit in anima, & in igne. Et iste sermo latet propter duo. quorũ vnum est hoc, ꝙ opinabatur, scilicet ꝙ anima, & intellectus sunt idem: & ꝙ est pars indiuisibilis. sed partem indiuisibilem esse est dubium, ignem autem esse est manifestum.

Ignẽ eẽ est manifestũ sed vid' oppositũ. 4. Cœ. 32. Vide cõt. 2im.

Anaxagoras autem videtur quidem alterum dicere animã & intellectum vt diximus prius: vtitur aũt vtrisq; sicut vna natura.

veruntamẽ

A verumtamen ponit intellectum principium maxime omnium: solum quia dicit ipsum eorum quæ sunt, simplicem esse & immistum & purum: assignat autem vtrunq; eidem principio, & cognoscere & mouere, dicens intellectum mouisse omne.

10 P H.] *At Anaxagoras videtur quidem diuersum dicere animam & intellectum, vt prius quoq; diximus. vtitur tamen vtroq; quasi vna natura: nisi quòd principium planè omnium statuit intellectum. solum enim ex omnibus entibus simplicem, & non mixtum, & purum eum esse dicit. tribuit autem hæc vtraq; eidem principio, cognoscere scilicet & mouere, dicens intellectum mouisse rerum vniuersitatem.*

Anaxagoras aũt videtur dicere animã esse aliud ab intellectu, sicut dixit superius. sed tñ vtitur eis etiã, quasi sint eiusdẽ naturæ. Sed ponit intellectum digniorem omnib⁹ rebus, vt sit principiũ.
B dicit enim q̃ solus intellect⁹ inter omnia entia est simplex, & mundus, & purus. Et attribuit ei vtrunq;, scilicet cognitionem, & motum, dicendo q̃ intellectus mouet omne.

31 Cum fecit comparationem inter opinionem dicentis ipsam esse ignẽ, & opinionem dicentis ipsam esse partem sphęricam partium indiuisibilium, incœpit ẽt facere comparationem inter opinionẽ Anaxa. & Demo. Et d. Anaxa. &c. i. Anaxa. aũt videtur, s̃m q̃ apparet, dicere animam esse aliud ab intellectu. sed quãuis hoc apparet ex suo sermone, tñ ipse ponit eos esse eiusdem naturæ, i. eiusdem generis: & cum hoc ponit intellectum magis dignum, vt sit principium omnium rerum, & præponit ipsum omnibus. d. enim q̃ solus intellectus est simplex, mundus, purus, i. abstractus a materia, non admixtus cum ea: & attribuit vtrunq; ei in omnibus partibus mundi, s. cognitionem, & motũ. opinatur enim q̃ intellectus mouet omnia, & q̃ non mouetur. Quoniam aũt iste sermo est magis vicinus veritati, & sententiæ Aristo. s. q̃ intellectus est ex principijs, & q̃ est causa co- 3. de Aĩa. t. cõ. 4. &
C gnitionis, & motus est manifestum. & ideo laudabit ipsum post multum, hic infra
& notificabit id, quod remansit ei dicere de intellectu. 34. tex.

Videtur autẽ & Thales ex quibus reminiscimur, motiuum aliquid animam opinari, si quidem dixit lapidem animã habere q̃m ferrum mouet: Diogenes autẽ sicut & alteri quidam aerem, hunc opinans omnium subtilissimum esse, & principiũ: & propter hoc cognoscere & mouere animam: s̃m q̃ quidem principium, & ex hoc reliqua, cognoscere. secundum vero q̃ subtilissimum est, motiuum esse. Heraclitus autem animam principium esse dicit, siquidem vaporem, ex quo alia constituit, & incorporalissimum autẽ, & fluens semper: quod vero mouetur motu cognosci: in motu aũt esse quæ sunt & ille arbitratus est & multi. Similiter autem his & Alcmeon opinari visus est de anima. dicit enim ipsam immortalẽ

propter

propter hoc ꝙ assimilatur immortalibus, hoc autẽ inesse ipsi tanquam motæ semper, moueri enim & diuina omnia continue semper, Lunã, Solem, Astra, & cœlum totum. Magis autem rudium quidam & aquã enunciauerunt, vt Hippo. suaderi enim visi sunt ex genitura, quoniam omnium humida est: & nanq; arguit sanguinem dicentes esse animam, qm̃ genitura non est sanguis, hanc autẽ esse primam animam. Alij autem sanguinem, quemadmodũ Critias, ipsum sentire animæ magis proprium opinantes, hoc aũt inesse propter naturam sanguinis. Omnia enim elementa præter terram iudicem acceperunt, hanc enim nulli protulerũt, nisi si aliquis dixerit animam esse ex omnibus elementis, aut omnia. D

SOPH. *Videtur etiam Thales ex ijs quæ memorantur, motiuum quidpiam animam existimasse: si quidem lapidem illum dixit habere Animã, quia ferrum mouet. Diogenes autem, vt etiam nonnulli alij, aerem, ratus eum esse omnium subtilissimum, & principium: et propterea cognoscere, & mouere animam: quatenus quidem primum est, atq; ex eo cætera, cognoscere: quatenus vero subtilissimum, motiuum esse. Heraclitus etiam principium esse dicit animam, siquidem exhalationem, ex qua cætera conficit: atq; etiam maxime incorporeum, & semper fluẽs: Quod autem mouetur, eo quod mouetur, cognosci: in motu autem esse ea quæ sunt, & ille & vulgo arbitrabantur. Similiter etiam ac ij Alcmæon putasse de Anima videtur. Nam asserit eam esse immortalem, quòd sit similis immortalibus: id verò ipsi inesse, vtpote ei quæ semper moueatur: moueri autem Diuina quoq; omnia cõtinuè semper, Lunam, Solem, Sydera, & vniuersum Cœlum. Non defuere etiam nonnulli molestiores qui aquam assererent, vt hippo: adducti verò videntur ex genitura, quòd omnium sit humida: namq; refellit eos qui animam dicunt sanguinem, quia genitura non est sanguis: hanc autem esse primam animam. Alij autem sanguinẽ, vt critias, sentire animæ maximè proprium esse existimantes: hoc verò esse propter naturam sanguinis. Enimuero omnia elementa præter terram, iudicem aliquem nacta sunt: hanc vero nemo protulit, præterquam si quis eam dixit ex omnibus constare elementis, vel esse omnia.* E F

Milesius aũt videtur, vt narratur de eo, dicere animam esse aliquid mouens, cũ dicebat ꝙ lapis habet animã, quia mouet ferrũ. Diogenes autẽ, & alij multi opinabantur animã esse aerem. quia existimabant ꝙ nihil est subtilius aere: & ꝓpter hoc anima cognoscit

A scit,& mouet.secundum enim ꝙ est principium aliarum rerũ cognoscit:secundum aũt ꝙ est subtilior oĩbus rebus mouet. Et Heraclitus etiã dicit ꝙ anima est principiũ, cum dicit ipsum esse vaporem,ex quo constituit oẽs res.& ponit ipsum valde remotũ à corporibus,& semper liquidum. & opinabatur cũ multis alĳs ꝙ oĩa entia sunt in motu. Et forte ẽt aliquis videtur opinari ẽt in anima talem opinionẽ.dicit enim ipsam esse immortalẽ,quia assimilatur immortalibus:& ꝙ hoc est ei,quia semp̱ mouet̃. & dixit oẽs enim Dĳ:Luna,s.Sol,& Stellę semp̱ mouent̃ motu continuo. Et alĳ,qui digniores sunt derideri,iudicauerunt ipsam esse aquã,vt Hypo.et vr̃ declinare ad hanc opinionem p̱p̱ sperma cũ sit humidissimum rerum.qm̃ per hoc contradicitur dicenti animã esse sanguinẽ, dicendo ꝙ sperma nõ est sanguis.& sperma est prima anima. Et alĳ dixerunt ipsum esse sanguinẽ,vt Critias,cũ existimauerit ꝙ nihil
B consequit̃ animã,sicut sentire,& ꝙ sentire est ex natura sanguinis. Vnũquodq; enim elñtorũ.pręter terrã,habet iudicẽ:terra aũt nullum.&quod dictũ fuit de ea est ꝙ est ex oĩbus elñtis,aut oĩa elñta.

32 Vult numerare omnes opiniones Antiquorum in anima, & dare cuilibet aliquam rationem. & sermo eius est manifestus. Milesius autẽ opinabatur animam esse principium mouens per se: quia dicebat ꝙ magnes habet animam.quia mouet ferrum. Diogenes aũt opinabatur animam esse aerem.aer enim est subtilius cæteris corporibus, & principium eorũ. inquantum igitur est principium,dabitur ei cognitio:&,inquantum subtilius cæteris corporibus,dabitur ei motus & hæc duo appropriantur aĩæ. Heraclitus vero opinabatur animam esse principium, & ꝙ illud principium est vapor liquidus motus.quia opinabatur ꝙ ex vapore est constitutio aliarum,& ꝙ est valde remotus à corpore: & hæc duo sunt in principio. D.d.& opinabatur cùm multis alijs,&c. idest & opinabatur cum
C multis alijs,ꝙ omnia mouentur:& credebat propositionem communem omnibus,s.ꝙ simile cognoscitur per suum simile.&,quia apud ipsum omnia sunt mota,fuit necesse vt cognoscẽs sit motum. quapropter iudicauit animam esse vaporem. Et similiter qui ponit ipsam similem naturæ stellarum,& Solis,& Lunæ vr̃ opinari ipsam moueri per se.Sed dicens ipsam esse aquam debet derideri.nullus enim dixit aquam, esse elementum cęterorum,sed tñ dedit ei rationẽ aliquam,s.quia sperma, quod est principiũ generationis,est valde humidum : & existimatũ est ꝙ sperma est anima, cum ipsum formet embryonem. D.d.qm̃ per hoc contradicitur dicenti ꝙ anima est sanguis.i. & ponit ꝙ sperma est prima anima, quia ponit ꝙ sperma non est sanguis.forte igitur non iudicauit ꝙ anima est aqua, nisi quia videbat sperma esse animam,& aquam non sanguinem. D.d.Vnũquodq; enim elementorum præter terram,&c. idest & vnumquodq; elementorum iudicatum est ab antiquis esse animam ex eo, præter terram.

nullus

Nullꝰ opinať terrã eē elẽntum aliorũ cõpositũ. 1. Meta. t.c. 14 de Hesiodo, Vide contr. Zim.

nullus enim opinatur terram esse elementum aliorum: sed quòd tantum D
est composita ex quibusdam elementis, aut est omnia elementa, idest ex omnibus elementis.

Diffiniunt autem omnes animã tribus vt est dicere, motu, sensu, & incorporeo: horum autem vnumquodq; reducitur ad principia. vnde & in cognoscendo diffinientes ipsam, aut elementum, aut ex elementis faciunt, dicentes similiter inuicem, præter vnũ, Dicunt enim simile cognosci simili: quoniam enim anima omnia cognoscit, constituunt eam ex omnibus principijs.

SOPH. *Definiunt porrò omnes animam tribus propè dixerim. motu, sensu, incorporeo: quorum vnumquodq; redigitur ad principia. Quapropter qui cognitione eam definiunt, aut elementum, aut ex elementis faciũt, eadem ferè omnes, præter vnum, dicentes: aiunt enim simile cognosci simili: nam quia anima oĩa cognoscit, ex oĩbus principijs eã cõstituunt.* E

Et ipsi vr̃ definiunt animam tribus, motu, s. & sensu, & nõ corporeo. & vnumquodq; istorum reducitur ad principiũ. Et propter hoc posuerunt ipsam esse elementum, aut ex elementis illi, qui definierunt eam per cognitionem, & ꝙ quidem dicunt in hoc, est simile ei, quod dicunt quidam, præter vnum. dicunt enim ꝙ simile non cognoscitur, nisi per suũ simile. &, quia anima cognoscit omnia, posuerunt eam constitui ex omnibus principijs.

33 Cum demonstrauit ꝙ consyderantes in anima per motum debent opinari ipsam esse ex principijs, incœpit demonstrare vr̃ ꝙ omnia dicta in definitione animæ reducta sunt ad principiũ. & d. Et ipsi vniuersaliter definiunt, &c i. & Antiqui vr̃ procedunt in definiendo animã, & cognoscendo suam substantiam tribus vijs, motu, s. & sensu, i, cognitione: cùm hæc duo videantur propria animæ. tertium aũt, quia est non corpus. plures. n. eorum opinabantur hoc existere in anima, non minus q̃ prædicta duo. & F
vnaquæq; istarum viarum inducit eos ad opinandum animã esse ex principijs. & hoc intendebat, cùm d. & vnũquodq; istorũ reducitur ad principium D. incœpit demonstrare viam, per quã processit qui iudicauit animam esse ex principijs p cognitionem, & d. Et propter hoc posuerunt ipsam esse elementum, &c. i. &, quia oẽs opinabantur eam esse ex principijs, dixerunt illi, qui definierunt eam per cognitionem, ꝙ est elementum, aut ex elementis. &, via, qua processerunt isti in hoc, est eadem, & similis, præter vnum illorum, s. Anaxa. D. demonstrauit hanc viã, & dixit. dicunt. n. ꝙ simile non cognoscitur nisi per suum simile. i. & hoc fuit necesse apud eos, quia opinabantur tres propositiones. Quarũ vna est, ꝙ omnis res cognoscitur per suum simile Secunda est, ꝙ omnia non cognoscunt nisi per sua principia. Tertia est, ꝙ anima cognoscit omnia. ex quibus sequitur ꝙ anima est principia omnia, aut ex principijs omnium.

A Quicunq; quidem igitur vnã aliquam dicunt causam aut elementum vnum, & animam vnum ponunt, vt ignẽ aut aerẽ: plura vero dicentes principia, & animã plura dicunt. Anaxagoras autẽ solũ impassibilem dicit intellectũ, & cõe nihil nulli aliorũ habere. huiusmodi aũt cùm sit, qũo cognoscit & propter quam causam: neq; ille dixit: neq; ex his quæ dicta sunt conspicuum est.

SOPH. *Ac ij quidem, qui vnam dicunt esse causam, & elementũ vnum, Animam etiam vnum ponunt, vt ignem, aut aerem. Qui verò plura dicunt principia, animam etiam plura dicunt. Solus autem Anaxagoras impatibilem dicit esse intellectum, & nihil cum cæteris habere cõmune. Qui cum sit eiusmodi, quomodo cognoscat, & quam ob causam, nec ille dixit, nec ex ijs quæ dicta sunt, apparet.*

Qui igitur dixit q principiũ, & elementum est vnũ, ponit aniB mam ẽt vnũ: aut ignẽ. aut aerẽ. & qui ponit principia plura vno, ponit animã plura vno. Anaxa. aũt solus dixit q intellectus nõ recipit passionẽ: & q nihil est in eo, quod habeat communicationẽ cum alia re. Sed non dixit qũo, & propter quid per hanc dispositionem cognoscit. & hoc est, quod apparet ex suo sermone.

34 Cùm notificauit q opiniones eorum in substantia animæ sequuntur illud, quod opinabantur in substantia principiorum, incœpit demonstrare etiam q opiniones eorum in numero animarum, sequitur etiã illud, quod opinat̃ in numero principiorũ, & d. Qui igitur dixit vnum principium esse, ponit aĩam vnius rei, i. vnius naturæ ex illo principio, aut ignẽ, aut aerẽ. & qui dixerunt principia esse plura vno, opinant̃ animã esse plura vno. D. incœpit declarare opinionẽ Anaxa. & q alia via ꝓcessit, & d. Anaxagoras aũt solus dixit q intellectus non recipit passionem. idest non est materialis. & q in nullo habet communicationem cum alio, i. q nulla C res omnium, quas intelligit, est in eo, ita q sit cõis eis in alia forma, i. q nõ est hoc, neq; in hoc, i. neq; est corpus, neq; virtus in corpore. & hoc nullus dixit, nisi Anaxagoras. & super hoc laudabit Anaxagoram post. D d. Sed non d. quomodo. idest sed non d. quomodo contingit ei vt intelligat omnia: vtrum secundum q est in actu, aut fm quod est in potẽtia. neq; dixit etiam qua de causa intelligit res, quæ non sunt intellectus in actu. & hoc ẽ quod post complebit, cùm locutus erit de intellectu.

Quicunq; autem contrarietates faciunt in principijs, & animã ex contrarijs constituunt: Quicunq; autem alterum cõtrariorum, vt calidum, aut frigidum, aut aliud huiusmodi aliud. & animam similiter, vnum aliquid horũ ponunt: vnde & nominibus consequuntur, qui quidem calidum dicentes, quia propter hoc & viuere nominatum est: qui autem frigidum, propter respirationẽ &

refrigerationem, vocari animã. Tradita quidem igitur de anima, & propter quas causas dicunt sic, hæc sunt.

SOPH. *At uero qui contrarietates in principijs statuunt, Animam quoq; conficiunt ex contrarijs: qui vero alterum contrariorum, vt calidum, aut frigidum, aut eius generis aliud, y itidem animam vnum eorum esse ponunt. ideóq; nomina sequuntur, qui quidem calidum dicunt, propterea. ζῆν idest viuere vocari: qui vero frigidum ob respirationem, & refrigerationem, vocari. ψυχὴν idest animam. Quæ igitur de Anima tradita sunt, atq; quas ob causas ita asserant, hæc sunt.*

Et illi, qui in principijs ponebant contrarietatem, constituunt etiam animam ex contrarijs. Qui igitur posuerunt principium alterum contrariorum, vt calidum, & frigidum, & aliud simile, opinati sunt in anima etiam illam esse vnam hoc modo, Et videmus eos etiam consequi nomina. quidam igitur eorum dicunt animã esse calidum: quoniam hoc nomẽ vita in lingua Græca cecidit ex hac intentione. & quidam dicunt ꝙ est algidum, idest frigidum propter anhelitum: & infrigidatio, quæ prouenit ex anhelitu, dicitur in Græco isagogi, i. anhelitus. Hoc igitur accepimus ab Antiquis de anima: & ista induxerunt eos ad dicendum hoc.

35 Narrauit in hoc capitulo consequentia eius, quod opinantur in substantia animæ ad illud, quod opinantur in principijs, adeo quòd qui opinatur principia esse contraria, dicit animam esse ex contrarijs. Dicens igitur quòd principia sunt calidum, aut frigidum, aut aliud contrarium, dixit quòd anima similiter est vnum illorum cõtrariorum. Et in alia translatione inuenitur additum, & qui opinabantur quòd principia sunt alterum par contrariorum, dicunt quòd anima est in illo pari contrarium. & est illud, quod dixit, & qui posuerunt contrarietatem in principijs, &c. Deinde dicit: Et videmus eos etiam consequi nomina, &c. idest & inuenimus eos ratiocinari super hoc, scilicet quòd alterum contrariorum est principium, & quòd anima est ex eo ex deriuatione huius nominis vitæ, & animæ. Dicẽs igitur ipsam esse calidum, ratiocinatur per hoc quòd hoc nomen vita in lingua Græcorum deriuatur à calido. & similiter hoc nomen motum. Et, cùm dixit ipsam esse frigidum, ratiocinatur per hoc nomen anhelitus, quod deriuatur à frigido. Deinde dicit, hæc igitur accepimus, &c. idest in substantia animæ. & istæ sunt rationes, quæ induxerunt eos ad hoc dicendum, scilicet rationes acceptæ ex distinctione, & motu, & quòd anima non est corpus.

Summa

A SVMMA TERTIA.

Confutantur Antiquorum opiniones de Animę essentia: Adducunturq́; nonnullæ circa ipsius vnitatem difficultates.

Diluuntur opiniones Animam moueri asserentes. Cap. I.

Onsiderandum autem primum quidem de motu: fortassis enim non solum falsum est substantiā ipsius huiusmodi esse, qualem aiunt dicentes animam esse quod est se ipsum mouens, aut possibile mouere, sed vnū quoddam est impossibilium, inesse ipsi motum. ꝙ quidem igitur nō necesse sit mouens, & ipsum moueri, dictum est prius.

SOPH. *Primum igitur de motu considerandum est: fortaßis enim non solum falsum est talem eius esse substantiam, qualem asserunt qui dicūt animam esse id quod seipsum mouet, vel potest mouere: Immo vnum* B *de impoßibilibus est, inesse ei motum. Ergo non necesse esse id quod mouet, ipsum quoq; moueri, prius dictum est.*

Et debemus perscrutari prius de motu. videtur enim ꝙ nō hoc solum est falsum. s. ꝙ substātia eius sit talis dispositionis, sicut narrant isti, qui dicunt animā esse aliquid mouens se, aut aliquid motiuum sui, sed esse animā motum est impossibile. Et dico etiā ꝙ nō est necesse vt mouens sit motum: & hoc etiā prædictum est.

36 Cum compleuit sermones Antiquorum de anima, & rationes eorum, & ꝙ collocatur in eis de vero, incœpit in hac parte cōtradicere falso dicto ab eis, quæ est tertia pars huius tractatus. Prima enim est in prologo. Secunda in inueniendo opiniones eorum. Tertia in contradicendo eis. Et incœpit in hac parte contradicere eis, qui definiunt eam per motum, & d. Et debemus perscrutari, &c. idest, & perscrutandum est de consyderantib⁹ C in substantia eius per motum. Visum est enim ꝙ nō tantum est falsus sermo eorum, qui definiunt eam, ꝙ est aliquid mouēs, aut motiuum sui: sed etiam ꝙ sit anima mota per se, scilicet vt constituatur per motum, vt plura entia, vt venti, & fluuij, est falsus. Et hoc intendebat, cùm d. sed esse animam motum est impossibile, idest sed sermo dicentis ꝙ essentia animę cōstituitur per motum est impossibilis. Deinde dicit. Et dico etiam ꝙ non est necesse, &c. idest quoniam autem non est necessarium vt aliquid moueat se, declaratum est prius, scilicet in naturalibus. quod autem est mota per se, modo incœpit declarare.

Nota diuisionē hui⁹ primi lib.

Vēti, & fluuij constituunt' per motū. Idē cō. sequē. 8. t. 3. c. c. 4 ?. & cō. 28.

Dupliciter enim cum mouetur omne. aut enim secundum alterum, aut ſm se ipsum: Secundum aūt alterum dicimus, quæcunq; mouentur ex esse in eo quod mouetur, vt nautæ: non enim sicut mouentur naui: hæc quidem enim ſm seipsam mouetur, illi autē ex

esse in eo quod mouetur: Manifestum autem in partibus est: proprius quidem enim motus pedum, ambulatio. hoc autē & hominum est: non inest autem nautis tunc. D

SOPH. *Sed cum bifariam omne moueatur, vel enim per aliud, vel per se: per aliud aūt ea moueri dicimus, quaecunq; mouentur, quia in eo quod mouetur sunt, vt nauigantes: non enim similiter mouentur, atq; nauigium: id enim per se mouetur, illi vero quòd in eo sunt quod mouetur. quod in partibus perspicuum est: proprius namq; motus pedum, est incessus: atq; hic idem hominum est: sed tunc non adest nauigantibus.*

Et omne motum mouetur duob9 modis, aut per aliud, aut per se, Et dicere per aliud est illud, quod moueť, quia est in aliquo moto, vt equitans in naue. motus enim eius nō est sicut motus nauis. qm̄ nauis mouetur per se, & equitans mouetur, quia est in moto. Et hoc est manifestum ex membris. motus enim proprius pedib9 E est ambulatio, & conuenit etiam homini: sed nō primo inuenitur in illa dispositione in equitantibus in naui.

37 Cùm declarauit ꝙ falsitas non tantum inuenitur in hoc, ꝙ mouet se anima, vt declaratum est in sermonibus vniuersalibus, sed etiam in hoc, quod dicunt ꝙ substantia animae constituitur per motū, vt vēti, & fluuij, incoepit declarare hoc etiam esse impossibile. Et incoepit primo diuidere modos, secundum quos dicitur ꝙ aliquid est motū: & declarauit primo ꝙ motus attribuitur alicui duobus modis: aut essentialiter, quando aliquid fuerit motum per se: aut accidentaliter, quando fuerit motum per motum, alterius, cùm fuerit in re mota. Et dicit: Et omne motum mouetur duobus modis, aut per aliud, aut per se. D.d. exemplum de equitantibus in naui. Deinde dicit: & hoc manifestum est ex membris, idest motus nauis non attribuitur equitantibus essentialiter. * & hoc manifestum est ex motu membrorū, propter quae attribuitur motus essentialiter homini, & animali, scilicet pedum. motus enim non attribuitur homini essentialiter, nisi propter haec membra: & iste motus non inuenitur in equitantibus in naui: motus igitur essentialis non inuenitur in eis. † Et debes scire ꝙ illud, quod dicitur motum, quia est in moto, est duobus modis. Modo, qui est possibilis vt moueatur per se: vt equitantes in naui, qui mouentur per motū nauis. Et modo, qui est impossibilis: vt albedo, quae mouetur per motum corporis albi. F

1. de Gene. t.c. 45.

*Mot9 eēntial'r attribuit' hoī p pedes. Sed vide oppositū 6. Ph. 59. & 7. 4 vbi dr ꝙ per cor. †Vide cō simile. 4. Ph, t.c. 32. & 5, Phy. cō. 1. & 6. phy. 86. & 8. phy. 27. Vide cōt. Zim.

Dupliciter aūt vtiq; dicto moueri, nunc intendimus de anima si per se ipsam mouetur & participat motu. Quatuor autem mot9 cùm sint, loci mutationis, alterationis, augmenti, & decrementi, aut s̄m vnum horum mouebitur, aut secundū plures, aut omnes. Si vero mouetur non s̄m accidens, natura inerit motus ipsi: si autem hoc, & locus: omnes enim dicti motus in loco sunt.

Cum

A *Cum inquam moueri bifariam dicatur, nunc consideramus de Anima, an per seipsam moueatur, motúsq; particeps sit. Cum autem quatuor motus sint, latio, alteratio, auctio, & diminutio, aut vno eorũ mouebitur, aut pluribus, aut omnibus: Quòd si mouetur non per accidens, natura ei inerit motus: Sin hoc, etiam locus: omnes enim dicti motus, in loco sunt.* SOPH.

Et, quia motũ dicitur duobus modis, debemus modo perscrutari de anima vtrũ moueatur per se, aut per aliud. Et, quia motus sunt quatuor, loci, & alterationis, & augmẽti, & diminutionis, necesse est aut ut moueat̃ aliquo istorum motuum, aut vt moueatur plusq̃ vno, aut vt moueatur omnibus motibus. Si igitur mouetur non accidentaliter, & motus est ei naturaliter. &, si ita sit, habet locum etiam. oẽs enim motus, quod diximus, sunt in loco.

38 Cùm diuisit motum in duo essentialiter, & accidentaliter, incœpit perB scrutari vtrum sit possibile vt anima moueatur per se, & dicit. Et quia motum dicitur, &c. idest &, cum declaratum est quòd motus dicitur duobus modis, perscrutandum est vtrum anima moueatur per se, aut nõ moueat̃ nisi accidentaliter. Deinde proposuit huic tres propositiones, quarum Vna est ꝙ motus sunt tres in genere. sed ipse dixit quatuor large, quasi numerando additionem, & diminutionem pro duobus. Secunda autem est ꝙ, si anima mouetur, aut vno istorum motuum, aut pluribus, aut omnib9 mouetur. Tertia vero est ꝙ, si mouetur vno istorũ motuum, necesse est vt sit corpus. Quòd autem, si anima mouetur, tunc vno istorum motuũ mouetur, sic componitur. Si anima mouetur essentialiter, necessario mouetur vno essentialium motuum, aut plurib9, aut omnibus: & omnis motus aut est loci, aut alterationis, aut augmẽti: ergo anima, si mouetur, mouetur, aut localiter, aut cremento, aut alteratione. &, cùm coniunxerimus huic quòd omne motum aliquo istorum motuum est corpus, vt declaratum est in Sexto Physic. concludetur quòd, si anima mouetur, est cor- 6. phy. te. cõ. 32.
C pus, & in loco: cùm omne corpus sit in loco. Hoc igitur possumus intelligere de hoc, quod dicit, si igitur mouetur non accidentaliter, & motus est ei naturaliter. Si igitur ita sit, habet locum. omnes enim motus prædicti sunt in loco. si igitur mouetur naturaliter: & omnis motus naturaliter est vnus illorum trium: & quilibet illorum est in corpore: & omne corpus est in loco: necesse est vt anima sit in loco. &, cũ fuerit in loco, erit mota motu locali necessario. omne enim, quod mouetur altero illorum duorum motuum, mouetur localiter: sed non conuertitur. Sed in verbis est ambiguitas. quoniam d. omnes enim motus prædicti sunt in loco: & non. d. omnia enim mota illis motibus prædictis sunt in loco: sed omnes motus prædicti. sed hoc etiam secundum suum modum non vere dicitur de illis motibus tribus, scilicet vt sint in loco, si hoc, quod dixit prædicti, respõdet illis tribus. motus enim alterationis non est in loco. Et ideo possumus intelligere

Ois mot9 ẽ in loco.

Obiectio. Nunquid ois motus sit ĩ loco.

Pría solũ.

intelligere ex hoc, quod d. si igitur mouetur non accidentaliter, & motus est ei naturaliter, idest per se, nõ propter aliud extrinsecum, necesse est vt moueatur motu locali. & sic intendit per motus prædictos omnes modos motus localis. iste enim motus existit in re naturaliter, & est necessario in loco. & secundum hoc erit sermo eius & mot⁹ est ei naturaliter, quasi alia conditio addita ei, quod est ei essentialiter. alteratio enim potest dici ali-
Secũda solu. quo modo quòd est in alterato essentialiter. Et potest dici q̃ est in eo accidentaliter aliquo modo. albedo enim non mouetur in nigredinem, nisi quia est in aliquo diuisibili, scilicet in corpore, non quia est diuisibilis in se. & sic erit hic alius modus modorũ accidentaliter à modo descripto: vt verificat hanc expositionem hoc, quod post dicet.

Si autem est substantia animæ, mouere se ipsam, non secundum accidens moueri ipsi inerit, sicut albo & tricubito: mouẽtur enim & hæc, sed secũdum accidens: cui enim hęc insunt, mouetur illud corpus. vnde non est locus ipsorum: animæ autem erit, siquidem natura motu participat. E

SOPH. *Quòd si Animæ substantia est mouere se ipsam, profectò moueri nõ per accidens ei inerit, quẽadmodum albo, vel tricubito: mouẽtur enim hæc quoq;, sed ex accidenti: nã id cui insunt, mouetur, videlicet corpus: ideoq; nõ est locus ipsorũ: at Animæ erit, si natura motus ẽ particeps.*

Et, si substantia animæ est vt moueat se, tunc mouere nõ erit accidentaliter, vt motus albi, & tricubiti. ista enim mouentur, sed accidentaliter. quod autem mouetur est corpus, in quo hæc duo existunt. Et ideo non habent locum. anima autem habet locum: cum habeat naturaliter communicationem cum motu.

39 Cùm declarauit q̃, si mouetur essentialiter, oportet vt moueatur vno trium motuum, incœpit declarare q̃ non potest moueri motu alterationis, neq; augmenti. impossibile est enim vt inueniatur in eis aliquod mouens: quoniam hoc non inuenitur nisi in motu locali tantum: quamuis illud, quod mouetur in qualitate mouetur aliquo modorum rerum, quæ dicuntur moueri accidentaliter. Et dicit: Et, si substantia animæ, &c. i. & si substantia animæ est aliquod mouens se, vt Antiqui describunt, tũc impossibile est vt moueatur in qualitate, vt album in nigrum: neq; in quantitate, vt tricubitum in tetracubitum. quoniam, si aliquod istorum dicat moueri, non dicetur nisi accidentaliter: quoniam illud, quod mouetur in istis, non est nisi corpus. Et hoc est quasi causa, propter quam non inuenitur in his duobus motibus mouens ex se. sed quoniam motus non attribuitur albedini, & nigredini, nisi propter corpus, in quo existunt hę duæ qualitates, manifestum est. Sed difficile est imaginari quomodo attribuitur additio, & diminutio in quantitate rei augmentabili, & diminuibili accidentaliter. augmentatum enim essentialiter mouetur in loco. Sed F

Vide. 8. phy. 60. et quæ ibi.

Dubium.

A Sed fm ꝙ est motus in partibus, nō in toto. mot⁹ igitur attribuitur toti accidentaliter. motus igitur attribuitur alterabili, & augmentabili modo accidentali: sed alterabili propter corpus deferens, augmētabili autem & diminuibili propter partes corporales augmentabiles, & diminuibiles. Et secundum has duas intentiones intelligendus est suus sermo, in quo dicit, quod autem mouetur est corpus, in quibus sunt hæc duo, idest est corpus, in quibus sunt hęc duo. in qualitate vero est corpus subiectum: in augmẽtato autem sunt partes corporis, in quibus inuenitur iste motus. & sic possunt dissolui omnes dubitationes contingentes huic sermoni.

Solutio. Vide. 1. de Gen. 37. & 8. phy 33.

Amplius autem & si natura mouetur & violentia mouetur, & si violentia, & natura: eodem autem modo se habet & de quiete: in quod enim mouetur natura, & in hoc quiescit natura: in quod autem violentia, quiescit in hoc violentia. quales autē violenti motus animæ erunt & quietes, neq; fingere volentibus facile est red-
B dere. Amplius autem siquidem sursum mouebitur ignis erit, si vero deorsum, terra: Horum enim corporum motus hi: eadem autē ratio & de medijs.

8 o P H.

Item si natura mouetur, & vi etiam moueri possit: & si vi, etiam natura. Eodem etiam modo res habet de quiete: ad quod enim natura mouetur, in eo quoq; natura quiescit: similiter etiam ad quod vi mouetur, in eo quoq; vi quiescit. Qui autem violenti motus Animæ erunt, et quietes, ne si fingere quidem velis, facile describas. Item si sursum mouebitur, erit ignis: si deorsum, terra: hi enim motus, horū corporū sunt. Eadem ratio est de intermedijs.

Et, si mouetur naturaliter, mouetur etiam violente: &, si violente, naturaliter. Et similiter de quiete. ad quod enim mouetur naturaliter, in eo quiescit naturaliter. & similiter in illo, ad quod moue-
C tur violente, in eo quiescit violēte. Qui igitur sunt motus, & quietes isti, qui violente accidunt animæ? Et si mouetur superius naturaliter, est ignis: &, si inferius, est terra. isti enim duo motus non sunt nisi horum duorum corporum. Et sermo de corporibus medijs est iste idem sermo.

40 Idest Et, si mouetur naturaliter, i. per se in loco, necesse est vt moueatur violente in loco. & hoc necesse est in eo, quod mouetur in loco motu recto. D. posuit conuersum, & d. &, si mouetur violente, mouetur etiam naturaliter. & hoc etiam necesse est, s. ꝙ illud, quod mouetur violente, debet moueri naturaliter: motus* enim violentus non intelligitur nisi respectu naturalis. D. d. Et similiter de quiete. idest & fm hunc modum debet eē in quiete s. ꝙ omne motum naturaliter habet quietem naturaliter: & oē habens quietem naturaliter habet quietē violente: & oē habens quietem violente, habet quietē naturaliter. Si igitur anima mouet naturaliter, hēt

In motu recto qđ mouetur nālr, mouet violenter Idē. 2. Cœ. 84.

*Mot⁹ violent⁹ n̄ intelligit, nisi respectu nālis. vide 1. Cœ. 14. & q̄ ibi. & 2. cœ. 83.

 quietem

quietem naturaliter:&,si habet quietem naturaliter, habet quietem violente. Et,cum narrauit ꝙ illud,quod mouetur naturaliter, potest habere violentam quietem,narrauit in quo loco habet quietem violente,& d. & similiter in illo ad quod mouetur naturaliter, in eo quiescit violente.i. in loco enim,in quo mouetur naturaliter,quiescit violente. verbi gr̃a ignis, qui mouetur naturaliter in loco inferiori,in eo quiescit violente:terra au- D
5.physi. 54.60. tem econuerso.& hoc determinatum est in Quinto Physi. Et, cum probauit ꝙ si anima mouetur naturaliter,& per se. necesse est vt moueat̃ violente,aut quiescat violente, his propositionibus verificatis, d. Qui igitur motus sunt? idest nullus enim potest dicere in hoc aliquid. hoc enim nullo modo imaginatur in anima, nedum sit necesse. Et potentia istius sermonis est potentia duorum syllogismorum hypotheticorum. Quorum primus est quòd,si anima mouetur naturaliter,mouetur violente, sed nõ mouetur violente:ergo non mouetur naturaliter. Secundus autem, est ꝙ, si anima mouetur naturaliter,quiescit naturaliter, & si quiescit naturaliter,quiescit violente: sed non quiescit violente: ergo non quiescit naturaliter:& si non quiescit naturaliter, non mouetur naturaliter. & iste componitur ex duobus syllogismis hypotheticis continuatiuis, in quorum vtroq; destruitur consequens, & concluditur oppositum præcedentis. E

D.d.alium syllogismum,qui sequitur ex istis propositionibus, per quẽ declarat ꝙ anima non mouetur naturaliter, & d. Et, si mouetur superius naturaliter:est ignis:& si inferius,est terra. idest si mouetur naturaliter in loco mouetur aut superius,aut inferius: cùm omnis motus in loco est altero istorum modorum.& hoc verum est in motu recto. Si igitur mouetur superius,est ignis: si inferius,est terra: si medio modo est alterum duorum corporum mediorum,aut aqua,aut aer. Et hoc intendebat cũ dicit. Et sermo de corporibus,&c. idest quasi diminuit impossibile consequẽs: quia manifestum est.& est quòd, si est ignis, aut aliquod elemẽtorum est in corpore violente.&, si est aliquod elementorum,non debet moueri in corpore nisi vno motu naturaliter,aut superius, aut inferius, non motibꝰ oppositis,sed nos videmus eã moueri motibus oppositis in loco: ergo nõ est vnum elementorum quatuor. F

Quoniam autẽ videtur mouere corpus, rationabile est his mouere motibus, quibus & ipsa mouetur: si autem hoc, & conuertentibus dicere verum, ꝙ secundum ꝙ corpus mouetur, hoc & ipsa: Corpus autem mouetur secundum loci mutationẽ, quare & anima mutabitur secundum corpus, aut tota, aut secundũ partes trãslata: Si autem hoc, contingit & exeuntẽ iterum ingredi: ad hoc autem sequitur, resurgere mortua animalium.

80PH. *Item quia videtur mouere corpus, consentaneum est, vt ijs illud moueat motibus, quibus & ipsa mouetur. Quod si ita est, etiam factã conuersione dicere verum est, quo corpus mouetur, eo & ipsam moueri, at*

A *vero corpus latione mouetur, quare & anima mouebitur quomodo corpus, aut tota, aut partibus demigrando. Sin autem id fieri potest, fieri etiam poterit ut egressa rursus introeat. Cui consequens fuerit ut mortua animalia resurgant.*

Et etiã, si videmus eã mouere corpus, necesse est vt moueat ipsum illis motibus, quibus illa mouetur. Et, si ita sit, cum iste sermo cõuertetur, erit verus, s. q motus, quo corpus mouetur, mouetur etiam ipsa illo motu, & corpus mouetur motu locali: vnde necesse est vt anima transmutetur fm transmutationẽ corporis, & transferatur ĩ loco, aut fm totũ, aut fm partes. Et, si hoc fuerit, possibile est vt cũ exiuerit ab aliquo loco reuertaĩ, & existat in eo vñ possibile est vt illud, q morit ex animalibus, reuertatur, & viuat.

41 Dicit Et etiam, si videmus eam, &c. i. & est etiam altera raciocinatio, quoniam, si ponimus quòd ipsa mouet corpus secundum quòd mouetur

B necesse est vt moueat ipsum modo motus, quo mouetur, s. q, si transferatur, necesse est vt transferat ipsum: &, si alteretur, necesse est vt alteret ipsum. Et, cùm posuit hoc, d. & econtrario etiam, s. modus motus, quo corpus mouetur ab anima, necesse est vt moueatur illo eodem motu. Hoc posito, si posuerimus q corpus mouetur ab anima motu locali, tunc necesse erit vt anima moueatur in corpore, aut secundum totum, aut secundum partes. erit igitur in corpore quasi corpus in loco. &, quia innata est mouere corpus in locis diuersis, possibile est etiam vt ipsa moueatur in locis diuersis, Et cùm ita sit, possibile est, sicut dixit, cùm exierit à corpore, vt reuertatur, & intret ipsum. vnde consequitur, sicut dixit, vt animal mortuum reuertatur, & viuat. Sed ista contradictio est secundum sermonẽ dicentis, non secundum rem in se. Nos enim non ponimus quòd omne mouens mouetur illo modo motus, neq; in motu locali: nisi mouens sit corpus: vt declaratum est in Physicis. Et, cùm quidam existimauerunt quòd hæc contradictio est secundum rem in se, dederunt dubitationes su- Dubium.

C per Aristo. in hac propositione, dicenti q omne corpus non mouet nisi moueatur, & dicunt, nos videmus hic multa, quæ mouent, & non mouentur illo modo motus, vt lapis retitus: quoniam, cùm calefit, mouet paleam motu locali, tamen ipse non mouetur. Sed iste non est locus istius quæstionis. & eius dissolutio iam dicta est in. viij. physico. vbi indigebat ponere hanc propositionem. Si quæstio esset propria huic loco, contradictio esset secundum rem in se: quia multa videmus alterare, tamen non alterãtur. Sumus igitur inter duo. Aut debentes ponere q contradictio est secũdum rem in se, & tunc non erit verum, nisi in motu locali, q non sonant verba Aristo. Aut ponere q contradictio est secundum sermonem dicentis, non secundum rem in se. Et ista quidem contradictio non verificatur, nisi concedendo primam propositionem, à qua incœpit loqui, scilicet q, si anima mouet corpus, secundum quod mouetur, necesse est vt moueat ipsum

Solutio 8. Phy. 35. & 32.

ipsum modo motus, quo mouetur. & hoc concedunt Antiqui: aut sequitur illud, quod concedunt. hoc quidem concesso, consequitur conuersum eius necessario, & est quòd omnis motus, quo corpus mouetur, necesse est vt anima moueatur illo motu. & hoc manifestum est. secundum hoc igitur intelligenda est ista contradictio in hoc loco. D

Secundum accidens, autem motu si ab altero moueatur: depelletur enim vtiq; violentia animal. non oportet autem cui à se ipso moueri inest in substantia, hoc ab alio moueri: nisi secundum accidens: sicut neq; quod sm̄ se bonum aut propter se ipsum, hoc quidem propter aliud esse, hoc autem alterius causa.

SOPH. *Motu porrò, qui per accidens fit, etiam ab alio moueri possit, fieri enim potest, vt vi animal impellatur: non oportet autem cuius in substantia inest, vt à se ipso moueatur, id ab alio moueri, nisi fortè per accidens: quemadmodum neque quod per se bonum, aut propter se, id per aliud esse, aut alterius causa.* E

Motu autem accidentaliter non mouetur, nisi per aliud, s. cum animal expellitur violente. Sed non est necesse vt illud, in cuius substantia est moueri per se, moueatur per aliud, nisi accidentaliter. quemadmodum non est rectum, vt illud, quod est bonum per se, sit bonum per aliud: neq; illud, quod est delectabile per se, sit delectabile per aliud.

41 Cùm destruxit ꝙ anima mouetur per se, incœpit declarare ꝙ non est impossibile vt moueatur accidentaliter: immo forte est necessarium. Et dicit. Motu autem accidentaliter, &c. idest motu autem accidentali põt moueri; cum talis motus non est nisi per motum rei, in qua est, & hoc accidit ei, cùm corpus, in quo est, mouetur violente ab aliquo extrinseco. Et, cùm dedit pro possibili istum modum motus, declarauit ꝙ non debet necesse esse, vt illud, quod mouetur per suam substantiam, moueatur per aliud. Quemadmodũ enim illud, ꝙ est bonũ per se, non est bonum per aliud, sic illud, ꝙ est motum per se, non est motum per aliud. F

Animam autem maxime dicet aliquis vtiq; à sensibilibus moueri si quidem mouetur. At vero & si mouet ipsa se ipsam, & ipsa mouebitur vtiq;. Quare quoniam omnis motus ex distantia est eius quod mouetur sm̄ ꝙ moueт: & anima vtiq; distabit à substãtia ipsius secundum se ipsam, nisi secundum accidens se moueat, sed est motus ipsius substantiæ per se.

SOPH. *Animam autem maxime dixerit quispiam à sensibilibus moueri, si mouetur. Iam uero si mouet ipsa se ipsam, ipsa quoq; moueatur. Quare si omnis motus recessus est eius quod mouetur, quatenus mouetur, anima etiam recedere possit ex substantia, si non ex accidenti se ipsa moueat,*

A *ueat, sed motus sit substantiæ ipsius per se.*

Et melior sermo omnium sermonum dictorum in hoc, ꝙ anima mouetur, est ꝙ mouet sensibilia. Sed, si mouet se, mouetur ēt. Vnde necesse est, quia motus est processus moti in modo sui motus, vt anima etiam procedat à sua substantia, si non mouet se accidentaliter. sed motus est suæ substantiæ per se.

43 Cùm declarauit quod contingit dicentibus quod anima non mouet, nisi secundum quod mouetur, vt moueatur modis motuum, quibus mouet: anima autem videtur mouere pluribus modis, vt motu locali, & motibus sensibilium: & iam dedit eis impossibilitatem, si mouetur motu locali, qui est modus quo mouet: declarauit hic quòd sermo magis sufficiēs quòd anima mouetur illo modo, quo mouet, est vt moueat motu, quem facit in sensibilibus, & dicit. Et melior sermo, &c. idest & magis sufficiens sermo est dicere quod anima mouetur in genere motus, quem habet in B sensibilibus. & intēdebat hoc, cùm dicit, quòd mouet sensibilia, idest quod mouetur modo motus, secundum quem mouet sensibilia. Sensus* enim licet moueantur à sensibilibus, tamen existimantur mouere, & moueri ab eis insimul. Deinde incœpit dicere aliud impossibile contingens omnibus: & est quod si actio substantialis animæ, qua sustentatur, quasi forma sit † motus: motus autem est transmutatio rei in sua substantia: necesse est vt anima transmutetur in sua substantia: & non sit in sua vltima perfectione, idest in actu. Esse* enim motus est esse transmutabile, & est compositum ex esse in potentia, & ex esse in actu. & ideo existimauerunt plures Antiquorum ipsum non esse. & dicit. Sed, si mouet se, mouetur etiam, &c. idest, sed si anima mouet se, vt ponunt Antiqui, ipsa etiam mouetur in se, & in sua substantia. Et, quia omnis motus est trāsmutatio moti in modo suæ substantiæ, secundum quod est motum, necesse est vt anima etiam transmutetur à sui substantia. Deinde dicit si non mouet se ac- C cidentaliter, idest mihi videtur, si motus non est aliquod posterius ab anima quasi accidens illi, scilicet vt anima accipiatur in definitione motus, non motus in definitione animæ, vt faciunt Antiqui. Et intendebat per hanc expositionem, si non mouet se, ita quod motus sit accidens, & consequens substantiam eius. & forte intelligit intentionem prædictam de accidenti, idest quod opponitur essentiæ.

Quidam autem & mouere animam dicunt corpus in quo est, sicut ipsa mouetur, vt Democritus: similiter dicens Philippo comædiarum Didascalo: ait enim Dædalum fecisse mobilem ligneā venerem, infundens argentum fusile. Similiter autem & Democritus dicit: motas enim inquit indiuisibiles sphæras, propter id ꝙ aptæ natæ sunt nusquā manere, cōtraherēq; & mouere corpus omne. Nos autem interrogabimus si & quiescere facit hoc idem? Quomodo autem faciat difficile, aut impossibile dicere. Omnino

* Sensus licet moueant̃ a sensibilibus, tñ existimant̃ mouer & moueri ab eis insimul.

† Motus ē trāsmutatio rei in sua sb̃a. oppositū. 1. ph. 63. & 5. ph. 7. vide cōtra. Zim.

* Eē mot⁹ est cōpositū ex eē ĩ potētia, & ex esse in actu. & idō existimauerūt plures Antiquorū ipsum nō eē. Idē. 3. ph. 14.

no autem non sic videtur anima mouere animal, sed per volunta D
tem quandam & intellectum.

Sunt etiam qui dicant animam mouere corpus in quo est, vt ipsa
ꝛ07H. *mouetur, vt Democritus, similiter dicens ac Philippus Comicus. inquit enim Dædalum fecisse ligneam illam Venerem, quæ moueretur infuso argento fusili. Similiter etiam Democritus asserit: Inquit enim dum mouentur orbes indiuisibiles, eò quod suapte natura nunquam poßint quiescere, secum rapere, & mouere vniuersum corpus. Nos autem interrogabimus, num illud idem etiam quiescere faciat? Atquo tandem pacto id faciet, difficile est immo vero dictu impoßibile. Omnino non ita videtur anima mouere aïal, sed electione quada, & intellectione.*

Et dicunt aliqui ꝙ anima mouet etiam corpus, in quo est, mo- E
do, quo mouetur. vt Demo. dixit enim sermonem similem sermoni Philippi. Iste enim dicit ꝙ Dedalus posuit imaginem Hermaphroditi motam, ponendo in ea argentum viuum. Et similiter dicit Democritus dicens, ꝙ sphæræ indiuisibiles semper mouentur, quia innatæ sunt non quiescere in aliqua hora: & sic attrahent secum totum corpus, & mouent ipsum. Nos igitur quærimus ab eo, vtrum hoc idem faciat quietem etiã. & difficile est, immo impossibile dicere quomodo facit hoc. Et vniuersaliter nõ videmus animam mouere animal hoc modo, sed voluntarie.

44 Cùm declarauit quod contingit dicentibus quod mouetur anima ex se, vt transferatur ex se, quemadmodum corpus transfertur, & dedit eis multa impossibilia, incœpit hoc etiam dicere quod plures homines sunt, qui hoc dicunt, & dicit. Et dicunt aliqui quod anima mouet corpus, &c.
idest, & quidam opinantur quod anima mouet corpus motu locali, illa F
etiam mota. vt Democritus opinatur enim quod partes indiuisibiles semper mouet corpus motu suo, sicut dixit Philippus quod Dedalus fecit mouere imaginem Hermaphroditi, imponendo in eam argentum viuum. iste enim opinatur quod ita est de anima cum corpore in motu, sicut de argento viuo cum imagine. Deinde dicit. Nos igitur quærimus ab eo, &c. idest, &, si causa apud ipsum, propter quam anima mouet corpus, est ista, quærendum est ab eo, quomodo anima facit quietem, si facit motum, secundum quòd semper mouetur. Deinde declarauit quod non solum est difficile, immo impossibile dare causam, quomodo facit quietem. secundum quod mouetur, & dixit. & difficile est dicere, &c. Deinde dicit. Et vniuersaliter non videmus animam, &c. idest quod, si motus corporis ab anima esset, sicut motus imaginis ab argento viuo, tunc motus corporis non esset voluntarius, sed necessarius, & hoc manifestum est.

Eodem

A Eodem autem modo & Timæus physiologizat animam mouere corpus. in eo enim q est moueri ipsam, & corpus mouet, propter id quod complexa est ad ipsum. constitutam enim ex elementis, & dispartitam s'm harmonicos numeros, quatenus connaturalem sensum harmoniç habeat, & vt omne feratur secundum cõsonantes motus, aspectum rectum in circulum reflexit, & diuidẽs ex vno in duos circulos dupliciter coordinatos, iterum vnum diuisit in septem circulos: tanquã essent cœli motus, animę motus.

SOPH. *Eodem etiam modo Timæus dicit animam mouere corpus: quòd.n. ipsa moueatur corpus etiam mouere, propterea quòd connexa sit cum ipso: constantem enim ex elementis, & distinctam harmonicis numeris, vt insitum sensum harmoniæ habeat, vtque vniuersum feratur consonis lationibus, rectitudinem in orbem torsit, & cum diuisisset vnum* B *in duos circulos duobus punctis connexos, rursus vnum diuisit in septem circulos, vt pote cum Cœli lationes, sint Animæ motus.*

al.l. vt sensum & insitam harmoniã habeat.

Et similiter est de hoc, quod dixit Timæus in sermone naturali. s. q anima mouet corpus. dixit enim q non mouet corpus, nisi ipsa mota, quia admiscetur cum eo. Constitutio enim animæ est ex elementis. & est diuisibilis s'm diuisionem numerorum compositorum, vt habeat sensum conuenientẽ harmoniæ, & moueatur totũ motibus conuenientibus. dixit & ideo incuruauit rectitudinem, & posuit eam circulum, & diuisit ex vno duos circulos, separatos in duobus locis. deinde diuisit vnum circulum etiã in septẽ circulos: ita quod posuit motus cœli, sicut motus animæ.

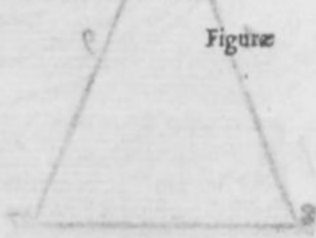

Figuræ

Figuræ, Platonis opinionem declarantes, ex eius præcipuis sectatoribus.

Numeri animam constituentes, ac eorum proportiones.

roportio Dupla.	Sexqaltera.	Sextertia.	Dupla super-bipartiens.	Sexqoctaua.	Tripla.	
1	2	3	4	8	9	27
Diapason.	Diapente.	Diatessaron.	Cōposita ex Diapason & Diatessaron.	Ton⁹.	Cōposita ex Diapason & Diapente.	

Figura, duplicem dictorum numerorum ostendens coordinationem, in quibus identitas, ac diuersitas reperitur.

Figura, numerorum ostendens reflexionem, quasi circularem, a paribus ad imparia, & econtrario.

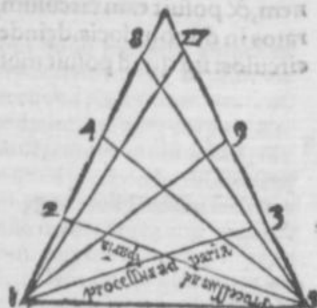

Figura, cœlorum ostendens diuisiones, animas, motus, rerum intelligibilium, animæq; nostræ potentiarum ordines, ac proportiones.

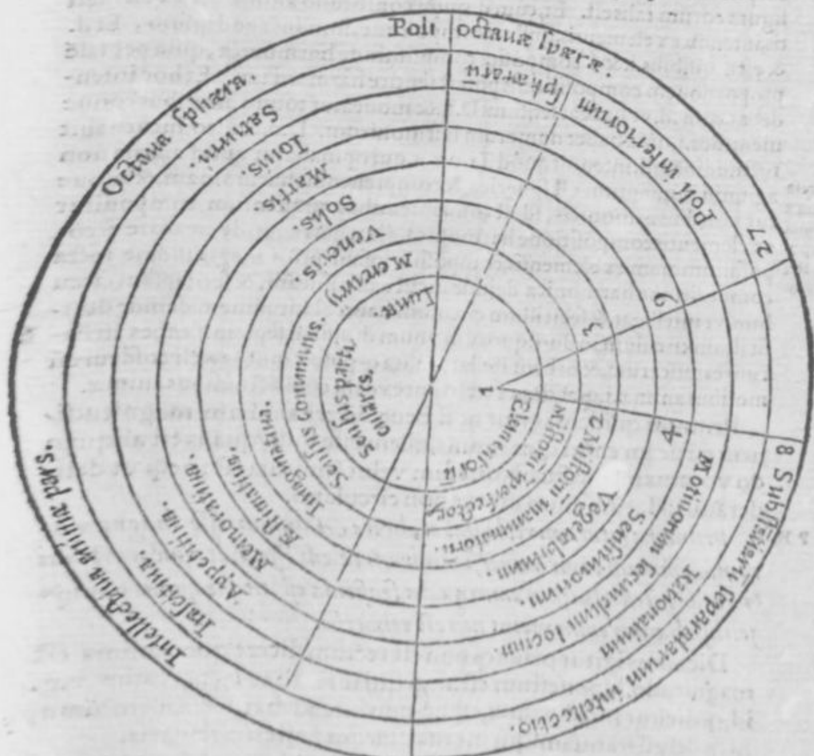

45 Cùm declarauit quòd Democritus opinabatur animam mouere corpus localiter, ipsa translata, & dedit impossibile consequẽs eius opinionẽ, incœpit etiam declarare quòd illud, quod dictum est in Timæo, est simile opinioni Democriti, & d. Et similiter etiam, &c. i. & similiter dictũ est in Timæo. s. quòd anima mouet corpus localiter: immo etiã anima trãsfertur, quia admiscetur cum eo: &, cùm ipsa transfertur, transfertur corpus. Et, cùm declarauit similitudinem inter hanc opinionem, & opinionem Demo. incœpit etiam dicere illud, quod est proprium huic opinioni, & contradicit ei proprie, & d. Constitutio enim animæ, &c. i. & hoc dictum fuit in Timęo quòd constitutio animæ est ex elementis istius mundi: sed est intelligens, quia componitur ex elementis musica compositione, & sphærica: & comprehendit harmoniam, quia componitur compositione harmonica:

harmonica: quoniam & apud ipsum talis est natura corporũ cœlestiũ corpora enim cœlestia sunt composita apud ipsum tali compositione: & figura eorum talis est. Et, cùm d. quòd constitutio animæ est ex elementis, intendit ex elementis, quibus componitur mundus apud ipsum, Et d. & est diuisibilis. i. & ē composita compositione harmonica, quia per talẽ proportionem compositionis potest sentire harmoniam. Et hoc intendebat, cùm .d. vt habeat sensum. D. d. & moueatur totum motibus conuenientibus. i. quia habet numerum harmonicum. D. d. & ideo incuruauit rectitudinem. i. intendit quòd Timæus, qui opinabatur quòd anima non agit, nisi inquantum est sphęrica, & comprehendit harmoniam, & mouetur motibus armonicis, idest conuenientibus, inquantum componitur ex elementis compositione harmonica, dixit narrando de creatore ꝙ cõposuit animam ex elementis, composuit ipsam prius magnitudine recta compositione harmonica deinde incuruauit lineam, & fecit ipsam circulum, vt intelligat, & fecit illum circulum habere latitudinem. deinde diuisit illum circulum in duo: quorum vnum diuisit in septem. s. orbes stellarum erraticarum, & orbem stellarum, ita ꝙ posuit motus cœli eosdem cũ motibus animæ. i. ꝙ actiones cœli sunt eædem cum actionibus animæ. D

Nota qualiter aia ē harmonia vt corpora cęlestia ſm Platonem.

E

Primum quidem igitur non bene, dicere animam magnitudinem esse: eam enim quæ omnis, talem esse vult, qualis est aliquando vocatus intellectus: Non enim velut sensitiua est: neq; vt desideratiua: Harum enim motus non circulatio.

SOPH. *Primum igitur non rectè habet, dicere Animam esse magnitudinem. Animam enim vniuersi nimirum talem esse vult, qualis est qui vocatur Intellectus: non enim qualis sensitiua est, neque qualis concupiscitiua: harum enim motus non est conuersio.*

Dicamus igitur prius ꝙ non est rectum dicere quod anima est magnitudo. Manifestum est. n. ꝙ qui intẽdebat ꝙ aĩa totius. v. g. id, ꝙ dicitur intelligentia, est sic, non intendebat sensibilem aĩam, neq; desyderatiuam: qm̃ motus istarum non est circularis. F

46 Dicit quòd non est rectum opinari quòd anima sit corpus, cũ intellectum fuerit per animam intellectus: vt declaratum est quòd hoc intendebatur in Timæo per hoc nomen anima. & ideo fecerunt corpus sphæricum. actio enim intellectus similis est circulationi. Et non intelligebatur illic per animam, aut sensibilis, aut desyderatiua. motus enim istarum, & actio earum non assimilatur circulationi: sicut actio intellectus apud eos assimilatur circulo, quia reuertitur, supra se, & intelligit se. & ideo assimilat ipsum Arist. sphæræ.

Prima rõ cõtra Platonem.

Aĩa sensitiua, & desyderatiuã nõ assimilant' sphæræ, sicut intellectus.

Intellectus autem vnus & continuus est, sicut intelligentia: Intelligentia autem sicut intelligibilia: Hæc autem eo quod consequenter, vnum: sicut numerus, sed non sicut magnitudo: propter quod quidem neq; intellectus sic continuus, sed aut impartibilis, aut

A aut non ficut magnitudo aliqua continuus. Qualiter enim intelliget magnitudo cũ fit qualibet partium ipsius: parte autem aut secundum magnitudinem, aut secundum pũctum: si oportet & hoc dicere partem. siquidem igitur secundum punctum, hæc autem infinita, manifestum est quoniam nequaquam pertransibit: Si vero secundum magnitudinem, multotiens & infinities intelliget idem: videtur autem & semel contingens. Si autem sufficiens qualibet partium tangere: quid oportet circulo moueri, aut & omnino magnitudinem habere?

SOPH. *Intellectus autem vnus est & continuus, vt etiam intellectio: Intellectio autem est ea quæ intelliguntur: quæ quia deinceps sunt, vnũ sunt vt numerus, & non vt magnitudo. Quam ob rem nec Intellectus hoc pacto continuus est, sed aut carens partibus, aut non vt magnitudo aliqua continuus. nam quo tandem pacto si magnitudo sit, qualibet suarũ intelliget partium? atque adeò partium, quæ vel in magnitudine, vel in puncto consistant: si modo oporteat id quoque partẽ vocare. si igitur puncto, ea autem sunt infinita, constat eum nunquam pertransiturum: sin magnitudine, sæpius aut infinities idem intelliget, cum tamen videatur vel semel fieri posse. quòd si sat sit tangere qualibet partium, quid oportet in orbẽ moueri, aut omnino magnitudinem habere?*

B (margin: al.l. nam quo tandẽ pacto si magnitudo sit intelliget; vtrũ vniuerse, an qualibet suarũ partium.)

Intellectus autem est vnus, & cõtinuus, & similiter intellectũ. & intelligere est res intellectæ. & istæ sunt vnæ secundum consequentiam, sicut mensura sine magnitudine. Et ideo intellectus ẽt non est continuus hoc modo, sed aut est indiuisibilis, aut cõtinuꝰ, non sicut magnitudo. Nullo enim modo possumus dicere quomodo intellectus intelligit per aliquam partem partium eius, quæcunq; pars sit idem. Et intelligere per aliquam partem eius aut erit per magnitudinem, aut per pũctum. & si punctus est infinitus, manifestum est igitur quòd non pertransit ipsum in aliqua hora. Et, si intelligit per magnitudinem, intelligit multotiens, & infinities. sed nos videmus intelligere semel possibile esse. Si igitur sufficit tangere per vnam partem, quæcunq; pars sit, in quo indiget moueri circulariter, & vniuersaliter, quo ex eo fiat magnitudo.

C

47 Intellectus autem est vnus, &c. i. & intellectus dicitur esse vnus, & continuus illo modo, quo dr̃ in suo intellecto esse vnus, & continuus. D. d. intelligere est res intellectæ, &c. i. quia intelligere est ipsæ res intellectæ, quæ non dicuntur esse vnæ, nisi sicut dicuntur res consequentes esse vnæ, s. numerus. & hoc intendebat, cũ. d. sicut mensura sine magnitudine. i. sine cõtinuatione, & ideo impossibile est vt dicatur quòd intellectus sit vnus, & (margin: Secũ rõ cõtra Platonem.)

continnus, nisi eo modo, fm quem dr̄ hoc in rebus consequentibus, s. in quantitate discreta. Intellectus igitur non est corpus: quia non est continuus in rei veritate. D.d. sed aut est indiuisibilis, aut continuus, nō sicut magnitudo. d. &, cùm dispositio in intellectu sequitur dispōnem in intellecto, necesse est dicere intellectum, aut esse indiuisibilem, vt vnus pūctus aut continuum: sed non sicut continuatio magnitudinis, sed continuatio compositi. i. quantitatis discretæ. D.d. Nullo enim modo possumus dicere, &c. i. & cùm diximus in eo quòd est magnitudo continua, tunc non intelliget nisi secūdum tactum, vt dictum est in Timæo. nullo enim modo possumus dicere quō intelligit intellectus per aliquam partem eius, quæcunq; pars sit idem rerum intellectarum. D.d. Et intelligere p aliquam partem eius. i. & intelligere per tactum, cùm fuerit magnitudo, necesse est aut vt tangat per partes eius partes intellecti, aut per totum: totū autem vtrunq; d. si intellexerit per contactum partium cùm partibus rei, necesse est vt, sit aut per aliquam partem eius, quæ sit magnitudo, aut per partem aliquam, quæ sit punctus. Et, cū declarauit hoc, dedit impossibile consequens vtrunq;, &. d. si punctus est infinitus, &c. i. si intellexerit per punctum, manifestum est quòd non potest intelligere totum corpus semper: puncta enim quæ sunt in corpore, sunt infinita. Si igitur necesse est in intelligendo corpus, vt tangat punctus ex eo omnia puncta, quæ sunt in corpore: ꝙ est impossibile, quia puncta sunt infinita: manifestum est quòd impossibile est vt intelligat corpus omnino fm hunc modum. Et, cùm declarauit impossibile consequēs, si intelligit fm quòd tangit corpus per puncta, incœpit etiam dicere impossibile consequens, si tangat ipsum per partem aliquam, quæ sit corpus, non punctus, & d. Et, si intelligit per magnitudinem, &c. i. &, si intellectus intelligit rem, tangendo per aliquam partem eius, quæ sit corpus, omnes partes corporis intellecti, circungyrando se, quousq; tangat per illam partem corporis omnes partes corporis intellecti, necesse est ex hoc, vt intellectus intelligat idem infinities, quando tangit corpus. quoniam pars non differt à parte in suo tactu: & impossibile est vt intelligat totum corpus. sed nos videmus ꝙ intellectus intelligit totum corpus simul, & vnico intelligere, & non indiget intelligere iterato. Si igitur aliquis dixerit quòd sufficit intelligere corpus, intelligere vnam partem eius, quando tangit ipsum per suam partem; dicemus ei quomodo igitur indiget corpus vt moueatur circulariter, quousq; tangat per suam partem, aut per suas partes omnes partes eius? & vniuersaliter quo indiget quòd intellectus sit corpus, si nō intelligit p tactū.

Tertia rō cōtra Platonē, quæ sumit declaratonē a prima.

D E F

Si autem necessarium est intelligere tangentē toto circulo, quis est partibus tactus? Amplius, qūo intelliget partibile impartibili, aut impartibile partibili: Necessarium autem intellectum esse circulum hunc: Intellectus quidem enim motus, intelligentia: circuli autem, circulatio. si igitur intelligentia, circulatio, & intellectus vtiꝙ erit circulus, cuius huiusmodi circulatio intelligentia, semp

autem

A autem aliquid intelliget, siquidem perpetua circulatio. Practicarum quidem enim intelligentiarum, termini sunt: omnes enim alterius causa sunt. Speculatiuæ autem rõnibus terminantur similiter. Ratio autem omnis, deffinitio est aut demonstratio: Demonstrationes vero & à principio sunt, & habent quodammodo finẽ, syllogismum, aut conclusionem: si autem non concludantur, sed non reflectuntur iterum in principium, accipientes autem sempꝛ medium & extremitatem, rectè procedunt: sed circulatio iterum in principium reflectitur. Diffinitiones autem omnes finitæ sunt. Amplius autem, si eadem circulatio multotiẽs est, oportebit multotiens intelligere idem. Adhuc autem intelligentia assimilat cuidã quieti & statui magis q̃ motui: eodem modo & syllogismus.

SOPH. *Sin necessarium est intelligere toto circulo tangentem, quænã erit tactio quæ partibus fit: Item quomodo intelliget partibile impartibili, aut impartibile partibili? Necessarium porrò est, intellectum esse* B *circulum hunc. nam motio intellectus, intellectio est: circuli verò circũuectio. Ergo si intellectio est circunuectio, & circulus etiam erit intellectus, cuius talis circunuectio intellectio est. Iamuero semper aliquid intelliget: & quidem oportet, si quidem perennis est circunuectio. Actiuarum enim intellectionum termini sunt: omnes enim alterius gratia sunt. Contemplatiuæ etiam à rationibus terminãtur: Ratio autem omnis vel diffinitio est, vel demonstratio. Demonstrationes verò & à principio sunt, & habent quoddammodo finem syllogismum, aut conclusionem: quòd si non terminãtur: at saltem non retro commeant ad principium, sed medium semper & extremum adhibentes, recta progrediũtur: at circũuectio retrò ad principium commeat. Diffinitiones etiam omnes terminatæ sunt. Item si sæpius eadem fiat circũuectio, sæpius idẽ* C *intelligere oportebit. Item intellectio similis est quieti potius cuidam & statui. Eodem etiam modo syllogismus.*

Et, si necesse est intelligere vt tangat per totum circulum, quid igitur est tangere per partes? Et etiam qũo intelliget per indiuisibile diuisibile, aut per diuisibile indiuisibile? Et necesse est vt intellectus sit iste circularis ipsæ. intelligere. n. est motus intellectus, & circulatio est motus circuli. Et, si intelligere est circulatio, erit etiã ista circulatio intelligere. Quid igitur intelligit semper? hoc enim necessarium est, si circulatio sit semper æterna. Intelligere. n. mechanicum est finitum: qm̃ quodlibet illius est ꝑ alterum. Et intelligere speculatiuum, & est definire per sermones, similiter. Et

omnis sermo aut ē desinitio, aut demōstratio. Et demonstrationes accipiuntur ex principio, sicut vltimo: & est syllogismus, & conclusio. Et, quamuis in eis non accidat conclusio, tñ non reuertunt ad sua principia, sed semper crescunt in medio, aut extremo, & ꝓcedunt recte. circulatio autem reuertitur ad suum principium. Et etiam omnes definitiones sunt finitæ. Et etiam, totus motus idem est multotiēs. Et etiam intelligere dignius est vt attribuatur quieti, quàm motui. & similiter syllogismus. D

48 Dicit. Et, si est necesse intelligere, &c. i. &, si necesse est intelligere vt intellectus tangat per totum circulum rem intellectam, & tunc intelliget. & ista est secunda pars trium diuisionum. quo igitur indigetur vt tangat p partes? oc osum enim est tangere per partes. Deinde. d. Et etiam quomodo intelliget per indiuisibile, &c i. quomodocunq; posuerimus quòd tangat, siue per partem indiuisibilem, siue per diuisibilem, siue illud diuisibile fuerit totum, aut pars, aut vtrunq;, s. quòd tangat partem per partē, & totum per totum, impossibile est nobis dicere quomodo intelligit per tactum. Quoniam, si dixerimus quòd habet partes indiuisibiles, quomodo tangit per partes indiuisibiles partes diuisibiles rerum. &, si dixerimus quòd habet diuisibiles, quomodo tangit per eas: tangens enim debet esse superpositum. & omnia ista contingunt eis: quia ponit quòd intellectus in eo quòd est intellectus, habet partes, & quòd non intelligit, nisi tangendo. Deinde dicit. Et necesse est vt iste ītellectus sit circularis ipse. i. & necesse est vt intellectus sit proprium aliquod corpori circulari. manifestū est igitur quòd contingit ex hoc quòd intellectus est corpus circulare. E

Vid̄ supra cō. 36. Quarta rō cōtra Pla.

Tangēs debet esse superpositū. Idē 5. Ph. 26.

Et syllogismus sic componitur. Actio intellectus est circulatio: & circulatio est corpus circulare: ergo actio intellectus est corpus circulare. & illud, cui attribuitur actio intellectus est intellectus: ergo intellectus est corpus circulare. Et, cùm declarauit quòd contingit necessario vt intellectus sit corpus circulare: & eius actio sit circulatio: notificauit quòd est necesse, si intelligere eius sit circulatio, & circulatio etiam fuit in eo semper, secundum quòd est corpus cœleste, vt eius intelligere sit semper, & in infinitum. Et. d. Et, si intelligere est circulatio, &c. i. &, si intelligere est circulatio, tunc etiam circulatio existens in intellectu erit intelligere, & circulatio erit semper. vnde manifestum est quòd intelligere erit semper, & in infinitum. Deinde, incœpit dare impossibile, quod sequitur ex hoc, &. d. Quid igitur intelligit semper? &c. &, cùm secundum hanc opinionē necesse est vt semper intelligat, quid possunt dicere ꝙ semper intelligit. hoc enim necesse est propter hoc, quod ponunt, ꝙ circulatio est semper. & nihil possunt dicere in hoc: qm̄ intelligere per operationem est finitū. omne enim intellectum apud operationem nō intelligitur nisi per aliud: & omnia propter vltimum finem, qui intenditur in illa operatione mechanica. Et, cùm declarauit ꝙ intelligere est finitum in intellectu mechanico, incœpit declarare quòd ita est in speculatiuo, & d. Et intelligere speculatiuum, F

Quod motus circularis sit in cœlo patet. 1. cœli a t. c. 9. vsque ad. 18 ꝙ vero eternus. 8. ph. 73. 75

Quinta rō cōtra Pla.

Oē ītellm̄ apud opō nē nō intelligit̄ nisi p aliud: & oīa pp vltimū fi-

A culatiuum,& est finire per sermones, similiter.i.similiter est in rebus speculatiuis. D.d. Et omnis sermo, aut est definitio, aut demonstratio .i.& omnis actio intellectus, aut est definitio, aut demonstratio. Et, cùm declarauit hoc, incœpit declarare quòd vtraq; istarum actionum est finita, & d. Et demonstrationes accipiuntur ex principio.i. & demonstrationes habent principium, ex quo accipiuntur, & sunt propositiones: & habent finem, & est syllogismus, qui fit ex propositionibus, & conclusione. D.d. & quãuis in eis non accidat conclusio, &c.i. & qui concluditaliquam conclusionem, non faciet reuertere illam cõclusionem, sicut facit in syllogismo circulari: sed addit ei aliam propositionem, per quam impossibile est vt demonstratio reuertatur circulariter, s. vt principium fiat finis, & finis principium: sed additur illic terminus medius alius, & extremum maius aliud, & alia conclusio: & erit motus intellectus tunc fm rectitudinem, non secundum circulationem. Circulatio aũt, quam opinantur esse actionem intellectus, non intelligitur ab hoc intellectu.i. qui procedit fm rectitudinem, sed reuertitur.

nẽ, q̃ intẽdit in opõne mechanica. Idẽ 2.Met.t.c. 3.

Oĩs actio intelľs, aut ẽ defõ, aut demõstratio, cõsi'c. 3. de aĩa. 23.22.36.

B Et, cùm declarauit hoc in demonstratione, incœpit declarare hoc in definitione, & d. Etiam oẽs definitiones sunt finitę, 1.& definitiones rerum, cũ perficiuntur per intellectum, sunt finitæ: sicut res, quæ exigunt vt credantur. & intelligere non reuertitur in eis circulariter: sicut fides non reuertitur in demonstrationibus circulariter. D.d. Et etiam totus motus idem est multotiens.i.&, & si motus intellectus, & circulatio eius fuerit in eodem intellecto, tunc comprehendet ipsum infinities. Et in alia translatione est manifestius sic. Et, cùm motus intellectus fuerit circularis, non specialis, tunc comprehendens comprehendet idem multotiens. & ideo possibile est vt sermo sit sic. Et, si motus intellectus fuerit circulatio, tunc intelliget omnia multotiens. D.d. Et intelligere dignius est vt attribuatur quieti, quam motui. & intendit ex hoc, qđ apparet: quoniam actio nostra per ipsum apud quietem est magis perfecta, quam apud motum, & ideo melius est attribuere actionem intellectus quieti, quam motui, sicut fecerunt isti.

Sexta rõ cõtra Pla.

C At vero neq; beatũ, quod non facile, sed violentum: si autem est motus ipsius non substãtia, extra naturam vtiq; mouebit. laboriosum autem & commisceri animã corpori, nec posse absolui, & ad huc fugiendum: siquidem melius est intellectui non cum corpore esse: quemadmodum & consuetum est dici, & multis videtur.

SOPH. *Quin ne beatum quidem est, quod non facile, sed violentũ est. Quòd si est motus eius non substantia, vtiquẽ præter naturam mouebitur. Laboriosum etiam est coniunctum esse cum corpore, nec posse ab eo solui: & insuper etiam fugiendum: si quidem melius est intellectui non esse cum corpore: quemadmodum dici solet, & inter plærósq; conuenit.*

Et etiam quod non est facile, non est delectabile, sed quasi violẽtum. Si igitur motus nõ est substantia aiæ, tunc non mouetur, nisi

ab aliquo extrinseco à sua natura. Et est etiam valde difficile vt intellectus sit admixtus cum corpore admixtione, qua non possit recedere ab eo: si melius est intellectui vt nō sit cōiunctus cū corpore, sicut est consuetudo dicendi, & secundum q^d plures opinant. D

49 Septima rō contra Platonē. Et etiam manifestum est ꝙ intelligere apud motum magis est difficile, quā apud quietem. motus igitur est ab aīa, quasi violentus: ergo nō est in substantia eius, neq; aīa constituit per ipsum, sed est extra naturā eius. Et, cū notificauit hoc, incępit dare impossibile contingens eis in hoc, ꝙ dicunt intellectū esse corpus, & d. Et est ēt valde difficile, &c. i. & valde est improbabile, & difficile ad intelligendum, ſm ꝙ hoīes consueuerunt dicere, ꝙ si intellectus sit corpus, aut admixtum cum corpore, tali admixtione ꝙ non potest euadere ab eo omnino: cū omnes, aut plures opinent quod melius est vt intellectus non sit coniunctus cū corpore, nedum sit corpus. natura enim intellectus vr̄ esse valde opposita naturæ corporis.

Octaua rō cōtra Pla.

Nā intellect⁹ vr̄ eē valde opposita naturæ corporis.

Immanifesta autem & circulariter ferri cœlū causa: neq; enim animæ substantia cā est circulariter ferri: sed ſm accidens sic mouetur: neq; corpus cā: sed anima magis illi. At vero quia neq; melius dr̄ oportebit pp̄ hoc deum facere circulr̄ ferri aīam, quia dignius sit ipsam moueri q̄ꝫ manere: moueri autem sic, q̄ꝫ aliter. E

SOPH. *Incerta est etiam causa, cur cœlum circunferatur: neq; enim aīæ substantia causa est quãobrē circunferatur, sed per accidens ita mouetur: neq; corpus est causa: sed illi potius anima. Neque verò quod melius dicatur: atqui oportebat Deum propterea facere animam circumferri, quòd melius sit ei moueri, quam stare: & ita moueri, quam aliter.*

Et ex eis, quæ latent, etiam est causa, pp̄ quam cœlū mouetur circulariter. Substantia enim animæ non est cā motus eius circulariter, sed mouetur isto motu accidentaliter. Neq; corpus etiam est cā in hoc: immo anima est dignior in hoc. Et etiam neq; dixit quare hoc fuit melius: licet apparet ꝙ Deus non posuit animam moueri circulariter, nisi quia moueri est ei melius, q̄ꝫ quiescere. & quod mouetur hoc modo est melius quā ꝙ moueatur alio modo. F

50 D. Et latet ſm hanc opinionem dare causam, pp̄ quam cœlum mouet. ſm enim positionem eorum substantia animæ non dat istum motum, cū substantia animæ apud eos non sit nisi corpus elementorum: & iste motus, s. circularis est ei acciddentaliter, s. quia creator incuruauit ipsum à rectitudine in circulationem. D. d. Neq; corpus etiam, &c. i. &, cum anima nō est causa istius motus essentialiter, quæ est dignior vt sit causa: & corpus, in eo quod est corpus, remotius est vt sit causa. D. d. Et etiam neque dixit, &c. i. & etiam Plato non dedit in hoc sermonem, quare animam moueri circulariter est melius, quàm non moueri, aut quàm non moueri circulariter: neque potest dare. Necesse enim vt Deus non posuerit animam

No cōtra

A mam moueri, nisi quia moueri est melius ei, quòd quiescere. & posuit eã moueri circulariter: quia talis motus est melior recto. & intendit quòd omnia ista demonstrent hanc opinionem esse improbabilem.

Quoniam autem hmõi intentio est alteris rõnibus magis propria, hanc quidem dimittamus nunc. Illud autem inconueniens accidit & huic rationi, & pluribus quæ de anima sunt: copulãt. n. & ponunt in corpus animã nihil determinantes, pp quã causam, & quomodo habente corpore.

SOPH. *Sed quoniam hæc consideratio alijs est disputationibus accommodatior, eam in præsentia prætermittamus. Illud autem absurdum accidit & huic sermoni, & plurimis eorum qui de Anima haberi solent: Compingunt enim et immittunt in corpus Animam, nihil præterea distinguentes, quam ob causam, & quomodo se habente corpore.*

Si igitur ista consyderatio est magis propria alio sermoni, di-
B mittenda est statim à nobis. Et dicamus q̃ est alia improbabilitas contingens huic sermoni, & pluribus sermonibus de anima. Et est, quia ipsi coniungunt animam corpori, & ponũt eam in eo: & non dant cùm hoc, qua de causa sit coniuncta cum eo, & quæ est dispositio illius corporis.

51 Et quia hæc perscrutatio est magis propria aliæ scientiæ, s. quare est melius cœlum moueri, quàm quiescere: & quare circulariter magis quã recte: ista enim quæstio proprie est primæ Philosophię. quapropter oportet nos dimittere hoc cito, & dicere quæ est improbabilitas contingens huic sermoni, &c. i. Et ista improbabilitas, quæ contingit huic sermoni: & pluribus sermonibus de anima, est q̃ omnes dicentes q̃ est ens, siue corpus, siue non corpus, coniungunt eam corpori, & non dant causam, propterquam ligata est cum corpore, neq; dicunt q̃ est dispositio corporis,
C quod est adaptatum, vt ligetur cum ea.

Qõ, quare melius sit cœlũ moueri, q̃ q̃escere ẽ ꝓpria pri æ philosophiæ. & q̃re circulariter magis, q̃ recte. Sed vide oppo. 1. Cœ. t. c. 12. quia vr̃ q̃ sit nãlis cũ ibi termineẽ. Vide cõtra. Zim.

Et tamen vr̃ hoc vtiq; necessarium esse: pp enim cõitatem, hoc quidem agit, illud autẽ patitur: & hoc quidem mouet, illud autẽ mouetur: Horum autem nihil inest ad inuicem quibuscunq;.

SOPH. *Quod tamen necessarium esse videatur. nam propter communionẽ hoc agit, illud patitur: atque hoc mouet, illud mouetur. Horum autem nihil adest inter se quibuslibet.*

Et licet hoc, vt reputo, necessarium sit. qm̃ propter cõicationẽ hoc agit, & hoc patitur, & hoc mouet, & hoc mouetur: & nihil ex hoc fit in quibuscunq; adinuicem. Dicere enim hoc in eis est simile, ac si hoc diceret, q̃ ars Carpẽtaria existat Musica. Ars. n. ita vtitur instrumentis, sicut anima corpore.

Hęc reperies in textu sequẽti

52 Id est & hoc, quod ignorauerũt de anima, necessarium est vt causa eius sit data: quoniam in omnibus rebus est cõicatio inter agens, & patiẽs, & mouens & motum: & non patitur quidlibet à quolibet. Hoc igitur, quod dicũt, quod anima est in corpore sine aliqua cõicatione data inter corpus, & aĩam, quæ anima est digna mouere, & corpus animalis moueri inter omnia corpora, simile est sermoni dicentis quod anima existit in quocunque corpore, sic, quod est simile sermoni dicentis quod ars Carpentaria existit subiectum Músicæ. Si igitur ars Carpentaria habet propria subiecta, & propria instrumenta, quibus vtatur, necesse est vt ita sit de anima cum corpore. corpus enim est instrumentum animæ. & ideo corpora animalium conuenientia sunt animabus eorum. D

Decima rõ contra Plat. cõis sibi, & Antiquis.

Hi aũt solũ conãtur dicere qualequid sit aĩa: de susceptiuo aũt corpore nihil adhuc determinant, tanquam cõtingẽs sit secundum pythagoricas fabulas, quamlibet aĩam quodlibet corpus ingredi. Simile itaque dicunt aliquid: sicut si aliquis dicat tectonicã in fistulis ingredi. Oportet. n. artẽ quidẽ vti organis: animam autẽ corpore. Videtur, n. vnumquodque propriã habere speciem & formam. E

SOPH. *Hi vero solùm aggrediuntur dicere, qualequid sit Anima: de recepturo autem corpore nullam addunt distinctionem: quasi poßibile sit secundum Pythagoricas fabulas, quamlibet animam quodlibet corpus ingredi. Simile ergo quidpiam dicunt, vt si quis dicat artem fabrilem in tibias ingredi. Oportet enim artem quidem vti instrumentis, animam vero corpore.*

Et isti non quærunt loqui nisi tantũ quid est aĩa, & nihil determinant de corpore recipiente, sicut Apologus, quo vtitur Pytagoras, s. vt quælibet aĩa intret quodlibet corpus. videmus. n. quod quilibet habet formam, & creaturam propriam. F

53 Dicit. Et isti, qui locuti sunt de anima, non sunt perscrutati, neque volunt perscrutari, nisi quid sit tantum, & nihil dicunt de natura corporis ei proprij. &, quia hoc dimiserunt, videtur esse possibile apud eos vt quælibet anima existat in quolibet corpore, & transferatur de corpore in corpus: sicut dixit pythagoras in Apologo, quem posuit ad corrigendum animas ciuium. & ista opinio est falsa. videmus enim quòd quilibet habet formam propriam, & corpus proprium, idest animam propriam, & corpus animalis proprium. Et hoc, quod dicit, est manifestum in speciebus valde. membra enim leonis non differunt à membris cerui, nisi propter diuersitatẽ animę cerui ab anima leonis. &, si esset possibile vt anima leonis existeret in corpore cerui, tunc natura ociose ageret. & hoc etiam manifestum est indiuiduis eiusdem speciei. & ideo diuersi sunt mores. & ex hoc destruximus opinionem Pithagoricam.

Membra cerui non differũt a membris leonis, nisi quia aĩa differt ab aĩa. consimile. 2. de Aĩa. cõm. 60.

Confutatur

A *Confutatur opinio, Animam harmoniam esse asserens.* Cap. 2.

ALia autem opinio quædam tradita est de anima, credibilis quidem multis: & neq; vna minor his quæ dicta sunt: rationes autem tanquam directiuas præbens, & in communi factis rationibus. Harmoniã enim quandam ipsam dicunt. Etenim harmoniam temperamentum, & compositionem contrariorum esse: & corpus componi ex contrariis.

SOPH. *Traditur etiam alia quædam de Anima opinio, probabilis illa quidem multis, & nulla earum inferior quæ circunferuntur: quæ tamen veluti ii qui magistratu abiissent, etiam in communibus disputationibus rationes retulit. Harmoniam enim quandam eam nonnulli dicunt: etenim harmoniam temperationem, & compositionem esse contrariorum, & corpus constare ex contrariis.*

B Et est alia opinio, de qua multi contenti sunt, & non est minor opinionibus prædictis. Dicunt enim q͏̄ est aliqua compositio harmonica. harmonia enim est admixtio, & compositio contrariorũ & corpus est compositum ex contrariis.

34 Cùm compleuit contradictionem eius, quod dictum est in Timæo, reuersus est ad contradicendum sermoni dicentis animam esse formam ex congregatione, & harmonia propria elemẽtorum. &, quia ista opinio est valde sufficiens, dixit & est hic alia opinio de anima. D.d. Dicunt enim q͏̄ est aliqua compositio harmonica, &c. idest dicunt enim q͏̄ anima est aliquod harmonicum, & aliqua compositio ex compositionibus elementorum in re composita admixta ex eis. & dixerunt hoc, quia opinabant̃ q͏̄ harmonia est compositio, & admixtio contrariorum, & q͏̄ corpus est cõpositum ex contrarijs. ergo in corpore est harmonia: ergo est anima.

C Et quidem harmonia, quędam ratio compositorum est, aut cõpositio: animam autem neutrum possibile est esse horũ. Amplius aũt mouere non est harmoniæ: animæ autem attribuunt oẽs hoc.

SOPH. *Atqui Harmonia ratio quædam est commixtorum, vel etiam cõpositio: Anima autem neutrum horum esse potest. Præterea mouere nõ est harmoniæ: quod tamen oẽs ferè dixerim animæ potissimũ tribuunt.*

Licet harmonia sit proportio inter res admixtas, aut cõpositio: anima aũt non est alterũ istorum duorũ. Et etiã harmonia nõ est innata mouere: & in hoc proprie cõueniunt oẽs animam habere.

35 Cùm dixit hanc opinionem, incœpit contradicere ei, & dixit q͏̄ harmonia, quam dicunt esse animam, aut est proportio inter res admixtas ex elementis: & hoc erit, si compositio corporis ex elementis est s͏̄m modum cõplexionis: aut anima est ipsa compositio, si compositio ex elementis est vi

cinatio,

cinatio, non admixtio. v.g. compositio domus ex lapidibus, & lateribus. D
D.d. anima autem non est alterum istorum duorum. & inteudit, vt diximus, & dicemus post. D.d. Et etiã harmonia non est innata mouere, &c. idest & apparet cito ꝙ harmonia non est anima: quia oẽs conueniunt in hoc, ꝙ, aĩa mouet, & non possunt dare modũ, ſm quẽ harmonia moueat.

Pria rō cō tra dicentes aiam harmoniã esse.

Congruit autem magis de sanitate dicere harmoniam, & omnino de corporeis virtutibus, q̃ꝫ de anima: Manifestum autẽ si aliquis tentauerit reddere passiones & opera animæ harmonia quadam: difficile enim adaptare.

SOPH. *Magis autem quadrat dicere, harmoniam de sanitate, & omnino de corporeis virtutibus, quam de Anima. Quod apertissimum erit, si quis tentauerit attribuere affectus & munera animæ alicui harmoniæ: difficile enim est accommodare.*

Et dignius est, & melius dicere ꝙ harmonia currit cursu sanitatis, & vniuersaliter currit cursu alicuius, s. bonitatum moralium corporalium, non cursu animæ. & hoc manifestum est valde, cũ homo laborauerit in ꝑficiendo passiones animæ, & actiones eius ꝑ aliquã harmoniã. conuenientia enim in hoc est valde difficilis. E

56 Et melius est existimare ꝙ harmonia est de corporibus currens cursu sanitatis, idest cursu formarum, quæ sunt in animato, in eo quod est animatum, non cursu animæ, neq; formarum, quę sunt in anima: & siue harmonia sit compositio, aut proportio agens mixtionem, & complexionẽ. D.d. & hoc manifestum est valde, &c. i. & differẽtia inter formas corporales attributas elemẽtis, & formas attributas animę, manifesta est ex hoc, ꝙ possumus attribuere in formis corporalibus diuersitatẽ cõtingentem in actionibus, & passionibus corporum compositioni factæ in eis ex elementis: ita ꝙ possumus dicere ꝙ actio carnis in manu est alia ab actione ossis propter mollitiem, & humiditatem carnis, & duritiem, & siccitatem ossis, & non possumus dicere per quam complexionem, & per quam cõpositionem differunt actiones sensus ab actionib⁹ intellectus, & actiones virtutis sensibilis ab actionibus virtutib⁹ motiuæ. Et hoc, quod dixit, est vna dubitationum contingentium dicenti esse animam proportionẽ elementorum, aut aliquod consequens proportionem. F

Secũda rō cõtra opinionẽ dicẽtiũ animam harmoniã eẽ.

Amplius autem qm̃ dicimus harmoniam in duo respicientes, maxime quidem propria magnitudinum in habentibus motum & positionem, compositionem ipsorum: cùm sic cõgruant, vt nullum congeneum permittatur. hinc autem & eorum quæ miscentur rationem, neutro quidem igitur modo rationabile est: compositio autem partium corporis, multum inuestigabilis est: multæ enim compositiones partium, & multipliciter sunt. cuius igĩt

& qũo

A & quomodo congruit accipere intellectum compositionem esse: aut & sensitiuum, aut appetitiuum.

SOPH. *Praeterea si dicamus harmoniā ad duo spectantes, proprijssimè quidem in magnitudinibus iis quae habent motum & positionem, compositionem earum: cum adeò haerent, vt nihil prorsus eiusdem generis admittant: atq; hinc etiam permixtorum rationem, profecto neutro quidem modo rationi consentaneum fuerit. partiū tamen compositio nullo negotio refelli potest: multae enim cōpositiones sunt partium, eaeq; uariè. Cuius igitur, aut quo tandem pacto existimare oportet intellectum esse compositionem, aut etiam sensitiuum, aut appetitiuum?*

Et etiam nos non comprehendimus harmoniam, nisi intendendo alterum duorum: secundum autem verū apud magnitudines, cùm habent motum, & situm. tunc igitur intenta est compositio B earum, cum fuerint superpositae tali superpositione, in qua nō potest intrare inter eas aliquid sui generis: quod autē extrahitur ex hoc, est proportio, quae est rerum istarum: nō est igitur rectum dicere neq; de altera istarum duarum intentionum. Compositio autem partiū corporis facile potest determinari. cōpositiones enim partium corporis multae sunt. Intellectus igitur cuiuslibet partis debet compositio existimari, & quomodo & sensus compositio cuiuslibet partis, & desyderium compositio cuius partis?

57 Dicit Et etiam nos non comprehendimus harmoniam, & sentimus ipsam nisi per duo. & est vnum, quod dicitur harmonia in rei veritate, qn̄ fuerint magnitudines habentes motum, & situm, & fuerint compositę ad inuicem, & fuerint superpositae, ita q; inter illas nulla magnitudo sui generis possit intrare. quod aūt assimilatur huic, & trahitur ab eo, est proportio, quae fit in rebus admixtis, antequam admisceantur. Et, cùm noti C ficauit q; harmonia dicitur his duobus modis, incoepit declarare q; nō est rationabile dicere q; anima est altera istarum duarum intētionum, & dixit non est igitur rectum dicere, &c. i. non est rationabile dicere vt differētiae partium animae sint datae ex altera istarum duarum intētionum. v.g. dicere q; intellectus est talis harmonia, & sensus talis, & desyderium tale: sicut est rationabile in partibus corporis. D. incoepit declarare hoc, s. q; hoc rationabiliter dicitur in partibus corporis, sed nō in partibus animę, & dixit. Compositio autē partium corporis, &c. i. & hoc fuit sic, quia perficere formam cuiuslibet membrorum corporis, & dare essentiam eius p compositionem est facile, quia manifestum est sensui q;, compositiones eorum diuersae sunt, & multifariae. scire autem quę compositio approprietur intellectui, & quae sensui, & quę desyderio, hoc impossibile est vt detur ratione. Et haec est quasi alia dubitatio, contingens dicentibus animam esse harmoniam, aut proportionē. prima enim dubitatio est, quia illi nō possunt

Tertia rō cōtra eandē opionē

possunt perficere actiones, & passiones animæ per compositionē. ista au- D
tem, quia non possunt perficere diuersitatem substantiæ eius propter diuersitatem compositionis, & indifferenter in hoc, quod cōtingit eis, siue formæ entium compositorum fuerint ex vera harmonia, aut ex harmonia abstracta à vera.

Similiter autem inconueniens & rationem mistionis esse animam: non enim eandem habet rationem commistio elementorū sm quam caro, & sm quam os. accidet igitur multas animas habere, & sm omne corpus. siquidem omnia ex elemētis commistis sunt: commistionis autem ratio harmonia & anima.

SOPH. *Pari quoq; modo absurdum est animam esse permixtionis rationē: non enim eandem obtinet rationem elementorum permixtio, qua caro, & qua os permixtū est: itaq; fiet vt multas habeat animas, easq; per vniuersum corpus: si quidem omnia ex elementis permixtis sunt: ratio* E *verò permixtionis harmonia est & anima.*

Et est etiam alia dubitatio, vt anima assimiletur mixtioni. mixtio enim elementorum, quæ fit caro, & os non est eiusdem proportionis. Ex quo contingit vt in corpore sint multæ animæ, & in toto corpore: cum omnia membra fuerint ex mixtione elementorū, & proportio mixtionis fuerit harmonia, & anima.

59 Ista est Tertia dubitatio, contingens dicentibus animā esse harmoniā, & mixtionem elementorū. continget enim eis ponere ꝙ quodlibet membrum habet animam particularem, & vniuersum corpus animam vlem. Quæ igitur est dr̄ia inter proportionem, quæ facit animam, & quæ facit membrum. Quoniam, si anima, sm ꝙ anima est proportio mixtionis, & compositionis, aut illud, quod fit ex proportione mixtionis, & compositionis, & formæ membrorum sunt aut harmonia, aut proportio, aut aliquid factum ex proportione: manifestū est ꝙ contingit ex hoc vt in quo- F libet membro sit anima, & in toto corpore sit anima. Aut dicent, quæ est differentia inter harmoniam, & proportionē, quæ facit animam, & quæ facit membrum: cùm omnia membra fiant ex mixtione. & anima ex mistione. Et ista dubitatio similis est primæ, in qua interrogauit quæ mixtio approprietur vnicuiq; virtutum animæ.

Inuestigabit autē hoc vtiq; aliquis ab Empedocle: vnūquodq; enim horum, ratione quadam dicit esse. vtrū igitur hæc ratio anima est, aut magis alterū aliquod cùm sit, in partibus insit. Amplius aūt vtrum concordia cuiuslibet mistionis causa, aut eius quę sm rationem: & hoc vtrum ratio est, aut aliquid præter rationem.

SOPH. *Hoc etiam aliquis ab Empedocle peteret: nam vnumquodq; eorum ratione quadā constare dicit: Vtrum igitur anima est ratio, an potius,*

cum

A *cum aliquid aliud sit, membris accedit? Ad hæc vtrùm amor cuiuslibet permixtionis est causa, an eius quæ in ratione consistit? Atq; hæc eadem vtrûm ratio, an aliquid aliud est præter rationem?*

Et debet homo quærere ab Empedocle. Empedo. enim dicit ꝙ quodlibet membrorum est in aliqua proportione. Vtrum igitur proportio sit animæ, aut anima est aliud, sed fit in mēbris. Et quærendum est etiam vtrum amicitia est causa mixtionis cuiuslibet, aut non est nisi causa permixtionis in aliqua proportione. Et amicitia etiam vtrum est ista proportio, aut aliud.

59 Dicit & quærendum est ab Empedocle hanc dubitationem. dicit enim ꝙ forma cuiuslibet membri non est nisi per aliquam proportionem factā apud compositionem elementorū in eo. &, cùm opinio eius sit talis, quærendum est ab eo, vtrum proportio, quæ est substātia membri, sit anima, aut aliud, sed fit in membris ab extrinseco. Et intendit. si igitur dixerit ꝙ B sit proportio membrorum, continget ei ꝙ quodlibet membrū habet animam. &, si dixerit aliud, continget ei dare dñiam. D.d. Et quærendū est etiam vtrum amicitia, quam opinatur esse causam mixtionis, sit cuiuscunq; mixtionis. & intendit. & si dixerit ꝙ est causa cuiuslibet mixtionis, contingit vt ex omni mixtione sit membrum, & anima. &, si dixerit ꝙ est causa alicuius mixtionis, oportet ipsum dare causam cuius sit mixtionis: & maxime si mixtio faciens membra sit alia à mixtione faciente animā. D.d. Et amicitia etiam vtrum est ista proportio, aut aliud. & intendit, vt mihi videtur, &, si dixerit ꝙ sit proportio, tunc proportio non existit ante mixtionem, sed agens debet esse ante patientē. &, si dixerit aliud, quid igitur erit? Et quasi intendit notificare ꝙ illæ tres dubitationes, contingentes dicentibus animam esse complexionem, aut compositionem cantingent Empedo. & contingent ei proprie istæ dubitationes, quas dixit, propter hoc, quod ponit amicitiam, & litem.

C Hæc quidem igitur habent huiusmodi dubitationes. si vero alterum est à mistione anima, quid igitur aliquando simul carnis esse, interimitur & alijs partibus animalis? Adhuc autem siquidem non vnaquæq; partiū habet animam, & si non est anima ratio cōpositionis, quid est ꝑꝑ quod corrumpitur, anima deficiente?

SOPH. *Ac de ijs quidem eiusmodi dubitationes oriuntur. Quòd si anima diuersum est a permixtione, cur vna cum carni esse, reliquis etiam animalis partibus tollitur? Ad hæc si non vnaquæq; partium habet animam, si non est anima ratio permixtionis, quid est quod abscedente anima corrumpitur?*

Istæ igitur sunt dubitationes. Et si anima sit aliud à mixtione, qua de causa tollitur, si tollitur propter mixtionem, quæ inueniebatur

batur in carne,& in aliis mẽbris in animalibus? Et etiam, si quodlibet membrum corporis non habet animam, & anima non est proportio mixtionis, quid est igitur hoc, quod corrũpitur, quando separatur ab anima? D

Istæ igitur sunt dubitationes, contingentes dicentibus animam esse cõ
60 plexionem: licet dicens hoc possit in hoc date aliquam rationem. quoniã, si anima est aliud à mixtione, & à complexione, quare corrumpitur cum corruptione cõplexionis? si enim est aliud à forma carnis, & à forma mẽbrorum, & tamen inuenitur in membris, quare corrumpitur cum corruptione membrorum? Et etiam, si anima nõ est complexio, & mixtio, quare corrumpuntur membra, quando separãtur ab anima? nisi in membris sit aliud corruptibile, quando anima separatur. quid est ergo illud?

Quod quidem igitur non harmoniam possibile est esse animã, neq; circulariter moueri, manifestum est ex dictis: Secundum aũt accidens moueri sicut diximus est, & mouere se ipsam: vt moueri E
quidẽ in quo est, hoc autem moueri ab anima. aliter autem nõ est possibile moueri secundum locum ipsam.

SOPH. *Nec igitur harmoniam posse esse animam, neq; in orbem ferri, perspicuum ex dictis est: moueri tamen, & mouere seipsam per accidens, vt diximus, potest: uerbi causa moueri quidem id in quo est, atq; id demum moueri ab anima. Alio autem modo haud quaquam fieri potest, vt loco moueatur.*

Quoniam autem anima impossibile est vt sit harmonia, aut vt moueatur circulariter, manifestum est ex prædictis. qm̃ vero mouetur accidentaliter, sicut diximus, & mouet se, hoc non est, nisi quia anima mouetur per illud, in quo est. & hoc etiam mouetur ab anima. ſm aũt alium modũ impoſſe est vt moueatur in loco. F

Cùm destruxit q; anima est aliquod mouẽs se essentialiter, aut harmo
61 nia, aut complexio, incœpit facere rememorationem, & declarare q; non contingit ei mouere se, nisi accidentaliter, & dixit Quoniam aũt aĩa, &c. & intendit per hoc, quod dixit, aut vt moueat, aut vt moueatur in circuitu, idest aut moueat se essentialiter, vt existimatum est de corporibus cœlestibus, quæ mouentur circulariter. Et, cùm declarauit quòd impossibile est vt moueatur ex se essentialiter, incœpit declarare quòd hoc possibile est accidentaliter, & dicit, quoniam vero mouetur accidentaliter, &c. idest quoniam vero mouetur accidentaliter, & mouet se accidentaliter, necessarium est quòd anima videtur moueri p illud, in quo existit, scilicet corpus, quando corpus illud mouetur ab ea. sed alio modo impossibile est vt anima moueatur in loco.

Ala mouetur, & mouet, sed p accñs. Idẽ t cõ. 42.

Exami-

A Examinantur dubitationes nonnullæ Animam moueri persuadentes. Cap. 3.

RAtionabilius autem dubitabit vtique aliquis de ipsa tanquã quæ mouetur, in hmõi considerans: dicimus enim animã tristari, gaudere, confidere, timere: amplius autem, irasci, & sentire, & intelligere: hæc autem omnia motus esse videntur. vnde opinabitur aliquis ipsam moueri.

SOPH. *Sed aptius de ipsa quærat quispiam, vt de ea quæ moueatur, ad hæc animaduertens. Dicimus enim animam angi, lætari, confidere, timere: ad hæc, irasci, sentire, ratiocinari: quæ omnia esse motus videntur. Quã obrem eam aliquis moueri putauerit.*

Sed est questio cogens ad dicẽdum, quod anima mouetur essentialiter: & est quod nos dicimus quod anima contristatur, & gaudet, & audescit, & timet, & irascitur, & sentit, & distinguit, & omnia ista vi B dentur esse motus. vnde homo existimat quod anima mouetur.

62 Cùm declarauit quod impossibile est vt anima moueatur, nisi accidentaliter, dedit dubitationem super hoc, & dixit. Sed est quæstio cogens ad dicendum quod anima mouetur essentialiter: & est quod nos dicimus quod anima cõtristatur, & gaudet, &c & omnia ista reputãtur esse motus. & propter has duas propositiones existimatur quod anima mouetur. v g. anima contristatur: & cùm tristitia est motus: ergo anima mouetur.

Hoc autem non est necesse: si enim & maxime gaudere, aut dolere, aut intelligere, motus sunt: & vnumquodque moueri aliquid, moueri aũt est ab anima, vt irasci, aut timere, in eo quod cor quodam modo mouetur: Intelligere autem forsitan huiusmodi est, aut alterum aliquod. Horum autem accidunt, alia quidem sm loci mutationem quorundam motorum: alia autem, secundum alteratione͂: C qualia autem & quomodo, alterius rationis est.

SOPH. *Quod tamen non est necessarium: Nam tametsi vel maximè angi, vel lætari, vel ratiocinare, motus sunt: atque horum vnumquodque est moueri: tamẽ moueri ab anima est, vt irasci, ut timere, eò quod cor ita mouetur: Ratiocinari autem, aut eiusmodi fortaßis est, aut aliud quidpiã. Horum autem partim eueniunt, dum latione aliqua mouẽtur: partim dum alteratione: Quæ nam porrò illa sint, & quomodo, id aliò pertinet.*

Et hoc non est necessarium. qm̃, si cõtristari, & timere, & distinguere sunt motus: & quodlibet eorum moueat aliquid: tunc hoc mouere nõ est nisi mouere ab anima. v.g. irasci enim est motus ad cor, s. quod cor inflatur. & distinguere est motus. s. quod tale membrũ currit tali cursu: & rectum est vt aliquid currat tali cursu. Et quędam

istorum

istorum accidunt s͞m translationem rerũ, & quædam s͞m alterationem. quæ aũt sunt ista, & q̃uo fiunt, proprium est alij sermoni. D

63 Dicit &, licet concedamus ista esse motus, tamen nõ est necessarium vt sint motus animæ. q̃m, si timere, & distinguere sint motus: & quilibet motus istorum appropriatur alicui membro corporis: tunc isti motus nõ debent attribui, nisi in illis membris: & illa motio non est in membro, nisi ab anima. v.g. q̃m irasci videtur esse propriũ cordi, s. ꝙ cor mouetur hoc motu, i. tumescit: & similiter timere videtur esse proprium cordi, cùm cõstringatur. Et, cùm manifestum est ꝙ isti duo motus debẽt attribui cordi, incœpit quærere cui membro attribuatur intelligere, si sit motus, & dixit. & distinguere est motus, s. ꝙ tale membrum currit tali cursu. ita cecidit in scriptura & intendit ꝙ, si distinguere sit motus, opinandum est ꝙ aliud membrum est ei proprium, sicut cor iræ. & dixit hoc, quia iam declaratum est ꝙ omne motum est corpus. D. d. & rectũ est vt aliquid currat tali cursu. ita cecidit in scriptura, & intẽdit ꝙ rectũ est ꝙ aliquod membrum currat tali cursu, aut in omnibus passionibus animæ, si omnes sunt motus: aut in quibusdam, si est in eis aliquid, in quo non est motus. & eorum, & in quibus sunt motus, quædam mouentur s͞m locum, & quædam secundum alterationem. D. d. quæ autẽ sunt ista, & quomodo, &c. i. quæ autem membra sunt ea, quæ mouentur vnoquoq; istorum motuum in vnaquaq; partiũ animæ, & quomodo mouentur, proprium est alij loco. E

9. Phy. 32. Et dixit hoc, quia in hoc loco tantum est necessarium quòd isti motus sint essentialiter in rebus corporeis, & diuisibilibus, vt declaratum est in sermonibus vniuersalibus.

Dicere autem irasci animam simile est, et si aliquis dicat eam texere vel ædificare: melius est enim fortassis nõ dicere animam misereri, aut addiscere, aut intelligere, sed hominem anima: hoc autẽ non tanquam motu in illa existente: sed aliquando quidem vsq; ad illam, aliquando autem ab illa: vt sensus quidem ab his, reminiscentia vero ab illa, ad eos qui sunt in sensitiuis mot⁹, aut quietes. F

SOPH. *Dicere autem irasci animam: vel timere, simile est atq; si quis dicat animam texere vel ædificare: melius enim fortaßis est non dicere animam misereri, aut discere, aut ratiocinari: sed hominem anima. Quod non ita intelligendum est, quasi motus in illa sit: sed interdũ quidem vsq; ad illam: interdum vero ab illa. uerbi causa, sensus quidẽ ex his: recordatio verò ab illa, ad eos motus siue mansiones, quæ sunt in sensuum instrumentis.*

Dicere autem ꝙ anima irascitur est simile ei, quod texit, aut ędificat. melius enim videtur non dicere ꝙ anima habet pietatẽ, aut docet, aut distinguit, sed dicere ꝙ homo facit hoc propter animã. & hoc non est, quia motus venit ad ipsam, & fit in ea: sed quãdo ꝙ

peruenit

A peruenit ad ipsam, & quandoq; est ex ea. v. g. ꝙ sentire est ab istis rebus: rememoratio autem est ab anima.

64 Quia facit hominem errare hoc, quod est in consuetudine dicendi, ꝙ anima irascitur, & timet, vnde existimatur ꝙ isti motus sint existentes in anima absq; corpore, & ꝙ anima mouetur essentialiter istis, incœpit declarare ꝙ hoc non dicitur nisi sm similitudinem, & ꝙ isti motus ita sunt, sicut motus, qui sunt in membris apparentibus, sicut ędificare, & texere: & ꝙ in nullo differt, nisi quia membra illa sunt interiora, & hæc exteriora. Et dixit, dicere autem ꝙ anima irascitur, &c. i. quẽadmodum motus textoris, & ædificatoris non attribuitur animæ, nisi accidentaliter, ita est motus iræ, & timoris. D. d. melius enim videtur non dicere, &c. i. & ideo melius est vt locutio sit in omnibus istis actionibus, ꝙ homo facit hoc p animam, non ꝙ anima distinguat, aut ædificet, aut addiscat, aut habeat pietatem: sed homo addiscit per animam, aut distinguit per eam D. d. & hoc B non est, quia motus est in anima, &c. i. & isti motus non existunt in aĩa: sed principium motionis in quibusdam eorum est extrinsecus, & finis eorum est in anima. Et, cùm declarauit ꝙ principium quorundam istorũ motuum est extrinsecus, & finis eorum in anima, dedit exemplum. sed in translatione à qua dicimus, diminuta est. & intendit ꝙ motus, cuius principium est extrinsecus, & finis in anima est motus, sensus & motus, cuius principium est in anima, & finis extra, est motus rememorationis. & iste motus rememorationis forte puenit ad sensum, & forte non. virtus enim rememoratiua, qñ mouerit imaginatiuam, tunc forte imaginatiua mouebit sensibilem, & forte non. Et hoc manifestum est in alia trãslatione sic. & dicere ꝙ anima irascitur est quasi dicere ꝙ texit, aut ędificat sed melius est non dicere ꝙ anima gaudet, aut addiscit, sed homo per animam. & non quia motus peruenit ad ipsam, & fit in ea: sed quandoq; peruenit ad ipsam, vt sensus, qui reddit illud, quod reddit ad ipsum à sensibilibus: & quandoq; fit motus principium ab ea, vt in memoratione. & tunc aut re- C manebit in ea, & non pertransibit ad aliud: aut veniet ad sensus, & transmutabit eos. Et intendit per hoc, quod dixit, nõ est quia motus venit ad ipsam. & fit in ea. i. nõ, quia anima est subiectum istius motus, dicitur habere ipsum. Et intendit p hoc, quod dixit, & tunc aut remanebit in ea, &c. idest ꝙ iste motus, cuius principiũ est ab anima, s. rememoratio, forte remanebit in corpore, quod est instrm istius virtutis: & forte pertrãsibit ad aliud, quousq; perueniat ad sensus, idest ad instrumenta sensuum.

Mot⁹ cui⁹ pricipiũ ẽ extrinsec⁹ & finis in aĩa, ẽ motus sensus oppositũ ĩ co. 3. huius primi. Vide cõt. Zim.

Intellectus autem videtur in fieri substantia quædam existens, & non corrumpi. maxime enim corrumpetur vtiq; ab ea quæ est in senio debilitate: nunc autem fortassis quemadmodum in sensitiuis accidit: si enim accipiat senior oculum huiusmodi, videbit vtiq; sicut & iuuenis. Quare senium non est in sustinendo aliquid animam, sed in quo, sicut in ebrietatibus & infirmitatibus.

SOPH. *Intellectus autem videtur accedere, ac substantia quædam esse, nec interire. nam ab ea potissimum hebetatione quæ in senio fieri solet, labefactaretur. nunc verò vt in sensorijs euenit: nam senex nactus oculum talem, videbit utiq; sicut et iuuenis. Quare senectus nõ est eò quòd anima aliquid sit passa, sed id in quo: quemadmodum in ebrietatibus fit & in morbis.* D

Intellectus autem videtur esse substantia aliqua, quæ fit in re, & non corrumpitur. Quoniam, si corrumperetur, magis dignum esset vt corrumperetur in fatigatione, quæ est apud senectutem. sed videmus ꝙ illud, quod accidit in sensib⁹ ex hoc, accidit in corpore. senex enim si reciperet oculum iuuenis, videret vt iuuenis. senectus igitur nõ est dispositio, in qua anima patitur aliquid, sed dispositio in qua anima est sicut est apud ebrium, & ægrotum.

65 Cùm concessit ꝙ anima mouetur accidentaliter, i. propter subiectum, per quod cõstituitur, & propter hoc est generabilis, & corruptibilis, incœpit declarare ꝙ intellectus materialis inter partes animæ videtur esse non mobilis, neq; accidentaliter etiam. est .n. non generabilis, & non corruptibilis, nisi ſm illud, in quo agunt ex corpore, aut ſm illud, à quo patitur: quia habet instrumentum corporale, quod corrumpitur per suam corruptionem: sicut est dispositio in alijs virtutibus animæ. Et dixit Intellect⁹ autem videtur esse substantia, &c. & intendit hic per intellectum, intellectum materialem, qui comprehendit intẽtiones omnium entium. D.d. Quoniam, si corrumperetur, &c. idest quoniam, si corrumperetur, haberet instrumentum corporale: esset enim virtus corporis. Et, si haberet instrumentum corporale, accideret ei apud senectutem illud, quod accidit senibus: & tunc debiliter intelligeret intentiones rerum intelligibilium. sed non est sic: & tunc necesse est vt non habeat instrumẽtum corporale. &, cùm iste intellectus non corrumpitur in se, tunc illud, quod corrumpit in se, est passio, aut actio eius per corruptionem eius, à quo patitur: cùm illud, à quo patitur, sit intra corpus, vt declarabitur post. Deinde dicit sed videmus ꝙ illud, quod accidit in sensibus ex hoc. idest sed, quia videmus hoc, quod accidit in sensibus ex fatigatione apud senectutem, potest attribui virtuti sensitiuæ tali modo, scilicet non quia virtus transmutata est, & inueterata, sed quia illis, per quæ intelligit, accidit fatigatio. verbi gratia, artifex, cuius actio fatigatur propter fatigationem instrumenti, non propter seipsum. &, cùm iste sermo sit sufficiens in sensibus, quanto magis in intellectu. Deinde dixit. senectus igitur non est dispositio, &c. idest & sicut senectus, & inueteratio contingens homini ſm hanc rationem, nõ est dispositio, in qua anima patitur ad viam corruptionis: sed dispositio, quę accidit ei apud senectutem est similis dispositioni, quæ videtur accidere ei apud ebrietatem, & ægritudinem. existimatur enim ꝙ anima apud hęc duo non patitur ad corruptionem, & maxime apud ebrietatem. Et iste sermo E F

Intellẽs mãlis cõphẽdit itẽtiones oium entiũ. Idẽ 3. de Aĩa t. cõ. 4.5. & 36.

1. de Aĩa t. c. 20. & hic ĩ textu sequenti.

A sermo postremus est sufficiens,non demonstratiuus.* sed cōsuetudo Aristotelis est inducere sermones sufficientes, aut post demōstratiuos,aut in locis,in quibus non potest inducere sermones demonstratiuos.

*Cōsuetudo Arist.ē iducerē sermones sufficientes, aut post demrātiuos,aut in locis,ī quibus ñ pōt iducerē sermones demrātiuos. Vide idē. 1. Cœ.c.3. & q̄ibi.

Intelligere autem & considerare marcescunt alio quodam interius corrupto:ipsum autem impassibile est. Intelligere autem aut amare & odire,non sunt illius passiones, sed huius, habētis illud fm q illud habet: quare & hoc corrupto, neq; memoratur, neq; amat:non enim illius erant,sed cōis,q quidem destructum est: Intellectus aūt fortassis diuinū aliquid & impassibile. Quòd quidē igitur non possibile moueri animam, manifestum est ex his:si aūt penitus non mouetur,manifestum quoniam neq; à se ipsa.

80 P H. *Itaq; & intelligere & contemplari languescit, dum aliud quidpiā intus corrumpitur:at ipsum impatibile est. Ratiocinari autē,& amare*
B *vel odisse,non sunt illius passiones, sed eius quod habet illud,quatenus illud habet.Itaq; hoc corrupto,nec meminit, nec amat:non enim illius erāt,sed communis illius, quod interijt: Intellectus autem fortasse Diuinus quiddam est,& impatibile. Ex his igitur animam moueri nō posse perspicuum est. Quòd si omninò non mouetur,constat eam neq; à se ipsa moueri posse.*

Et intelligere,& consyderare diuersantur, quādo aliquid aliud corrumpitur intus:ipsum autem in se nihil patitur. Distinctio autem,& amor,& odium non sunt esse illius, sed istius fm q habet. Ideo etiam,cùm hoc corrumpetur,non rememorabimur, neq; diligemus alios.nū igitur est illius,sed eius, quod est cōe,quod amittebatur. Intellectus aūt dignius est vt sit aliquod diuinū,& impas
C sibile. Quòd igitur impossibile est vt anima moueatur manifestū est.&,si oīno non mouetur manifestū est q non moueī,neq; ex se.

66 Cùm posuit q intellectus,qui intelligit intelligibilia, neq; est generabilis,neq; corruptibilis,sed intelligere,quod est actio istius intellectus, videtur generabile,& corruptibile,incœpit dare modum,ex quo contingit hoc:& est,q illud,quod intelligit,est intra corpus,& est generabile,& corruptibile,& dixit. Et intelligere,& consyderare diuersantur,&c.idest & accidit q intelligere quandoq; sit in potentia,quandoq; in actu : non,quia intellectum est generabile,& corruptibile:sed quia intra corpus corrumpitur aliquid aliud,vel ei⁹, in quo est intelligere. Deinde dicit, ipsum autem in se nihil patitur. scilicet intellectus imaginans. & post declarabit q hæc est res imaginans,vel imaginata:aut intelligens, vel intellecta ;& est illud,quod vocat in Tertio tractatu intellectum passibilem. Et, cùm dedit modum dissolutionis quæstionis, in qua quæriī quomodo intellect⁹

 intel-

intelligens non est generabilis, aut corruptibilis, & intelligere, quod est D
sua actio, sit generabilis, & corruptibilis, incœpit etiam declarare de virtu
tibus, licet, cùm sint attributæ intellectui, videantur generari & corrum-
pi, quòd illæ virtutes non sunt intellectus æterni. Et facit hoc, ne accedat quę
stio in hoc, quod dixit in intellectu materiali in Tertio tractatu, scilicet
quomodo intellectus sit ingenerabilis, & incorruptibilis: & nos posuimus
quòd post mortem neq; diligimus, neque odimus, neq; distinguimus.
Deinde dicit. Distinctio autem, & amor, & odium, &c. idest distinctio
autem, quæ attribuitur virtuti cogitatiuæ, & amor, & odium, quæ attri-
buuntur rationi, scilicet quæ accipiunt actionem rationis. videtur enim
in hac parte animæ quòd sit aliquod rationabile, quod est obediēs intellectui
in hominibus bonis. ista igitur non sunt actiones istius intellectus: sed sunt
actiones virtutum habentium hanc rationē, secundum quòd habent illam actionē.
Et addidit hanc conditionem, scilicet secundum quòd habent: quia impos-
sibile est vt istæ virtutes sint, nisi cum intelligere: sed, si attributæ fuerint
ei, non erit attributio secundum quòd sunt. Deinde dicit Ideo etiam, cùm hoc cor- E
rumpetur non rememorabimur, neq; diligemus. idest &, quia hæ actio-
nes sunt in nobis à virtutibus generabilibus & corruptibilibus, alijs à vir
tute, quæ est intellectus materialis, s. qui comprehendit intentiones vni-
uersales, non potest aliquis dubitare, & dicere quòd, si intellectus sit ingene-
rabilis, & incorruptibilis, quare non rememoramur post mortem, neque
diligimus, neq; odimus. hæ enim actiones sunt virtutum aliarum ab illa
virtute. D.d. Intellectus autem dignius est vt sit aliquod diuinum, & nō
passibile, idest non transmutabile propter mixtionē cum materia. D.d.
Quòd igitur impossibile est, &c. idest manifestum est igitur ex hoc ser-
mone, quòd impossibile est vt anima moueatur. in quibusdam autem parti-
bus, scilicet in intellectu, neq; essentialiter, neq; accidentaliter: in quibus-
dam vero accidentaliter, non essentialiter: & cùm declaratum fuerit quòd nō
mouetur omnino ex se: quia necessarium est in omni moto ex se, quod ē
proprium animalibus, vt moueatur ex se essentialiter, & non cōuertitur. F

Multum autem his quæ dicta sunt irrationabilius, dicere ani-
mam esse numerum mouentem se ipsum: insunt enim his impossi
bilia, primò quidem ex ipso moueri accidentia, propria autem, ex
eo quòd dicunt ipsam esse numerum. Quomodo enim oportet intel-
ligere vnitatem motam, & à quo, & quō, impartibilem & indiffe
rentem existentem? si namq; est mota & mobilis, differre oportet.

SOPH. *Sed multò magis, quàm quæ dicta sunt à ratione distat, dicere ani-
mam numerum se ipsum mouentem: adsunt enim his impoßibilia.
primum, quæ ex ipso moueri accidant: deinde peculiaria quædam,
ex eo. s. quod dicant eam esse numerum. Quomodo enim oportet in-
telligere vnitatem quæ moueatur, & à quo, & quomodo: cum impar-
tibilis*

Marginal notes: 3. de Aīa tex.c.20. — Aīa ī quibusdā partib' n mouet', neq; essentialr, neq; accidentalr, vt ī itellectu: in qbusdā vo mouetur accidētalr tm̄.

A *tibilis sit, & nullam habeat differentiam? Nam si est motiua & mobilis, differre eam oportet.*

Et magis remotus à ratione est sermo, qui dicit animam esse numerum mouentem se. contingunt enim hoc dicenti multa impossibilia. & primo ea, quæ contingunt dicenti animam moueri: & postea quæ contingunt ex dicere eam esse numerũ. Nescimus enim quomodo intelligimus vnitatem motam, & à quo mouetur, & quomodo mouetur: igitur oportet vt diuersetur.

67 Cùm compleuit contradictionem ad vtentes motu tantum in definitione animæ, incœpit contradicere eis, qui cum motu vtuntur numero & dixit. Et magis remotus, &c. i. & iste sermo in anima est minoris sufficientię omnium sermonum, s. sermo dicentis animam esse numerum se mouentem. contingunt enim ei multa impossibilia. & primo illa, quæ contingunt dicenti animam esse aliquod mouens se: & postea ea, quæ contingunt, quia ponunt eam esse numerũ mouentem se. D. d. Nescimus, &c. idest nescimus enim q̃o intelligitur vnitas semp mota. omne enim motum habet situm: & vnitas non habet situm. Et similiter impossibile est ẽt intelligere q̃o mouetur, quousq; diuidatur in aliquod motum, & in aliquod mouens, fm q diuiditur illud, quod moue: se. vnitas enim in se nõ diuiditur. Et sic etiam impossibile est intelligere q̃o moueť. q̃m illud, quod non diuiditur, non mouetur. vt declaratum est. D. d. igitur oportet vt diuersetur idest si est aliquis modus, fm quem mouetur, & alius, fm quem mouet, oportet vt isti modi diuersentur: & sic erit diuisibilis fm intentionem. vnitas autem non diuiditur aliquo modo.

Prima rõ contra ponentes animã eẽ numerum.

6. Phy. t. c. 86. 87. & 88.

Amplius autem, quoniam dicunt lineam motam facere planũ, punctum autem lineam: & vnitatum motus, lineæ erũt: punctus enim est vnitas positionem habens: numerus autem animæ iã alicubi est, & positionem habet. Amplius autem à numero si auferat quis numerum aut vnitatem, relinquiť alius numerus: plantę aũt & aĩaliũ multa, diuisa viuunt & videnť eandẽ aĩam hẽre specie.

Item quia dicunt motam lineam planum facere: punctum verò lineam: & vnitatum etiam motus erunt lineæ. punctum enim vnitas est positionem habens. numerus verò animæ alicubi tandem est, & positionem habet. Item si a numero quispiam numerum vel vnitatẽ auferat, relinquitur alius numerus: at uerò plantæ & pleraq; animalia si secentur, viuunt, & eandem specie habere animam videntur.

Et etiam, cùm dicunt q, cùm linea mouetur, faciet superficiem, & punctus lineam. punctus enim est vnitas habẽs situm, sicut numerat animam in situ, & habet situm. Et etiam, si de numero diminuitur numerus, aut vnitas, remanebit alter numerus. & plan-

tæ, & plura animalia remanebunt viua, cùm abscinduntur: & tamen reputatur q́ anima eorum est illa eadem anima in specie.

68 Cùm dedit modos, ex quibus accidit vt iste sermo contradicat sibi, dedit ét alia impossibilia, & dixit. Et etiam, cùm dicunt, &c. i. & cùm consuetudo est Mathematicorum dicere q́, cùm linea mouetur, fit superficies: &, cùm punctus, fit linea: vnitates aũt, si mouentur, necessarium est vt habeant situm: & oĩs vnitas habens situm est punctus: necesse est vt vnitates, quas ponunt esse numerum aĩæ, sint puncta. &, si sint puncta, & mota, necesse est vt faciant lineas, nõ actiones animæ. D. dedit aliud impossibile, & dixit. Et ét, si de numero diminuitur, &c. i. & ét modi numerorum diuersant́ fm magis & minus. si enim ex quaternitate auferatur vnitas, fiet ternarius: &, si addat́, fiet quinarius. & nos videmus oẽ animatum ex plantis, & plura ex animalibus, licet diminuatur ab eis vna pars, tñ remanet illud, quod remanet æquale in specie primo. vnde actio animæ videtur in capitulo qualis, non quanti. &, si actio animæ esset in quantitate, contingeret vt anima, quæ remanet in plantis, esset diuersa in spetie à priori.

Secũda rõ

Tertia rõ.

Actio aĩæ vr eẽ i q̃li, n i quãto.

Videbitur autem vtiq; nihil differre dicere vnitates, aut corpora parua. et nanq; ex Democriti sphæris si fiant puncta, maneat autem solum quantitas, erit aliquid in ipso, hoc quidem mouens, illud autem quod mouetur: sicut in continuo: non enim propter hoc quod est magnitudine differe, aut paruitate, accidit quod dictum est, sed quia quãtum: vnde necesse est aliquid esse motiuum vnitatum. Si autem in animali mouens anima, & in numero. Quare non mouens & quod mouetur est anima, sed mouens solum.

SOPH. *Nihil autem referre videatur, siue vnitates, siue parua corpuscula dicantur: Etenim ex Democriti sphærulis si fiant puncta, modo sola maneat quantitas, erit in ipsã quidpiam quod moueat, & quidpiã quod moueatur, quemadmodum in magnitudine: neq; enim quod magnitudine differant aut paruitate, quod dictum est euenit, sed quia quantum sunt: Itaq; necessarium est adesse aliquid quod sit moturum vnitates. quòd si in animali id quod mouet anima est, etiam in numero. Quare non quod mouet, & quod mouetur, aĩa est: sed id dũtaxat quod mouet.*

*a. Lipsis

Et potest homo dicere q́ nulla est differentia inter vnitates, & corpora parua. Fiunt enim ex sphæris Democriti paruis puncta, & remanet sola quantitas, quasi esset in eo aliquod motiuum, & aliquod mouens. non enim, quia diuersantur fm magnitudinem, & paruitatem, continget hoc, quod diximus, sed quia quantum. Et ideo necesse est vt sit aliquid, quod moueat vnitates. Si igitur anima est mouens, etiam est numerus. vnde necesse est vt anima non sit mouens, & motum, sed mouens solum.

Idest

69 Quarta 10

A Idest, Et potest homo dicere ꝙ nulla est dr̄ia inter ponentem vnitates se mouentes, & ponentem has vnitates corpora parua. ponendo enim eas mouentes se, ponit eas corpora. &, si non, q̄uo intelligūtur vnitates se mouentes. D.d. Fiunt enim ex sphæris Democriti paruis pūcta. & intendit, vt mihi videtur, & sil'r qui ponit ꝙ possibile est vt punctus moueatur, cōcedit ꝙ contingit ei ꝙ punctus sit corpus. & ideo bene possumus dicere ꝙ sphæræ Democriti, quæ mouentur ex se, adeo sunt paruæ, ꝙ dicuntur pūcta. punctus enim fm hanc positionem non est nisi corpus. Et, cum narrauit hoc, dedit causam, propter quam possibile est in talibus punctis imaginari ꝙ in eis sit aliquod quasi mouēs, & aliquod quasi motum, & dixit. & remanet sola quantitas, &c. idest vt mihi videtur, quoniam, cùm fuerint motæ, remanebit in eis sola quantitas, si auferat ab eis alias quantitates. & cùm natura quātitatis remanet in eis, possibile est intellligere in eis aliquod motum, & aliquod mouens: sicut in corporibus. hoc enim nō accidit corpori, nisi fm ꝙ est corpus, non fm ꝙ est magnum, aut paruum, s. B ꝙ sit motum ex se, & ꝙ mouens in eo sit aliud à moto. Et hoc intendebat, cùm dixit sicut est in continuo, &c. idest ꝙ res nō dicitur esse mota ex se, & vt mouens sit aliud in ea à moto, quod est corpus magnum, aut paruum: sed quia est corpus continuum tantum. & ideo omnis ponens vnitatem motam ex se, aut pūctum, necesse est ei ponere corpora parua. & sic in nullo differt ponens animam esse vnitates, aut puncta se mouētia, à Democrito ponente eam esse spheras paruas. D.d. Et ideo necesse est, &c. i. & cùm vnitates sint mouentes se: & mouēs in re est aliud à moto: necesse est vt illud quod mouet vnitates, sit aliud ab vnitatibus. si igitur est mouens in omni moto, anima etiam est mouens in vnitatibus, non vnitates motæ, quæ sunt numerus: vnde necesse est, vt aīa sit mouens tantum, non mouens, & motum insimul. D.d. Si igitur anima est mouens, &c. i. si igitur aīa est mouens materiā, est etiam mouens numerum. vnde necesse est vt anima non sit mouens, & motum ex numero, sed mouens solum.

Cū nā q̄ti tatis remanet in aliquo, posse ē i eo imaginari mouēs, motū. Quid de effectis ī vacuo fm Cōmētatorē cō. 71. 4. phy. et ex eo oppositū seq̄tur dicti superioris. Vide cōt. Zim.

C Contingit autem hanc vnitatem quodammodo esse: oportet enim quandam inesse ipsi differentiam ad alias. puncti autem solitarij, quæ vtiq; differentia erit, nisi positio? Siquidem igitur sunt alteræ in corpore vnitates & puncta, in eodem erunt vnitates, obtinebit enim locum puncti: & tamen quid prohibet in eodē esse, si duo sunt, & infinitas? quorū enim locus indiuisibilis est, & ipsa.

SOPH. *Iam uerò quī fieri potest vt ea sit vnitas? oportet enim aliquā eius esse differentiam ab alijs: at puncti monadici quænam fuerit differentia, nisi positio? Si igitur vnitates siue puncta quæ sunt in corpore diuersa sunt, in eodem erunt vnitates: occupabit enim locum puncti. Atqui si duo in eodem sunt, quid obstabit cur non etiam infinita sint? Quorum enim locus est indiuisibilis, & ipsa itidem.*

69 Et qũo est possibile vt sit vnitas? necesse est enim vt habeat differentiã, qua differat ab vnitatibus alijs. & quæ diuersitas potest cadere in puncto, & vnitate, nisi sit in situ? Si igit̃ vnitates, & puncta in eodem loco fuerint, quia occupant locum puncti: licet nihil prohibeat vt in eodem loco sint duo puncta, & pũcta infinita: res autem, quarum locus est indiuisibilis, sunt etiam sic. D

70 Et qũo est possibile apud eos vt anima sit aliquod compositum ex vnitatibus? necesse est enim dare dĩam, qua vnitates, quæ sunt in anima, differunt ab vnitatibus numerabilibus. &, si non, tunc numerus esset aĩatus.

Et cùm narrauit ꝙ necesse est eis dare differentiam inter duo genera vnitatum, dixit. & quę diuersitas potest cadere, &c. idest & nihil est, in quo differant hæ duæ vnitates, inquantum vtraq; est indiuisibilis: nisi aliquis dicat ꝙ vnitas, quæ est in anima, habeat situm numeri, aut non habeat sitũ. & sic vnitates, quæ sunt in anima, erunt puncta. dictum est enim ꝙ punctus est vnitas habens situm. Et, cùm declarauit ꝙ necesse est eis dicere ꝙ vnitates, quæ sunt in anima, sunt puncta, incœpit declarare ꝙ cõtingit eis dicere ꝙ sunt eadem cum punctis existentibus in corporibus, & dixit. Si igitur vnitates, & pũcta fuerint in eodem loco, necesse est vt vnitates, quę sunt in anima, & puncta, quæ sunt in corpore, sint idem. sed dimisit consequens: quia manifeste consequitur à præcedenti. D. incœpit declarare antecedens, & dixit. quia occupant locum puncti. i. necesse est vt sint in eodem loco: quia necesse est vt locus vnitatũ, quæ sunt in aĩa, sit locus vnius puncti punctorũ, quæ sunt in corpore. &, cùm locus vnitatum, quæ sunt in aĩa, est locus vnius puncti punctorũ corporis, necesse est vt sint in eodẽ loco. D. incœpit declarare ꝙ necesse est vt, locus eorũ sit locus vnius puncti, & dixit. licet nihil prohibeat. idest nihil prohibet vt duo puncta, imo infinita sint in eodem loco. immo hoc necessariũ est. omnia enim, quorũ locus est indiuisibilis, cùm supponuntur ad inuicem, nullũ fit diuisibile. E

Supra tex. & cõ. 68.

Oĩa, quorũ loc⁹ ẽ indiuisibil. cũ supponũt nullũ fit diuisibile.

Si autẽ quæ in corpore puncta, numerus animæ, aut si qui eorũ quæ in corpore punctorũ, numerus anima, quare non omnia habent animã corpora? puncta enim in omnibus videntur esse, & infinita. Amplius autẽ quomodo possibile est separari puncta & absolui à corporibus, nisi diuidantur lineæ in puncta? F

SOPH. *Quod si puncta ea quæ sunt in corpore sunt numerus is qui aĩæ est: uel si nmerus constans ex punctis ijs quæ in corpore sunt, anima est, cur non omnia habent animam corpora? in omnibus enim puncta esse uidentur, eaq; infinita. Præterea qui fieri potest, ut puncta separentur ac soluantur à corporibus, si quidem non diuiduntur lineæ in puncta?*

Et, si numerus animæ sit puncta, quæ sunt in corpore, aut aĩa est in numero, qui est ex punctis, quæ sunt in corpore, quare oĩa

corpora

A corpora non habẽt animam? opinantur enim q in omnibus corporibus sunt puncta, & infinita. Et etiam quõ est possibile vt puncta separentur à corporibus? cũ lineæ non diuidantur in puncta?

71 Dicit & cùm necesse est ex sermone prædicto quòd vnitates, quæ sunt anima, sint puncta, quæ sunt in corpore: aut anima est aliquod existens in numero, qui fit ex punctis, quæ sunt in corpore, cũ necesse est in duobus punctis q superponatur, quousq; fiant idem: quare omnia corpora non sunt animata, cũ in omni corpore sint puncta infinita? immo necesse est vt quælibet pars eius sit animata: quod est impossibile. D.d. eis aliud impossibile: & est q anima non sit abstracta à corpore, ita q impossibile est vt animal moriatur, nisi per corruptionem sui corporis, & dixit. Et etiam quomodo est possibile vt puncta separentur à corporibus? &c. i. & contingit eis fm hanc opinionem vt anima non separetur à corpore, neq; vt moriatur. qm̃, si anima sit puncta: & puncta impossibile est vt separentur à B corporibus: cùm declaratum est quòd lineæ non componuntur ex punctis, neq; superficies ex lineis, neq; corpus ex superficiebus: sed puncta nõ separantur à linea, quia sunt eius vltima, neq; linea à superficie, neq; superficies à corpore: tunc animam impossibile est separari à corpore. sed tamen possibile esset in punctis abstractio, si lineæ essent compositæ ex eis, quod est impossibile: vt declaratum est in Physicis.

Sexta rõ contra Antiquos.

Septima rõ contra Antiquos.

Animam ex subtilissimo corpore non componi. Cap. 5.

ACcidit autem sicut diximus, sic quidem idẽ dicere corpus quoddam subtilium partium ipsam ponentibus, sic autẽ, sicut Democritus moueri dicit ab anima, proprium inconueniens. Siquidem enim est anima in omni eo quod sentit corpore, necesse est in eodem duo esse corpora, si corpus aliquod anima. C Numerum autem dicentibus, in vno puncto, puncta multa, & oẽ corpus animam habere: nisi quidam numerus differens fiat, & alius ab his qui in corpore punctorum.

SOPH. *Accidit autem quemadmodum diximus ut partim idem dicant quod ii qui corpus quoddam subtilium partium ipsam statuunt: partim ut Democritus ab anima dicit moueri, peculiare absurdum. Nam si Anima est in quaq; parte eius quod sentit, necesse est in eodem duo esse corpora, si anima corpus aliquod est. iis autem qui numerum dicunt, in uno puncto, multa esse puncta, aut omne corpus animam habere. si non aliquis differens numerus accedit, atq; diuersus à punctis iis quæ in corpore sunt.*

Et contingit, sicut diximus aliquo modo vt sermo eorum sit similis sermoni ponentis eam esse corpus subtilium partium: secundum autem alium modũ, vt dicit Democritus in motu, propria

eis est imposſibilitas. Quoniam, ſi anima eſt in toto corpore ſenſibili, neceſſe eſt vt duo corpora ſint in eodem loco. ſi autem eſt aliquod corpus, neceſſe eſt dicentibus numerum. vt in eodem puncto ſint multa puncta, vt oẽ corpus habeat animam: niſi contingat in re animalis, quæ differt à pũctis exiſtentibus in corporib⁹. D

72 Et contingit aliquo modo dicentibus hunc ſermonem impoſſibilitas contingens dicentibus aĩam eſſe corpus ſubtilium partium: & aliquo modo eſt propria eis ẽt impoſſibilitas Democrito, accidens in hoc, quod poſuit, ꝙ cã motus eſt, ꝙ ſphæræ, quæ ſunt aĩa, mouentur ex ſe. non enim eſt dĩa inter ponentẽ ꝙ cã motus aĩæ eſt corpus, quod eſt vnitates motæ ex ſe, aut quòd ſphæræ motæ ex ſe, D. incœpit notificare in qua poſſibilitate conueniunt iſti cum dicentibus aĩam eſſe corpus ſubtile, & dixit. Qm̃ ſi aĩa eſt in toto corpore ſenſibili, &c. i. & impoſſibilitas cõis eſt, quia neceſſe eſt dicentibus aĩam eſſe corpus vt duo corpora ſint in eodẽ loco. quoniam fuit neceſſarium vt aĩa ſit in toto corpore, quia corpus ſenſibile in oĩbus partibus ſuis. vnde neceſſe eſt vt in oĩ parte eius ſit aliqua pars aĩæ: & vniuerſa aĩa ſit in vniuerſo corpore. & ſic ſupponantur corpora, & penetrentur ad inuicem, ſ. corpus, quod eſt aĩa, & corpus, in quo eſt. & ſic neceſſario erunt duo corpora in eodem loco. Et eſt neceſſe dicentibus animam eſſe numerum vt in loco eiuſdem puncti ex corpore ſint multa puncta, diſtincta per intellectum. Et hoc eſt ſimile ſermoni dicentis poſſibile eẽ multa corpora in eodem loco. qm̃ cum hoc, quod ponunt ea in eodem loco, ſi non poſuerint ea eſſe diſtincta, vt declaratum eſt, continget eis vt puncta, quæ ſunt aĩa, ſint puncta ipſius corporis. & ſic oẽ corpus erit aĩatum, ſi non conceſſerint ꝙ in corpore ſint alia puncta, diuerſa à punctis, quæ ſunt in anima. ſi hoc conceſſerint, continget eis vt multa puncta ſint in loco vnius puncti. & hoc eſt ſimile ſermoni dicentis ꝙ multa ſunt corpora in eodẽ loco. & hoc eſt impoſſibile, contingens dicenti aĩam eſſe corpus ſubtilium partium. E F

Acciditq; animal moueri a numero, ſicut & Democritum diximus ipſum mouere. Quid ẽ enim differre dicere ſphæras paruas, aut vnitates magnas, aut omnino vnitates ferri. vtrobiq; enim eſt neceſſe moueri animal, in eo quòd mouentur ipſæ.

SOPH. *Accidit etiam, ut animal moueatur à numero, ut etiam Democritum diximus illud mouere. Quid enim intereſt, ſiue paruæ ſphæræ dicantur, ſiue unitates magnæ, aut deniq; unitates quæ ferantur? Nam utroq; modo, neceſſe eſt moueant animal, eò quòd ipſæ moueantur.*

Et cõtingit eis vt animal non moueatur niſi à numero, ſicut diximus de opinione Democriti. Nulla enim differentia eſt inter dicentes partes paruas, & dicentes quod vnitates ſecundum ꝙ ſunt motæ. neceſſe eſt enim ſecundum vtrunq; modum vt animal nõ moueatur niſi illis motis.

Vult

A Vult hic declarare impossibilitatem propriam eis, & Democrito, & di-
73 xit. Et contingit eis, &c. i. & contingit eis in hoc, quod dicunt, ꝙ animal non mouetur nisi ab vnitatibus motis ex se, illud, quod contingit Democrito, cũ dixit ꝙ aial non mouetur, nisi ex sphæris motis ex se. D. d. modum, fm quem est similitudo inter vtramq; opinionem, & dixit. Nulla enim differentia, &c. i. nulla est differentia inter dicentem ꝙ illud, quod mouet corpus, est paruum, aut vnitates paruæ, cum fuerit positum ꝙ vtrunq; non mouet corpus, nisi fm ꝙ mouetur: contingit. n. ꝙ hæc duo, s. vnitates, & partes non mouent, nisi fm ꝙ mouentur ex se. & intendit, ꝙ, cũ ita sit, impossibilia cõtingẽtia Democrito, cõtingũt ẽt huic opinioni.

Complectentibus igitur in vnum numerum & motum, hæc quidem accidunt & multa alia huiusmodi: Non enim solum diffinitionem animæ huiusmodi impossibile esse, sed & accidens. Manifestum autem si quis argumentauerit ex ratione hac animę reddere passiones & opera, vt cogitationes, sensus, lætitias, tristitias,
B & quæcunq; alia huiusmodi: sicut enim diximus prius, neq; diuinare facile est ex ipsis.

SOPH. *Ac iis quidem qui simul connexuerunt numerum & motum, & hæc, & pleraq; id genus alia contingunt. neque enim solum fieri potest ut aliqua Animæ definitio eiusmodi sit, uerum ne quidem accidens. Quod perspicuum fuerit, si quis ex ratione hac affectus & munera Animæ aggrediatur describere, ut cogitationes, sensus, uoluptates, dolores, cæteráq; generis eiusdem: Vt enim superius diximus, ne diuinare quidem ex ipsis facile est.*

Congregantes igitur numerum, & motum in eodem habent etiam hæc impossibilia, & alia multa similia eis. impossibile est
C enim vt sit definitio animæ talis, neq; accidens accidentium ei. Et hoc manifestũ est, si aliquis voluerit ꝑficere ex hoc actiones, & passiones aiæ, vt cogitationẽ, & sensum, & voluptatẽ, & tristitiã. hoc n. sicut diximus superius, neq; est facile, neq; erit ꝑ figmentum.

74 Dicit ꝙ definientibus animam per numerum, & motum insimul accidunt hæc impossibilia prædicta, & alia plurima. Et hoc manifestum est. nullus enim eorum potest dare causas actionum, & passionum in anima propter numerum: neq; si finxerint, dicendo ꝙ talis numerus facit sensum, & talis cogitationem, & talis voluptatem. Quoniam, si causæ rerum diuersarum sunt diuersæ: & causæ istarum sunt vnitates, & numeri: necesse est vt vnitates, & numeri causæ istorum diuersentur. Et sermo eius in hoc capitulo est palam.

Cãæ rerũ diuersarũ sunt diuersæ. lem supra. t. c. 5.

Tribus autem modis traditis secundum quos diffiniunt alam,

Alij

Alij quidem motiuum maximè enunciauerunt, in mouendo se ipsam. Alij autem corpus subtilissimum, aut incorporalissimum aliorum. Hæc autem quas dubitationes & subcōtrarietates habēt, prætertijmus fere. Relinquitur autem considerare, qualiter dicitur ex elementis ipsam esse. dicunt enim quatenus sentiat ea quæ sunt, & vnum quodq; cognoscat. D

SOPH. *Cum autem tres modi tradantur quibus definiunt Animam, partim illorum maxime motiuum asseruerunt, eò quòd se ipsa moueat: partim corpus tenuissimarum partium, aut quod maxime inter cætera incorporeum est. quæ quas dubitationes repugnantiasq; habeant, fere persecuti sumus: Restat considerandum, quomodo dicitur ex elementis eam cōstare. dicūt. n. ut sentiat ea quæ sunt, & unūquodq; cognoscat.*

Et, quia diximus tres modos definitionum animæ. quidam. n. iudicauerunt ipsam esse motam ex se: & quidam iudicauerunt ipsam esse corpus valde subtile, & valde remotum ab alijs corporibus. & nos iam visi sumus induxisse dubitationes, contingentes his duobus sermonibus. Remanet igitur quærere eam esse ex elementis: cùm dicatur hoc, quia sentimus entia, & cognoscimus vnumquodq; illorum. E

75 Dicit q; Antiqui definiunt aīam tribus modis. Quorū quidā est, quia mouetur ex se: & quidā, quia est corpus valde subtile, aut maxime remotum à natura corporea. quidā vero definiunt eam, quia est ex principijs, & elemētis: quia est, vt dicitur, distinguens, & cognoscens. Et, quia iam cō tradiximus opinioni eorum, qui definiunt eam per motum, & eorū, qui definiunt eam per corpus subtile, contradicēdum est modo opinioni eorum, qui dicunt eam esse ex elementis. Et debes scire quòd, contradictio eius dicentibus eam esse corpus, collocatur sub contradictione dicentis eā esse mouens, quia mouetur. Omnibus enim istis contingit dicere eam eē corpus, & indifferenter siue posuerint illud, quod mouetur ex se, sphæras paruas, vt Democritus: aut vnitates, vt dicentes eam esse numerum se mouentem: aut corpus cœleste, vt in Timæo. & similiter collocantur in contradictione addentes eam esse complexionem aut harmoniam, & vr̄r corpus compositum. Remanet igitur contradicere opinioni fingentium eā esse ex elementis propter cognitionem, & sensum. F

Necessarium autem est accidere multa & impossibilia rationi. ponunt enim cognoscere simile simili, tanq; ac si animā res ponentes: non sunt autem hæc sola, multa vero & alia: magis autem fortassis infinita numero quæ sunt ex his.

SOPH. *Cui quidem sententiæ multa eaq; impossibilia accidant necesse est. Ponunt enim cognoscere simile simili, quasi animam res ipsas ponentes.*

Atqui

A *Atqui certè non hæc sola sunt, sed pleraq; etiam alia: immo innumera fortasse, quæ ex eis constant.*

Sed huic sermoni contingunt plura impossibilia. Ponunt enim ꝙ simile non cognoscitur nisi per suum simile: & quasi ponunt animam esse ista. Sed ista non sunt tantum hæc, sed plura alia. immo videtur ꝙ ea, quæ ex istis sunt, sunt infinita.

76 Idest & iste sermo verificat̃ ad eos dicendo ꝙ principia sunt oĩa, quæ fiunt ex ipsis principijs: & principia non sunt ea, quæ fiunt ex principijs oĩbus modis: sed ea, quę sunt ex principiis, magis fiunt quã principia: immo recte vr̃ vt ea, quæ fiunt ex principijs, sint infinita. Et, cũ ea, quæ fiũt ex principiis oĩbus modis, alia vero aliquo modo fiunt ex principiis, non iuuantur in dicendo ꝙ aĩa est ex principiis: qm̃ fm ꝙ est aliud, non est illic consimilitudo. &, cũ illic non fuerit consimilitudo, non erit cognitio: cũ cognoscens non cognoscat, nisi per illam consimilitudinem, quam ha- Prima rõ cõtra Antiquos definientes aiam ex principijs ꝑ cognitionem.

B bet cum re cognita. Et, cũ declarauit ꝙ facta ex principiis non sunt eadẽ principia in formis, & essentiis, incœpit declarare impossibilia, contingentia huic, quod dixit, ꝙ nihil cognoscitur nisi per suum simile.

Ex quibus quidem igitur vnum quodq; horũ, sit cognoscere animam & sentire: sed compositum non cognoscet, neq; sentiet, vt quid est Deus, aut homo, aut caro, aut os, similiter autem quod libet aliud compositorum: non enim quolibet modo se habentia elementa horum vnumquodq;, sed ratione quadam & compositione, quemadmodũ dicit Empedocles os: terraq; humus coaptata in amplis diffusionibus, duas ex octo partibus sortita est: aquæ luminis, quattuor autem vulcano: ossa autem alba facta sunt: Nihil igitur profectus elementa in anima esse, nisi rationes inerũt & compositio: cognoscet enim vnũquodq; simile, os autem aut hominem, nihil: nisi & hæc inerunt. hoc autem quod impossibile sit nihil oportet dicere. quis enim dubitabit, si inerit in aĩa lapis aut hõ: silr autem bonum & non bonum, eodem modo & de aliјs.

SOPH. *Ea igitur ex quibus est horum unumquodq;, esto, cognoscat anima & sentiat, at compositum quo cognoscet, aut sentiet? ut quid DEVS, aut homo, aut caro, aut os? similiter etiam quiduis aliud compositorũ? neque enim eorum unumquodq; est elementa quouis modo se habentia, sed ratione quadam & compositione, quẽadmodũ Empedocles dicit os?*

» *Ast partes liquidi splendoris Dædala tellus*
» *Ex octo geminas, patulis fornacibus hausit:*
» *Bis geminasque ignis: sunt ossa hinc alba creata.*

Nihil igitur prodest elementa esse in Anima, nisi & rationes insint,

& composi-

& compositio: nam unumquodque cognoscet sui simile: os autem uel hominem nihil, nisi & hæc insint: quod fieri non posse, nihil attinet dicere. Quis enim ambigat, an insit in Anima lapis aut homo? itémque bonum & non bonum? sic etiam in alijs. D

Ponatur igitur ꝙ anima cognoscat, & sentiat ea, ex quibus fit quidlibet: & tunc non cognoscit vniuersum, neq; sentit. v. g. quid est Deus, & qd est hõ, & qd est caro, & qd est os, & silr alia cõposita. Esse. n. vniuscuiusq; istorum non est vt elemẽta sint in quacũq; dispõne, sed ĩ aliqua cõpõne & proportione: sicut narrauit Empedocles in generatione ossis. Dicit. n. ꝙ terra magna, quæ est in vasis ossis, quæ habet de pallore octauam partẽ, & de igne quatuor partes: & sic facta sunt ossa alba. Nihil enim prodest ꝙ elementa sint in anima, nisi in eis sit proportio, & compositio. tunc enim cognoscet quodlibet per similitudinem, & non cognoscet os, neq; E hominem, nisi hæc duo fuerint in ea. Et iste sermo non indiget cõtradictione. nullus enim existimat ꝙ ĩ anima sit lapis, aut homo. & similiter viuum, & non viuum.

77
Secta 16.

Dicit. Ponatur igitur ꝙ aĩa, &c. i. ponatur ſm opinionem eorũ ꝙ aĩa cognoscit, & sentit elementa ex quibus componitur quidlibet, quod est ex elementis. contingit igitur eis vt non cognoscat vniuersum rei cõpositæ: & ꝙ non cognoscat eius formã. forma. n. eius est supra elementa in composito. continget igitur vt non cognoscat Deum, neq; hoĩem, neq; carnem, neq; os. essentia enim nõ est elementũ, neq; ex elemẽtis. & hoc necesse est in oĩbus cõpositis. D. d. Esse. n. vniuscuiusq;, &c. i. & essentiæ, & formæ, rerum necesse est vt sint supra additæ elementis: quia quodlibet ens cõpositum ex elementis cõponitur in aliqua proportione terminata à cõpositione propria, per quã illud ens est, quod est & hoc cõcedit Empedocles. F dat enim in generatione ossis proportionem & dicit ꝙ ossa sunt alba, qa existit in eis ex terra, quæ appropriatur nigredini, & pallori octaua pars, & de igne, qui appropriatur albedini, quatuor partes. D. d. Nihil. n. ꝓdest ꝙ elementa sint in aĩa, &c. i. nihil. n. prodest in hoc, ꝙ aĩa cognoscit formas, & essentias rerum, vt sit ex elementis: nisi cũ hoc ꝙ est ex elementis sint in ea proportiones, & compositiones, quæ appropriantur essentiis rerum. tunc enim possibile est vt cognoscat quodlibet. D. d. & non cognoscet eos, neq; hominem, nisi hæc duo fuerint in ea. i. necesse est, cùm non cognoscat rem, nisi per similitudinem, vt non cognoscat os, neq; hominem, nisi in ea sit compositio ossis, & hominis. D. d. Et iste sermo non indiget, &c. i. & iste sermo est valdè impossibilis. nullus enim dubitat vtrũ in anima sit lapis, aut non. & vniuersaliter nullus existimat ꝙ in anima sit viuum. & non viuum, ita ꝙ cognoscit viuum per viuam partem, quæ est in ea, & non viuum per non viuum.

Essentię, & formæ rerũ supadditę sũt elẽntis. idẽ 7. Me. cõ. 60. & 1. Me. c. 12. & 1. de generatione 84.

Amplius

A Amplius autem cum multipliciter dicatur id quod est: significat enim aliud quidem hoc aliquid, aliud quantitatem, aut qualitatem, aut & quoddam aliud diuisorum prædicamentorum: vtrũ ex omnibus erit anima, aut non. sed non videntur communia omnium elementa esse. Si igitur quæcunq; substãtiarum sunt, ex his solum, quomodo igitur cognoscet & aliorum vnunquodq; ? aut dicent vniuscuiusq; generis elementa esse & principia propria: ex quibus animam constare: erit ergo qualitas & quantitas, & substantia: sed impossibile est ex quantitatis elementis substantiam esse, & non quantitatem. Dicentibus itaq; ex omnibus, hæc & huiusmodi alia accidunt.

SOPH. *Præterea uerò cum ens multifariam dicatur (significat enim partim hoc aliquid, partim quantum, aut quale, aut aliud quidpiam explicatorum prædicamentorum) utrum ex omnibus erit anima, an non?* B *atqui non videntur communia omnium esse elementa: num igitur ex his constat solis, quæ substantiarum sunt? quo nam ergo pacto cæterorum unumquodque cognoscit? An dicent cuiusque generis esse elementa, & principia propria, atque ex eis Animam constare? erit ergo & quantum, & quale, & substantia: atqui fieri non potest, ut ex quantitatis elementis substantia sit, & non quantitas. His igitur qui dicunt ex omnibus, hæc, & huiusmodi alia accidunt.*

Et etiam, si ens dicitur pluribus modis (demonstrat enim hoc & quantum, & quale, & aliud prædicamentorum) vtrum anima sit ex omnibus eis? Sed non existimatur q; omnia habent elementa, & principia. Et vtrum non sint nisi ex elementis substantiæ tã C tum? Sed, si fuerit ita, quõ cognoscit vnumquodq; illorum? Aut dicant q; quodlibet generum habet elementa, & principia propria, ex quibus constituitur. Anima igitur erit quale, & quantum, & substantia. Sed impossibile est vt ex elementis quanti sit substantia, & non quantum. Qui igitur dicunt quod est ex omnibus, contingunt eis hæc, & alia similia.

78 Tertia rõ. Cùm declarauit impossibile contingens eis pp cognitionem formarũ rerum, cùm formæ non sint elemẽtum, neq; ex elementis, incœpit declarare q; contingunt eis alia impossibilia, licet concedant q; cognoscit cõposita pp sua principia, i. quia est ex principiis eorum. Et d. Et etiam si ens, &c. i. & etiam quõ possunt dicere q; aĩa cognoscit res pp sua prĩcipia? Ens. n. qñq; demonstrat hoc, qñq; alia nouem prædicamenta: & sic quærendum est vtrum aĩa cognoscat quodlibet istorum generum, quia est ex principiis oĩum eorum, si oĩa habent principia: aut ex principiis quorundam,

rundam, si non oīa habent principia. D.d. Sed non existimatur. i. sed, si posuerint eam esse ex principiis quorundam, quærendum est ab eis vtrū aīa sit ex principiis substantiæ tantum; cū hoc prædicamentum inter oīa existimetur habere tantum principia, dicetur eis quō cognoscit aīa vnūquodq; illorum prædicamentorum? D.d. Aut dicant ꝙ quodlibet generum, &c. i. aut cogentur ad primam diuisionē: & est ꝙ quodlibet decem prædicamentorum habet propria principia: & ꝙ aīa non cognoscit ea, nisi quia sunt ex suis principiis. Contingit eis ex hac positione aliud impossibile: & est ꝙ aīæ quædam pars est substantia, & quædam pars quale, & quædam quantum: cū impossibile est vt substantia sit elementum aliorū prædicamentorum. principia. n. non substantiæ, sunt non substantiæ. D.d. Qui igitur dicunt ꝙ est ex oībus, &c. i. dicentibus igiť aīam esse ex oībus principiis rerū contingunt hæc impossibilia ꝓdicta, & alia similia.

Impossibile ē vt sba sit elm̄tū alioꝝ ꝓdicametoꝝ. Vide opp. 22. Me. cō. 22. Vide cōtr. Zim.

D

Inconueniens autem est dicere quidem impassibile esse simile à simili, sentire autem simile simile, & cognoscere simile simili: sentire autem pati aliquid & moueri ponunt: similiter autem & cognoscere & intelligere. Multas autem difficultates & dubitationes habente ipso dicere sicut Empedocles, ꝙ corporeis elementis singula cognoscuntur, & ad simile, testatur quod nunc dictū est. quæcunq; enim insunt in animalium corporibus simpliciter terræ, vt ossa, nerui, pili, nihil sentire videntur: quare neque similia, & tamen conueniret. E

SOPH. *Absurdum est etiam dicere simile quidem non pati à simili: simile verò sentire simile, & cognoscere simile simili: et tamen illud sentire, pati quoddam & moueri statuunt: itemq, intelligere, & cognoscere. Cum autem multæ dubitationes ac difficultates oriantur, si quis ut Empedocles dicat corporeis elementis singula cognosci, & ad simile, fidem facit quod nunc dictum est: quæcunq, enim insunt in animalium corporibus, quæ simpliciter terræ sunt, ut ossa, ut nerui, ut pili, nihil uidentur sentire: quamobrem nec similia: & tamē oporteret.* F

Et improbabile est etiam dicere quod simile non patitur à suo simili: & ꝙ simile sentit suum simile, & ꝙ simile cognoscit suum simile: opinando ꝙ sentire est pati, & moueri, & similiter distinguere, & intelligere. Et testatur ꝙ sermo, quē dixit Empedocles, ꝙ vnaquæq; rerum non cognoscit corporalia elementa, nisi fm similitudinem, est multarum dubitationum. & hoc, qđ dicemus in hoc loco, & est quod corpora animalium, quibus existit simplex terra, vt ossa, vt videtur, nihil sentiunt. non sentiunt igiť neq; similia: licet hoc sit necessarium.

79 Quarta 16 Cùm dedit impossibilia contingentia huic opinioni, incœpit contradicere

A dicere propositioni, s. p qua fundatur hæc opinio, s. propositioni dicenti ꝙ simile non comprehenditur, nisi per suũ simile, &c. d. Et improbabile est ẽt dicere, &c. i. & improbabile est hoc, quod Antiqui opinant, ꝙ sile non patitur à suo sil'i, & ꝙ passiuũ non est nisi contrariũ à suo contrario. & opinant cum hoc ꝙ cognoscere, & sentire fiunt per sile, tñ cognoscere, & distinguere sunt pati, & moueri. Et intendit per hoc ꝙ illud, quod consequitur hanc opinionẽ, est contrarium primæ. Hoc. n. quod ponunt ꝙ sentire, & intelligere fiunt per sile, & ꝙ sunt pati, coget eos ad dicendũ ꝙ simile patitur à suo simili: quod non cõcedunt, quia iã posuerũt sile pati à suo simili: & in se ẽt impossibile est. D. d. Et testatur ꝙ sermo, quem d. Empedocles, &c. i. & testat ꝙ sermo, quẽ Empedocles d. s. ꝙ vnusquisque non cognoscit generalia corporalia elementa, nisi fm similitudinem. i. quòd nos non cognoscimus terram, nisi per illud, quod est in nobis de terra, & aquã per aquam, & aerem per aerẽ, & ignem per ignẽ, est falsus. Et hæc est mul B titudo dubitationum contingentium illi in hoc loco. Illud. n. quod in corporibus animalium magis vicinatur terræ simplici, nihil sentit. & tamen ossa non sentiunt terram: licet in eis dominetur terra. simile ergo nõ sentit simile. Et hoc intendit cũ d. non sentiunt igitur neq; similia. D. d. licet hoc sit necessariũ. i. ꝙ simile debet sentire suum simile. tũc enim necessarium esset vt ossa sentirent terram, sed videntur carere omni sensu.

Idẽ. 1. de gñatione. 50.

Amplius autem, vnumquodq; principiorum ignorantia plurium quàm intelligentia existet. cognoscet quidem enim vnum, quodlibet: multa autem ignorabit, omnia enim alia. accidit autẽ & Empedocli insipientissimum esse Deum. solus enim elementorum vnum non cognoscet, discordiã: Mortalia autem, omnia: ex omnibus enim vnumquodq; est.

10 PH. *Præterea unicuiq; principiorum plus ignorationis, quàm cognitionis inerit. Vnũquodq; enim vnum cognoscet, pleraq; uerò ignorabit: si quidem cætera omnia. Accidit etiam Empedocli DEVM esse insipientissimum: solus enim hoc unum elementorum non cognoscet, nempe discordiam: mortalia uerò, res omnes: ex omnibus. n. constat unũquodq;.*

C

Et etiam vnumquodq; principiorũ magis ignorat, quã sciat, vnumquodq; enim eorum vnum tantum agnoscit, & plura ignorat. Et contingit Empedocli attribuere Deum maximæ ignorantiæ. ipse. n. solus nescit de elementis hoc vnicum. s. litẽ: animal vero mortale scit ea omnia. omne. n. animal fit ex omnibus illis.

80 Et etiam contingit eis impossibilia vniuersalia, s. vt quodlibet etiam principiorum magis ignoret, quàm sciat. vnumquodq; enim principiorum eorum non scit apud eos, nisi ex quibus componitur: & sunt ea, quibus assimilatur. D. d. Et contingit Empedocli attribuere, &c. i. & contingit Empedocli aliud impossibile proprium, s. ꝙ Deus apud ipsum sit in fi ne

Quinta rõ

Sexta rõ.

ne ignorantiæ: ita q animal mortale est scientius ipso. contingit enim se-
cundum suum sermonem, vt non sciat de elementis, quę sunt apud ipsum D
sex, nisi quinq; tantum, s. quatuor elementa, & amicitiam, & q nesciat li-
tem. animal autem mortale scit sex, quia apud ipsum componitur ex om-
nibus Et opinatur q Deus componitur ex quinq; tantū. i. non ex lite. cō-
tingit igitur ei vt nesciat litem: quapropter animal mortale erit scientius
eo. Et Dij. quos Empedocles opinatur esse compositos ex quatuor elemē-
tis, sunt orbes. opinatur enim orbes esse Deos, & compositos ex quatuor
elemētis, & amicitia. Et ideo reputabat Deum esse immortalem. lis enim
est causa corruptionis. licet iam narrauerit quòd ipse iam opinatur mun-
dum, q iam corrumpebatur, & iam generabatur. sed forte non opinaba-
tur hoc, nisi in eis, quæ sunt sub sphæra, quamuis ipse videtur hoc opinari
in omnibus partibus mundi.

Omnino autem propter quam causam, non omnia habent ani-
mam quæ sunt: quoniam omne, aut elementum, aut ex elemento
aut vno, aut pluribus, aut omnibus: necesse est enim vnū aliquod
cognoscere, aut quædam, aut omnia.

SOPH. *Deniq; cur nō omnia quæ sunt habent animam, cum quodq; aut ele-* E
mentum sit, aut ex elemento uno, aut pluribus, aut omnibus? Necesse
est enim unumquidpiam cognoscere, aut nonnulla, aut omnia.

Et vniuersaliter, quare non omnia habent animam: cùm om-
nia aut sint elementum, aut ex elemento vno, aut ex pluribus, aut
ex omnibus: oportet. n. scire aut vnū, aut quædam, aut omnia.

81 Et vniuersaliter necesse est eis dare causam, quare non oīa habent ani-
Septima ratio. mam cōprehendentem. contingit. n. eis vt omnia sint comprehēsiua quo-
niam, si principia, & elementa sunt cognoscentia: & omne ens aut est ex
elemento, aut elementum, necesse est vt omnia sciant. Oportet enim vt
omne sciat, aut vnum eorum, si fuerit elementum, aut ex vno elemento.
quoniam tunc nō sciet, nisi illud, quod cōponitur ex illo elemento: aut vt F
sciat plura, si componitur ex pluribus: aut, si cōponit ex oībus, oīa. & hoc
intendebat, cùm d. oportet enim scire aut vnū, aut quædam, aut omnia.

Dubitabit autem aliquis, & quid est vnum faciens ipsa: mate-
riæ enim comparantur elementa. Maxime enim proprium est il-
lud continens quodcunq; est: anima autem aliquid melius esse &
antiquius impossibile est: impossibilius autem adhuc intellectu:
Rationabilissimum enim hunc esse nobilissimum & diuinum se-
cundum naturam. Elementa autem dicunt esse prima entium.

SOPH. *Quæret præterea quispiam, quid nam sit quod ea unum efficiat?*
materiæ enim similia sunt elementa: Potissimum enim est id quod cō-
tinet, quidquid id tandem sit. at anima aliquid esse potius aut domi-
nans, impossibile est: longe etiam impossibilius intellectu. Maxime. n. ra

rationi

A *rationi consentaneum est eum longissime antecedere, & natura esse potiorem, & tamen elementa dicunt prima entium esse.*

Et debet homo dubitare illud, quod dedit istis esse. elementa enim assimilantur materiæ. Illud enim, qd agit, dicitur valde nobile. impossibile est igitur vt aliquid sit nobilius, & principalius quàm anima. & magis impossibile est vt aliquid præcedat intellectũ. necesse est. n. vt iste sit pcedēs naturalr ipsum, quod per eũ acquirit nobilitatem suam. elementa autē sunt principia entiũ.

42 Et debet homo quærere p quid sunt elementa, s. forma elementa. n. videntur assimilari materiæ. sed manifestũ est q aliud nobilius eis ligat, & congregat ea in composito: & est illud, quod est in eis quasi forma, & finis. D. incœpit declarare quòd hoc necesse est esse aĩam & maxime intellectum, & d. Illud. n. quod agit, dr valde nobile &c. i. & illud, quod vr eē nobilius elementis, necesse est vt sit aĩa. oē. n. quod dr esse nobilius aliquo, minus est dignum nobilitate quã aĩa. aĩa igitur præcedit oĩa elementa causalitate, & nobilitate: elementa aũt tpe. D. d. & magis est impossibile vt aliquid præcedat intellectum. i. si anima esset ex elementis, tũc præcederent eam elemēta nobilitate, & causalitate: quod est impossibile. & magis impossibile est opinari q aliquod elementorum præcedat intellectum secundum nobilitatem, & fm causam finalem. D. dedit rōnem super hoc, & d. necesse est. n vt iste sit, &c. i. necesse est enim vt intellectus præcedat in esse omnia attributa sibi, & quæ ab eo acquirunt nobilitatem, vt elementa. D. d. elementa autem sunt principia entium. i. & valde differunt. anima enim & intellectus sunt principia entium secundum finem & formam: elementa autem secundum materiam.

Octaua rō

Illud, q agit, est valde nobile. Idē. 3. de Aĩa. t. cō. 19.

Aĩa præcedit elnta nobilitate, & cãlitate. elnta aũt tpe.

Aĩa, & intellectus sunt principia entiũ fm finē, & formã: elnta autē fm materiã.

B

Omnes autem & qui ex eo qd sentit & cognoscit anima quæ sunt, ex elementis dicunt ipsam, & qui maxime motiuum, non de omni dicunt anima: neq enim sensitiua omnia, motiua, videntur enim esse quædã animaliũ, manentia fm locũ: & tamen videtur hoc solo motu mouere anima animal. Similiter autē & quicunq intellectiuũ & sensitiuũ faciunt ex elementis. videntur. n. plantæ viuere non participantes loci mutatione, neq sensu: & animaliũ multa intelligentiam non habere.

C

10 PH. *Omnes autē, tum ij qui eò quòd cognoscat & sentiat ea quæ sunt, ex elementis eam constare dicunt: tum qui maxime motiuum eam esse censent, non de omni loquuntur Anima: Neq enim in omnibus ijs quæ sentiunt, motus est: Apparet enim esse nonnulla animalia, quæ in eodem loco semper manent. Atqui hoc solo motu anima mouere animal videtur: Similiter etiam quicunq intellectum, & sensitiuum ex elementis faciunt: nam & plantæ uidentur uiuere, cum tamen nec latinis, nec*

sensus participes sint:necnon aīalium complura rōnem non habere. D

Et omnes facientes animam ex elementis per cognitionem, & sensum, & per motum non loquuntur de oī aīa. Non.n.videmus oīa sensibilia moueri, cū quædā aīalia videantur permanentia in eodē loco: licet videatur φ illo solo motu mouet aīa aīalia. Et silr etiam est dispositio ponentium intellectum, & virtutem sensus ex elementis. plantæ enim videntur viuere: sed nullam habent portionem de motu locali. & plura animalia etiam non intelligunt.

83 Nona rō. Dicit & omnes ponentes substantiam aīæ ex elementis, quia cognoscit & quia mouet ex se, non loquuntur de substantia aīæ, nisi particulariter, nō vlr: sicut debet facere ille, qui vult naturaliter loqui de ea. D. incœpit declarare hoc, & d. Non.n. videmus omnia sensibilia moueri. i. & definitio eorum, qui definierūt eam per motum, est diminuta. multa.n. sensibilia, & aīata nō mouentur in loco, vt spongia maris: quamuis iste motus apud eos proprius est aīæ. &, si ita esset, oē aīatum moueretur in loco. Error igitur accidit eis, qui existimant φ iste motus est proprius animæ sensibili. Et, cùm narrauit diminutionem contingentem definientibus animam per motum, incœpit declarare diminutionem accidentem ponentibus eam ex elementis per cognitionem, & dicit. Et similiter etiam est dispositio ponentium intellectum, &c. idest, & similiter est deponētibus intellectum, & substantiam animæ ex elementis, quia cognoscit. plantæ.n. videntur habere vitam, & non sensum, neque motum in loco. & videmus φ multa animalia sensibilia non intelligunt. Et, si ita esset, necesse esset, vt omne viuum esset sensibile: & omne sensibile esset intelligens, sicut opinabantur plures Antiqui. sed non est ita. omnes enim definientes substātiam animæ per cognitionem, aut motum, non incedunt via ducenti ad cognitionem substantiæ animæ. E

Vide de spongia maris. 2. d aīa co. 16.

Si autem aliquis & hæc segregauerit, posueritq; intellectū partem aliquam animæ. Similiter autem & sensitiuū, neq; vtiq; sic dicet de omni anima, neq; de tota vel vna: Hæc autem sustinuit & quę est in orpheicis vocatis carminibus ratio. Dicit enim animā ex toto ingredi, respirantium, quæ fertur à ventis: non possibile itaq; plantis hoc accidere, neq; animalium quibusdam, siquidem non omnia respirant. F

SOPH. *Quod si quis hæc quoq; concesserit, posueritq; intellectum partem aliquam animæ, itemq; sensitiuum, ne sic quidem dicent uniuersè de omni Anima: immò ne de una quidē tota. Hoc etiam ipsum accidit ei sententiæ, quæ circumfertur in Orphicis carminibus. Dicit enim animam ex uniuerso ingredi, cum spiritum trahimus, delatam à uentis: quæ res nec plantis, nec animalium quibusdam contingere potest, si quidem non omnia spirant: Quod tamen fugit eos qui ita existimant.*

Et,

A Et, si homo concesserit ista, & posuerit ꝙ intellectus est aliqua pars animæ, & similiter etiam virtus sensus, tamen neq; cum hoc locuti sunt vniuersaliter de omni anima, neq; de vna anima vniuersaliter. Et similiter accidit in sermone, qui dicitur inueniri in versibus attributis Archoim. dicit enim ꝙ anima intrat intus à toto apud anhelitum: quia venti deferunt eam. Hoc igitur non accidit plantis, neq; in quibusdam animalibus: cùm non omne animal sit habens anhelitum.

84 Dicit. Et, si hõ concesserit eis ꝙ omne aĩal est intelligens, & posuerit ꝙ virtus intellectus, & sensus sit iidẽ, tñ cum hoc etiam nõ erunt locuti de oĩ anima. Qui enim locutus est de ea per cognitionem, nõ loquitur de aĩa non cognoscenti: qui autem per motum, non loquitur de anima nõ mota. & cum hoc sermo amborum non est in eadem aĩa. natura enim animę motæ alia est à natura cognoscentis. Isti igitur non loquuntur de anima vl̃r, & etiã cum hoc quidam eorum loquuntur de vno modo aĩæ, & quidam de alio modo. D. d. Et sil̃r accidit, &c. idest & hoc idem accidit Archoim, s̃m ꝙ loquit̃ de aĩa particulari, & existimat loqui de aĩa vl̃i, fingẽs ꝙ natura aĩæ est illud, quod intrat corpus à toto continenti apud anhelitum. Iste enim non loquitur de omni anima, quia plantæ habent animã, tñ non habent anhelitum, & similiter plura animalia. anhelans enim est animal ambulans sanguinem habens, vt dictum est in Animalibus.

Decima rõ.

B

Anhelans ẽ aĩal ambulãs, sanguinẽ habens.

Hoc autem latuit sic opinantes. si vero ex elementis animam facere oportet, nihil oportet ex omnibus. sufficiens enim est altera pars contrarietatis, se ipsam diiudicare & oppositam. Recto. n. & ipsum & obliquum cognoscimus. Iudex. n. vtrorũq; canon est. Obliquum autem neq; sui ipsius, neq; recti.

SOPH.

Cæterũ si ex elementis animam facere oportet, non est opus ex omnibus: sufficit. n. altera pars contrarietatis, ad se ipsam diiudicandã, & oppositam: recto enim tum hoc ipsum, tum obliquum cognoscimus: norma enim utriusq; index est: obliquum uerò, nec sui, nec recti.

C

Et ignorauerunt existimantes hoc. s. ponentes aĩam ex elementis, s. ꝙ non de necessitate debent ponere eam ex omnibus eis. Sufficit. n. vnum contrariorũ in iudicando super ipsum, & super suũ oppositum. per rectum. n. scimus rectũ, & curuum. regula. n. iudicat vtrumq; per suam rectitudinem. per curuum aũt non scimus, neq; ipsum in se, neq; rectum.

85 Et, cùm ignorauerunt qm̃ non indigebant ponere aĩam ex oĩbus contrarietatibus existentibus in elementis. Sufficiebat enim eis ponere eã ex altero duorum cõtrariorũ, s. ex alio, quod est quasi habitus qdam, & forma. tale enim contrarium sufficit in iudicando super se, & super suum oppositum.

positum. scimus enim lineam rectam per regulam rectam, in eo quod est recta, similiter curuam. sed per curuam non scimus neq; ipsam, neq; rectã. Et causa in hoc est, quia non debemus iudicare per contrarium, quod est primum, super contrarium, quod est secundum. D

Et in toto autem quidam misceri ipsam dicunt. vnde fortassis & Thales opinatus est omnia esse plena dijs. hoc aũt habet quasdã dubitationes. propter quã.n. causam in aere aut in igne anima cũ sit, non facit animal, in mixtis autem: & hoc in his melior esse putata. Quæret.n. vtiq; aliquis, quam ob causam quę in aere anima, ea quæ in animalibus melior & immortalior.

SOPH. *Sunt etiam qui in uniuerso mixtam esse eam dicant: quocirca fortè etiam Thales cuncta esse plena Deorum putauit. De quo quæstiones oriuntur nonnullæ. Cur enim in Aere aut in Igne si inest anima, non facit Animal, sed in mixtis? idq; cum præstantior in eis esse uideatur? Quærat præterea quispiam, cur Anima quæ est in aere, ea quæ est in animalibus præstantior est & immortalior?* E

Et dixerunt quidam quod aĩa est in toto. & forte ex hoc loco existimauit Milesius quod omnia sunt plena Deo. Sed in hoc loco est dubitatio. Quærendum est.n. cũ anima existat in aere, & igne, quare non facit animalia, & facit hoc in mixto: licet sit existimatũ quod anima, quæ est in istis, sit nobilior. Etiam debet homo respondere, quare anima, quæ est in aere, est melior anima, quæ est in animalibus, & magis immortalis.

86 Intendit vt mihi vr quod quidam dixerunt quod aĩa existit in toto. i. in elementis, & in compositis. & ex hoc existimauit Milesius quod oĩa sunt plena Deo. D.d. Quærendũ est.n. &c. i. & prima dubitationum contingentiũ huic opinioni est, quare aĩa, inquantum est in aere, & ẽt in igne, non facit aĩalia in eis. i. quare hæc corpora simplicia non sunt sensibilia, & comprehensibilia. qm̃, cũ aĩa eãdem proportionem habeat ad elementum, & ad compositum, necesse est vt, si alterum eorum fuerit animatũ, vt alterum etiam sit animatum. D.d. licet sit existimatum quod aĩa, quæ est, &c. i. licet existimatum sit quod aĩa, quæ est in elementis, magis digna est vt faciat elementa esse animata. existimabitur igitur esse nobilior anima, quæ est in mixto ex elementis. D. dedit quæstionem secundam, & d. Etiam debet homo respondere, quare aĩa, quæ est in aere, &c. i. & contingit homini opinanti hanc opinionem respondere quærenti qua de cã aĩa, quæ est in elementis, est nobilior anima, quæ est in animalibus. anima enim quæ est in elementis, est non mortalis apud eos: & quæ est in aĩalibus, ẽ mortalis. F

RÕ cõtra Thaletem

Accidit autẽ vtrobiq; inconueniens & irrationabile. & nanq; animal dicere ignem aut aerem, magis irrationabilium est: & nõ dicere animalia cum anima insit, inconueniens est,

Accidit

A *Accidit autem utrinq; absurdum quiddam, et alienum à ratione:*
SOPH. *etenim dicere ignem uel aerem esse animal, à ratione discrepat: nec dicere animalia, cum anima insit, absurdum est.*

Et contingit vtriq; sermoni improbabile, & irrationabile. dicere. n. q ignis, & aer sunt aīalia, est simile sermoni stulto. & etiā non dicere ea esse animalia, & dicere ea habere aīas est improbabile.

87 Cùm declarauerit q contingit dicentibus q in elementis est anima vt elementa sint animata, dicit. Et contingit vtriq; sermoni, &c. idest hoc, q ponunt, quòd elementa sunt animata: aut hoc, quod ponunt, q elementa habent animam, & nō sunt animata. dicere enim q ignis, & aer sunt animata, simile est sermoni stultorum. & dicere etiam q habent animam, & non sunt animata, est valde improbabile: quia nulla differentia erit inter animam esse in animato, aut non esse.

Opinari autem videntur animam esse in his: quoniam totum partibus simile speciei. quare necessarium ipsis dicere & animam B similis speciei partibus esse, si propter intercipi aliquid continentis in animalibus, animata animalia fiunt. si autem aer quidem discerptus similis speciei, anima autem dissimilis partis, hoc quidē aliquid ipsius existet, videlicet, aliud aūt nō existet. necesse est igitur ipsam similis partis esse: aut non inesse in qualibet parte omnis. Manifestum igitur ex dictis, q neq; cognoscere inest animæ 88 id quod est ex elemētis, neq; moueri ipsam bene neq; vere dr̄.

SOPH. *Existimasse autem uidentur Animam his inesse, quoniam totum, atq; partes eiusdem sunt speciei, quare fateri compelluntur animam ac partes eiusdem esse speciei, si eò quod in animalibus intercipiatur aliquid ambientis animata animalia fiat. quòd si Aer quidem descerptus eiusdem est speciei, anima autem dissimilarum partium, pars qua* C *dam eius inerit. s. quædam non inerit. Necesse ergo est ipsam aut similarium esse partium, aut non inesse in qualibet totius parte. Perspicuū igitur ex dictis est, cognoscere, non ideò inesse Animæ, quòd constet ex elementis: nec eam moueri, rectè ac uerè dici.*

Et vidētur existimare q aīa existat in istis, quia forma vniuersi eorū est, sicut forma partiū. Oportet igitur eos dicere q forma animæ etiam est sicut forma partium eius: cùm animal non sit habens animam, nisi cū in eo concluditur aliquid de aere continenti. Si igitur aer, cùm separatur, est similis formæ, & anima, cùm separatur, non est consimilium partium: manifestum est q aliquid eius erit ens, & aliquid non ens. Necesse est igitur ut sit consimilium partium, aut non existet in qualibet parte totius. Quoniam

autem neq; cognoscere existit in anima, quia est ex elemētis: neq; D
moueri dicitur recte, manifestum est.

88 Cùm numerauit impossibilia contingentia huic opinioni, dedit cām, ex qua existimarunt elementa esse animata, & destruxit eam, & d. Et videntur existimare, &c. i. & videntur opinari q aīa est in elementis: quia vnum iudicium habet totum, & pars in recipiendo aīam. D.d. Oportet igitur eos dicere, &c. i. sed, cum posuerint quòd idem iudicium habet totū & pars elementorum in recipiendo aīam, oportet eos ponere q natura animæ vl'is, & forma eius est sicut forma partium, s. q iudicium vl'is in sua natura, & particularis idem est. Et declarauit hoc, cū dedit causam, propter quam opinati sunt q pars elemētorum est animata, & q propter hoc debet esse totum animatum, & d. cū animal non sit habens animam, &c. i. & opinati sunt, quòd pars elementorum est animata, quia viderunt qđ animal non fit animatum, nisi qñ in corpus intrauerit apud anhelitū aliquid aeris continentis: & ideo opinantur quòd ista pars aeris, quæ est in E corpore animalium, est animata. Et, quia natura partis est talis necesse est vt natura totius sit talis. Et ordo verborum debet esse talis. & vñr existimare quòd anima existat in istis. i. in elementis. s. quòd forma totius, & partis est idem: sed pars est animata: opinantur. n. quòd animal non fit animatum nisi per aerem, qui concluditur in eo: ideo oportet eos dicere qđ forma animæ vl'is est sicut forma particularis. i. q natura animæ vniuersalis, quæ est in elementis, & particularis, quę est in animalibus, est eadem.

Ratio Taletis.

Iudicium vl'is in sua nā, & ptcularis idē ē. vide. 4. Ph. c. 37. & . 48. & 2. hº. cō. 9 & . 1. Cœli 17.

Et, cū narrauit hoc, incœpit declarare modum, sm quem contingit eis, & d. Si igitur aer, cùm separatur, &c. i. si igitur aer, cū diuiditur, est consimilis formæ, s. q natura partis, & totius est eadem: & anima, quæ est in elementis, cū diuiditur per diuisionem elementorum, non est consimilium partium: qm̄ illud, quod existit ex ea in parte, s. in aīalibus, est mortale, & quod existit ex ea in toto, est nō mortale: manifestum est quòd pars, quæ existit ex ea in toto, alia est ab ea, quæ existit in parte. ergo necesse est, aut vt in anima, quæ est in toto, sit similis animæ, quæ est in parte, si posuerimus quòd totū, & pars habent idem iudicium in recipiendo aīam aut, vt F ponamus q iudicium totius, & partis in recipiendo aīam non est idem: & illud, quod sequitur ponere eorum. s. quòd anima, quæ est in toto, est nobilior ea, quæ est in parte. Et hoc posito, destruitur argumentum eorum per hoc, q anima existit in toto, quia existit in parte. qm̄, cū natura animæ fuerit diuersa, diuersabitur etiam natura recipientis. vnde necesse est, sicut d. vt non quælibet pars eius recipiat animam mortalem, sed partes ꝓpriæ. iudicium igitur totius, & partis non est idem. Et debes scire quòd hoc contingit necessario dicentibus elementa esse non animata: & quod est ex eis in animalibus est animatum, scilicet cōtingit eis dare causam, propter quam fuit ita, sicut contingit hoc dicentibus elemēta animata, sed per animam nobiliorem anima existenti in animalibus. Sed causa data à dicentibus elementa esse non animata non potest esse data à dicētibus ea esse

Impugnatio rōnis Thaletis.

Documentum.

A esse animata, s. mixtio, & complexio. & ideo visum est nobis ꝙ ponentib⁹ primas perfectiones animæ esse factas à mixtione, & complexione, non à causa extrinseca, contingit ꝙ elementa sint animata per animam æqualem animæ existenti in animalibus. & Alexan. videtur hoc opinari in primis perfectionibus animæ, & contra Arist. & cõtra ipsam veritatem. & in nullo differunt in hoc primæ perfectiones, & vltimæ. & ideo videmus ꝙ ista opinio similis est opinioni dicentium casum esse, & negantium causam agentem. D. d. sm rememorationem summam eorum, quæ prædixit, & d. Quoniam autem neq; cognoscere, &c. idest manifestum est igit̃ ex hoc, quod diximus, ꝙ non est necesse vt sit ex elemẽtis pp hoc, quod cognoscit, & sentit: neq; ẽt hoc, quod dicitur, ꝙ mouet se, est verum. Regre cõsile cõtra Alex. 3. de Aia cõ. 5.

Nonnullæ proponuntur difficultates de ipsius Animæ vnitate, ac partibilitate. *Cap.* 7.

QVoniam autem cognoscere inest animæ, & sentire, & opinari: adhuc concupiscere, & deliberare, & omnino appeti-
B tus: fit autem & sm locum motus ab anima in animalibus: adhuc autem augmentum & status & decrementum: vtrũ toti animæ vnumquodq; horũ insit, & omni intelligimus & sentimus, & aliorum vnumquodq; facimus & patimur, aut partib⁹ alteris altera? & viuere igitur vtrum in aliquo horum sit vno, aut in pluribus, aut in omnibus? aut aliqua alia causa?

SOPH. *Quoniam autem animæ est cognoscere, & sentire, & opinari: ad hæc cupere, et deliberare, & omnino appetitus: fitq; præterea motus loci animalibus ab anima, itemq; auctio, & status, & diminutio: utrũ toti animæ horum unumquodq; inest, & tota ipsa intelligimus & sentimus, & aliorum unumquodq; agimus & patimur, an partibus alijs*
C *alia? Iam uero uiuere utrum in aliquo horum est, an in pluribus, an in omnibus? an etiam alia quædam causa est?*

Et, quia anima habet cognoscere, & sentire, & existimare: & ẽt appetere, & velle, & vl'r modos desyderij: & etiam anima habet per animam motum in loco: & etiam augmẽtum, & complementum, & diminutionem, vtrum vnumquodq; istorũ est totius animæ, & per ipsam totam intelligit, & sentit, & mouet, & facit alios motus, & actiones, & passiones: aut non agit, & patitur, nisi p virtutes diuersas, & membra diuersa, & actiones, & passiones diuersas. Et vtrum vita est in vna istarum, aut in pluribus vna, aut in omnibus, aut habeat aliam causam.

29 Cũm contradixit sermonibus Antiquorum de anima, incœpit hic declarare ꝙ primo consyderandum est de anima, & de numero actionum eius

eius diuersarum in genere: deinde vtrum omnes proueniant ab vna virtute, s. ab anima, aut agit vnamquanq; actionem eius diuersarum in genere per virtutes diuersas, aut s̃m definitionem & subiectum, aut s̃m definitionem tantũ. Et d. Et, quia anima, &c i. &, quia anima habet quinq; actiones, aut passiones diuersas in genere. Quarum vna est scire, & existimare: Secũda sentire: Tertia desyderare, & velle: Quarta moueri in loco: Quinta augeri, & minui, & nutriri: vtrum quælibet istarum actionum diuersarum in genere sit totius animæ, ita ꝙ per eandem naturã intelligit, & sentit, & mouetur in loco, & desyderat, & nutritur, & vniuersaliter agit, & patitur vnoquoq; illorũ motuum: aut non agit, aut patitur vnoquoq; eorum, nisi per virtutes diuersas, & membra diuersa, & membra communia eis *conuenientia. Hæc igitur est opinio Aristo. non enim opinatur ꝙ facit diuersas actiones per virtutes diuersas, & vnica membra tantum: neq; per vnicas virtutes, & membra diuersa tantum: nec etiam per virtutes diuersas, & membra diuersa tantum: sed opinatur ꝙ faciat per virtutes diuersas, & membra vnica, s. principalia, & membra diuersa. & hoc intendebat, cum d. per virtutes diuersas, & mẽbra diuersa i. cum hoc, quod agit cum membris conuenientibus. qm̃, si sic non intelligeretur, erit idem cũ sermone Platonis. D. d. Et vtrum vita est in vna istarum, &c. i. & perscrutandum est cum hoc, vtrũ illud, quod dicitur vita, est in vna aliqua istarum virtutum quinq;, aut in pluribus vna, aut in omnibus.

*a. l. consimilia.

Opĩo Aristo. de pl'alitate aĩarũ. vide ẽt ĩfra. c. 92.

Vide ĩ cõ. 7. de opione Platonis, & in cõ. seq.

Dicunt itaq; quidam partibilem ipsam: & alio quidem intelligere, alio autem concupiscere. Quid igitur continet animã si partibilis est apta nata? non enim vtiq; corpus: videt̃ enim contrariũ magis, aĩa corpus continere: egrediente enim spirat & marcescit.

SOPH. *Equidem sunt qui eam asserant esse partibilem, atq; alia parte intelligere, alia cupere. ergo quid tandem est quod animam contineat, si partibilis est? profectò nõ corpus: uidetur enim cõtra potius anima corpus continere: egressa enim ea, euanescit putrescitq;.*

Et quidam dicũt ꝙ anima est diuisibilis, & ꝙ ipsa intelligit per hoc, & desyderat per aliud. Quid igitur continuat animam, si naturaliter est diuisibilis? Hoc enim non est corpus. existimandum est enim contrarium, scilicet ꝙ anima continet corpus. & hoc demonstratur, quia, cùm exierit ab eo, putrefiet.

90 Innuit Platonem, qui opinatur ꝙ anima essentialiter diuiditur in corpore s̃m diuisiones membrorum, quibus agit suas actiones diuersas, & ꝙ non communicantur in aliquo membro, ita ꝙ pars intelligens est in cerebro tantum, & desyderans in corde tantũ, & nutriens in hepate. Et dixit & quidam dicunt, &c. i. & quidam dicunt ꝙ anima diuiditur essentialiter per diuisionem membrorum corporis, ita ꝙ intelligit per membrũ, & virtutem alia à membro, & à virtute, quibus desyderat. Deinde dicit: Quid igitur continuat animam, &c. idest sed, si posuerimus ꝙ anima diuiditur

A uiditur essentialiter per diuisionem membrorũ, in quibus existit: & manifestum est per se ꝙ anima, quæ est in singulis indiuiduis nobis est vnica: quid igitur copulat partes animæ, ita ꝙ potest dici esse vna? Non enim potest aliquis dicere ꝙ hoc sit corpus, quod copulet partes animę: quoniã magis rectum est dicere ꝙ corpus est vnum, quia anima est vna, non ecõuerso. & hoc intendebat, cùm dixit. existimandum est enim esse contrarium, &c. idest opinio enim, quam habemus naturaliter in hoc, contraria est huic opinioni, scilicet ꝙ anima magis digna est vt sit causa copulationis corporis, & suæ vnitatis in numero, q̃ vt sit corpus causa copulationis animæ. omne enim quod est, est vnum: & continuum non est per suam materiam, sed per suam formam. Sed, quia ista argumentatio est quasi latens in hoc loco, dedit significationem manifestã, & dixit. & hoc demonstratur, quia, cùm exierit a corpore putrefiet, idest diuidetur.

Oẽ, q̃d est vnũ, & cõtinuũ, ñ ẽ p suã materiã, sed p suã formã. Cõsiꝰe 4. Ph. 38. & 2. huiꝰ c. 7. & 8. & 60. & 3 Ph. c. 60 & alibi frequenter.

Si igitur alterum aliquid vnam ipsam facit, illud maxime erit
B anima. oportebit autem iterum illud quærere, vtrum vnum aut multipartium sit: siquidem enim est vnũ, propter quid non mox & animam vnum? si vero diuisibile, iterum ratio quęret, quid est continens: & sic vtiq; procedet in infinitum.

SOPH. *Si ergo aliud quidpiam unam eam faciat, illud maxime fuerit aĩa: sed rursus oportebit illud etiam quærere, utrum unum, an multarum sit partium: nam si unum, cur non protinus animã quoq; unum esse censendum est? sin patibile, rursus ratio quæret quid sit quod illud contineat: atq; ita deinum procedet in infinitum.*

Si igitur est aliud quid, quod facit eam esse vnam, illud proculdubio est aĩa. Sed quærendũ est de illo, vtrũ sit vnum, aut pluriũ partiũ. Si igitur fuerit vnum, & diuisibile, tũc quærendũ est quid est illud, quod copulat ipsum. & principia illius erunt infinita.
C

91 Si igitur corpus non facit eam esse vnam, & continuam, & dixerit aliquis ꝙ est aliud, quod facit eam esse vnam, dicemus ꝙ illud est anima, & reuertetur perscrutatio, s. vtrum illud in se est vnum, aut plura. si vnum, hoc est, quod volumus. si plura, reuertetur quęstio quid copulat illud, per quod copulatur anima: & sic in infinitum: & non erit illic principium primæ continuationis. Et hoc intendebat, cùm dixit & principia illius erũt infinita, idest principia continuationis, & vnitatis existentis in homine, erunt infinita. quapropter nulla vnitas erit.

Dubitabit autẽ aliquis & de partibus ipsius, quã positionem habet vnaquæq; in corpore. si enim tota anima omne corpus cõtinet, conuenit & partiũ vnamquamq; continere aliquid corporis: hoc autẽ assimilatur impossibili: qualem enim partẽ aut quomodo intellectus continebit graue est fingere.

Quin

SOPH. *Quin etiam de eius partibus quærat quispiam, quam quæq; habeat in corpore potentiam. si enim tota anima totum corpus continet, conuenit etiam ut pars quæq; partem aliquam corporis contineat. quod simile est impoßibili. Quam nanq; partem uel quomodo intellectus continebit, uel fingere difficile est.* D

Et debet homo dubitare de partibus eius, & quærere quę virt⁹ dat cuilibet parti corporis esse. Qm̄, si tota anima copulat totum corpus, oportet vt vnaquæq; partium copulet vnāquamq; partē corporis. Et iste sermo est similis impossibili. difficile est enim & etiā in fingendo dicere quā partem copulat intellectus, & qūo.

92 Cùm declarauit q̄ contingit dicentibus animam esse diuisibilem omnibus modis, vt sit vna, secundum q̄ est anima, & diuisibilis, fm q̄ habet actiones diuersas, dedit dubitationem super hoc, & d. Et debet homo dubitare de partibus eius, cùm fuerit opinatus eam habere partes secundum hunc modum, scilicet vt sit diuisibilis vno modo, & vnica alio modo. & quærere quæ virtus dat cuilibet istarum partium corporis cōtinuationē. Necesse est enim si tota anima copulat totum corpus, secundum q̄ est in eo secundum totum, vt vnaquæq; partium eius sit in vnaquaq; parte corporis, ita q̄ copulet ipsum, secundum q̄ est in eo. D.d. Et iste sermo est similis impossibili, &c. idest, & ponere q̄ quælibet pars eius copulet vnāquāq; partē corporis, & existit in ea, ferè videtur impossibile: intellectum enim videtur impossibile attribui alicui membro corporis. Et debes scire q̄ ista dubitatio non sequitur hoc, nisi quia non determinatur vtrum sit vnica secundum subiectum, & plura secundum virtutes: ita q̄ diuisio animæ in suas partes sit sicut pomi in odorem, coloremq́;, & saporem. aut est vna propter vnam naturam communem, & plura, quia ista natura habet diuersas virtutes: ita q̄ diuisio animę in suas partes sit, sicut diuisio generis in species. Quoniam secundum hunc modum contingit dubitatio prædicta: sed, cùm posuerimus eam vnicam secundum subiectum tantū, non contingit hoc. subiectum enim partium eius erit vnum tantum: & quædam earum erunt subiectum quarundam. E F

Docum̄. qua docet qūo aīa vna sit, & plures.

Videntur autem & plantæ decisæ viuere: & animalium quędā incisorū, tanquā eandem habentia animam specie, & si non numero: vnaquæq; quidem enim partium sensum habet & mouetur secundum locū in quoddam tempus.

SOPH. *Videntur etiam plantæ, si secentur, uiuere, & animalium nonnulla insectorum, utpotè quæ eandem specie animam habeant, tametsi nō numero: Vtraq; enim partiū sensum habet, & aliquandiu loco mouetur.*

Et nos videmus plantas viuere etiam, cùm diuiduntur: & similiter quædam animalia annulosa, quasi anima sit in eis vna secundum

dum

A dum formam, & si non est vna ſm numerum. videmus enim q̃ vtraq; pars sentit, & mouetur in loco aliquandiu.

93 Cùm dedit impossibile contingens sermoni, q̃ tota anima est in toto corpore, & partes in partibus, & iam dederat impossibile, contingens etiã sermoni q̃ anima diuiditur per diuisionem membrorum, absq; eo q̃ sit in ea virtus vniuersalis copulans corpus, incœpit hic cõtradicere his duabus opinionibus, & d. Et nos videmus plantas, &c. idest & signum super hoc, q̃ partes animæ non existunt in partibus corporis, est quia nos videmus plantas, & plura animalia, vt annulosa, cùm diuiduntur, agit motum vtraq; pars, & sensum in animalibus, & augmentum, & nutrimentum in plantis, sicut totũ. &, si pars sensus esset in alia parte corporis ab ea, in qua existit motus, tunc cùm animal annulosum diuideretur, non moueret, & sentiret: sed pars eius, quæ mouetur, esset alia ab ea, quæ sentit. Et similiter, si pars nutritiua esset in plantis in parte alia ab augmentatiua, tunc B impossibile esset vt, cùm plures plantæ diuiduntur, viuerent: &, cùm plantarentur, vt viuerent. D.d. quasi anima sit in eis vna secundum formã, & si non est vna secundum numerum. quoniam, si esset vna secundũ numerum, contingeret vt corrumperetur apud diuisionem corporis: sicut accidit hoc in pluribus animalibus, & in quibusdam plantis. &, si partes animæ essent in partibus corporis, contingeret vt, cùm corpus diuideret̃ in illas partes, vt quælibet earum ageret suum proprium, ita q̃ pars motiua esset alia à sensibili, & nutritiua ab augmentabili. Et, cùm ita sit, sicut d. necesse est vt anima sit in toto animali vna in subiecto, & plures secundum virtutes: ita quòd quædam partium sit subiectum quarundam, scilicet q̃ nutritiua sit subiectum sensibilis tangibilis, & tangibilis sit subiectum aliorum sensuum. & similiter quædam quorundam: vt post declarabitur, Et, cùm anima sit talis in omni animali, aut est vna in numero, scilicet in animalibus organicis, quorum pars non viuit post diuisionem: aut oportet vt sit in eis quasi vna in specie, scilicet in eis, quorum pars viC uit post diuisionem: & sunt illa, quorum membra sunt consimilia.

Vide t̃. 2. de Aĩa. 19. & 20.

Aĩa ẽ vna ſm subm & p̃les ſm virtutes. Idẽ supra cõ. 7. & q̃ ibi.

Si autẽ non permanent, nullum inconueniens est: instrumenta enim non habẽt quibus saluent naturã: sed nihilominus in vtraq; partiũ omnes inexistunt partes animæ, & similis speciei sunt ad inuicẽ & toti: ad inuicem quidem, sicut quę non separabiles sunt: toti autem animæ, tanquã indiuisibili existente.

Quod si non perseuerant, nullum absurdum est: non enim habent organa, quibus conseruent naturam: Sed nihilominus in utraq; partium omnes insunt partes aĩæ, ac eiusdem speciei inter se sunt, & cum tota: inter se quidẽ, utpotè nõ separabiles: cũ tota uero aĩa, ut quæ diuisibilis ẽ.

Et non est inopinabile vt remaneant. non enim habent instrã, quibus conseruant suam naturam. sed tñ, hoc non dat vt in vnaquaq;

quaq; partium ſint omnes res animæ. Et ſunt conſimiles in ſpecie̅ adinuicem. totius autem animæ eſt, quia eſt diuiſibilis. B

94 Et non eſt impoſſibile vt partes iſtorum animalium, & plantarum remaneant in agendo actiones totius. Cauſa enim in hoc eſt, quia iſte modus animalis non habet diuerſa inſtrumenta, quæ appropriantur actionibus diuerſis animæ cum membro communi officiali, in quo exiſtunt in potentia omnes actiones animæ, ſicut eſt cor cum alijs membris, vt declaratum eſt in libro de Animalibus: ſed quodlibet membrum membrorum iſtius animalis adaptatur omnibus actionibus animæ. & ſimiliter quælibet pars partium vnius membri. Et cauſa in hoc ſic debet intelligi. quoniam definitio partis membri officialis, non eſt definitio totius, neceſſe eſt, cùm anima impoſſibile eſt vt exiſtat in aliquo animali proprio illi animæ niſi habeat principium, vt pars eius adaptetur ad hoc, quod habet totum ad recipiendum animam. verbi gratia quòd, ſi cor habet naturam recipiendi animam, quia habet talem figuram, manifeſtum eſt ꝙ pars eius non recipit illam animam, quia non habet illam figuram. Vnde E neceſſe eſt vt contrarium iudicium habeant animalia, quorum membra ſunt conſimilia, ſcilicet vt illud, quod recipit totum, recipiat pars: cùm habeat eandem definitionem. Deinde dicit: ſed tamen hoc non dat, &c. ideſt, ſed, quia iſte modus animalis non habet corpus officiale, neque habet membra officialia, non eſt remotum vt anima, quæ eſt in qualibet parte eius, ſit conſimilis adinuicem in ſpecie, & ſimilis etiam animæ, quæ eſt in toto. immo, quia me̅bra eius non ſunt officialia, neceſſe eſt vt ſit ſic.

Deinde dicit: totius autem animæ eſt, quia eſt diuiſibilis. idest eſſe autem animam, quæ eſt in rebus, conſimilem in ſpecie, eſt, quia eſt diuiſa in actu, & vnaquæq; earum agit actionem alterius. conſimilitudo autem inter animam, quæ eſt in partibus, & animam, quæ eſt in toto in ſpecie, eſt ſcilicet tota anima per potentiam, & diuiſibilitatem, non ſecundum actu̅: quoniam, cùm diuidetur, tunc no̅ remanebit totum. ſed ipſe dimiſit hoc, quia propalauit alteram duarum diuiſionum. quoniam hæc particula, F aut, demonſtrat diuiſionem. & quaſi dicat conſimilitudo autem, quæ eſt in ſpecie inter partes, eſt quia eſt diuiſa in actu: totius vero, quia eſt diuiſibilis.

Aſa annulosorũ, & plãtarum vna i actu plures i potentia. Idẽ 2. de Aſa 19. 20. & 7. Met. 56

Videtur autẽ & quæ in plantis anima, principium quoddam eſſe: hac enim ſolum communicant & animalia & plantæ, & ipſa quidem ſeparatur à ſenſibili principio: ſenſum autem nullum ſine hac habet.

SOPH. *Videtur etiam principium, quod ineſt in plantis, anima eſſe quædã. hæc enim ſola plantarum & animalium communis eſt: Atq; ea quidem ſeparatur à ſenſitiuo principio: at uero ſine ea, nihil eſt quod ſenſum habeat.*

A Et videtur etiam q principiũ existens in plantis sit aliqua anima. in hoc enim solo communicãt plantæ, & animalia. Et hoc differt à principio sensibili: & nihil habet sensum sine isto.

95 Cùm dedit rationem in sermone prædicto super hoc, quòd anima nõ diuiditur essentialiter per diuisionem subiecti, ex hoc, quod apparet in plantis: & iste sermo non est acceptus à ratione, nisi ei, qui concedit quòd plantæ habent animam: incœpit declarare hoc quomodo, & dicit, Et videtur etiam quòd principium, &c. idest & videtur etiam quòd principiũ, quo plantæ nutriuntur, & augentur, sit anima. in hoc enim principio existimantur habere communicationem cum animalibus secũdum vitam. & ideo non dicitur mortuum, nisi animal, quod caret principio,* idest vita, non principio sensus & motus. Et, cùm narrauit quòd animalia cõmunicant in hoc principio cum plantis secundum vitam, incœpit narrare quòd plantæ non communicant eis in hoc, & quòd communicatio sen B sus, & motus cum nutrimento est necessaria, & dicit: Et hoc differt à principio sensibili, &c. idest & principium, quod est nutrimenti, & augmẽti, & generationis separatur à principio sensibili in plantis: sed principium sensibile non separabitur ab illo: cùm omne animal nutritur, & augetur. Sed debes scire quòd necessitas essendi nutribile, aut augmentabile, non est sicut necessitas essendi calidum, aut frigidum, aut humidum, aut siccum, aut graue, aut leue: & quòd suum esse augmentabile, & nutribile est ei, secundum quòd est viuum: & esse graue, aut leue est ei secundum quòd est corpus naturale. Quoniam, si non fuerit sic determinatum, non est necesse propter communicationem cum principio sensibili, vt principium secundum sit anima.

Non dicit mortuũ, nisi aĩal, qd caret vita, si prĩcipio sensus, & motus. Idẽ in 2. h⁹. c. 16. & cõ. 3. & 37.

* a l. plãtę.

Docum. Esse nutribile & augmentabile ẽ sm q est viuũ. eẽ vero graue, aut leue ẽ sm q est corpus naturale.

ARISTOTELIS DE ANIMA
LIBER SECVNDVS,

Cum Auerrois Commentarijs.

SVMMAE LIBRI.

In Prima inuestigat, ac tradit Animæ definitionem.
In Secunda Animæ potentias, earum ordinē, ac quo pacto definiri debeant declarat.
In Tertia de potentia Animæ vegetatiua sermonem facit.
In Quarta de potentia Animæ sensitiua.
In Quinta probat non dari sextum sensum: curq; non vnum, sed plures habeamus.
In Sexta quærit an eodem, quo sentimus sensu, etiam sentire nos percipiamus: Sensumq;, quem Communem appellamus, explanat.
In Septima ponit differentiam inter intelligere, sapere, ac ipsum sentire, inuestigatq; ipsius Imaginationis essentiam.

SVMMAE PRIMAE Cap. I.

Traditur Animæ definitio declarans tantummodo quòd est.

Væquidem igitur à prioribus tradita sunt de anima, dicta sint. Iterum autem tanquā ex principio redeamus, tentantes determinare quid est anima, & quæ vtique erit communissima ratio ipsius. D

SOPH. *Quæ igitur à superioribus de anima tradita sunt dicta sint. Rursus autem tanquam ab initio reuertamur, conantes explicare quid sit anima, & quænam fuerit cōmunissima ratio eius.*

HOc igitur est, quod accepimus ab Antiquis de anima. modo autem incipiamus aliter in determinando animā quid est secundū definitionē, quæ magis comprehendit ipsam. E

1 CVm contradixit opinionibus Antiquorum, incœpit modo quærere de substantia eius, & d. Hoc igitur est, quod accepimus, &c. idest hoc igitur est, quod diximus in contradicendo opinionibus, quas accepimus de anima. D. narrauit q; oportet incipere in cognoscendo substantiam eius, & cōsyderare in hoc, quousq; sciatur definitio, quæ est magis vniuersalis, idest magis comprehendens omnes partes animæ, & d. modo autem incipiamus, &c. idest modo autem incipiam* loqui de anima alio modo: quia non inuenimus ab Antiquis aliquid vtile de ea. & primo debemus inuenire definitionem, quæ est magis vniuersalis omnibus partibus eius. *cognitio enim vniuersalis semper debet præcedere cognitionem propriam. & sermo eius intellectus per se. F

*Cognitio vl'is sp debet pcedere cogni- t.oné propriá idé infra cō.34. & 1. Phy. t.cō.57. & 2. de Gen. t.cō.51. & 3. Ph.c.2.

Dicimus

A Dicimus itaq; vnum quoddam genus eorũ quæ sunt substantiam: huius autem, aliud quidem est sicut materia, quę secundum se quidem non est hoc aliquid: aliud autem, formam & speciem, secũdum quam iam dicitur hoc aliquid: & tertiũ quod est ex his. Est autem materia quidem potẽtia, species aũt entelechia: & hoc dupliciter, hoc quidem sicut scientia: illud autẽ, sicut considerare.

SOPH. *Dicimus ergo unum quoddam genus eorum quæ sunt, substantiam: huiusq;, aliud ut materia, quod ex se quidem non est hoc aliquid: aliud formam & speciem, ex qua demum dicitur hoc aliquid: & tertium, quod ex eis constat. est autem materia, quidem potentia: species uero entelechia: & hoc bifariam aliud ut scientia, aliud ut contemplari.*

Dicamus igitur ꝙ substantia est vnũ generum entium. Et substantiarum quædam est substantia ſm materiam, & ista non est ꝑ B se hoc. Et quædam est forma, per quam dicitur in re, ꝙ est hoc. Est aũt tertia: & est illud, quod est ex ambob⁹. Et materia est illa, quæ est in potentia, forma autẽ est perfectio. Et forma est duobus modis: vnus est sicut scire, & alius est sicut speculari.

2 Cùm voluit scire definitionem vniuersalem omnib⁹ partibus animæ, & fuit quasi manifestum ꝙ collocatur in genere substantiæ, incœpit diuidere quot modis dicitur substantia, & in quo modo est anima, & dixit ꝙ substantia est vnum generum entium, i. entium, quæ sunt ſm antecedentiam in esse, quorum anima est vnum, ꝙ anima non est accidens. Ponere enim animam accidens est impossibile, ſm ꝙ dat nobis prima cognitio naturalis. opinamur enim ꝙ substantia est nobilior accidente: & ꝙ anima est nobilior omnibus accidentibus existẽtibus hic. Et, cùm narrauit ꝙ substantia vlr debet poni genus talium istorũ entium, incœpit diuidere eius genera, & dixit Et substantiarum quædam est substantia, &c. idest & omnia, de quibus dicitur substantia, sunt tribus modis. Quorum vnus est, vt sit materia prima, quæ per se non est formata, neq; aliquid per se in actu: vt dictum est in Primo Physicorum. Secundus autem est forma, per quã indiuiduum fit hoc. Tertius est illud, quod fit ex istis ambobus. Quòd autem forma est, & cùm hoc est substantia, manifestum est enim quia comprehenditur sensu: est autem substantia, quia est pars substantiæ. & similiter pars huius substantiæ cum aufertur, aufertur substantia. Et similiter prima materia est substantia: quia est vna partium, quæ cùm auferũtur, aufertur substantia, s. indiuiduum. Deinde incœpit describere substantiam, quæ est ſm materiam, & quæ est secundum formã, & d. Et materia est illa, quæ est in potentia, &c. idest & materia est substantia, quæ est in potentia: forma autem est substantia, per quam perficitur hæc substantia, quæ est in potentia forma. Et ista forma inuenitur duobus modis. Quorum vnus est, secundum quòd est in actu, tamen non prouenit ab ea

[Left margin: C (beside "nia, de quibus dicitur substantia"); Idẽ 8. Meta. 1.]

[Right margin: Ponerẽ animã accñs ẽ impossibile, ſm ꝙ dat nob prĩa cognitio nãlis. — 1. Phy. 69. Indiuiduum fit hoc ꝑ formã. Idẽ ifra. 7 8. 9. & 60 sed vid. oppositũ. 12. Meta. 14. & 1. Cœli. 92. vbi dicit ꝙ per materiã. Vide cõt. Zim.]

actio, quæ innata est prouenire ab ea: sicut à sciente, qui non vtitur sua D
scientia. Secundus est, secundum quòd prouenit ab ea illa actio: sicut est de sciente, quando scit. Et prima forma dicitur prima perfectio: secunda autem dicitur postrema.

Substantiæ autem maxime videntur esse corpora, & horũ physica: hæc enim aliorum principia. Physicorum autem alia quidẽ habent vitam, alia autem non habent: vitam autem dicimus id quod per seipsum alimentum & augmentum & decrementum. Quare omne corpus physicum participans vita, substantia erit: Substantia autem sit, sicut composita.

SOPH. *Porrò autem corpora potißimum esse substantiæ uidentur, & ex his, ea quæ naturalia sunt: hæc enim cæterorum sunt principia. Naturalium autem, alia habent uitam, alia non habent: uitã uero dicimus nutritionem quæ per se ipsum fit, & auctionem, & diminutionem:* E
Itaq; omne corpus naturale uitæ particeps substantia fuerit, & ita substantia, ut composita.

Et corpora sunt ea, quæ proprie dicuntur substantiæ: & maxime corpora naturalia. ista enim sunt principia aliorum corporũ. Et corporum naturalium, quædam habẽt vitam, & quædam nõ. Et dicere vitã, est nutriri, & augeri, & diminui essentialiter. Vnde necesse est, vt omne corpus naturale, habens communicationem in vita, sit substantia, ſm q; est compositum.

3 Cùm demonstrauit nobis numerum substantiarum, incœpit declarare nobis quæ earum sit magis digna vt habeat hoc nomen, & dixit Et corpora sunt ea, quæ proprie dicuntur, &c. idest & corpora composita habẽt hoc nomen substantia magis proprie, secundum q; est magis famosum: & maxime corpora naturalia. ista enim sunt principia corporum artificialium. D.d. Vnde necesse est, vt omne corpus naturale habens communicationem in vita. idest corpus naturale necesse est vt sit substantia: immo magis dignum est habere hoc nomen substantia. Deinde exposuit hoc nomen vita, & dixit Et dicere vitam est nutriri, &c. idest & intelligo per vitam principium, quod est commune omni animato, scilicet nutriri & augeri, & minui essentialiter. & est illud, quod appropriatur plantis. quoniam hoc nomen vita dicebatur in lingua Græca de omni eo, quod nutritur, & augetur. animal enim dicitur de omni eo, quod nutritur & sentit. In Arabico autem videtur significare idem: sed tamen non dicitur mortuum, nisi animal, quod caret principio nutrimenti, & sensus insimul, nõ principio sensus, & motus tantum. Et dicit essentialiter: quia inuenitur extra viuum aliquod, quod assimilatur augmento & diminutioni, * vt lapis, & nõ est viuum. Et cùm declarauit q; necesse est vt omne corpus habens vitam sit substantia, declarauit cuiusmodi substantia est, & d. sit substantia, F

Mortuũ non dicitur, nisi aĩal, qđ caret principio nutrimẽti, & sẽsus insimul. Sed vide oppositũ. 1. de Aĩa. c. vlt. vbi d. q; mortuum est, qđ caret solo principio, qđ ẽ vita. Vide cõ. Zim.

Hic vel sa... mal ha... principi... augẽdi & sensiti... * Sed vide opposit... 1. de An... t.c.19. * Vide Cœ. c. 3... & 1. de ge... nera. t.k... Vide cõ. Zim.

A ſtantia, ſecundum quòd eſt compoſitum, idoſt & neceſſe eſt vt corpus viuum ſit ſubſtantia compoſita: & eſt hoc indiuiduum.

Quoniam autem eſt corpus huiuſmodi, vitam enim habens, neq; vtiq; erit corpus anima: nõ eſt enim eorum quæ in ſubiecto, corpus, magis autem ſicut ſubiectum & materia. neceſſe eſt ergo animam ſubſtantiam eſſe, ſicut ſpeciem corporis phyſici potentia vitam habentis.

SOPH. *Quoniam autem corpus eſt tale, nempe uitam habens, equidem non fuerit corpus anima: non enim eorum quæ ſunt de ſubiecto corpus eſt, ſed potius ut ſubiectum & materia. neceſſe eſt ergo animam eſſe ſubſtantiam, ut ſpeciem corporis naturalis uitam habentis.*

Et, quia corpus viuum eſt corpus, & eſt tale, impoſſe eſt vt anima ſit corpus. corpus enim non eſt eorũ, quę ſunt in ſubiecto: ímo eſt ſicut ſubiectũ, & materia. Vnde neceſſe eſt vt aĩa ſit ſubſtantia, ſm φ eſt forma corporis naturalis, habentis vitam in potentia. B

4 Cùm declarauit φ corpus viuum eſt ſubſtantia, ſm quòd eſt compoſitum ex ſubſtantia, quæ eſt ſm materiam, & ex ſubſtantia, quæ eſt ſm formam, incœpit quærere de anima vtrum ſit ſubſtantia compoſita, ſcilicet corpus, aut ſecundum formam. dicere enim animam eſſe materiam impoſſibile eſt. & hoc manifeſtum eſt per ſe. Et d. Et, quia corpus viuum, &c. ideſt & anima non eſt ſubſtantia ſm compoſitionem. compoſitum enim corpus habens vitam non eſt corpus viuum, ſm φ eſt corpus ſimpliciter, ſed ſecundum φ eſt tale corpus. eſt igitur viuum per aliquod exiſtens in ſubiecto, non per aliquod exiſtens non in ſubiecto. corpus autem eſt ſubſtantia, ſecundum φ eſt ſubiectum. Et, cùm dedit propoſitiones, ex quibus conſequitur vt anima non ſit ſubſtantia, ſm φ eſt corpus, ſed ſecundum φ eſt forma, d. Vnde neceſſe eſt vt anima ſit ſubſtantia, ſecũdum φ eſt forma corporis naturalis, habentis vitam in potentia, &c. Quoniam autem non eſt ſubſtantia ſecundum corpus declarabitur in ſecunda figura per illas duas propoſitiones prædictas, ſcilicet φ anima eſt in ſubiecto, & corpus eſt non in ſubiecto. Quoniam vero eſt ſubſtantia ſm formam, manifeſtum eſt ex hoc, φ eſt ſubſtantia in ſubiecto. hoc enim proprium eſt formæ, ſcilicet vt ſit ſubſtãtia in ſubiecto. Et differt ab accidente. quoniam accidens non eſt pars ſubſtantiæ compoſitæ: forma autem eſt pars huius ſubſtantiæ cõpoſitæ. Et etiam ęquiuoce dicitur forma eſſe in ſubiecto. & accidens eſſe in ſubiecto. *Subiectũ enim accidentis eſt corpus cõpoſitum ex materia & forma, & eſt aliud exiſtens in actu, & non indiget in ſuo eſſe accidenti. Subiectum autem formæ non habet eſſe in actu, ſecundum φ eſt ſubiectum, niſi per formam, & indiget forma vt ſit in actu: & †maxime primum ſubiectum, quod non denudatur à forma omnino. & propter ſimilitudinem inter iſta errauerunt plures loquentium, & dixerunt C

Æquoce dr̃ foia, & accñs eẽ ĩ ſubiecto.

*Subm̃ accñtis ẽ ens ĩ actu: ſubiectũ formę ſubaľ ẽ ens ĩ potentia. idẽ 1. Phy. 63. & 5. Phy. 7. & 8. 1. ca. ď ſuba orb. ſed vide iſtãtiã de q̃titatib⁹ interminatis, 1. ca. ď ſuba orbis. Vide cõz Zim.

†Primum ſubm̃ nõ denudať a foia oino. Idẽ. 1. Phy. 76. & 2. Phy. 12. & 3. Cę. 29. ſed quare primũ, vide. 3. Cœ. 17. & 1. Phy. 82.

xerunt formam esse accidens. Et ex hoc declarabitur perfecte ꝙ anima non est substantia secundum materiam. materia enim est substantia, secundum ꝙ est subiectum. anima autem secundum ꝙ est in subiecto. Et dicit habentis vitam in potentia. idest necesse est vt anima sit substantia, ſm ꝙ est forma corporis naturalis, habentis vitam, ſm ꝙ dicitur habere illam formam in potentia, vt agat actiones vitæ per illam formam. D

Substantia autem actus, huiusmodi igitur corporis actus: Hic aūt dicitur dupliciter, alius quidem sicut scientia, alius sicut considerare. manifestum est igitur ꝙ sicut sciētia: in existere enim animam, & somnus & vigilia est: proportionale autē vigilantia quidem ipsi considerare, somnus autem ipsi habere & non operari.

SOPH. *Hæc uero substantia est actus, ergo talis corporis est actus: hic autē bifariā dicitur, partim ut scientia, partim ut contemplari. constat ergo eam esse ut scientiam: ex eo enim quod est anima, & somnus et uigilia est: proportione autem respondet uigilia quidem ipsi contemplari: somnus autem ipsi habere & non operari.* E

Et ista substantia est perfectio. est igiť perfectio talis corporis. &, quia perfectio diciť duobus modis: quorū vnus est sicut scire, & alius sicut aspicere: manifestū est ꝙ ista perfectio est sicut scire. Qm̄ apud ipsum est esse animæ. & vigilia est similis studio, somnus aūt est similis dispositioni rei, cùm potest agere, & non agit.

5 Cùm declarauit ꝙ anima est substātia ſm formam, & formæ sunt perfectiones habentium formas, & sunt duobus modis, incœpit demonstrare ꝙ perfectio est in definitione animæ, quasi genus, & d. Et ista substantia est perfectio, &c. idest &, quia substantia, quæ est secundum formam, est perfectio corporis habentis formam: & iam declaratum est ꝙ anima est forma: necesse est vt anima sit perfectio talis corporis, idest perfectio corporis naturalis habentis vitam in potentia, ſm ꝙ perficitur per ipsam. F
Et, cùm declarauit ꝙ anima est perfectio, declarauit ſm quot modos dicitur perfectio, & d. &, quia perfectio est duobus modis, &c. idest &, quia perfectio est duobus modis: quorū vnus est sicut scientia existens in sciente, quando non vtitur sua scientia: & alius est sicut sciētia existens in sciente, quando vtitur ea. Deinde incœpit demonstrare secundum quem modum istorum duorum dicitur ꝙ anima est perfectio, & d. manifestum est ꝙ ista perfectio est sicut sciētia. i. &, quia iam declaratum est ꝙ anima est perfectio corporis naturalis, & perfectio dicitur duobus modis, manifestū est quòd perfectio, qua est animatum, & differt à corpore nō animato est existens in eo, sicut scientia in sciente. Deinde dedit rationem super hoc, & dixit Quoniam apud ipsum est esse animæ, idest qm̄ apud esse istius perfectionis in animato inuenitur aīa, non apud esse alterius ꝑfectionis.

A Et, cûm demõſtrauit ꝙ perfectio accepta in definitione animæ, quæ eſt ſubſtantia animæ, eſt illa, quæ eſt quaſi ſcientia exiſtens in ſciente, quãdo non vtitur ea, dedit exemplum ſuper hoc, & dicit, & vigilia eſt ſimilis, &c. id eſt &, cûm animal fuerit dormiens, tunc anima erit in eo ſecũdum primam perfectionem. & hoc eſt ſimile eſſe ſcientiæ in ſciente in tempore, in quo non ſtudet: & non eſt ſimile eſſe ignorantiæ in non ſciente. Manifeſtum eſt enim ꝙ animal apud ſomnum habet animam ſenſibilem, ſed non vtitur ſenſu: ſicut ſciens habet ſcientiam, ſed non vtitur ea. Diſpoſitio autem animæ apud vigiliam in animalibus eſt ſimilis ſcientię in ſciente, quando vtitur ea. Et hoc eſt in anima ſenſibili. Anima autem nutritiua nunquam inuenitur in animalibus, niſi ſecundum poſtremam perfectionem. Niſi aliquis ponat ꝙ ſit quidam modus animalium, qui non nutritur in aliquo tempore, ſcilicet in tempore, in quo manet in lapidibus, vt ranæ magnæ, quæ nihil theſaurizant, & manent tota hyeme in lapidibus: & ſimiliter plures ſerpẽtes. Et ſecundum hoc erit hoc commune
B animæ ſenſibili, & nutritiuæ eadem intentione. &, ſi non, tunc perfectio accepta in eis erit ſecundum æquiuocationem. Et quocunq; modo ſit, quando intellecta fuerit diuerſitas inter vtrunq;, tunc non nocebit hoc accipere indefinite in hac definitione, cûm ſit impoſſibile aliter. Et d. ſomnus autem eſt ſimilis diſpoſitioni rei, &c. id eſt diſpoſitio animę apud ſomnum in animalibus eſt ſimilis diſpoſitioni rei in tempore, in quo poteſt agere, ſed non agit. & hæc eſt deſcriptio primæ perfectionis: & ex ea intelligitur deſcriptio poſtremæ perfectionis: & eſt diſpoſitio rei, per quã ens agit, aut patitur in tempore, in quo agit, aut patitur.

Docum̃. Aĩa nutritiua nunq̃ inuenit̃ in aĩalib⁹, niſi ſ̃m poſtremã pfectionẽ. Idẽ. 8. Ph. 20. & hic ĩfra. 14. & 3. de Aĩa 44. 59. Vide pro hoc ĩfra c. 30. & c. 5. tertij h⁹.

Prior autem generatione in eodem ſcientia eſt: vnde anima eſt primus actus corporis phyſici potentia vitam habentis: tale autẽ quodcunq; organicum: organa autem & plantarũ partes, ſed penitus ſimplices: vt foliũ fructiferi cooperimentũ: fructiferum aũt fructus: radices vero ori ſiſes ſunt: vtraq; enim trahunt alimentũ.

C

10 PH. *Prior autem generatione in eodem ſcientia eſt: quapropter anima eſt actus primus corporis naturalis potentia uitam habentis: cuiuſmodi eſt quodcunque fuerit organicum. ſunt porrò plantarum quoq; partes organa, ſed plane ſimplicia: ut folium integumẽtum eſt pulpæ, quæ ſemen complectitur: pulpa autem ſeminis: radices uero ori proportione reſpondent, utraq; enim attrahunt alimentum.*

Et ſcientia in eodẽ antecedit in eſſe. Et ideo anima eſt perfectio prima corporis naturalis, habentis vitam in potentia. & eſt ſ̃m ꝙ eſt organicũ. Et partes plantarum ſunt etiã organa, ſed valde ſimplicia. verbi gratia ꝙ folia ſunt coopertoria, & veſtes fructibus. radices aũt ſimiles ſunt ori: q̃m iſti duo modi contrahunt cibum.

6 Cùm declarauit ꝙ genus animæ est perfectio, quæ est quasi scientia existens in sciente, quando non vtitur ipsa, incœpit narrare ꝙ ista perfectio præcedit in esse secundam perfectionem, & ꝙ propter hoc debet adiungi in definitione ꝙ anima est prima perfectio corporis naturalis habentis vitam in potentia. Et d. Et scientia in eodē, &c. i. & perfectio, quæ est quasi scientia, præcedit in esse in indiuiduo secundam perfectionem, quæ est quasi studium. Et, cùm narrauit hoc, incœpit narrare ꝙ propter hoc debemus hanc intentionem dicere in definitione, vt per primam distinguatur á perfectione postrema, & d. Et ideo anima est perfectio prima, &c. i. & ideo dicendum est in definitione animæ, &c. D. d. & est ſm ꝙ est organicum. ita cecidit in scriptura locus *albus. & est corpus ſm ꝙ est organicum. i. corpus habens vitam in potentia est primnum organicū corpus. Et, cùm narrauit ꝙ omne corpus viuum est organicum, & hoc fuit manifestum in animalibus, sed latuit in plantis, incœpit demonstrare ꝙ organa existunt etiam in plantis, & dixit Et partes plantarū sunt etiam organa, &c. i. & sermo eius in hoc est manifestus. Et hoc, quod dixit de plantis, manifestum est. folia enim ita sunt de plantis, sicut corium in animalibus, & radices sunt, sicut os: quoniam vtrunq; comprehendit cibum. & hoc intendebat, cùm dixit, quoniam isti duo modi contrahunt cibum, scilicet radices, & os, & alia ventricula, quæ transeunt ad ipsa.

*a. l. alius.

Docum.

Idē infra. 38.

E

Si autem aliquod cōe in omni anima oportet dicere, erit vtiq; actus primus corpis organici physici. vnde non oportet quærere si vnum est anima & corpus: sicut neq; ceram & figurā, neq; omnino vniuscuiusq; materiā, & id cuius est materia: hoc enim vnū & esse cum multipliciter dicantur, quod proprie est, actus est.

SOPH.

Ergo si quid commune de omni anima sit dicēdum, ea fuerit actus primus corporis naturalis organici. idcirco non oportet quærere an unū sit anima & corpus, quemadmodum neq; ceram & figuram, nec deniq; uniuscuiusq; materiam, & id cuius est materia: unū enim & esse cum multifariam dicatur, quod proprie est, actus est. F

Si igitur aliquod vniuersale dicendum est in omni anima, dicemus ꝙ est prima pfectio corporis naturalis, organici. Et ideo nō est perscrutandum vtrum anima, & corpus sint idem: sicut nō est perscrutandum hoc in cera, & figura, neq; in ferro, & figura, neq; vniuersaliter in materia cuiuslibet, & in illo, quod habet illā materiam. vnū enim & ens cùm dicuntur pluribus modis, perfectio est illud, de quo dicitur hoc prima intentione.

7 Dixit Si igitur aliquod vniuersale, &c. idest si igitur possibile est definire animam definitione vniuersali, nulla definitio est magis vniuersalis q̄ ista, nec magis conueniens substātiæ animę: & est ꝙ anima est prima pfectio corporis naturalis organici. Et induxit hunc sermonē in forma dubitationis,

Docum.

A dubitationi, cùm dicit, Si igitur dicendum est, &c. excusando à dubitatione accidente in partibus istius definitionis. perfectio enim in anima rationali, & in alijs virtutibus animæ ferè dicitur pura æquiuocatione: vt declarabitur post. Et ideo potest aliquis dubitare, & dicere ꝙ, anima non habet definitionem vniuersalem. & ideo dicit, Si igitur, &c. quasi dicit, si igitur fuerit concessum nobis quòd possibile est inuenire sermoné vniuersalem comprehendentem omnes partes animæ, erit illæ sermo istæ.

Perfectio ĩ aĩa rõnali & in alijs virtutibus aię dr fere pura ęquiuocatiõe. Idẽ ĩfra c. 30. & 3. de Aĩa c. 5. cõtra Alex.

Deinde dicit, Et ideo non est perscrutandum, &c. idest &, cùm declaratum est quòd anima est prima perfectio corporis naturalis, & quòd animatum non habet hoc esse, nisi ex eo quòd habet animam, non est dubitandum quomodo anima, & corpus, cùm sint duo, fiant idem: sicut non est dubitandum hoc in cera, & in ferro cum figura existente in eis, & vniuersaliter in materia, cuiuslibet, & in re, quæ existit in illa materia. Hæc enim nomina, scilicet * vnum, & ens licet dicantur pluribus modis, tamen prima perfectio in omnib⁹ istis, scilicet forma, magis digna est vt habeat B hoc nomen, scilicet vnum, & ens, quàm illud, quod est congregatum ex materia, & forma. congregatum enim non dicitur vnum, nisi per vnitatem existentem in forma. materia enim non est hoc, nisi per formam. Et, si materia & forma essent in composito existentes in actu, tunc compositum non diceretur vnum, nisi sicut dicitur in rebus, quæ sunt vnum secundum contactum, & ligamentum. † Modo autem, quia materia non differt à forma in composito, nisi potentia: & compositum non est ens in actu, nisi per formam: tunc compositum non dicitur vnum, nisi quia sua forma est vna. Et quasi innuit per hoc quæstionem contingentem dicentibus quòd anima est corpus. & est quomodo illud, quod aggregatur ex anima, & corpore, fiat vnum.

Nõ est dubitãdum quõ. ex aĩa, & corpore fiat vnũ. S; vide oppositũ 1. d Aĩa t. c. 92. cõtra Plato. vbi hoc fuit dubitatum. Vide cõt. zim.

* Ens vnũ p pri⁹ dñr de forã, q̃ d cõgregato. Oppositũ vr dicere 5. c. 3. s; 2. Ph. c. 4. & 7. Met. cõ 8. & 8. Meta. c. 7. idem hr sicut hic. Vide cõtr. zim.

† Mã ñ dfr a forã i cõposito, nisi potẽtia. Vide idẽ. 10. Me. 25

Vniuersaliter quidem igitur dictũ est quid sit anima: est enim substantia quę s̃m rationem: hoc aũt est quod quid erat esse huiusmodi corporis. sicut si aliquod organorum physicum esset corp⁹, C vt dolabra: erat quidem enim dolabræ esse, substãtia ipsius & anima hæc. diuisa autem hac, non vtiq; amplius dolabra erit, sed aut æquiuocè: nunc autem est dolabra: non enim huiuscemodi corporis quod quid erat esse & ratio, anima: sed physici huiuscemodi corporis, habentis in seipso principium motus & status.

Coph. *Vniuerse igitur dictum est quid sit anima: nempe substãtia ea quæ in ratione consistit: quod quidem est Quid erat esse tali corpori: ueluti si quod instrumentũ esset naturale corpus, uerbi causa securis: esset enim securi esse substantia eius & anima hoc: ea enim separata, nõ amplius esset securis, nisi æquiuoce: nunc uero est securis: non enim eiusmodi corporis Quid erat esse & ratio ẽ anima, sed naturalis, talis scilicet quod in se motus statusq; principium habeat.*

Iam igitur diximus quid est anima vl'r, & est substantia fm hanc intentionem, s. fm illud, quod hoc corpus est. Quod est, quemadmodum si aliquod instrumentũ esset corpus naturale, vt securis, tunc acumen securis esset substantia, & est anima fm hanc intentionem. & similiter istud, cùm abstractum est, nõ erit securis post nisi æquiuoce. materia autem erit post securis. anima enim nõ est quidem talis corporis, & intentio eius, sed corporis talis naturalis habentis principium motus. D

8 Cùm prædixit q anima est substantia, deinde declarauit quod est forma, & perfectio, incœpit hic inducere modum, per quem potest accidere certitudo, q formæ naturales sint substantiæ. & hoc est necessariũ in hoc loco. Et d. Iam igitur diximus, &c. idest declaratum est igitur ex hoc, qđ dixit, quid est anima vniuersaliter. & secundum q dixit in hac definitione, anima est substantia secundum intentionem, per quam dicim' in re, per quam hoc corpus naturale est substantia, non alio modo. Deinde dixit exemplum de corporibus artificialibus, & fecit differentiam in hoc inter corpora naturalia, & artificialia. Essentiæ enim rerum artificialiũ sunt *actus. & ideo existimauerunt quidam q ita est de essentijs corporũ naturalium. Et d. quemadmodum, si aliquod instrumentum, &c. idest & formæ, & essentiæ corporum naturalium sunt substantiæ. quoniam, quẽadmodum si aliquod instrumentum esset corpus naturale, vt securis, i. si imaginati fuerimus ipsum esse ens naturale, tunc acumen securis esset substantia eius. Deinde dedit rationem super hoc, & d. & similiter istud cùm abstractum est, &c. i. & necesse est in securi, si esset ens naturale, vt ei' acumen esset substantia. Securis enim non dicitur nisi illud, quod cõgregatum est ex materia, s. ferro, & forma, quæ est acumen. &, si acumen auferatur, & esset securis corpus naturale, tunc securis non esset: quia materia, & forma non esset, nisi diceretur securis æquiuoce. &, illud, pro cuius ablatione aufertur hæc substantia, est substantia: est enim pars eius. pars autem substantiæ est substantia. Deinde dicit: materia autem erit post securis i. materia autem, quia securis est corpus artificiale, licet acumen sit ablatum ab eo, tamẽ post dicetur securis per suam figuram. figura enim, quæ propria est ei, eadem est in ea cùm acuitate, & fine. Et hoc, quod d. manifestabitur ex hoc, quod dico. Manifestum est enim per se q hoc nomen securis, siue fuerit naturale, siue artificiale, dicitur de illo congregato ex illo, quod est quasi forma in eo, & ex eo, quod est quasi materia. Et etiam manifestum est per se q securis dicitur de aliquo indiuiduorum substantiæ. Et sic necesse est vt hoc nomen, quod dicitur de eo, fm q est indiuiduum substantiæ, sit dictum de eo fm materiã, & formam insimul, vnde necesse est vt vtrunq; sit substantia. partes enim substantiæ sunt substantia. Et sic necesse est, cùm fuerit forma ablata, vt hoc nomen auferat ab ea, scilicet nomen, quod demonstrat ipsum, fm q est indiuiduum. Aut dicamus q hoc nomen non dicitur de eo nisi secundũ materiam tantum, E F

2. Phy. 7.
*a.l. accñs

Illđ, ad ablationẽ cuius aufert' sũba, est sũba. Idẽ 3 cõ. 2. qđ qũo sit intelligẽdũ. vid. 8. Meta. c. 5.
Digressio. primũ suppositum. Secundũ.

v.g.

A v.g. fm q̄ est corpus ferreum. & tunc forma erit in eo fm accidens. & tunc necesse erit, si forma fuerit ablata, vt hoc nomen, quod dicitur de ea, fm q̄ dicitur indiuiduum substantiæ, remaneat. Sed quia formæ rerum naturalium, cum fuerint ablatæ, auferentur materiæ, & nulla ens remanet nisi æquiuoce, necesse est, cùm posuerimus securim esse corpus naturale, & ablata fuerit acuitas, quæ est in ea quasi forma, vt auferatur materia, & non remaneat ens. Cùm igitur forma fuerit ablata fm hanc intentionem statim auferetur hoc nomen securis, quod demonstrat ipsum fm q̄ est indiuiduum substantiæ. quoniam per ablationem formæ aufertur materia &, cùm materia & forma auferuntur, nihil remanet de eis, quæ demōstrātur per hoc nomen, fm q̄ demonstrat aliquod indiuiduorum substantię, nisi sit aliquod indiuiduum: & tunc non dicitur securis nisi æquiuoce. Formæ igitur naturales substantiæ sunt. quia, cùm ablatæ fuerint, auferũt nomen, quod demonstrat ens, secundum q̄ est indiuiduum substantiæ.

Cũ formæ rerũ nãliũ auferunt̃, auferunt̃ materiæ ipsorũ. Sed vide opp. 1. Phy. 82. vbi dr̃ q̄ mã est ingñabilis, & icorruptibilis. vide cõtra. Zim.

B Et similiter definitio, quæ est fm illud nomen, quia auferuntur genus, & differentia, quorum vnum demonstrat materiam, & aliud formam. v.g. q̄, cũ sensus aufertur à carne, non remanet caro, nisi æquiuoce: sicut caro mortui. Forma autem artificialis non est substantia. quia, cùm auferẽ, non aufertur materia: sed remanet nomine, & definitione. quoniam, cũ figura securis aufertur, remanet ferrum idem, sicut ante, nomine, & definitione. Et necesse est, & recte vt remaneat nomen eius, s. securis, quod demõstrat hoc instrumentum, fm quod est indiuiduum substantiæ: licet acuitas auferatur. Et hoc fuit, quia nomẽ dicitur in rebus naturalibus primo de forma, & secundo de congregato. in rebus autem artificialibus ecõtrario, s. quia primo de materia, & secundo de congregato. In rebus igitur artificialibus demonstrat indiuiduum substantię secundum suam primam significationem, quia significat materiam: & in rebus indiuiduis substantiæ naturalibus demonstrat ipsum secundũ suam* primam significationẽ

Genus demonstrat mãm, & dña form vid. 7. meta. 43. & 1. Met. 17. & 2. cœ. 49.

*a. l. ꝓpriã

C quoniam significat formam. Hoc enim indiuiduum non est hoc, nisi per suam formam, non per suam materiam. †Materia enim nullum habet eẽ in actu in rebus naturalibus, secundum q̄ est materia. & esse non est in actu, nisi formæ. & hoc valde manifestatur in formis rerum simpliciũ. qm̃ cũ forma fuerit ablata, nihil remanet. Et in rebus artificialibus nihil est hoc, nisi per suam materiam, non per suam formam. & sic declarabitur tibi differentia inter naturalia, & artificialia. Et intelliges hoc, quod dixit Aristo. & auferetur dubitatio, quæ inducit credere q̄ formæ sint accidentia. D. d, anima enim non est, &c. i. & est de anima econuerso acuitati. nomen enim aufertur ab animato per ablationem animæ, & remanet in securi, licet acumen auferatur. anima enim non est talis corporis, in quo est acuitas, scilicet corporis artificialis organici, sed naturalis. & hoc intendebat, cùm dixit talis. & hoc, quod dicit principium motus, & quietis, est dispositio corporis naturalis.

Nomẽ in reb⁹ nãlib⁹ primo de forma, scdo d cõgregato. Vide cãm 8. Met. cõ. 7. In reb⁹ aũt artificialib⁹ pri mo dr̃ nomẽ de mã scdario de congregato. Sed vid̃ opposi. 5. Met. c. 14. & 7. Met. c. 18. vbi dicit q̄ nomẽ accidentale primo significat formã, & scdo subiectũ. Vide contradi. Zim.

† Mã nullũ habet eẽ in actu i rebus nãlibus, fm q̄ est mã. vide 2. physico. 12. 1. Ph. 76. 3 Cę. 29. 7. Met. 8 & 1. cap. de sba orbis. & 1. physi. 63.

Considerare autem & in partibus oportet quòd dictum est. si enim esset oculus animal, anima vtiq; ipsius: visus esset: hic enim substantia

substantia est oculi quæ est secũdum rationem, oculus autem ma D
teria visus est: quo deficiente non est adhuc oculus, nisi æquiuoce, sicut lapideus aut depictus. Oportet igitur accipere quod est in parte, in toto viuente corpore: Proportionaliter nanque se habet sicut pars ad partem, totus sensus ad totum corpus sensitiuum: secũdum quòd huiusmodi.

SOPH. *Hoc uero quod diximus in partibus etiam cõsiderasse non ab re fuerit: nam si oculus esset animal, profecto anima ei esset uisus: is enim est oculi substantia quæ in ratione consistit: oculus autẽ materia est uisus, quo deficiente non est amplius oculus, nisi æquiuoce, quemadmodum lapideus & pictus. Ergo quod parti alicui conuenit in totum uiuens corpus est transferendum: proportione namque respõdet, ut pars ad partem, sic totus sensus ad totum corpus sensitiuum, quatenus eiusmodi est.*

Et consyderandum quod dictum est in membris etiam. Ocu- E
lus enim si esset animal, tũc visus esset anima eius. iste enim est substantia oculi, quæ est secundum suam intentionem. & corpus oculi est materia visus. qui: cùm deficit, non dicetur oculus, nisi æquiuoce, sicut dicitur de oculo lapideo. Et accipiẽdum est illud, quod dicitur de parte in toto corpore. comparatio enim partis ad partẽ est sicut totius sensus ad totum sensibile.

9 Cùm declarauit ꝙ ita est anima in corpore, sicut forma in materia: forma. n. in corporibus naturalibus magis habet nomen substantiæ quã materia: & ꝙ indiuiduum non sit indiuiduum, nisi per formam: quia nõ est indiuiduum, nisi ſm ꝙ est ens in actu, & est ens in actu per suam formam, non per suam materiam. Et, quia declarauit hoc ratione, vult modo declarare hoc exemplo, &. d. Et consyderandum est quod dictum est in mẽ F
bris. i. & hoc, quod dictum est in anima, quoniam est substantia, quia, cũ aufertur, aufertur nomen ab animato, verificatur in membris habentibus proprie virtutes particulares animæ sensibilis. D. d. exẽplum de hoc in oculo, &. d. Oculus enim si esset animal, &c. i. quoniam proportio visus ad oculum est sicut proportio animæ ad corpus. si igitur fuerimus imaginati ꝙ oculus esset animal, necesse esset vt visus esset anima eius. visus. n. tunc esset substantia animæ, ſm illud quod est, & oculus esset materia illi9 animæ. D. d. qui cùm deficit, &c. i &, quia manifestum est de visu, ꝙ, cũ deficit, non remanet oculus post, nisi ęquiuoce: sicut oculus factus de lapide, aut formatus in pariete: quia non habet de intentione oculi, nisi tantũ figuram: & ꝙ visus est substãtia oculi: manifestum est ꝙ anima debet habere talem dispositionem cum corpore, s. ꝙ, cũ aufertur, aufertur nomen ab animato, & non remanet animatum, nisi æquiuoce. v. g. quia, cùm animalitas fuerit ablata ab aliquo ĩdiuiduo, nõ remanet animal nisi æquiuoce: quapropter anima est substantia. Et, quia Aristo. posuit primo ꝙ ita est

Indiuiduum nõ est indiuiduum, nisi p formam. Idẽ supra cõ. 7. 1. de Ala. 9.

A est de parte, sicut de toto, & ꝙ possibile est vt habeamus certitudinem de toto, consyderando hoc in partibus, incœpit declarare modum, vt iudiciũ totius, & partis sit idem in hoc loco, & d. comparatio enim partis ad partem, &c. i. & necesse est vt ita sit de toto sicut de parte in hac intẽtione. qm̃ comparatio alicuius membri apud suam formam particularem sensibilẽ in essendo substantiam illius membri, est comparatio totius sensus ad totum corpus sensibile. Et hoc, quod d. manifestum est. comparatio enim visus, qui est pars sensus ad oculum, est sicut comparatio totius sensus ad totum corpus. &, quia comparatio est eadem: & visus est substantia: igitur anima erit substantia.

Vide cōm sisse 1. Cœ. 19. 4. Ph. 37. 1 de anima. 88. 1. Cœ. 59.

Est autem non abiiciens animã potentia ens vt viuat, sed quod habens. semen autem & fructus potentia huiusmodi corpus est. sicut quidem igitur incisio & visio, sic & vigilantia actus. vt autẽ visus & potentia organi, anima: corpus autem quod potẽtia ens: sed sicut oculus pupilla & visus, & ibi anima & corpus, animal.

B

SOPH. *Cæterum quod amißit animam non est id quod potentia est ad uiuẽdum, sed quod habet: semen uero & fructus id sane est quod potentia est tale corpus: ergo ut sectio & uisio, sic uigilia est actus: ut uero uisus & potentia organi, sic anima est: corpus autem est id quod potentia est: uerum ut pupilla & uisus est oculus, ita etiam illic, anima & corpus est animal.*

Et illud, quod habet potentiam vt viuat, non est illud, à quo ablata est anima, sed illud, quod habet animam. semen autem, & fructus sunt in potentia corpus tale. Et, sicut abscindere, & aspicere sunt perfectiones, ita vigiliæ. &, sicut visus est potentia instrumẽti, sic est anima: corpus aũt est illud, quod est in potẽtia. &, sicut oculus est membrum, & visus, ita animal est anima, & corpus.

C

10 Quia accepit in definitione animæ potentiam, quæ dicitur quasi æquiuoce, incœpit declarare quam intentionem intendit, & complet declarationem illius, & primæ, & secundæ intentionis hoc modo declarationis, à quo modo incœpit, s. exemplariter. Et d. Et illud, quod habet potẽtiam vt viuat, &c. i. &, cùm dicimus in corpore, s. ꝙ est quod habet potentiam vt viuat, non intendimus per hoc, sicut diximus in eo, quod non habet habitum, & formã, quibus potest agere: & pati: quemadmodum dicimus ꝙ semen, & fructus habent potentiam vt viuant: & ꝙ sanguis menstruosus habet potentiam vt sentiat, aut moueatur: sed diximus hoc in habenti animam in actu, qua agit, aut patitur, sed in illo tempore neq; agit, neq; patitur, sicut animal dormiens. Et, cum demonstrauit hoc de potentia, quæ 11 est prima pfectio, dedit dr̃iam inter istã, & potentiã, quæ non est aĩa in suo esse, & incœpit ẽt declarare exẽplariter dr̃iam inter primã perfectionem in rebus habentibus formas, & secundã, & d. Et, sicut abscindere, &c. i. & sicut

cut abscindere in securi.& aspicere in oculo sunt postremæ perfectiones istarum rerum,ita vigilia est postrema pfecto animalis sensibilis. Et.d. hoc:quia manifestum est q̃ proportio abscisionis ad instrumentum, q̃ñ abscindit,& aspectus ad oculum,q̃ñ aspicit,est sicut proportio actionis sensuum ad animal in vigilia. vigilia enim est vsus sensuum.&, sicut ista dispositio est postrema perfectio oculi,sic vigilia est postrema perfectio animalis. D.d.& sicut visus est potentia instrumenti,sic est anima.i. & sicut visus,quando anima nõ vtitur ipso,dicitur esse potentia, qua oculus videt,ita dicimus quòd anima est potentia,qua animal viuit, quãdo anima non agit per illas actiones animæ. D.d.corpus autem est illud, quod est in potentia.i.corpus autem animalis est illud,quod recipit illam potẽtiam,aut quod dicitur illam virtutẽ habere.& dicitur potentia: quia q̃ñq; agit,& q̃ñq; nõ:& dicitur potentia in tempore,in quo nõ agit. D.d.& sicut oculus est membrũ,& visus,ita animal est anima,& corpus, i. & sicut hoc nomẽ oculus dicitur de illo membro,quod est corpus compositum, & de virtute visibili,quæ est in eo:ita animal dicitur de anima, & corpore.& sermo eius in hoc capitulo est manifestus. D E

Quodquidem igitur non sit anima separabilis à corpore, aut partes quædam ipsius,si partibilis apta nata est,non immanifestũ est:quarundam enim actus,partium est ipsarum:at vero secundũ quasdam nihil prohibet,propter id q̃ nullius corporis sunt act⁹. Amplius autem immanifestum,si sit corporis actus anima, sicut nauta nauis.Figuraliter quidem igitur sic determinetur & describatur de anima.

SOPH. *Animam igitur non esse separabilem à corpore aut partes quasdã eius si partibilis est,non est obscurum:quarundam enim actus partium est ipsarum:nihil tamen obstat quominus aliquæ sint, propterea quòd nullius sunt corporis actus. incertum autẽ adhuc est,an aĩa ita sit actus corporis:ueluti nauta nauigii. Ac de anima quidem adũbratione quadã sic explicatum descriptumq; sit.* F

Quoniam autem anima non est abstracta à corpore, aut pars eius, si innata est diuidi,non latet.est enim quarundam partium perfectio.Sed tamen nihil prohibet vt hoc sit in quibusdam partibus:quia non sunt perfectiones alicuius rei ex corpore. Et cum hoc non declaratur vtrum anima corpori sit,sicut gubernator naui.Secundum igitur hunc modum determinãdum est hoc de anima secundum exemplum,& descriptionem.

11 Cùm accepit in definitione animæ vl̃i q̃ est perfectio corporis naturalis,incœpit declarare quantum apparet ex hac definitione de abstractione.aut non abstractione,&.d.Q̃m autem anima, &c.i.q̃n manifestũ est ex hoc,quod dictum est in definitione animæ,q̃ impossibile est q̃ anima sit

A sit abstracta à corpore, aut secundum omnes partes, aut per aliquam partem eius, si innata est diuidi, non latet. Apparet enim quòd quædam virtutes sunt perfectiones partium corporis, secundum q formæ naturales pficiuntur per materiam: & tale impossibile est vt sit abstractum ab eo, per quod perficitur. D.d. Sed tamen nihil prohibet, &c. i. sed hoc manifestũ non est in omnibus partibus eius: cùm sit possibile vt aliquis dicat quòd quædam pars eius non est perfectio alicuius membri corporis: aut dicat q, licet sit perfectio, tamen quædam perfectiones possunt abstrahi, vt perfectio nauis per gubernatorem. Propter igitur hæc duo, non videtur manifestum ex hac definitione q omnes partes animæ nõ possunt abstrahi.

Et Alexan. dicit q ex hac definitione apparet q omnes partes animæ sunt non abstractæ. & nos loquemur de hoc, quando loquemur de virtute rationabili. D.d. Secundum igitur hunc modum, &c. i. tanta igitur cognitio est data à talibus definitionibus, quæ inductæ sunt exemplariter, B & secundum sermones vniuersales sicut nos fecimus hic. i. q non notificant rem perfecta notificatione, quousq; appareant ex ea omnia conuenientia illi rei. & ideo, cùm perscrutati fuerimus de vnaquaq; partium animæ, secundum definitionem propriam cuilibet, apparebit tunc intentio, & aliæ intentiones quærendarum in anima.

3. de Aĩa cõ. 5.

Vide p ll lo. 4. ph. c. 31. 4. Cœ. 2. & 1. de Aĩa. c. 71. & hic c. sequenti, & tex. & c. 18

Traditur Animæ definitio propria, s. per ipsius rei causam. Cap. 2.

QVoniam autem ex incertis quidem, certioribus autem, fit quod certum & secundum rationem notius, tentandum est iterum sic aggredi de ipsa: Non enim solum Quia, oportet diffinitiuam rationem ostendere, sicut plures terminorum dicunt: sed & causam inesse & demonstrari. Nunc autem sicut cõclusiones rationes terminorum sunt. vt quid est tetragonismus? ęquale altera parte longiori, orthogonium esse equilaterale: talis autem terminus ratio conclusionis: dicens autem quoniam tetra- C gonismus est mediæ inuentio, rei causam dicit.

SOPH. *Quoniam autem ex obscuris quidem sed manifestioribus, nascitur id quod manifestum & ratione notius est, hoc eodem pacto rursus de ea disserere conandum est: neq; enim solum ipsum Quòd definitiuam rationẽ aperire oportet, ut plurimæ definitiones explicant, uerum etiam causam inesse & apparere: alioqui, quasi conclusiones orationes definitionum sunt. ut quid ẽ quadratio? æquale ei quod altera parte est longius, rectangulum fieri equilaterum: quæ sane definitio, ratio est conclusionis: at uero quæ quadrationem dicit esse mediæ inuentionem, ea rei causam dicit.*

*alr rõnes terminoꝝ

Et, quia res manifesta, quę est magis propinqua in sermone ad intelligendum, est ex rebus latentibus, sed magis apparenter, quærendum

rendum est etiam vt tali cursu curramus in anima. Oportet enim vt sermo definiens non tantum demonstret quid est res, sed etiam causa erit inuenta, & manifesta in ea. Modo autem intentiones definitionum sunt quasi conclusiones. v.g. quadratura: & est inuenire superficiem rectorum angulorum æqualium laterum æqualē longo. & ista definitio est intentio conclusionis. Dicens autem q quadratura est inuenire medium in re, narrauit causam. D

Tetragonismi demonstratio.

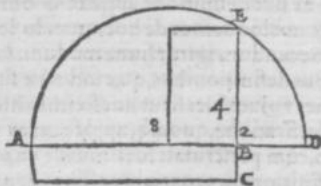

12 Quia cognitio acquisita ex hac definitione non sufficit in cognitione substantiæ cuiuslibet partis animæ: quoniā hæc definitio est vniuersalis omnibus partibus animæ, & dicta de eis multipliciter: & tales definitiones non sufficiunt in cognitione rei perfecte, cum fuerit vl'es vniuocæ, nedum cū sint vl'es multiplices: quærendum est. n. post ad sciendum vnamquamq; partium, quæ collocatur sub illa definitione cognitione propria, cum definitio non * dicatur de eis vniuoce: incœpit igitur hic demonstrare viā ad cognitionem definitionum, quæ appropriantur cuilibet partium in rebus ignoratis, & causam, pp quam nō sufficiunt definitiones in talibus rebus, & d. Et, quia res manifesta, quæ est magis propinqua, &c. i. &, quia naturalis in cognitione causarum propinquarum rebus est ire de latentibus apud naturam apparentibus apud nos, & est ire de posterioribus in eē ad priora: vt dictum est in posterioribus, oportet nos ire in cognitione definitionum propriarum vnicuiq; partium animæ per istam viam. & nulla via est in cognitione talium definitionum. s. quæ componūtur ex propinquis causis proprijs rei, cùm fuerint ignoratæ, nisi à posterioribus apud nos. D. d. oportet enim ut sermo definiens non tantum demonstret, &c. i. & causa, propter quam non sufficiunt in cognitione rei tales definitiones vl'es, est, quia oportet vt sermo definiens perfecte non demonstret genus rei tantum, sicut faciunt plures definitiones: sed sermo definiens debet demonstrare causam rei propriam propinquam existentem in ea in actu. s. formam, non genus. Et, cū notificauit hoc, narrauit cuiusmodi definitio est definitio, quam quærit in vnaquaq; partium animæ, & in cuiusmodi est definitio prædicta, & d. Modo aūt intentiones definitionum sunt quasi conclusiones. i. ista definitio, quā mō quærimus, est similis E F

Definitiones vl'es vniuocę nō sufficiūt i cognitiōe rei pfecte, nedū cū sint vl'es multiplices.

*Idē. 1. de de Aīa. 8. & hic supra. 7 & infra. 30. & 3. de Aīa cō. 5.

In nāīb im⁹ de posterioribus ad priora Idē. 1. ph. 2. & 57. 7. Me. 10. & c. 61. hic infra c. 31.

A milis definitionibus, quæ sunt quasi principium demõstrationis: definitio autem vniuersalis prædicta est similis definitionibus, quæ sunt quasi demonstrationis conclusio. Et, cum declarauit hoc, dedit exemplum de definitionibus, quæ sunt quasi conclusio, si fuerint ignoratæ esse in definito: aut fuerit causa quæsita in eis, & ex definitionibus, quæ non sunt quasi conclusio demonstrationis, sed sunt, si fuerint manifestæ per se, principia demonstrationis, & si fuerint ignoratæ, tunc impossibile est, vt declarentur esse in definito, nisi per argumentum. Et, quia d. v. g. quadratura, &c. i. exemplum definitionum vlium, quæ sunt quasi conclusio demõstrationis, est respondere quærenti quid est quadratum, quod est superficies rectorum angulorum, & æqualium laterum æquale longo. D. d. exẽplum definitionis, quæ est quasi principium demonstrationis, & d. Dicés autem ꝙ quadratura, &c. i. qui autem definit quadratum, quod est superficies rectorum angulorum æqualium laterum, factum super lineam mediam in proportione inter latera oblongi, quod æquatur ei, definit quadratum definitione, quæ est quasi principium demonstrationis, cum definiat ipsum per causam propinquam. Et cùm d. Modo autem intentiones definitionum sunt quasi conclusiones, non intendebat ꝙ ista definitio inducta in anima est conclusio demonstrationis, sed intendebat ꝙ est ex genere istarum definitionum, fm ꝙ tales definitiones sunt vl'es. & ideo. d. sunt quasi conclusiones. istæ enim definitiones, aut sunt conclusiones, aut sunt similes definitionibus, quæ sunt conclusiones. Neq; intendebat ẽt ꝙ definitio, quærenda hic in vnaquaq; partium animæ, est ex definitionibus, quæ sunt quasi principium demonstrationis: ita ꝙ sint manifestæ per se, quia sunt ignoratæ apud nos: & via ad cognoscendum eas est ex posterioribus, sicut dicit: sed intendebat ꝙ est ex genere illarum definitionum. tales enim definitiones aut sunt principium demonstrationis, aut sunt similes definitionibus, quæ sunt quasi principium dẽmonstrationis. Et iõ sermo eius ita debet legi. sed etiam cã erit inuenta, & manifesta in ea. i. sermo definiens animam perfecte debet esse, vt causa propinqua sit manifesta in ea. & ista definitio est ex definitionibus, quæ assimilantur definitionibus, quæ sunt principia demonstrationis, inquantum est propria definitio. Definitio autem, quam dedimus modo in anima, est ex definitionibus, q̃ assimilanť definitionibus, q̃ sunt conclões demõstrationis, fm ꝙ ẽ generalis oĩbus partibus animæ, & nõ est inducta in ea causa propinqua.

Si fuerint aliq̃ dfinitiões, quæ sint ignoratæ in eẽ in definito, tales ñ declarant, nisi ꝑ argumẽtũ. vide. 3. ph. cõ. 12.

B

C

Dicamus igitur principium accipientes intentionis, determinari animatum ab inanimato, in viuendo. multipliciter autem ipso viuere dicto, & si vnum aliquod horum insit solum, viuere ipsum dicimus: vt intellectus, sensus, motus & status fm locum: Adhuc autẽ, motus fm alimentũ, & decrementũ, & augumentum.

SOPH. *Dicamus igitur initio considerationis accepto animatum distinctũ esse ab inanimato ipso uiuere: cum autem pluribus modis uiuere dicatur,*

tur, si uel unum duntaxat horum insit, uiuere ipsum dicimus: ut intellectus, & sensus, & motus & status loci: motusq; item alimenti, & diminutio & auctio. D

Incipiamus igitur quęrere, & dicere q̃ animatum distinguitur â non animato viuendo. Et, quia viuere dicitur multis modis, si inuentus fuerit in re aliquis eorum vnus tantum, dicemus q̃ viuit. v. g. intelligere, & sentire, & moueri, & quiescere in loco, & nutriri, & diminui, & augeri.

13 Cùm notificauit definitionem animæ vl'r, & notificauerit quantum dant tales definitiones in cognitione rei, & q̃ diminute faciunt cognoscere, non perfecte, cum sint vl'es, & quasi conclusio demonstrationis: & quia definitio quærenda in vnaquaq; partium animæ est similis definitionibus propriis, quæ sunt quasi principia demonstrationis: & q̃, tales definitiones cùm fuerint nõ manifestæ esse in definito, sicut contingit in partibus animæ, oportet tunc ire ad cognitionem earum ex rebus posterioribus, quæ sunt magis notæ apud nos. s. compositis, dixit. Incipiamus igitur quærere, &c. i. dicamus igitur q̃, quia notam est apud nos q̃ animatũ nõ differt à non inanimato, nisi per vitam: viuum autem dicitur multipliciter. i. per multas actiones, quę sunt in eo: manifestum est q̃ omne, de quo dicitur vna illarum intentionum, aut vna illarum actionum, aut plures vna est animatum. & hoc intendebat, cùm dixit. si inuentus fuerit in re aliquis eorum, &c. Deinde numerauit actiones attributas vitæ, & dixit. v. g. intelligere, & sentire, & moueri, & quiescere in loco, & nutriri, & diminui & augeri. i. & istæ actiones attributæ vitæ sunt quatuor genera: quarum vnum est intelligere, secũdum sentire, tertium moueri, & quiescere in loco, quartum nutriri, & augeri, & diminui. E

Vide idẽ supra. c. 11. & quæ ibi

Vide p il lo. 1. ph. c. 3. & illius cãm req. re. 10. Me. cõ. 9.

Intelligere viuere est. idẽ. 12. meta. 36. & 39. Et. 2. Cœ. 61.

Vnde & vegetabilia omnia videntur viuere: videntur enim in se ipsis habentia potentiam & principium huiusmodi, per quod augmentum & decrementum suscipiunt secundum contrarios locos: non enim sursum quidem augentur, deorsum autem non: sed similiter in vtroq; & penitus quæcunq; aluntur & viuunt in fine, quousq; possunt accipere alimentum, F

SOPH. *Quamobrem & quæ terra gignit omnia uidentur uiuere apparet enim ea in se ipsis eiusmodi habere potentiam & principium, quo auctionem & diminutionem contrariis capiant locis: neq; enim sursum uersus augentur: deorsum, non item: sed peræquè in utramq; partem et undiq; semperq; nutriuntur ac pergunt uiuere, dum possunt capere alimentum.*

Et ideo omnia uegetabilia reputantur viuere. existit. n. ĩ eis potentia, & virtus, & principium, per quod recipiunt augumentũ, & di-

A &diminutionem in duobus locis contrariis. non enim augẽt, & diminuuntur superius, & inferius. silr & omne, quod nutritur, necessario viuit, & non viuit, nisi dum potest nutrimentũ accipere.

14 Quia vita magis latet in motu nutrimenti, & augmenti, & diminutionis, quam in aliis actionibus, quas numerauit, incœpit declarare quòd ista actio attribuitur animæ: quia impossibile est attribui virtutibus elementorum, ex quibus componuntur corpora, quæ agunt actiones nutrimenti, & augmenti. Et dixit, Et ideo omnia vegetabilia, &c. i. &, quia motus nutrimenti, & augmenti, & diminutionis numeratus est apud nos in actionibus animati, opinamur quòd omnia vegetabilia sint viua, in quibus videmus existere principium, quo agit motum diminutionis, & augmenti in duobus locis contrariis. s. superius, & inferius. corpus enim simplex, aut compositum ad vnam partem mouetur. qm̃, si simplex fuerit,

B mouebitur aut superius, aut inferius: si compositum, mouebitur secundũ elementum dominans. &, quia corpus augmentabile videtur moueri ad vtranque partem ab eodem principio. s. ramos, & radices, necesse est vt hoc principium sit neutrum, neque graue, neque leue: & tale dicitur anima. † Et, quia augmentum est perfectio actionis nutrimenti, fuit necessarium vt principium, quod agit nutrimentum, esset ex genere eius, quod agit augmentum. principium igitur nutrimenti est anima necessario. & * ideo omne animal dicitur viuere, dum nutritur.

Mixtum mouet̃ sm̃ elm̃tũ dominãs. idẽ 1. Cę. t. c. 78. & 12. & 19. & 2 de Ge. cõ. 49 1. de Aia. 40.

† Augumẽtũ est pfectio actionis nutrimenti. Idẽ 1. de Gene. 38. 42. 1. Cœ. 21. 5. Ph. 18.

* Oẽ aĩal dr̃ viuere, cũ nutrit̃. Idẽ supra cõ. 5. & q̃ ibi.

Separari autem hoc ab aliĳs possibile est, alia autem ab hoc impossibile in rebus mortalibus. manifestum est autem in his quæ vegetantur: neq; n. vna est in ipsis potentia alia animæ.

SOPH. *Atq; id quidem ab aliis separari potest: cætera uero ab hoc non possunt in mortalibus. quod perspicuũ est in iis quæ ex terra oriũtur: nulla enim alia inest eis animæ potentia.*

C Et hoc possibile est vt separetur ab aliĳs rebus: alia autem impossibile est vt separentur ab hoc: in rebus mortalibus. Et hoc apparet in vegetabilibus. non est enim in eis nec vna virtus alia ab ista ex virtutibus animæ.

15 Cùm numerauit genera virtutum animæ, incœpit demonstrare ordines istarum virtutum adinuicem & d. Et hoc possibile est vt separetur ab aliis rebus. i. & hoc principium, existens in animato, possibile est vt separetur ab aliis principiis animæ, quæ numerauimus à sensu, s. & motu, & intellectu. D. d. alia autem impossibile est vt separẽtur ab hoc in rebus mortalibus. i. & impossibile est, vt hoc principium separetur, s. nutritiuum ab aliis principiis animæ. i. sensu, & motu, & intellectu ex rebus, quæ innatæ sunt moueri. † Et dixit hoc, quia corpora cœlestia manifeste videntur intelligere, & moueri, sed nõ nutriri, neq; sentiri. & ideo dixit in rebus mortalibus, cum declaratum est hæc non esse mortalia. D. d. Et hoc apparet

† Corpora cęlestia vident̃ intelligere, & moueri, sed nõ nutriri, neq; sentire. vide i. 2. Cę. 61. & 37. & 3. de Anima. 61. & 1. Cę. 21. & 2. Met.

16 in vegetabilibus, &c. i. & apparet ꝙ hoc principium, quod est nutrimen- Quõ autẽ cęlũ appe

tat, & itelligat, vide ét in fine primi ca. de subſtātia orbis.

tum, & augmentum ſeparatur ab alijs virtutibus animæ in hoc, quod videtur ſenſui in vegetabilibus. in iſtis enim nulla virtus videtur ex virtutibus animæ, niſi iſta. & innuit contradictionem contra fingentes ꝙ plantæ habent ſomnum, & vigiliam. D

Viuere quidem igitur propter hoc principium eſt in omnibus viuētibus. Animal autem propter ſenſum primum. & nanq; quæ non mouentur, neq; mutantia locum, habentia autem ſenſum, animalia dicimus, & non viuere ſolum.

SOPH. *Ac uiuere quidem ob hoc principium adeſt omnibus uiuentibus. Animal autem eſt ob ſenſum primò. etenim quæ non mouentur, neq; mutant locum, ſenſum tamen habent, ζῶα, ideſt animalia dicimus, & non ζῆν, ideſt uiuere, ſolum.*

Viuere igitur dicitur de omni viuo per hoc principium. Animal autem per ſenſum. omnia enim, quæ non mouentur, neq; mutant locum, ſed tantum habent ſenſum, vocantur animalia, & nō ſumus contenti in dicendo ea viua tantum. E

16 Videt nō dr̄ i lĭgua Græca, niſi d̄ oí eo quod viuit p principiū hoc, quod ē nutrimētum & augmētū. Sed vide oppoſitū ſupra t. cō. 15. Vide contra. Zim.

Vult facere dr̄iam inter hanc virtutem, & virtutem ſenſus per nomina poſita apud eos, & dixit. Viuere igitur, &c. i. dicere igitur aliquid viuere non dicitur in hac lingua. ſ. græca, niſi de omni, quod viuit per hoc principium, quod eſt nutrimentum, & augmentum, non per aliud. D. d. Aīal autem, &c. i. hoc nomen animal non dr̄, niſi de eo, quod habet principiū ſenſus, inquantum habet hoc principium tm̄: licet non habeat principiū motus in loco. & ſignum eius eſt ſpongia maris, & multa ex habentibus teſtam, quæ habent ſenſum, tamen non mouentur, & dicuntur animalia, non tantum viua.

Senſuum autem tactus primo ineſt omnibus. ſicut autem vegetatiuum poteſt ſeparari à tactu & ab omni ſenſu, ſic & tactus ab aliĳs ſenſibus. vegetatiuum autem dicimus partem huiuſmodi animæ qua & vegetabilia participant. animalia autem omnia videntur tangendi ſenſum habentia.

SOPH. *Ex ſenſibus autem primò ineſt omnibus tactus: atq; ut nutrimentū poteſt ſeparari à tactu & omni ſenſu, ſic tactus à cæteris ſenſibus. nutritiuum uero eā partem animæ dicimus, cuius etiam plantæ participes ſunt. animalia autem omnia uidentur tangendi ſenſum habere.* F

Et primus ſenſus, exiſtens in eis omnibus. eſt tactus. Et quemadmodum nutrimentum poteſt ſeparari à tactu, & ab omni ſenſu, ita tactus poteſt ſeparari ab aliis ſenſibus. Et intelligo per nutrimentum partem animæ, in qua habent cōicationem plantæ etiā. Et omnia animalia videntur habere ſenſum tactus.

Et

A Et prima virtus sensus, quæ est prior naturalr̃ in eẽ aliis virtutibus sen
17 sus, est sensus tactus. qm̃ sicut virtus nutritiua põt separari in plãtis à tactu & ab omni virtute sensus, ita tactus potest separari ab alijs sensibus. i. cũ fuerit inuentus, non est necesse vt inueniantur alij sensus: &, cùm alij sensus fuerint inuenti, necesse est vt inueniatur tactus. est igitur prior naturaliter aliis sensibus, sicut nutrimentum est prius naturaliter sensu tactus. Deinde dixit Et omnia animalia videntur habere sensum tactus. i. & iste sensus est necessarius omnibus animalibus inter omnes modos sensus. oẽ enim animal habet sensum tactus, non autem sensum visus, aut alium, sed animal perfectum. & sermo eius est manifestus.

Tactus est prior nat'r aliis sensibus. Vide qua prioritate. 2.d Ge.c. 7. & 2.h° com. 77.

Propter quam autem causam vtrũq; horum accidit, posterius dicemus. nunc autem intantum dictum sit solum, quòd anima horum est quæ dicta sunt principium, & his determinata est: vegetatiuo, sensitiuo, intellectiuo, & motu.

Oẽ aïal hẽt sen ũ tactus vid infra etiã 117. & 3.d Aia t. 67. & .68.

SOPH. *Causam autem cur utrumq; horum eueniat post dicemus: nunc hoc*
B *tãtum dictum sit, Animam esse principium eorum quæ diximus, & his definitam esse: nutritiuo, sensitiuo, dianoetico, motu.*

Causa autem, propter quam vtrunq; istorum duorum contingit, dicenda est post. in hoc tantum loco tantum est declaratum. s. q; anima est principium istorum, quæ dicimus, s. nutritiui, sensitiui, & distinguentis, & mouentis.

18 Idest, causa autem, propter quam virtus nutritiua videtur separari ab alijs virtutibus, & antecedere eas naturaliter, & similiter tactus cum alijs virtutibus sensus, dicenda est post, scilicet causa finalis. & hoc fecit in fine istius libri. Deinde dixit, in hoc autem loco, &c. idest in hoc autem loco tantum est declaratum, quòd anima diuiditur in hæc quatuor genera, & quòd substantia eius est in istis principijs. alia autem quærenda perscrutatus est post.

Tex.c. vltimi & penultimi tertij hui9

C Vtrum autem vnumquodq; horum est anima, aut pars animæ: & si pars, vtrum quidem sic, vt sit separabilis ratione solum, aut & loco, de quibusdam quidem horum nõ est difficile videre, quædam autem dubitationem habent.

SOPH. *Vtrum autem unumquodq; horum sit anima, an pars animæ: & si pars, utrum ita ut sit separabilis ratione solum, an etiam loco, de nõnullis non est uidere difficile: de aliquibus est quæstio.*

Vtrum igitur vnaquæq; istarum sit anima, aut pars animæ: &, si est pars animæ, vtrum est pars, secundum q; est abstracta in sola intentione, aut in loco etiam: qm̃ autem quædam sunt sic, nõ est difficile ad sciendum, in quibusdam autem est dubitatio.

19 Cùm declarauit quòd virtutes animæ sunt plures vna, & posuit hoc positione quasi manifesta per se, dixit. Vtrum igitur vnaqueq; istarũ, &c.

idest vtrum igitur vnumquodq; istorum principiorum existentium in animali sit anima, aut nõ. &, si est anima, vtrum est anima per se, aut pars animæ: &, si pars animæ, vtrum est pars, & alia in essentia, & in loco in corpore inanimato perscrutandum est. Et intendit per hoc, quod dixit, vtrum est anima, aut pars animę, vtrum est possibile vt vnum istorum sit in animali absque anima: aut impossibile est vt sit in aĩali absq; aĩa, cuius est pars. Et, cùm narrauit hoc, incœpit demonstrare diuersitatem dispositionum eorum in vnoquoq; modo animalium, & d. quoniam auté quædam sunt sic, non est difficile, &c. i. quoniam autem istæ virtutes in quibusdam animalibus sunt eædem in subiecto, & alia definitione, non est difficile, in quibusdam autem habet dubitationem difficilem. & similiter vtrũ vnũquodq; istorum principiorum sit in anima, aut nõ, in quibusdam est manifestum, & in quibusdã latet. D

Sicut enim in plantis quædam diuisa videntur viuentia, & separata ab inuicem, tanquam existente in his anima actu quidem vna in vnaquaq; planta, potentia autem pluribus, sic videmus & circa alias differentias animę accidere, vt in entomis decisis: & enim sensum vtraq; partium habet, & motum secundum locum: si autem sensum, & phãtasiam & appetitum. vbi quidem enim sensus est, & tristitia & lętitia est. ubi autem hæc sunt, ex necessitate desiderium est. E

SOPH. *Vt enim in plantis sunt quæ cum secantur, et pars alia ab alia separatur, uideantur uiuere, ut pote cum anima quæ in eis est una in unaquaq; planta sit, potentia uero plures: sic etiam in aliis animæ differentiis uidemus fieri, ut in iis insectis quæ incidũtur: etenim sensum utraq; partium habet & motum loci. quòd si sensum, & phantasiam etiam & appetitum: ubi enim sensus est, & dolor & uoluptas consequitur: ubi autem hæc sunt, necessario etiam cupiditas.*

Quoniam, sicut plantarum quiddam si abscinduntur, viuit, & separatur ab inuicem, quasi anima, quæ est in eo, est eadem in figura in omnibus vegetabilibus, in potentia autem plura: ita accidit aliquo modo animæ in animalibus annulosis, quando abscinduntur. Quoniam utraq; pars habet sensum, & motum in loco, & omne habens sensum habet desyderium, & imaginationem. vbi. n. inuenitur sensus, illic inuenitur voluptas. &, cùm ista inueniuntur, inuenitur necessario appetitus. F

20 Cùm narrauit quòd non est difficile in pluribus animalibus declarare quòd istæ virtutes sunt eædem in subiecto, & plures in intentione, incępit demonstrare hoc, & dixit, quoniam, sicut plantarum quiddam si abscindatur, &c. idest, & quemadmodum videmus quòd quædam plantarum, licet diuidantur, viuunt partes, postquam separantur ab inuicem, vita pro-

A ta propria plantis: ita quòd anima, quæ est in illo vegetabili, quasi sit in forma vna in actu in illo vegetabili, & plures in potentia, idest, quòd potest diuidi in animas, quæ sunt eædem in forma cum anima existente in eo: ita est in aliquo modo animaliũ, scilicet annuloso, scilicet quòd postquam abscinduntur, faciunt partes de actionibus vitę, illud, quod faciebat illud animal. Et, cùm narrauit quòd, postquam diuiditur iste modus habẽt partes omnes actiones, quas totum habebat, incœpit declarare quomodo hoc apparet in omnibus. Potest enim aliquis dicere ꝙ pars non habet ex actionibus totius in hoc animali, quod * dixistis, nisi sensum, & motum tantum, non alias partes animæ, quæ est imaginatio, & concupiscentia. Et dixit. Quoniam vtraque pars habet, &c. idest, & diximus ꝙ oẽs virtutes aĩę in hoc animali videntur eædem esse in subiecto, quia sentimus quòd vtraque pars, postquam diuiditur, habet sensum, & motum in loco: & omne habens sensum, & motum necesse est vt habeat desyderiũ, & imaginationem. quoniam, vbi existit sensus, illic necesse est vt existat voluptas & tristitia apud comprehensionem rei sensibilis: &, cùm illic vo-
B luptas, & tristitia fuerint, illic erit necessario motus ad illud voluptuosum. & motus à contristante, & illud, ad quod est motus, non est in actu delectabile, aut contristans: vnde necesse est vt sit imaginatum, & desyderatum. * In omni igitur parte istius animalis existit anima sensibilis, & desyderatiua, & imaginatiua, & mouens in loco. quoniam, quando motus in loco fuerit propter voluptatem, & tristitiam, necessario erunt duæ virtutes illic. Sed tamen debes scire quod in quibusdam animalibus virtus imaginatiua semper est coniuncta cum sensu: non quando sensatum est absens, & animal est diminutum. in eis autem, quæ sunt perfecta, inueniuntur in absentia sensatorum.

De intellectu autem & perspectiua potentia nihil adhuc manifestum est: sed videtur genus alterum animæ esse, & hoc solum
C contingere separari sicut perpetuum à corruptibili.

20 PH. *De intellectu uero & contemplatiua potentia nondum quidquam* * *est manifestum, sed uidetur animæ genus diuersum esse, idq; solum pösse separari, quemadmodum æternum à corruptibili.*

Intellectus autem, vt virtus speculatiua, nihil adhuc declaratũ est de eis. sed tamen videtur esse aliud genus animæ: & iste solus potest abstrahi, sicut sempiternum abstrahitur à corruptibili.

21 Cùm dixit quòd quærendum est in vnoquoq; istorum principiorum vtrum sit anima, aut non, incœpit declarare virtutem, quæ non videtur esse anima, sed manifestius est de ea vt sit non anima. Et dixit. Intellectus autem, & virtus speculatiua, &c. idest intellectus autem in actu, & virtus, quæ perficitur per intellectum in actu, adhuc non est declaratum vtrum sit anima, aut non, sicut est declaratum de aliis pricipiis: cùm ista vir

[Margin notes:]

idẽ 7. me. cõ. 56. & 1 ď Aĩa. 94

* a.l. dixit de istis-

Oẽ hñs sẽ sũ, & motum, oportet vt hẽat imaginationẽ, & ď syderium. vide pro hoc. 3. de aĩa. 50.

Illud, ad quod est motus, nõ est actu delectabile, aut contristans. vide ꝑ hoc. 3. de aĩa. t. c. 54.

* In oĩ pte aĩal' sensibil' repit' aĩa sensibilis, desyderatiua, & imaginatiua. vid op posi. j. 156. vbi hr ꝙ aliqua carẽt imaginatiua. Vide contr. Zim.

* a. l. põt.

*Oẽ,ĩ quo manifesta tur, aut manifesta bit᷑ quod pficit᷑, fm ꝙ formæ pficiunt᷑ p mãs, necessario est anima. tus non videatur vti in sua actione instrumento corporali, sicut aliæ virtutes animæ vtuntur. Et ideo non fuit manifestum ex prædicto sermone vtrum sit perfectio, aut non. * omne enim, in quo manifestatur, aut manifestabitur quod perficitur, secundum quòd formę perficiuntur per materias, necessario est anima. Et, cùm declarauit quod hoc latet in intellectu, incœpit demonstrare quæ pars duarum contradictoriarum in hac intentione quærenda est magis manifesta in opinione hominum, & secundum quòd apparet, donec hoc declaretur ratione demonstratiua post, & dicit, sed tamen videtur esse aliud genus animę, &c. idest, sed tamẽ melius est dicere, & magis videtur esse verum post perscrutationem, vt istud sit aliud genus animæ. & si dicatur anima, erit secundum æquiuocationem. &, si dispositio intellectus sit talis, necesse est vt ille solus inter omnes virtutes animæ sit possibilis vt abstrahatur à corpore, & non corrumpatur per suam corruptionem, quemadmodum sempiternum abstrahitur. & hoc erit, cũ quandoq; copulatur cum illo, & quandoq; non copulat᷑ cum illo.

Magis vr̃ eẽ verũ vt intells sit aliud genus aiæ. & si dicatur aia, erit fm æquiuocationẽ. Idẽ. 3. h⁹ cõ. 5.

Reliquæ autem partes animæ manifestum ex his quòd non separabiles sunt, sicut quidam dicunt: ratione autem quòd alteræ manifestum: sensitiuo enim esse & opinatiuo, alterum: siquidem & sentire ab ipso opinari. similiter autem & aliorum unũquodq; quæ dicta sunt. E

SOPH. *Cæteras autem partes animæ ex his perspicuum est non esse separabiles, ut nonnulli dicunt: quas tamẽ diuersas esse ratione perspicuum est: sensitiuo enim esse, & opinatiuo, diuersum est. si quidem sentire & opinari: itémq; cæterorum quæ diximus unum quodq;.*

Aliæ vero partes animæ manifestum est ꝙ sunt non abstractæ, sicut dicunt quidam, sed tamen manifestum est ꝙ sunt diuersæ secundum intentionem. Esse enim alicuius in sensu aliud est à suo esse in cogitatione. sentire enim aliud est á cogitare. & similiter de vnaquaq; aliarum prædictarum. F

22 Cùm declarauit quòd latet de intellectu vtrum sit abstractus, aut non, quamuis manifestius est vt sit abstractus secundum quòd est non anima, incœpit declarare quòd contrarium est in alijs partibus animæ, & quòd videntur esse non abstractæ, & dicit. Aliæ vero partes animæ, &c. idest, manifestum est ex sermonibus prædictis in definitione animę, quòd aliæ partes animæ, non sunt abstractæ. declaratum est enim in vnaquaque earum quòd est perfectio corporis naturalis organici. perfectio enim est finis, & complementum perfecti: finis autem non separatur à finito: vnde necesse est vt illæ partes animæ sint non abstractæ. Et, cùm declarauit quòd dubium est de quibusdam harum virtutum, vtrum sint abstractæ, aut nõ, & quòd in quibusdam manifestum est quòd sunt non abstractæ, incœpit demonstrare quòd est illud, quod manifeste videtur existere in omni-

Finis nõ separat᷑ a finito.

A omnibus,& est illud,quod hæc quatuor genera sunt diuersa secundum intentionem,& dicit,sed tamen manifestum est quòd sunt diuersæ secundum intentionem,&c.idest,sed tamen manifestum est per se quòd omnes istæ virtutes sunt diuersæ secundum intentionem,& sensum: & quòd esse virtutis,quæ constituitur per sensum,aliud est ab esse virtutis, quæ constituitur per cogitationem:cùm actio cuiuslibet istarum sit altera ab actione sui comparis.sentire enim, quod ẽ actio virtutis sensus, aliud est ab intelligere,quod est actio virtutis intellectus. Deinde dicit & cuiuslibet aliarum prædictarum, idest,& similiter apparet in diuersitate aliarum virtutum prędictarum in intentione,& definitione,quia differunt etiam in actionibus, Sentire est actio.opp. .j.52.Vide cõr.Zim.

Adhuc autem quibusdam quidem animalium omnia insunt hæc:quibusdam vero quædam horum:alteris autem vnum solũ. hoc autem facit differentiam animalium. propter quam autem causam sit factum,posterius intendendum est. Similiter autem &
B circa sensus accidit. alia quidem enim habent omnes, alia vero
SOPH. quosdam,quædam vero vnum maxime necessarium,tactum.

*Præterea uero nõnullis animalibus ad sunt omnes hæc: in quibusdã nonnullæ:in aliis una duntaxat.quæ res facit differentiam animaliũ. de causa uero post considerabimus. simile quoddam in sensibus euenit: quædam enim habent omnes:quædam nonnull*os : quædam unum qui maxime necessarius est , tactum.* *al.l.pauciores.

Quoniam autem quædam animalia habent omnia ista,& quædam vnum tantum,& q̃ hoc facit diuersitatem inter animalia,& quare perscrutandum est post.Et simile huic contingit in sensib⁹. quædam enim habent omnes sensus,& quędam quosdam,& quędam vnum.& est vnum,quod est valde necessarium.s.tactus.

23
C Quoniam autem quædam animalia habent istas quatuor virtutes, & quædam habent quasdam istarum virtutum,& quædam habent vnam tãtum,& qui modi sint isti modi animalium,& quòd hoc inducit diuersitatem inter animalia,& qua de causa inducuntur hæc in animalibus,dicendum est post. Hoc enim quod accidit animalibus in quatuor virtutibus animæ,quas numerauimus, simile accidit animalibus in virtutibus sensus tantum.quædam enim animalia habent quinq; virtutes sensus, & quędam quasdam tantum,vt talpa:& quædam vnum.s.tactum, vt* spongia maris.& sermo eius in hoc capitulo est manifestus per se. 3.de aĩa a te.cõ. 59. vsq; in finem. * Spongia maris hẽt vnũ sensũ s.tactũ. vide supra c. 16.& 1.de Aĩa.83.

Quoniam autem quo viuimus,& sentimus dupliciter dicitur, sicut quo scimus:dicimus autem hoc quidem scientiam,illud autẽ animam:vtroq; enim horum dicimus scire,similiter & quo sanamur,aliud quidem sanitas est,aliud autem parte quadam corporis

ris aut & toto. horum autem ſcientiaq; & ſanitas forma & ſpecies quædam & ratio & vt actus ſuſceptiuorum, hæc quidem ſcientifici, illa vero ſanabilis. videtur enim in patiente & diſpoſito actiuorum ineſſe actus, anima autem hoc quo viuimus & ſentimus & mouemur & intelligimus primo. Quare ratio vtiq; quędam erit & ſpecies, ſed non vt materia & ſubiectum. D

SOPH. *Quoniam autem id quo uiuimus & ſentimus duobus modis dicitur, quemadmodum id quo ſcimus: horum autem unum dicimus ſcientiam, alterum animam: nam utroq; eorum ſcire dicimus. ſimiliter etiã id quo ſani ſumus, tum ſanitate, tum parte aliqua corporis, uel etiam toto: horum autem ſcientia quidem & ſanitas forma eſt et ſpecies quædam, & ratio, & uelut actus receptiuorum, illa quidem eius quod ſcire, hæc uero eius quod ſanari poteſt: uidetur enim in eo quod patitur, atq; afficitur effectiuorum ineſſe actus, Anima uero id eſt quo uiuimus & ſentimus & διανοούμεθα primò, profecto anima ratio quædam erit & ſpecies, non autem ut materia & ſubiectum.* E

Et, quia illud, per quod viuimus, & ſentimus, dicitur duobus modis: & ſimiliter dicimus in re, per quam ſcitur. quorum vnus eſt ſcientia, & alius anima: quoniam per vtrumque iſtorum dicimus quòd ſcimus. & ſimiliter dicimus in re, per quam ſanatur, quòd vna eſt ſanitas, & alia eſt aliquod membrum corporis, aut totum corpus. & ſcientia eſt ex iſtis. & ſanitas eſt aliqua forma, & intentio in actu in illis duobus recipientibus: quorum hoc recipit ſciẽtiam, & hoc recipit ſanitatem. exiſtimatur enim quòd actio agentium, non eſt niſi in recipiente paſsionem, & diſpoſitionem. anima autem eſt illud, per quod primo viuimus, & ſentim⁹, & diſtinguimus: neceſſe eſt ergo vt ſit aliqua intentio, & forma, non quaſi materia, & quaſi ſubiectum. F

24 Modo reuerſus eſt ad declarandum ꝙ anima eſt ſubſtantia ſola ſecundum formam, non ſm materiam, neq; ſm compoſitum ex eis, ſ. corpus. Et d. Et, quia illud, per quod viuimus, & ſentimus, &c. i. &, quia manifeſtũ eſt per ſe ꝙ actio nutrimenti, & ſenſus, & ſcientiæ, & aliarum virtutũ animæ attribuitur nobis per duo: quorum vnum eſt per ipſam virtutem, & aliud per habens illam virtutem. v. g. ꝙ ſenſus attribuitur nobis ꝑ ſenſum & per viſum ſentiens, quandoq;. n. dicimus ꝙ videmus per viſum, & qñq; per oculum. & ſimiliter in ſcĩa qñq; dicimus ꝙ ſcimus per ſcientiam, & quandoque per animam: quæ eſt virtus habens ſcientiam. & ſimiliter eſt de omnibus virtutibus animatis. verbi gratia ꝙ dicimus qñq; ꝙ ſumus ſani

Vt. 1. d̃ aĩa 65. & 3. d̃ Aĩa. prio.

A sani sanitate, & q̄nq; per corpus sanum, aut per membrum sanum. Et, cū posuit hanc propositionem pro manifesta per se, & inductionem, incœpit ponere aliam propositionem, & d. & scīa est ex istis, &c. idest & apparet per vnum istorum duorum modorum, quod est quasi scientia de anima, & sanitas de corpore, ꝙ vnum est forma, & aliud est materia. forma enim est ex istis, & est intentio, quæ inuenitur in duobus recipiētibus ea, s. in sapiente scientiam, & recipiente sanitatem. vnde necesse est vt omnis actio attributa alicui enti propter aliqua duo existentia in eo, vt vnum eorum sit materia, & aliud forma. sed dimisit hanc conclusionem: quia bene apparebat ex his, quæ posuit. D.d. existimatur enim ꝙ actio agētium, &c. idest & diximus ꝙ vnum eorum duorum est forma: & est illud, quod est quasi scientia, & sanitas: quia sanitas, & sciētia, & similia sunt actiones agētis, i. dantis sanitatem, & largientis: & actio agētis est illud, quod existit in recipiente, & est forma. vnde necesse est vt scientia sit existens quasi forma, & anima quasi materia. Et, cùm declarauit ꝙ omnis actio attributa B alicui enti propter aliqua duo, necesse est vt alterum eorum sit materia, & alterum forma: & fuerit manifestum ꝙ propter formam attribuit actio enti primitus: & ꝙ actiones istæ animæ videntur attribui corpori, & animæ, sed primo animæ, secundo corpori: concluditur ex hoc ꝙ anima est forma, & corpus materia. Et d. anima autem est illud, per quod primo viuimus, &c. sed non propalauit nisi quasdam istarum propositionū, & dimisit quasdam, quia erant manifestæ. & syllogismus sic cōponitur. Actiones animati attribuuntur corpori, & animæ insimul: & omnis actio, quæ attribuitur alicui enti propter aliqua duo, necesse est vt vnum eorum tantum sit materia, & aliud forma: ergo alterum istorum duorum, s. corporis, & animæ est forma, & alterū materia. Et, cùm coniunxerimus* huic ꝙ pp formam attribuitur actio primitus enti, & ꝙ ista conuertitur: & cū coniunxerimus suæ conuersæ ꝙ actio attribuitur animato per animam primitus: concludetur ex hoc ꝙ anima est forma, & corpus materia.

Propter formā attribuitur actio enti primitus. Idē. 2. Ph. 37. & 3. Ph. 1. & 9. Meta. 20. & 2. de Genet. 53. Oīs actio, q̄ attribuitur alicui enti pp aliqua duo, necesse est vt vnū eorū tm̄ sit mā, & a'iđ forma. Idē 3. de Aīa cō. 36. * Dubiū ē pp c. 3. primi de Aīa vbi ponit actionē attribui aīæ pp corp⁹. Vide cōt. Zim.

C Tripliciter enim dicta substantia, sicut diximus: quarum hæc quidem species: illud autem materia: aliud autem ex vtrisq;. horū autem materia quidem, potentia, species autem, actus: postea ex vtrisq; animatū: non corpus est actus aīæ, sed ipsa corpis cuiusdā.

SOPH. *Cum enim tribus modis substantia dicatur, ut diximus: quorū aliud est species, aliud materia, aliud id quod ex utrisq; constat: atq; horum quidem materia est potentia, species autem actus: cum id quod ex ambobus constat animatum sit, profecto corpus non est actus animæ, sed ipsa corporis cuiusdam.*

Qm̄ autem substantia dicitur tribus modis, sicut diximus, materia, s. & forma, & compositū ex eis: & materia istorum est poten-
89 tia, & forma est endelechia, & quod fit ex eis, est animatum: tunc corpus nō est perfectio aīæ: sed aīa perfectio alicuius corporis.

Ista

25 Ista est alia declaratio à prædicta q̀ anima est substantia s̄m formam, non s̄m materiam. sed, quia ista declaratio dat causam, & esse, prima autē dat tantum esse, induxit eam quasi causam sermonis prædicti, & dixit. & quia iam prædiximus q̀ substantia dicit᷑ tribus modis, materia, & forma, & compositum ex eis: & esse materiæ est in potētia, & esse formæ est endelechia, & actu: & compositum ex anima & corpore est animatum, & per alterum eorum est in potentia animatum, & per alterum in actu: manifestum est q̀ anima est endelechia corporis, nō corpus animæ. est enim animatum in actu per animam: & quod est in actu debet esse endelechia ei⁹, quod est in potentia, & non econuerso. Et hoc intendebat, cùm dixit & quod fit ex eis est animatum .i. & quod fit ex eis est animatum in actu per animam, & in potentia per corpus, necesse est vt corpus nō sit endelechia animæ, sed anima corporis. D

Quę sit demũ dans cām, & eé. vid 2. Cœ. 35. & prio Phy. 2.

Et propter hoc bene opinantur quibus videtur neq; sine corpore esse, neq; corpus aliquod anima. corpus quidē enim non est: corporis autem aliquid est. & propter hoc in corpore est, & corpore huiusmodi: & non sicut priores ad corpus aptabāt ipsam nihil diffinientes in quo & quali: & vere cùm nō videatur accipere quodlibet contingens. sic autem fit & secundum rationē: vniuscuiusq; enim actus in potentia existente, & in propria materia aptus nat⁹ est fieri. Quod quidem igitur actus est quidam & ratio potētiam habentis esse huiusmodi, manifestum ex his. E

SOPH. *Quamobrem probè censent ii quibus uidetur neq; sine corpore esse, neq; corpus aliquod anima: corpus enim non est, sed corporis aliquid: & propterea inest in corpore, & in corpore tali. & non quemadmodum superiores in corpus eam coniiciebāt, nulla præterea addita distinctione, in quonam illo, & quali: præsertim cum non uideatur quodlibet recipere quodlibet. hoc autem pacto res ratione procedit: uniuscuiusq; enim actus in eo quod est potentia, & in sua ac idonea materia, natura comparatum est ut fiat. Animam ergo actum esse quendam & rationem eius quod habet potentiam ut tale sit, ex his perspicuum est.* F

Et propter hoc bene existimauerunt dicentes q̀ anima non est extra corpus, neq; est corpus. corpus autem non est, sed est perfectio corporis. Et propter hoc est in corpore, & in tali corpore. non sicut fecerunt Antiqui in ponendo eam in corpore absq; determinatione illius corporis, q̀ corpus sit, & cuiusmodi. & hoc licet nō quodcunq; recipiat quamcunq;.

26 Et propter hoc, quod apparuit de anima, quod est endelechia corporis naturalis, rectè dixerunt opinantes q̀ anima nō est extra corpus, neq; est corpus. endelechia enim talis est, s. vt sit in corpore, & quòd nō sit corpus.

corpus

A corpus enim non perficitur per corpus, cum corpus nō sit innatum, vt sit in subiecto. Et hoc intendebat, cùm dixit, corpus autem non est, sed est perfectio corporis. qm̄ autem est corpus, fm quod est perfectio non ē possibile, sed existit in corpore. D.d. Et propter hoc est in corpore, &c. idest & ex hoc modo, quem dedimus in substātia animæ, possibile est dare causam, propter quam aīa existit in corpore, & corpus recipiens eam est tale, non ex illo modo, quem dederunt Antiqui in substantia animæ, cum dixerunt ꝙ est corpus, & ꝙ intrat aliud corpus, & nō determinauerunt quæ natura est, natura illius corporis, & quare habuit proprium, vt esset anima tum absq; alijs corporibus, & ex quo modo fuit consimilitudo inter hæc duo corpora, s. ꝙ vnum recipit alterum, cū non quodcunq; recipit quodcunq;. Necesse est enim istis hominibus dare causam, propter quam hoc corpus recipit illud corpus, quod est anima. & necesse est eis dicere, quare hoc corpus, quod est anima, existit proprie in hoc corpore, & non in alijs. Curp' nō pficit' per corpus, cū nō sit innatum eē in subiecto.

De hoc vide. 1. de Aīa. 75.

Et hoc intendebat, cùm d absq; determinatione illius corporis, ꝙ corpus B sit, scilicet receptum, & cuiusmodi, s. recipiens. Et d. hoc, quia definitiones demonstratiuæ innatæ sunt dare causas omnium, quæ videntur in definito. &, si definitio non erit talis, non erit definitio.

Defiōnes dmratiuę innatę sunt dare cās oīum, quę vīnt in definito. Idē 4. ph. 31. et 1. de Aīa. 11. & 4. Cæ. 2.

SVMMA SECVNDA.

De Animæ potentijs, eorum ordine, ac quo pacto definiri debeant.

Otentiarum autem animæ, quæ dictę sunt, alijs quidē insunt omnes, alijs vero quædam harum, quibusdam vero vna sola. potētias vero dicimus, vegetatiuum, sensitiuum, appetitiuū, motiuum fm locum, intellectiuū. Inest autem plantis vegetatiuum solum: alteris autem hoc, & sensitiuum: si autem sensitiuum & appetitiuum: appetitus quidem enim desiderium, & ira, & voluntas sunt: Animalia autem omnia habent vnum sensuum, tactum. cui autē sensus inest, huic C & lętitia & tristitia, & dulce, & triste: quibus aūt hęc, & concupiscentia: delectabilis enim appetitus hæc.

SOPH. *Potentiæ porrò animæ quas commemorauimus, in aliis insunt omnes: in alijs nonnullæ earum: in aliquibus una duntaxat. potentias autē diximus, nutritiuum, sensitiuum, appetitiuum, motiuum motu loci, dianoeticum. ac plantis quidem adest tantummodo nutritiuum: aliis autē, tum hoc, tum etiam sensitiuum: quòd si sensitiuum, & appetitiuum etiam: appetitus enim cupiditas est, & ira & uoluntas: cuncta autem animalia unum habent ex sensibus, tactum. cui autē sensus inest huic & uoluptas & dolor, & iucundum & molestum: in quibus autē hæc insunt, & cupiditas inest: hæc enim est appetitus iucundi.*

Istæ

Istæ autem virtutes animæ, quas diximus, inueniuntur in quibusdam animalibus omnes, sicut diximus, & in quibusdam quędam, & in singularibus, i. in paucis inuenitur vna. Et appellamus virtutes, nutritiuam, & sensibilem, & desyderatiuam, & mouentem in loco, & distinguentem. Et istarum in plantis est sola nutritiua: in alijs vero est ista, & sensibilis, & desyderatiua. desyderium enim est appetitus, & ira, & voluptas. Et omnia animalia habent saltem vnum sensum, s. tactum: & omne habens sensum habet voluptatem, & tristitiam. & omne habens istas habet appetitum. appetitus enim est desyderium voluptatis. D

27 Cùm voluit incipere loqui de vnaquaq; virtutum animæ, incœpit primo numerare eas esse, & q̃ quædam animalia habent proprie quasdam earum, s̃m q̃ artifex ponit subiectū suæ artis. Artifex enim necesse est vt ponat subiectum, de quo loquitur, & diuidit genera eis quasi manifesta in esse. artifex enim non potest demonstrare subiectum suę artis, neq; species illius subiecti. & quod dixit in hoc capitulo, est manifestum. Et hoc, quod dixit in singularibus, intendit & in paucis, idest & in paucis animalibus existit vna virtus sensuum, s. tactus. D. d. Et appellam⁹ virtutes, &c. idest, & cum dixerimus virtutes, intelligenda est virtus nutritiua, & sensibilis. Et intendit per nutritiuam omnia principia, quæ agunt in nutrimento: & sunt tria, s. nutrimentum, & augmentum, & diminutio. Et intendit per desyderium appetitum ad cibum. & ideo separauit ipsum à mouente in loco, & posuit ipsum genus per se: cùm ista virtus inueniatur in animalibus, quæ non mouentur. & intelligit per distinguentē intelligentem. D. d. & istarum in plantis, &c. i. in plantis autem inuenitur sola nutritiua. in animalibus vero sensus, qui est tactus, & desyderium, quod est desyderium nutrimenti. & hoc est cõe omnibus. D. d. desyderium enim est appetitus & ira, & voluptas, i. & intendimus per desyderium appetitū. desyderium enim dicitur de appetitu, & de ira, & voluptate, & vniuersaliter de pluribus. Et voluit declarare q̃ appetitus existit in omni animali habenti sensum: quia hoc nõ fuit manifestum sensui. & d. & omne habēs sensum habet voluptatem. & sermo eius in hoc cap. est manifestus. E F

Artifex nõ p̃t demõstrare sub̃m suæ artis, neq; spēm illi⁹ sub̃ti. Insiãtia ē de sub̃to lib. elēchorum, & de igne. 4. Cœ. c. 32. Sed 1. phy. cõ. vlt. & 3. phy. 22. & 26. & 12. Me. c. 5. & 6. Met. c. 1. idē sentit, qđ sentit hic. viđ cõt. Zim.

Adhuc autem alimenti sensum habent: tactus enim alimēti sensus: siccis enim & humidis & calidis & frigidis aluntur omnia viuentia: horum autem sensus tactus: sed aliorum sensibilium secundum accidens: nihil enim in alimentum confert sonus, neq; color, neq; odoratus. humor autem vnum aliquod est tangibilium. Exuries aūt & sitis concupiscentia. & exuries quidē calidi & sicci: sitis aūt frigidi & humidi. sapor vero vt delectamentū horū est.

SOPH. *Præterea uero sensum habent alimenti: nam tactus, sensus est alimenti: cuncta enim uiuentia siccis aluntur & humidis & calidis &* frigidis:

A *frigidis: quorum sensus, tactus est: cæterorum autem sensibilium per accidens: nihil enim ad alimentum confert sonus, nec color, nec odor: sapor autem unum quoddam est de tangilibus: fames uero & sitis cupiditas est: ac fames quidem calidi & sicci: sitis uero frigidi & humidi: porrò sapor est ueluti quoddam eorum condimentum.*

Et etiam habet sensum nutrimẽti. qm̃ distinctio cibi est sensus. Omne enim viuum non nutritur, nisi per siccum, & humidum, calidum, & frigidum. & tactus sentit ista. sentiens autem alia sensibilia est secundum accidens in cibo: quoniam non iuuatur aliquid in cibo per vocem, nec per colorem, neq; per odorem. sapor autem est vnum tangibilium. fames autem, & sitis est appetitus. Fames autem calidi, & sicci: Sitis vero frigidi, & humidi: Sapor autem est quasi causa istorum.

28 Cùm posuit q; omne animal habet sensum tactus, & desyderiũ ad nu-
B trimentum, & in declarando hoc non sufficit inductio, incœpit declarare hoc ratione, & d. & etiam habet sensum nutrimenti, i. & etiam necesse est vt omne animal habeat sensum, per quem comprehendat conueniens, & inconueniens ex nutrimentis: vt expellat nocumentum, & attrahat iuuatiuum. Et hoc fuit, quia nutrimentum eius non existit in potentia in pluribus rebus, sicut est in plantis. & ideo plantæ non indigent sensu, quo distinguant cibum. Et iste locus indiget magna consyderatione. Et, cũ narrauit q; necesse est q; omne animal habeat sensum, quo distinguat cibũ, incœpit declarare quis sensus est iste sensus, qui est necessarius in distinguendo cibum, & d. Omne enim viuum non nutritur, &c. i. &, quia omne viuum non nutritur nisi per siccum, & humidum, calidum, & frigidum: cum nutrimentum est loco eius, quod dissoluitur ex elementis, ex quib[9] componitur: necesse est vt sensus nutrimenti sit sensus, qui innatus est cõprehẽdere has qualitates: & iste sensus est tactus. Et quasi dicat, oẽ viuum
C non nutritur, nisi per siccum, & humidum, & calidum, & frigidũ: & sensus tactus est illud, quod sentit ista: necesse est vt tactus sit sentiẽs, quod distinguit cibum. omne igitur animal habet tactum necessario. D. d. Sentiens autem alia sensibilia, &c. i. sensus autem comprehendentes alia sensibilia, accidentaliter sentiunt cibum, i. non sunt necessarij in distinguẽdo cibum, fm q; est cibus, cùm accidentaliter sentiant cibum: sensibilia enim eorum non sunt in cibo, fm q; est cibus. & hoc intendebat, cùm d. qm̃ non est in cibo, &c. i. secundum q; est cibus. D. d. sapor autem est vnum tangibilium. i. sapor autem, si existit in cibo, fm q; est cibus, est vnus modorũ rerum tangibilium. & sensus gustus est aliquis tactus. Et propter hoc, qđ d. opinandum est q; iste sensus existit etiam in omni animali, sicut sensus tactus, cum sit quasi species eius: & post declarabitur qualiter est in rei veritate. Et, cùm narrauit q; frigidum, & calidum, & humidum, & siccum existunt in cibo, fm q; est cibus, & sapor existit in eo secundũ q; est cibus, incœpit

Vide 3. de Aĩa. 61. & 12. Met. 36 ad qd dati sint sensus. Vide ĩfra 8. cõ. 124. & ibi Thē.

Sensus gustus est aliquis tact[9]. Vide ĩfra cõ. 94.

incœpit declarare modum, sm quem existit quodlibet istorum in cibo, & d. fames autem, & sitis, &c. i. & si sapor existit in cibo, in eo q est cibus, tñ primæ qualitates existunt in eo primo, & essentialiter. Et signum ei⁹ est q, cùm desyderat cibum animal, non desyderat nisi calidum, & frigidū, & humidum, & siccum. Fames enim est appetitus calidi & sicci: & sitis frigidi & humidi. & non desyderat dulce, neq; amarum. Sapor autem est cō iunctus cum istis qualitatibus. Et hoc intendebat, cùm dixit. Sapor autē est quasi causa istorum. i. causa, q animal sentit conueniens ex illis, & nō conueniens. Et non intendebat hic p causam, causam in esse: primæ enim qualitates sunt causa saporis. Et forte intelligit q sapor est causa, pp quā animal vtitur cibo, propter delectationem coniunctam cum ea. D

Certificandum autem de his posterius est: nunc autem in tantum dictum sit, q animalibus habentibus tactum & appetitus in sit: de phantasia autem immanifestum, posterius autem intendendum est. Quibusdam vero adhuc inest & secundum locum motiuum: alteris autē intellectiuum & intellectus, vt hominibus, & si aliquod alterum huiusmodi est, aut & honorabilius. E

SOPH. *Sed de iis postea dilucidius agendum est: nunc hoc tantum dictum sit, quòd animalibus habentibus tactum, appetitus quoq; inest: de phantasia autem non patet, sed post considerandum est. quibusdam autem præter hæc, inest etiam motiuum motu loci: aliis autem & dianoeticū & intellectus, ut hominibus, & siquid extat eius generis aliud, uel etiam nobilius.*

Et hoc declarandum est post: in hoc autem loco cōtenti sumus hac determinatione, & est q omne viuum, habens tactum, habet desyderium. De imaginatione autem latet, & quærendū est post. Et ponamus cum hoc mouēs in loco etiam: & in alijs distinguēs, & intell's, vt in hoībus, & in aliis rebus, si fuerint sic, aut meliores. F

29 Quia vult ponere hic numerum istarum virtutū, sm q artifex ponit subiecta suæ artis, non vult ponere, nisi illud, quod manifestum est per se, & dimittit alia, quæ non sunt manifesta, quousq; perscrutetur de eis. Et ideo d. Et hoc declarandum est post. In hoc aūt loco contenti sumus hac determinatione, idest quæ est manifesta per se, aut ferè, s. q omne animal carens tactu, caret desyderio. hoc enim est manifestū per se. Deinde narrauit q hoc latet de imaginatione, & d. De imaginatione autē latet idest vtrum imaginatio existit in omni habente sensum tactus, aut non. D.d. Et ponamus cum hoc mouens in loco. i. & ponamus pro manifesto q oē motum in loco est imaginans. Et potest intelligi & ponamus in numero istarum virtutum, quæ manifestæ videntur, & differūt in definitione, & essentia virtutem mouentem in loco. & intendit virtutem concupiscibilem. D d. & in alijs distinguens, & intellectus. idest & ponamus etiam

A pro manifesto ꝙ virtus cogitatiua,& intellectus exiſtũt in alijs modis animalium, quæ non ſunt homines,& ꝙ proprie ſunt in aliquo genere, vt in hominibus, aut in alio genere, ſi demonſtratio ſurgat ꝙ alia ſunt huiuſmodi. & hoc erit, ſi fuerint æquales hominibus, aut meliores eis.

Manifeſtum igitur eſt qm̃ eodem modo vna vtiꝙ erit ratio animæ,& figuræ: neꝗ enim ibi figura eſt præter triangulum & figuras quæ conſequenter ſunt, neꝗ hic anima, præter prædictas eſt. fiet autem vtiꝙ & in figuris ratio cõis, quæ conuenit quidẽ omnibus, propria autem nullius erit figuræ. ſimiliter autem & in dictis animabus. vnde ridiculum eſt quærere cõem rationẽ in his, & in alteris, quæ nullius erit eorum quæ ſunt propria ratio, neꝗ ſm propriã & indiuiduam ſpeciem, dimittentes huiuſmodi.

SOPH. *Perſpicuum igitur eſt perinde unam eſſe animæ rationem, atq; figuræ: neq; enim illic figura ulla eſt præter triangulum, & eas que deinceps ſunt: neq; hic anima ulla præter eas quæ dictæ ſunt. fieri tamen poterit, & in figuris ratio communis, quæ omnibus quidem congruat, propria autem nullius ſit figuræ: ſimiliter etiam in dictis animabus. Ideirco ridiculum eſt & in his & in cæteris communem quærere rationẽ, quæ nullius eorum quæ ſunt erit propria ratio, neq; ex propria & indiuidua ſpecie, hac tali prætermiſſa ratione.* B

Dicamus igitur ꝙ manifeſtum eſt ꝙ ex via vnius exempli eadem erit definitio animæ, & figuræ. non enim eſt illic perfectio extra virtutes prædictas: ſed poſſibile eſt in figuris etiam vt ſit definitio vniuerſalis conueniens omnibus figuris, & non ſit propria alicui earum. & ſimiliter ex omnibus prædictis. Et ideo qui quæſierit in iſtis, & in aliꝭs ſermonem vniuerſalem, qui nõ eſt, neꝗ eſt
C proprius alicui ex omnibus, neꝗ eſt ſecundum modum hunc cõuenientem, qui non diuiditur, & dimiſerit talem ſermonem, rectum eſt vt derideatur.

30 Cùm genera accepta in definitionibus, aut ſunt vniuoca, vt animal in definitione hominis, aut dicta multipliciter, vt †ens, & potentia, & actus, incœpit declarare cuiuſmodi ſit genus acceptum in definitione animæ, & d. non eſt æquiuocum, neq; vniuocum. Et d. dicamus igitur ꝙ manifeſtũ eſt, &c. i. dicamus ꝙ manifeſtum eſt ex exemplo ꝙ illud, quod dat definitio animæ vl'is ex intentione cõi omnibus partibus animæ eſt ſimile illi, quod dat definitio figuræ vniuerſalis omnibus figuris. manifeſtum eſt. n. per ſe ꝙ ſicut nulla perfectio eſt alicuius partis animæ extra perfectionem vl'em, quam accepimus in definitione omnium virtutum: & ſi iſtæ virtutes ſint diuerſæ in intentione propria vnicuiq; earum: ita non eſt hic figura aliqua extra definitionem figuræ vniuerſalis: licet figuræ differant ab- inuicem

†Ens, potẽtia, & act⁹ ſunt multipl'r dcã. Idẽ, 1, Phy. 13, & 4. Meta. 2. 5. Meta. 14. 7. Me. 15, 12. Me. 21. 22.

Genera accepta i definitiõib⁹ aut ſt vniuoca, aut ſunt multipl'r dicta Cõſiſe hr. 4. Me. c. 1 & 5. Met. c. 4 & 1. de Aïa c. 7. et 3. de Aïa cõ. 4. & 1 Phy. cõ. 4.

inuicem in terminis proprijs. quædam enim est rotunda, & quædam re- D
cta, & quædam composita ex vtroq́. Et hoc exemplum est valde simile definitioni animæ. non. n. est ex definitionibus æquiuocorum nominũ. quoniã, si ita eēt, tunc Geometria esset sophistica, neque esset ex generibus, quæ dicuntur vniuoce. q̄m, si ita esset, tunc necesse esset vt alterum duorum foret, aut vt sit hic vna virtus in definitione, & in nomine, in qua communicent omnes virtutes quas numerauimus: quemadmodum modi animalium conueniunt in definitione animalitatis simplicis: aut vt omnes virtutes animæ sint eædem in definitione, & essentia, Et, cùm narrauit φ definitio aīæ per exemplum est similis definitioni figuræ, incœpit dare modum consimilitudinis, & d. sed possibile est in figuris etiã &c. & ista definitio non est vniuoca: sed quemadmodum possibile est in oībus figuris, licet differant, vt habeant definitionem vl'em magnam cōuenientem oībus eis, licet multum differãt in definitione & essentia: sic possibile est vt istæ virtutes diuersæ habeant vnam definitionem vl'em conuenientem oībus: sicut definitio figuræ conuenit omnibus figuris, & E
nulli appropriatur. D. d. Et ideo qui quæsiuerit, &c. & propter hoc, quod diximus, qui quæsiuerit in anima & in alijs similibus entibus vnam definitionem vl'em, que non appropriatur alicui ex oībus, & non est talis, qualis est ista definitio, quam dedimus in anima, sed sicut vniuersalitas definitionis animalitatis simplicis specierum animalis, aut etiam est vna idest vnius naturæ definitio, non diuisibilis secundum speciem, & qui dimiserit talem difinitionē, qualem dedimus, iustum est, vt derideatur: cũ isti duo modi definitionis non inueniantur in talibus naturis, & non inuenitur in eis, nisi iste modus definitionis, quo vsi sumus. qui enim laborat in dãdo in anima primum modum definitionis, est in hoc, quod laborat in quærēdo impossibile: sicut qui dimittit hanc definitionem in dimittendo possibile. dimittere enim possibile est simile secundum locutionem ad quærere impossibile.

Similiter autem se habent ei quod de figuris est, & quæ ſm animam sunt. semper enim in eo quod est consequenter, est potentia quod prius est, & in figuris & in animatis: vt in tetragono quidē trigonum est, in sensitiuo autem vegetatiuum. quare & ſm vnũquodq; quærendum quæ vniuscuiusq; anima, vt quæ plantæ, & quæ hominis, aut bestiæ. propter quam autem causam cōsequenter sic se habent considerandum est. sine quidem enim vegetatiuo sensitiuum non est: à sensitiuo aũt separatur vegetatiuum in plantis: iterum autem sine quidem eo quod potest tangere, aliorũ sensuum neq; vnus est: tactus aũt sine alijs est. multa enim animaliũ, neq; visum, neq; auditum habēt, neq; odoratus omnino sensum. F

SOPH. *Quemadmodum autem in figuris, sic etiã in anima res habet: semper enim in eo quod est deinceps, inest potentia id quod prius est, tum in*

figuris

A *figuris tum in animatis: ut in quadrato triangulus, in sensitiuo nutritiuum. Quare sigillatim quærēdum, quæ cuiusq; sit aīa, uerbi gratia quæ plantæ quæue hominis uel bestiæ. cur autem deinceps sic se habeant, considerandum est. nā sine nutritiuo, sensitiuum non est: à sensitiuo autem separatur nutritiuum in plantis: rursus sine tactiuo nullus aliorum est sensuum: tactus uero sine aliis est: pleraq; enim animalia neq; uisum neq; auditum nec odoris planè sensum sortita sunt.*

Et dispositio in aīa, similis est dispositioni in figuris. inuenitur enī semper in potentia in figuris, & in rebus animatis pręcedēs in consequente. v. g. triangulus in quadrato, & nutritiuū sensibili. Oportet igit̄ quærere in quolibet ꝙ est ſm suam definitionē: v. g. aīa plātæ qd est, & aīa bruti quid est. Et oportet quærere qua de causa sunt talis dispositionis ex cōsequētibus cū sensibile nō sit si- B ne nutritiuo: sed sensibile separat̄ in plātis. Et etiā nullus aliorum sensuum sit extra tactū: sed tactus est extra alios sensus. multa. n. viua non habent visum, neque auditum, neque odoratum, neq; alium sensum.

C

31 Cùm declarauit ꝙ definitio animæ est similis definitioni figuræ, incœpit declarare modum consimilitudinis & demonstrare cuius naturæ naturarum definitionum sit, & d. Et dispositio in anima similis est, &c. i. & dispositio in rebus, quæ continentur in definitione animæ est, sicut dispositio in rebus, quæ continentur in definitione figuræ. quemadmodū enim inuenitur in figuris prius & posterius: & prius existit in potētia in posteriori: ita est de virtutibus animæ. verbi gratia in figuris quidem triangulus est prior quadrato, & triangulus existit in potentia in quadrato. & ideo, si quadratum est, triangulus est, & non e conuerso. & similiter in virtutibus animæ. nutritiuum enim prius est sensibili et existit in eo in potentia, & si sensibile est, nutritiuum est, & non econuerso.

Et, cùm declarauit naturam istius definitionis,& quantum largitur de cognitione, dixit. Oportet igitur quærere in quolibet quid est,&c.i. cùm declaratum est ꝙ ista definitio animæ est de genere definitionis figuræ : & quemadmodum non sufficit in cognitione figuræ rectarum linearū,& figuræ circularis cognitio figuræ simpliciter, ita est in definitione aīæ vlis. quærēda est igit̃ post cognitionē istius definitionis vlis definitio ꝓpria vniuscuiusq; virtutis aīę,s.q̃ est aīa plantaꝝ, & q̃ aīa hoīs ꝓpria illi, et quę bruti. D.d. Et oportet quærere qua de cā sunt talis dispōnis.i.& oportet ꝑscrutari ēt quare inuenit̃ in virtutibus aīę prius & consequens. sensibile enim impōse est vt sit absq; nutritiuo. nutritiuum aūt potest esse absque sensibili.& hoc est in plantis. Et ēt apparet ꝙ impossibile est vt aliqs quatuor sensuum sit sine tactu : tactus aūt potest esse extra alios sensus plura enim aīalia carent visu,& auditu,& odoratu, & gustu. & hoc intendebat cùm dixit neq; alium sensum. Et iste locus indiget cōsyderatione. existimatur enim ꝙ gustus est vnus modorū tactus, secūdū ꝙ dixit* superius. Sed, si aliquod† animal nutrit̃ ex rebus carentibus sapore, tunc gustus illius aīalis non erit nisi fm calidum, & frigidum, & humidum, & siccum. D E

Nutritiuū pōt eē absq; sensibili. Idem supra.15.

Digressio qua q̃rit̃ vtrum oē aīal hēat gustum.

*Te.c.28.

† Si aliqd̃ aīal nutrit̃ ex reb9 carētibus sapore, gustus : eius est fm calidum ; & frigidum.

Aut intendit, cùm d. neq; alium sensum.i.ꝙ alius sensus non distinguit̃ in vltimo.i.in fine, a sensu tactus, fm ꝙ inuenitur in aīalibus perfectis. Et vl'r opinandū est ꝙ, si aīal habet sensum tactus, & nutritur a suis radicibus, sicut plantæ nutriuntur, vt dicitur de spongia maris, & istud aīal habet sensum tactus sine gustu. & forte innuit tales istos modos animalium. omne enim animal habens os habet aliquem gustum.

Et sensitiuorum autem, alia quidem habent fm locū motiuū, alia vero non habent: vltimum autem & minimum, ratiocinationem & intellectū: Quibus enim inest ratiocinatio corruptibiliū, his & reliqua omnia: quibus aūt illorum vnumquodq;, non omnibus ratiocinatio: sed quibusdam quidem neq; imaginatio : alia autem hac sola viuunt. De speculatiuo autē intellectu altera ratio est. ꝙ quidem igitur de horum vnoquoq; ratio, hęc proprijssima & de anima, manifestum est. F

SOPH. *Inter sensitiua etiā sunt quæ habeant motiuum motu loci, sunt quæ non habeant. ultima autem & minima rationem & dianœam: in quibus enim mortalium inest ratio, iis quoq; reliqua omnia insunt: in quibus autem unumquodq; illorum, in iis non omnibus inest ratio. sed quibusdam ne phantasia quidem: quædam, hac sola uiuunt. De contemplatiuo aūt intellectu alia est ratio. ac disputationem quidem de uno quoq; horum maxime etiam ad animam pertinere perspicuum est.*

Et ex eis, quæ sentiuntur, est ꝙ quędam habent motum in loco, & quædam non: cōplementum autem, & finis est illud, quod habet cognitionē, & distinctionem. omne enim ex rebus corruptibilibus

A bilibus habens cognitionē, habet omnia alia. quod autem habet vnum illorum, non est necesse vt habeat cognitionem: sed quædam non habent imaginationem, & quædam viuunt per ista tātum. Sermo autē de intellectu speculatiuo, & cogitatiuo alius est. Declaratum est igitur quòd sermo in vna quaque istarum virtutum, est sermo magis conueniens in anima.

32 Et cōprehenditur sensu ꝙ quædam animalia mouentur in loco, & est modus perfectus, & quędam nō. Complementum aūt aīalium, & finis eorum, qui intendebat in generatione, quæ cùm natura potuit pertingere, stetit, est modus aīalium habens virtutem speculatiuam & cogitatiuā i. intelligibilem. D.d. omne enim ex reb⁹ corruptibilibus, &c. i. & apparet ꝙ omne, habens virtutē cogitatiuā ex rebus generabilibus, & corruptibilibus, necessario habet alias virtutes animæ. Et dicit hoc, præseruando se à corporibus cœlestibus. declaratum est enim ꝙ illa non habēt de virtutibus animæ nisi concupiscentiam, & intellectum. Deinde dicit, quod aūt habet vnum illorū, &c. i. habens autē vnam virtutum, quæ sunt priores naturaliter intellectu, nō est necesse vt habeat cogitationem, aut intellectum: sed quædā non habent imaginationem, nedum habeant cogitationem: quędam viuunt per illa, quę sunt sub imaginatione ex virtutibus prioribus ea, & hoc intendebat, cū dicit. & quædam viuunt per ista tīn. Deinde dicit, sermo autē de intellectu speculatiuo, &c. i. sermo de eo est, ita ꝙ sit extra istam naturam. existimatur enim ꝙ non est aīa, neq; pars aīæ. & innuit nobilitatem eius, & diuersitatem illius ad alias partes. opinandum est enim ꝙ est ex natura supiori naturæ animæ. D.d. declaratū est enim, &c. i. Declaratum est igitur ex prædictis quod primū, quod intenditur de scientia animæ, quod est magis conueniens sermoni in anima, est loqui de aīa vniuscuiusq; istarum virtutum.

Corpa cœlestia de virtutibus aīæ nō habēt nisi cōcupiscētiā & intellectū. Idē. 12. Me. c. 36. Idē supra. ī hoc secundo. cō. 15. idē 1. Cœli. 90 & 2. Cœli 38. & 61. Intell's speculatiuus nō est aīa nec pars animæ: sed est de nā superiori aiæ. Idē su pra. cō 21. sed vide opp. 3. de Aīa. t. c. 1. Vide cōt. Zim.

B

SVMMA TERTIA.

De potentia Animæ vegetatiua.

C

Explicantur Animæ vegetatiuæ opera, redarguiturq; Empedocles de alimenti causa. Cap. 1.

Ecessarium autem est debentem de his perscrutationē facere, accipere vnūquodq; eorum quid est, postea sic de habitis aut & de aliis inuestigare. si autē oportet dicere quid vnumquodq; ipsorum: vt quid intellectiuū, aut sensitiuum, aut vegetatiuum, prius adhuc dicendum quid sit intelligere & quid sentire. priores enim potentiis actus & operationes sm rationem sunt. si autem sic, his autem adhuc priora opposita oportet considerare, de illis vtiq; primum oportebit deter terminare propter eandem causam: vt de alimento & sensibili & intelligibili.

SOPH. *Necesse autem est eum qui de his consideraturus est, sumere quid quodq; eorum sit, atq; tunc demum de his quae proxima ab his sunt, ac de reliquis exquirere. quod si oportet dicere quid quodq; ipsorum sit, ut quid intellectiuum aut sensitiuum aut nutritiuum, multo ante dicendum est quid sit intelligere, & quid sentire: nā operationes & actiones potentiis ratione sunt priores: quod si ita est, ac obiecta etiam multo prius quàm haec oportet considerasse, profecto de illis primum ob eandē cām differendū fuerit: ut de alimēto, & de sensibili, et de intelligibili.* D

Et indiget necessario qui voluerit ꝑscrutari de istis, scire vnā quāq; istarum quae sit: deinde post perscrutetur de contingentibus illis. Et, si necesse est dicere vnam quāq; istarum quae sit, verbi gratia intellectus qd sit, & sentiēs quid sit, & nutritiuum quid sit, oportet etiam praedicere intelligere quid sit. actiones enim & operationes praecedunt in intellectu virtutes. Et si ita sit, & cōsyderare de aliis rebus oppositis istis debet pręcedere consyderationem de istis, oportet nos vt intendamus ad definiendum istas primo propter istam cām, v.g. cibum, & sensatum, & intellectum. E

33 Cum declarauit quod definitio vniuersalis aīae praedicta nō sufficit in cognitione suae substantiae, incoepit dicere quid oportet scire de aīa post illam difinitionem, & d. Et idiget necessario, &c.i. & oportet necessario illum, qui voluerit acquirere perfectam cognitionem de anima, perscrutari de vnaquaq; virtutum aīae per se, quousq; sciat per demonstrationē vnamquāq; illarum quae sit, & quam naturam habet. verbi gratia, perscrutari quid est intellectus; & quid est sensus. Deinde post hoc perscrutari de vnicuiq; contingentibus istarum virtutum vniuersalibus, & propriis. v.g. vtrum virtus intelligibilis possit abstrahi, aut non. Et, cùm declarauit illud quod oportet perscrutari nos de anima, incoepit demōstrare viam ad hanc cognitionem: & quod est ex eis, quę sunt magis nota apud nos, & sunt posteriora in esse, ad ea, quae sunt magis nota apud naturam, quę sunt priora in esse. Et d. Et, si necesse est dicere vnamquāq; istarum, &c.i. & si oportet, fm ꝙ declarauimus, scire quae est vnaquaeq; istarum virtutum, necesse est praescire actiones proprias vnicuiq; istarū virtutum, quae sunt. verbi gratia quid est intelligere per intelligens, & sentire per sentiens, & nutrire per nutriens, cognitio enim actionum istarum virtutum, prior est apud nos in nr̄a prima cognitione, q̄ cognitio istarum virtutum. Et, cum narrauit ꝙ cognitio actionum debet pręcedere cognitionem virtutum, narrauit etiā ꝙ cognitio patientium illas actiones debet pręcedere cognitionem illarum actionum, propter illam eandem cām, propter quam debet praecedere cognitio actionum cognitionem virtutum, & d. Et, si ita sit, &c. idest. &, si ita sit, s. ꝙ debemus ire semp de eis, quae apud nos sunt magis nota, ad illa, quae sunt magis nota F

Idē. 1. Ph. 5 &. 1. de An. 11. idē hic supra. 13.

apud

A apud naturã, & consyderare de rebus oppositis istis virtutibus, & sunt passiua earum, debet præcedere consyderationem in actionibus, & in virtutibus, necesse est præscire primo cibum quid sit, quod est passiuum virtutis nutritiuæ, & sensatum q̃d sit, & intellectum quid sit, antequam sciatur nutrire, & sentire quæ sunt. Et vocauit ea opposita: passiuum enim, & actiuum videntur esse quodammodo opposita.

Passiuũ & actiuũ videntr quodã mõ opposita. Idẽ 1. de Gen. 50. & 1. de Cœ. 20. & 21.

Quare primo de alimento & generatione dicendum est. vegetatiua enim anima & aliĳs inest., & prima & maxime cõis potentia est animæ: ſm quam inest viuere omnibus. cuius sunt opera generare, & alimẽto vti. Naturalissimũ enim operũ viuentibus quæcunq; perfecta & non orbata aut generationem spontaneam habent, facere alterum quale ipsum, animal quidem animal, planta aũt plantam: quatenus ipso semper & diuino & immortali participent: ſm q̃ possunt. omnia enim illud appetunt, & illius causa
B agunt omnia quæcunq; agunt secundum naturam.

SOPH. *Quare primum de alimento & de generatione dicendum est. nam nutritiua anima & cæteris inest, & prima & maxime communis est animæ potentia, ex qua inest uiuere in omnibus: cuius officia sunt, generare & alimento uti: hoc enim est maxime naturale inter omnia officia uiuentium, quæ perfecta sunt & non mutila, aut sponte sua nascantur, procreare aliud quale ipsum est, animal, animal: planta, plantam: ut æternitatem & diuinitatem participent quoad possunt: cuncta enim illud appetunt, & illius causa agunt, quæcunque secundum naturam agunt.*

Oportet igitur primo loqui de nutrimento, & generatione. Anima enim nutritiua est prior in oĩbus viuentibus, & est vniuersalior virtutibus aĩæ, quibus viuum viuit. Et actiones istius
C sunt generare, & vti nutrimento. q̃m actio, quæ magis conuenit naturæ omnis viuentis ex eis, quæ sunt pefecta, & non habent occasionem, neque generantur casu per se, est vt agat aliud simile: animal enim facit animal & planta plantam, ita vt habeat communicationem cum sempiterno diuino ſm suum posse. oĩa enim desyderant, & propter hoc agit omne: quod agit naturaliter.

34 Cùm declarauit quæ definitio est magis vniuersalis inter omnes definitiones aĩę, & quãtum largitur de cognitione, & quòd non suffiicit in cognitione substantiæ animę perfectæ, & q̃ est necessarium pręscire quãlibet virtutum aĩę per suam definitionẽ propriam & quot modis sunt istę virtutes diuersæ, & q̃ũo adunantur, incœpit narrare q̃ oportet primo incipere de cognitione istarum virtutum ab ea, quę est valde prior, s. nutritiua, & q̃ primo debet consyderari de passiuis, & de actionibus istarum

virtutum. Et d. Oportet igitur primo loqui de nutrimento, & generatio ne, &c. i. &, cùm declaratũ est ꝙ primo oportet consyderare de actionib⁹, & de passiuis ante virtutes, necesse est vt primo loquamur inter oẽs istas actiones de cibo, & de generatione, quæ sunt passiuum aĩæ istius, & actio. & est necesse vt primo loquamur de aĩa nutritiua, quia est prior naturaliter alijs rebus, per quas aliquid dicitur viuũ: & ideo est magis vniuersalis inter alias virtutes aĩæ. Et ĩnuit ꝙ propter prioritatẽ, & eius vniuersalitatem oportet præponi in consyderatione. * vniuersale enim notius est apud nos quã propriũ: vt dictũ est alibi. Et, cùm declarauit hoc, incœpit numerare actiones attributas illi, cum ante debemus scire esse quã quid esse, & d. Et actiones istius sunt, &c. i. & actiones istius virtutis sunt nutrire, & generare, & vti cibo. & dicimus ꝙ generare ẽ actio illi⁹ virtutis: qm̃ actio, quę maxime cõuenit naturę ei⁹, quod dicit̃ viuum per hanc virtutẽ, est generare simile in specie. Et hoc fit tribus conditionibus. quarũ vna est vt pertingat tempus, in quo habet hãc virtutẽ, cùm nõ sit in effectu oĩ tempore. Secunda est vt cum hoc non habeat occasionem. ista enim impedit hanc actionem, licet pertingat tempus, in quo peruenit ab illo illa actio. Tertia est, vt illud viuum non sit ex eis, quę fiunt casu, sed per se. qñ igitur in viuo fuerint congregata hæc tria, tunc generabit. Et hoc intendebat, cùm d. qm̃ actio quæ magis conuenit, &c. D. d. causam finalem, propter quam ista virtus existit in animalibus & plantis, & d. ita vt habeat cõicationem cum sempiterno. i. & ista virtus existit in viuo, vt generabile, & corruptibile cõmunicent cũ sempiterno ₣m suũ posse. † sollicitudo enim diuina, cùm nõ potuerit facere ipsum permanere ₣m indiuiduum, miserta est in dando ei virtutem, qua potest permanere in specie. & hoc non est dubium, ſ ꝙ melius est ĩ suo esse, quod habeat istam virtutem, quàm vt non habeat. D. d. omnia enim desyderant &c. idest & hoc fuit ideo, quia omnia desyderant permanentiam sempiternam, & mouẽt ergo ipsam ₣m quod innata est natura eorum ad recipiendum: & propter hunc finem agunt omnia entia, quæ agunt naturaliter.

* Vl'e notius ẽ apud nos q̃ propriũ. Idẽ 5. c. 1. & 1. Ph. 4. 5. & 57. 3. Ph. 2

† Sollicitudo diuina cũ nõ potuerit facere gñabile, & corruptibile pmanere ₣m indiuiduum, miserta ẽ in dando ei virtutẽ, q̃ pmanere possit in spe. Idẽ. 1. Cœ. c. 98. & 2. de Gener. & corrup. c. 59. d̃ solicitudine autẽ Dei qual'r fit. vide 12. Meta. 37. & 51. & 2. Phy. 75.

D E F

Id autem ꝙ cuius causa fit, dupliciter est: hoc quidem, cuius, illud vero, quo. qm̃ igitur cõicare non possunt ipso semper & diuino, continuatione: (propter id ꝙ nihil contingit corruptibiliũ idẽ & vnũ numero permanere (₣m ꝙ potest participare vnũquodq;, sic cõmunicat: hoc quidem magis, illud vero minus: & permanet non idem, sed vt idem, numero quidem non vnũ, specie aũt vnũ.

SOPH. *Id autem cuius causa res est duplex est, unum, Cuius, alterũ, Cui. Ergo quia participare nequeunt æternitatem & diuinitatem continuatione: quia fieri non potest ut corruptibilium quicquam idem & unum numero permaneat, quoad eorum unumquodq; participare potest, eatenus participat: aliud magis, aliud minus: & permanet non ipsum, sed quale ipsum est: numero quidem non unum, specie uero unum.*

Et

A Et propter quid dicitur duobus modis. quorũ vnus est in quo est: alius est cuius est. Quia igitur impossibile fuit vt haberet cõmunicationem cum sempiterno diuino in æternitate, quia impossibile est vt aliquod corruptibile permaneat idẽ in numero, ideo habet communicationem quodlibet cum eo ſm suum posse: & hoc magis, & hoc minus: & sic permanet non illud idem, sed suũ simile, neq; vnum numero, sed vnum forma.

35 Cùm dedit causam finalem, propter quam virtus generatiua existit in viuo vl'r, & est assimilatio corruptibilis cum sempiterno, ſm q; habet naturam assimilandi, & q; oĩa entia faciũt actiones erga istum finem, narrauit ſm quot modos dicitur iste finis, & d. Et propter quid dicitur duobus modis: quorum vnus est illud, quod est iste finis: & alius illud, in quo est iste finis. verbi gratia in hoc sermone, q; omnia entia agunt propter permanentiam sempiternam: & propterea in quibusdam inuenitur per- Finis duplex cuius & cui idẽ 2.Phy. .4. & hic infra.37.
B manẽtia sempiterna, aut dispositio permanẽtię sempiternę. Et cùm declarauit hoc, incœpit declarare modum, in quo generabilia, & corruptibilia possunt cõicare cum ęternis, & cãm propter quam diminuta sunt a permanentia sempiterna, & d. Quia igitur impossibile est, &c.i. & intendit p sempiternum diuinum corpus cœleste. cœlestia enim illa permanent ſm indiuiduum. Et hoc, quod d. & hoc magis, & hoc minus. intendit generatiuum, & non generatiuum. vtrunq; enim permanet secundum speciẽ, sed generatiuum habet semper hoc, & non generatiuum in maiori parte temporis, & in pluribus subiectis.

Est autem anima viuentis corporis causa & principiũ: hæc autem multipliciter dicũtur, attamen anima ſm determinatos tres modos causa dicitur: etenim vnde mot⁹ causa est: & cuius causa: & sicut substantia animatorum corporum anima causa.

60 P M. *Est autem anima uiuẽtis corporis causa & principium: hæc autem*
C *multifariam dicuntur. Anima item tribus illis expositis modis causa dicitur: etenim unde motus, & cuius causa, & ut substantia animatorum corporum anima causa est. Constat igitur eam esse causam ut substantiam: causa enim omnibus cur sint, substantia est.*

Anima igitur est corporis viui causa & principium tribus modis determinatis. est enim illud, ex quo est motus, & illud propter quod fuit corpus. Et anima etiam est causa, secundum quod est substantia, quæ est causa esse omnium.

36 Cùm apparuit ex definitione vniuersali aĩę quod anima est causa corporis ſm formã, & apparuit hic q; virtus generatiua est causa agẽs animatum, incœpit declarare q; aĩa non est solum causa ſm formã, sed causã ſm tres modos, ſm quos dicitur causa. & hoc est tribus modis. & hoc est necessarium pręscire, antequã loquatur de vnaquaq; partium aĩę: licet iã sit

Cõ,& principiũ multipl'r dñr. Idẽ. 1. Ph. cõ. 1. & 5. Me. t. c. 1. & 12. Met. 23. t. c. 28. & 29.

declaratum vl'r quod oĩs forma naturals taliis est. Et d. Anima igit' est corporis viui causa, & principium. &, quia hęc duo dicuntur multipl'r, sil'r & anima est causa fm tres modos determinatos, s. causa mouens, finalis, & formalis: quæ determinatæ sunt in sermonibus vniuersalibus physicis. D. d. est enim illud, ex quo fit motus, s. causa agens motum, Et possumus intelligere ex hoc motum in loco, & generationem, & motum in augmento & diminutione. anima est enim causa agẽs istos tres motus in animato. D. d. & illud, pp quod fuit corpus, s. causa finalis. corpus enĩ non fuit nisi propter animam: cùm declaratum est q aĩa ita est de corpore, sicut forma de materia: & declaratũ est in sermonibus vl'ibus q materia est pp formam tñ, & q non est aliquod cõsequens materiã, aut aliquod, quod sit de necessitate materiæ: sicut existimabãt Antiqui, nõ concedẽtes causam formalẽ esse, neq; finalem. Et anima ẽt causa, idest & anima ẽt est causa corporis fm substantiã, & formam, quæ est causa esse omnium.

In. 2. Phy. a. 7 4. vsq; in finem.

Esse ẽ esse ctus forꝫ. Idẽ 5. c. 7. 8. Me. 7.

Quod quidem igitur sit sicut substantia manifestum est. causa enim ipsius esse omnibus substantia est: viuere aũt viuentibus est esse: causa aũt & principium horũ anima. Amplius aũt eius quod potentia, ratio actus est. Manifestum aũt est & q cuius gratia aĩa causa. sicut enim intellectus gratia huius facit, eodem modo & natura: & hoc est ipsius finis: huiusmodi aũt in animalibus anima, et fm naturam: oĩa enim physica corpora animæ instrumenta sunt, sicut animalium, sic & plantarũ, tanquã gratia animæ existentia. dupliciter aũt dicit' q cuius gratia est: & q cuius, & q quo. At vero & vnde principium qui fm locum motus anima est. non oĩb' aũt viuentibus inest potentia hæc. Est aũt & alteratio & augmentum fm animã: sensus enim quædam alteratio esse videt': nihil aũt sentit quod non habet animã. similiter aũt de augmento & decremento se habet: nihil enim decrementũ patitur, neq; augmẽtatur physice, nisi alatur: alitur aũt nihil quod non cõmunicet vita.

SOPH. *Viuere autem uiuentibus esse est: quorum causa & principium est anima. Præterea eius quod est potentia ratio est actus. Constat itẽ, ut id cuius gratia, animam causam esse. ut enim intellectus gratia alicuius facit, sic etiam natura, & hoc est ei finis: eiusmodi autem est in animalibus anima, & secundum naturam. cuncta enim naturalia corpora animæ sunt instrumenta, ut animalium sic etiã plantarum: ut pote quæ gratia animæ sint. Bifariam autẽ dicitur id cuius gratia aliquid est, scilicet cuius & cui. Quinetiam unde primum est motus loci anima est: uerum hæc potentia non omnibus inest uiuentibus. Præterea uero et alteratio et auctio ab aĩa est: uidetur enim sensus alteratio esse quædã.*

nihil

A *nihil autem sentit quod non habeat animam. similiter etiam de auctione & diminutione res habet: nihil enim diminuitur, neque naturaliter augetur, nisi alatur, nihil autem alitur: quin sit uitæ particeps.*

Et esse viui est viuere. & anima est causa, & principium istius. Et etiam endelechia est intentio eius, quod est in potentia ens. Et manifestum est quòd anima est causa etiam propter quid. quoniam, quemadmodum intellectus nihil agit, nisi propter aliquid, ita natura. & hoc est finis eius. & similiter anima in animalibus, & in omnibus. omnia enim naturalia sunt instrumenta animæ, sicut in animalibus, & plantis: ita quòd etiam illa est causa animati. Et propter quid dicitur duobus modis. quorum vnus est illud, ꝓpter quod: & alius cuius est hoc. Et anima est etiam illud, ex quo
B primo fit motus in loco. sed ista virtus non inuenitur in omnibus viuis. Et alteratio etiam, & augmentum fiunt per animam, sensus enim existimatur esse alteratio aliqua. & nihil sentit nisi habeat animã. Et similiter est de augmento, & diminutione. nihil enim augetur, & diminuitur naturaliter, nisi nutriatur: & nihil nutritur, nisi habeat partem in vita.

37 Cùm posuit ꝙ anima est causa corporis tribus modis, de quibus modis dicitur hoc nomẽ causa, incœpit declarare modos istos esse in ea, & in primo ꝙ est cã corporis secundum formam. Et d. Et esse viui, &c. i. & signũ, ꝙ anima est forma corporis, est ꝙ hoc ens viuum nõ habet esse, ſm ꝙ est viuum, nisi per illud, per quod viuit, i. ꝙ est cã istius actionis, s. vitæ: & manifestum est ꝙ cã istius actionis est aĩa: ergo hoc, quod est viuum, ſm ꝙ est viuum, est per aĩam. & illud, per quod est ens, & est hoc, est sua forma: ergo anima est forma animati: cùm non est hoc, & ens nisi per animam. Forma est id, ꝑ quod aliquid ẽ ens. Idẽ supra. 7. 8. &. 36. & 8 Me. cõ. 7.
C D. d. secundam rõnem super hoc, & d. Et ẽt endelechia est intentio eius, quod est in potentia ens. i. & etiam anima est, ſm ꝙ iam declaratum est, ꝑfectio: perfectio autem est forma, & intentio eius, quod est in potẽtia ens: ergo aĩa est forma. Et, cùm declarauit eam esse cãm ſm formam, declarauit etiam eam esse cãm ſm finem, & d. Et manifestum est ꝙ aĩa est cã, &c. i. manifestũ est per se ꝙ aĩa est cã corporis animati, ſm illud, ꝓpter quod fuit corpus animatum. Quemadmodum enim* multa artificialia non agunt nisi propter aliquid, sic etiam est de natura, s. ꝙ non agit nisi ꝓpter aliquid. & hoc est finis naturæ, s. ꝙ non agit nisi propter aliquid, sicut ars non agit nisi propter aliquid. D. declarauit quòd illud, ꝑ quod natura agit, videtur esse anima in animalibus, & non solum in animalibus, sed oĩbus rebus naturalibus, & d. & similiter anima in animalibus, & in omnibus. i. & quemadmodum forma est finis artis in artificialibus, ita anima ẽ finis naturæ in animabus, & in omnibus naturalibus. D. declarauit modum, ex quo apparet quòd anima est finis omnium naturalium, & dicit, *a. l. intellecta.

omnia

Oia nãlia sunt istra aię. Vide infra t.cõ. 38.

omnia enim naturalia sunt instrumenta animę, &c. i. & diximus ꝙ anima est finis omnium naturalium, quia omnia naturalia videntur instrumẽta esse indifferenter in omnibus animatis. &, sicut videtur in animalibus, ita videtur in plantis. D. d. ita ꝙ etiam illa est causa animati, &c. i. & hoc, quod diximus de ea, non latet, immo est manifestum per se: adeo ꝙ apparet ex hoc ꝙ anima etiã est causa animati. Illud enim pp quid inuenitur aliquid, dicitur duobus modis. Quorum vnus est illud, propter quod inuenitur aliquid: & ista propositio animæ ad corpus. Et alius est illud, cuius est hoc, propter quod inuenitur aliquid: & ista est proportio animæ ad animatum. dicimus enim ꝙ anima, & corpus vtrumq; non sunt nisi propter animatum. Et, cùm declarauit eam esse causam fm formam, & fm finem, declarauit etiam eam esse causam mouentem fm oẽs modos motuum, existentes in animato, siue veros, siue existimatos esse motus, & d. Et anima etiam est illud, ex quo primo fit motus in loco. sed ista virtus non est in oĩbus viuis, i. in omnibus animalibus. Deinde. d. Et alteratio etiam, & augmentum, &c. i. & alteratio attributa sensibus, sicut quidã reputant, si concesserimus eam esse motum, erit per aĩam: & silr augmentum, & diminutionem. nihil n. dicitur habere hunc motum, s. sensum, nisi habeat animam. D. d. Et silr est de augmento, & diminutione, idest quemadmodum apparet ꝙ non sentit nisi habens animam, sic apparet ꝙ non augmentatur, neq; diminuitur nisi illud, quod habet cõicationẽ cũ animalibus in aliqua parte animæ. Nihil enim diminuit' naturaliter aut augmentatur naturaliter, nisi habeat virtutem nutriendi. & nihil nutritur, nisi habeat communicationem in vita attributa animalibus. & ideo hoc nomen mortuum non dicitur de animali, nisi cùm caruerit communicatione, quam habet cum plantis.

Mortuũ nõ dr de aïali, nisi cũ caruerit cõicatione q̃ habet cũ plãtis. Idẽ. 1. d̃ aïa cõ. vit. & hic t. 3. & 16. & 14.

Empedocles autem non bene dixit hoc, addens augmentum accidere plantis, deorsum quidem radicem mittentibus, propter id ꝙ terra sic fertur secundum naturam: sursum autem propter ignẽ similiter. Neq; enim sursum & deorsum bene accipit. non enim idem omnibus sursum & deorsum & omni. sed sicut caput animalium, sic radices plantarum sunt: si congruit instrumenta dicere altera & eadem, operibus. F

SOPH. *Empedocles autem non recte dixit hoc addens auctionem fieri in plantis, deorsum quidem radices agentibus, propterea quòd terra sic feratur natura, sursum que itidem propter ignem: neq; enim has differẽtias uidelicet sursum & deorsum, recte usurpat: non enim idem est sursum & deorsum omnibus, atq; rerum uniuersitati: sed quam caput animalium eã obtinent rationem radices plantarum: siquidem instrumenta diuersa & eadem ex eorum officiis dicere conuenit.*

Empedocles autem non recte dixit in hoc, & vere, cùm dixit ꝙ augmen-

A augmentum accidit in plantis. in hoc autem, quod ramificatur ꝑ radices inferius, fit per motum ipsius terræ naturaliter ad istam partem: & hoc posuit causam. in hoc vero, quod ramificatur superius, fit, quia ignis mouet̃ similiter ad superius: & hoc posuit causam. Hoc etiam, quo vsus fuit in suo sermone de superiori, & inferiori, non recte fuit dictum. superius enim & inferius non sunt idẽ omnibus rebus, & in omni. sed, quemadmodum caput est animalibus, ita radices plantis: cùm per actiones debemus dicere in instrumentis eorum, quę sunt conuenientia, aut diuersa.

18 Cũ declarauit ꝙ motus augmẽti non est ex principio, quod est elñtũ, incœpit declarare ꝙ Empedocles errauit, cũ opinabatur ꝙ hoc principiũ est ex elementis, & ꝙ augmentũ in plantis ad inferius est ꝑꝑ partem grauem, s. terrã, & aquã: & superius propter leuẽ. s. aerẽ, & ignẽ. Et. d. Empe-B docles aũt, &c. i. Empedocles aũt non bene existimabat, cũ opinabatur ꝙ hoc principiũ non est aĩa: & ꝙ hoc, quod accidit de augmento in plantis, est per naturam elementorũ. illud igitur, quod augetur inferius, est per naturã terræ: & hoc posuit causam eius. i. & posuit cãm motus istius ad inferius naturã grauẽ: & cãm in augmento ramorũ ad superius naturã leuẽ, s. igneam. D. incœpit narrare quid contingit huic sermoni de errore, & d. Hoc etiam, quo vsus fuit in sermone suo de superiori, &c. i. & iste sermo, quem induxit in dando cãm istius motus contrarij, qui inuenitur in augmentabili, non est verus. Hoc. n. quod existimabatur ꝙ superius in plantis est superius in mundo, & inferius inferius, non est verũ: qm̃ neq; in parte conueniunt, neq; in natura, neq; in potẽtia. In parte autem: quia licet hoc concedamus in plantis, tñ in pluribus aĩalibus non possumus illud concedere. superius enim in eis non respicit superius mundi. & veritas C non concedit hoc. natura. n. inferioris in plantis alia est à natura inferioris in mundo, sed contingit congregatio eorũ in parte eadem casu: & ipsa eadem est natura superioris in aĩalibus. Et signũ eius est, ꝙ caput in animalibus est simile radicibus in plantis: cũ actio eorũ sit eadem. & per actiones debemus respicere conuenientiã, & diuersitatem in partibus augmẽtabilibus. Et. d superius enim, &c. i. & primus error Empedoclis est, ꝙ superius, & inferius non sunt eadem pars in omnibus rebus, & in omni, scilicet mundo, quoniã, licet hoc concedamus in plantis, quid possumus dicere in pluribus aĩalibus? superius enim in animalibus non respicit superius mundi. D. d. sed quemadmodũ caput, &c. idest sed non cõcedamus ꝙ inferius in plantis sit inferius in mũdo ſm naturam, & potentiam: neque superius in eis superius in mundo, licet sint in eadem parte. Natura enim capitis in animalibus est natura radicis in plãtis, cum habeant easdem actiones, & secũdum actiones est dicẽdum quòd partes aĩalium, & plãtarũ & instrumenta eorum sunt conuenientia, aut diuersa in natura. Et, cùm natura radicis in plantis est natura capitis in animalibus, tunc superius in plantis est in rei veritate inferius in mũdo. Et, si nos cõcessissemus ꝙ esset inferius

Per actiones debemus respicere cõuenientiã, & diuersitatẽ in partibus augmẽtabilibus. Vide ꝓ isto 7. Me. 9. & 8. Me. 11. & 9. Me. cõ. 7. & hic 22.

Scdm actiones ẽ dicẽdũ ꝙ ptes aĩaliũ, & plãtarũ & instra eorũ sunt cõuenientia, aut diuersa in natura.

inferius,tunc hoc,quod accidit plantis,s.q inferius in eo est inferius mundi,non accidit nisi casualr,non quia habent eandem naturam:ita q ad inferius in plantis mouetur pars grauis,& ad superius leuis. quoniam, si ita esset,tunc neq; superius,neq; inferius haberet animal: neque natura superioris,& inferioris in plantis,& animalibus esset eadem. Et.d. q potentia capitis in animalibus est potentia radicis in plantis.quia hoc est principium eius,per quod animal est animal.s.sensus.hoc autem est principiū eius,per quod plantæ sunt plantæ.s.cibi qui per radices attrahuntur. & iō si caput ex animali,& radix ex plantis abscinditur,depereunt. D

Hic d. caput e... princip... sensati... oppo... lib. de ... su & ... to. ... coū. ...

Adhuc autem quid est continens in contraria quæ feruntur ignem & terram? distrahentur enim nisi aliquid sit prohibens. si uero erit,hoc est anima,& causa alimenti & augmenti.

10 PH. *Adhæc quid est quod continet dum ad contrarias partes feruntur ignem & terram? distrahentur enim nisi aliquid fuerit quod sit prohibiturum: quòd si erit, id ipsum est anima, & causa cur res augescant & alantur.* E

Et postea quid est illud,quod retinet ignem,& terram, cū moueatur ad partes contrarias.sunt enim veloces ad separationem, nisi aliquid prohibeat.Et, si illic fuerit aliquod prohibens, illud prohibens debet esse causa,vel anima, & causa in augmento, & nutrimento.

Et si concesserimus q natura superioris,& inferioris in plantis est natura superioris,& inferioris in mundo,& q pars ignea mouetur in plantis ad superius,& terrestris ad inferius:& nos videmus q eadem pars mouetur ad superius,& ad inferius insimul: videmus enim q quælibet pars potentiæ sensibilis,& quodlibet membrum mouetur ad vtranq; partem insimul:si igitur posuerimus q illa pars sit vnica,s.quæ mouet ad vtrāq; partem:tunc principium,per quod mouetur istis duobus motibus insimul,est vnicum principium. Istud igitur principium habet potentiam vt moueatur ad vtranq; partem insimul:quod non est in elementis:quoniā vna pars eorum non habet nisi vnicum motum,siue fuerit simplex, siue composita. Quoniam,si fuerit composita ex eis, mouebitur sm el'ntum dominans. Et,si partes,quæ mouentur in illa eadem parte in sensu, aut natura,ad superius,sint aliæ à partibus,quæ mouentur in illa parte ad inferius,tunc illæ partes necessario sunt distinctæ ab inuicē,aut quia sunt simplices,aut quia illud,quod dominatur in eis, quæ mouentur ad inferius de corporibus simplicibus,est aliud ab illo,quod dominatur in eis, q̄ mouentur ad superius. Et,si ita sit,quid est illud, quod retinet ignem, & terram,aut partem igneam,& terrestrem? cū non possumus dicere q hęc duo sint admixta. qm,si essent admixta,mouerentur ad eandem partem, scilicet dominantis. Et,si ita esset,cito separarentur, nisi aliquid prohiberet. F

39 Idē. 3. ph. 6. &. 8. ph. 23.

Motus mixti est sm el'ntū dñans. Idē 3. cō. 14. & quæ ibi.

A ret. sed contingit eis necessario dicere illic esse prohibens, cũ videantur nõ separari, sed permanere insimul, dum viuit planta. & hoc est necessarium eis. &, cùm concesserint illic esse prohibens, cuius potentia non est potentia elementorum, dicemus eis ꝙ illud prohibens est anima. ſm hoc igitur est sermo eius in hoc intelligendus, licet sit ualde breuis.

Videtur autem quibusdam ignis natura simpliciter causa alimenti & augmenti esse. & nanq; ipsum videtur solum corporum & elementorum quod alitur & augmentatur. vnde & in plantis & in animalibus putabit vtiq; quis esse hoc quod operatur.

SOPH. *Sunt autem qui censeant ignis naturam simpliciter causam esse nutritionis & auctionis, is namq; solus omnium corporum uel elementorũ uidetur ali & augeri: quamobrem & in plantis & in animalibus putauerit aliquis eum esse id quod operatur.*

B Et quidam existimant ꝙ natura ignis est simpliciter causa nutrimenti, & augmenti. ignis enim inter corpora, aut inter elementa nutritur & augetur. & ideo existimatur ꝙ ipse facit hoc in plantis etiam, & in animalibus.

40 Cùm destruxit sermonem fingentium ꝙ augmentum est per principium elementare, s. graue, aut leue, incœpit etiam destruere sermonẽ fingentium ꝙ principium nutrimenti, & augmenti nutribilis est ignis, aut pars ignis, aut aliquod igneum, & d. Et quidam &c. i. & quidam existimãt ꝙ natura ignis, in eo ꝙ est ignis, non ſm ꝙ est aliquis ignis. & hoc intendebat, cũ. d. simpliciter est causa nutrimenti, & augmenti. Et opinati sunt hoc, quia viderunt ignem alterare omnia in sua substantia, adeo ꝙ augmentatur per illud. &, quia nutribile apud eos nutritur alterando omnia in suam substantiam, ideo existimauerunt per duas affirmatiuas in secunda figura ꝙ ignis facit hoc simpliciter.

C Hoc autem concausa quidem quodãmodo est: non tamen simpliciter causa: sed magis anima. ignis enim augmentum in infinitum est, quousq; fuerit combustibile: natura autem constantium omnium terminus est, & ratio magnitudinis & augmenti. hoc autem est animæ, sed non ignis: & rationis magis quam materiæ.

SOPH. *Verum is concausa quodammodo est, non tamen simpliciter causa, sed anima potius: ignis enim auctio in infinitum procedit, quandiu sub est res cremabilis: at omnium natura constantium terminus statutus est, & ratio magnitudinis & auctionis: hæc autem animæ sunt, & non ignis: & rationis potius quam materiæ.*

Dicamus igitur nos ꝙ ignis non est coniunctus causæ nisi aliquo modo, & non est causa simpliciter, sed anima est dignior vt

sit

sit causa. augmentum enim ignis est in infinitum, dum combustibile est. ea autem, quæ constituuntur per naturam, omnia habent finem, & terminum in quãtitate, & augmento. & ista sunt animæ non ignis, & sunt digniora intentioni, quã materiæ. D

41 Cùm narrauit hanc opinionem, incœpit primo narrare partem verã, quæ est in ea, & partem falsam, & dicit. Dicamus igitur nos quòd ignis non est causa nutrimenti, & augmenti in animalibus simpliciter, sed attribuitur causæ quasi instrumentum suorum instrumentorum: immo anima est illa, ad quam attribuitur simpliciter hæc actio: & concessit quòd ignis est coniunctus causæ secundum quòd aliquid attribuitur alicui, cuius actio non perficitur, nisi per illud. quia nutribile non videtur alterare cibum, nisi per partem igneam existentem in eo. hoc enim elementum inter alia, aut est alterans alia: aut magis dominatur in eo alterare quam in aliis elementis. & ideo fuit necesse vt ignis esset dominans in corporibus nutribilibus. Et, cùm declarauit quòd, si ista actio fuerit attributa ei, E non erit attributa, nisi secundum quòd est coniunctus causæ, non quòd ipse sit causa, declarauit modum, ex quo non oportet attribuere istam actionem igni simpliciter, & quòd dignius est attribuere eam simpliciter animæ, & dicit, augmentum enim ignis est in infinitum, &c. idest & signũ quòd primum mouens in nutrimento, & augmento est anima, non pars ignea, est quia iste motus, scilicet alterare aliquid in substantiam alterantis, & eius augmentum per illud, quod alterat, si fuerit in solo igne absq; alia virtute sibi coniuncta, scilicet, vt primum mouens sit potentia ignis, secundum quòd est ignis, non alia virtus coniuncta igni, inuenietur infinitus, & non cessabit in aliquo termino, dum combustibile inuenerit: motus autem alterandi, & augmentandi, qui inuenitur in hac natura augmẽtabili, semper inuenitur finitus, & terminatus in quantitate: vnde manifestum est in secunda figura, quòd iste motus non est ignis simpl. &, cùm F non est ignis, necessario est alterius principii, & illud vocamus animam nutritiuam. Et intendit per terminum, & mensuram vltima naturalia, quæ inueniuntur, in quantitatibus corporum augmentabilium. Deinde dicit, & sunt digniora intentioni, quam materiæ. i. & ista actio, quæ inuenitur in hoc motu. s. qui incœpit à principio terminato, & peruenit ad finem terminatum, dignius est vt attribuatur ei, q est in ista actione quasi forma, scilicet anima, quã illi, quod est quasi materia & instrumentum, s. ignis. Et d. hoc, quia apparet quòd actio augmenti est composita ex actione ignis, & ex aliqua intentione in igne. alterare enim, quod est in eo, debet attribui igni. &, quia est terminatum, debet attribui virtuti coniunctæ cum igne: quemadmodum mollificare ferrum per ignem ad faciendum aliquod instrumentum, secundũ q est mollificare, attribuitur igni & secundum q illa mollificatio habet terminum notum in vnoquoque instrumento, attribuitur virtuti artis.

Ignis dñatur in corporib⁹ nutribilibus Sed oppo. 2. de Ge. & corruptione. t. com. 49. vbi dr̃ q terra. vide cõtia. Zim.

Idẽ. 6. ph. 91. &. 8. ph. 61. Vide etiã istius rõnis 3. phy. 59. 60. & 3. cœli. 17. & 72. & 3. c. d subã orbis. ubi dr q, terminus est a forma.

De

A *De uirtutis uegetatiuæ obiecto, Alimento scilicet.* Cap. 2.

QVoniam autem est eadem potentia vegetatiua & generatiua, de alimēto necessarium est determinare primum. separatur enim ab aliis potentiis opere hoc.

OPH. *Cum autem eadem sit animæ potentia nutritiua & generatiua, primum de nutrimento disserere necesse est, hoc enim officio ab aliis distinguitur potentiis.*

Et quia potentia nutriendi, & generandi sunt eædem, oportet prius necessario determinare quid est nutrimentum, & distinguere ab aliis virtutibus.

42 Cùm narrauit ꝙ vult loqui primo de virtute nutritiua, cùm sit magis vniuersalis: & principium eorum, quæ apparent in eo, vel principium eorum, de quibus consyderatur ex hac virtute, est ꝙ anima, & suæ actiones sunt augmētare, & nutrire, & generare: incœpit modo determinare quod
B est illud, de quo oportet consyderare, primo in hac virtute, postquam cognoscitur esse anima, & d. Et quia potentia nutriendi, & generandi, &c. i. & quia subiectum potentiæ nutritiuæ, & augmētabilis, & generatiuæ idē est, s. nutrimentum: * & iam diximus primo ꝙ via ad cognitionem substantiarum istarum virtutum, non est nisi per cognitionem passiuorum earum primo: vnde necesse est primo incipere, & determinare cibū quid sit, & nutrire quid sit. Et, cū narrauit hoc, incœpit demōstrare quid ē cib⁹. Subiectū potentiæ nutritiuæ, & augmētabilis, & gñatiuæ idē est. vide. 1. d. generat. 39. & 41. * Supra t. cō. 33.

Videtur autem esse alimentum contrarium contrario: non omne autem omni: sed quæcunque contrariorum, non solum generationem habent ex inuicem, sed & augmentum. fiunt enim multa ex inuicem, sed non omnia augentur, vt sanum ex laborante. Videntur autem neque illa eodem modo ad inuicem esse alimentum:
C sed aqua quidem igni alimentum est, ignis autem non alit aquā. In simplicibus quidem igitur corporibus hoc esse videtur maxime, aliud quidem alimentum, aliud uero quod alitur.

OPH. *Videtur igitur nutrimentum esse contrarium contrario: non tamen quoduis cuiuis: sed quæcunque contrariorum non solum ex se mutuo generantur, uerumetiam augentur: fiunt enim multa ex se mutuo, sed non oīa* augētur ut sanū ex egrotāte. quinimo ne illa quidem eodē modo uidentur sibi mutuo esse alimentum. sed aqua quidem ignis est alimentū: ignis autem non alit aquam. Ac in simplicibus quidem corporibus hæc esse uidentur maximè, unum alimentum, alterum quod alitur.* *al. l. oīa quātā.

Dicamus igitur ꝙ existimatur quòd nutrimentum est contrarium contrario: & non omne contrarium omni contrario, sed cōtraria, quæ non tantum fiunt ab inuicem, sed etiam augentur. plu

ra

ra enim fiunt abinuicem, sed non omnia augentur: verbi gratia sanum ab infirmo. Videmus etiam quòd non eodem modo sunt nutrimentum adinuicem: sed aqua est nutrimentum igni, ignis autẽ non est nutrimentum aquæ. In corporibus autem simplicibus hæc duo proprie existimantur, quód alterum est nutrimentum, & alterum nutribile. D

43 Dicit ꝙ, existimatum est ꝙ nutrimentum est illud, quod est contrariũ nutribili, sicut quidam existimati sunt. sed ista existimatio non est in oĩ contrario, sed in eis contrariis, quæ non tantum fiunt abinuicem, sed etiã augmentantur. plura enim contraria, quæ generantur abinuicem, nõ augmentantur abinuicem: sanum enim fit ab infirmo, sed nõ nutritur ex eo. Et hoc intendebat, cùm d. & non omne contrarium omni cõtrario, &c. & sermo eius est intellectus per se. & innuit per hoc contraria, quæ sunt in substantia. ista enim existimantur augmentari abinuicem, & nutriri abinuicem. Et, cùm declarauit ꝙ ista existimatio non inuenitur nisi in cõtrariis, quæ sunt in substantia, & sunt ea, quæ possibile est vt nutriri reputentur ab inuicem, declarauit etiam ꝙ hoc non æqualiter inuenitur in vtroq; contrario. contraria enim nõ videntur nutrire se adinuicem æqualiter. Et d. Videmus etiam ꝙ non eodem modo sunt nutrimentum, &c. idest & ista existimatio non inuenitur in vtroq; contrariorum, quæ sunt in substantia æqualiter, s. vt vtrumq; eorum nutriat suum compar æqualiter. aqua enim & vł'r corpora humida videntur esse nutrimentum ignis, ignis autem non vř esse nutrimẽtum alicui. Et, cùm narrauit ꝙ ista existimatio debilis est, si accepta fuerit absolute, narrauit ꝙ ista existimatio tantum inuenitur in elementis, & d. In corporibus autẽ simplicibus, &c. i. existimare autem ꝙ nutriens est contrarium nutribili, non inuenitur ꝓprie nisi in duobus his corporibus simplicibus: quorum alterum est ignis & alterum humidum, vt aqua, & aer. E

Dubitationem autem habet. dicunt enim hi quidem simile ali simili, sicut & augeri. aliis autem sicut diximus econtrario, videtur ali contrarium contrario: tanquam impassibile sit simile à simili. alimentum autem mutari & decoqui: mutatio autem omnibus in contrarium aut in medium. F

SOPH. *Sed quæstio existit: sunt enim qui dicant simile ali simili, quemadmodum etiam augeri: contra aliis, ut diximus, contrarium uidetur cõtrario: utpote cum simile pati non possit, alimentum uero mutetur ac concoquatur: mutatio uero omnibus in oppositũ fiat, aut in medium.*

Sed in hoc est locus dubitationis. Quidam enim dicunt ꝙ simile nutritur per simile, & similiter etiam augmentatur. Et quidam econuerso, scilicet ꝙ contrarium nutritur per suum contrarium

A rium: simile enim non patitur à suo simili. & nutrimentum transmutatur, & digeritur: & trāsmutatio in quolibet est ad dispositionem oppositam, aut ad medium.

44 Sed ista existimatio, licet inueniatur in elementis per sensum, & inductionem, tamē ī ipsa questione est locus dubitationis ex propositiōibus famosis. est enim sermo quidā qui dat ꝙ nutrimētū est sīle, & alius, qui dat nutrimentum esse contrarium. D. d. rōnem super vtrunq; sermonem, & d. Quidam enim dicunt, &c. i. quidam enim Antiquorum opinabantur ꝙ nutrimentum debet esse simile, quia sīle nutrit suum simile, & augmētat ipsum. contrarium. n. transmutat suū contrariū: sed non nutrit ipsum neq; augmentat. Et, cū dixit hanc rōnem, dixit etiam rōnem, ꝙ nutrimētum est contrarium, & d. Et quidam econuerso. i. & dixerunt hoc. s. ꝙ contrarium nutritur à suo contrario, nō à suo simili, quia opinati sunt ꝙ nutrimentū patitur à nutribili, & sīle non patitur à suo simili: ergo nutrimētum non est sīle. & cū viderunt etiam ꝙ nutrimentū transmutatur in nutribile, & patitur: & omnis transmutatio est à contrario ad contrarium, aut ad illud, quod est medium inter contraria: concluserunt ex hoc quòd nutrimentum est contrarium. 1. de Gene. 39. & 1. c. x. 21. B Idē 5. ph. 9. 19. & 52 & 10. Me. 23. et ti. ph. a 40. ad 50.

Adhuc autem patitur aliquid alimētum ab eo quod alitur, sed non hoc ab alimēto: sicut neq; instructor à materia, sed ab illo hæc instructor autem mutatur solum in actum ex ocio. vtrum autem sit alimentum quod vltimo aduenit. aut quod primò, habet differentiam: si autem vtrumq;, sed hoc quidem non coctum, illud autem coctū, vtrobiq; vtiq; continget alimentum dicere: inquantū enim non coctum, contrarium contrario alitur: inquantum autē coctum, simile simili. Quare manifestum quod dicunt quodam modo vtriq; & recte & non recte. C

10 PH. *Præterea alimentum patitur aliquid ab eo quod alitur: sed non hoc ab alimento: quemadmodum neq; faber à materia, sed ea ab illo: faber autem, ex ocio duntaxat ad negocium mutatur. utrum autem sit alimētū id quod ultimo adhibetur, an id quod primo, differētia est: quòd si utrumq;, sed alterum crudum, alterum concoctum, utroq; modo possimus alimentum dicere: nam quatenus crudum est, contrarium contrario alitur: quatenus concoctum, simile simili; itáq; constat utrósq; quodammodo & rectè & non rectè dicere.*

Et etiam nutrimentum patitur quoquo modo à nutribili, sed non econuerso. sicut Carpentarius non à materia, sed materia ab illo. Carpentarius autem transmutatur tantum ad actionem ex ocio. Inter hoc igitur, ꝙ nutrimentum sit illud, quod copulatur in postremo, & hoc scilicet vt sit illud, quod prius copulatur, est dif-

ferentia. Si igitur nutrimentum est vtrũq;, sed hoc est illud, quod digeritur, illud autem quod digestum est: possibile est dicere, ꝙ nutrimentum est vtrunq;. secundum enim ꝙ est non digestum, cõtrarium nutritur à contrario: secundum vero ꝙ digestum, simile à simili. Quòd autem vtraq; istarum duarum sectarum vere, & non vere dicit aliquo modo, manifestum est. D

45

Prim⁹ modus introducendi textum.

D. Et ẽt nutrimentum patitur quoquo modo, &c. i. potest intelligi ꝙ iste sermo est quasi ratiocinatio iuuans dicentem ꝙ nutrimentum est cõtrarium, & remouens obiectiones contradicentes huic sermoni. Potest enim aliquis dicere ꝙ, si nutrimentum esset contrarium nutribili, oporteret vt vtrunq; transmutaretur à suo cõpari, & pateretur ab eo. & quasi dicit rñdendo ꝙ nutrimentũ est quod patit̃ à nutribili, nõ nutribile à nutrimento. Non. n. est necesse vt ab oĩ patiente patiat̃ agens eo modo, quo patiens patitur ab eo. lignũ. n. patitur à Carpentario, sed Carpentarius nõ patitur à ligno: nisi aliquis vocet illam transmutationem quæ est ex ocio ad operationem, passionẽ. E Et forte preponebat iste sermo ad illud, quod vult de dissolutione istius dubitationis, & ad demõstrãdũ illud, quod collocatur de vero in vtroq; istorũ duorum sermonũ oppositorũ. Qm̃, cùm hoc fuerit scitũ de nutrimẽto & nutribili. s. ꝙ nutrimentũ est illud, quod transmutat̃ in formã nutribilis, non nutribile in formã nutrimenti, neq; vtrũq; à suo compari æqualiter. Et ꝙ ita est de nutrimento & nutribili, sicut de Carpentario ad lignũ, non sicut cõtraria, quorũ eadem materia, declarabit̃ statim, cũ nutrimentũ dr̃ duobus modis. Dr̃. n. de illo, quod adhuc nõ digerit̃, neq; transmutat̃ in naturã nutribilis: & dr̃ ẽt de illo, quod digestum est, & transmutatur in naturã nutribilis, ꝙ cibum esse similem vere dr̃ de digesto, & contrarium de indigesto. Et ideo dicit post. Inter hoc igitur ꝙ nutrimentũ, &c. i. &, cũ nutriens est illud, quod alterat nutrimentum in substãtiã suã, manifestũ est ꝙ magna dr̃ia est inter hoc, quod fit nutrimentum, & inter hoc, quod copulatũ est cum nutribili apud complementum digestionis, & inter illud, quod innatum est vt copuletur cũ nutribili, sed nondũ copulatur. F D. d. Si igitur nutrimẽtũ est vtrũq;, &c. i. si igitur hoc nomen nutrimentũ dr̃ de vtroq;: sed alterũ eorũ est nutrimentũ in potentia, cũ innatũ est digeri, sed tñ adhuc non digerit̃: alterũ aũt est nutrimentum in actu, & illud est, quod iã digerit̃: vere possumus dicere vtrunq; de cibo, s. simile, & dissimile sine aliqua cõtradictione. Hi enim duo sermones non essent cõtrarij, nisi hoc nomen nutrimentũ diceretur eodẽ modo. Nutrimentum. n. nõ digestũ est nutrimentũ in potẽtia, quod vere potest dici contrariũ: nutriens. n. nõ agit in ipsum, nisi sm ꝙ est cõtrarium. nutrimentũ aũt digestũ põt dici simile: nõ. n. est pars nutribilis, nisi sm ꝙ est simile. D. d. Quòd aũt vtraq; istarum duarũ sectarũ, &c. i. manifestum est igit̃ ex hoc sermone, ꝙ in sermone vtriusq; istarum duarum sectarum est aliqua pars vera, & aliqua falsa.

*Nõ ẽ necesse vt ab oĩ patiente patiat̃ agẽs eo mõ quo patiẽs patitur ab eo. Idem 2. Cę 42.

Secundus modus.

Nutrimẽtũ dr̃ duob⁹ modis. Idẽ. 1. de Ge. 39.

Quoniam

A Quoniam autem nihil alitur non participans uita, animatum vtiq; est corpus quod alitur, inquantum animatum: quare & alimentum ad animatum est, & non secundum accidens.

SOPH. *Sed quia nihil alitur, nisi sit uitæ particeps, id quod alitur animatum corpus fuerit quatenus animatum. quare & alimentum ad animatum est & non per accidens.*

Et, quia nihil nutritur, nisi habeat partem in vita, ideo corpus animatum est nutribile fm q animatum. nutrimentum enim attribuitur animato non accidentaliter.

46 Et, quia nihil videtur nutriri, nisi cõicet in aliqua intentione, de quibus dr hoc nomen vita, vt declaratum est, ideo corpus animatũ est nutribile, fm q est corpus animatum. nutrimentum. n. nõ attribuit aĩato, nisi fm q habet aĩam. nõ fm q est corpus. Ista igitur actio attribuit aĩæ essẽtialiter, non accidentaliter: & * pars substantia aĩæ cui attribuitur ista actio, non est nisi virtus, quæ innata est habere istam actionem. cũm igitur *a.l. partis aiç subã.

B cognouerimus hanc actionem proprie, tunc cognoscemus substantiam istius virtutis proprie.

Est autem alterum alimento & augmentatiuo esse. secundum enim quòd quantum aliquod animatum est, augmentatum. fm vero q hoc aliquid & substantia, alimentum est. saluat enim substantiam, & vsq; ad hoc est, quousq; alatur. Et generationis autem factiuum non eius quod alitur, sed quale id quod alitur. iam. n. est ipsa substantia. generat autem nihil ipsum se ipsum, sed saluat.

SOPH. *Est autem aliud alimento & auctifico esse: nam quatenus quãtum quoddam est, auctificum est: quatenus uero hoc aliquid & substantia, alimentum: conseruat enim substantiam, & tandiu est, quãdiu alitur: effectiuumq; generationis est, non eius quod alitur, sed cuiusmodi est id*

C *quod alitur: iam enim est ipsa substantia, & nihil generat se ipsum, sed conseruat.*

Et esse nutrimentum est aliud ab esse augmentum. est autẽ nutrimentum fm hoc: & substantia, quia conseruat substantiam nutribilis, quoniam semper nutritur. Et est agens generationem, nõ quia se generat, sed quia facit generationem nutribilis. illud enim habet esse. & nihil generat se, sed se conseruat.

47 Vult distinguere tres actiones nutrimẽti. s. nutrire, & augmẽtare, & generare, & d. Et eẽ nutrimẽtũ, &c. i. & aliquid eẽ nutrimẽtũ, aut nutritiuum aliud est ab eẽ augmẽtatiuũ. Nutrimẽtũ. n. dr, fm q conseruat substantiã rei nutribilis, ne corrũpat. dat. n. ei aliquid loco dissoluti. & ideo pmanet in eẽ, dũ nutrit: &, cũ cessat nutrimẽtũ, corrũpit. Est vero augmentatiuũ fm q perficit quãtitatẽ naturalẽ eius, quod diminuit in principio pp ne-

cessitate. sed tacuit hoc, quoniam differentia inter augmētū, & nutrimētū est manifesta. si forte nō esset diminutio scriptoris. Et, cū diuisit has duas actiones, incœpit dicere tertiā actionē, quæ est gñare, & d. Et est agēs gñationē, &c. i. & nutrimētū habet aliam actionē à cōseruatione & augmentatione, s. gñare. D. exposuit gñationē, & d. nō gñationē nutribilis, sed gñationem similis nutribili, i. in specie. D. d. illud. n. habet esse. pōt intelligi, i. illud. n. quoquo modo est suum esse, & conseruat generabile, vt permaneat vnū in specie, vt prædiximus. D d. & nihil generat se, sed cōseruat se, i. & differentia inter has duas actiones est, φ nutrire est conseruare se, & generare est generare alterū, nō se. impossibile enim est, vt aliquid generet se. D

Quare huiusmodi animæ principium potētia est possibilis saluare suscipiens ipsa, secundum φ est huiusmodi: alimentum autē præparat operationē: vnde priuatum alimento non potest esse.

Quare tale animæ principium eiusmodi est potentia, quæ cōseruet quod habet ipsam, quatenus tale est. alimentum autē subministrat apparatū ad operandum: qua propter si priuetur alimento, esse non potest. E

Hoc igitur principium est virtus animæ, quæ potest conseruare illud, quod est ei, fm omnem dispositionem. Et nutrimentum est illud, per quod præparatur ad agere. & ideo, cùm nutrimentū deficit, impossibile est vt sit.

48 Et cùm declaratū est φ istæ actiones sunt diuersæ, fm diuersitatē suorum finiū: licet subiectū sit idē, s. nutrimētū: & est necesse vt istæ actiones sint attributæ alicui virtuti animæ. Et, cùm ita sit, necesse est vt hoc principiū animæ, s. virtus nutritiua, sit virtus, quæ pōt cōseruare ens in sua forma fm dispositionē, i. fm aliquā dispositionem conseuationis. Et d. hoc. quia sunt aliquæ virtutes, q̄ cōseruāt eē fm oēm dispōnē, & oēs ptes eius eodē mō, s. virtutes corporū cęlestiū. D. d. Et nutrimētū est illud, p quod præparat, &c. i. & nutrimētū est instrm, p quod facit hāc actionē. & ideo cùm ista virtus caret nutrimento, tunc nō habet hanc actionem, quemadmodum Carpentarius, cùm caret serra, tunc non potest secare. F

Virtutes corporū cœlestiū cōseruant eē fm oēs dispōnē, & oēs partes eius eodē mō. idē 1. Cœ. 22. & 2. ca. de subā orb. Sed uide opp. in. 5. c. de suba orb. vbi vī dicere permanentiā cęli nō eē a virtute. Vide contra. Zim.

Quoniam autem sunt tria, quod alitur, quo alitur, & alens: alēs quidem est prima anima: quod uero alitur est habens hāc corpus: quo vero alitur alimentum. quoniam autem à fine appellari omnia iustum est: finis autem est generasse quale ipsum, erit vtiq; prima anima generatiuum quale ipsum.

Cum autem tria sint, quod nutritur, & quo nutritur, & quod nutrit: id quidem quod nutrit, est prima anima: quod uero nutritur, corpus quod eam habet: quo autem nutritur, alimentum. sed quia à fine appellare omnia par est, finis autem est generare quale ipsum est, erit prima anima generatiuum talis quale ipsum est.

Sunt igitur tria, nutribile, & perquod hoc nutritur, & nutritiuum.

A uum.nutritiuum igitur est prima aīa:nutribile autē corpus: illud
vero,per quod nutritur,est nutrimentum.Et,quia oportet vt om
nia sint vocata ex suis finibus:& finis est generare simile.ideo pri-
ma anima est generans simile.

49 Cū descripsit hoc principiū aīæ,& descripsit nutrimētū,reuersus est ad
distinguēdū intētiones istorū noīum,quæ denoīanť à nutrimento, & d.
Sūt igitur tria,&c.i.& manifestū est ꝑ se tria eē diuersa sm̄ diuersitatē re-
rū relatiuarū.quorū vnū est nutribile,& sm̄ illud,ꝑ quod nutriť:tertium
aūt est nutriēs. Etiā declaratū est ꝙ illud,quod nutrit,est aīa cui attribui
tur hæc actio:vnde manifestū est ꝙ nutriēs est aīa principia aliarū virtu-
tū,quæ attribuunť nutrimēto. Et intēdit hic ꝑ primā priorē naturaliter:
& ꝙ nutribile est corpus:& illud,ꝑ quod nutriť, est cibus. D.d. Et quia Cā finalis
oportet vt oīa.i.quia oportet vt oia appellenť ex suis finibus,cū hæc cā fi- ē dignior
nalis sit dignior essentiæ rei oībus causis,necesse est vt aīa nutritiua descri oībus cau
batur ꝑ actionē,quæ est suus finis,& est generare simile,nō per actionem sis. Idē .3.
B nutriendi,quæ est cōseruare,vt prædiximus. Dicēdū est igitur ꝙ anima Me.cō.3
nutritiua est virtus,quæ est innata generare à cibo sibi simile indiuiduo,
in quo existit in specie:cùm omnes suæ actiones non sint nisi ꝓp hanc vir
tutem.& hoc manifestum est in plantis,& animalibus.

Est autēm quo alitur dupliciter,sicut & quo gubernatur & ma
nus & temo,hoc quidem mouens & motum,illud autem mouēs
solum.omne autem alimētum est necessarium decoqui : operatur
autem decoctionem calidum.vnde omne animatum habet calo-
rem.figuraliter quidem igitur alimentum quid sit dictum est,cer
tificandum autem de ipso posterius in propriis rationibus.

SOPH. *Duplex porrò est id quo nutrit, ut etiam id quo gubernat.s. manus*
& temo.aliud quod mouet & mouetur,aliud quod mouet tantummo-
do.omne autem alimentum necesse est concoqui posse:efficit autem con
coctionem calidum:quamobrem omne animatum habet calorem. Ac
C *alimentum quidem quid sit,dictum est adumbratione quadam: de quo*
post idoneo loco apertius agemus.

Et illud,per quod nutritur,est duplex: quemadmodum illud,
per quod gubernatur nauis,& manus,& remus. quorum vnum
est motor & motum,& aliud est mouens tantum. Et oportet ne-
cessario vt omne nutrimentum possit digeri. & faciens digestio-
nem est calidum.vnde omne animatum habet calorem. Iam igi-
tur diximus secundum descriptionem quid sit cibus.& post expo
nemus sermonem in eo.

50 Cū demōstrauit modos actiōis aīę nutritiuę,& descripsit eā,& dscripsit
nutrimētū,incœpit declarare mō instrm̄ primū,ꝑ quod ista aīa agit in ci
bum.iā.n.fuit dictum vl'r ꝙ definitio aīæ est ꝑfectio corporis organici.

Et.d. Et illud, per quod nutritur, &c. i. & illud, p quod cōpletur actio nutrimenti, est duplex. s. primum mouens, quod nō mouet cū mouet: & primum moués, quod mouet & mouetur, & est illud, quod est de primo motore quasi subiectū. & primus motor de eo quasi forma. Et de hoc, quod dixit, quædam declarauit hic, & quædam in sermonibus vl'ibus. Quod igitur declaratum est hic, est q aïa nutritiua est primū moués in cibo, quod agit in cibo per calorem, per quem fit digestio. Vtrum aūt oportet vt moueat, & non moueatur, fm q est primum moués, & q calor moueat, ita q moueat à primo motore, hoc declaratum est in sermonibus vl'ibus. declaratum est enim illic q omnis primus motor, si fuerit corporalis componitur ex motore non moto, & ex motore moto, fm q componūtur res ex materia & forma. Sed est dubitatio in hoc, quod dixit. Motus enim virtutis nutritiuæ est in capitulo alterationis: & illud, quod mouetur ex se, quod componitur ex motore non moto, & ex motore moto, non inuenitur nisi in motu locali. In motu autē alterationis non inuenitur motum ex se. nō enim est necesse q primū alterás corporeum alteret, & tunc alteret, sicut est necesse in primo motore corporeo. s. vt non moueat in loco, nisi moueatur. Qūo igitur dixit hic q alterū eorū est moués & motū. & alterum moués tm̄: & dedit exēplum de rebus mouētibus in loco? &, si hic esset locutus de motu locali aïalium, tūc exemplum esset verum. Dicamus igitur qm̄ propinquum alterans cibum debet esse corpus manifestum est. Quoniam vero corpus alterans non sufficit in essendo primum mouens istud motum, declaratum est prius, qn̄ d. q calor non sufficit in agendo actionē alteratiuam terminatā, nisi sit illic alia virtus, quæ nō est corpus, sed est in corpore. corpus igit', quod est primū alterás, cōponitur ex alterante, quod nō alteratur. s. aïa, & ex alterante alterato. s. calore naturali. Declaratum est igit' q illud, per quod fit nutrimētum, ex duplex. s. alterans non alteratum (omne enim alteratum est corpus) & istud est anima, & est alterans alteratum. s. calor naturalis. Hoc igitur nomen motus large, & vniuersaliter accipitur in hoc loco. & fm hanc expositionem non indigetur illo, quod declaratum est in illo sermone. s. q primus motor in loco cōponitur ex motore non moto, & ex motore moto. Et possumus dicere q calor naturalis non alterat cibum, nisi primo moueat' in loco. declaratum est enim q motus localis antecedit cæteros motus: & maxime istum motum, qui est terminatus, s. qui alterat rem in alia hora, & alia nō & etiam non alterat tm̄, sed attrahit & expellit cibum. & hoc est motus localis. Et fm hanc expositionem erit demōstratio manifesta. Sed prima expositio videtur magis conueniens: & etiam fuit exemplum largiter acceptum. manus enim non est primus motor nauis, qui nō mouetur, sed ipse gubernator. Et, cū declarauit q aïa nutritiua est forma in corpore, cū propinquum alterans corpus, quod est cibus, necessario debet esse corpus: & q forma sit alterans non alterata, cùm sit non corpus: & q corpus alterans est alteratum, incœpit declarare quid est hoc corpus, & d Et oportet necessario vt omne nutrimentum, &c. idest & oportet necessario vt omne nutri-

Margin notes: Docum. — In. 8. ph. a 37. vsq: ad 44. & maxime i 43. — Digressio. — Obiectio. — Idē 1. de anima. 26. &. 8. phy. 20. &. 60. — Prima solutio. — Supra tex. cō. 41. — Secunda solutio. 8. ph. a. 55 vsq; ad. 61 — Exponit secūdā partem tex.

Right margin letters: D, E, F

A nutrimentum, quod iam est nutrimentum in actu, digeratur per corpus alterans, quod est instrm aiæ nutritiuæ. &, cũ hoc corpus debet esse alterans, & digerens: & tale est corpus calidũ: vnde Antiqui dixerunt ꝙ ignis nutritur: oportet necessario vt oẽ habens aiam nutritiuã habeat calorẽ: sed non absolute, immo calorem naturalem. declaratũ est enim in Quarto Meteororum quod illud, quod facit digestionem, est calor conueniẽs illi enti, non extraneus. D.d. Iam igitur diximus fm descriptionem. i. vlr & largiter, &c. i. & cõplementum sermonis in vnaquaq; parte eorum, ex quibus constituitur nutrimentum, exponendum est post in loco conuenienti. Et dixit hoc: quia sermo de nutrimento, & augmento non perficitur nisi in pluribus libris. In libro. n. de Generatione & corruptione determinatus est motus augmenti & diminutionis. In Meteororis autẽ, determinati sunt modi calorum, & modi actionum, vt decoqui, & assari. Et in hoc libro etiam declaratus est primus motor in istis motibus. Et in libro etiam de Animalibus determinatum est quot sunt instra istius virtutis vnoquoq; animali: & qũo completur actio per ipsam in vnoquoque B eorum: & per quot membra: & quomodo seruiũt illi illa membra: & qualis est proportio eorum in ista actione adinuicem, & huiusmodi. & ideo dixit quòd illud, quod declaratum est hic de nutrimento, non est nisi primus motor, & primum instrumentum.

4.Me.14.

Sermo de nutrimento & augméto nõ pficit nisi in pluribꝰ libris.

SVMAMA QVARTA.

De potentia Animæ sensitiua.

1 *Sensum passionem esse, eumque aliquando potentia, aliquando uero actu esse: pati autem tum à simili, tum uero dissimili.* Cap. 1.

Eterminatis autem his dicamus communiter de omni sensu. sensus autem in ipso moueri & pati aliquid accidit, sicut dictum est: videtur enim quædam alteratio esse. aiunt autem quidam & simile à simili pati. hoc autẽ C quomodo possibile aut impossibile, dictum est in vniuersalibus rationibus de agere & pati.

t. 2 H. *His expositis de omni sensu communiter disputemus. sensus fit dum aliquid mouetur aut patitur, ut dictum est. uidetur enim esse alteratio quædam. sunt etiam qui dicant simile à simili pati. id uero quomodo possibile sit aut impossibi, dleictum est in uniuersalibus sermonibus de agendo & patiendo.*

Et, cùm iam determinauimus ista, dicamus iam in omni sensu vniuersaliter. Dicamus igitur quòd sentire accidit secundum motum, & passionem aliquam, sicut diximus. existimatur enim ꝙ sensus sit aliqua alteratio. Et quidem dicunt quòd simile patitur à suo simili, & dissimile à dissimili. & iam diximus in sermonibus

vniuersalibus de agere, & pati, quomodo possunt fieri, aut nō fie D ri. & in hoc loco etiam locuti sumus de eo.

51 Cùm fuit locutus de virtute nutritiua, incœpit loqui de sensibili, & primo de illo, quod commune est omnibus sensibus, & d. Dicamus igitur ꝙ sentire, &c. i. dicamus igitur quòd sentire sit per aliquam passionem, & motum in sensibus à sensibilibus, nō per actionem sensuum in sensibilia. hoc enim est primum consyderatum de sensu, scilicet vtrum sit numeratus in virtutibus actiuis, aut passiuis.* Et, cùm posuit ipsum in genere virtutum passiuarum, dedit causam istius existimationis, & d. existimatur enim, &c. i. & diximus quòd sensus sit secundum passionem: quia existimatur quòd sensus alterantur à sensibilibus aliquo modo alterationis. Et dixit aliqua, vt notet proprium. quia † post declarabitur quòd ista trāsmutatio non dicitur alteratio, nisi multipliciter. Deinde dicit. Et quidā dicunt quòd simile, &c. i. &, cùm posuerimus quòd genus sensus est passio, consyderandum est in quibus existimatur passio. quidam enim dicūt simile pati à suo simili: & quidam econtrario, scilicet ꝙ contrarium patitur à suo contrario. E Et intendebat hic per sermones vniuersales librum de Generatione & corruptione. * & non sufficit ei, quod declaratum fuit in illo libro, quia sermo hic videtur magis proprius. subiectum enim, de quo loquitur hic, magis proprium est subiecto, de quo loquebatur illic. & primo incœpit dare dubitationem in hoc, quod posuit, quòd sensus est de virtutibus passiuis, non actiuis.

Primū cō sideratū d̄ sensu ē vtrū sit numeratus ī virtutibus actiuis, & passiuis.

*Sēsus ē d̄ virtutibus passiuis. Idē in cō. seq. & j. t. co. 59. & 60. Idē 3. de Aīa cō. 18. auctoritate Alexā. Idē 7. Ph. cō. 12. sed vid̄ oppo. cō. 37. & in hoc scd̄o, vbi dicit animā eē causam effectiuā cuiuslibet motus tā veri, q̄ existimati. vide contra. Zim.

† j. t. c. 57. & 3. h9. t. c. 28.

*1. de Ge. t. c. 46. & infra.

Habet autem dubitationem propter quid sensuum ipsorū non sit sensus, & quare sine his quæ sunt extra non faciunt sensum, in existente igne, & terra & aliis elementis. quorum est sensus per se, aut secundum accidentia his. Manifestum igitur ꝙ non est actu, sed potentia tantum. vnde non sentiunt: sicut combustibile non comburitur ipsum à se ipso sine combustiuo: combureret enim se ipsum, & nihil indigeret actu ignem esse.

Sed oritur quæstio, cur non sensuum quoq; ipsorū nō sit sensus, & cur F *sine iis quæ sunt extra non efficiunt sensum: cum insit & ignis & terra, & reliqua elementa quorum est sensus per se, aut ea quæ ipsis accidunt: perspicuum igitur est sensitiuum non esse actu sed potentia tantū modo: quapropter non sentit: quemadmodum res cremabilis non crematur ipsa per se, sine eo quod uim habet cremādi: se enim ipsa cremaret, nec actu ignis indigeret.*

Sed est irrationabile, quare sensus non sentiunt se: & quare etiā nullus sensus agit absq; extrinseco, & ex eis sunt ignis, & terra, & alia elemēta, & sunt illa, quæ cōprehendunt à sensu per se, & accidentia contingentia eis. Dicamus igit ꝙ sensus non est in actu, sed tantum

A tantum in potentia. & ideo non sentimus. quemadmodum combustile non comburitur à se absq; comburente. &, si hoc nõ esset, combureret se, & non indigeret quod ignis esset in actu.

52 Cùm posuit sensum esse de virtutibus passiuis, incœpit dubitare dubitationem * cogentẽ vt sit de passiiuis, non de actiuis. & hoc, si non intendit per existimationem certificationem. multoties enim vtitur existimatione pro certitudine. Et di. Sed est irrationabile, quare sensus non sentiunt se. idest vt mihi videtur, sed est irrationabile, cùm posuerimus ꝙ virtutes sensitiuæ sunt actiuę, dicere quare sensus non sentiunt ex se absque extrinseco. necesse enim est, si virtutes sensus essent actiuæ, vt sentirent ex se: & non vt indigerent in sentire aliquo extrinseco. Deinde di. & ex eis sunt ignis, & terra, & alia elementa. idest & sensuum quidam attribuitur in sua compositione vnicuique elemento: & ista sunt sensibilia. oportet igitur vt sentirent se. & hoc intendebat, cùm d. & accidentia con-

B tingentia eis idest cõtingentia istis sensibilibus, ex quibus componuntur instrumenta istorum sensuum. Et, cùm narrauit quod est irrationabile dicere quare sensus non sentiunt absque extrinsecis, si posuerimus sensus esse ex virtutibus actiuis, incœpit narrare modum, secundum quem erit responsio huic quęstioni, & dixit. Dicamus igitur quòd sensus non est in actu, sed in potentia, &c. idest dicamus igitur in respondendo quòd sensus non est ex virtutibus actiuis, quæ agunt ex se, absq; eo quòd indigeãt in actione, quæ prouenit ab eis, motore extrinseco: sed, quia sunt ex virtutibus passiuis quæ indigent motore extrinseco. & ideo non sentiunt ex se. quemadmomum combustibile non comburitur ex se absque motore extrinseco, scilicet igne. & quemadmodum combustibile, si esset combustibile ex se, tunc possibile esset vt combureretur sine igne extrinseco existẽte in actu: sic sensus, si sentirent ex se, secundum quòd sunt vir-

C tutes actiuæ, tunc possibile esset vt sentirent absque extrinseco. Et debes scire quòd hæc est † prima differentia, qua virtutes animæ differunt ab inuicem: & est principium consyderationis de intellectu, de alijs virtutibus. virtus autem nutritiua manifestum est ex prædictis, quòd est ex virtutibus actiuis.

*a.l. cõtingentem.

Existimatio qñque sumit̃ pro certitudinẽ. Idẽ. 1. hui⁹. c. 19.

Ex hoc loco colligit̃ ꝙ sensatio sensus exterioris ñ fiat sine pñtia sensibiliũ exteriorum. cõsisse vid̃ ĩfra. t. c. 59 & 60. & cõ. 156. Sed vide oppositũ in Auer. sup com. suo d̃ somno & vigi. circa dimidium, vbi hẽt ꝙ dormiens sentit se videre, & audire, & olfacere, & gustare, & tãgere sine aliquo extrinseco sensibili. Vide cõt. Zim.

† Pria differentia, q̃ vrtutes aiç differunt ab inuicẽ, est pe tes actiuũ & passiuũ. Idem 3. de Aia cõ. 1.

Quoniam autem sentire dicimus dupliciter: potentia enim audiens & videns, audire & videre dicimus, & si forte dormiens: & quod iam operans: dupliciter vtiq; dicetur & sensus: hic quidẽ sicut potentia, ille autem sicut actu. similiter autẽ & sentire, quodq; potentia ens, & quod actu.

10 P H.

Sed cum sentire bifariã dicatur, quod enim potentia audit uidetq;, id audire & uidere dicimus, quamuis forte dormiat: & quod iam operatur, sensus quoq; bifariã dicetur, partim ut potẽtia, partim ut actu. similiter etiam sentire: & quod potentia est, & quod actu.

Et,

Et quia dicere quod aliquid sentit est duobus modis: quod eñi in potentia audit, & videt, dicimus imperium audire, & videre licet sit dormiens: & illud. quod peruenit ad agere, dicimus in eo hoc: vnde sensus dicitur potentia, & actu. Et similiter oportet vt sentire etiam dicatur duobus modis, de potentia, & actu. D

53 Cum declarauit quod sensus est ex virtutibus passiuis non actiuis: & ista habent duplex esse, s. esse in potentia, antequam virtutes eius perficiantur à motore extrinseco, & esse in actu, quãdo fuerint perfectæ & inuentæ in actu à motore extrinseco: incœpit declarare quod hęc duo cõtingunt virtutibus aïæ, & d. Et quia dicere quod aliquid sentit, &c.i. & , quia manifestum est per se quod dicere quod aliquid sentit est duobus modis. Quorum vnus est cum dixerimus in aliquo audienti, & videnti in potentia, quod audit, & videt: vt dicimus de dormiente. & hoc intendebat, cum dixit. quod enim in potentia audit, & videt, &c.i. qđ .n. est in potentia propinqua audiens, & videns dicitur secundum consuetudinem audiens, & videns: licet sit dormiens, qui est magis remotus alijs modis potentiæ. quod enim est in obscuro est videns in potentia. sed ista potentia est propinquior actui. quam potentia, quę est in visu dormiẽtis. D.d. & illud, quod peruenit ad agere, dicimus in eo hoc.i. & illud, quod peruenit de rebus sensibilibus vt videat, & audiat, & vl̃r sentiat, dicitur quod audit, & videt, & vl̃r sentit. Et cum declarauit quod hoc nomen sensus dicitur de vtraque intentione, dixit. Et sil̃r oportet vt sentire etiam dicat̃ duobus modi, de potentia, & actu, &c.i. & similiter oportet vt sentire, q̃ est actio sensus, dicatur etiam duobus modis, sicut de habitu, & forma, ex quibus prouenit sentire. E

Sensus est duob⁹ modis in potẽtia, s. & in actu. Idẽ infra t.cõ. 138. 139. & 141. & 142. & & 156.

Potẽtia videntis in obscuro est ꝓpinquior actui, q̃ potẽtia, q̃ est i visu dormiẽtis

Primum quidem igitur tanquam idem sit pati & moueri, & agere, & mouere, dicimus. & nanq; motus est actus quidam, imperfectus tamen, sicut in alteris dictum est. omnia autem patiunt̃ & mouẽtur ab actiuo, & actu ente: vnde est quidẽ tanquã à simili pati, est autem, vt a dissimili: sicut diximus. patitur quidem enim quod dissimile: passum autem simile est. F

SOPH. *Ac primum tanquam idem sit pati & moueri operariq; dicamus. etenim motus est actus quidam, sed imperfectus, ut in aliis dictũ est. omnia autẽ patiuntur & mouentur ab efficiente & eo quod actu est: iccirco partim à simili patiuntur, partim à dißimili, quẽadmodum diximus: patitur enim quod dißimile est, ubi autẽ paßum est, simile est.*

Sermo igitur noster primo non est secundũ quod pati, & moueri est idem cum agere, & mouere. Motus enim est aliqua actio sed nõ perfecta, vt dictum est in alijs locis. & omne quod patitur & mouetur, non patitur, & mouetur nisi ab aliquo agẽte in actu. Et ideo pati quandoq; est à simili, quandoque à dissimili. & secundum

A cundum quod diximus, dissimile est illud, quod patitur: &, postquam patitur, fit simile.

54 Cùm declarauit sensum esse ex virtutibus passiuis, & quód est duobus modis, dixit. Sermo igitur noster, &c. idest & magna differentia est inter sermonem de sensu, opinando in eo quód est virtus passiua, & sermonem de eo, opinando quód est virtus actiua. sermo enim de aliquo, sm quód opinamur in eo quód suum esse est pati & moueri, alius est à sermone in eo, secundum quód opinamur quód suum esse est agere & mouere. Et, cum narrauit hoc, dedit differentiam inter vtrunque, & d. Motus enim est aliqua actio, sed non perfecta. idest & hec duo genera essendi sunt diuersa. esse enim vnius generis est de genere esse motus: & iam declaratum est quód motus est actio nõ perfecta: est enim perfectio alicuius existentis in potentia sm quód est in potentia: esse autem alteri generis est actio perfecta. Deinde dedit aliam differentiam inter vtrũq; B esse, & d. & omne, quod patitur, & mouetur &c. idest & differunt etiam, quoniam omne numeratum in genere passionis nõ habet esse nisi ab aliquo, s. agente. &, iõ, si agens non fuerit, hoc non erit. omne autem numeratum in genere actionis habet esse ex se, non ex alio. D.d. Et ideo pati qñq; est a simili, &c. i. & quia esse virtutũ passiuarũ est admixtũ ex potentia, & actu. passiuum enim antequam patiatur, est contrarium agenti. & cum passio completur, est simile agenti. &, dum patitur, est admixtum. non enim cessat dum mouetur, corrumpi in eo pars cõtrarij, & fieri pars similis. Et manifestum est quod qui non intellexerit virtutes passiuas ĩ tali esse, non poterit dissoluere prædictam quæstionem: neque etiam qui non concesserit quod virtutes sensus sunt de virtutibus passiuis. Potest ẽt dicere vtrum sensibile sit simile, aut contrarium. & hoc est fundamentũ & oportet vt conseruetur, sicut diximus in alijs virtutibus animæ, & maxime in virtute rationabili, sicut apparebit post.

Passiuum añq̃ patiatur ẽ cõtrariũ agẽti. & cũ passio cõplet', ẽ sĩle agenti, & dum patit', ẽ admixtũ sĩl' & contrario cõsil'e 3.t. cõ. 45. & 1. de Gener. t.c. 48. & 49.

C Dicendum autem, & de potentia & de actu. nunc enim simpliciter dicimus quæ habemus de ipsis. est quidem enim sic sciens aliquod, sicut si dicamus hominem scientem, qm̃ homo scientiũ & habentium scientiam. est autem sicut iam dicimus scientẽ habentem grammaticam. vterq; autem horũ non eodem modo possibilis est. sed hic quidem quoniam genus huiusmodi, & materia est: ille autem quia volens, possibilis est considerare, nisi aliquid prohibeat exterius.

IOPH. *Distinguendum etiam est de potentia & actu: nunc enim simpliciter de eis loquimur. partim enim ita sciens quidpiã est, quasi dicamus hominem scientem, quoniam eiusmodi est humanum genus, ut sciat & habeat scientiam: partim iam dicimus scientem, eum qui habet grammaticam: uterq; autem horum non eodem modo potest: sed unus quidẽ,*

quia

quia genus ac materia talis est: alter uero quia cum uoluerit potest contemplari, nisi aliquid prohibeat externum. D

Et oportet nos determinare ēt potentiam, & perfectionem: q̄m in hoc loco locuti sumus de eis simpliciter. Dicamus igit̃ q̄ intendimus. cum dicimus q̄ aliquid, v.g. homo, est sciens, q̄ hō est de habentibus sciam. Et q̄nq; dicimus hoc, sicut dicimus de eo, qui iam acquisiuit scientiam grammaticæ, q̄ est sciens. Sed potentia in vtroq; istorum non est eodem modo. sed potentia primi est q̄a suum genus est tale: secundi autem est, quia, cum voluerit, potest inspicere, dum aliud extrinsecum non impediat ipsum.

55 Cùm declarauit quòd sensus dicitur duobus modis, potentia, s. & actu: & etiam vtrunque istorum dicitur duobus modis, incœpit determinare hoc, & d. Et oportet nos determinare etiā, &c. idest & oportet nos, cum sciuerimus quod sensus inuenitur duobus modis, potentia, s. & actu, determinare intentiones, de quibus dicitur potentia, & perfectio, & actus simpliciter: cū in hoc loco non sumus locuti de eis nisi simpliciter. Et, cùm dedit causam, propter quam oportet loqui in hoc loco de potentia, & actu simpliciter, s. quæ existunt in sensu simpliciter, dixit Dicamus igitur quod intendimus, &c. i. dicamus igitur quòd manifestum est quòd, cum dixerimus quòd aliquid est tale in potentia, quòd hoc intenditur duobus modis, aut sicut dicimus quod homo est sciens in potentia, idest innatus scire: aut sicut dicimus in sciente grammaticam in actu, quòd est sciens in potentia, quando non vtitur sua scienta. Et, cùm declarauit istos duos modos potentiæ, dedit differentiam inter eos, & d. Sed potentia, quæ est in vtroq;, non est eodem modo, &c. idest sed intentio potētię in vtroq; eorum non est eodem: sed, cum dicimus quòd ignorans est sciens in potentia, intendimus quòd genus eius, & materia est receptibile scientię. Et, cùm dicimus in sciente grammaticam q̄ est sciens in potentia, dicimus quod habet potentiam consyderandi grammaticam, cum voluerit. E F

Iam autem cōsiderans, actu ens & proprie sciens hanc literam A. Ambo quidem igitur primi s̄m potētiam scientes sunt: sed hic quidem per doctrinā alteratus est, & multotiens ex contrario mutatus habitu. hic autem ex eo quod habet sensum aut grammaticam, non agere autem, in agere alio modo.

SOPH. *At uero qui iam speculatur, actu est & proprie sciens hoc A. Ambo igitur priores illi, potentia quidem sunt scientes, sed alter quidem per disciplinā alteratus, & sæpius ex contrario mutatus habitu: alter uero ex eo quòd habeat sensum uel grammaticam, & non operetur, ad operandum alio modo.*

Qui

A Qui aũt consyderat est in perfectione, & in rei veritate sciens hoc. Illi igitur duo primi sunt scientes in potentia. sed alter eorũ, cum alterabitur per doctrinam, & mutabitur multotiens ex habitu ad dispositionem contrariam. alter autem, cùm mutabitur ex habere sensum, aut scientiam grammaticæ, sed non intelligit, quousq; agat modus igitur eius est alius.

56 Idest sciens autem grammaticam, consyderando in ea, est sciens secũdum vltimam perfectionem: & tale dicimus sciens in rei veritate. hoc autem, de quo consyderat non in eo quod scit illud, si nõ consyderat actu de eo. Deinde di. Illi igitur duo primi sunt scientes in potẽtia, scilicet ignorans, & sciens, quando non vtitur sua scientia. D.d. sed alter eorum &c. sed alter eorum mutabitur ex potentia in actum, cũ alterabitur per doctrinã, & mutabitur multotiens ex habitu ad dispositionẽ contrariã, & ex dispositione contraria habitũ, quousq; habit⁹ sit firm⁹, & fixus. Et intendit B per habitũ formã scientiæ: & per dispositionem contrariã ignorantiam. D.d. alter autem cum mutabitur ex habere sensum, aut scientiã grãmaticæ, sed non intelligit, quousq; agat. idest & alter exit de potentia in actũ, & in vltimam perfectionem, quando mutabit̃ ex habere sensum in actu, aut scientiam grammaticæ in actu in tempore, in quo non intelligat ab eo, quousq; agat ab eo. modus igitur istius virtutis est alius modus.

Non est autem simpliciter neq; agere neq; pati. sed aliud quidẽ corruptio quædam à contrario: aliud autẽ salus magis eius quod potentia, ab eo quod est actu & simili, sic sicut potẽtia se habet ad actum. speculans enim fit habens scientiam: quod vere aut non est alterari: in ipsum enim additio est & in actum: aut alterum genus alterationis est.

SOPH. *Pati quoq; non est simplex, sed aliud est corruptio quædam à contrario: aliud salus potius eius quod est potẽtia, ab eo quod ẽ actu & simili:* C *quomodo potentia se habet ad actum: cõtemplans enim fit quod habet scientiam: quod sanè aut non est alterari: nam in ipsum fit accessio, & in actum: aut certe aliud est genus alterationis.*

Et passio etiam non est simplr. sed quædã est aliqua corruptio à contrario. & quedam videtur magis esse euasio eius, quod est in potentia, ab eo, quod est in actu: & est silr. Ista igitur est dispositio eius, quod est in potentia apud perfectionem. non enim consyderat nisi habens scientiam. & hoc aut non est alteratio, additio enĩ in ipso est ad perfectionem: aut est aliud genus perfectionis.

57 Et hoc nomen passio non significat eandem intentionem simplicem, sed quædam est passio, quæ est corruptio patientis à contrario, à quo patitur: vt passio calidi à frigido, & humidi à sicco. D.d. & quædam videtur

detur magis,&c. idest etiam est passio, quæ est euasio patientis in potentia ab eo, quod est in perfectione, & actu, fm q illud, quod est in actu est simile non contrarium, s. extrahens ipsum à potentia ad actum, e conuerso dispositioni in prima passione. D.d. Ista igitur est dispositio, &c.i.& iste vltimus modus passionis est dispositio eius, quod est in potentia ex anima apud perfectionem mouentem illud, quod est in potentia, & extrahentem eam in actum non fm primum modum passionis. D.d. non enim consyderat, &c.i.& iste modus passionis est ex modo, qui est euasio patientis ab eo, quod est in actu, mouens ipsum, non corruptio eius. non enim consyderat in aliquo, postq̃ non consyderabat, nisi qui scit illud. & hæc non est alteratio fm primam intẽtionem, quæ est corruptio patiẽtis. D.d. additio.n. in ipso est ad perfectionem, &c.i.&, quia ista trãsmutatio non est ex non esse, sed est additio in transmutabili, & ire ad perfectionẽ, absq; eo q sit illic corruptio, aut mutatio ex non esse, ponitur sicut mutatio ex ignorantia ad sciam. Et quasi intendit q hoc est magis remotum à vera alteratione duobus modis, alteratio enim, quæ est euasio patientis, est duplex: alteratio s. de non esse ad perfectionem, & alteratio de prima perfectione ad vltimam. & hæc est additio, quã innuit. D.d. aut est aliud genus alterationis.i.& iste modus, qui est euasio patientis, aut dicetur alteratio, aut erit aliud genus alterationis. D

E

Vnde non bene habet dicere sapientẽ cùm sapiat, alterari: sicut neq; ędificatorem cùm ędificat. In actum quidem igitur ducẽs ex potentia ente fm intelligere & sapere, nõ doctrinam, sed alteram habere denominationem iustum est: Ex potentia autem ente addiscens & accipiens scientiam ab actu ente & didascalo, aut neq; pati dicendum, sicut dictum est, aut duos esse modos alterationis, & eam quæ in priuatiuas dispositiones mutationem, & eam quæ in habitus & naturam.

SOPH. *Quamobrem non recte se habet dicere id quod scit cũ scit, alterari: quemadmodum nec ædificatorem cum ædificat. Quod igitur ad actum ducit ex eo quod est potentia intelligens & sciens, id nõ doctrinam, sed aliam habere appellationem meretur: quod autem cum sit potentia discit & comparat scientiam ab eo quod est actu, & docet, id uel nõ esse dicendum pati, quemadmodum diximus, aut certe duos esse alterationis modos: uidelicet mutationem eam quæ ad priuatiuas fit dispositiones, & eam quæ ad habitus & naturam.* F

Et similiter non est rectum dicere in eo, quod intelligit, quãdo intelligit, q alteratur, sicut non dicitur q ædificator, cũ ædificat, alteratur. Qui autem reuertitur ad perfectionem ab eo, quod in potentia existit in capitulo intelligendi, non est rectum vt vocetũ disciplina, sed oportet ponere ei aliud nomen. Qui autem addiscit,

A scit, postquã fuit in potẽtia, & accepit sciam ab eo, qui est in perfectione doctor. oportet, aut vt nõ dicat oĩno pati, aut vt dicat q alteratio est duplex, transmutatio, s. ad dispositionem non esse, & transmutatio ad habitum & naturam.

58 Et similiter non est rectũ dicere in eo, qui venit de ignorantia ad scientiam, cuius dispositio dicitur disciplina q alteratur: sicut nõ dr hoc in eo, qui mutatur ex hoc, q non operatur ab habitu existente in eo in actu, ad hoc vt agat ab eo: vt Carpentarius, qui mutatur à non carpentari ad carpentari. Et hoc exemplum inuenimus in ali translatione. D.d. Qui autem reuertitur ad perfectionem, &c.i qui autem acquiririt perfectionim de scientia post potentiam ſm reuersionem ad illud, quod iam acquisiuerat primo, deinde amisit ipsum, non debet dici illo nomine quo dicitur ille, qui est in potentia primo semper, & nunquam lucratus fuit illud, quod dicitur disciplina: sed iste modus debet habere aliud nomen. & iste B modus quem innuit, dicitur rememoratio. Et dixit hoc quia Plato opinabatur quòd disciplina, & rememoratio idem sunt. D. d. Qui autem addiscit, postquam fuit in potentia. i. transmutatio autem ex ignorantia in scientiam à doctore, qui est sciens in perfectione, & in actu, necesse est aut vt non vocetur alteratio, aut vt dicatur q alteratio est duobus modis. Quorum vnus est transmutatio, quæ fit in dispositionibus non esse in patienti ab agente: Et alius est transmutatio, que fit in dispositione habitus, & formæ existentis in patiente ab agente. & ista est passio, quæ est corruptio patientis, non euasio. & hoc est illud, quod dixit ante, aut est aliud genus alterationis.

Plato opinabat q disciplina, & rememoratio idẽ sũt. idẽ 3 de Aĩa c. 20. & 7. Phy. c. 2. Idẽ 1. Me. 48. & 49. Idẽ 7. Me. cõ. 58.

Sensitiui autem prima quidem mutatio fit à generãte: cùm autem generatum est habet iam sicut scientiam & sentire. quod aũt secundum actum similiter dicitur ipsi considerare: differt autem quoniam huiusmodi actiua operationis extra sunt, visibile & au-C dibile: similiter autem & reliqua sensibilium.

20 PH. *Sensitiui autem prima quidem mutatio fit ab eo quod generat: cũ autem generatum est, habet iam tanquam scientiam & sentire. quin etiam quod actu est perinde dicitur atq; contemplari: differẽtia tamẽ est, quòd ea quæ actu sensum efficiunt, extra sunt, uisibile scilicet & audibile, cæteráq; itidem sensibilia.*

Et prima transmutatio sentientis est à generante, ita q, cũ fuerit generatum, statim sentit. Et sentire est sicut scire. & quod est in actu est simile ad consyderare. Sed tamen differunt q agentia in hoc sunt extrinseca, vt visum, & auditũ: & siſr alia sensibiliũ.

59 Et prima transmutatio sentientis, quæ est similis transmutationi hominis de ignorantia ad scientiam per doctorem, est transmutatio, quæ fit per agens generans aĩal non à sensibilibus. Et innuit differentiam inter

primam

Pr͞ia perfectio sens⁹ fit ab itelligētia agēte. Idē. 7. Met. c. 31. & 12. Met. c. 18. † In. 2. de Gene. aīahū cap. 3.

primam perfectionem factam in sensu, & vltimā. Opinatur.n. ꝙ prima perfectio sensus fit ab intelligentia agente, † vt declaratur in libro de animalibus. Secunda autem perfectio fit à sensibilibus. D.d. ita ꝙ, cum fuerit factum, &c.i. ita ꝙ, cum prima virtus fuerit facta statim sentiet nisi aliqd impediat, aut sensibilia non sint presentia. & hoc est simile sciæ, quæ est in sciente, qui non vtitur scientia. D. d. Et sentire est sicut scire idest & vltima perfectio sensus, quę est comprehendere sensibilia in actu, & considerare in eis simile est vti scientia, & consideratione. D.d. & quod est in actu est simile ad consyderare. i. sentire in actu simile est ad consyderare, & scire. D.d. Sed differunt, &c.i. sed prima perfectio sensus differt à sciētia scientis, quæ est in actu, qñ non consyderat, in hoc, ꝙ mouens primā perfectionem in sensu, & extrahens in secundam sunt extrinseca sensata, vt visibilia, mouens autem scientem de prima perfectione in secundam est aliquid copulatum cum anima copulatione in esse.

Causa autem est quoniam singularium quidem s͞m actum sensus, scientia autem est vniuersalium: hæc enim in ipsa quodammodo sunt anima: vnde intelligere quidem est in ipsa cùm velit, sentire autem non est in ipsa: Necessarium est autem esse sensibile. Similiter autem & hoc se habet in scientijs sensibilium, & propter eandem causam: quia sensibilia singularium sunt & exteriorum. Sed de his quidem certificare tempus fiet & in rursum.

SOPH. *Cuius rei causa est, quia sensus qui actu est, singularium est: scientia uero uniuersalium: hæc autem in ipsa quodammodo sunt animæ: iccirco intelligere quidem est in ipso cum uoluerit, sentire autem nō est in ipso: necesse enim est adesse sensibile. similiter etiam res se habet in scientiis sensibilium, & ob eandem causam: quia sensibilia singularia & extra sunt. sed de his apertius differendi erit occasio etiam aliâs.*

Et causa in hoc est, ꝙ sensus in actu comprehendit particularia scientia autem vniuersalia, & ista quasi sunt in anima. Et ideo homo potest intelligere cùm voluerit sed non sentire, quia indiget sensato. Et ista dispositio est etiam in scientia sensibilium. ista enī causa est causa eorum, s. ꝙ sensibilia sunt ex rebus particularibus & extrinsecis. Sed sermo de istis rebus, & exponere ea erit post, & habebit horam.

60 Idest & causa huius diuersitatis inter sensum, & intellectum in acquirēdo vltimam perfectionem est in hoc, quod motor est in sensu extrinsecus & in intellectu intrinsecus est. quia sensus in actu non mouentur nisi motu, qui dicitur comprehensio à rebus particularib⁹ sensibilibus, & isti sunt extra animam. intellectus autem mouetur ad vltimam perfectionem à rebus vniuersalibus, & istæ sunt in anima. Et dixit & ista quasi sunt in anima. quia post declarabit ꝙ ea, quæ sunt de prima perfectione in intellectu,

A tellectu, sunt quasi sensibilia de prima perfectione in sensu, s in hoc, ꝙ ambo mouent, sunt intentiones imaginabiles: & istæ sunt vniuersales potentia, licet non actu & ideo dixit. & ista quasi sunt in anima. & non dixit sunt, quia intentio v'lis, alia est ab intentione imaginata. Deinde d. Et ideo põt homo intelligere, &c i. & quia mouentia virtutem rationalem sunt intra animam: & habita à nobis semper in actu: ideo homo põt considerare in eis, cum voluerit: & hoc dr̄ formare, & non potest sentire, cum voluerit: quia indiget necessario sensibilibus, quæ sunt extra aĩam. D.d. Et ista dispositio est etiam, &c.i. & ista dispositio est etiam in nobis in scientia sensibilium: & nos discimus ab eis, quia existunt in sensibus. & causa in esse istius dispositionis in nobis in sciẽtia sensibilium, est eadem causa in esse istorum in ipsis sensibilibus. Et similiter est intelligendum ꝙ dispositio existens in nobis in scientia vniuersaliũ est in nobis, quia est in virtute rationali, & quod causa ꝙ sumus per illam hoc modo, est causa, qua ipsa est illo modo. Sed, quia sermo in intellectu non est hic manifestus, transmisit nos ad aliud tempus, & dixit. Sed sermo de istis rebus. i. de intellectu. † Et potest aliquis dicere quod sensibilia non mouent sensus illo modo, quo existunt extra animam. mouent enim sensus secundũ ꝙ sunt intentiones, cum in materia nõ sint intentiones in actu, sed in potentia. Et nõ potest aliquis dicere, quod ista diuersitas accidit per diuersitatem subiecti, ita quòd fiant intẽtione, propter materiam spiritualem quæ est sensus, non propter motorem extrinsecum. melius est enim existimare quòd causa in diuersitate materiæ est diuersitas formarum: nõ ꝙ diuersitas materiæ sit causa diuersitatis formaꝶ. Et, cũ ita sit, necesse est ponere motorem extrinsecum in sensibus alium à sensibilibus: sicut fuit necesse in intellectu. Visum est igitur ꝙ, si concesserimus ꝙ diuersitas formarum est causa diuersitatis materiæ, ꝙ necesse erit motorem extrinsecũ esse. Sed Arist. tacuit hoc in sensu, quia latet, & apparet in intellectu. Et debes hoc consyderare, quoniam indiget perscrutatione.

Intentio v'lis alia ẽ ab intẽtione imaginata: ex quo patet contra nepotes spẽs intelligibiles.

† Sẽsus nõ poterit sẽtire, cũ voluerit, qa idiget sensibilib⁹ existẽtib⁹ extra aĩam. Idẽ 3. i cõ. 59. Idẽ 3. c. 156. idẽ 7. Met. cõ. 35. sed bñ ĩtelligim⁹ cum volumus: quia mouentia virtutẽ rõnalẽ sunt ĩtra aĩam. Idem. 3. a. cõ. 5. 18. & 36. Digressio. Meli⁹ ẽ existimare ꝙ cã ĩ diuersitate materiæ, ẽ diuersit s forarũ, q̃ ecõtra, cõ sisse 1. de Aĩa cõ. 53. & 2. Phy. c. 87. Sed vide oppositũ. 8. Ph. c. 46. vbi ex diuersitate mãæ arguit diuersitatẽ formæ. Vide cõt. Zim.

C Nunc autem tantum sit diffinitum, quoniam cum non simpliciter sit quod potentia dicitur: sed aliud quidem sicut si dicamus puerum posse militare: aliud autem sicut in ætate existentem: sic se habet sensitiuum.

10 PH. *Verũ hoc tantum in præsentia sit distinctum: cum non simplex sit id quod potentia dicitur, sed partim quasi dicamus puerum posse ducẽ esse: partim ut eum qui per ætatem idoneus sit, sic se habet sensitiuum.*

Nunc autem intantum determinetur, ꝙ illud quod dicitur esse in potentia, non est simplr̄, sed de quodã dicitur, sicut dicitur ꝙ puer potest gubernare exercitum, & de quodam dr̄, sicut dicitur de experimento, & similiter est de sensu.

61 Idest summa eius, quod declaratum est ex hoc sermone, & in hoc loco hæc est. Et intendit per simpliciter vnam intentionem. & dixit ꝙ illud, quod

quod est in potentia, non est vna intentio, sed plures. & d. sed de quodam dicitur, &c. idest sed quidam sensus dicitur esse in potentia, sicut dicitur ꝙ puer pōt gubernare exercitum. & ista est potentia prima remota: ex qua cum fit transmutatio ad propinquam potentiam fit per generans, non per sensibilia: & est similis potentiæ ignorantis ad scientiam. Deinde dixit, & de quodam dicitur, sicut dicitur de experimēto, & similiter est de sensu. & intendit potentiam, quæ est prima perfectio sensus: & est illa, ex qua fit transmutatio ad vltimam perfectionem per ipsa sensibilia. & est similis scienti, quando non vtitur sua scientia. Et intendit per omnia ista declarare ꝙ potentia sensus, quæ recipit sensibilia, non est pura præparatio, sicut præparatio, quæ est in puero ad recipiendum scientiam: & ꝙ est aliquis actus, sicut habens habitum, quando non vtitur suo habitu. D

Quoniam aūt innominata est ipsorum differentia, determinatum est autem qm̄ altera, & quomodo altera, vti autē necesse est ipso pati & alterari tanquā proprijs nominibus. sensitiuum autē potentia est quale sensibile iam actu, sicut dictum est. patitur autē non simile ens: passum autem assimilatum est: & est quale illud. E

SOPH. *Sed quia nomine caret eorum differentia, explicatumq́; est ea esse diuersa, & quonā pacto diuersa, necesse est nominibus his, pati scilicet & alterari, uti tanquam propriis. sensitiuum autem potentia est tale, quale iam sensibile actu, quemadmodum dictum est. patitur igitur cum non est simile: ubi autem passum fuerit, simile factum est, & tale est quale illud.*

Sed, quia differentiæ eorum non sunt nominatæ, & iam determinauimus de eis ꝙ sunt diuersæ, & quomodo necesse est nobis vti passione, & alteratione, sicut res veræ. Et, sentiens in potētia est sicut sensatum in perfectione, sm̄ ꝙ diximus. Patitur igitur dū non est simile, &, cum patitur, asimilatur. F

62 Idest, sed quia differentiæ potentiæ, & trāsmutationis existentium in anima sensibili, & in rebus animatis nō hn̄t noīa propria, & iam declarauimus ea esse diuersa, & declarauimus modum, sm̄ quem diuersantur: visum est nobis quòd necesse est, inquantum ista intentio, quam determinauimus de anima, nō habet nomen proprium, dare ei nomen passionis & alterationis, quæ est subiectū rerum veratū. hoc enim non nocet, cū iā determinauimus intētionē, sm̄ quam diuersantur. Et dixit, necesse est nobis. quia ista intentio caret nomine apud vulgus: & transumptio nominis vsitati apud vulgus est facilior, quàm fingere aliud nomen. Et, cùm hoc fuerit declaratum de sentiente, incœpit describere eum simpliciter, & dixit, Et sentiens in potentia est, sicut sensatum in perfectione. idest manifestum est igitur ex hoc, quod diximus, quod sentiens simpliciter est illud, quod est in potentia ad intentionem, quam determinauimus de potentia

Transumptio noīs vsitati apud vulg⁹ ē facilior q̄ fingere aliud nomen.

tentia

A tentia per intentionem rei ſenſibilis in perfectione, ideſt illud quod innatum eſt perfici ꝑ intentionem rerum ſenſibilium, non per ipſas res ſenſibiles. Et, ſi non, tunc eſſe coloris in viſu, & in corpore eſſet idem. Et, ſi ita eſſet, tunc eſſe eius in viſu non eſſet comprehenſio. & ideo dixit, eſt illud quod eſt in potentia, ſicut ſenſatũ in perfectione. & non dixit, illud, quod eſt in potentia ſenſatum. quoniam ſi ita eſſet, idem eſſet eſſe coloris in viſu, & in ſua materia. D.d. Patitur igitur, dum non eſt ſimile, & cum patitur aſſimilatur, &c. i. & contingit ei illud, quod contingit omnibus alterabilibus, vt declaratum eſt in ſermone vniuerſali: & eſt ꝙ patitur à ſenſibili, dum non eſt ſimile ei: &, cum paſſio perficitur, tunc erit ſimile.

Sẽſus patitur a ſenſibili, dũ nõ ẽ ſiſe ei. ex quo patet ſenſibile cõtrariari ſenſui. ſed oppoſitũ vide c. 57. Vide cõt. zim.

Senſibilia, alia per ſe eſſe, alia vero per accidens: per ſe autem, alia propria alia communia. Cap. 2.

DIcendum autem ſm vnumquemq; ſenſum de ſenſibilibus primo. Dicitur autem ſenſibile tripliciter: quorũ duo quidem dicimus per ſe ſentiri: vnũ autem ſm accidens. Duo-
B rum autẽ, aliud quidem proprium eſt vniuſcuiuſq; ſenſus: aliud autem cõe omnium. dico autem proprium quidem, quod non contingit altero ſenſu ſentiri, & circa quod non contingit errare, vt viſus coloris, auditus ſoni, & guſtus humoris: tactus autem habet plures differentias, ſed vnuſquiſq; iudicat de his, & non decipitur viſus quoniam color: neq; auditus quoniam ſonus: ſed quid coloratum, aut vbi: aut quid ſonans, aut vbi. Huiuſmodi quidem igitur dicuntur propria vniuſcuiuſq;.

SOPH. *Igitur in unoquoq; ſenſu primum de ſenſibilibus dicendum eſt. ſenſitiuum tribus modis dicitur, quorũ duo quidem per ſe unũ, uero per accidens ſentiri dicimus: duorum aũt illorum, unum eſt propriũ cuiusq; ſenſus, alterum cõe omnium. id autem intelligo proprium, quod non poteſt*
C *alio ſenſu ſentiri, & in quo non poteſt fieri error: ut uiſus coloris, & auditus ſoni, & guſtus ſaporis: tactus autem plures habet differentias, ſed unuſquiſq; iudicat de eis: neq; decipitur quòd color ſit, uel quòd ſonus: ſed quid ſit id quod coloratum eſt, aut ubi: aut quid ſit id quod ſonat, aut ubi: Hæc igitur dicuntur propria cuiusq;.*

Et, antequam incipiamus loqui de vnoquoq; ſenſuũ, loquamur de ſenſibilibus. Dicam⁹ igitur ꝙ ſenſibile dicitur tribus modis: quorum duo dicuntur ſentiri per ſe, & tertius accidentaliter. Et alter duorum proprius eſt vnicuiq; ſenſuum, & alter eſt communis omnibus. Et eſt proprius, quem non poteſt alter ſenſus ſentire, & illud, quod impoſsibile eſt vt ei cõtingat error: verbi grã, viſus apud colorem, & auditus apud vocem, & guſtus apud ſa-

porem. tactus autẽ plures vno modos habet. Sed vnuſquiſq; eorũ iudicat iſta, & non errat in colore, quis color ſit, neq; in voce quę vox ſit: ſed in colorato quid eſt, & vbi eſt: & in audito quid eſt, & vbi eſt. Quod igitur eſt tale, dicitur proprium. D

63 Cùm declarauit quid eſt ſenſus ſimpliciter, vult modo loqui de vnoquoq; ſenſuum. Et, quia iam prædixit quòd via ad hoc eſt loqui de ipſis ſenſibilibus, cùm ſint magis nota quàm ſenſus, dixit Et, antequam incipiamus loqui, &c.i.& quia neceſſe eſt ire ex eis, quæ ſunt apud nos magis nota ad ea quę ſunt magis nota apud naturam, oportet nos loqui prius de ipſis ſenſibilibus. Et, quia ſenſibilium hæc ſunt vniuerſalia, & hæc propria, incœpit loqui prius de ꝓprijs, & dixit, Dicamꝰ igitur quòd ſenſibile &c. ideſt & ſermo eius in capitulo iſto apparet per hoc, quod dixit, ſenſus autem plures habet modos. Intendit ꝙ ſenſibilia vniuſcuiuſque iſtorum ſenſuum plura ſunt vno modo: ſed vnuſquiſq; ſenſuum iudicat ſuum ſenſatum proprium: & non errat in eo in maiori parte. viſus enim non errat in colore, vtrum ſit albus, aut niger: neque auditus in voce vtrum ſit grauis, aut acuta. ſed iſti ſenſus errant in comprehendendo differentias indiuiduorum iſtorum ſenſibilium, ver. gra. in comprehendendo iſtud albũ quod eſt nix: aut differentias locorum iſtorum, ver. g. vt comprehendat ꝙ iſtud album eſt ſuperius, aut inferius. Deinde d. Quod igitur eſt tale dicitur proprium. ideſt ſenſibilia autem, quæ inueniuntur alicui ſoli ſenſui, qui non errat in eis, in maiori parte dicuntur propria. Et, cum dixit. ſed in colorato quid eſt, & vbi eſt: & in audito quid eſt, & vbi eſt, non intendebat quòd ſenſus cõprehendit eſſentias rerum, ſicut quidam exiſtimauerunt: hoc enim eſt alterius potentiæ quæ dicitur intellectus: ſed intendebat quòd ſenſus cùm hoc, quòd comprehendunt ſua ſenſibilia propria, comprehẽdunt intentiones indiuiduales diuerſas in generibus, & in ſpeciebus. comprehendunt igitur intentionem huius hominis indiuidualis, & intentionem huius equi indiuidualis, & vniuerſaliter intentionem vniuſcuiuſq; decem prędicamentorum indiuidualium. & hoc videtur eſſe proprium ſenſibus hominis. Vnde dicit Ariſt. in lib. de Senſu, & ſenſato, quòd ſenſus aliorum animalium non ſunt ſicut ſenſus hominis, aut ſimile huic ſermoni. & iſta intentio indiuidualis eſt illa, quã diſtiguit virtus cogitatiua à forma imaginatiua, & expoliat eam ab eis, quæ ſunt adiuncta cùm ea ex iſtis ſenſibilibus communibus & proprijs, & reponit ea in rememoratiua. & hæc eadem eſt illa, quam cõprehendit imaginatiua. ſed imaginatiua cõprehendit eam coniunctã iſtis ſenſibilibus: licet eius cõprehenſio ſit magis ſpiritualis: vt alibi determinatum eſt. E F

Neceſſe ẽ ire ex eis, q̃ ſũt apd nos magis nota, ad ea, q̃ ſunt magis nota apd naturã. Idẽ. 1. Phy. t.c. 2. & 7. Meta. t. c. 10. Idẽ ĩ hoc. 2. t.c. 12. & 33.

Circa ſenſibile propriũ ñ errat ſenſus in maiori pte. Idẽ. ĩ. 152. 134. 161. Idẽ ſuper lib. de Senſu & Senſato.

Sẽſus ñ cõprehẽdũt eẽntias rerũ, ſicut qdã exiſtimauerũt: ſ; hoc ẽ alteriꝰ potẽtię, q̃ dr̃ intellectus.

Sẽſus hoĩs cõprehendũt ĩtẽtiones indiuiduales omniũ decẽ ꝓdicamentorũ. Idẽ. 3. d Aĩa, c. 6. 20. & 33.

Communia autem, motus, quies, numerus, figura, magnitudo: huiuſcemodi autem neq; vnius ſunt propria, ſed communia omnibus: tactui enim motus aliquis ſenſibilis, & viſui. per ſe quidem igitur ſunt ſenſibilia hæc.

Communia

109 M. *Communia autem, motus, quies, numerus, figura, magnitudo: hæc*
A *enim nullius sunt propria sed omnium cōmunia. etenim & tactu motus quidam sensibilis est, & uisu. Atq; hæc quidē per se sensibilia sunt.*

Comunia autem sunt, motus, & quies, & numerus, & figura, & quantitas. ista enim non sunt propria alicui, sed communia eis omnia. motus enim sentitur tactu, & visu.

64 Cùm declarauit ex duobus modis essentialibus modum proprium, incœpit declarare communem, & d. ꝙ sunt quinq; motus, & quies, &c. Et hoc quod dixit, ista enim non sunt propria, &c. non intendit ꝙ vnumquodq; istorum quinq; est cōmune vnicuiq; sensuum, vt intellexit Themistius, & ſm quòd apparet: sed tria eorum, scilicet motus, & quies, & numerus sunt communia omnibus: figura autem & quantitas sunt communia tactui, & visui tantum. & sic intendit per hoc, quod dixit, sed communia eis omnia. i. sed omnia sunt communia sensibus, nō omnia omnibus
B sensibus. Quoniam autem hæc sensibilia, s. propria, & communia sunt attributa sensibus essentialiter manifestum est. non enim possumus attribuere comprehensionem sensuum eis alio modo ab eo, ſm ꝙ sunt sensus. Hæc igitur est vna intentio eius, quod est accidentaliter, quod est oppositum ei, quod est essentialiter. ista enim sunt comprehensibilia sensuum ſm ꝙ sunt sensus, non ſm ꝙ sunt aliqui sensus.

Mot⁹, q̃es, et nūeri⁹ sunt cōia oib⁹ sensib⁹. figura aūt, & q̄titas sī cōia tactui. & visui tm̄.

Secundum accidens autem dicitur sensibile, vt si albū sit Diarij filius: ſm enim accidēs hoc sentitur, qm̄ accidit albo hoc ꝙ sentitur. vnde nihil patitur ſm ꝙ huiusmodi est à sensibili. Sensibiliū autem secūdum se, propria proprie sensibilia sunt. & ad quæ substantia apta nata est vniuscuiusq; sensus.

109 M. *Per accidens autem sensibile dicitur, uerbi causa si album sit Diaris filius: per accidens enim hoc sentimus, quia accidit albo id quod sentimus: quocirca nihil quatenus tale est à sensibili patitur. eorum autē*
C *quæ per se sunt sensibilia, ea propriè sensibilia sunt, quæ propria sunt, & ad quæ nata atq; apta est cuiusq; sensus substantia.*

Accidentaliter autem dicitur in re ꝙ est sensibilis. album enim quod est Socrates, non sentitur, nisi accidentaliter. accidit enim ꝙ album, quod sentitur sit iste. & ideo non patitur à sensibili, ſm ꝙ est sic. Ea aūt, quæ sunt sensibilia ꝑ se, & propria, sunt sensibilia in rei veritate. & sunt ea, q̄ sentire est nata subā cuiusq; sensuū.

65 Cùm declarauit duos modos sensibilium per se, s. propriorum & comunium, incœpit declarare tertium modum, qui est sensibilis per accidens, & d. Accidentaliter autem dicitur in re, quod est sensibilis. i. hoc modo. D. d. exemplum, & dixit, album enim quod est So. non sentitur, nisi accidentaliter. i. iudicare enim quòd istud album est Soc. est sentire acci-

 dentalr.

D

dentaliter. D.d. causam, & d accidit enim quod album, quod sentitur, sit iste.i.& dicimus ꝙ ista comprehensio est per accidens: quia nos non sentimus per visum ꝙ illud est So. nisi ſm ꝙ est coloratum: & coloratū illud esse So. est per accidens, secundum ꝙ est coloratum. Sed potest aliquis dicere ꝙ silr̃ accidit ei figura, & numerus, & motus, & quies. quomodo igitur fuerunt numerata ista in eis, quæ sunt sensibilia essentialiter? qm̃, si fuerunt numerata quia sunt communia, similiter etiam intentiones individuorum sunt communes omnibus sensibus. Et possumus dicere in hoc duos sermones: quorum vnus est, ꝙ ista communicatio magis videtur necessaria in esse propriorum sensibilium, v.g. quantitas. color enim non denudatur ab ea. & similiter calor, & frigus, quæ appropriantur tactui. color enim non est necesse vt sit in So. aut in Platone, neque necessitate propinqua, neque remota. Et etiam sensibilia † comunia, vt declarabitur, sunt propria sensui communi, quemadmodum ista sunt propria vnicuiq; sensuum: & comprehēsio intentionis indiuidualis, licet sit actio sensus communis. & ideo pluries indigetur in comprehensione intentio- E nis indiuidui vti pluribus vno sensu, vt vtuntur Medici in sciendo vitam eius, qui existimatur habere repletionē venarū pluribus vno sensu. tñ vr̃ ꝙ ista actio est sensus cōis non ſm ꝙ est sensus cōis, sed ſm ꝙ est sensus alicui⁹ animalis v.g. aīalis intelligentis. Iste igitur est ēt alius modus modorum secundum accidens, s. ꝙ accidit sensibus comprehendere dr̃ias indiuiduorum ſm ꝙ sunt indiuidua, non ſm ꝙ sunt sensus simplices, sed ſm ꝙ sunt humani: & præcipue dr̃iæ substantiales, videtur enim ꝙ comprehensio intentionum indiuidualium, substantiarum, de quibus intellectus consyderat, est propria sensibus hominis. Et debes scire ꝙ comprehēsio intentionis indiuidui est sensuum: & comprehensio intentionis vniuersalis est intellectus: & vniuersalitas † & indiuidualitas comprehenduntur per intellectum, s. definitio vl̃is, & indiuidui. D.d. & ideo non patit̃, &c. idest & visus non patitur ab intentione sensibile per accidens. qm̃, si pateretur ab aliquo indiuiduo, ſm ꝙ est illud indiuiduum, non debet pati ab alio indiuiduo. D.d. Ea aũt, quæ sunt sensibilia per se, &c.i. duorum aũt F modorum rerum sensibilium per se propria sunt ea, quæ prius debent numerari in eis, quę sunt essentialiter: & sunt sensibilia ī rei veritate, & essentialiter, cùm ista sunt, quæ sentiuntur primo & essentialiter: illa autē licet sentiantur essential̃r, tñ non sunt prima. D.d. & sunt ea, quę sentire, &c.i. & sunt ea, quæ sunt nata sentiri primo, & essential̃r ab vnoquoq; sensuū: & sil̃r natura, & essentia vniuscuiusq; sensuum est in sentiendo ea.

Digressio.

Solutio.

Color nō denudat̃ a qtitate. & sil̃r calor, & frigus, q̃ appropriant̃ tactui. Idē infra. 135.

† Sēsibilia cōia sт̃ ꝓpria sēsui cōi. oppositū .j. tex. cō. 133.

Vide cō. 2im.

Cōphēsio intētionū indiuidualiū, de qb⁹ itells cōsyderat, ē ꝓpria sensibus ho s.

Idē ī c. 63. Idē, 3. de Aīa. cō. 6. 20. & 33.

*Vl̃itas, & īdiuidualitas cōphēdunt̃ p itell̃m. ꝓ hoc vide cō. 9. 3. de Aīa.

De visu, visibilibus, ac medio, perspicuo, ac lumine. Cap. 3.

CVius quidem igitur est visus, hoc est visibile. visibile autē est colorq; & ꝙ ratione quidem est dicere, innominatū autem existit ens. manifestum autem erit ingredientibus maxime. visibile enim est color: hoc autem est in eo ꝙ secūdum se visibile.

A ſibile. ſecundum ſe autem, non ratione, ſed quoniã in ſeipſo habet cauſam eſſendi viſibile.

SOPH. *Ergo cuius eſt uiſus, id eſt uiſibile. uiſibile autem eſt color, & quod oratione quidem exprimi poteſt, nomine autem caret: uerum in orationis progreſſu maxime perſpicuum fiet quod dicimus. quippe uiſibile eſt color, qui demum eſt id quod in eo eſt, quod eſt per ſe uiſibile: per ſe autem non ratione, ſed quoniam in ſe habet cauſam cur ſit uiſibile.*

Illud igitur, cui atribuitur viſus, eſt viſibile. Viſibile enim eſt color, & ꝙ eſt poſsibile dici, ſed non eſt dictũ. & poſt apparebit ꝙ dicimus magis. Viſibile enim eſt color. & hoc eſt viſibile per ſe. & eſt dicere per ſe, non ſm intentionem, ſed in eo inuenitur cauſa in hoc, ꝙ eſt viſibile.

B

66 Cùm cõpleuit ſermonem vſem de ſenſibilibus, reuerſus eſt ad ſermonem propriũ de vnoquoq; ſenſibili, & primo de ſenſibili viſus, & d. Illud autem cui attribuitur viſus idest, & manifeſtum eſt per ſe ꝙ ſenſibile, quod attribuitur viſui, proprie eſt viſibile. & viſibile eſt color, & ſibi ſimile ex rebus, quæ videntur in obſcuro, quę non habent nomen congregãs in colore, neq; etiam in ſe habent nomen, quod demonſtret de eis illud quod eſt quaſi genus, ſed non poſſunt exponi niſi ſermone compoſito. ver. gra. ꝙ dicamus ꝙ ſunt ea, quæ videntur in obſcuro, & non videntur in in luce: vt conchæ. Deinde dicit. & poſt apparebit, &c. idest & nos declarauimus modum poſt, ſm quem dicitur quod color, & iſta ſunt viſibilia, ſ. vtrum hęc dicantur æquiuoce, aut ſm prius & poſterius. D.d. Viſibile enim eſt color, &c. i. viſibile enim in rei veritate eſt color, aut eſt illud, quod per ſe eſt viſibile. Et eſt dicere per ſe, non ſecundum primam intentionem intentionum, de quibus dicitur, illud qđ eſt eſſentialiter, &

C eſt modus, in quo prędicatũ eſt in ſubſtantia ſubiecti. ſed ſm intẽtionem ſecundam, & eſt illud, in quo ſubiectum eſt in definitione prædicati. color enim eſt cauſa vt res ſit viſibilis. & per hoc, quod dixit, ſed in eo inuenitur cauſa. intendit ſecundum ꝙ color eſt cauſa, aut in eo inuenitur cauſa, vt aliquid ſit viſibile. Color ẽ p ſe viſibilis ĩ ſcđo mõ dicẽdi per ſe, ñ in primo. Idẽ in cõ. ſeq.

Omnis enim color mouens eſt eius quod ſecundum actũ diaphani: & hæc eſt ipſius natura. vnde quidem non eſt viſibile ſine

14 lumine. propter quod de lumine primo dicendum eſt. Eſt igitur aliquid diaphanum.

SOPH. *Omnis autem color motiuus eſt eius quod eſt actu perlucidum, atq; id eſt ipſius natura. Iccirco non eſt uiſibile ſine lumine: ſed omnis color rei cuiuſq; in lumine uidetur: quamobrẽ, de lumine prius quid ſit dicendum eſt. eſt ergo aliquid perlucidum.*

Et quia omnis color est mouens diaphanum in actu. & hoc est natura eius. Et ideo nō est visibilis absq; luce, sed necessarium est vt vnusquisq; colorum non sit visibilis nisi in luce. Et ideo dicendum est de luce quid est. Et hoc erit in dicēdo quid est diaphanū. D

67 Et substantia coloris, & eius essentia, fm ꝙ est visibilis, est illud, quod mouet diaphanum in actu. D.d. & hoc est natura eius, &c.i. & ista descriptio demonstrat naturam & substantiam eius, fm ꝙ est visibilis. Et signum, ꝙ color est mouens diaphanum in actu non diaphanum in potentia, est, quia nō est visibilis absq; luce, per quam diaphanum in potentia fiat diaphanum in actu, & hoc autem demonstrat ꝙ ipse opinatur ꝙ colores existunt in obscuro in actu. Et si lux fiat necessaria in videndo colorem, non est nisi fm ꝙ facit diaphanum in potētia diaphanum in actu, aut opinatur ꝙ lux est necessaria in videre, fm ꝙ colores existunt in obscuro in potentia: & secundum quòd diaphanum potentia indiget etiam in recipiēdo colorem, vt sit diaphanum in actu. Et Auempace dubitauit in hac descriptione* diaphani, & d. quòd non est necesse vt diaphanum inquantum mouetur à colore, sit diaphanum in actu: quoniā diaphaneitas eius in actu est illuminatio eius: & eius illuminatio est aliquis color. Color enim nihil est, nisi admixtio corporis lucidi cùm corpore diaphano: vt declaratum est in lib. de Sensu & sensato. Et omne recipiens aliquid non recipit ipsum nisi in modo, secūdum quem caret illo. Et hoc coegit eum ad exponendum hunc sermonem alio modo ab eo, quod dixerunt expositores, & dixit, & dicere quòd color mouet diaphanū in actu. i. mouet diaphanum de potentia ad actum, non ꝙ mouet diaphanum, secūdū ꝙ est diaphanum. Lux autem necessaria est in videre: quia colores in obscuro sunt in potentia: & ipsa facit eos in actu, vt moueant diaphanum, secundum quòd diaphanum caret luce, aut illo, quod fit à luce, scilicet colore. & ista expositio est valde difficilis, secundum ꝙ sonant eius verba. E

Digressio, ǭ quęritur quō lux necessaria sit colori.

Auēpace rūsio.

* coloris.

Oē recipiens aliqd nō recipit, nisi inqtū caret eo, qd recipitur. Idē. 3. d Aïa. c. 4.

Alexan. enim dat rationem, quòd diaphanum in actu mouetur à colore ex hoc, ꝙ apparet. Aer enim videtur multotiēs coloratus colore, quem videmus mediante aere: vt parietes, & terra colorantur per colorem plantarum apud transitum nubium super eas. Si igitur aer non coloraretur per colorem illarum plantarum, non colorarentur parietes, & terra. Et manifestum est ꝙ color, licet fiat à corpore lucido, tamen differt ab eo definitione, & essentia. color enim vt dicitur est vltimum diaphani terminati. lux autem est complementum diaphani non terminati. Vnde manifestum est ꝙ non de necessitate illud, quod mouetur a colore debet esse non lucidum: sed de necessitate debet esse non coloratum. Nihil enī recipit. se, aut est causa alicuius in recipiendo ipsum & ista est propositio manifesta per se. & Arist. ea multotiens vtitur, indifferenter: siue mouere necesse, & recipiere fuerint spiritualia, sicut aer recipit colorem: aut materialia, sicut corpus admixtum ex lucido, & diaphano obscuro recipit colorem. Et, cum fuerit possibile ꝙ diaphanū in actu moueat à colore, F

Alex. opīo

Lux, & color dīnt. vide aliā dīiam .j in cō. 72.

Nihil ... pit se, ... ē ei ... ius in re... piendo ... sum. ... ꝙ ... se ma... ita, & ... vt ... tonē ... recipi... mēs ... recepe... spūalī... ꝙ hoc ... 4. & 3. de Aīa.

necesse

A necesse est vt hoc sit ei, aut essentialiter, aut accidentaliter. s. aut fm quod est diaphanum in actu, aut fm quod est diaphanum tantum: sed contingit ei vt non moueatur à coloribus, nisi essendo diaphanum in actu. hoc enim est fm quod est diaphanum. & ista est opinio Auempace. Sed manifestum est per se, quod lux necessaria est in essendo colores visibiles. & hoc aut erit, quia dat coloribus formam, & habitum, quo agunt in diaphano: aut quia dat diaphano formam, qua recipit motum à coloribus: aut vtrunq;. Et est manifestum quòd quando* consyderauerimus quod dixit Arist. in principio istius sermonis, & posuerimus ipsam propositionem quasi manifestam per se, tunc necesse erit vt lux non sit necessaria in essendo colores mouentes diaphanum, nisi secundum quòd dat diaphano formam aliquam, qua recipit motum à colore, s. illuminationem. Aristo. enim posuit principium quòd color est visibilis per se, & quòd simile est dicere colorem visibilē, & hominem risibilem. s. de genere propositionis essentialis, in qua subie-

Opio commentatoris.

a. l. cōseruauerim

In ppōne primi modi dicēdi per se pdicatū ē cā subiecti, ecōtra in ppōne scdi modi

B ctum est causa prædicati, non prædicatum causa subiecti: vt cùm dicitur homo est rationalis. & hoc intendebat: cum dixit, sed fm quòd in eo inuenitur causa in hoc, quod est visibile, secundum quod exposuimus. Et hoc concesso manifestum est quòd impossibile est dicere quòd lux est illud, quod largitur colori habitum, & formam, qua fit visibilis, quoniam, si ita esset, tunc comparatio visionis ad colorem esset accidentalis, & secūda nō prima, s. mediāte isto habitu. visio enim manifestum est quod est aliquid posterius visibili: & quòd eius proportio ad colorem nō est sicut proportio rationalis ad hominem. Manifestum est igitur quod proportio eius est sicut proportio risibilis ad hominem: & sicut color secundum quod est color est visibilis, non mediante alia forma sibi contingente. Et, cùm ita sit, lux nō est necessaria in essendo colorem mouentem in actu, nisi secundū quòd dat subiecto sibi proprio receptionem motus a se. & Arist. videtur quòd non posuit hóc, quod posuit, nisi intendendo dissolutionem istius quæstionis. Et secundum hoc intelligendus est sermo eius, quòd colores mo-

Impoſe ē quod lux largiat colori habitū, & formā.

Color ē visibilis nō mediante alia forma sibi cōtingente.

C uent visum in obscuro in potentia. lux enim est illud, quod facit eos motiuos in actu. vnde assimilat lucem intelligentiæ agenti, & colores phantasmatibus. Quod enim inducitur secundum exemplum, & large, non est simile ei, quod inducitur secundum demonstrationem. de exemplo autē non intenditur nisi manifestatio, non verificatio. Et non potest aliquis dicere quòd color non inuenitur in actu, nisi luce præsente. Color enim est vltimum diaphani terminati. Lux aūt nō est vltimum diaphani terminati. & ideo necessaria non est in essendo colorem, sed in essendo visibilē, vt determinauimus. Reuertamur igitur & dicamus quod, cùm declarauit quod color, secundum quod est visibilis, mouet diaphanum in actu: & quod est ista natura eius propter hoc quod est visibilis per se: & quòd impossibile est vt visio sit sine luce, reuersus est ad narrandum illud, quod consyderatum est de istis rebus prius, & dixit sed necessārium est vt vnusquisq; colorum, &c. idest sed quia vnusquisq; colorum non est visibilis nisi in luce, dicēdum est prius de luce. lux enim est vnum eorum, quibus completur visio. D. d. &

Remouet obiectiōes contra se. De exēplo n requirit nisi manifestatio, n verificatio Videtur. pri orū sect. 3. & 1. poste. t. 80.

&hoc erit in dicendo quid est diaphanum, idest & hoc complebitur nobis in dicendo prius quid est diaphanum. D

Diaphanum autem dico, quod est quidem visibile, non autem secundum se visibile, vt simpliciter est dicere, sed propter extraneum colorem. hmõi autem est aer & aqua, & multa solidorum. non.n.ſm ꝙ aqua neq; ſm ꝙ aer, diaphanum est: sed quoniā est natura eadem in his vtrisq; & in perpetuo superius corpore.

SOPH. *Id autem appello perlucidum, quod est quidem uisibile, sed ut uno uerbo dicam, non per se, sed propter alienum colorem uisibile. cuiusmodi sunt aer & aqua & complura solidorũ. non enim quatenus aqua, nec quatenus aer, perlucidum est: sed quia eadem inest natura in utroque eorum, & in æterno illo supero corpore.*

Et Diaphanum est illud, quod est visibile, sed non visibile per se, & simpliciter, sed propter colorem extranei. Et in tali dispositione inueniemus aerem, & aquam, & plura corpora cœlestia. non enim secundum ꝙ aer est aer, neq; secũdum ꝙ aqua est aqua, sunt diaphana. sed propter naturam eandem existẽtem in his duobus & in corpore æterno altissimo. E

68 Cùm narrauit ꝙ oportet prius consyderare de natura diaphani, incœpit describere ipsam, & dixit. Et Diaphanũ est illud, quod est visibile, &c. i. Et Diaphanũ est illud, quod non est visibile per se, s. per colorem naturalem existentem in eo: sed illud, quod est visibile per accidens, i. per colorẽ extraneum. Et hoc, quod dixit, manifestum est. & ideo innatum est recipere colores, cùm nullum proprium habeat in se. D.d. non enim ſm ꝙ aer est aer, &c. i. & quia diaphaneitas non est in sola aqua, neque in solo aere, sed etiam in corpore cœlesti, fuit necesse vt diaphaneitas non sit in aliquo eorum, secundum illud quod est. v.g. ſm ꝙ aqua est aqua, aut cœlum cœlum, sed ſm naturam cõem, existentem in omnibus: licet non habeat nomen. & hoc, quod dixit, manifestum est. F

Lumen autem est huiusmodi actus diaphani, secundum ꝙ est diaphanum: potentia autem in quo hæc est & tenebra, lumen autem vt color est diaphani, secundum ꝙ actu diaphanum ab igne aut huiusmodi, vt quòd sursum corpus: & enim huic aliquid ĩest vnum & idem quid quidem igitur diaphanum, & quid lumen, dictum est: quia neque ignis est, neq; omnino corpus, neq; defluxus corporis nullius: esset enim vtique aliquod corpus, & sic, sed ignis aut huiusmodi alicuius præsentia in diaphano: neq;.n. possibile est duo corpora in eodem esse.

SOPH. *Lumen uero est eius actus, nempe perlucidi quatenus perlucidũ est: in quo ante hoc inest potentia, in eodem tenebræ etiam insunt: Lumen*

autem

A *autem ueluti color est perlucidi, quando actu fit perlucidum ab igne aut eius generis aliquo, cuiusmodi est superum corpus. Quid igitur sit perlucidum & quid lumen diximus: nimirum quod nec ignis est, nec omnino corpus, neq; effluxio corporis ullius, (esset enim uel sic corpus aliquod) sed ignis aut alicuius eiusmodi præsentia in perlucido. neq; enim duo corpora simul in eodem esse possunt.*

Lux autem est actus diaphani, secundum quod est diaphanum. In potentia autem est illud, in quo est hoc, & obscuritas. Et lux est quasi color diaphani, cùm fuerit diaphanum secundum perfectionem ab igne, & similibus, vt corpus superius. in hoc enim existit illud idem. Iam igitur dictum est quid est diaphanum, & quid est lux. & quòd non est ignis, neq; corpus omnino, neq; aliquid currens à corpore omnino. quoniam, si ita esset, tunc secundum hunc
B modum esset aliquod corpus. sed est præsentia ignis, aut simile in diaphano. impossibile enim est vt duo corpora sint in eodẽ loco.

69 Cùm declarauit naturam diaphani, quod est de luce quasi materia de forma, incœpit definire lucem quod est, & d. Lux autem est actus diaphani, &c. i. substantia autem lucis est perfectio diaphani, secundum quòd est diaphanum: aut perfectio istius naturæ communis corporibus. Et hoc, quod dixit. in potentia autem est illud, in quo est hoc, & obscuritas. i. corpus autem diaphanum in potentia est illud, in quo inuenitur ista natura communis cum obscuritate. D. d. Et lux est quasi color diaphani, &c. i. & lux in diaphano non terminato est quasi color in diaphano terminato: cũ diaphanũ fuerit, diaphanũ ĩ actu à corpore lucido naturalr: vt ignis: & silia de corporibus altissimis lucidis. D. d. in hoc enim etiam &c. i. natura enim diaphaneitatis existens in corpore cœlesti semper associatur illi,
C quod facit eam dispositionem in actu. & ideo nunquam inuenitur cœlũ diaphanum in potentia, sicut ea, quæ sunt inferius, cum quandoq; sit lucidum præsens, & qñq; non. ista autem natura cœlestis semper est illuminata. Et ex hoc declaratur etiam quod colores non acquirunt habitum à luce. lux enim non est nisi habitus corporis diaphani.

NI cœlestis semp est illuminata. Idẽ l cõ. 71.

Videtur autem lumen contrarium esse tenebræ. est autem tenebra priuatio huius habitus ex diaphano. quare palã quod huius præsentia lumen est, & non recte Empedocles neq; si alius aliquis sic dixit, quòd feratur & extendatur lumen in medio terræ & continentis. nos autem lateat. hoc enim est & extra eam quæ in ratione veritatem, & extra ea quæ videmus in paruo enim spatio lateret nos. ab oriente aũt in occidens latere, magna multum est quæstio.

IO PH. *Videtur etiam lumen esse contrarium tenebris. sunt uero tenebræ priuatio talis habitus a perlucido. Itaq; perspicuum est eius præsentiam*

esse

esse lumen.neq; recte Empedocles aut si quis alius perinde locutus est ac si lumen feratur, ac demum extendatur inter terram et cœlum ambiens, nos uero lateat. hoc enim est præter ueritatem quæ in ratione posita est, & præter ea quæ apparent. in paruo namq; interuallo forte nos lateret. latere uero ab ortu ad occasum, magnum admodum postulatum est. D

Et existimatur ꝙ lux sit contrarium obscuritati. & obscuritas est priuatio habitus à diaphano: declaratur igitur ex hoc ꝙ lux ẽ præsentia istius intentionis. Et non vere dixit Empedocles neque alius, si aliquis dixit sicut ipse dixit, quòd lux transfertur, & vadit in tempore inter terram, & circunferentiam. sed imperceptibilia à nobis. Iste enim sermo est extra verum, & extra apparentiã. possibile est. n. hoc non percipi in breui spatio. sed non percipi de oriente ad occidentem magna est differentia valde. E

70 Cùm declarauit ꝙ lux est perfectio corporis diaphani, fm ꝙ est diaphanum, incœpit declarare modum, per quem certificabitur ꝙ lux nõ est corpus, sed est dispositio, & habitus in corpore diaphano, & dixit. Et existimatur ꝙ lux est contrarium obscuritatis, &c. & videtur ꝙ lux sit opposita obscuritati fm priuationẽ, & habitum. D.d. declaratur igitur ex hoc ꝙ lux est præsentia istius intentionis. i. declaratur igitur ex hoc, s. ꝙ obscuritas ẽ priuatio lucis in diaphano, ꝙ lux non est corpus, sed est præsentia intẽtionis in diaphano: cuius priuatio dicitur obscuritas apud præsentiam corporis luminosi. Et hoc, quod dixit manifestum est. qm subiectum obscuritatis, & lucis est corpus, & est diaphanum: & lux est forma, & habitus istius corporis. &, si esset corpus tũ corpus penetraret corp⁹. D.d. & nõ vere dixit Empe. &c. i. & nihil dixit Emp. cum dixit ꝙ lux est corpus, & ꝙ primo transfertur, & vadit inter terram, & circunferentiam, deinde transfertẽ ad terram, sed sensus non percipit propter velocitatem motus. D.d. Iste enim sermo est extra verum, &c. & iste sermo, s. Empe. est extra rationẽ. possibile enim est hoc non sentiri in breui spatio, sed in maximo spatio. s. ex oriente in occidentem est maxime recedere à ratione. F

Est autem coloris susceptiuum, quod sine colore: soni autem absonum. sine colore autem diaphanum, & inuisibile, autem ꝙ vix videtur, vt videtur quòd tenebrosum est: huiusmodi autem diaphanum quidem est: sed non cum sit actu diaphanum sed cum potentia. eadem enim natura quandoq; quidem tenebra: quandoq; autem lumen est.

IO PH. *Est autem coloris quidem receptiuum quod colore uacat, soni autem quod sono. uacat autem colore, perlucidum, & inuisibile, & quod uix cernitur: cuiusmodi uidetur esse tenebrosum: tale autem perlucidũ est*

non

A *non tamen quando actu, sed quando potentia est perlucidum: eadem.n. natura modo est tenebræ, modo lumen.*

Et recipiens colorem est illud, quòd non habet colorem: & recipiens vocem est illud, quòd non habet vocem. Quod autem non habet colorem est diaphanum, non visibile, aut illud, quod videtur, secundum ꝙ existimatur de obscuro. & quod est tale, est diaphanum: sed non quando in perfectione fuerit diaphanum, sed in potentia. eadem enim natura forte erit obscuritas, & forte lux.

71 Cùm narrauit ꝙ color est mouens diaphanum, ſm quòd est diaphanum in actu, incœpit dare causam in hoc, &c.d. Et recipiens colorem est illud, quod non habet colorem, &c.i. & color est mouens diaphanum: quia recipiens colorem debet carere colore: & quod caret colore, est diaphanū non visibile per se, sed, si dicitur visibile, erit sicut dicitur ꝙ obscurum est visibile, i. est innatum videri, cùm diaphanum sit obscurum, quando lux B non fuerit præsens. & hoc intēdebat cū.d. aut illud, quod vr̄ sicut existimat̄ de obscuro. i. aut illud, quod est visibile, ſm ꝙ dr̄ ꝙ obscurū est visibile. D.d. & quod ē tale, est diaphanū, &c.i. & diaphanū quod nō est visibile ꝑ se, non est diaphanum, quod perficitur per lucem, sed diaphanum, quod est in potentia lucidum. D.d. eadem enim natura, &c.i. & diaphanum inuenitur ſm has duas dispositiones: quia natura recipiens diaphaneitatem in quibusdam rebus, recipit vtrunq;. quandoq; enim inuenitur obscura, & qn̄q; diaphana. Et dixit forte, quia hoc non æqualiter accidit in ista natura, sed tantum in diaphanis generabilibus, & corruptibilibus. Natura autem cœlestis nunquā recipit obscuritatem: nisi hoc, quod existimatur de Luna in eclipsi, & apud diuersitatem situum eius à Sole: si concesserimus ꝙ natura Lunæ sit ex naturis diaphanis, non ex naturis luminosis. & forte Luna est composita ex istis duabus naturis.

Docum̄. Nā cœlestis nunq̄ recipit obscuritatē. Idē 5. cō. 69. vide ꝓ hoc. 1. Cę. c. 42.

C Non omnia autem visibilia sunt in lumine: sed solum vniuscuiusq; proprius color. quædam enim in lumine quidem non videntur, in tenebra autem faciunt sensum, vt quæ ignea videntur & lucentia: non autem nominata sunt vno nomine. vt quercus putride, cornu, capita piscium & squamę & oculi: sed nullius horum videtur proprius color: ꝓꝑ quā aūt causam hæc vident̄ alia ratio.

102H. *Neq; uero omnia cerni possunt in lumine, sed suus cuiusq; duntaxat color. sunt enim nonnulla quæ in lumine quidem non cernuntur, in tenebris autem faciunt sensum, ueluti quæ ignea apparent, atq; splendent: uacant autem uno nomine, ut fungus, ut cornu, ut piscium capita & squammæ, & oculi. uerum nullius horum color cernitur suus. causa autem quam obrem cernantur ad aliam pertinet disputationem.*

Et

Et nõ oĩa videntur in luce, sed ex quolibet color tantum pro- D
prius. Sunt enim quædam, quę non videntur in luce, sed in obscuritate faciunt sensum, verbi gratia ea, quæ videntur ignea, & splẽdescere. & ista non habent vnum nomen, verbi gratia concha, & cornu, & capita quorundam piscium, & squammæ, & oculi. sed color proprius non videtur in aliquo eorum. Quare autem ista videntur, indiget alio sermone.

72 Cùm prædixit q̃ visibilium quoddam est color, & quoddam non color, & est illud, quod non habet nomen commune, & q̃ proprium est colori, q̃ non videatur nisi in luce, incœpit dicere q̃ dispositio illorum aliorum visibilium est econtrario colori, s. q̃ videntur in obscuro, & non in luce. Et. d. Et non omnia videntur in luce, &c. i. & non omne visibile videtur in luce, sed tantum hoc est verum, quòd color proprius cuiuslibet visibilis videtur in luce, & indifferenter, siue illud visibile videatur in obscuro, siue non. D. d. Sunt enim quædam, quę non videntur in luce, &c. E
idest & diximus q̃ non est necesse vt omne visibile videatur in luce: quia sunt quædam, quæ videntur in obscuro, & non in luce, vt plura animalia, & conchæ, & cornu, & alia. & omnia ista non habent idem nomen. D. d. sed color proprius non videtur, &c. idest, sed, licet ista sentiantur in obscuro, tamen color proprius vniuscuiusq; eorũ non sentitur tunc, sed apud præsentiam lucis tantum: & ideo nõ potest aliquis dicere, q̃ aliquis color videtur in obscuro. D. d. Quare autem videntur ista, &c. i. causa autem, propter quam ista videntur in obscuro, & non in luce dicenda est in alio loco. Et videtur q̃ ista videntur in nocte, & in die, quia in eis est parum de natura lucidi. latet enim veniente luce propter paucitatem eius, sicut hoc accidit in lucibus paruis cum fortibus. & ideo stellæ non apparent in die. Et natura coloris est alia à natura lucis, & lucidi. lux enim est visibilis per se, color autem est visibilis mediante luce.

Contradictio in istis verbis, vr qa primo d. q̃ color cuiuslibet visibilis vr in luce, & post subdit, & idifferenter, si illud visibile vr in obscuro siue nõ. mõ si vr in luce tm̃ quõ ergo ẽ posse in obscuro. Vide contra. Zim.

Lux est visibilis p se color aũt ẽ visibilis mediante luce. oppositũ vr dicere ĩ cõ. 67. vbi d. q̃ color ẽ visibilis ñ mediante alia fora sibi cõtingente. Vide con. Zim.

Doct. Propter qd aliq vñr sol. noct.

Nunc autem in tantum manifestum sit, quoniam quod quidẽ F
in lumine videtur color est. vnde non videtur sine lumine: hoc. n. erat ipsi colori esse, motiuum esse secundum actum diaphani. actꝰ autem diaphani lumen est. Signum autem huius manifestum: si quis enim ponat habens colorem super ipsum visum, non videtur. sed color quidem mouet diaphanum puta aerem. ab hoc autẽ iam continuo existente, mouetur quod sensitiuum est.

Nunc hoc tantum constat, colorem id esse quod in lumine cernitur: quamobrem sine lumine non cernitur: hoc enim erat ipsi esse colori, motiuo esse eius quod est actu perlucidum: actus autem perlucidi lumen est: cuius euidens indicium est, nam siquis rem colore praditam apponat uisui, non uidebit: sed color quidem mouet perlucidum, uerbi causa aerem: ab eo autem ut pote continuo, mouetur sensus instrumentum.

SOT.

In

A In hoc loco autem tantum apparet, ſ. ꝙ omne viſum in lucẽ eſt color, & ſimiliter non videtur ſine luce. hoc enim etiam eſt illud, quod fuit in colore, qui eſt ſcilicet: quòd eſt illud, quod mouet diaphanum in actu, & perfectio diaphani eſt lux. Et ſignum eius manifeſtum eſt. qm̃, ſi poſueris aliquod habens colorem ſuper ipſum viſum, non videbitur. ſed color mouet diaphanum: ſicut aer, cum continuatur, mouetur ſenſus ab eo.

73 Cùm declarauit quid eſt viſibile, ſ. color, & quid eſt diaphanum, & lux, incœpit dicere ſummam eorum, quæ declarauit, &. d. In hoc autem loco hoc tantum, &c. & hoc, quod dixit, manifeſtum eſt, ſ. iſtæ duæ propoſitiones. quarum vna eſt ꝙ omne, quod videtur in luce, eſt color. ſecunda eſt, econtrario, ſ. ꝙ omnis color videtur in luce. illa enim, quæ apparent in obſcuro, manifeſtum eſt quòd non videntur ſm colorem proprium. D. d. hoc enim etiam eſt illud, &c. i. hoc enim etiam eſt illud, quod induxit nos B ad dicendum cognitionem ſubſtãtiæ coloris, ſm ꝙ eſt viſibile, ꝙ eſt illud quod mouet diaphanum in actu. Et intendit per hoc ꝙ iſta definitio nõ declarat eẽ coloris, niſi ſm ꝙ apparuit nobis ꝙ impoſſibile eſt vt color videatur ſine luce, & ꝙ lux intrat viſionem, ſm ꝙ largitur diaphano præparationem vt moueatur à coloribus, non ꝙ largiatur coloribus habitum. & hoc declaratum fuit prius. D. d. & perfectio diaphani ẽ lux, &c. i. & lux eſt actus diaphani tantum. Et ſignum eius, ꝙ lux non habet eſſe abſque diaphano, eſt quia, ſi poſitum fuerit aliquod coloratum ſuper ipſum viſum, non comprehenditur: tunc enim nõ erit lux inter colorem & viſum quia non eſt illic diaphanum. cùm igitur diaphanum aufertur, aufertur lux: & cùm lux erit, erit diaphanum. D. d. ſed color mouet diaphanũ, &c. i. ſed propter hoc, quod diximus, ꝙ cũ color fuerit poſitus ſuper viſum nõ videtur, fuit neceſſe vt viſio coloris non compleatur, niſi color moueat C diaphanum, quod eſt medium inter ipſum & videns, & medium moueat per ſuam continuationem cum vidente videntem, vt aer, qm̃, cũ copulat̃ cũ vidente, mouetur à colore, qñ illuminatur, deinde ipſe mouet viſum.

Illa, q̃ vñr ĩ obſcuro nõ vñr ſ̃ colorẽ ꝓpriũ. Idẽ ĩ cõ. 72.

Docum̃. Lux largit̃ diaphano ꝑparationẽ vt moueat̃ a coloribus, ñ aũt largit̃ coloribus habitum. Idẽ ĩ 67. ac. 69. cõ. Idẽ infra cõ. 74.

Non enim bene hoc dicit Democritus qui opinatur, ſi eſſet vacuum quod mediũ, ꝑſpici vtiq; certe, & ſi formica eſſet in cœlo. hoc enim impoſſibile. patiente enim aliquid ſenſitiuo fit ipſum videre. ab ipſo igitur qui videtur colore, impoſſibile eſt. relinquitur autem, quòd à medio. quare neceſſe eſt aliquod eſſe medium. vacuo autem facto non aliquid certe, ſed omnino nihil videbitur. ꝓpter quam quidem igitur cauſam colorẽ neceſſe eſt in lumine videri, dictum eſt. ignis autem in vtriſq; videtur, & in tenebra, & in lumine. & hoc ex neceſſitate. diaphanum enim ab hoc lucidũ fit.

36 PH. *Enimuero non recte hoc dicit Democritus, putans ſi aeris interuallum fiat uacuum, cerni poſſe exquiſite ſi uel formica in cælo fuerit: nã hoc fieri nequit. uiſio enim fit ſenſitiuo aliquid patiente. ut igitur ab ipſo co-*

so colore qui cernitur, fieri non potest: restat ergo ut ab intermedio: quamobrem necesse est aliquid esse intermedium. quod si uacuum fiat non modo non exquisitè, sed prorsus nihil uidebitur. causa igitur cur necesse sit colorẽ in lumine uideri dicta est. Ignis autem in utroq; cernitur, & in tenebris, & in lumine: idq; necessario, nam perlucidum ab eo fit perlucidum. D

Democritus igitur non vere dixit in hoc, ꝙ existimauit quòd si medium esset vacuum, tunc visio esset magis vera, etiam si formica esset in cœlo. Hoc enim impossibile est. visus enim non fit, nisi quando sensus patitur aliqua passione. sed impossibile est vt visus patiatur à colore: remanet igitur vt patiatur à medio. vnde necesse est vt aliquid sit in medio. Si autem fuerit vacuum, non tãtum visio non erit vera, sed nihil omnino videbitur. Iam igitur dicta est causa, propter quam color necesse est vt non videatur, nisi in luce. Ignis autem videtur ĩ vtroq;, s. in obscuro, & in luce & hoc necesse est. diaphanum enim per hoc est diaphanum. E

74 Cùm declarauit ꝙ actio visus non perficitur, nisi per diaphanum medians, per signum ꝙ si color fuerit positus super visum non videtur: & ẽt, quia visus non perficitur nisi per lucem, & lux non inuenitur, nisi in diaphano medio, incœpit reprehendere Democritum, dicentem ꝙ, si visus esset in vacuo, tunc esset magis vera. Et.d. Democritus, &c.i.&, cùm declaratum est ꝙ visio non sit nisi per medium, non recte opinabatur Democritus quòd, si visio esset mediante vacuo, tunc esset magis vera. D.d. Hoc enim impossibile est. &c.i. hoc enim, quod dixit, ꝙ visio magis perfecta erit in vacuo, impossibile est. Et signum eius est, quod iam declaratum est ꝙ visus, secundum quòd est virtus sensibilis, mouetur, & patitur à colore, & color mouet ipsum. Et impossibile est vt visus patiatur, & moueatur à colore, si corpus coloratum fuerit extra visum, nisi ita ꝙ illud coloratum prius moueat medium fm tactum, & medium moueat visum. &, si vacuum esset inter visum & visibile, tunc non posset mouere visum. omnis enim habitus existens in corpore non agit nisi secundum tactum. Si igit' vltimũ motũ non tãgit' à motore, necesse est vt inter ea sit mediũ, quod reddat passionem: & illud medium erit tactum, & tangens, primum autem erit tangens non tactum, & motum postremum tactum non tangens. vnde necesse est vt visibile patiatur à medio, non à vacuo, sicut existimauit Democritus. Et hęc est demonstratio, ꝙ visio impossibile est vt fiat per vacuum, non ꝙ visus impossibile est vt fiat nisi per medium. Potest enim aliquis dicere quòd, si necessitas ad essendum medium esset propter sensatum esse distinctum à sentiente, tunc necesse esset vt, cum sensatum tangeret visum, quòd sentiret ipsum. sed non est ita. & ideo non intendit Arist. per hunc sermonem quòd visus indiget medio necessario, F

Impos̄e ē vt visus patiat', et moueat' a colore, si corpus coloratũ fuerit extra visum: nisi illud coloratũ prius moueat medium fm tactũ: & mediũ moueat visũm. idẽ 7. cõ. 73. idẽ 7. ph. cõ. 12.

sed declarare

A ſed declarare quòd, cum ſenſibilia fuerint diſtincta ab eo, impoſſibile erit vt ſit per vacuum: vt exiſtimauit Democr. Et eſt ſuſtentatus ſuper hoc, ꝙ ſenſus indigent medio neceſſario. ſ. quia ſenſibilia, cùm fuerint poſita ſup eos, non ſentient: & ꝙ viſus etiam non erit niſi per lucem, & lux non inuenitur, niſi per medium. D.d. Iam igitur dicta eſt cauſa, &c. i. &, cùm declaratum eſt ꝙ, viſus neceſſario indiget medio, declarata eſt per hoc cauſa, ꝓpter quam color non videtur niſi in luce, & eſt quia non videtur niſi per medium. Et hoc demonſtrat ꝙ ipſe non opinatur ꝙ cauſa in eſſendo lucem in viſione eſt vt faciat colores, in actu: ſicut quidam opinati ſunt. Deinde dicit. Ignis autem videtur in vtroq;, &c. ideſt, & ignis videtur in obſcuro, & luce: quia congregatum eſt in ea vtrunq;, ſcilicet, quia facit medium diaphanum in actu. ſecundum ꝙ eſt lucidum, & mouet ipſum, ſecundum ꝙ eſt color in corpore.

Eadem autem ratio eſt de ſono & de odore: nihil enim ipſorum tangens ſenſitiuum ſenſum facit: ſed ab odore quidem & ſono me-
B dia mouentur, ab hoc autem ſenſitiuum vtrumq;. cum autem ſup ipſum ſenſitiuum aliquis apponit odorans aut ſonans, neq; vnū ſenſum faciet. De tactu autem & guſtu habet ſe ſimiliter, non autē vr̄: propter quam autem cauſam, poſterius erit manifeſtum.

SOPH. *Eadem de ſono & odore ratio eſt: nihil enim eorum tangendo ſenſorium, efficit ſenſum: ſed ab odore quidem et ſono mouetur intermediū, ab eo autem inſtrumentum utrumq;. ſin autem aliquis ipſi inſtrumento rem apppſuerit olentem aut ſonantem, nullum ſenſum faciet: De tactu etiam & guſtatu pari quidē modo res habet, ſed non apparet: cauſa autem poſt declarabitur.*

Et iſte ſermo idem eſt de voce etiam, & de odore. nullum enim eorum, ſi tetigerit ſuum ſenſum, facit ſentire. ſed medium mouetur ab odore, & à voce, & ab iſto mouetur vtrunq; ſenſuum. ſi igi-
C tur tu poſueris ſuper ipſum ſenſum aliquid habens vocem, aut habens odorem, non faciunt omnino ſentire. Et ſimiliter eſt de tactu & guſtu, ſed hoc non apparet: & poſt declarabimus cām in hoc.

75 Cùm declarauit ꝙ ſenſus viſus non fit niſi per medium, incœpit dicere etiam ꝙ per iſtam eandem declarationem tres ſenſus neceſſario indigent medio. & ſermo eius eſt manifeſtus. Et per hoc, quòd dixit, & ſimiliter eſt de tactu, & guſtu, intendit & opinio noſtra in ſenſu tactus, & guſtus in hoc, quòd indigent medio, eſt ſicut opinio noſtra in alijs ſenſibus: licet illi duo ſenſus videantur ſentire, cùm ſua ſenſibilia fuerint poſita ſuper eos. & ideo non ita manifeſte videntur indigere medio, ſicut illa tria alia. Deinde. d. & poſt declarabimus cauſam in hoc, i. cauſam, propter quam ſenſus tactus, & guſtus ſentiunt ſenſibilia poſita ſuper ipſa: & nō eſt ſic de tribus ſenſibus alijs.

Medium autem,ſono quidem,aer eſt.odori autem, innomina- D
tum ē.Communis enim quędam paſſio eſt ab aere & aqua , ſicut diaphanum colori,ſic & habenti odorem quod eſt in vtriſq; his. Vidētur enim animalium aquatica habere odoris ſenſum.ſed homo quidem & pedibus ambulantium quæcunque reſpirant, impoſſibilia ſunt odorare,niſi reſpirantia.cauſa autem & de his poſterius dicetur.

SOPH. *Intermedium autem ſonorum quidem,eſt aer:odoris autem uacat nomine.nam in aere & in aqua communis eſt quædam affectio, ut res perlucida colori,ſic colore prædito,id quod in utriſq; his ineſt : nam & aquatilia animalia habere ſenſum odoris uidentur:ſed homo quidē & inter pedeſtria quæ ſpirant,niſi ſpiritum trahant , olfacere nequeunt : quorum etiam cauſam poſt reddemus.*

Et medium in voce eſt aer,in odore autem non habet nomen. eſt enim aliqua paſſio communis in aere,& in aqua.eſt & in odo- E
ratu quaſi diaphaneitas in colore,& propter hoc inuenitur ex vtroq;.Animalia enim habitātia in aqua habent ſenſum odoratus. ſed homo,& omnia animalia ambulantia anhelantia nō poſſunt odorare ſine anhelitu.Et poſt dicetur cauſa in iſtis rebus.

76 Dicit ꝙ medium in voce eſt aer,non aqua:quia animalia, quæ ſunt in aqua,non ſentiunt,vt mihi videtur,niſi per voces cadentes in aere ex aq̄. apparet enim ꝙ vox non fit ex percuſſione corporum in aqua, econtrario de odore. D.d.in odore autem non habet nomen.i. natura autem recipiens odorem.ſ.quæ eſt in medio,non habet nomen , ſicut habet natura,quæ recipit colorem in aqua,& in aere,ſ.hoc nomē diaphanum. D.d. eſt enim aliqua paſſio cōis,&c.i. apparet enim ex hoc ꝙ,receptio odoris non eſt aeris ſm ꝙ eſt aer,neq; aqua ſm ꝙ eſt aqua, ſed aliquam paſſionē eſſe in natura cōi eis.& illa natura innata eſt recipere odores extraneos.& hoc erit vt nō habeat in ſe odorem omnino, quemadmodum diaphanū

Documētum. Ari. nō opinatur ꝙ odor ſit corpus diſſolutū in aere ab odorabili. Idē 7.cō. 97.& 101

eſt natura,quæ recipit colores extraneos, ſm ꝙ non habet colorem pro- F
prium. Et hoc demonſtrat ꝙ ipſe non opinatur ꝙ odor ſit corpus diſſolutum in aere ab odorabili,ſed eſt qualitas aliqua,per quam illa natura innata eſt perfici:ſed odor non perficitur per illam , quemadmodum diaphanum per colorem,ſed color non per diaphanum. Et ſicut color † habet duplex eſſe:quorum vnum eſt in diaphano non terminato , & eſt illud,in quo eſt extraneum:& aliud in diaphano terminato, & eſt eſſe eius naturale: ſic odor habet ſimilia hæc duo eſſe.ſ.eſſe in humido ſaporabili, & eſt eē naturale:&eſſe in humido non ſaporabili , & eſt eſſe extraneum. Et poſt declarabimus hoc,cū locuti fuerimus de hoc ſenſu. D.d. & pp hoc inuenitur ex vtroq;.i.pp hanc naturam cōem inuenitur odor ex vtroq; elemento.ſ.aqua,& aere. Animalia enim aquatica habent ſenſum odoratus,

†Color ha- betdu... ce, vn. e... nāle &... liud ex... neū. Idē... co. 97...

A odoratus,& non est dubium,quin hoc fiat mediante aqua. D.d. sed homo,& omnia animalia ambulantia,&c.& intendebat per hoc declarare ꝙ pisces odorant absq; anhelitu. & hoc non est impossibile, sicut odorant plura animalia habitantia in aere,non anhelantia sine anhelitu. Deinde dicit. Et post dicetur causa in hoc.idest quare quædam animalia odorent per anhelitum,& quædam non.

De auditu,sono, ac medijs. De ipsa Echo:ac etiam de Voce. Cap. 4.

NVnc autem primum de sono & olfactu determinemus. Est autem duplex sonus:hic quidem enim actu : alius autem potentia. alia enim non dicimus habere sonum, vt spongiam,lanam,& pilos.quædam autem habent,vt æs: & quæcunq; plana & lenia sunt:quoniam possunt sonare: hoc autem est ipsius medii & auditus facere sonum actu.

B

IOPH. *Nunc de sono primum et auditu disseramus. Duplex est sonus, unus actu,alter potentia:quædam enim non habere sonum dicimus, ut spongiam, lanam: quædam habere,ut æs,& quæcunq; solida sunt & læuia,quia possunt sonū edere,idest inter se & auditū actu sonū efficere.*

In hoc autem loco determinemus primo de voce, & de odore. Et dicamus ꝙ vox est duplex.est enim in actu,& est in potentia. sunt enim quædam,quæ non dicuntur facere sonum, vt spongia, & lana.& quædam dicuntur habere sonum, vt cuprum,& omne durum.lene enim potest facere sonum.& hic potest facere inter ipsum,& auditum sonum in actu.

77 Videtur ordinare consyderationem de virtutibus sensus fm nobilitatem,non fm naturam:& ideo præposuit sermonem de visu alijs sensibus, deinde de auditu,deinde de odoratu. Et sermonis eius in hoc capitulo abbreuiatio est.& quædam habent sonum,vt res duræ, & quædam non, vt molles.& habentium sonum,quædam dicūtur habere sonum in actu: & quædam in potentia. Ari. ordinauit cōsyderationē de virtutibus sensus fm nobilitatē, non fm naturā.Idem.j. c.101.

C

Fit autem qui secundum actum sonus, semper alicuius ad aliquid & in aliquo.percussio enim est faciens.vnde impossibile est cum sit vnum,facere sonum:alterum enim est verberans,& quod verberatur.Quare sonans ad aliquid sonat. tangit enim aliquid : cum autem ictu tangitur,sonat:ictus autem non fit sine motu. sicut autem diximus,non contingentium ictus,sonus est. nullus.n. sonum faciunt pili & si percutiantur: sed æs, & quæcunq; lenia & concaua sunt:æs quidem quoniam lene est, concaua autem ex repercussione faciunt multos ictus post primum,impotentis exire quod motum est.

IOPH. *Fit autem actu sonus semper alicuius ad aliquid & in aliquo:ictus*

enim est qui efficit: itaq; fieri non potest, ut si unum sit, sonus fiat: aliud D
enim est quod uerberat, aliud quod uerberatur. quare id quod sonat ad aliquid sonat: ictus autem non fit sine latione. uerum ut diximus nõ quorumuis ictus, sonus est. nullum enim sonum edit lana si percutiatur. sed æs, & quæcunq; læuia & concaua sunt. æs quidem quia læue est: concaua autem refractione multos post primum ictus efficiunt, dum quod motum est exire non potest.

a.l. siue ea pcutiat siue percutiatur.

Et sonus in actu semper fit per aliquid & apud aliquid, & in aliquo. percussio enim est illud, quòd agit. Et ideo impossibile est q; fiat sonus ab aliquo vno. percutiens enim est aliquid, & percussũ est aliud. vnde necesse est, vt faciens sonum non faciat sonum, nisi apud aliquid. & percussio non fit sine motu, & translatione. Et sicut diximus, sonus non est percussio cuiusq; corporis. sicut vellera lanæ, cum fricantur, non faciunt sonum omnino: sed cuprum, & omne lene concauum. cuprum autem, quia est lene: corpora autem concaua, quia per reflexionem faciũt plures pcussiones post primam propter prohibitionem exitus. E

78 Et intendit per aliquid, percutiens: & apud aliquid, percussum: & per in aliquo medium, s. aerem, & aquam. & quod dicit in hoc capitulo, manifestum est. Et abbreuiatio eius est q; sonus fit à percutiẽte, & à percusso, & ab aliquo, in quo percussio cadit. percussio enim est actio: ergo habet agens. s. percutiens, & materiam, s. percussum. Et, quia percussio est motus localis, non fit nisi in aqua & aere. qm̃ impossibile est vt sit in vacuo: vt declaratum est in sermonibus vniuersalibus. Percussum autem, ex quo fit sonus, est duobus modis, aut lene durum, sicut cuprum, aut concauum. Sonus igitur fit à leni propter expulsionem aeris apud percussionẽ à partibus eius æqualiter. & hoc intendebat, cũ d. cuprum autem, quia est lene. F
qm̃ ita est de sono in hac intentione, sicut de reflexione radiorum. s. q; fortiter apparet in corporibus duris, quia æqualiter existit in eis, quapropter congregatur in eis vna actio: vt homines, qui attrahũt ponderosum. à corporibus autem concauis propter reflexionem aeris in eis frequenter, quia non potest exire aer ab eis: & sic expellitur, sicut pila expellitur à pariete. & hoc intendebat per reflexionem. Et debes scire q; sonus non fit in aere, ita quòd aer, qui expellitur à percutiente, mouetur per se singulariter, donec perueniat ad auditum. Sed debes scire quòd illud, quod fit in aere de percussione corporum adinuicem, est simile ei, quod fit in aqua, quando lapis proijcitur in aquam de circulatione, s. quia fit in aere apud percussionem figura sphærica, aut prope sphæricam: cuius centrum est locus percussionis per expulsionem aeris ab illo loco æqualiter, aut prope. Et signum eius est, q; possibile est audiri in quolibet puncto aeris, cuius remotio à percutiente est eadem: & est remotio naturalis actus, à cuius

Docum.

ius

A ius remotiori non potest audiri illa vox: & ideo omnis percussio habet sphæram terminatam. sic est de odore, & de colore, s. quia mouent aerem ex omnibus partibus secundum istam figuram sphæricam. Ois, pcussio habet sphærã terminatã & sic ẽ de odore, & color. cõsilr hẽt infra cõ. 97.

Amplius auditur in aere & in aqua, sed minus in aqua. non est autem soni proprius aer neq; aqua: sed oportet firmorum fieri ꝑcussionem ad inuicem & ad aera. hoc autem fit cum permaneat percussus aer, & non soluatur. unde si velociter & fortiter percutiatur, sonat: oportet enim præoccupare motum ferientis fracturã aeris: sicut si congregationem aut cumulum lapillorum percutiat aliquis latum velociter.

SOPH. *Præterea & in aere auditur & ĩ aqua, sed minus. Neq; uero penes aerẽ soni potestas est, nec penes aquã: sed oportet solidorũ inter se & cũ aere conflictionem ictumq; fieri: quod tum contingit, cum percussus aer perstiterit, nec dissipatus fuerit. itaq; si celeriter & uehementer percutiatur, sonum edit: oportet enim ut motus ferientis anticipet dissipationem aeris, non secus ac si quis arenæ cumulum, aut certe arenam perpetuo lapsu præcipitantem celeriter diuerberet.*

B

Et etiam auditur in aere, & in aqua, sed minus. Et aer, nõ solus sufficit in sono: neq; aqua. sed indigetur vt percussio sit à corporibus solidis in inuicem, aut ad aerem. & hoc erit, quando fuerit aer fixus ad recipiendum percussionem, & non diuidetur. Et ideo, cũ aliquid fuerit percussum velociter, & fortiter, faciet sonum. necesse est enim vt motus percutiẽtis antecedat diuisionem aeris, vt homo si percusserit cumulum arenæ.

79 Cùm declarauit ꝙ percussio fit per aliquid, apud aliquid, & in aliquo, & declarauit ea, per quæ fit percussio, & secundum quæ, incœpit declarare illud, in quo fit percussio, & dixit. Et ẽt auditur in aere, & in aqua, sed minus. i. sed aqua minus reddit vocem fortiter quã aer. D. d. Et aer non est solus sufficiens in sono, &c. i. & aer non sufficit vt fiat sonus absq; aliquo ꝑcussio: neq; aqua ẽt sufficit in hoc: sed indiget vt in aere fiat ꝑcussio à corporibus solidis in inuicẽ, & in ipso aere. D. d. & hoc erit, qñ aer fuerit fixus, &c. i. & sonus fit, qñ percussio fuerit à solidis corporibus ad inuicẽ, & in ipsum aerẽ: & fuerit percussio ipsius aeris ꝑ velocẽ motũ, ita ꝙ præcedat motũ aeris: & fuerit ꝑcutiens habens latitudinem, & quantitatẽ: qm resistet tunc ei aer. cũ. n. percutiens, & ꝑcussio fuerint talia, continget vt aer videatur quasi fixus, & non diuisus. s. quando percutiens non fuerit diuisum: & motus eius non fuerit tardus. D. d. Et ideo, cùm aliquid fuerit ꝑcussum, &c. i. & signum eius, ꝙ sonus non fit, nisi quando motus percutientis fuerit velocior diuisione, est ꝙ, cum aliquid fuerit percussum ex eis, quæ non sunt innata facere sonum fortiter, & velociter, fiet sonus. vt accidit, quando homo percusserit cumulum arenæ fortiter, & velociter &

C

Contradictio hic & 3. cõ. 76. qa ibi vř ꝙ mediũ, in quo fit sonus, est aer tñ, nõ aqua. & idẽ hẽt infra. c. 81. ĩ hoc vero cõ. hẽt oppositum. Vide cõt. Zim.

& propter hoc, quod dixit accidit, ꝙ ea, quæ sunt velocis motus, faciunt sonum in aere, licet non percutiant aliud, vt motus corrigiæ in aere.

Echon autem fit cum ab aere vno facto, ꝑpter vas determinãs & prohibens diffundi, iterum aer repellitur sicut sphæra. videtur autem semper fieri echon, sed non certus: quia accidit in sono sicut & in lumine. etenim lumen semper repercutitur. neq; enim fieret penitus lumen sed tenebra, extra solem. sed non sic repercutit̃ sicut ab aqua, aut aere, aut ab aliquo alio lenium: Quare tenebrã facit qua lumen terminamus.

SOPH. *Echo autem fit cum ab aere, qui propter uas quod eum terminauit friariq; prohibuit unus efficitur, retro aer ueluti pila pulsus fuerit. uidetur aut semper Echo fieri, sed non clara. quandoquidem ut in lumine sic usu uenit in sono: etenim semper lumen refringitur: alioqui non fieret ubiq; lumen sed tenebræ, extra locum à sole illustratum: sed non ita refringitur, ut ab aqua uel aere uel quouis alio læuium, ut umbram efficiat, qua lumen terminamus.* E

Echo autem fit ex aere, quando fuerit vnus propter vas, à quo continetur, & prohibetur à diuisione, quando aer reuertetur, & expelletur ab eo quasi sphæra. Et forte echo fit semper, sed nõ manifeste. Accidit enim in sono, sicut accidit in luce. Lux enim semꝑ reflectitur. &, si non esset ita, non esset in omni loco, sed obscuritas esset semper extra locum, super quem cadit Sol. sed nõ reflectitur sicut reflectitur ab aqua, & à cupro, & ab aliis corporibus lenibus
80 ita quòd faciat vmbram, & est illud, perquod venit lux.

Cùm declarauit ea, ex q̃bus fit sonus, & q̃uo fit, incœpit declarare quodd ã accidens soni, quod dr̃ echo: & est iteratio soni, cõseruando suam figuram, vt accidit in domibus nõ habitatis. Et.d. Echo aũt, &c.i. echo fit ex F aere, qui fit vnus.i. terminatus, & inclusus ꝑꝑ illud, à quo continet̃, & prohibet̃ ab exitu. qm̃, cũ motus eius à primo percutiente ꝑficit̃, percutit̃ aer à lateribus eius, à quo continet̃: & ꝑcutit ipsum secunda ꝑcussione sil'i primæ ꝑcussioni, quæ fecit sonũ: & sic audit̃ idẽ sonus iteratus ei, quasi rñdẽs primo. Et assimilauit istud sphæræ expulsæ. qm̃, qñ sphæra expellit̃, contingit in ea motus sil'is primo motui: & echo audit̃ post primũ sonũ, quasi rñdens: quia iã declaratũ est ꝙ inter oẽs duos motus est quies. Et non est intelligẽdũ ex hoc, quod dixit, fit ab aere, qñ fuerit vnus, ꝙ fiat ex vno aere, quia est distinctus ꝑ motũ ab aliis partibus aeris, vt lapis, qñ proiicitur, aut pila: sed oportet intelligere ꝙ intendit per vnũ aerẽ, vnũ, quia est terminatũ, & cõtentũ à vase. Aer. n. qui est talis, cũ in eo cõtigerit aliqua passio, & motus fortis: cõtinget tũc à ꝑcussione sil'e ei, quod cõtingit à iactu lapidis in aqua, s. ꝙ ille motus non perficitur ꝑꝑ ipsum terminãs: quapropter

Iã ẽ declaratũ ꝙ inter omnes duos mot⁹ ẽ quies. ꝑ hoc uide 8. ph. t. cõ. 62. 63. 64. 65. & 66.

A propter pcutiſſcđo à lateribus vaſis terminatis: & ſic cõtingit alia paſſio ſimilis primæ, quapropter ille ſonus iteratur. Ariſt. igit aſſimilauit aerem in hoc motui ſphæræ: quæ, cũ proiicit, expellitur mota ab eo, quod occurrit, qñ motus ſuus nõ pficitur expulſioni ſili primæ, nõ ſm q vna pars aeris eſt illa, cui accidit ſcđo iſta reflexio, & expulſio. D. d. Et forte echo ſemper fit, ſed nõ manifeſte. & innuit per hoc qũo motus ſphæræ fit in aere apud percuſſionẽ. Talis. n. motus nõ fit in aere à pcuſſione, niſi motu reflexionis. Percutiens. n. primo expellit aerẽ in directo eius ad partem, ad quã mouet percutiens: &, niſi partibus aeris acciderit motus cõuerſionis, nõ fieret iſte motus ex oĩbus partibus rei percuſſæ æqualiter, aut prope, ita q ex hoc fieret figura ſphærica, aut prope, cuius cẽtrũ eſt res pcuſſa & dixit. Et forte echo fit ſem p. i. & forte cã, pp quam fit echo. ſ. cõuerſio, ſemp eſt in ſono, ſed debiliter, Cũ. n. fuerit ita fortis q faciet paſſionem permanentẽ in aere, aliam numero à prima paſſione, & ſilẽm ei in qualitate, tunc fiet echo. D. d. ſicut accidit in luce. Lux. n. reflectitur, &c. 1. & hoc, quod accidit in ſono, ſilẽ eſt illi, quod accidit luci. Lux. n. habet duas reflexiones, fortem, & debilem. Fortis enim facit lucẽ ſecũdã, & eſt cõuerſio, quæ fit à corporibus terſis: & eſt ſilis reflexioni, q̃ facit in aere ſonũ ſcđm, qui eſt echo. Scđa aũt eſt lux debilis, pp quã vĩr res in vmbra: & eſt ſilis cõuerſioni, p quam audit homo ſonũ ſuum, & eſt illud, quod nõ peruenit ad hoc, q ſit ſicut cõuerſio, quæ fit ab aqua, & cupro, quæ facit ſecundã lucem in parte oppoſita primæ luci, ſicut cõuerſio fortis facit in aere ſecũdã vocẽ in parte oppoſita primæ voci. Et illud, per quod ſcimus hãc cõuerſionẽ lucis, ſicut dixit, eſt quia videmus in loco, ſuper quẽ nõ cadit ſol. Lux. n. innata eſt exire à lucido ſm rectas illuminationes ad partẽ oppoſitam lucidæ parti ex corpore luminoſo, ſicut declarauerunt facientes libros aſpectũ. Si igit non eſſet illic cõuerſio, tunc obſcuritas eſſet in omnibus partibus præter ptẽ, cui opponũt radii. queãdmodũ, ſi mot' aeris, q facit ſonũ, eẽt ĩ parte, ĩ qua ĩpellit à pcutiẽte tm̃, tũc ſonus nõ audiret, niſi ab eo, q eſt in illa parte

Lux hẽt duas reflexiones, fortem, & debilem.

C tm̃. ſed ſonus audit in oĩbus partibus rei pcuſſę & iõ ſcimus q illud, quod cõtingit luci de figura ſphærica, ſilẽ eſt ei, quod cõtingit motui percuſſionis in aere. Scđm hoc igitur eſt intelligẽda cõſimilitudo inter has duas reflexiones. Corpus aũt, cũ fuerit luminoſum ex oĩbus partibus, nõ eſt dubiũ q faciet ſphærã lucidã. & hoc declaratũ eſt in aſpectibus. Dĩa igitur inter hãc ſphærã, & primã, eſt q lux eſt in iſta cõſimilis, & in illa diuerſa ſm fortitudinẽ, & debilitatẽ. Et vr ẽt q ſphæra lucis facta à corpore luminoſo ex vna ſuarũ partiũ, cũ hoc q eſt nõ cõſimilis ſibi in luce, eſt ẽt non pfectæ rotũditatis. ſ. q lõgiſſima diameter eſt illa, q̃ exit à corpore luminoſo ad circũferẽtiã in parte, cui opponunt radij: & breuiſſima ĩ pte oppoſita: & eſt pars, q̃ eſt ſpiſſioris vmbrę oĩbus ptibus, & paucioris lucis.

Vacuum enim recte dicitur proprium audiendi. videtur enim eſſe vacuum aer. hoc autem eſt faciens audire cum moueatur continuus & vnus: ſed propter id q frangibilis eſt, non ſonat, niſi le-

ne fit quod percutiatur. tunc autem vnus fit. simul enim propter D
planum. vnum enim est lenis planum.

SOPH. *Penes uacuum autem recte dicitur esse audiendi potestas: nam aer uidetur esse uacuum: is autem est qui audire facit, cum mouetur continuus et unus: uerum quia friabilis est, non personat, nisi res percussa sit læuis: tunc autem unus fit simul propter planum: unũ.n.est læuis planũ.*

Recte igitur fuit dictum ꝙ vacuum prodest in auditu. existimatur enim ꝙ aer sit vacuum. & hoc est quod facit audire, cũ mouebitur continuum, & vnum. Sed non ꝓꝑ hoc, quod est obediēs. non.n.fit nisi percussum fuerit lene. & tunc sonus fiet vnus. qm̃ venit insimul à superficie eius, superficies enim lenis est vna.

Cùm declaratum est ex hoc ꝙ, aer est materia soni, ꝙ impossibile ē fie
81 ri nisi per illum, non errauit ex hoc modo, qui dixit ꝙ sonus fit ꝑ vacuũ, cũ credebat aerem esse vacuum, & si errauerit, inquantum credebat aerē esse vacuum. Ipse igitur laudat eos, quia recte dixerunt vno modo: licet E errauerint in existimatione sua. D.d. Sed non propter hoc, quod est obediens, &c. i. & aer est illud, quod facit audire, cum mouebitur vnum continuum. sed iste motus non inuenitur ei vnus, & continuus, fm quòd est obediens tantum, & rarum: sed cum percussum fuerit corpus lene. Et, cũ dedit causam, propter quam motus sit vnus, & continuus: & est quòd percussum sit corpus lene, dedit causam in hoc, & d. & tũc sonus fiet vnus, &c. i. & dicimus ꝙ necesse est in fiendo sonum vt percussum sit lene: quia vnus sonus non fit nisi ab vno motu, quando corpus percussum fuerit lene. tunc igitur motus, qui fit in aere, fit ab vna percussione: quoniam insimul expelluntur partes aeris à superficie eius, quoniam superficies rei lenis est vna: quapropter & percussio, erit vna, quapropter & sonus erit vnus. superficies autem à sphæra non est vna, sed plures superficies. quapropter percussio erit plures: quapropter sonus non fiet illic omnino propter diuersitatem, & vniformitatem earum. &, quia vna earum non sufficit in faciendo sonum, nec omnes insimul, fiunt vna percussio. F

Qñ corpꝰ ꝑcussum fuerit lene, sonus erit vnus. Idem supra.c. 78.

Sonatiuum quidem igitˉ, quod motiuum vnius aeris continuitate vsqꝫ ad auditum. auditus autem cõnaturalis est aeri. propter id autē ꝙ in aere est, moto exteriori quod intra mouetur: propter quod quidem non vbiqꝫ audit animal, neqꝫ vbiqꝫ penetrat aer. non enim vbiqꝫ habet aerem mouenda pars, & animatum, sicut pupilla humidum.

SOPH. *Sonatiuum igitur est, quod continuatione unum aerem usqꝫ ad auditum mouere potest. porro autem in auditu inest aer quidam natiuus: sed quoniam in aere est, moto externo mouetur internum: quamobrem animal qualibet sui parte non audit, neqꝫ quouis permeat aer: neqꝫ enim ubiqꝫ habet aerem pars mouenda & animatã.*

alii hoc loco interponunt hæc uerba, sicut pupilla hũidũ.

Habens

A Habens igitur sonum est mouens vnum aerem s͡m continuationem, quousq; perueniat ad auditum. Et auditus est copulatus cũ percussione, quia est in aere. Et ideo non in omni loco audit animal. neque in omni loco transit aer. membrum enim motum, & anhelans non in omni loco habet hoc, sicut dispositio videntis, apud humorem.

82 Cùm declarauit dispositiones, quibus fit sonus, scilicet dispositiones percutientes, & percussi & aeris, incœpit declarare quomodo fit copulatio soni cum auditu ab istis rebus, & d. Habens igitur sonum, &c. id est necesse est igitur ex hoc, quod declarauimus, vt agens sonum sit mouens vnum aerem motum vno motu continuo, quousq; perueniat ad auditum Et intendit per hoc, quod dixit vnũ, non vnum pp distinctionem ab alijs partibus aeris, sed vnum pp vnũ motum cõtinuum. D.d. Et auditus est copulatus, &c.i. & sensus auditus copulatur cum sono: quia in eo existit B aer continuus cum aere extrinseco: qui si non esset, nihil sentiret. D.d. Et ideo non in omni loco, &c.i. &, quia necesse est vt in hoc sensu sit aer continus cum aere extrinseco, in quem cadit percussio, ideo animal non potest audire in omni loco, sed in locis, in quibus nihil diuidit inter aerẽ percussum, & aerem in sensu auditus: neq; ex omni membro auditur, sed ex membro, in quod transit aer, s. auris. D.d. membrum enim motum, & anhelans, &c.i. ita est de hoc, quod animal non audit, nisi ex membro proprio, sicut de anhelitu, & visu. membrum enim per quod anhelatur, non est quodcunq; membrum sit, sed membrum proprium, scilicet pulmo. & similiter est dispositio vidẽtis in comparatione ad humorem glacialem, s. q visio nõ aptatur, ei nisi per membrum, in quo est humor diaphanus, aptus ad recipiẽdum colores, v.g. humor glacialis. & ideo animal carens istis instrumentis caret istis sensibus.

Hic cõmẽtator vĩ tenere visionẽ fieri in humore, glaciali.

Per se quidem igitur insonabilis aer, propter id quod facile cessibilis est. cùm vero prohibeatur diffluere, huiusmodi motus sonus est. C hic autem est in auribus ædificatus, cum hoc q immobilis sit quatenus certe sentiat oẽs differentias motus. propter hoc autem & in aqua audimus, qm̃ non ingreditur ad ipsum connaturalem aerem, sed neq; in aurem propter reflexiones ipsius. cùm autem hoc accidit non audit, neq; si miringa laboret: sicut quę in pupilla pellis cum laboret.

IO. PH. *Aer igitur ipse soni expers est: propterea quòd est friatu facilis: cũ autem prohibetur friari, tunc motus eius est sonus. is porrò qui in auribus est situs, propterea intus est conditus, ut sit immobilis, nimirum ut exquisite sentiat omnes motus differentias: quo fit ut etiã in aqua audiamus, quoniam non penetrat in ipsum natiuum aerem, sed ne in aurem quidem propter anfractus: quod cum contigerit, nõ audit: neq; etiã*

si mem-

si membrana ægrotauerit: quemadmodum pellis ea qua pupilla obtegitur, cum ægrotauerit. D

Hoc igitur ipsum non habet sonum, s. aer, quia est velocis diuisionis. cùm igitur prohibetur a diuisione, tunc motus eius erit sonus. Aer autem, qui est in auribus, fuit positus in eis non motus, vt sentiat perfecte oẽs modos motus. Et propter hoc audimus et in aqua: quia non intrat super ipsum aerem copulatum, cùm non intrat, neq; in aure propter sphæram. Et, cum hoc acciderit, nõ audiemus: neque etiam cum acciderit matri cerebri occasio, sicut dispositio cutis, quæ est super visum, quando accidit occasio. Et quod accidit de destructione auditus per introitum aquæ super istũ aerẽ. Istud idẽ accidit ex introitu aeris extrinseci sup ipsum, & scias hoc.

83 Cùm declarauit ꝙ per aerẽ fit ꝙ sonus copulatur cùm sensu, & ꝙ ipse est elemẽtum proprium isti sensui, sicut est etiam elementum proprium sensui visus, incœpit declarare modum, sm quem aer recipit sonum, & d. Hoc igitur ipsum non habet sonum, scilicet aer, &c. idest & aer est recipiens proprium sonum, quia non habet in se sonum, cum in ipso non sit motus, qui faciat sonum. & cã in hoc est, quia est velocis diuisionis hoc. & hoc in aere simile est in diaphano. quemadmodum enim si diaphanũ haberet colorem, non reciperet colores, ita aer, si haberet sonos, ex se nõ reciperet sonos. D.d. cum igitur prohibetur, &c.i. & cum in eo contingat per aliud motus, qui prohiberet eum à diuisione, & est motus, qui fit à percutiẽte in percussum, tunc iste motus facit in eo sonum. D. narrauit ꝙ ista est causa, propter quam natura posuit in auribus aerem non mutum, sed valde quiescentem, & d. Aer autem, qui est in auribus fuit positus in eis non motus, vt sentiat perfecte omnes modos motus factos in aere extrinseco. iste igitur aer positus in auribus excedit aerem extrinsecũ in quiete. D.d. Et pp hoc audimus etiam in aqua, &c.i. &, quia aer est necessarius in sensu auditus, audimus in aqua, quando aqua non intrauerit super aerem, qui est in aure, neq; corruperit eum propter sphæram, quæ est in creatione auris. & quando intrauerit non audiemus: & tunc accidet nobis illud, quod accidit, quando * pelli cerebri accidit occasio. quia tunc non audiemus, quemadmodum quando cuti, quæ est super visum, acciderit occasio, non videmus. Et intendebat declarare ꝙ comparatio aeris positi in aure, est sicut comparatio membri proprij vnicuiq; sensato, s. hoc, per quod primo perficitur actio istius sentientis. & ideo assimilauit istud, quod accidit huic aeri de destructione per introitum aquæ super ipsum ei, quod accidit de percussione cadente super aurem, & super ipsum visum. Et illud, quod accidit de corruptione auditus per introitum aquę super istum aerem positum in auribus, accidit per introitum aeris extrinseci super ipsum. E F

Sicut si diaphanum hẽret colores, n reciperet colores, ita si aer hret sonos, nõ reciper sonos. idem 3 cõ. 67. et 1. c. 71.

* a.l. matri

Docum.

Sed

Sed signum est audiendi aut non, sonare aurẽ sicut cornu. semper enim quodam proprio motu aer mouetur in auribus. sed sonus extraneus & non proprius est. & propter hoc dicunt audire vacuo & sonante, quia audimus in habente determiminatũ aerẽ.

99 R. *Quinetiam signum audiendi uel non audiendi est, si auris semper sonet ut cornu: semper enim aer in auribus conditus motu quodam moueatur suo: at sonus alienus est, & non proprius: & propterea dicũt nos audire uacuo & sonante, quia eo audimus quod definitum habet aerem.*

Et etiam signum auditus primo est audire tinnitũ in aure semper, vt cornu. aer enim in aure semper mouet̃ quoquo modo motu proprio: sed sonus est extraneus, non proprius. Et ideo dixerũt ꝙ auditus fit per vacuum terminabile, quia nõ audimus, nisi per B aliquid, in quo existit aer distinctus.

84 Cùm declarauit ꝙ iste aer, qui existit in auditu, est necessarius in hoc. incepit dare testimonium ꝙ in aure existit aer distinctus ab aere extrinseco. & d. Et etiam signum auditus, &c. i. & demonstrat' ꝙ iste aer existit in aure hoc, quod signum verificationis auditus in homine, vt Medici dicunt, est ꝙ semper audiat tinnitum in auribus, cùm hoc fuerit sine occasione: vt accidit homini, quando posuerit cornu in aures, & ascultauerit sonum in eo, propter aerem inclusum in cornu, & duritiem cornu. * D. d. aer enim in aure semper mouetur, &c. i. & causa huius tinnitus, quẽ audit acuti auditus, est quia aer, qui est in aure, semper mouetur motu proprio. sed iste motus est proprius, & motus soni est extraneus: quapropter iste motus non impedit motum soni. D. d. Et ideo dixerunt, &c. i. & propter istum tinnitum, quia auditur in aure propter aerem inclusum, dixerũt antiqui ꝙ auditus fit per vacuum habens tinnitum: q a credebant C aerem esse vacuum. & dixerunt hoc, quia nos non audimus nisi per mẽbrum, in quo existit aer distinctus ab aere extrinseco.

*Aer, q̃ est in aure, sp mouet̃. S 3. oppositũ dixit cõ. superiori. Vide cõs. Zim.

Vtrum autẽ sonat verberans aut quod verberatur: aut vtrũq: modo autem altero. est enim sonus motus possibilis moueri hoc modo, quo quidem saltantia à lenibus cùm aliquis truserit. non igitur sicut dictum est omne sonat quod verberat & verberans. Vt si obijciatur acus acui. sed oportet quod percutit̃ regulare esse, Vt aer subito dissiliat & moueatur.

101 R. *Vtrum autem sonat id quod uerberat, an quod uerberatur? An & utrumq;, modo tamen diuerso. est enim sonus motus eius quod potest moueri, ueluti quæ resiliunt à læuibus, cum quis percusserit. nam ut diximus, non quiduis sonat dum percutitur & percutit: uerbi causa, si acus acum feriat: sed oportet ut id quod percutitur planum sit, ita ut aer cõfertim resiliat & quatiatur.*

Vtrum

Vtrum autem ſonorum eſt percutiens, aut percuſſum? Dicamus igitur φ eſt vtrunq;, ſed duobus modis diuerſis. Sonus enim eſt motus illius, quod poteſt moueri tali modo, ſcilicet vt à corpore aliquo reflectãtur corpora lenia. Sed non omne percuſſum, & percutiens habet ſonũ, ſicut eſt dictum, ver.gra. ſi acus percuſſerit acum: ſed neceſſe eſt vt ſit æquale. D

85 Cùm ſonus ſit, a percuſſione, percuſſio autem ſit à percutiente, & à pcuſſo incœpit quærere cui attribuitur ſonus, & d. Vtrum autem, &c. D.d. hoc enim ſit duobus modis diuerſis, ſonus enim eſt motus illius, &c. ideſt ſonus enim eſt motus illius aeris, qui mouetur expulſus à caſu percutientis ſuper percuſſum: ſicut aliquid euadit, & mouetur à corpore leni, cum fuerit percuſſum ſuper illud corpus per aliud corpus lene. Quemadmodum igitur motus rerum euaſarum attribuitur percutienti ſecundum agens, & percuſſo ſm ſubiectum, ita ſonus, qui eſt motus aeris, qui eſt tali modo, attribuitur percutienti, & percuſſo. D.d. Sed non omne percuſſum, & percutiens, &c. iſta eſt alia conditio addita in corporibus ſonoris, ſ. vt ſint lata. ſunt igitur tres conditiones, ſ. vt ſint lenia, dura, lata, quæ poſſunt præcedere per ſuum motum diuerſionem aeris. E

a.l. retiliſtium.
a.l. inciſarum
Tres ſunt cõditiões ĩ corpib⁹ ſonoris. ſ. vt ſint lenia, dura, & lata.

Differentiæ autem ſonantium in ſono ſm actum oſtenduntur. ſicut enim nõ videntur colores ſine lumine, ſic neq; ſine ſono acutum & graue. hæc autem dicuntur ſm metaphoram ab illis quæ tanguntur. acutum enim mouet ſenſum in pauco tempore, multum: graue autem in multo, paucum. neq; tñ velox eſt acutum, graue autem tardum. ſed ſit hoc quidem propter velocitatẽ huiuſmodi motus. illud vero propter tarditatem. & videntur ſimilitudinem habere, circa tactum cum acuto & hebeti. acutum enim quaſi pungit: hebes vero quaſi pellit: propter id quod mouet, hoc quidem in pauco, illud autem in multo. Quare accidit, hoc quidẽ velox, illud autem tardum eſſe. F

SOPH.

Differentiæ autẽ ſonantium in ſono qui actu eſt pateſiunt: ut enim colores ſine lumine non cernuntur, ſic nec acutum & graue ſine ſono. hæc autem per translationem dicuntur à tactilibus: acutum enim mouet ſenſum breui tempore, multum: graue longo tempore, parum: neq; uero acutum uelox eſt, neq; graue tardum. ſed motus unius ſit talis propter uelocitatem: alterius, propter tarditatem. atq; uidentur proportione reſpondere ei acuto & obtuſo quod in tactu conſiſtit: acutum enim quaſi pungit: obtuſum, quaſi pellit: propterea quòd unum in multo, alterum in pauco mouet tempore: itaq; accidit, ut alterum uelox, alterũ tardum ſit. Ac de ſono quidem ſic expoſitum ſit.*

*a.l. ſic demũ acutũ velox é, & graue tardum

Modi

A Modi autem rerum sonorarum declarantur in sono, qui est in actu. quemadmodum enim colores non videntur sine luce, sic graue, & acutum non sentiuntur sine sono. Et hoc dicitur secundum transumptionem ex rebus tãgibilibus. acutum enim mouet sensum in modico tempore multum. graue autem in tempore lõgo parum. Sed tñ acutus non est velox, neq; grauis tardus, sed motus illius erit sicut velocitas, & motus istius sicut tarditas. Et forte hoc est simile ei, quod inuenitur in sensu tact[9] de acuto, & obtuso. acutum enim quasi est stimulans, obtusum vero quasi expellit. illud enim mouet in modico tempore, & illud in longo. contingit igitũ ex hoc vt istud sit velox, & istud tardum. Hoc igitur est, qđ determinauimus de sono.

86

Vult declarare in hoc capitulo, quando comprehenduntur primi modi soni, & qui sunt, & dicit, Modi autem rerum sonorarum, &c. idest differentiæ autem rerum sonorarum comprehenduntur, & declarantur apud esse soni in actu. D.d. quemadmodum enim colores non videntur, &c. i. quemadmodum enim differentiæ colorum non comprehenduntur sine essentia coloris in actu, illud erit apud pręsentiam lucis, sic acutũ & graue in sono, quæ sunt primæ differentiæ soni, non comprehenduntur sine essentia soni in actu. D.d. Et, hoc dicitur fm transumptionem, &c. idest & vocare differentias soni graue, & acutum est fm similitudinem ad res tangibiles. quoniam quidem sonus mouet sensum magno motu in modico tempore: & tangibile acutum est tale: & ideo transumebatur nomẽ eius ad illud. & similiter etiam quia quidam sonus mouet auditum longo tempore paruo motu similis est tangibili, quod mouet tactum in longo tempore paruo motu, s. obtuso. D.d. Sed tamen acutus non est velox, &c. idest sed tamen sonus, qui mouet auditum motu magno in tempore paruo, non est velox in rei veritate neq; sonus, grauis tardus. velox enim & graue in rei veritate sunt de dispositionibus mobilium. sed hoc dicitur graue, quia mouet tarde: hoc acutum: quia mouet velociter. D.d. Et forte hoc ẽ simile, &c. idest & forte ista intẽtio, quæ inuenitur in sono de moto veloci, & tardo, est quasi similis, ei quod inuenitur in sensu tactus de acuto & obtuso. & ideo transumpta fuit ista ordinatio de acuto, & obtuso, non de veloci & tardo, &, quia obtusum simile est graui, ideo talis sonus dicitur grauis. D.d. acutum enim, &c. i. sonus enim acutus quasi stimulat, sicut stimulat corpus acutum: & sonus grauis quasi expellit, sicut expellit corpus obtusum, quia assimilatur graui. contingit igitur ex hoc vt illud sit velox, & hoc tardum, idest, & ex quo contingit secundum consuetudinem vocare sonum, qui videtur quasi stimulare, acutum, & sonum, qui videtur quasi expellere, grauem.

De sono igitur sic determinatum sit. vox autem sonus quidem est animati, inanimatorum enim nullum vocat: sed fm similitudi nem

nem dicitur vocare, vt tibia & lyra, & quæcunque alia inanimatorum extensionem habent, & melodiam, & locutionem. assimilantur enim quia & vox hæc habet. Multa autem animalium vocem non habent, vt quæ sunt sine sanguine: & sanguinem habentium pisces: & hoc rationabiliter: siquidē aeris motus sonus est. sed qui dicuntur vocare, vt qui in Acheloo, sonant branchijs, aut aliquo huiusmodi altero. D

SOPH. *Vox autem est sonus quidam animati: nullum enim inanimatorum uoce utitur, sed similitudine quadam dicuntur uocem emittere, ut tibia, ut lyra: cæterorúmque inanimatorum quæcunque habent extensionē & melos & locutionem. sunt enim similia, quia & uox hæc eadem habet. multa autem animalia non habent uocem, ut exanguia: & inter sanguine prædita, pisces: neque adeò iniuria: siquidē sonus motio quædam est aeris. sed quos ferunt uocem mittere, ut in Acheloo amne pisces quosdam, ii sonant branchiis, uel eius generis alio.* E

Vox autem est aliquis sonus in animato, v.g. quod fistula, & alia, quæ habent expansionem, & tonum, & idioma, & sunt similia, quoniam in voce sunt etiam ista. Et plura animalia non habent vocem, vt carentia sanguine, & pisces de animalibus habentibus sanguinem, & hoc necesse fuit. sonus enim aliquis motus aeris. Sed ea, quæ dicuntur vociferare. vt animalia, quæ sunt in flumine, quod dicitur Achelous, non faciunt sonum, nisi per vias narium, aut per similia. & hoc non dicitur vox nisi æquiuoce.

87 Cùm locutus fuit de sono vl'r, siue de animato, siue de non animato, incœpit loqui de sono animati, & d. Vox autem est, &c. idest vox autem est sonus animalis animati, in quo inuenitur neuma, vel nete, & irach, & dictiones. & ideo plura instrumenta dicuntur vociferantia secundum similitudinem: quia hæc tria inueniuntur in eis. aut sua representantia. Fistula enim & alia instrumenta non dicuntur vociferantia, nisi quia habent expansionem, idest neuma, vel nete, & tonum, idest irach, dictiones idest aliquod simile literis, & dictionib⁹. D.d. & sunt sĩlia, &c. i. & ista instrumenta in vociferando sunt sĩlia, animalibus. hæc enim tria existunt in animali in rei veritate: in istis vero per similitudinem. D.d. & plura animalia non habẽt vocem, &c. idest & recte accidit quod plura animalia nõ habent vocem, vt animalia carentia sanguine, & piscis de animalibus habentibus sanguinem: cum sit declaratum quod sonus est motus factus à percutiente, & percusso in aere, & ista animalia carent aere, qui percutiat ea in suis interioribus: & carent instrumentis, quæ percutiunt aerem. Et, cũ narrauit hoc de istis animalibus, induxit quod forte aliquis dubitabit de huiusmodi ex hoc, quod quidam modus piscium vociferat, & d. Sed ea, quæ dicuntur F

Son⁹ ē motus factus à percutiente, & percusso in aere. Idē supra t.c.78.

dicuntur

A dicuntur vociferare, &c. & intendit per vias branchos. & intendebat ꝙ tale non dicitur vociferatio, nisi æquiuoce, cum non inueniantur in ea illa tria genera, quæ sunt neuma, vel nete, & irach, & literæ, aut similia literis.

Vox autem sonus animalis est: & non qualibet parte. sed qm̄ omne sonat verberante aliquo, & aliquid, & in aliquo: hoc autem est aer: rationabiliter vtiq; vocabunt hæc sola, quæcũq; suscipiũt aera. Iam enim aere respirato vtitur natura in duo opera, sicut lingua in gustum & locutionem, quorũ quidem gustus necessarius est, vnde & in pluribus inest, Interpretatio autẽ est propter bene esse: sic & spiritu, & ad calorem interiorem tanquam necessariũ (causa autem in alteris dicta est) & ad vocem vt sit quod bene.

SOPH. *Vox autem est sonus animalis, nec quauis parte: sed quoniam omnia sonant percutiente aliquo, & aliquid, & in aliquo: idq; est aer, merito ea sola uocem fundere censendum est, quæcunq; recipiunt aerem. Iam enim spiritu abutitur natura ad duo officia, ut lingua ad gustatũ & ad sermonẽ (quorum gustatus quidem necessarius est, quãobrem pluribus etiam inest, sermo uero ut bene sit) sic quoq; spiritu tum ad natiuum calorem ut quod sit necessarium (causa autem aliàs dicetur) tum uero ad uocem, ut id quod bene est, adsit.*

B

Vox autem est sonus animalis, sed non per quodcunq; membrum. Sed, quia omnis res non habet sonum, nisi percutiendo aliquid, s. aerem, necesse est etiam vt ista tm̄ vociferant, s. recipientia aerem. Natura enim vtitur aere anhelato in duabus actionibus, sicut lingua in gustu, & loquela, sed gustus est necessarius, & ideo est in pluribus, loquela autem ꝓꝑ melius. Et silr̃ vtitur anhelitu in calore intrinseco, & hoc est necessarium: & iam dedimus causam in hoc in alio libro: & in vociferatione propter melius.

C

88 Cùm declarauit quòd vociferatio dicitur æquiuoce in eis, quæ vociferant per branchos, & in animalibus anhelantibus, vult modo notificare genus animalium, in quo inuenitur vera vox, & dicit, Vox autem, &c. i. vox aũt vera est sonus animalis proprij, & per membrũ proprium. Deinde incœpit declarare sermonem quod membrum est, & quod animal est, & d. Sed quia omnis res non habet sonum, &c. i. quia iam declaratum est ꝙ omne sonorum non habet sonum, nisi percutiẽs, & percussum in aere, manifestum est ꝙ impossibile est inuenire animal sonorum, nisi habeat membrum, ex quo fiat percutiẽs, & percussum, & aerem, quem immittat in illud membrum, & extrahat ab ipso: & ꝙ illud membrum habeat figuram, & quantitatem, & situm terminatum. Vnde necesse est, vt etiam animalia vociferantia in rei veritate sint animalia, quæ recipiunt aerẽ in interioribus suis, & extrahunt ipsum. in istis enim inueniuntur illa tria, ex

quibus fit vox in rei veritate. Deinde incœpit declarare ꝙ istud iuuamẽ D
tum, per quod natura vtitur aere in animali anhelãte, est aliud à iuuamen to, quod est infrigidatio: & ꝙ natura vtitur eodem membro ad duo, quorum vnum est vtile, & reliquum necessarium, vt declaratur in animalib⁹ & d. Natura enim vtitur aere anhelato, &c. & intendit per duas actiones vociferationem, & infrigidationem. Deinde dicit sed gustus est necessarius, &c. i. sed gustus ex his duobus est necessarius in essendo animalia: & ideo inuenitur in pluribus animalium. iuuamentũ autem suum in loquela est propter melius: & ideo carent eo multa animalia. Deinde d. Et similiter vtitur anhelitu in calore, &c. i. & natura vtitur immissione anhelitus propter calorem, qui est interius & hoc fuit necessarium animalib⁹ anhelantibus: & vtitur eo propter melius in vociferatione. Et locus, quẽ innuit quòd in eo fuit locutus de hac intentione, est suus tractatus, quem fecit de Anhelitu. & iste tractatus non peruenit ad nos. & oportet perscrutari de hoc singulariter. videtur enim ꝙ illud, quod dicit Galenus in hoc, non est sufficiens. E

Arist. fecit lib. de Anhelitu. & de anhelitu nõ sufficienter dixit Gal.

Organum autem respirationis vocalis arteria est. cuius autem causa hæc pars est, pulmo. hac enim parte plus habẽt calorem pedibus gradientia, aliis. indiget autem respiratione & circa cor locus primus. vnde necesse est interius respirante ingredi aerem.

SOPH. *Instrumentum autem spiritus est guttur: id uero cuius gratia hac pars est, pulmo est: hac enim parte plus habent caloris pedestria quam cætera. indiget etiam respiratione locus is qui circa cor est primus. quo circa necesse est intro spiritu ductum intrare aerem.*

Et trachea arteria est instrumẽtum anhelitus, & vocis. & illud propter quod fuit hoc membrum, est pulmo. per hoc enim membrum excedit animal ambulans alia animalia in calore. Et indiget anhelitu propter cor prius. & ideo indiget necessario vt aer infrigidetur, vt anhelet ad interius. F

89 Et, cum declarauit ꝙ necesse est vt nullum animal habeat vocem, nisi sit anhelans, & ꝙ per idem membrum facit animal vtrunq;, incœpit dicere illud membrum, & d. Et trachea arteria. & intendit per tracheam arteriam epiglotum, & cannam. Et manifestum est ꝙ hoc membrum est instrũm vocis: quoniam in estremo huius membri est corp⁹ simile linguę fistulæ. & similiter est manifestum ꝙ hoc membrum est pp pulmonem: quia est via ad ipsum. Et d. per hoc enim membrum excedit, &c. i. quia hoc membrum inuenitur in animalibus habentibus sanguinem ambulantibus, ideo sunt calidiora animalibus carentibus hoc membro. D. d. Et indiget anhelitu propter cor prius. i. & ista animalia indigent anhelitu pp calorem cordis prius, & secundo propter calorem illius membri. D. d. & ideo indiget necessario vt aer frigidetur, &c. i. pp calorem cordis indiget animal ad immittendum aerem frigidum prius, & propter calorem

Docum̃ Pria neces sitas ĩ anhelitu est ad imittẽdũ: sc̃da ad extrahẽdũ. pria ẽ pp cor: & sc̃da est pp pulmonem.

rem

A rem pulmonis:secundo indiget vt extrahat ipsum. Et hoc,quod dixit,necessarium est. Prima enim necessitas in anhelitu est ad immitendum: Secunda ad extrahendum.prima aūt est propter cor:& secunda propter pulmonem.qm̄,nisi esset calor pulmonis,nō indigeret animal ad extrahendum aerem frequenter. & hoc est simile ei, quod inuenitur in pluribus artificijs,s.quia indigēt mutare instrumentum, per quod agunt propter illud,quod contingit illi instrumento,ab eo, qui vtitur. instrumētum.n. non mutatur, nisi qn̄ consumitur, & consumptio contingens ei aut est propter utentem aut propter ipsum vsum. Si igitur pulmo desyderat ad extrahendum aerem calidum, tunc motus eius non est ex pectore tantū, ut opinatur Galenus.& ista intentio indiget perscrutatione per se.

Quare percussio respirati aeris, ab anima quæ est in his partibus,ad uocalem arteriā, vox est. Non enim omnis animalis sonus vox est sicut diximus. est enim & lingua sonare sicut tussientes: B sed oportet animatum esse verberans,& cū imaginatione aliqua. significatiuus enim quidam sonus est uox, & non respirati aeris sicut tussis:sed isto uerberat eum qui est in arteria,ad ipsam.signū autem est non posse uocare respirantem neque expirantem,sed detinentem. mouet enim isto retinens.

SOPH. *Itaq; ictus spiritu ducti aeris ab anima quæ est in his partibus, ad eam partem quæ arteria uocatur,uox est.neq; enim quilibet sonus animalis uox est,ut diximus licet enim & lingua sonum edere,ut qui tussiunt. sed oportet id quod uerberat animatum esse & cum phantasia quadam.uox enim sonus est significans: & non aeris qui spiritu ducitur, ut tussis: sed hoc ipso ferit eum qui est in arteria,ad ipsam.Cuius rei indicium est, quòd nemo posset uocem emittere ducens aut reddens spiritum,sed retinens:hoc enim ipso mouet,qui retinet.*

C Oportet igit̄ ex hoc ut percussio aeris anhelati ab anima, quæ est in istis mēbris,ad illud,quod vocatur cāna pulmonis, sit vox. Non enim omnis sonus,qui fit in animalib⁹ est vox, vt diximus: possumus.n.facere sonum per linguam, sicut apud tussim:sed indigetur vt percutiēs sit animatum, & cūm aliqua imaginatione. vox.n.ē sonus illi⁹,& nō est aeris anhelati,sicut tussis, sed per hoc percussit aerem,qui est in canna.Et signum eius est q᷑ nos nō possumus vociferare in respirando.aut expirando. & nos non mouemus per illud membrum, nisi cum clauserimus ipsum.

90 D. Oportet igitur vt percussio aeris anhelati ab anima, quæ est in istis membris ad cānam,sit illud,quod facit vocem.necesse est igitur vt essentia vocis non sit aliud, nisi percussio aeris anhelati ad membrum, quod canna dicitur, ab expulsione animæ imaginatiuæ voluntariæ, quæ est in istis

Essētia vocis non est aliud, nisi pcussio aeris anhe-

lati ad mẽbrũ dr̃,ab expulsiõe aiæ imaginatiuę uoluntariæ, quæ est in istius mẽbris.

istis membris: quemadmodum fistulatio est percussio aeris ad linguã fistulæ à fistulante habente animam expellentem apud imaginationem neumatum, vel nete. Deinde d. Non enim omnis sonus, &c. idest & diximus ꝙ necesse est in essendo vocem ut percutiens habeat animam imaginatiuam. quia non oĩs sonus factus ab animali est vox: vt sonus, qui fit sine voluntate apud tussim, & apud motum linguæ. sed vox est sonus, qui fit cùm imaginatione, & voluntate. & ideo dixit. animatum, & cũ aliqua imaginatione. innuit enim quòd ista actio completur duabus virtutibus animæ: quarum vna est concupiscibilis, altera imaginatiua. Deinde dicit vox enim est sonus illius, &c. idest primum enim mouens in voce est anima imaginatiua, & concupiscibilis. & ideo vox est sonus illius primi, idest volentis, & nõ est sonus mouẽtis aerẽ anhelatũ: vt sonus, qui fit apud tussim. sed mouẽs in voce est aliud ab isto mouẽte, licet nõ moueat nisi ꝑ ipsum. & hoc intẽdebat, cũ d. sed per hoc percutit aerem, qui est in cãna. i. sed illud primũ mouẽs, quod est propriũ voci, percutit aerem, qui est in cãna apud vocẽ, per illud, quod moueat aerẽ anhelatum. D. d. Et signum eius est ꝙ nos nõ possumus vociferare &c. i. & signũ eius ꝙ primũ mouẽs in voce mouet aerẽ, mediante primo mouente aerẽ in anhelitu, est ꝙ, nos nõ possumus vociferare, dũ inspiramus aut expiramus. mouẽs. n. in anhelitu alio instrumẽto vtitur in illa hora, ab instrumẽto primę motionis in percussione, quæ facit sonum. sed impoẽ est vt vno instrumẽto vtatur in diuersis actionibus in vna hora. D. d. & nos non mouemus per illud membrũ, nisi cùm cõcluserimus ipsum. i. & ideo nos nõ mouemus aerẽ motu vocis per hoc mẽbrũ, quod inspirat, & expirat, nisi quando incluserimus anhelitũ, & reddiderimus ipsum ociosum ab actione, quæ est anhelitus. E

Primum mouẽs in voce est anima imaginatiua, & concupiscibilis.

Manifestum autem & quia pisces sine voce: non. n. hñt guttur. hanc aũt partem non habent quia non recipiunt aerem, neq; respirant. sed qui dicunt sic, peccant: propter quam igitur causam altera ratio est.

SOPH. *Patet etiam causa cur pisces sint uocis expertes: nimirum quia non habent guttur: hanc porrò partem non habent, quia nõ recipiunt aerẽ, neq; spirant: sed qui ita dicunt aberrant: causa autem ad aliam sit reiecta disputationem.* F

Et manifesta est etiam causa, propter quam pisces carent voce. carent. n. canna quia non recipiunt aerẽ. & qui dicit hoc esse, peccat. Causa autem in hoc dicenda est in alio loco.

Contradictio, quia ponit non hr̃e pl̃mo nem cãm remotã. sed in primo Poste. posuit eã cã; propinquã. Vide con. Zim.

91 Dicit ꝙ causæ, propter quas pisces non habent vocem, sunt tres. & primo incœpit à remotiore, & d. quia non habent pulmonem, & cannam. D. d. causam huius causæ, & d. quia non recipiunt aerem. i. quia non indigent immissione aeris, aut emissione. D. d. causa autem in hoc dicenda est alio loco. idest causa autem istius esse, & est causa propria, & propinqua huic accidenti dicenda est in alio libro de Animalibus.

De

A De olfactu, olfactibili ac medijs. Cap. 5.

DE odore aũt & olfactibili minus bene determinabile est dictis. non. n. manifestum est quale quid sit odor, sicut sonus aut visibile, aut lumen. causa autẽ est, quia sensum hũc nõ habemus certum, sed peiorem multis animalibus. Praue. n. odorat homo, & nihil odorat odorabilium, sine lætitia & tristitia: sicut non existente certo eo quod sentimus.

SOPH. *De odore & odorabili minus facile explicare est, quàm de iis quæ dicta sunt: non enim constat quale quid sit odor. quomodo sonus aut lumen aut color: causa est, quia non habemus exquisitum hunc sensum, sed deteriorem compluribus animalibus: homo enim exiliter olfacit, atq; sine dolore & uoluptate nihil sentit odorabilium: ut pote cum non*
B *sit exquisitum hoc instrumentum.*

Odor autem, & odoratũ difficilius determinatur, q̃ prędicta. odor. n. non declaratur quid sit, sicut de voce, luce, aut colore. Et causa in hoc est, quia iste sensus non est in nobis verus, sed est debilior in nobis q̃ in multis animalibus. olfactio. n. hominis est valde debilis, & nos non sentimus odoratum sine delectatiõe, aut cõtristatione: quia sensus iste non est in nobis verus.

92 Cùm compleuit sermonem de auditu, vult loqui de odoratu, & dixit. Odor aũt, & odoratum, &c. i. & cognoscere aũt quid sit odor, & quid sit odorabile, ex quo possumus peruenire ad sciendum istũ sensum quid sit, sm q dat doctrina naturalis, difficilius est q̃ scire uocẽ quid sit, aut colorẽ. Et causa difficultatis in hoc est, quia non declaratur de odore, cuius odor sit, & quæ sunt differentiæ propiæ vnicuiq; eorum, sicut declarantur differentię colorũ, & vocũ. Et, cum declarauit q cã difficultatis in sciendo odo-
C rẽ quid sit est, quia dñæ specificæ non bene cõprehenduntur a nobis, dedit causam in hoc, & d. Et causa in hoc est, quia iste sensus nõ est verus in nobis, &c. i. causa propter quam imperfecte intelligimus dñas odoris est, quia iste sensus debilior est in nobis q̃ in multis animalibus. Et intẽdebat per hoc demonstrare causam propter quã intellectus difficile comprehendit differentias odorũ: & est, quia iste sensus debiliter comprehendit differentias odorũ sensibiles. cõprehensio. n. differentiarum rerũ sensibilium à sensu est causa in cõprehensione earum ab intellectu. & ideo qui caret sensu, caret intellectu illius generis sensibiliũ. D. d. sed est debilior in nobis q̃ in multis animalibus. i. in cõprehendendo differentias odorũ multa animalia videntur cognoscere sua nutrimenta per differentias odorũ, sicut nos per saporem. & non tñ in hoc excedunt nos animalia aliqua, scilicet, comprehendendo differentias odorum, sed in cõprehendendo eas à remoto spacio. D. d. & nos nõ sentimus odoratum sine delectatione, aut

Documentũ cõprehẽsio dñarũ rerum sensibiliũ a sensu est cã i cõprehensione earũ ab intellectu. & iõ qui caret sẽsu, caret intellectu illi⁹ generis sensibil. Idem pмо Post. t. cõ. 134. cõsule 2. ph. t. c. 6.

Pro hoc vide in. 5. de generatiõne aĩaliũ. ca. 2.

tristitia.i.& non sentimus de differentijs odorati, nisi illud, quod est delectabile, aut contristabile.i.non sentimus de eis nisi differentias magis cōmunes.delectabile.n.multos habet modos, & similiter contristabile, & delectabile non inueniuntur, nisi in remotissimis extremis. D

Rationabile autem sic & fortes oculis colores sentire, & non per manifestas ipsis esse differentias colorum, nisi terrentium & non terrentium. sic autem & odores hominum generatio videtur enim & anologiam habere ad gustum, & similiter species humorum, cum his quæ sunt odoris.

SOPH. *Consentaneum etiam est quæ durioribus sunt oculis eodem modo colores sentire, neq; perspicuas eis esse colorum differentias, nisi cum terrore & sine terrore: eodem etiam pacto odores hominū genus. enimuero species saporum, si ad gustum conferas, cum speciebus odoris habere proportionem ac similitudinem uidentur.* E

Et uidetur ꝙ sicut sentiūt animalia duri oculi colores. ꝙ apud ea non declarantur modi colorum, nisi conueniens oculo, & incōueniēs, sic genus hominū sentit odores. Vr̄.n.ꝑꝑ cosimilitudinē, quā habet odor cū gustu, ꝙ modi saporū sunt, sicut modi odorū.

93 D. Et videtur ꝙ ita homines differentias odorum, sicut aīalia duri oculi differentias colorum, quēdmodū.n.illi non cōprehendunt de dr̄ijs colorū nisi conuenientē, & inconuenientē, ita homines non comprehēdūt de dr̄ijs odorum nisi delectabile, & contristabile. Visum est.n.propter cosimilitudinem, quę est inter gustum, & odoratum, vt dr̄iæ odorum sint ſm numerum dr̄iarum saporum. sed dr̄iæ saporū apud nos sunt comprehensibiles, et illæ non: cùm in hoc sensu excedamus omnia animalia, quia quoquo modo est tactus. & consimilitudo, quæ est inter sapores, & odores, est, quia non inuenitur odor nisi in habente saporem, vt declaratum est in de Sensu, & sensato. F

Sed certiorem habemus gustum propter id quod ipse quidam tactus est. hūc aūt habet homo sensum certissimum, in aliis enim deficit ab animalibus multis, secundum autem tactum, differēter certificat. unde & prudentissimum animalium est. signum autē, in genere hominum seccundum sensum hunc ingeniosos esse & non ingeniosos. ſm autem alium nullum. duri enim carne, inepti mente: moles autem carne, bene apti.

SOPH. *Sed exquisitiorem habemus gustatum, properea quòd tactus sit quidam, et hunc sensum homo habeat exquisitissimum. in reliquis enim longe inferior est cæteris animantibus: atuero tactu, præter cætera omnia exquisite suo fungitur munere: & ideo prudentissimum est animalium*

A *malium: argumẽto quòd in genere hominum ob instrumentum hoc ingeniosi sunt & tardi, nec ob ulium aliud: qui.n.duras habent carnes, tardo sunt ingenio: qui uero molles ingeniosi.*

Sed gustus est in nobis magis uerus, quia est aliquis tactus. &, si iste sensus est in hoĩe ualde uerus, alijs diminuitur à multis aĩali bus, in tactu aũt excedimus oĩa. & ideo est subtilior oĩbus aĩalib⁹. Et signum eius est ꝙ, in genere humano ẽt propter istum sensum est homo discretus, & non est hoc propter aliud omnino. duræ.n. carnis non est discretum, & mollis carnis est discretum.

94 Idest est, & sensus gustus est nobis pfectior sensu olfactus: quia gustus est tactus quoquo modo: & sensus tactus est in nobis perfectior: q̃ in omnibus alijs animalibus. D. & si iste sensus &c.i. & licet iste sensus sit perfectior in hoĩe q̃ in alijs animalibus, tamen nõ consequitur ex hoc vt sit in alijs sensibus perfectior, immo diminuitur in eis à multis animalibus. D. B d. in tactu aũt excedimus, &c.i. in bonitate aũt sensus tactus excedimus omnia animalia. & propter bonitatem istius sensus est hõ subtilior, & discretior omnibus aĩalibus. s. ꝙ complexio conueniens bonitati istius sensus, conuenit discretioni intellectus. D.d. Et signum eius est, &c.i. & signũ conuenientiæ complexionis istius sensus ad complexionẽ intellectus est, ꝙ in genere hominum, quando iste sensus fuerit bonus, tunc homo erit discretus, & econtrario. D.d. & non est hoc propter aliud.i. & bonitas discretionis non videtur consequi bonitatem aliorum sensuum. boni.n. visus homo potest esse indiscretus, & similiter boni auditus: sed boni tactus semper vr̃ discretus. D.d. duræ.n. carnis. &c.i. & signum, quod bonitas discretionis sequitur bonitatem tactus, est quòd mollis carnis', idest boni tactus, sẽper videtur discretus, & intelligens, & econuerso. Et hoc quod dixit verum est. &, cùm inspexeris intelligẽtes homines, semper inuenies eos talis dispositionis, & ideo hõ est mollioris carnis, q̃ cætera animalia.

Est autem sicut humor, hic quidem dulcis, ille uero amarus. sic C & odores sunt. sed alia quidem habent proportionaliter odorẽ & humorem, dico autem dulcem odorem & dulcem humorẽ: alia vero contrarium. similiter autem & acer & austerus & acutus & pinguis est odor. sed sicut diximus propter id quod non multum permanifesti sunt odores sicut humores, ab his acceperunt noĩa secundum similitudinẽ rerum: dulcis quidem.n.a croco & melle: acer autem a thymo & huiusmodi. eodem aũt modo & in alijs.

SOPH. *Quemadmodum autem sapor, alius est dulcis, alius amarus: sic etiã odores. sed alia habent proportionalem odorem & saporem, alia contra: uerbi causa dulcem odorem, & dulcem saporem: pariter etiam acris, & austerus, & acidus, & pinguis est odor. sed quoniam ut diximus odores non admodum manifesti sunt, ut sapores, ideo ab eis duxere*

Bonitas discretionis nõ vr̃ seq. bonitatẽ aliorũ sensuũ. beni enĩ vis⁹ potest esse indiscretus, & silr̃ bõi audit⁹: sed boni tact⁹ semp ẽ discret⁹ oppo. in pœmio Met. de uisu & in 2. de generatione cõ. 7. ubi habet ꝙ prioritas u is⁹ ad tactũ ẽ prioritas ßm finẽ & formam ta-

xere nomina pro rerum similitudine: dulcis nimirum à croco & melle: acris á thymo atq; id genus alys: Sic etiam in cæteris. D

Et quemadmodum in saporibus dulce, & amarum, sic in odoribus. Sed in quibusdam odor, & sapor sunt conuenientes. ver.g. odor dulcis, & sapor dulcis: & in quibusdam contrarÿ. & ideo inuenitur odor acutus. & ponticus, & acetosus, & delectabilis. Sed sicut diximus φ odores nõ sunt ita manifesti: sicut sapores, ita isti non dñr istis nominibus nisi ẽm similitudinẽ ad sapores. odor. n. dulcis est odor croci: & acut⁹ est odor allÿ & similiũ, & sic de alijs.

Vult declarare quomodo consequuntur differentiæ odorum differentias saporum: & d. Et quemadmodum in saporibus est dulce, & amarũ. i. quemadmodum in saporibus est prima contrarietas, scilicet amaritudo & dulcedo, † ex quibus alij componuntur, sic est opinandum φ in odoribus est prima contrarietas, ex qua componuntur medij. Et, cùm narrauit φ istæ differentiæ debent esse secundum numerum illarum: & quemadmodum est in illis prima contrarietas, sic est in istis: incepit narrare φ non semper consequitur unaquæq; illarum in altero duorum generum suum simile in altero genere, & d. Sed in quibusdam odor, & sapor, &c. i. sed in quibusdam simile consequitur simile, & in quibusdam non, scilicet quòd odor, & sapor non erunt eiusdem speciei. v.g. φ sapor erit dulcis, & odor acutus. D.d. & ideo inuenitur odor acutus. i. &, quia differentiæ odorum sunt conuenientes differentijs saporum, inuenitur odor acutus. i. cuius proportio ad odores est, sicut proportio acuti ad sapores: & sic de alijs. Et, cùm declarauit φ nos non comprehendimus differentias odorum, nisi propter consimilitudinem eorum cum differentijs saporum, vult narrare φ ista est causa, propter quam transumpta sunt ad eas nomina saporum, & d. Sed sicut diximus φ odores, &c. i. sed sicut diximus quia differentiæ odorum non sunt apud nos manifestæ, sicut saporum, ita φ possumus comprehendere eas absq; comparatione, & assimilatione ad alias, hoc fuit causa propter quam transumimus ad eas secundum similitudinem nomina saporum: & non imposuimus eis nomina propria, quia nõ intelleximus in eis intentiones proprias nisi per similitudinem. D.d. odor enim dulcis, &c. i. manifestũ est. n. apud nos φ odor dulcis est sicut odor croci, aut mellis. i. φ proportio odoris croci, & odoris mellis ad alios odores est, sicut proportio dulcis ad alios sapores. & sic est de alijs odoribus.

95 E F

Adhuc aũt sicut auditus & vnusquisq; sensuum, hic quidẽ audibilis, & nõ audibilis. ille uero uisibilis & non uisibilis. & olfactus odorabilis & nõ odorabilis. non odorabile aũt aliud quidẽ ẽm id quod omnino impossibile est habere odorem. aliud uero paruum habens, & prauum. similiter aũt & nõ gustabile dicitur.

SOPH. *Præterea ut auditus & unusquisq; sensuum alius est rei audibilis & inaudibilis: alius uisibilis & inuisibilis: sic etiã odoratus rei odorabilis*

ctus vero prioritas ẽ ẽm materiã, & ẽm subm, quę ẽ prioritas ẽm naturã oppositũ ẽt habet ipse supra cõm. 77. vbi dixit Arſ. ordinare tracta. de virtutibus sẽsus ẽm nobilitaté, & nõ ẽm naturam. Vide contr. Zim.

Hic p... dia c... ni ex... mis ... rijs. I... Ph. 6... 52. cõ

† Sicut saporis extrem... cõpon... medij... ex od... bus ex... mis ẽt ... dij re... tant. Id... infra 105.

A *bilis & inodorabilis. Inodorabile autem dicitur, partim quod nullum prorsus habere potest odorē: partim quod exiguum habet, & *exilem: Similiter gustabile, & ingustabile dicitur.* τὸ φαῦλον. Potest et uerti fœdū, tetrū.

Et queadmodū auditus, & unusquisq; sensuū, hic quidē est audibilis & nō audibilis, hic uero uisibilis & nō uisibilis, sic ēt odoratus est odorabilis & nō odorabilis. Et nō odorabile dicitur nō odorabile, aut quia est impossibile vt habeat odorē: aut quia habet odorē debilē: aut quia habet malū. Et sic dicitur nō gustabile.

46 Vult narrare hic aliquid cōmune isti sensui, & alijs sensibus, & quod omnis sensus comprehendit suum sensibile proprium, & eius priuationē, & d Et quemadmodum auditus, &c.i.&, quemadmodum auditus, & vnusquisq; sensuum comprehendit suum sensibile proprium, & eius priuationem, v.g. quia auditus comprehendit audibile & non audibile, & visus visibile & non visibile, sic etiam sensus odoratus comprehendit odo B rabile & non odorabile. D. incœpit narrare secundum quot modos dicun tur hæc nomina priuatiua, &.d. Et non odorabile dicitur, &c. idest & non odorabile, & non visibile, & non gustabile dicuntur tribus modis: aut de eo, quod omnino caret illo sensibili: aut de eo, in quo inuenitur debile: aut in quo inuenitur male. ver.g. non odorabile dicitur de carente odore omnino, & de habenti debile, & male. & sic non gustabile.

Est autem olfactus per mediū, ut aerem aut aquam. & nanq; aquatica videntur odorem sentire: similiter aūt & quæcunq; cum sanguine & sine sanguine. sicut quæ in aere: etenim horum quædā à longe occurrunt ad alimentum, quæ ab odore mouentur.

SOPH. *Fit etiam olfactus per intermedium, ut aerem aut aquam. quippe & aquatilia uidentur odorem sentire, & sanguinea pariter & exanguia: quemadmodum etiam ea quæ in aere degunt. nā & nonnulla eo*C*rum odore impulsa procul contendunt ad alimentum.*

Et odorare etiā fit per mediū, ver.g. aerem, & aquam. animalia enim habitantia in aqua existimātur sentire odorem. & similiter habentia sanguinē, & carētia sanguine: sicut sentiunt aīalia, quæ sunt in ere. quædam.n. mouentur ad suum cibum in remoto.

57 Cùm declarauit hic de odore illud, quod potuit declarare in hoc loco dicit quòd, iste sensus ita etiam indiget medio, sicut duo sensus prædicti, Et sermo eius manifestus est, sed debet ita legi, & odorare etiam fit per medium. & hoc medium est aer, aut aqua. animalia enim habitantia in aqua videntur sentire odorem, sicut animalia habitantia in aere. & secun dum hunc modum videtur q; animalia viuentia in aere, & non viuentia sentiunt odorem. Et signum eius est q;, istorum multa mouentur ad suū cibum à remoto, licet non videant. Apes enim mouentur ad suum nutri- Expositio textus.

mentum à loco remotissimo, & sunt ex animalibus carentibus sanguine. D & similiter in piscibus, & in multis animalibus aquæ Et ratiocinatio super hoc, quod dixit de medio, est ratiocinatio prædicta, s. φ cùm odorabile fuerit positum super sensum odoratus, non sentietur. Et quod dixit de visione, φ natura media, quę seruit visui, nō est aer, fm φ est aer, aut aqua fm φ est aqua, sed natura cōis, ita ē intelligēdū hic in nā quę est media, s. quia est natura cōis aquæ, & aeris, & φ odores sunt extranei in ista nā. & φ ista natura caret odoribus, sicut diaphanū coloribus. & sicut color habet duplex esse. s. esse in corpore colorato, & hoc est esse corporale: & esse in diaphano, & hoc est esse spirituale: ita odor habet duplex esse, scilicet esse in corpore odorabili, & esse in medio. & hoc est esse corporale, & illud spirituale: & illud naturale, & hoc extraneum. Et, cùm hoc ignorauerunt quidam, & extimauerunt quòd odor non separatur à corpore odorabili, & quòd non habet nisi vnum esse tantum, dixerunt quòd à corpore odorabili dissoluitur corpus odoriferum, habens corpus subtile, & odorem subtilem, & quòd mouetur in aere, donec perueniat ad sensum odoratus. E Et hoc destruitur multis modis. Videmus enim quòd multa animalia mouentur ad nutrimentum per spacium * multarum dietarum, sicut apparet in Vulturibus: & sicut apparet de Tigribus, quæ venerunt ad locum prælij, quod accidit in terra Græcorum à remotis regionibus. Et* quando iam posuimus quòd omne sensibile, quod comprehenditur per medium æqualiter, debet sentiri ex omnibus partibus, nisi aliquid impediat. vnde necesse est, vt istud corpus vaporosum sit centrum vnum, & quòd sua semidiameter sit secundum longitudinem linearum, vnde veniunt ista animalia ad suum cibum, vt dicitur quòd Vultures mouentur à quingentis miliaribus: sed impossibile est vt corpus paruum extendatur, donec recipiat tales dimensiones, cùm impossibile est vt materia recipiat extēsionem ad tale vltimum. maxima enim remotio, quam materia recipit, est dimensio ignis, deinde aeris. Si igitur corpus odorabile alteretur totum in ignem, aut aerem, impossibile est ipsum recipere dimensionem mille miliariorum. F Minima enim dimensionum, quam materia recipit, est dimensio terræ, & maxima est dimensio ignis. & inter has duas dimensiones non sentitur ex diuersitate hæc quantitas, scilicet vt magnitudo vnius palmi terræ fiat ad mille miliaria. hoc enim impossibile est. Et etiam, si ita esset, tunc illud corpus sphæricum non odorabile necesse esset vt penetraret aerem secundum totum, aut quòd aer recederet à loco suo. Et, cùm hoc impossibile est, etiam impossibile est vt odor sit in aere, sicut in corpore composito. † simplicia enim non recipiunt odores. remanet igitur vt sit in eo sicut color in diaphano. * Sed tamen apparet quòd esse coloris magis est spirituale, quā esse odoris. venti enim videntur adducere odores. & hoc est, ex quo fuit existimatum odorem esse corpus. Sed ita est de odore in hac intentione, sicut de sono. Sonus enim fit à passione in aere: sed etiam impellitur à ventis: sed tamen non consequitur ex hoc vt sit corpus. quasi igitur

Documentum. 5. te. com. 73.

Color & odor hñt duplex eē. Idē supra. 60. 67. 76. com. Vide. 76. & 101. cō. Op. Aui. I sexto naturalium.

Prima rō. *al. multarū terrarū

*al. φ.

Ex hoc … mit dat … maximū & mini … mū. Idem supra. 4… Idē prim… ph. 36. … p. 91. prio… celi. 16…

Minima dimēsionū. quam materia recipit, est dimēsio terræ. & maxima ē dimensio ignis: oppo. vide. 4. ph. cō. 72. vbi habet φ subtilitas ē diuisibilis in infinitū. Vide 60. Zim.

† Corpora simplicia non recipiūt odores. Idē in de Sensu & sensa to.

*Esse coloris est magis spāle, q̄ eē odoris. Idem 101.

A igitur necesse est in istis duabus passionibus, s. soni, & odoris, cùm fuerint in aere, vt non sint motus illic in aere ad aliam partem sine alia.

Vnde & dubium videtur si omnia quidem similiter odorent: h omo autem odorat respirans: non respirans aut sed exspirãs, aut retinens spiritum, non odorat, neq; à longe, neq; à prope: neq; si in nasum intra ponatur. & hoc quidem in ipso positum quo sentit, insensibile esse, omnibus commune est: sed sine respiratione non sentire, proprium est homini. manifestum est autem tentantibus.

SOPH. *Proinde uidetur oriri quæstio, si cuncta quidem peræquè olfaciant, homo uerò spiritum quidem ducens olfacit: quòd si non ducat, sed reddat, aut cohibeat spiritum, non olfacit, neq; è longinquo, neq; è propinquo: ne si intra nares quidem apponatur. At si quid ipsi quidem apponatur sensorio, id esse insensibile, commune est omnium: nõ sentire uerò*
B *sine respiratione, peculiare est in hoĩbus: quod in experiẽdo perspicitur.*

Et ideo apparet q̃ iste est locus dubitationis, secundum q̃ omnia animalia olfaciunt eodem modo, & q̃ homo non olfacit, nisi quando anhelat inspirans: quando autem expirat, aut retinet, nõ olfacit neq; à remoto, neq; à propinquo, neq; etiam, si odorosum poneretur in naso. Hoc autem, q̃ si sensibile fuerit positum super ipsum sentiens, non sentietur, commune est omnibus. hoc vero, q̃ sentire non sit sine inspiratione, est proprium hominibus. & hoc manifestabitur experimentatoribus.

98 Idest &, cùm dixerimus quòd animalia habitantia in aqua, & animalia non sanguinea olfaciunt, accidit quæstio, quando cõcesserimus has duas propositiones. s. q̃ omnia animalia debent olfacere eodem modo, & po-
C suerimus q̃ homo olfacit, quando inspirat, & non quando expirat, aut retinet anhelitum. consequitur enim ex hoc q̃, si* illud animal fuerit non anhelans, vt non sit olfaciens. D.d. Hoc autem, q̃ si sensibile fuerit positum, &c. i. & hoc autem, quod est necessarium in omnibus animalibus vt sit medium, & quòd sentire non fiet, quando sensibile fuerit positum sup ipsum sentiens, cõmune est omnibus. hoc enim opinatur Aristoteles de tactu, & gustu, vt post apparebit. D.d. hoc vero, quod sentire nõ fit absq; inspiratione, &c. i. hoc vero, q̃ homo, & alia animalia anhelantia impossibile est vt olfaciant absq; inspiratione, manifestum est per se volentibus consyderare, & experimentari.

*a. l. aliud. *aliquod. Oppositũ vide in cõ. sup lib. de sensu, & sẽsibili ubi hẽt q̃ propriũ ẽ gustui, & tactui q̃ nõ indigent medio oppositũ de gustu solo vide infra c. 101. Vid cõtr. Zi...

Quare sanguinem non habentia, quoniam non respirant, alterum vtiq; quendam sensum habent præter eos qui dicti sunt. sed impossibile est: si quidem odorem sentiunt: odorabilis enim sensus

sus,& boni odoramenti & mali,olfactus est. Amplius autẽ & corrumpi videntur à fortibus odoribus,ex quibus homo corrumpitur,vt asphalto,sulfure,& huiusmodi.olfactum quidem igitur habere necessarium est,sed non respirantia. D

SOPH. *Itaq; sanguine carentia,ut pote quæ non spirent,alium quempiam sensum habere censeas,præter eos qui uulgò dici consueuere. res tamen non ita se habet:si quidem odorem sentiunt:sensus enim rei odorabilis, & fœtidæ & odoratæ,olfactus est. Præterea uidentur à uehementibus odoribus corrumpi,à quibus etiam homo corrumpitur, ut bituminis, & sulphuris,atq; id genus aliis.olfaciant igitur necesse est, non tamen recipiendo spiritum.*

Oportet igitur ex hoc,vt animalia carentia sanguine, cùm non anhelant,habeant alium sensum. Sed hoc est impossibile, cùm sentiant odorem.sentire enim bonum odorem, & malum est olfacere. Odores enim fortes,qui nocent homini,nocent eis, vt putrefactionis,& sulphuris,& similium. Vnde necesse est vt olfaciant, sed non inspirando. E

99 Dixit &,cùm posuerimus ꝙ omnia animalia eodem modo olfaciunt: & est manifestum ꝙ homo non olfacit sine inspiratione:necesse est vt animalia carentia sanguine cùm non anhelant,& videntur venire ad suum nutrimentum à remoto,vt habeant alium sensum à sensu olfactus. D.d. Sed hoc est impossibile,&c.i.sed ponere ea habere alium sensum à sensu olfactus impossibile est,cùm posuerimus ꝙ nihil comprehẽdit odorem, nisi per istum sensum.comprehendere enim bonum odorem, & malum est olfacere:& olfacere est actio istius sensus, non alterius. D.d. Odores enim fortes,qui nocẽt homini,nocent eis.& ista est secunda ratiocinatio. & est ꝙ ista animalia infirmantur,& dolent à malis odoribus, & fugiunt eos,sicut homines.&,quia homines fugiunt eos propter sensum olfactus, oportet vt sic sit de aliis animalibus. D.d. Vnde necesse est vt olfaciant, sed non inspirando.i.necesse est igitur ex hoc,quod diximus.s.ꝙ ista animalia olfaciunt,cùm vidẽtur moueri ad odores,& fugere eos.&,quia impossibile est vt ista actio sit per alium sensum à sensu olfactus,ista animalia necessario olfaciunt: & non est necesse vt omnia animalia odorent eodem modo. F

Idẽ.4. de historiis a[n]i[m]aliũ c.8.

Videtur autem in hominibus differre hoc sensitiuũ ad ea quæ aliorum animalium:sicut oculi,ad ea que durorum oculorũ sunt. Hæc quidem enim habent phragma & sicut velamen, palpebras: quas aliquis non mouens,neq; retrahens non videt: fortia autem oculis nihil huiusmodi habent,sed mox vident quæ fiunt in lucido.sic igitur & odoratiuum sensitiuum,aliis quidem sine operculo est:

A lo est: sicut oculi. aliis vero aerem recipientibus habere cooperimentum, quod respirantibus discooperitur, ampliatis venis & poris. & propter hoc respirantia non odorant in aqua. necessarium enim est odorem pati respirantia: hoc autem facere in humido impossibile. est autem odor sicci sicut humor humidi. odoratiuum autem sensitiuum potentia huiusmodi est.

99 PH. *Videtur autem in hominibus differre hoc instrumentum à cæterorum animalium instrumentis: ut oculi ab oculis eorum quæ duros eos habent: nam illi quidem habent septum & ueluti utriculum quendã, palpebras: quas nisi moueat, atq; attollat, non uidet. quæ uerò duris sunt oculis, nihil habent eiusmodi: sed illico uident quæ fiunt in translucido. sic etiam odoratiuum sensorium: aliis sine operculo esse apparet, sicut ille oculus: in iis autem quæ recipiunt aerem adesse uidetur operimentum, id, cum spiritum hauriunt aperiri, dilatatis uenulis ac meatibus. Quamobrem quæ spirant in humido non olfaciunt: necesse enim est spiritum ducendo olfaciant: quod in humido fieri non potest. Est autem odor sicci, ut sapor humidi: Odoratiuũ uerò sensorium est tale potẽtia.*

B

Videtur igitur q iste sensus in hominibus differt à se in aliis animalibus, sicut oculi differunt ab oculis animalis duri oculi. Isti.n. habent coopertoria.s. palpebras, quæ cùm non aperiuntur, non videt homo. animalia autem duri oculi non habent aliquod tale: sed vident subito illud, quod fit in diaphano. Et sic videtur quod est sensus olfactus etiam, s. q in quibusdam animalibus est non coop'tus, vt oculus. in animalibus vero recipientibus aerem habet coopertorium. &, cùm ista animalia inspirant, ampliantur venæ, & C viæ, & aufert illud. Et ideo ea, quæ anhelant, non olfaciunt in humido. inspiratio enim necessaria est in olfactu. vnde impossibile est hoc facere in humido. Et odor est sicci, sicut sapor humidi. Et olfaciens est illud, quod est in potentia istius dispositionis.

100 Cùm declaratum est q animalium quædam sentiunt odorem sine inspiratione, & quædam cum inspiratione, visum est q cã in hoc est q iste sensus in hominibus, & in animalibus anhelantibus differunt in creatione, & in forma à se in aliis animalibus non anhelantibus. Quemadmodũ enim oculi in homine, & in aliis differunt in creatione ab oculis animaliũ duri oculi. s. carentium palpebris. Et, cùm narrauit cõsimilitudinem inter ea in hac intentione, dedit modum consimilitudinis, & dixit. Isti enim habent coopertoria, &c. i. & sicut oculi in homine, & in aliis habent palpebras, quibus cooperiuntur: & est impossibile vt homo videat quousq; nõ aperiat palpebras: & in animalibus duri oculi non habent palpebras, sed vident

vident subito colores factos in diaphano sine aliquo coopertorio: ita vide tur q dispositio sensus olfactus in animalibus anhelantibus, differt à se in non anhelantibus. In anhelantibus enim habet coopertorium: in non an helantibus autem non habet coopertorium, & sic animalia anhelantia indigent apud olfactum anhelitu ad aperiẽdum vias clausas olfactus, per quas impossibile est vt olfaciant, antequam aperiantur. queadmodum im possibile est vt animalia boni visus videant, quousq; palpebræ aperiãtur. sed animalia non anhelantia non indigent hoc. & ista erit causa, propter quam animalia anhelantia non olfaciunt in aqua. Sed est quęstio in hoc quod dicit: animalia enim duri oculi sunt debilioris visus aliis animalib' sed animalia multa non anhelantia videntur fortioris odoratus homine. & oporteret, si palpebræ in oculis essent, sicut nasus in animalibus anhelã tibus, vt animalia anhelantia essent verioris olfactus, quàm non anhelan tia. Et ideo perscrutandum est vtrum, nasus in animalibus olfacientibus per nasum sit propter melius, sicut palpebræ sunt in animalibus habenti bus palpebras: aut propter necessitatem. Si igitur est propter necessitatẽ, non oportet vt anhelantia sint verioris olfactus quàm non anhelantia. Si autem propter melius, erit econuerso. Sed hoc, quod dicit, amplianturve næ, & viæ, demonstrat q hoc est propter necessitatem, nõ propter meli'; & q animalia duri oculi non assimilantur olfaciẽtibus sine inspiratione, nisi secundum diuersitatem creationis tantum: non q iuuamentum palpe brarum est de modo iuuamenti inspirationis. D.d. Et odor est sicci, sicut sapor humidi. i. & odor attribuitur abundantiæ partis siccæ in odorabili; sicut sapor attribuitur abundantiæ partis humidæ in gustabili. Et hoc de clarabitur in libro de Sensu & sensato. D.d. Et olfaciens est illud, quod est in potentia istius dispositionis. i. &, cùm declaratum est quid sit odor, & quomodo comprehenditur per sensum, tunc sensus olfactus est illud, quod in natum est recipere odores.

Dubium. Oppositũ 2.phy. 82. 88. a casu esset. vide con. Zim. Solutio.

D E

De gustu, & gustabili. *Cap. 6.*

GVstabile autem est quiddam tangibile. & hęc est causa qua re non sit sensibile per medium extraneum corpus. neq; n. tactus. & corpus autem in quo est humor, quod est quid gustabile, est in humido sicut in materia. hoc autem est quiddam tangibile. vnde & si in aqua essemus sentiremus vtiq; appositum dulce: non autem esset nobis tunc sensus per medium: sed in eo qđ miscetur humido, sicut in potu. color autem non sic videtur, in eo quòd miscetur, neq; defluxionibus. F

SOPH. *Gustabile autem est tactile quiddam: atq; hoc in causa est, cur non sit sensibile per intermedium quod sit alienum corpus. nimirum quia nec tactus. corpus etiam in quo est sapor gustabile in humido ut' mate ria: id verò est tactile quiddam. idcirco si in aqua essemus, & dulce*

quidpiam

A *quidpiam iniiceretur, sentiremus nec esset nobis sensus per intermediũ: sed quòd admixtum esset humido, quemadmodum in potione: at color non hoc modo uidetur, nempe quòd misceatur, aut effluxionibus.*

Gustus autem est aliquis tactus. Et est illud, quod est in potentia istius dispositionis, non per mediũ, quod sit corpus extraneũ. tactus enim etiam non est sic. Et corpus, in quo est sapor, gustus in eo est in humiditate: sicut res in materia. & hoc est aliquid tangibile. Et ideo, si nos fuerimus in aqua, & in aqua fuerit aliquid dulce, sentiemus non per medium, sed admiscendo se cum humido, sicut est de vino. Color autem non videtur, eo ꝙ admiscetur, neq; quia aliquid currit ab eo.

101 Cùm compleuit sermonem de olfactu, & sensus gustus est illud, quod debet consequi numerum ſm ordinem, qui incœpit à meliori, & procedit ad magis necessarium, incœpit loqui de eo, & declarare ꝙ est aliquis ta-
B ctus, & ꝙ propter hoc non indiget comprehendere suum sensibile ꝑ medium, quod sit corpus extraneum, sed per medium, quod sit pars animalis. Et.d. Gustus autem est aliquis tactus. & hoc non est in potentia alicuius dispositionis per medium, quòd sit corpus extraneum. tactus enim est etiam sic. i. & iste sensus non est illud, quod est in potentia istius dispositionis per medium, quod est corpus extraneum, sed per mediũ, quod est corpus non extraneum. D.d. tactus enim etiam non est sic, i. tactus enim etiam comprehendit suum sensibile non per medium, quodq; est corpus extraneũ: sicut est de sensibus tribus ꝑdictis. Et quasi inducit istũ sermonẽ pro ratione ꝙ gustus est aliquis tactus. & quasi dicit, gustus autem est aliquis tactus, cùm comprehendat suum sensibile non per medium, quod sit corpus extraneum, sicut tactus. & hoc est manifestius in secunda translatione, vbi dicit, sensus autem gustus comprehendit per tactum. Et causa illius est ꝙ sensibile per gustum non comprehenditur per medium inter
C gustans & gustatum, quod est corpus extraneum: neq; etiam tactus ita cõprehendit. D.d. Et corpus, in quo est sapor, &c. i. & alio modo dicimus etiam ꝙ iste sensus est aliquis tactus. corpus enim in quo existit sapor, nõ est gustabile, nisi ſm ꝙ ille sapor existit ĩ eo humore: cuius proportio ad illum saporem est sicut materiæ ad formam. & ideo iste sensus non comprehendit saporem, nisi comprehendat humorem: cùm sit impossibile vt denudetur ab eo: & comprehendere humorem est aliquid tangere. vnde iste sensus videt᷑ aliquis tactus. D.d. Et ideo, si nos fuerimus in aqua, &c. i. &, quia gustus non indiget medio extraneo, ideo, cùm nos fuerimus in aqua, in qua inuenitur aliquod dùlce, sentietur à nobis admiscendo se cũ aqua: nõ quia aqua recipit saporem abstractum à materia, & reddit eum isti sensui, sicut est de mediis extraneis, quæ reddunt sensibilia sensibus. illa enim non recipiunt sensibilia cum corporibus, in quibus existunt, sed abstracta à materia. Et hoc demonstrat ꝙ ipse opinatur ꝙ odor non est corpus.

Vide pro hoc.j.cõ. 115.

Videᵹ 113 vbi indigẽtia medij extrinseci nõ ẽ ꝺ̄ necessitate tactus, sed tãgibilium.

Rñr obiectioni.

Media extrinseca recipiunt sensibilia cũ corpo-

ribus, in q̄ bus existũt idē s c. 76 &c. 97. cõ. cõtra Auicen. corpus. si enim esset corpus, olfactus esset aliquis tactus. D.d. Color autē non videtur, &c. idest color autem non videtur, ita ꝙ aliquid ex eo admisceatur cum aqua, aut aere, neq; ꝙ aliquid currat ab eo in aerē, aut aquã: sed tantum recipiunt ab eo intētionem coloris abstractam à materia. vñ dicimus in hoc, & similibus ꝙ comprehenduntur per medium extraneũ. D

Vt quidem igitur medium, nihil est: ut autem color visibile, sic gustabile humor ē. Nihil autē facit humoris sensum sine humiditate: sed habet actu aut potentia humiditatem, vt salsum. bene. n. liquidum ipsum est, & liquefactiuum linguæ.

SOPH. *Quod autem ad intermedium attinet, nullum est. Vt autem uisibile est color, sic gustabile sapor. Nihil autem saporis sensum efficit sine humiditate: sed habet actu aut potentia humiditatem, ut salsum: nam et ipsum facile liquefactu est, & colliquefaciendæ linguæ uim obtinet.*

Secundum autem hunc modum medium non est medium. sed quemadmodum color est visibile, sic sapor est gustabile. Et nihil recipit sensum saporis absq; humiditate, sed in eo est in actu, aut potentia humiditas, verbi gratia salsum. est enim velocis dissolutionis, & cum hoc dissoluit linguam. E

101 Iste autem sensus differt à sensibus, qui comprehendunt per medium extraneum in hoc, ꝙ non comprehendit suum sensibile per medium. sed quemadmodum color est visibile, & in rei veritate proprium visui, ita sapor in rei veritate est gustabile proprium gustui. D.d. Et nihil recipit sensum saporis, &c. i. & nihil recipit sensum saporis, qui dicitur gustus, nisi sapor sit in humore, & humor est in saporoso, aut in actu, aut in potētia: v.g. salsum, quod est humidum in potentia propinqua, cùm velociter dissoluitur, & dissoluit humores, qui sunt in lingua. Et ideo præparauit natura saliuam in ore: & præparauit branchos in homine ad congregandum istam humiditatem, vt ea mediante gustentur sicca. vnde dicimus ꝙ sapor non est sapor in actu, nisi in corpore humido in actu. F

Propter q̄d natura ꝑparauit saliuã in ore.

Sicut autem visus visibilis est & inuisibilis (tenebra autem inuisibilis, iudicat autem & ipsam visus.) adhuc autem & ualde splēdidi. etenim hoc inuisibile est. alio autem modo à tenebra. similiter autem & auditus soniq; & silentii. quorũ aliud audibile, aliud non audibile: & magni soni, sicut visus est splēdidi. sicut enim paruus sonus inaudibilis quodammodo, sic & magnus & violētus. Inuisibile autem aliud quidem omnino dicitur sicut & in aliis impossibile: aliud autem quamuis aptum natum, non habet, aut praue: sicut quod sine pedibus & sine grano. sic autem gustus gustabilisq; & nõ gustabilis. hoc autem est paruum aut prauum habens humorē

A humorem, aut corruptiuum gustus. videtur autem principium esse potabile & non potabile: gustus enim quidam ambo. sed hoc quidem prauum & corruptiuum gustus. illud autem secundum naturam. est autem commune tactus & gustus potabile.

ΘΡΗ. *Sed ut uisus est rei uisibilis & inuisibilis (nam tenebræ inuisibiles sunt, attamen has etiam uisus diiudicat:) Ad hæc, ualde splendidi (nã id quoq; inuisibile est, alio tamen modo atq; tenebræ) sic etiam auditus & soni & silentii: quorum alterum est audibile, alterum nõ audibile. atq; etiam magni soni, quemadmodum uisus splendidi. ut enim paruus sonus inaudibilis quodammodo est, sic etiam magnus ac uiolentus. Inuisibile autem partim sicut etiam in aliis dicitur quod prorsus impoßibile est: partim, si cum natum aptumq; sit, non habeat, aut certe exiliter,* τὸ φαύλως quo verbo hic vtitur Aristo expositores tũ praue, tũ exiliter interpretãtur.

B *ut apes, & innucleatum. Sic etiam gustatus, rei gustabilis & ingustabilis. id uero est, quod aut paruum & *exilem, aut gustum corrumpentem habet saporem. Videtur autem potabile & impotabile esse principium: sed alterum prauum gustumq; corrumpens: alterum secundum naturam: Est autem potabile commune tactus & gustus.*

* al. l. puũ aut prauũ

Et sicut visus est rei visibilis, & nõ visibilis: nam obscuritas est non visibilis, & etiam distinguetur à visu. & est etiam manifestũ in eo, quod ẽ valde fulgẽs, & splendens. hoc enim quoquo modo est non visibile: sed tamen alio modo ab obscuritate. & similiter auditus est soni, & silẽtii, quorum vnum est audibile, & aliud nõ audibile, & est maximi soni, sicut visus est resplendentis. quemadmodum enim minimus sonus est non audibilis, ita aliquo modo

C est maximus sonus etiam. Et non visibile quidem dicitur sic vniuersaliter, sicut in omnibus carentibus hoc. & quoddam est innatum videre, sed non habet: aut habet, sed diminute, vt carẽs pede. Et similiter gustus est gustabilis, & non gustabilis, & hoc est, cuiꝰ sapor est debilis, aut malus, aut corrumpens gustum. Et similiter existimatur de potabili, & nõ potabili. sunt enim gustus quoquo modo: sed illud malum corrumpens gustum, & illud naturale. Et potabile est commune tactui, & gustui.

103 Sermo eius in hoc capitulo est manifestꝰ. & abbreuiatio eius est quòd non sensibile dicitur in vnoquoq; sensuum tribus modis: aut de eo, quod caret sensato proprio illi sensui de eis sensatis, quæ innatus est habere: aut de eo, quod est sensibile intẽsum ĩ se respectu illius sensus: aut de eo, quod est sensibile debile. v.g. obscuritas, quæ est non sensibile ẽm priuationem in visu: & color splendens, qui est non sensibilis propter intensionem: & color

color latens,qui est non sensibilis propter debilitatem. Et in auditu silentium fm priuationem:& maximus sonus fm intensionem:& sonus latens fm debilitatem. Et in gustu insipidum fm priuationẽ: & horribile fm malitiã,& debile fm diminutionem. omnia enim ista dñr non sensibilia: qm̃ vnumquodq; istorum est priuatio alicuius dispositionis naturaliter sensibilis illius sensus. D.d. Et non visibile quidem dicitur,&c. i.& non visibile dicitur vr̃r,sicut dr̃ in aliis sensibus multis modis: aut quia non est innatum videri omnino, vt dicimus ꝙ sonus est inuisibilis,& in colore non auditus: aut quia est innatus videri,sed non videtur,quia habet colorem,sed alio modo ab eo,fm quem innatum est habere,s aut propter intensionẽ, aut propter debilitatem hoc dicitur nõ visibile: sicut dicitur in eo, qui est debilis pedis,ꝙ non habet pedem. D.d. Et potabile est commune tactui & gustui,idest ꝙ secundum humiditatem,quæ est in eo, est tangibile, & secundum saporem est gustabile. D

Cõsilem distinctionẽ hẽs de infinito 3. Phy. 34.& 7. in hoc. 2 120. Idẽ 3. 96. Idẽ 5. Me. 27.& 17. consilẽ de immobili. 5. ph. 9.&.t. 20.

Quoniam autem humidum quod gustabile, necesse est sensitiuum ipsius neque humidum esse actu: neque impossibile fieri humidum. patitur enim gustus aliquid à gustabili secundum ꝙ gustabile est. necessarium est ergo humectatum fore quod possibile humectari, saluatum, non humidum autem, gustatiuum sensitiuum. Signum autem, neq; siccam existentem linguam sentire, neq; multum humidam. hic enim tactus fit primi humidi. sicut quum aliquis qui ante gustauit fortem humorem, gustet alterum & vt laborantibus amara omnia videntur, propter id quod lingua plena huiusmodi humiditate sentit. E

SOPH. *Cum autem gustabile sit humidum, necesse est sensorium eius nec actu humidum, nec eiusmodi esse ut humectari nequeat: patitur enim gustus à gustabili quatenus gustabile. Necesse ergo est id quod humectari potest, humectari ita ut seruetur, nec esse humidũ ipsum. s. gustatiuum sensorium. indicium huius est, quod lingua neq; cum præarida est, sentit: neq; cum admodum humida: hic enim tactus fit primi humidi: ut cum quispiam degustato uehementi sapore, degustat alium: & quemadmodum ægrotantibus amara omnia uidentur, propterea quòd lingua referta eiusmodi humiditate sentit.* F

Et, quia gustabile est humidum, fuit necesse vt suus sensus non esset humidus in perfectione. neq; impossibile vt humefiat. gust⁹ enim patitur quoquo modo à gustabili, secundum ꝙ est gustabile. Vnde necesse est vt humefiat illud, quod possibile est vt humefiat, & est saluatum. sed non est humidum sensus gustus. Et signũ eius est, ꝙ lingua non sentit, cùm fuerit valde sicca, aut valde humida, tactus enim ipse erit per primum humorem, sicut qui pri⁹

gustauit

A gustauit saporem fortem, deinde gustauit alium saporem. & si-
cut infirmi sentiunt omnia amara, quia sentiunt ea per linguam
submersam in tali humore.

104 Cùm declarauit ea, quæ sunt cõia isti sensui, & sensui tactus, & aliis sen
sibus, incœpit dicere quoddã proprium membro istius sensus, s. linguæ, &
d. Et, quia gustabile est humidũ, &c. i. &, quia materia saporis est humor,
vt declaratũ est in de Sensu & sensato, necesse fuit vt recipiens saporem re
cipiat humorẽ cũ sapore. vnde necesse est, vt iste sensus nõ sit humidus in
actu, neq; sit ẽt impossibile vt recipiat humorẽ, cũ sit innatus recipere sa-
porem: quod est impossibile sine receptione humoris. & dicit q̃ est neces
se vt sit non humidus in actu: quia illud, quod est aliquid in actu, non est
innatum recipere illud, quod est in eo in actu, fm q̃ est in eo in actu. vi-
sus enim, si haberet aliquem colorem in actu, non reciperet colores. De-
inde dicit, gustus enim patitur quoquo modo, &c i. & est necesse vt iste
sensus sit innatus humefieri. membrum enim gustans patitur quoquo mo
B do à gustabili. &, quia gustabili semper associantur humidum, necesse est
vt gustans patiatur ab humore, qui est in sapore. Vnde necesse est vt hoc
membrum gustans sit in ea dispositione, qua possibile est vt humefiat: &
hoc erit vt non sit humidum in se, & q̃ sit cum hoc saluatum ab* acciden-
tibus. & hoc intendebat, cùm dixit, vnde necesse est vt humefiat, &c. idest
& quia necesse est vt hoc membrum humefiat, necesse est vt sit innatum
humefieri, s. vt sit saluatum à siccitate intensa, & vt non sit humidum.
Deinde dicit. Et signum eius est q̃ lingua, &c. i. & signum eius est, q̃ lin-
gua apud comprehensionem saporum debet saluari ab intensa siccitate,
& dominio humoris, est q̃ ipsa non sentit sapores, quando fuerit intensæ
siccitatis, aut intensæ humiditatis, sed tantum sentit, cùm fuerit in natura-
li dispositione, fm quam innata est recipere humiditatem saporis. Dein-
de dicit, tactus enim ipse, &c. i. &, cùm lingua innata est recipere saporem
cum eius humiditate, necesse est vt super ipsum non dominetur alia hu-
miditas. Prima enim humiditas dominans in lingua impediet eam in re-
C cipiendo secundam humiditatem. quemadmodum qui gustauerit ali-
quem saporem fortem, & postea gustauerit alium saporem: tunc enim
non sentiet secundum saporem propter dominium primi super linguã.
Deinde dicit. &, sicut infirmi sentiunt omnes sapores amaros, quia sentiũt
eos per linguam submersam in humore amaro, ita etiam qui gustauerit
aliquem saporem, & sua lingua fuerit humefacta in humore accidentali,
tunc non comprehendet humorem saporis proprii, nisi admixtum cum
qualitate illius primi humoris. & sic accidet necessario vt non comprehẽ
dat saporem, quia non comprehendit naturã saporis in dispositione illa,
secundum quam est materia illius saporis.

Illud, qđ ẽ aliqd in actu, nõ est innatũ recipere illud, qđ est in eo in actu, fm q̃ est in eo in actu.

Idẽ 5. 67. Idẽ. 3. de Aia cõ. 4. Idẽ, 1. ca. đ subã orb. idẽ. 1. ph. 69.

*excedẽtibus *excellentiis.

Species autem humorum sicut & in coloribus, simplices qui-
dem contrariæ sunt: vt dulce & amarum. habitę autem sunt, cum
hac quidem, pingue: cum illa uero, salitum. Media autem horum,

acre, & austerum, & ponticum, & acutum: ferè enim hæ videntur esse humorum differentiæ. Quare gustatiuum potentia est huiusmodi. gustabile autem est factiuum actu huius. D

SOPH. *Species autem saporum, ut etiam in coloribus, simplices quidē sunt quæ sunt contrariæ, dulce & amarum: Proxima aūt sunt, ab uno, pingue: ab altero, salsum. His interiecta sunt, acre, & austerum, & acerbū, & acidum. nam hæ propemodū esse saporum differentiæ uidentur. Quare gustatiuum est, quod est tale potentia: gustabile uero, quod est effectiuum actu eius.*

Et modi saporum sunt sicut in coloribus, simplices quidē sunt contrarii dulcis, & amarus. Sequentes autem sunt duo, istum vnctuosus, istum autem salsus. Et quæ sunt inter ea, sunt acutus, & stypticus, & ponticus, & acetosus. isti .n. modi ferè videntur esse modi saporum. Quapropter necesse est vt Gustans sit illud, quod est in potentia istius dispositionis, & Gustabile sit agens. E

105 Et dispositio modorum saporum adinuicē est, sicut dispositio colorū adinuicem. quemadmodum igitur colores simplices sunt albus, & niger, ex quibus componuntur alii, quorum quidam sunt propinquiores simplicibus, ita est de sapo ribus. s. ꝙ simplices eorum sunt contrarii. s. dulcis, & amarus. & sequitur dulcem vnctuosus, & salsus amarum. & inter istos sunt acutus, & stypticus, & acetosus. Et hoc, quod d. in coloribus manifestum est: in saporibus vero habet quæstionem. Galenus enim opinatur

Digressio, quòd ponticus, & acetosus frigidi sunt, & quòd acutus est calidior amaro.

Et, si nos concesserimus ꝙ isti sapores consequuntur calorem, & frigus, necesse est ꝙ contrarietas in istis sit in illo, quod est vltimæ calidum, & in illo, quòd est vltimo frigidum. &, si concesserimus ꝙ ita est de saporibus, F

Prima rō cōtra Gal. sicut est de coloribus, s. quòd idem color sit à caliditate, vel à frigiditate, tunc non accidet impossibile. Et videtur ꝙ hæc opinio Galeni sit error. Videmus enim ꝙ amaritudo quandoq; inuenitur cum frigiditate. verbi gratia ꝙ amaritudo, quæ est in fructibus in primo cremento, demonstrat frigus: & amaritudo, quæ est in rebus combustis demonstrat calorem. Et similiter non est impossibile vt aliqua dulcedo sit frigida, videtur enim ꝙ

Secūda rō. plantæ amari saporis apud complementum sunt dulces, aut insipidæ in principio. Et signum eius, ꝙ isti sapores sunt medii, est quòd plantæ habentes sapores, non transferuntur ex amaritudine ad dulcedinem in eis,

Nō est necessariū vt trāslatio ī extremis sit sup oīa media. Idē 3. Cœ. 41. quæ innatæ sunt esse dulces in fine, nisi mediante aliquo illorum saporū. & hoc erit secundum ꝙ pertinet illi amaro existenti in illa planta, & illi dulci existenti in ea. quemadmodum albedo non transfertur ad nigredinem, vel econuerso, nisi mediante aliquo colorum mediorum. in aliquo igitur transfertur mediante charopo, & in aliquo mediante kiano. non enim est necesse vt translatio in extremis sit super omnia media. Et vniuersaliter

Tert

uersaliter

A uersaliter per se manifestum est quod amarum, & dulce sunt in fine cōtrarie-tatis, in quātum sunt sapores. quapropter necesse est vt alij sapores sint medii inter hos duos, & compositi ex extremis. Secundum hoc igitur debemus ponere hoc. Et non debemus aduertere sermonem Galeni. suus.n. sermo non est verus in complexionibus saporum sm̄ suas naturas. Et, si concesserimus quòd omne dulce est calidum, & omne amarum etiam est calidum, debemus etiam dicere quod hoc non est nisi respectu corporis hominis, non respectu naturæ ipsius rei. experientia enim, licet testetur hoc in corpore humano, tamen hoc non demonstrat naturam ipsorum saporū. Quarta rō

Et videtur quòd sapor magis sequitur humiditatem & siccitatem, quā caliditatem & frigiditatem. Necesse est enim aliquam opinari complexionem terminari, ex qua fit amaritudo, & aliā ex qua dulcedo: & quòd istæ duæ complexiones sunt contrariæ sm̄ hunc modum. & locus de hac perscrutatione est in libro de Sensu & sensato, & etiam de numero modorum saporum. Deinde.d. Quapropter necesse est vt gustans sit illud, &c. Quinta rō

B idest declaratum est ex prædictis quod iste sensus est illud, quod est in potentia omnes isti sapores, & quòd sapor, & gustus est agens, & mouens istum sensum de potentia in actum.

De tactu, tangibilibus, ac medio. Cap. 7.

DE tangibili autem & tactu eadem ratio. Si enim tactus nō est vnus sensus, sed plures: necessarium est & tangibilia sensibilia plura esse. Habet autem dubitationem, vtrum plures sint, aut vnus.

De tactili & tactu eadem est ratio: si enim tactus non unus est sensus, sed plures: & tactilia etiam plura esse sensibilia necesse est.

De tangibili autē. & de tactu idem est sermo. Tactus enim, si non fuerit vnum genus, sed plus, necesse est vt tangibilia etiā sint

C plura vno. Sed est dubium, vtrum sint vnum, aut plura.

Modo vult loqui de tactu, & dixit. De tangibili autem, & de tactu, &c. idest vtrum autem tangibile sit vnum, aut plura vno est dubiū, sicutē de tactu. & sermo in eis est idem. Et innuit per hoc causam, propter quam latet hoc, in hoc sensu, & non latet in aliis sensibus. de illis enim quia manifestum fuit quòd sensibile eorum est vnum in genere, fuit etiam manifestum eos esse vnum in genere: in hoc sensu autem, quia ignoratum est de suis sensibilibus, fuit etiam ignoratum de suo sensu. Deinde dicit. Tactus enim, si non fuerit vnum genus, &c. idest, sermo de eis in hac intentione idem est. Notum est enim nobis quòd si tactus non est vnum genus, sed plura vno, necesse est quòd tangibilia sint plura vno, &, si tangibilia sint plura vno, necesse est vt iste sensus sit plus vno. sed licet consecutio in istis duobus syllogismis sit manifesta, tamen destructio, vel positio in eo est ignorata.

Et quid est sensitiuum tangibilis: vtrum caro & in aliis proportionale, aut non, sed hoc quidem est medium, primum autem sensitiuum, aliud quiddam est intus. omnes etenim sensus vnius contrarietatis esse videntur, vt visus albi & nigri: auditus grauis & acuti: gustus amari & dulcis. In tangibili autem multe insunt contrarietates calidum & frigidum, humidum & siccum, durũ molle, & aliorum quæcunque sunt huiusmodi. 9

SOPH. *Est autem quæstio, utrum plures sint, an unus: & quid sit instrumentum rei tactilis tactiuum: utrum caro, & in aliis quod ei proportione respondet: an non, sed hoc quidem sit intermedium, primum uero sensorium aliud quidpiam intus sit. quippe omnis sensus unius esse uidetur contrarietatis, ut uisus albi & nigri, auditus grauis & acuti: gustatus amari & dulcis: at in tactili multæ sunt contrarietates, calidum, frigidum, humidum, siccum, durum, molle, & eiusmodi alia.* B

Sensus autem tactus, vtrum est in carne, aut in alio simili: aut non, sed ista est medium, primum autem sentiens est aliud intrinsecum. Omnis enim sensus existimatur esse eiusdem contrarietatis. v.g. visus albi & nigri, & auditus grauis & acuti, & gustus dulcis & amari. In tangibilibus autem sunt plura contraria, calidum & frigidum, & siccum & humidum, & durum, & molle, & asperum & lene, & alia similia.

107 Cùm narrauit quod dubium est vtrum sensus tactus sit eiusdem virtutis aut plurium, incœpit dicere sermones dubitabiles in hoc, & d. Sensus aũt tactus, &c. i. & principium consyderationis in hoc est, vtrum sensus tactus sit in carne, aut in simili carni in animalibus carentibus carne: aut sensus tactus non est in carne, sed caro est quasi medium. Et dixit hoc, quia, si fuerit declaratum quod sensus tactus est in carne, ita quod proportio carnis ad ipsum sit sicut proportio oculi ad visum, manifestum est quod sensus tactus est vna virtus: quoniam vnum instrumentum non est nisi vnius virtutis. Si autem fuerit declaratũ quod ista virtus fuerit plures vna, necesse est vt* caro non sit nisi medium: & vt non sit quasi instrm. Et, cùm narrauit hoc, incœpit inducere sermones dubitabiles. & incœpit ab eis, quæ demonstrãt virtutem tactus esse plures vna: quia post inducet ea, quæ demonstrant ipsam esse vnam ex hoc, quod apparet quod, cùm sensibile fuerit positum super carnẽ, statim sentiet, ex quo existimatur quod ista virtus est vna. Et d. sed ista est medium, &c. i. vtrum sensus tactus est in carne, ita quod sit vna virtus: aut non est in carne, sed intra, & est plus quã vna virtus, est dubium. potest n. aliquis dicere quod caro est medium, & quod primũ sentiens, quod est instrm istius virtutis, est aliquid intrĩsecũ, & quod est plus quã vnũ instrm. Et signũ eius est, quia manifestum est quod idẽ sensus nõ cõprehẽdit nisi vnã cõtrarietatẽ, & eius media: visus. n. cõprehẽdit albũ & nigrũ & media, & auditus F

Si proportio carnis ad tactũ sit sicut proportio oculi ad uisu:, manifestũ ẽ quod sensus tactus sit vna uirtus.

*a.l. caro sit quasi.

graue

A graue & acutum & media,& gustus dulce & amarum & media. Tactus autem multa contraria. v.g. calidum & frigidum,& humidum & siccum, & asperum & lene,& durum & molle,& alia contraria. vnde necesse est, vt ista virtus sit plures vna,& ꝙ caro sit quasi medium. Et hoc, quod dixit, manifestum est. qm̃, si vna virtus est, quæ comprehendit vnam contrarietatem, contingit oppositum conuerti cum opposito, scilicet vt quę non cõprehendit vnam contrarietatem, sed plures, non sit vna virtus. Docum. Pro hoc vide. 2. Priorũ ca. 21. & 4. Topicorũ ca. 5.

Habet autem solutionem quandam ad hanc dubitationem: & ꝙ in aliis sensibus sunt contrarietates plures, vt in voce non solũ acumen & grauitas, sed magnitudo & paruitas, & lenitas, & asperitas vocis, & similia alia. sunt autem & circa colorem differentiæ huiusmodi alteræ. sed quid sit vnum subiectum, sicut auditui sonus, sic tactui, non manifestum est.

60 P H. *Sed est solutio quædam huius quæstionis: etenim & in aliis sensi-*
B *bus plures sunt contrarietates, ut in uoce non solum acumen & grauitas, uerumetiam magnitudo & paruitas, & lenitas, & asperitas uocis, cæteraq; generis eiusdem. In colore etiam eiusmodi aliæ sunt differentiæ: uerum quid sit subiectum: ut auditui sonus, sic etiam tactui, nõ est manifestum.*

Sed est hic aliquid. per qd dissoluitur ista quæstio. In aliis enim sensibus sunt modi contrarietatis plures vno. verbi gratia, in sono cum acuto & graui est magnum & paruũ & sonus lenis & asper, & alia similia. Et in colore etiam sunt alii similes istis. Sed tamen non est manifestum quid est illud vnum subiectũ, sicut est sonus auditus, sic tactus.

Cũ dedit sermonẽ, facientem credere ꝙ sensus tactus sit plus vno, dedit
108 alium sermonem, quasi dubitationẽ sup hũc sermonẽ, & dixit. Sed est hic
C aliquid, &c. i. potest aliquis dicere aliquid eẽ, p quod dissoluit̃ iste sermo, per quẽ probat̃ ꝙ sensus tactus est plus vno: & ꝙ in aliis sensibus etiã sunt modi contrarietatis plures vno. v.g. ꝙ auditus cõprehendit graue & acutum, & magnũ & paruum, & lene & asperũ. & silr visus cõprehẽdit multa album & nigrũ, & splendẽs & non splendens. quapp nõ est necesse ex hoc ꝙ tactus comprehẽdit plus vna, vt sit plures, & ꝙ caro sit quasi mediũ. Et, cũ dedit hãc dubitationẽ sup sermonẽ ꝓbãtẽ ꝙ iste sensus est plus vno, in cœpit excitare modũ debilitatis eius, & dixit. Sed tñ nõ est manifestũ, &c. i. sed ille sermo nõ sequit̃. qm̃, si magna cõtrarietas, quæ est in tactu, sit similis cõtrarietati existẽti in vnoquoq; sensu, necesse est vt subiectũ modorũ contrarietatis, q̃ est in tactu, sit vnũ, sicut est in visu, & in auditu. sonus n. est subiectũ illorũ cõtrariorũ prædictorũ. & silr color est subiectũ modorũ cõtrarietatis cõprehensibiliũ per visum. sed nõ est manifestum quid est vnũ subiectũ cõtrariorũ sensus tactus, immo apparet ꝙ subiectũ multiplicatur fm multiplicationem contrariorum. Et intendit per subiectũ

7.Me. 43. Digressio, quod tactus non sit unus ab uno obiecto.

hic genus, quod diuiditur in hæc contraria. Et hoc, quod dixit, manifestum est. Necesse est. n. si posuerimus quod vnus sensus cōprehendit multos modos contrarietatis, vt genus subiectū illis modis sit vnū. Quoniam necesse est aliquid esse commune illi multitudini, quod comprehendit ab illo vno sensu. &, si non, non erit illic aliquid, per quod ille sensus poterit dici vnus. quoniam sensus non est vnus, nisi per vnam intentionē. Et, cū cōtraria fuerint diuersa in generibus, tunc virtutes erunt diuersæ. & ideo illud, quod recipit cōtrarietatem colorum, aliud est à recipiente saporū contrarietatem: cùm ista contraria sint diuersa in genere. Vnde necesse est, si tactus sit vna virtus, vt modi contrariorum, quos comprehendit, sit vnum genus subiectum eis, quod dicatur de eis vniuoce, sit de modis sonorū, & color de modis colorum. Sed contraria tactus non vīr habere genus, quod dicatur de eis nisi æquiuoce, Quale enim, quod dicitur de calido & frigido, & graui & leui, non dicitur nisi pure æquiuoce. Et illud, quod dictum est de æquiuocatione in hoc nomine quale, dicitur de sapore, de calore & frigore, & odore. omnia enim hęc nomina sunt in prædicamento qualitatis: & graue & leue in prædicamento substātiæ. Et ideo necesse est vt, virtus comprehendens contrarietatem, quæ est in graui & leui, sit quoquo modo virtus comprehendens contrarietatē, quæ est in calido & frigido necessario, & quoquo modo non, cùm illa, quæ comprehendit graue & leue, non comprehendit ea nisi mediante motu, scilicet quod non comprehendit graue, nisi quando mouet eam corpus graue, aut leue. Et ideo oportet opinari quod velit Arist. quod sensus tactus est plus quā vnus: & quod caro est quasi ei medium. † licet iste sermo sit contrarius sermoni in libro de Animalibus. sed tamen forte ille sermo fuit secundū quod apparuit illic, scilicet quod sciuit de membris animalium in illo tempore. tunc enim adhuc nesciebat neruos, & dixit quod, instrumentum sensus istius est caro. & iste sermo dat instrumenta esse istis animalibus tangibilibus intra carnem. & hoc conuenit ei, quod post apparuit per anatomiam. scilicet quod nerui habent introitum in tactu, & motu, quòd ergo sciuit Aristo. ratione, apparuit post per sensum.

Occurrit tacitæ obiectioni. quia aliquis diceret esse idē genus tāgibiliū, & est ipsum quale. Graue & leue sunt in prædicamēto substātię. Idē. 4. Cę. c. 20. opp. 5. Me. c. 18 vbi .d. quod sunt quātitates. Sed 4. Cęl. 39. ponit eas esse facilitates, & per cōsequens qualitates. idē 2. de Gen. & cor. t. c. 8 & 7 ph. t. c. 11. Vide cōtr. Zim.

† Soluit cōtradictionē. 2. de partibus aīalium ca. 6. 3. de nā aīalium ca. 5.

Vtrum autem est sensitiuum intus, aut non, sed mox caro, nullum videtur esse signum fieri sensum simul cum tactu. etenim nūc si quis circa carnem extenderit, vt pellem faciēs, similiter sensum mox tactum insinuat. & tamen constat quod nō est in hoc sensitiuū. si autem & connaturale fuerit, citius vtique pertinget sensus.

Vtrum autem instrumentum sit intus nec ne, sed protinus caro, nullo uidetur esse argmento, quòd sensus fiat simul atque res tanguntur. Etenim si quis circa carnem extenderit quidpiam in speciem membranæ redactum, statim peræquè sensum imprimet: & tamen constat nō esse in ea sensus instrumentum. quòd si etiam coalescat, multò citius sensus penetret.

A Vtrum autem sentiens sit intra, aut non, sed est primum, quod apparet. s. caro, existimatur quòd istud signum nihil est. s. q sensus est, quando tangitur. Quoniam, si tu acceperis membranam, & in duas carnem ea, tunc eodem modo apparebit sensus, qñ tangitur: licet sit manifestum q sentiens non est in istis rebus. Si igitur fuerit consolidatum cum eo, tunc sensus citius prouenit etiam.

109 Cùm dedit sermonē necessarium, ex quo apparet q sensus tactus ē plus vno, & q caro est quasi medium, vt exposuimus: licet sit contra opinionē Alex. & expositionem Themistii. quãuis Themistius dicat aperte q ista est opinio Aristo. s. q caro est quasi medium. sed isti videntur non scire rationem, super quam sustentabatur Arist. in hoc. & est, quia sensibilia tactus nō cōicant in eodē genere, qđ de eis dicatur vniuoce, necesse ēt vt sit plus vno. & nos dicemus rōnem Alex. in hoc, & dissoluemus eam. Et, cū B iam compleuit hoc declarare, & dissoluere quæstionem contingentem in hoc, reuersus est ad destruendum illud, ex quo existimatur q caro est instrumentum istius virtutis, & d. Vtrum aūt sentiens est intra, &c. i. dicere aūt q tangēs nō est intra, sed est in primo eorū, quæ apparent, s. in carne: caro. n. cū fuerit positū super ipsam aliquod tangibile comprehendet ipsum: nihil est, s. q istud argumentum non tenet, s. q sensus tactus sit, quādo tangibile tangit carnem. D. debilitauit hoc argumentum, & dixit. Quoniam, si tu acceperis membranā, &c. i. qm̄, si tu acceperis membranam non spissam, & indueris eā carne, & posueris super carnem aliquod tangibile, tunc statim cōprehēdet' à sensu, ac si esset absq; illa membrana. D. d. licet sit manifestum q sentiens non est in istis rebus. i. licet sit manifestum q primum sentiens non est in cute, non est impossibile vt caro sit talis dispositionis, s. vt sit medium quasi cutis, in apparentibus autē in carne nulla dubitatio est super ea, quæ iam declarata sunt rōne. D. d. Si igit' fuerit consolidatum. i. & nulla differentia est in hac intentione, siue caro C fuerit continua cū sentiente, siue membrana fuerit non continua. cutis. n. si esset continua, tunc citius redderet sensum. Continuatio igitur non dat carni nisi facilitatem pertransitus sensus: non quia continuatio det vt caro sit instrumentum istius sensus.

Cōtinua tio textus.

Infra. c. 115.

Expositio.

Improbatio rōnis inductæ.

Propter quod talis pars coloris videtur sic se habere, sicut si circulariter nobis aptus natus esset aer: videremur enim vno quodā sentire & sonum & odorem & colorem: & vnus quidam sensus esse, auditus, & visus & olfactus: nunc autē quoniam determinatū est per qđ fiunt motus, manifesta sunt prędicta sensitiua altera eē.

109 H. *Itaq; pars hæc corporis perinde se habere uidetur, ac si circumquaq; coalitus nobis esset aer: uideremur enim uno quodam & sonum, & colorem, & odorem sentire: & unus esse sensus auditus, & uisus, & olfactus: at uero quia distinctum est id per quod fiunt motus, perspicuum est quæ diximus instrumenta diuersa esse.*

Et ideo hoc membrum est de corpore, quasi aer, si esset applicatus cum corpore in circuitu. tunc enim existimaremus quòd per idem sentiremus sonum, & colorem, & odorem: & ꝙ visus: & auditus, & olfactus esset sensus vnus. modo autem, quia aer, per quē fiunt isti motus. s. videre, & audire, & olfacere est distinctus, apparent sensus, quos diximus esse diuersos. D

110 Cũ declarauit ꝙ tactus est plus vno sensu, & ꝙ propter hoc caro debet esse media istis sensibus, & ꝙ dubitatio super hoc, ex eo ꝙ apparet sensui, quæ fecit multos homines dicere ꝙ caro est instrumentum istius sensus, & ꝙ iste sensus est vnus, non sufficit, incœpit declarare modum, ex quo contingit ista existimatio communis omnibus: & forte ipse est vnus eorũ in libro de Animalibus, qui hoc existimauerũt. Et dixit. Et ideo hoc mẽbrum est de corpore, &c. i. & ista existimatio accidit hominibus: quia hoc membrum, s. caro, assimilatur aeri, si esset applicatus cum corpore. quoniam, si aer, sm̃ ꝙ est medium, fuisset applicatus cum corpore, sicut caro, idest, esset pars corporis, tunc existimarem⁹ ꝙ per idem sentiremus sonum & colorem, & odorem: & ꝙ hæc tria sunt vnus sensus. & hoc idem accidit sensibus tactus cum carne, ita ꝙ fuit existimatum eos esse vnũ sensum. E

D. d. modo aũt, quia aer, &c. i. sed apparet ꝙ tres sensus isti sunt diuersi, licet sint per idē medium, quia medium nõ est pars nostri. Caro aũt, quia est pars nostri, non apparuit hoc in sensibus tactus, & fuit existimatum eos esse vnum sensum. sed demonstratio coegit ꝙ sint plures vno sensu. sentit enim plura vno sensibili in * carne.

*a. l. genere.

In tactu autem hoc quidem nunc immanifestũ est. ex aere quidem. n. aut aqua impossibile est constare aĩatũ corpus: oportet. n. firmũ eē. relinquitur aũt mistũ ex terra & ex his esse, vt vult caro & proportionale. Quare necessarium est & corpus esse medium tactui, aptum natum, per quod fiant sensus cum sint plures.

IOPH. *In tactu uero id nunc obscurum est: ex aere enim aut aqua corpus animatum constare non potest: requiritur. n. ut solidũ quidpiã sit. restat ergo ut ex terra & his sit mixtum, cuiusmodi uult esse caro, & quod et proportione respondet: nam si omnis sensus per intermedium est, etiã tactus. Quare necesse est & corpus esse inter tactiuum quod adhæreat coalitumq; sit per quod fiunt sensus, qui quidem plures sunt.* F

In tactu aũt hoc mõ latet. ĩposs̃e est. n. vt cõstitutio corporis aĩati sit ex aere, aut ex aqua. indiget. n. vt sit durũ. remanet igĩ vt sit ex terra, & ex istis ĩ carne, & siĩib⁹. Necesse ē igĩ vt corp⁹ mediũ tãgēs sit applicatũ per cui⁹ mediationē erũt sensus, & sũt plures vno.

111 Cùm declarauit modum, ex quo cõtingit ista existimatio in sensibus tactus, & non contingit in aliis sensibus, incœpit narrare causam, & necessitatem in hoc, ꝙ medium in tactu est applicatum, & in aliis non applicatum,

A tum,& d. In tactu autem, &c.i.tactui autem accidit hoc, ita q ista intetio latet in eo,f. q est plus q̃ vnus sensus, ex hoc, q omnis sensus indiget medio:& animalia indigent in salute vt sentiant tangibilia:ideo fuit necesse vt medium esset pars eius. Et fuit impossibile vt hoc medium, quod est pars eius, esset aqua, aut aer, impossibile est enim sicut d. vt cōstitutio corporis esset ex aere aut aqua. animalia.n. indigent necessario corpore duro, ex quo contingit necessario vt mediũ sensibus tactus esset corpus admixtum, super quod abũdaret terrestritas,& est caro,& eius simile in animalibus carentibus carne.& sic est intelligendus iste sermo. Et ipse excitauit nos super hoc, quod diminuitur in sermone per hoc, quod dixit, Necesse est igitur vt corpus medium tangens sit applicatum.i. necesse est igitur q omnis sensus sit per medium: cùm * sensus non sentiant sua sensibilia nisi tangendo: & animalia indigent vt sentiant sensibilia occurrentia, vt medium sit applicatum,& pars corporis. D. d. per cuius mediatio- *a.l.tactus

B nem erunt sensus,& sunt plures vno.i.sensus tactus.

Demonstrat autem q plures sint, qui in lingua tactus. omnia enim tangibilia sentit secundum eandem partem,& humorem. si quidem igitur & alia caro sentiret humorem, videretur unus & idem esse sensus gustus & tactus: nunc autem sunt duo, propter

30PH. id q non conuertitur.

Indicat autem eos esse plures is tactus qui in lingua consistit: eadē enim parte cuncta tactilia & saporem sentit: Ergo si reliqua caro saporem sentiret, sensus gustatus & tactus idem & vnũ esse videretur: nunc vero duo sunt, quia non fit conuersio.

Et demonstrat eos esse plures vno tactus linguæ. omnia enim tangibilia sentiuntur per idem membrum, & sapor. Si ergo alia caro sentiret saporem, tunc existimaretur q gustus. & tactus essent idem sensus.modo autem sunt duo, quia non conuertitur.

112 Et demonstrat q, quia sensus tactus est plus, quàm vnus, & q hoc la-

C tet, quia caro est quasi medium tactus, qui est in lingua, quoniam sentimus omnia tangibilia per hoc membrum, & etiam saporem, fuit necesse vt caro, quæ est in hoc membro, sit quasi medium, non quasi instrumentum, quoniam, si esset instrumentum saporis, non comprehenderet tangibile:&, si tangibile, non saporem. idem.n. sensus idem habet instrumētum. Si igitur alia caro, quæ est in corpore, sentiret saporem, sicut caro, quæ est in lingua, tunc existimaret q gustus,& tactus essent idem sensus. D.d. modo autem sunt duo, quia non conuertitur.i. modo autem nō accidit hoc, quia non conuertitur, f. q omnis caro gustans est tangens: sed non omnis caro tangens est gustans. Idē sensus idē habet instrm cō sile supra c.107. & 3. de Aia. cō. 50.

Dubitabit autem aliquis si omne corpus profundum habet: hæc autem est tertia magnitudo: quorum aũt corporũ medium est aliquod

est aliquod corpus, non contingit ipsa ad inuicem se tangere. humidum autem non est sine corpore, nec humectum: sed necesse est aquam esse, aut habere aquam: quæ vero tanguntur adinuicem in aqua, nisi sicca extrema sint, necesse est aquam habere mediũ, quo repleta sunt vltima. si aũt hoc verum, impossibile est tangere aliquid aliud in aqua. eodem autem modo & in aere. similiter. n. se habet aer ad ea quæ sunt in ipso, & aqua ad ea quę sunt in aqua. latet autem magis nos, sicut & quę sunt in aqua animalia, si humectum tangit humectum. D

SOPH. *Verum quærat quispiam, si omne corpus habet altitudinem, atq; hæc est tertia magnitudo: quibus autem duobus corporibus interiacet corpus aliquod, fieri non potest ut ea se mutuo tangant: humidumq; nõ est sine corpore, neq; madidũ: sed necesse est vel aquam esse, vel aquam habere: quæ vero in aqua se mutuo tangunt, cũ extrema sicca non sint, necesse est aquã habeant interiectam, cuius plenæ sunt extremitates: quod si hoc verum est, fieri non potest vt aliud tangat aliud in aqua: eodem etiam modo in aere: similiter enim se habet aer ad ea quæ sunt in ipso, atq; aqua: latet tamen magis nos, ut etiam ea animalia quæ in aqua sunt, an madidum tangat madidum.* E

Ex eis, in quibus homo dubitat, est q̃ omne corpus habet profundum, & hæc est tertia dimẽsio, & corpora, inter quæ existit aliquod corpus medium, impossibile est vt tangant se ad inuicem, & humidum non est extra corpus, neq; humectatũ, immo necesse est vt sit aqua, aut aliquid, in quo est aqua: & ea, quæ occurrũt sibi in aqua ad inuicem, cũ extrema eorũ non fuerint sicca, necesse est vt ĩter ea sit mediũ, & est illud, in quo vltima eorũ sũt submersa. Et, si hoc est verũ, impoſſe est vt aliqd tangat aliud in aqua. Et similiter in aere. aer. n. ita est cum eis, quæ sunt in eo, sicut aqua cũ eis, quę sunt in aqua. v. g. animalia, quæ sunt in aqua, si corpꝰ humectatum tangit corpus humectatum. F

113 Cùm declarauit q̃ tactus indiget carne pro medio, & q̃ est plus quàm vnus, incœpit etiam quærere vtrum iste sensus cùm hoc, q̃ indiget carne, indigeat etiam medio extrinseco, aut sufficit etiã caro sine medio extrinseco. & ista quæstio etiã accidit in gustu. Et dixit, Et ex eis, in quibus homo dubitat, est, &c. i. & dubitat homo in hoc, utrum tactus indigeat medio extrinseco cum hoc q̃ indiget medio, quod est caro. omne. n. corpus habet profundum, & est tertia mensura corporis. D. d. & corpora, inter quę est medium, &c. i. et, cùm omne corpus habet profundũ, necesse est vt inter omnia duo corpora non se tangentia sit corpus. &, cùm ita sit, contingit

A tingit vt corpora sicca, inter quæ est medium corpus humidum, impossibile est vt tangant se adinuicem, absq; eo φ suæ superficies sint humefactæ ab illo corpore humido. & humiditas impossibile est vt sit extra illud medium, v.g. corpora humectata. quoniam impossibile est vt tangant se, nisi inter ea sit aqua, aut aliquid aquæ. D. d. & ea, quæ occurrunt sibi in aqua ad inuicem, cùm extrema eorum fuerint non sicca, &c. i. &, cũ corpora sicca non occurrunt sibi in corporibus humidis, nisi extrema eorum fuerint humectata, necesse est, vt non occurrãt sibi, nisi inter ea sit mediũ: & est corpus, in quo superficies eorum sunt submersę. Et, cũ ita sit, impossibile est vt corpus siccum tangat corpus siccum in aqua, aut in aere: nisi inter ea sit corpus aut ex aqua, aut ex aere. D. d. Et similiter etiam de aere. aer enim, &c. i. & ita est de aere, sicut de aqua in hoc. sed humefactio eorum, quæ sunt in aqua, est manifesta sensui: † humefactio autem eorum, quę sunt in aere, non sentitur: sed ratio cogit eam esse eiusdem modi. v.g. animal, quod est in aqua. quoniam, cùm manifestum est φ impossibile B est vt aliquid tangat nisi mediante aqua, sic debet esse in animalibus, quæ sunt in aere.

Duo corpora dura nó põt se imediate cõtãgere.

† Humefactio in aq̃ est manifesta sẽsui. sed ea, q̃ ẽ in aere, latet sensũ. Idẽ primo Ppy. c. 54. idẽ. 1. d̃ Gener. & Co. 19. consule d̃ aqua habes. j. hic c. 115. ad finem.

Vtrum igitur omnium sit similiter sensus, an aliorum aliter, sicut nunc videtur: gustus quidem & tactus in tangendo, alij autẽ à longe: hoc autem non est. sed durũ & molle per altera sentimus, sicut & sonabile & visibile & odorabile: sed alia quidem a longe: alia vero a prope: propter quod latet, quoniam omnia sentimus per medium: sed in his latet. Et quidem sicut diximus prius & si per pellem sentiremus omia tangibilia, ignorato quoniam prohibet, similiter vtiq; haberemus sicut & nũc in aqua & in aere: putamus enim nunc ipsa tangere, & nihil esse per medium.

C SOPHI. *Vtrum igitur omnium similiter sit sensus, an aliorũ aliter, ut nũc videtur, gustus quidem & tactus tangendo, alij autem e longinquo? id vero non ita se habet: sed durum & molle per alia sentimus, quemadmodũ & sonatiuum, & visibile, & odorabile: sed alia e longinquo, alia e propinquo: quapropter latet: quandoquidem omnia sentimus per intermedium: uerũ in his latet. Atqui, ut superius diximus, & si per membranam sentiremus omnia tactilia, nescientes eam intercedere, æque afficeremur, atq; nunc in aqua & in aere: uidemur n. ea tangere, & nihil esse interiectum.*

Vtrum igitur sensus omnium rerum est eodem modo, aut sensus rerũ diuersarum est diuersus, vt existimatur φ gustus, & tact⁹ sunt per tangere, alia aũt sunt à remoto? Aut non est ita. sed nos etiam non sentimus durum, & molle, nisi mediantibus alijs reb⁹, sicut sentimus faciens sonum, & visibile, & audibile. sed ista à remoto

moto, & illa duo à propinquo. Et ideo non fuit perceptū. & si nō D
omnia sentimus per aliquod medium, sed non comprehenditur à nobis in his duobus. Iam enim diximus etiam prius ꝙ, si nos sentiremus tangibilia membrana mediante, ita ꝙ non perciperemus eam, tunc dispositio nostra esset, sicut dispositio nostra modo in aqua, aut in aere. modo. n. existimamus tangere ea, & nō est illud.

114 Et, cùm fuerit concessum hoc, quod diximus, ꝙ corpora sicca impossibile est vt tangant se in corporibus humidis, nisi inter ea sit aliquod corpus ex illo humido, quærēdum est vtrum sentire omnia sensibilia fiat eodem modo, s. per medium, aut sentire res diuersas sit diuersum, s. ꝙ sentire quasdam non est per medium, vt existimatur de tactu & gustu, & quasdam per medium, & sine tactu, sed à remoto, ut auditus, & olfactus, & visus. Aut non est ita. sed omnia tangibilia sentimus per idem mediū, per quod sentimus illa tria residua. sed tamen differunt in hoc, ꝙ sensibilia in istis tribus comprehēduntur à remoto, & in tactu, & gustu à propinquo. E
Et, cùm ita sit, non sentimus omnes res nisi per medium extrinsecum: sed istud medium non percipitur à nobis in tactu. Quemadmodum, si sentiremus tangibilia mediante membrana, absque eo ꝙ perciperemus illam membranam esse super nos: quoniam dispositio nostra esset cū hac membrana, per cuius mediationem sentiremus tangibilia absque perceptione illius, sicut esset dispositio nostra in sentiēdo mediāte aqua, aut aere. s. quemadmodum accideret nobis existimare ꝙ nos non sentimus tangibilia nisi tangendo, non mediante illa membrana, cum non percipimus illā esse omnino, sic possibile est hoc accidere nobis in aqua, aut aere, s. existimare ꝙ nos sentimus res sine mediatione earum. sed nos in rei veritate nihil tangimus, nisi per mediationem earum.

Sed differt tangibile a visibilibus & sonatiuis: quoniā illa quidem sentimus ex eo ꝙ medium mouet aliquid nos: tangibilia vero non a medio, sed simul cum medio: sicut per clypeum percussus: non enim clypeus percussus prius percussit, sed simul accidet vtraque percuti. F

SOPH. *Sed tactile differt à uisibilibus & sonatiuis: quia illa quidem sentimus medio aliquid in nos agente: tactilia uerò non à medio, sed una cum medio: ueluti is qui traiecto clypeo percussus est. non. n. percussus clypeus percussit, sed contigit ut ambo simul percuterentur.*

Sed tangibile differt à visibilibus, & facientibus sonum. nos. n. sentimus ista, ita ꝙ medium agit quoquo modo in nobis: & nos in tangibilibus non à medio, sed cùm medio, V. g. illi, cui accidit ictus mediante scuto. scutum enim non est illud: quod percussit ipsum, cùm percutiebatur scutum, sed accidit ꝙ percussio amborum fuit simul.

Idest

A Idest, sed licet consequitur ex hoc sermone ꝙ tangibilia non sint nisi ꝑ
115 medium sicut tres sensus, tamen opinandum est ꝙ actio medij in hoc sensu non est sicut actio medij in illis. sed tangibilia differunt à coloribus, & à sonis in hoc, quòd indigent medio: quia sensibilia in illis tribus primo agunt in medium, deinde medium in nos, tangibilia autem insimul agũt in nos, & in medium. Sed debes intelligere hic per simul, non quia in eodem tempore patitur medium, & sensus à tangibilibus, & in illis duobus temporibus, existimatur enim ꝙ visus, & aer alterantur à calore in eodem instanti: sed intendit hic per prioritatem, & posterioritatem in illis, prioritatem s'm causam, s. ꝙ sensibile est causa remota in motione sensus, & medium est causa propinqua. In tactu autem medium, & sensus mouentur insimul à tangibilibus. sed medium nihil facit in hoc, sed est aliquod accidens ex necessitate: non quia est necesse inesse sensus, sicut medium est necessariũ in esse aliorũ. Et ideo assimilauit passionem nostram à tangibilibus passioni nostræ à percussione mediante scuto. Quemadmodum igitur non debet aliquis dicere ꝙ scutum est necessarium in actione percussionis nostrę, ita ꝙ scutum sit causa propinqua, & percussio est causa remota, ita est de aere cũm tangibilibus, s. ꝙ non debet aliquis dicere ꝙ illud necesse est ad sentire tangibilia, sed dicimus quòd insimul patimur nos & scutum ab ictu. per simul igitur debemus intelligere priuationem prioritatis, & posterioritatis in causa, non in tempore. Et intendebat per hoc declarare ꝙ istud non est medium * s'm ꝙ est necessarium omni sensui in sentiendo: sed medium, quod huiusmodi est in hoc sensu, est caro. & hoc, si dicetur medium, erit s'm accidens. Sic igitur intelligendus est iste locus. non ꝙ Aris. dubitauit in hoc, & non compleuit, neque declarauit modum, secundum quem dicitur quòd tangibilia non sentiuntur nisi per medium extrinsecum. Neque etiam Arist. in hoc sermone fuit valde oblitus, sicut dicit Themistius, & alij. Dicunt enim ꝙ nos, si concesserimus ꝙ tangibilia non comprehenduntur in aqua, & in aere, nisi mediantibus istis, quid possumus dicere in comprehensione qualitatum tangibilium in istis duobus medijs ipsis? Et ego dico ꝙ, obliuio fortis non fuit nisi à dicente hunc sermonem, licet sit valde difficilis, s'm ꝙ apparet. Oẽ enim animal, quod innatũ est esse in aqua, aut aere, non sentit aliquam qualitatem caliditatis, aut frigiditatis in eis, si fuerint in simplicitate, quam debent habere, quia est locus eius naturalis, & locus est similis locato, vt declaratum est in sermonibus uniuersalibus. & iam declaratum est ꝙ sensibile est contrarium ante passionem. Et, cũm ita sit, animal non sentit calorem aut frigus in aere, aut in aqua: nisi quando cum eis admiscentur corpora calida, aut frigida, illa ergo corpora sunt alia ab aqua, & ab aere naturali. Et, cũm ita sit, illud, quod accidit ex hoc quando sentimus ꝙ aer, aut aqua calefacta sunt, aut infrigidata, illud idem accidit in corporibus, quæ apparent visui esse alia ab aere, & aqua, s. ꝙ nos non sentimus ea, nisi mediante aqua, & aere naturali, vt declaratum est ex sermone prædicto. Et, si aer, & aqua continentes animalia

Documentum.

Quõ medium ẽ necessariũ ĩ tactu.

B

Documentum,

* a. l. nisi.

Hic soluẽdo dubitationẽ Themistij, & Alex. excludit expõnem eorum. Themi. dubitã cap. 38.

C

Auer. solo

Quarto Ph. t. c. 48

animalia, haberent qualitatem contrariam, tunc impedirent comprehensionem qualitatum contrariarum ab animalibus. Et propter hoc, quod diximus, non est opinādum aquam calefieri, dum fuerit aqua pura, neque φ aer infrigidetur, dum est aer purus: sed hoc accidit propter corpora admixta cum eis calida, aut frigida. & hoc fecit dubitare homines, ita φ frigiditas non est accidens inseparabile aquæ, sicut calor igni. & ista existimatio accidit, quia vulgus consueuit vocare aquam, dum liquefactio remanet in ea: licet in rei veritate non est aqua pura, sed admixta. ista enim qualitas est magis cognita omnibus suis qualitatibus sensibilibus, sicut calor in igne. & ideo vulgus non absolute uocat ignem, qui infrigidatus est propter admixtionem corporum frigidorum. & forte vocat ignē corpora calida: licet sint humefacta per mixtionem, dum remanent calida calore igneo. D

Tertio cœli. 67.

Omnino autem videtur caro & lingua sicut aer & aqua ad uisum & auditum & olfactum se habent, sic se habere ad sensitiuū, sicut illorum unumquodque: ipso autē sensitiuo tacto, neque ibi, neque hic vtique fiet sensus. vt si quis ponat in oculum vltimum corpus album. Quare manifestum est φ intus sit tangibile sensitiuum, sic enim vtique accidit quod quidem in aliis. apposita enim super sensitiuum non sentiunt: super autem carnem posita, sentiunt: quare medium tactui est caro. E

SOPH. *Omnino uidetur caro & lingua, ut aer & aqua ad uisum & auditum & olfactū habet, ita habere ad sensorium, ut illorum unūquodque. si autem ipsum tangatur sensorium, neque hic, neque illic fiat sensus: ueluti si quis posuerit corpus aliquod album super extremum oculum. Ex quo etiam perspicuum est intus esse rei tactilis sensorium. hoc enim pacto ut in cæteris eueniet: nam si apponantur super sensorium, non sentiunt: at si apponantur super carnem, sentiunt. Quare intermedium tactiui caro est.*

Et vniuersaliter videtur φ caro & lingua est, sicut aer & aqua in visu, & auditu, & olfactu. & sic est dispositio eorum apud sensum, sicut dispositio vniuscuiusque illorum duorum. sed ipsum sentiens, cùm tetigerit non cadit illic, neque hic sensus. v. g. si aliquis posuerit aliquod corpus album super visum medium. Dicamus igitur φ manifestum est φ sensus tactus est interius. & si non esset hoc, contingeret in eo, quod contingit in aliis, quòd, cùm poneretur super sentiens non sentiet. caro autem sentit. cùm fuerit positum super eam. vnde consequitur vt caro sit mediū in tangente.

116 Cùm declarauit modum, secundum quem dicitur φ aqua & aer sunt media in tactu, si debeāt dici media, reuersus est ad dicendum illud, quod est medium

A eſt medium in rei veritate in hoc ſenſu, ſ. illud, quod eſt impoſſibile vt ſine eo ſentiat iſte ſenſus. & eſt caro, cuius proportio ad ipſum eſt ſicut proportio aquæ & aeris ad alios tres. Et d. Et vniuerſaliter videtur, &c. i. & vniuerſaliter opinandum eſt ꝙ caro & lingua ſunt tactui, & guſtui, ſicut aer & aqua viſui, & auditui, & olfactui. D. d. & ſic eſt diſpoſitio eorũ apud ſenſum, &c. i. & diſpoſitio carnis & linguę apud tangens, & guſtans ſit ſicut diſpoſitio aquæ & aeris apud tres ſenſus. D. d. ſed ipſum ſentiens, cùm tetigerit, &c. i. † & in omnibus cùm ſuper ſentiens ipſum fuerit poſitum ſenſibile, non ſentiet omnino. aut, ſi ſentiet, male: vt accidit, cùm ſuper viſum fuerit poſitum aliquod corpus album. D. d. aliam demonſtrationem à prædicta ꝙ caro eſt quaſi medium, non quaſi inſtrumentum, & d. Dicamus igitur ꝙ manifeſtum eſt, &c. i. & manifeſtum eſt ꝙ ſenſus tactus eſt intra carnem: & ꝙ caro non eſt quaſi primum inſtrumentum ei. quoniam, ſi ita eſſet, contingeret in eo quod contingit in alijs, ſ. ꝙ cùm ſenſibile eſſet poſitum ſuper carnem, non ſentiretur à virtute tangibili: quemadmodum color, cùm fuerit poſitus ſuper viſum, non ſentietur. modo au-
B tem, quia videmus ꝙ virtus tangibilis non ſentit, niſi quando tangibile fuerit poſitum ſuper carnem, neceſſe eſt vt caro ſit medium non inſtrumentum. Et hoc, quod dixit, manifeſtum eſt per ſe, qm̃ hoc, ꝙ tres ſenſus indigẽt medio, aut eſt, quia accidit ſuis ſenſibilibus, quòd ſunt remota ab eis, aut quia impoſſibile eſt vt recipiant ſua ſenſibilia, niſi ſint prius in medio: vt plura videntur contraria, ſcilicet ꝙ non transferuntur ad extrema, niſi prius transferantur ad medium. &, ſi hoc eſſet propter hoc, ꝙ ſenſibilia ſunt remota, contingeret vt ſentirent, quando eſſent poſita ſuper eos. tunc enim non indigent medio. ſed non ſentiunt: ergo non indigent medio, niſi propter ipſum ſentire. Et, quia hoc accidens non poteſt attribui vni eorum eſſentialiter, cùm commune ſit eis, remanet igitur vt hoc ſit eis commune per naturam communem tribus ſenſibus. ſed nulla natura communis eſt cauſa in hoc accidente, niſi hoc, quòd ſunt ſenſus: ergo indigentia medij ad ſenſus eſt eis in hoc, quòd ſenſus, non
C ſecundum quòd quidã ſenſus: ergo omnis ſenſus neceſſario indiget medio in ipſo ſentire. non quòd medium eſt in iſtis tribus ſenſibus tantum: quia ſenſibilia eorum ſunt remota, vt putat Alexan. quoniam, ſi ita eſſet, contingeret quòd, cùm eſſent poſita ſuper eos, ſentirent. Et hoc, quod dixit Alex. contradicendo huic opinioni, ſcilicet quòd, ſi caro eſſet quaſi medium, contingeret vt ſub carne eſſet aliquod membrum, per quod fieret iſte ſenſus: & illud neceſſario eſſet vnum, ſi iſte ſenſus eſſet vnum; aut plura, ſi plura; nihil eſt. Iam enim apparuit poſt Ariſt. in tempore eius, ſcilicet Alex. quòd in animalibus ſunt quædam corpora, quæ dicuntur nerui, & habent introitum in ſenſum, & motum. quod igitur apparuit Ariſt. ratione, manifeſtum eſt poſt, ſenſu. Et nihil eſt hoc, quod dicunt poſteriores Peripatetici, ſcilicet quòd nerui non habent introitum in ſenſum tactus. eſt enim ſermo Ariſt. in propinqua potentia: & eſt etiam ſenſibilis.

† Senſibile poſitũ ſupra ſenſũ nõ ſentit. Idẽ ſupra t. c. 98. & q̃ ibi. Caro ẽ medium non organum, ſeu inſtrũm tactꝰ. ſed oppoſitũ d. Cõ. i lib. d ſẽſu & ſẽſato, & ſecũdo Colliget cap. d iuuamẽtis carnis, & in cap. d iuuamẽtis ſensꝰ tactus. Vide cõt. Zim.

Plura contraria non trãsferunt ad extrẽa, niſi prius trãſferãtur ad media. Idẽ. 5. Ph. 2. Idẽ 10. Meta. 23. Idẽ ſupra 105.

Contra Ale. Motiuum Ale.

Idẽ ſupra 108.

Tangibiles

Tangibiles quidem igitur sunt differentiæ corporis, secundum D
ꝙ corpus. dico autem differentias quibus elementa determināt: calidum, frigidum, humidum, & siccum, de quibus prius dictum est in his quę de elementis. Sensitiuum aūt ipsarum quod tactiuū, & in quo sensus vocatus tactus est primo, quod potentia huiusmodi pars est.

SOPH. *Tactiles igitur sunt corporis ut corpus est differentiæ: uoco autem differentias, quæ elementa distinguunt: calidum, frigidum, humidum, siccum: de quibus in libris de elementis ante diximus: Sensorium aūt ipsorum tactiuum, & in quo primo sensus is quem tactum uocamus inest, pars ea est quæ potentia est talis:*

Et tangibilia autem sunt differentiæ corporis, secundum quòd corpus. Et dico differentias, quibus determinantur elementa, s. calidum, & frigidum. & humidum, & siccum: & sunt illæ, de quib⁹ E
prius locuti fuimus apud sermonem de elementis. Illud autem, quod est sentiens, & tangens. & in quo est primus sensus, qui dicitur tactus, est membrum, quod est in potentia talis dispositionis.

117 D. Et tangibilia sunt differentiæ corporis, fm ꝙ est corpus. idest tangibilia vniuersaliter sunt differentiæ existentes in omnibus corporibus, scilicet cōmunes oībus corporibus generabilibus, & corruptibilibus. Deinde d. Et dico differentias, &c. idest & intelligo per differentias differentias vniuersales, à quibus nullum corpus fugit: & sunt primæ differentiæ existentes in quatuor elementis, scilicet calidum, & frigidum, siccum, & humidum: & quæ fiunt ex eis, vt asperum, & durum: & aliæ differentiæ tangibiles, & quæ sunt coniunctæ cū eis, vt graue, & leue. Deinde. d. de quibus prius locuti fuimus apud sermonem de elementis, scilicet in libro de Generatione, & Corruptione. illic enim declarauit modos tangibilium primos, & secundos. D. d. Illud autem, quod est sentiens, &c. idest illud autem, quod sentit has differentias, est membrum, quod est in potentia hæ differentiæ. i. illud, quod innatum est perfici per has differentias. & opinādum est quòd hoc est caro, aut nerui. F

In 2. d Ge. & Cor. t. c. 8. & 16.

Sentire enim quoddam pati est. quare faciens quale ipsum est actu, huiusmodi illud facit, cum sit potentia. Vnde similiter calidū & frigidum aut durum & molle non sentimus sed excellentias: tanquàm sensu velut medietate quadam existente eius quæ in sensibilibus contrarietatis. & propter hoc discernunt sensitiua sensibilia: medium enim discretiuū est. fit enim ad vtrumꝙ ipsorum alterum vltimorum.

Nam sentire pati quoddam est: quare id quod facit quale est ipsum actu, tali illud facit, cum sit potentia. Quamobrem id quod æque calidum

A *dum eſt ac frigidum aut durum & molle non ſentimus, ſed exceſſus: ut pote cũ ſenſus mediocritas quædã ſit eius contrarietatis, quæ in ſenſibilibus reperitur: & propterea iudicat ſenſibilia: mediũ.n. uim hẽt iudicandi: fit.n. alterum extremorum, ad utrũq; ipſorum comparatum.*

Sentire enim eſt aliquod pati quoquo modo. Vnde neceſſe eſt vt illud, quod agit ſibi ſimile in actu, non agat niſi illud, quod eſt in potentia. Et ideo calidum non ſentit ſibi ſimile, neq; frigidum, neq; durũ, neq; molle, ſed ea, quæ ſunt intẽſiora: qm̃ ſenſus quaſi eſt medium inter cõtrarietatẽ in ſenſibilibus. Et iõ diſtinguit ſenſibilia. medium.n. diſtinguit. efficitur.n. apud vtrũq; æqualiter.

118 Cùm dixit quòd primum ſentiens eſt illud, quod eſt in potẽtia iſtæ differentiæ, incœpit declarare hoc, & d. Sẽtire enim, &c. i. ſentire enim, quia eſt aliqua paſſio ſm modum dictum, & omne patiẽs habet agens, & omne
B agens agit ſibi ſimile in actu. i. neceſſe eſt vt non agat ſibi ſimile in actu, niſi ex aliquo, quod eſt ſibi ſimile in potentia, non in actu. D. d. Et ideo calidum non ſentit ſibi ſimile, &c. i. &, quia agens non agit in eo, quod eſt ſibi ſimile in actu, ſed in potentia: ideo neceſſe eſt vt membrum ſentiens non ſentiat corpus calidum ſibi æquale in calore, nec membrum frigidũ corpus frigidũ æquale ſibi in frigore: & ſimiliter de duro, & molli. D. d. cauſam in hoc, & d. quoniam ſenſus eſt quaſi medium, &c. i. & ſenſus tactus comprehendit tantum intenſiora ex rebus tangibilibus, econtrario alijs ſenſibus cum ſuis ſenſibilibus. quia ſenſus tactus inuenitur in aliquo, quod eſt medium inter contrarietatem aliquam in ſenſibilibus: cùm impoſſibile eſt vt aliquod corpus denudetur à qualitatibus tãgibilibus ecõtrario alijs qualitatibus ſenſibilibus. Et intelligo q ſenſus tactus impoſſibile eſt vt careat ſimpliciter calido, & frigido, & ſicco, & humido: ſicut fuit in viſu colore, & in auditu carere ſono. & ideo iſte ſenſus comprehendit ſua ſenſibilia ſecundum totum: ſenſus autem tactus comprehendit extre-
C ma. D. d. Et ideo diſtinguit ſenſibilia. mediũ enim diſtinguit, &c. i. & ideo ſenſus tactus diſtinguit, & comprehendit ſenſibilia, quia eſt medium. medium enim diſtinguit, quia recipit vtrunque extremum, & aſſimilatur ei, & efficitur cum eo idem.

Documẽtũ impoſſe ẽ ſẽſũ tactus carere ſimplr cal'do, & frigido, & ſicco, & humido: ſicut viſ⁹ colore, & audit⁹ ſono. Id ẽ.j. cõ. ſequẽti, & 2. de Aia cõmen. 66.

Et oportet ſicut debens ſentire album & nigrum, neutrum ipſorum eſſe actu, potentia vero vtrumq;. ſic autem & in alijs & in tactu, neq; calidum, neq; frigidum.

Et oportet, quemadmodum id quod ſenſurum eſt album & nigrum,
10 PH. *neutrum eorum eſſe actu, ſed potentia utrunq;: ſic & in alijs & in tactu, nec calidum eſſe nec frigidum.*

Et oportet, ſicut diximus, vt illud, quod eſt innatum ſentire album, & nigrum, ſit neutrum, ſed vtrũq; in potentia, & ſic de alijs, ita in tactu debet eſſe neq; calidum, neq; frigidum.

119 Et, quemadmodum oportet vt illud, quod innatum est sentire album & nigrũ sit neutrũ, sed vtrunq; in potentia, & sic in vnoquoq; sensu, sic ẽt oportet vt tangens sit neq; calidum, neq; frigidum fm modũ, qui est possibilis in eo, s. vt ista sunt in eo fm medium, aut propè: cum impos̃e est vt denudet̃ ab eis oĩno, sicut fuit possibile in illis alijs, s. vt denudet̃ à suis sensibilibus. Et debes scire ꝙ, quia illud, quod sequit̃ ex hoc in instrumento istius sensus, illud idem consequitur in medio, nõ possũmus dicere quòd caro sit instrumentum istius virtutis, fm ꝙ est media inter contraria, sicut existimauerunt plures. D

documẽtum.

Amplius autem sicut visibilis & inuisibilis erat quodãmodo visus, similiter autem & reliqui oppositorum, sic & tactus tangibilis & intangibilis. intangibile autem, paruam omnino habens differentiam tangibilium, vt passus est aer, & tangibilium excellentiæ, sicut corruptiua. Secũdum vnũquenq; quidem igitur sensuum dictum est figuraliter. E

SOPH.

Præterea ut rei uisibilis & inuisibilis erat quodammodo uisus, cæteriq; itidem oppositorum: sic quoq; tactus, tactilis & intactilis. Intactile autem est, tum quod planè leuem habet differentiam tactilium (quod usu uenit in aere) tum tactilium excessus. cuiusmodi sunt quæ corrumpendi uim habent. Ac de sensibus quidem sigillatim disseruimus adumbratione quadam.

Et, quemadmodum visus est quoquo modo rei vsibilis & non visibilis, & similiter de aliĵs, sic est tactus tangibilis & non tangibilis. Et non tangibile est illud, in quo est de dispositione tangibilium aliquid valde modicum, sicut aer: aut valde intensum, sicut corrumpentia. In vnoquoque igitur sensuum dictum est secundum descriptionem.

120 Cùm notificauit sensus, tactus, & naturam rerum tangibiliũ, & quomodo sit tactus, & per quot, reuersus est ad dicendum aliquid commune omnibus sensibus, comprehendunt enim alterum duorum oppositorum essentialiter, & alterum accidentaliter. Et dixit. Et quemadmodum visus, &c. idest & quemadmodum visus comprehendit visibile & non visibile quoquo modo, sicut etiam alij sensus comprehendunt priuationes suorum propriorum sensibilium, ita sensus tactus comprehendit tangibile & non tangibile. & d. quoquo modo, quia non eodem modo comprehendit habitum, & priuationem. Deinde posuit secundum quot modos dicitur non tangibile, & dixit Et non tangibile est illud, in quo est, &c. idest & non tangibile dicitur duobus modis: quorum vnus est illud, in quo existit de qualitatibus valde modicum, sicut est de aere continente nos: & alterum est illud, in quo existit de qualitatibus tangibilibus valde intensum, & corrumpens sensum. vt ignis, & glacies. F

Sensus

A *Sensus recipere sensibilia sine materia. Cur sensibilium exuperantiæ corrumpant ipsa sensoria. Item quo pacto non sentientia à sensibilibus patiuntur.* Cap. 8.

OPortet autem vniuersaliter de omni sensu accipere, quoniam quidem susceptiuus est spetierum sine materia. vt cera annuli sine ferro & auro recipit figuram. accipit autē aureum aut æneum signum, sed non in quantum aurum aut ęs. similiter autem & sensus vniuscuiusq; ab habente colorem aut humorem aut sonum patitur, sed non in quantum vnumquodq; illorum dicitur, sed in quantum huiusmodi & ſm rationem.

SOPH. *Vniuerse autem de omni sensu hoc sumendum est: sensum id esse, quod est capax sensibilium specierum sine materia: ut cera annuli sine ferro, & auro recipit signum: sed accipit ea quidem aureum uel* B *æreum signum, non tamen quatenus æs uel aurum est: Pariter etiam sensus uniuscuiusq; ab eo patitur quod nec odorem habeat, aut saporē, aut sonum: uerum non quatenus unumquodq; illorum dicitur, sed quatenus eiusmodi est, & ex ratione.*

Et dicendum est vniuersaliter de omni sensu q; sensus est recipiens formas sensibilium sine materia. ver. g. q; cera recipit formam annuli, sine ferro aut auro. & recipit signum, quod est ex cupro aut ex auro, sed non secundum q; est cuprum, aut aurum. Et similiter vnusquisq; sensuum patitur ab habente colorem, aut saporem, aut sonum. sed hoc non secundum q; vnusquisq; eorum dicitur, sed ſm q; est in hac dispositione, & intentione.

121 Intendit secundum descriptionem, i. vniuersaliter in libro enim de Sē-C su & sensato loquitur de istis particulariter, Et. d. Et dicendum. est vniuersaliter de omni sensu, &c. i. & opinandum est q; receptio formarum sensibilium ab vnoquoque sensuum est receptio abstracta à materia. si enim recipiet eas cum materia, tunc idē esse haberet in anima, & extra animā. & ideo in anima sunt intentiones, & comprehensiones: & extra animam non sunt comprehensiones, neq; intentiones, sed res materiales, quæ non sunt comprehensæ omnino. D. d. ver. g. q; cera recipit, &c. i. & ista receptio, quæ est in sensibus, abstracta à materia, similis est receptioni ceræ ad figuram annuli. recipit. n. eam sine materia cū eodem modo recipiat eam, siue fuerit ferri, siue auri, siue cupri. D. d. Et similiter vnusquisq; sensuum patitur, &c. i. ſm hunc modum patitur vnusquisq; sensuum ab eis, à quibus innatus est pati, siue colore, siue sono. sed non patitur ab eo, ſm q; est color, aut sonus. qm̄, si ita esset, contingeret q;, cùm reciperet ipsum, esset color, aut sonus, non intentio. & hoc intendebat, cùm dixit, sed non ſm

Si sēsus reciperēt cū mā, tūc res idē eē haberet i aīa & extra animam. Idē. 12. Meta. cō. 14. & 23. & 36. cōiisse de intellectu. 3. de Aīa. cō. 35

* Intétiones, quas recipit sensus, sũt particulares sed illæ, quas recipit intellectus, sunt vl'es. Idẽ ista c. 149. & 3. de Aia. 4. 5. 18. 19. 28. & 30.

ꝙ dicitur vnusquisq;, sed s̃m ꝙ est intentio. * intentio.n. coloris alia est à colore. Et dixit sed secundũ ꝙ est in hac dispositione & intentione, obseruando se ab intentionibus, † quas recipit intellectus. illæ enim sunt vniuersales: istæ autem sunt particulares. D

† Intentio coloris alia à colore. c. 76.

Sensitiuum autem primum est in quo huiusmodi potentia. Est quidem igitur idem, sed esse alterum est: magnitudo quidẽ enim quædam erit quod sensum patitur: non tñ sensitiuo esse, neq; sensus magnitudo est: sed ratio quædam & potentia illius.

SOPH. *Id uero est primum sensorium, in quo eiusmodi potentia est. sunt ergo idem, esse uero diuersum est: magnitudo enim quædam fuerit id quod sentit: non tamen sensitiuo esse, neq; sensus est magnitudo: sed ratio quædam & potentia illius.*

Et quod est ista potentia est primum sentiens. Sunt igitur idẽ, in esse autem diuersa. Illud enim, quod sentit, est aliqua magnitudo: & non secundum ꝙ sentit. neq; sensus est magnitudo: sed intentio, & virtus illius. E

122 Et ꝙ recipit istam virtutem, quæ est intentio abstracta à materia, est primum sentiens. & cum receperit eam, efficietur idem: sed in numero differunt. Illud n. quod sentit, est aliquod corpus: & non sentit ꝙ est corpus. neque sensus est corpus, sed intentio & potentia illius corporis, quod est primum sentiens.

Manifestum autem ex his & propter quid excellentiæ sensibilium corrumpunt sensitiua. Si nanq; sit fortior sensitiuo motus, soluitur ratio. hoc autem erat sensus. sicut & symphonia & tonus, percussis fortiter chordis.

SOPH. *Ex quibus etiam perspicuum est, cur sensibilium excessus corrumpant instrumenta: quippe si motus instrumento ualidior fuerit, dissoluitur ratio: id autem erat sensus: ueluti etiam concentus & tonus, uehementer pulsatis fidibus.* F

Et manifesta est ex hoc causa, propter quam sensibilia intensa corrumpunt instrumenta sensuum. Quoniam, quãdo motus sentientis à sensibili fuerit fortior eo, dissoluetur sua intentio. et hoc erit sensus. sicut dissoluitur consonantia chordarum, & neumata, cùm tanguntur fortiter.

123 D. & ex hoc, quod diximus, ꝙ sensus est intentio, declarabitur causa, pp quam sensibilia intensa corrumpunt instrã sensuũ. qñ, qñ motus sentientis à sensibili fuerit fortior, q̃ sentiens possit tolerare, dissoluet illa intẽtio, per quã sentiẽs est sentiens, & remanebit corpus sine illa intẽtione, q̃ est sensus. sicut dissoluitur consonantia chordarum, & neumata, uel nete

eorum

A eorum, quæ sunt intentio existens in eis, qn̄ fortiter tangūtur, & mouebuntur motu fortiori, quàm motu, quem possunt tolerare.

Et propter quid plantæ non sentiunt habentes quandam partem animalem, & patientes à tangibilibus: & nanq; frigescūt & calescunt: causa.n.non habere medietatē neq; huiusmodi principium pose recipere speties sensibiliū, sed pati cum materia.

SOPH. *Constat etiam cur plantæ nō sentiant, cū tamen habeant quandam partem animæ, atq; à tactilibus aliquid patiantur, quippe quæ & frigescant, & calescant: causa huius est, quia nō habent mediocritatem, neq; eiusmodi principium, quod sit idoneum ad recipiendas species sensibilium, sed patiuntur cum materia.*

Et causa, propter quam vegetabilia nō sentiunt, & in eis est aliqua pars animata, & recipit passionem à tangibilibus, quia calefit, & infrigidatur. Causa.n.in hoc est, quia non habent medium, B neque principium, per quod possunt recipere formas sensibiliū.

Laborat in hoc sermone ad dandū causam, propter quam vegetabilia 124 non hn̄t sensum tactus: licet habeāt aīam nutritiuam, & ēt patiunt à tāgibilib9, & calefiūt, & infrigidātur. & intendit p aliquā partem aīatam aīam nutritiuā. Et d. Causa.n.in hoc est, quia non hn̄t mediū, &c.i.causa.n.in hoc nihil aliud est, nisi quia vegetabilia non hn̄t medium, quasi carnem, neq; tale principiū, per quod animalia possunt recipere formas sensibiliū. &, cùm declarauit q̄ à tangibilibus patit aliquid, quod non cōprehendit ea, incœpit narrare q̄ econtra est de alijs sensibilibus sensuum.

Dubitabit autem aliquis si patiatur aliquid ab odore quod impossibile est olfactum habere: aut a colore non possibile videre: similiter autem & in aliīs. Si autem olfactibile, odor, si aliquid facit olfactum, odor facit. Quare impossibiliū olfactum habere, nihil C possibile pati ab odore. eadem autem ratio & de aliīs. neq; possibilium. sed in quantum unum quodq; sensitiuum.

SOPH. *Verum quærat quispiam, num pati possit ab odore id quod olfacere non potest: aut à colore, quod uidere non potest: pari quoq; modo in cæteris: Sanè si odorabile est odor, si quid afficit odoratum, quatenus odor afficit. itaq; fit ut eorum quæ olfacere nequeunt, nullum ab odore pati possit. Eademq; ratio in cæteris est. Sed ne eorum quidem quæ possunt, sed quatenus quodq; sensitiuum est.* † al.l.si qd afficit odoratū odor afficit

Sed non patitur ab odoribus, quod nō pōt olfacere, neq; à coloribus, quod nō potest videre. & sic de aliīs. Si igitur olfactus est odor, contingit vt omnis res, quæ facit olfacere, facit per odorem. Vnde necesse est q̄ nihil ex eis, quæ non possunt olfacere, patia-

tur ab odore. & iste sermo est de alijs. neq; ēt aliquid ex eis, quæ possunt. nisi secundum q̈ quodlibet eorum est sentiens. D

125 Idest, & licet aliquid, quod nō est īnatum tāgere patiť à tāgibilibus, tñ nō patiť ab odorib⁹ passione propria odorib⁹, i. sm q̈ est odor, nisi illud, quod pōt olfacere: nec patiť à coloribus passione propria coloribus, sm q̈ est color, nisi illud, quod pōt videre: neq; à sono, nisi illud, quod pōt audire. D. d. & sic de alijs. Et hoc facit existimare q̈ sapor est hui⁹ dispōnis. sed ipse dicet post q̈ quidā patiť à sapore, quod nō est innatū sentire ipsum. & forte fecit hoc, quia est locus dubitationis. D. d. Si igř olfactus est, &c. i. si igitur nā olfactibilis, quæ nō exist t nisi in olfaciēte, sit odor ipse, nō intētio cōparata, q̄ cōtingit odori, manifestū est q̈ odor facit olfacere oē olfactū: & oē, in quo odor agit, sm q̈ est olfactus, est olfaciēs. qm̄, si esse odoris nō est, nisi sm q̈ est olfactus: & olfactum non inuenitur nisi in olfaciēte: manifestum est q̈ oē, quod patiť ab odore, est olfaciens. D. d. Vnde necesse est, &c. i. si igitur oē olfaciens patitur ab odore: & oē, quod patitur ab odore, est olfaciens: necesse est sm conuersionē oppositi, vt quod non est olfaciēs non patiať ab odore. Et ipse non propalauit in sermone nisi postremum consequens, & primum principiū: ex quo consequebatur, s. q̈, si odor est relatiuus, i. olfactus, necesse est vt olfactum sit olfacientis. & nō propalauit propositionē dicentem q̈ oē, quod patitur ab odore, est olfaciēs, neq; propalauit conuersionem sui oppositi. Et quasi oppinatur q̈ tactus est aliquod cōtingēs rebus cōtrarijs tāgibilibus. & nō opinatur q̈ olfactibile est aliquod contingēs odori, neq; uisibile colori, sed opinatur q̈ olfactū est quasi ipse odor, & visibile ipse color, & audibile ipse sonus. Et ideo fuit necesse apud ipsum vt oē, quod patiť ab odore, sit olfaciēs, & à colore videns, & à sono audiēs. Et non fuit necesse vt oē, quod patitur à tangibili, sit tangens. & hoc indiget magna inquisitione. Ipse. n. quasi opinať q̈ sensuū quidā sunt in capitulo relationis, & quidā sunt in capitulo actionis, & passionis per se, & accidit eis relatio. E

Ari. opinatur q̈ sensuū quidā sunt in c. reˡonis, & quidā sūt ī ca. actionis, & passiōis p̄ se. vide. j. c. sequenti, & cō. 140. & 143.

Simul autem manifestum est & sic: neq; .n. lumen & tenebra, neq; sonus, neq; odor, nullum facit in corpora: sed ea in quibus est, ut aer qui cum tonitruis, scindit lignum. sed tangibilia & humores faciūt. si. n. non: a quo vtiq; patienť inanimata & alterabūtur. F

Quod etiam perspicuum uel inde est: nā nec lumen & tenebræ, nec sonus, nec odor ullo modo afficit corpora, sed ea in quibus sunt: ut aer comitante tonitru scindit lignum. Atqui certe tactilia & sapores afficiunt: alioquin à quonam paterentur inanimata, & alterarentur?

Et cùm hoc manifestum est hoc modo. neq; .n. lux. neq; obscuritas, neq; sonus: neq; odor agunt aliquid in corporibus. sed ea, in quibus sunt ista. v. g. q̈ aer, in quo est tonitruum, findit lignum. Sed tangibilia, & sapores agunt. quoniam. si non agunt. à quibus igitur patientur, & alterabuntur corpora non animata?

Idest

126 Idest &, cùm in hoc sermone prædicto declarauimus hoc de sensibili-
A bus, manifestum est per se. apparet enim ꝙ neq; lux, neq; obscuritas, neq; odor, neque color agunt aliquid in corporibus: sed non agunt, nisi in rebus, in quibus sunt isti sensus. D.d. v.g. ꝙ aer, in quo tonitruum, findit lignū. sed sonus, qui est tonitruum, non est ipse motus, quem lignū recipit à motu aeris. sed sonus est intentio, quæ nō inuenitur, nisi in audiente: & quasi est in capitulo ad aliquid, non in qualitate. & similiter odor apud ipsum est, secundnm ꝙ exposuimus. D.d. Sed tangibilia, & sapores &c. idest sed tangibilia, & sapores magis sunt in capitulo de agere & pati, q̃ in capitulo relationis. quoniam, si ab eis non patitur, nisi quod habet sensum gustus, & tactus, à quo igitur patientur alia corpora non animata? contingit enim agere & pati non esse. quod est impossibile. Et hoc quod dixit in tangibilibus, est manifestum, sed in* saporibus indiget considera tione. Potest enim aliquis dicere quòd sapor est ipsum gustabile, sicut odor est ipsum olfactum. sed videmus, vt dicit Plato, quòd sapores habent in corporibus non animatis passiones diuersas additas calefactioni,
B & infrigidationi verbi gratia exasperare, quod est pontici: & lenificare quod est vnctuosi: & alia multa, quæ sunt dicta in Timæo, quæ Galenus laborat exponere. Istæ igitur actiones vtrum sint saporis, aut sint de sapore quasi motus aeris de sono, indigent consyderatione. sed accepit hic ꝙ sapor est modus tangibilis cùm sit similis ei.

Son⁹ quasi ē in ca. ad aliqd, nō in qualitate. s; tāgibilia, & sapes, magis sūt i c. agerē & pati, q̃ in ca. relationis.

Digressio. Vtrum sapor agat realr.

* a. l. saporosis.

Ergo ne & illa faciunt? aut non omne corpus passiuū ab odore & sono: & patientia indeterminata, & non manēt, ut aer. fœtet enim sicut patiens aliquid. Quid igitur est odorare præter pati quid? aut odorare sentire est: aer aūt patiens mox sensibilis fit.

SOPH. *Num igitur illa quoq; afficiunt? An non ita natura comparatum est ut omne corpus ab odore & sono patiatur: & ea demum ipsa quæ patiuntur, carent termino, neq; perstāt, ueluti aer: redolet.n. quasi ali*
C *quid passus. Quid ergo erit olfacere, nisi pati aliquid? An olfacere quidem est sentire: aer uero ubi passus fuerit, celeriter sensibilis fit.*

Dicamus igitur ꝙ non omne corpus est innatum pati à sono, ab odore: & quod patitur non est determinatum, neq; permanēs, v.g. aer enim est ventus, & propter hoc patitur. Quæ igitur est differentia inter olfacere, & pati? Dicamus igitur ꝙ olfacere, & est sentire: &, cum aer patitur, & velociter fit sensatus.

127 Cùm declarauit ꝙ non patitur ab aliquo trium sensibilium nisi sensus proprij eis, incœpit dare differentiam inter passionem corporum mediorū ab eis, & inter passionem rerum á tangibilibus, & d. Dicamus igit̃ ꝙ non omne corpus, &c. i. &, si aliquis finxerit ꝙ corpora patiuntur à sono, & ab odore, & dederit rationem super hoc de passione aeris, & aquæ ab eis, dicemus ei ꝙ nō omne corpus est innatum pati à sono, & ab odore.

re.non.n.patitur ab eis ex corporibus, nisi illud, quod est non determinatum in se, i. non habens figuram, neq; propriam constitutionem. v.g. aer enim non patitur ab eis, nisi quia est ventus: & ventus est corpus non determinatum, neq; fixum. corpora.n. quæ patiuntur à tangibilibus, sunt determinata, & fixa. D.d. Quæ igitur est differentia inter olfacere, & pati? i. si igitur aliquis quæsiuerit, & dixerit cum olfacere sit passio, & receptio odoris à medio sit passio etiam, quæ igitur est differentia inter vtranq; passionem? Dicemus ei ꝙ, cùm aer patiatur velociter à sensibili, efficitur per hanc passionem sensatum illi sensui. sensus autem fit per hanc passionem sentiens non sensibile.

Iuxta Græcorum sectionem hic incipit liber Tertius de Anima.

SVMMA QVINTA.

Non dari sextum sensum. Curq; non unum, sed plures habeamus sensus, redditur causa.

QVod autem non sit sensus alius præter quinque, dico autem hos, visum, auditum, olfactum, gustum, & tactū, ex his credet aliquis. si enim omnis cuius est sensus tactus, & nunc sensum habemus. omnis enim tangibilis in quantum tangibile passiones, tactu nobis sensibiles sunt. necesse est si quidem deficit aliquis sensus, & organum aliquod nobis deficere.

SOPH. *Nullum autem alium sensum extare præter illos quinq;, intelligo autem hos, uisum auditum, olfactum, gustatum, ex his crediderit quispiam. si enim oīs eius cuius est sensus tactus, nunc quoq; sensum habemus: omnes.n. rei tactilis ut tactilis est, passiones, tactu nobis sensibiles sunt: atq; necesse est, si deest aliquis sensus, sensorium quoque nobis deesse aliquod:*

Quoniam autem non est alius sensus præter istos quinq;, s. visus, auditus, & olfactus, & gustus, & tactus ex istis creditur. Quoniam, si omne, quod tactus potest sentire, possumus nos sentire. quoniam passiones tangibilis, secundum quòd est tabgibile, omnes sunt sensibiles à nobis per tactum. Et necesse est, si deficiat in nobis aliquis sen us, vt deficiat nobis aliquod sentiens.

128 Cùm compleuit sermonem de vnoquoque sensuum quinque existentium in animali perfecto, incœpit declarare ꝙ impossibile est inuenire animal habens sextum sensum, & d. Quomiam autē non est alius sensus, &c. i. quoniam autem impossibile est inuenire animal habens sensum sextum,

A sextum, præter istos sensus existentes in homine, & in animali perfecto ex istis demonstrationibus creditur. D. incœpit declarare hoc, & d. Quoniã si omne, quod tactus potest, &c. i. quoniam manifestũ est ꝙ omne, quod sensus tactus potest comprehendere ex sensibilibus, nos possumus cõprehendere: & nihil deficit nobis ex eis, quæ innata sunt comprehendi ab hoc sensu. & similiter de vnoquoq; sensuum, s. ꝙ non deficit nobis in aliquo animali habenti istum sensum, aliquod sensibilium, quæ innata sunt cõprehendi ab eo, ita ꝙ nullus potest dicere ꝙ potest inueniri aliquis tactus in animali, qui comprehendit tangibile, quod nos non possumus cõprehendere. Manifestum est enim per se ꝙ, omnes qualitates tangibiles, s̃m ꝙ sunt tangibiles, sunt sensibiles à nobis, & comprehensæ per tactum. & similiter est de qualitatibus visibilibus, & audibilibus, & olfactibilibus. Et cum posuit hunc sermonem quasi antecedens, induxit consequens. E. d. Et necesse est, si deficiat in nobis aliquis sensus, &c. i. &, cùm posuerimus ꝙ isti quinq; sensus non deficiunt nobis, nec in animali, in quo inuenitur B aliquid eorum, quæ innata sunt comprehendi ab istis sensibus, secundum ꝙ sunt isti sensus, necesse est, si deficit in nobis aliquis sensus, vt deficiat in nobis aliquod sentiens: cùm iam posuerimus ꝙ istis sensibus non deficit in nobis sentire aliquid eorum, quæ innata sunt sentiri. &, cùm ita sit, ille sensus, quẽ ponimus deficere cùm nõ deficit propter aliquem sensuum existentium in nobis, necesse est vt defectus eius sit propter hoc, quia à nobis deficit sensus sextus.

Manifestũ est ꝑ se ꝙ oẽs qualitates tãgibiles, s̃m ꝙ sunt tangibiles, sunt sensibiles a nobis, & cõprehensæ ꝑ tactũ & sĩlr ẽ de qualitatibus visibilibus, & audibilibus. & olfactibilib⁹

Et quæcunq; quidem ipsi tangentes sentimus tactu sensibilia sunt quem existimus habentes: quæcunq; vero per media, & nõ ipsa tangentes, simplicibus, dico autem vt aere & aqua. habent autem sic: vt si quidem per vnum plura sensibilia existẽtia, altera ab inuicem genere, necesse habentem huiusmodi sensitiuum, esse sensitiuũ vtrorumq;. vt si ex aere est sensitiuum, & est aer soni & co C loris. si vero plura eiusdem sint, vt coloris & aer & aqua. (vtraq; enim diaphana) & qui alterum ipsorum est habens solum, sentiet illud quod per vtraq;, aut ab ambobus.

Et quæcunque quidem ipsi tangentes sentimus, tactu sensibilia sunt quem habemus: quæ uero per intermedia, nec ipsa tangentes, simplicibus: dico autẽ ut aere & aqua. ita autem res habet: ut si per unum plura sentiri possunt genere inter se diuersa, necesse sit eũ qui eiusmodi habet sensorium, amborum sensitiuum esse: uerbi cuasa si ex aere sit sensorium, & aer sit & soni & coloris. quod si plura eiusdem sunt, ut coloris & aer & aqua, (ambo enim hæc, translucida sunt,) & qui alterũ duntaxat eorum habet, sentiet id quod per utrumq;.

Et omne, quod sentimus nos tangendo ipsum, est sensibile à nobis per tactum qui est in nobis. & omne, quod sentimus ꝑ media, non

non quia nos tangimus ipsum, est per simplicia. v.g. per aerē, aut D
per aquam. Et ita est, s. ꝙ si per vnū fiant sensibilia plura vno, quæ
differunt abinuicem in genere, necesse est habens istum sensum ꝙ
sentiat vtrūq;. v.g. ꝙ, si sentiens est ex aere, & aer est soni, & coloris. Et, si per plura vno sit vnum. v.g. color per aerem & aquam:
sunt enim æquales: manifestum est quòd habens vnum tantū sentit, quod sentit per vtrunq;.

129 Cùm declarauit ꝙ, si deficit in nobis aliquis sensus necesse ē vt deficiat aliquod sentiens: & etiam fuit manifestum ex hoc ꝙ, si deficit in nobis aliquod sentiens, necesse est vt deficiat in nobis aliquis sensus, qui differat in genere à sensibus istarum virtutum, cùm istis virtutibus nō deficit sentire aliquid ex eis, quæ innata sunt inueniri in eis. & ꝙ hæc duo conuertūtur, s. quorum vtrumlibet fuerit, erit alterum: &, si vnum auferatur, auferetur & reliquum: incœpit declarare ꝙ impossibile est sextam virtutem esse: quia impossibile est vt sit sentire extraneum in genere ab istis sensationibus. Et hoc declaratur tribus demonstrationibus. Quarum prima est accepta à mediis. Secunda ab instrumentis, quibus fit sentire. & causa data in his duabus demonstrationibus est quasi materialis. Tertia autem est accepta à sensibilibus ipsis: & est magis firma illis duabus, cùm causa accepta in ea sit finalis. Et incœpit à demonstratione, quæ est accepta à medio: sed tacuit quasdam propositiones, & conclusionem. Et ista demōstratio fundatur super propositiones. Quarum vna est, ꝙ † omne, quod sentit animal, aut sentit ipsum per contactum, aut mediante corpore extraneo. & omne, quod sentimus per contactum, aut sentimus ipsum mediante carne, aut per ipsam carnem, si fuerit instrumentum. Et hoc intēdebat, cùm dixit & omne, quod sentimus, &c. i. & omne, quod sentimus nō per contactum, sed mediante corpore extraneo, sentimus ipsum mediāte altero istorum duorum elementorum, aut vtroq;, s. aqua aut aere. & hoc intendebat cum d. & omne, quod sentimus per media, &c. i. &, cùm ita sit, sicut diximus, manifestum est ꝙ necessario sequitur ex hoc, ut omne habens sensum per carnem, aut per alterum istorum duorum elementorū, aut per vtrunq; non inuenitur ei de sensu, nisi illud, quod potest fieri per hæc duo, s. per carnem, aut per medium extraneum. omne igitur animal nō habet de sensibus, nisi qui possunt fieri per hæc duo, s. per carnem, aut per medium extraneum. Et, cùm declarauit ꝙ oē animal necesse est vt non sentiat nisi per carnem, aut per media, incœpit declarare quod sequitur ex hoc, ꝙ omne animal habens aliquod medium ex istis mediis, necesse est vt habeat de sensibilibus sensibilia, quibus seruit illud medium, & reddat ea non aliud, & d. Et ita est, s. ꝙ, si per vnum, &c. i. manifestū est ꝙ, cùm posuerimus ꝙ omne animal non sentit nisi per medium, quod est caro, aut aer, aut aqua, si per vnum istorum mediorum caderent sensibilia plura vno in genere, necesse est, vt omne animal sentiens per illud medium, non habeat de sensibilibus, nisi ea, quæ innata sunt reddi ab illo medio,

† Oē aīal vel sentit p cōtactū vel p mediū extraneū: sed si ē vera disiunctiua mēbra nō coincidūt sed oppositū patet 7 Ph. t. c. 12. & supra 1 hoc. 2. 113. 115. Vide cōtr. Zim.

Expō priæ ptis text⁹.

Expō secūę ptis text⁹.

Idē supra cō. 76.

Docum.

E

F

A dio,si duo duo,si tria tria. Et intendebat per hoc q; cum media sint determinata in numero.s.aut caro,aut aer,aut aqua:& sensibilia etiam, quæ reddũt ista media,sint etiam terminata in numero:necesse est vt virtutes sint secundum numerum istorum sensibilium,quæ reddunt media animalibus,quæ innata sunt sentire per hæc media.& manifestum est q; omne,quod redditur per carnem,est aut gustabile,aut tangibile.& omne, qđ redditur per aerem,aut aquam,aut per vtrunq;,est aut sonus, aut color, aut odor.omne igitur sentire est aut gustare,aut tangere, aut audire, aut videre,aut olfacere. D.d.Et si per plura vno sit,&c.i.&, si per plura vno medio sit vnum sensibile,vt color per aerem aut aquam, quæ sunt æquales in hoc,manifestum est q; animal habens alterum eorum sentit de sensibilibus,sicut quod habet vtrunq;.& intendebat per hoc q; animal,quod est in aqua,debet habere virtutes sensus secundum numerum virtutum sensus animalis,quod est in aere,& aĩalis,quod sentit in aqua,& in aere.

B Simplicium autem ex duobus his sensitiua solum sunt, ex aere & aqua.pupilla quidem enim aquæ;auditus vero aeris: olfactus autem horum alterius est.ignis autem aut nullius est:aut communis omnibus:nihil enim sine calore sensitiuum est . terra vero aut nullius est,aut in tactu maxime miscetur . vnde relinquitur nullũ esse sensitiuum extra aerem & aquam.

SOPH. *Simplicium autem ex his duobus sensoria tantummodo sunt, uidelicet ex aere & aqua:pupilla enim aquæ,auditus aeris, olfactus horum alterius est.ignis autem uel nullius , uel communis omnium est: nihil enim sine caliditate sensitiuum est.terra uero aut nullius, aut in tactu admixta præcipue est . Quapropter relinquitur nullum esse sensorium, præter aerem & aquam.*

C Et sensus ex simplicibus sunt ex aere: aut ex aqua . visus enim est ex aqua,& auditus ex aere,& olfactus ex altero istorum duorum.Ignis autem aut est nullius,aut est communis eis . quoniam nullum sentiens est extra calorem. Et terra aut est nullius eorum, aut proprie est admixta cum tactu.Remanet igitur q; non est sensus extra aquam,& aerem.

130 Hæc est demonstratio accepta ex instrumentis sensuum,& d. Et sensus ex simplicibus,&c.i.& instrumenta sensuum,quæ propter suam naturam attribuuntur elementis secundum dominium sunt tria tantum,s. instrumentum,quod est ex aere,s.auditus,vt declaratum fuit prius: & instrumẽtum,quod est ex aqua,s.visus:& tertium est,quod fit ex vtroq;,s. olfactus & d.In hoc sensu,quod fit ex altero istorum duorum,s. aut ex aqua, aut ex aere:quia animalia,quæ sunt in aqua,olfaciunt in aqua , sicut olfaciũt animalia,quæ sunt in aere,per aerem. D.d.Ignis autem,&c.i.igni autem aut

aut non attribuitur aliquis sensus hoc modo, aut attribuitur communi-
ter. apparet enim quod nullus sensus potest facere suam actionem cum infri-
gidatur: & hoc diminute demonstratur per quæ notat iterationem. & di-
xit hoc, quia respectus eius ad aliquid præter ignem est, sicut proportio
alicuius ad materiam: & proportio eius ad ignem est sicut proportio ali-
cuius ad suam formam. D.d. Et terra aut non est alicuius, &c.i. & terra
aut non attribuitur alicui instrumento instrumentorum istorum sen-
suum, cùm non videtur seruire sensibilibus aliquo modo: aut, si attri-
buitur, attribuitur carni: quia istud medium, aut istud instrumentum
indiget constitutione, & confirmatione: quapropter terra dominatur in
eo. Deinde.d. Remanet igitur quod non est sensus sextus extrinsecus ab aqua
& aere, cùm non sit corpus extrinsecum ab istis duobus corporibus. quia
impossibile est inuenire instrumentum sensus aut ex igne, aut ex terra: sed
tamen possibile est ex aqua, aut aere, aut vtroque. Et, cùm materiæ instru-
mentorum sensuum sint terminatæ in numero, necesse est, vt sensus sint
ita. si igitur esset sensus sextus, contingeret quintum elementum esse. sen-
sus enim, qui sunt ex aere, aut aqua sunt aut visus, aut auris, aut nasus.

Idē. 1. de Gene. 18. com.

Medium, aut īstrm tactus īdiget cōstōne, & con firmatiōe Idē ī c. 111 &. 2. de p. tibus aīalium. ca. 1. & 8.

Hæc autem & nunc quædam habent animalia. Omnes igitur sensus habentur à non imperfectis, neque orbatis. videtur enim & talpa sub pelle habens oculos.

SOPH. *Quæ nunc etiam nonnulla habent animalia: ergo omnes sensus habentur à non imperfectis neque mutilis. nam etiam talpa sub pelle habere oculos uidetur.*

Et hæc duo sunt modo in quibusdam animalibus: ita quod omnes sensus sunt distincti in eis, quæ non sunt diminuta, neque habent occasionem. Talpa.n. videtur habere oculos sub cute.

131 Et sensus attributi his duobus elementis non inueniuntur nisi in qui-
busdam animalibus, s. perfectis propter melius: adeo quòd propter solici-
tudinem naturę circa hoc, oportet vt omnes sensus sint distincti, existen-
tes in animali perfectę creationis, quod nō habet occasionem, & quod ab ani-
mali perfecto, vt homine, non deficit sensus. Talpa enim videtur habere
oculos sub cute, licet non videat. Et quasi intendit per hoc quod, si sensus sex
tus esset, oporteret vt inueniretur in homine, qui est completissimum ani
malium. esset enim necessario propter melius. & hoc est manifestum de
solicitudine naturæ in dando sensus animalibus: adeo quod propter hoc de-
dit Talpæ oculos, & cooperit eos cutæ, cum nō indigeat eis in maiori par-
te suæ operationis, cum hoc, quod materia eius non posset plus recipere. &, si
posset, forte esset superfluum.

Qđo solicitetur nā circa ista. vide. 12. Met. c 37.

Quare si non aliquid alterum est corpus & passio quæ nullius est eorum quæ sunt hic corporum, neque vnus vtique deficiet sensus.

Quare

A *Quare si non est aliud quidpiam corpus & passio, quæ nullius sit corporum eorum quæ hic sunt, utiq; nullum sensum deesse censendum est.*

Oportet igitur, si nō est aliud corpus, aut passio, quæ nō est alicuius corporū, quæ sunt apud nos, vt nō deficiat aliquis sensus.

132 Hæc est Tertia demonstratio, & deficit præcedens. & syllogismus sic componitur perfecte. Et, si sextus sensus sit, necesse est corpus sensibile eē aliud ab omnibus corporibus sensibilibus, quæ sentiunt quinq; sensus, & passionem eius, & qualitatem, quam sentiens reciperet à sensibilibus, vt qualificet per eam aliam ab istis qualitatibus: sed nullum corpus sensibile est aliud ab istis corporibus sensibilibus, neq; passio extra istas passiones: ergo nullus sensus est extra hos sensus quinq;.

At vero neq; communium potest esse sensitiuum aliquod proprium quæ vnoquoq; sensu sentimus non secundum accidens: vt motus, status figuræ, magnitudinis, numeri vnius. hæc enim omnia motu sentimus: vt magnitudinem motu. quare & figuram. magnitudo enim quædam & figura est. quiescens autem in eo quòd nō mouetur. numerus vero negatione cōtinui. & propriis, vnusquisq; enim vnū sentit sensus.

B

Neq; uero communium potest esse sensorium aliquod proprium quæ unoquoq; sensu sentimus per accidens, ut motus, status, figuræ, magnitudinis, numeri, unius. Hæc enim omnia motu sentimus, ut magnitudinem motu: quare etiam figuram. nam figura quoq; magnitudo quædā est. quod autem quiescit, eo quòd non moueatur. numerus uero negatione continui, & propriis. nam unusquisq; sensus unum sentit.

C Etetiam impossibile est vt aliud sentiens sit communibus, quę sentimus, nisi per vnum quinq; sensuum accidentaliter. verbi gratia motui, & quieti, & figuræ, & quantitati, & numero. Omnia enim ista sentiuntur per motum, verbi gratia quantitas per motum. quapropter figura etiam. figura enim est aliqua quantitas. quies autem non per motum. numerus vero per negationem cōtinui, & per eius proprietates vnusquisq; sensuum sentit vnum.

133 Et etiam impossibile est aliud sentiens esse à quinq; sensibus, ita q́ sensibile eius sit aliquod vnum sensibilium communium, sub quibus sunt sensibilia propria vnicuiq; sensuum quinq;, nisi sensibilia essent communia vnicuiq; sensuum accidentaliter. & d. hoc, quia, si essent eis accidentaliter, contingeret vt essent alicui sensui essentialiter. quod enim inuenitur alicui accidentaliter, debet inueniri alii essentialiter. D. d. v. g. motui, & c. i. & sensibilia communia non sunt comprehēsa à quinq; sensibus accidentaliter,

Quod fuenit alicui accñtalr, di inueni ri alij eēn tialr. Idē 4.phy.43.

Sed uide oppositũ 2. phy. cõ. 48. Idem 8. cõ. 65. Vide cõr Zim.

taliter, v.g. motus, & quies, & figura, & quantitas, & numerus. omnia enim ista sentiuntur à quinq; sensibus per aliam motionem, & passionem. & quod est ita, necesse est vt sit essentialiter. D.d. ver. g. quantitas, &c. i. v.g. quantitas. sensus enim innati sunt comprehendere eam per aliquam passionem, & motus. & similiter est de figura. figura enim est quantitas cum aliqua qualitate. D.d. quies autem non per motum, &c. i. comprehensio autem quietis est per comprehensionem priuationis motus. cùm enim comprehenderint motum essentialiter, comprehendunt priuationẽ eius essentialiter, s. quietem. Comprehẽsio vero numeri, & multitudinis à sensibus est per comprehensionem priuationis continui, quod est magnitudo: & iam declaratum est ꝙ continuum comprehenditur essentialiter: ergo & sua priuatio comprehenditur essentialiter. D

Si habitus cõprehẽditur eẽntialiter, et priuatio. Sed vide opp. 8. c. 120. Vide cõt. Zim.

Quare manifestum est quoniam impossibile est cuiuslibet sensum proprium esse horum, vt motus. Sic enim erit sicut nunc visu dulce sentimus. Hoc autem quoniam amborum habentes existimus sensum, quo quum coinciderit, cognoscimus: si vero non, nequaquam vtiꝗ, sed aut secundũ accidens sentiebamus: vt Cleonis filium: non quia Cleonis filius est, sed quoniam albus: huic autem accidit Cleonis filius eẽ. Communium autem habemus iam sensum communem non secundum accidens. non igitur est proprius. nequaquam enim vtiꝗ; sentiremus, sed aut sic sicut dictum est Cleonis filium nos videre. Ad inuicem enim propria secundũ accidens sentiunt sensus: non secundum ꝙ ipsi sunt: sed secundum ꝙ vnus: cum simul fiat sensus in eodem, vt cholera quod amara & rubicunda. non enim alterius dicere, ꝙ ambo vnũ. propter quod & decipitur: & si sit rubicundum choleram opinatur esse. E

SOPH.

In græco textu ẽ particula ꝙ quã simplicius interpretatur pro χαθ' ὅ idest quã ob cãm.

Quare perspicuum est fieri non posse ut cuiuslibet horum proprius sit sensus, ut motus: nam hoc modo perinde fuerit, atq; nunc uisu dulce sentimus: quod eò fit, quia amborum habemus sensum, quo cum concurrunt, cognoscimus. alioquin haudquaq; nisi per accidens sentiremus: ut Cleonis filium, non quod Cleonis filius sed quod albus, cui sanè accidit filio esse Cleonis: at uero communium habemus iam sensum communem, non per accidens. non igitur est proprius: nequaquam enim sentiremus, nisi quo pacto diximus nos cleonis uidere filium. alter porrò alterius propria per accidens sentiunt sensus, nõ quatenus ipsi, sed quatenus unus, cum simul factus fuerit sensus in eodem: exempli gratia bilem esse amaram & flauam: neque enim alterius est dicere, ambo hæc esse unum, quo fit ut decipiatur: & si flauum fuerit, bilem esse opinatur. F

Manifestum

A Manifestum igitur est ꝙ impossibile est vt sensus instrumentũ sit proprium alicui istorum, verbi gratia, motui. esset enim sicut nos modo sentimus dulce per visum. & hoc est, quia est in nobis sensus, in quo est vtrunq;: &, cùm sint ambo coniuncta, scit ea ut, si non esset ita, non sentiremus ipsum, nisi accidentaliter, v.g. filium Socratis. nos enim non sentimus filium Socratis, sed album. & cõtingit huic ꝙ fuit filius Socratis. Communia autem habẽt sensum communem, non accidentaliter. non igitur habent sensum proprium. &, nisi hoc esset, non sentiremus ea omnino, nisi sic, sicut diximus ꝙ nos videmus filium Socratis. Et sensus quidam non sentit sensibilia quorundam nisi accidentaliter. & non est vnius, cũ sensus fuerit insimul in eodem. v.g. cholera. n. est amara, & citrina, iudicium, quod vtrunq; est eiusdem, nõ est alterius. & ideo cadit error, ita ꝙ citrinum existimatur esse cholera.

B

134 Et, cùm declaratum est ꝙ communia sensibilia comprehendiuntur à quinq; sensibus essentialiter, manifestum est ꝙ impossibile est sensum proprium esse alicuius istorum sensibilium communiũ, v.g. motus, aut quãtitas. quoniam, si ita esset, tunc sentiremus motum, aut sibi similes de sensibilibus communibus, non per se, sed per medium: sicut comprehẽdimus per visum hoc esse dulce mediante colore. D.d. & hoc est, quia est in nobis sensus, &c. i. & accidit nobis talis comprehensio. f. iudicare per aliquem sensum super sensibile alterius sensus: quia contingit ꝙ illi duo sensus fuerint coniuncti in comprehendendo illa duo sensibilia ex eodem aliquo tẽpore. &, cum post hæc acciderit vt comprehendamus per alterum duorũ sensuum alterum sensibile, ex eadem re iudicabimus per illum sensum sũ C per sensibile alterius per coniunctionem præcedentem. v.g. quoniam nos non scimus per visum ꝙ hoc est dulce, nisi prius acciderit nobis in aliquo tempore quod comprehendimus per visum ꝙ, mel est citrinum, & per gustum esse dulce. cum igitur secundo sentiemus ipsum per solum visum eẽ citrinum, statim comprehendemus ipsum esse dulce, & mel. D.d. Et, si non esset ita, &c. i. &, si non esset concessum à nobis ꝙ, si vnum istorũ sensibilium communium haberet sensum proprium, contingeret vt sentirẽ ea, esset sicut sentire per visum ꝙ hoc est dulce, necesse esset vt sentire ea esset de genere sensus, qui proprie dicitur accidentaliter. v.g. sentire per visum ꝙ iste est filius Socratis: quia sentiremus ipsum esse album: quia accidit ꝙ filius Socratis fuit albus. D.d. Communia autem habent sensum communem, &c. i. &, cum declaratum est ꝙ, si aliquod sensibilium communium haberet sensum proprium, tunc sentiretur à nobis accidentaliter: quemadmodum sentimus per visum, istum esse filium Socratis, quia est albus: aut quemadmodum iudicamus hoc esse dulce, quia est citrinũ. Hæc enim duo sunt duo modi accidẽtaliter: & iam declaratum est ꝙ sensibilia communia comprehenduntur essentialiter: ergo nullum sensibilium

lium communium habet sensum proprium. quoniam, si haberēt sensum D
proprium, tunc sentiretur, aut sicut sentimus per visum istum filium Socratis, aut sicut quidam sensus sentit sensibile propriū cuiusdam. Et iste modus est etiam accidentalis. sed differt à primo modo, qui simpliciter dicitur accidentalis, & est comprehendere per visum istum esse filium Socratis: licet vterq; numeratus sit accidentalis. differunt scilicet in hoc: quia comprehendere per visum hoc esse dulce, fuit, quia cum visu fuit coniuncta in eadem re virtus vnius generis virtute visus. s. sensus gustus. Iudicare autem per visum istum esse filium Socratis accidit, quia in alio tempore fuit coniuncta cum visu alia virtus à virtute* visus. virtus enim qua cō prehendimus istum esse Socratem, aut filium Socratis, superior est ad virtutem sensus. & ideo iste modus videtur magis accidentalis, quā secūdus. vnde simpliciter dixit ipsum esse accidentalem, & non secundum. D. d. & non est vnius, &c. i. & iudicium non est vnius virtutis, † quando duo sensus fuerint coniuncti ad iudicandum super eandem rem ipsam esse eādem. sed illud iudicium est vtriusq; sensus, non alterius sensus ab eis: sicut E existimare potest aliquis. sed, si dicitur vnus ex hoc modo, dicitur accidētaliter. D. d. v. g. cholera, &c. i. v. g. hoc esse choleram, quia est amarum citrinum. iudicare. n. ꝙ hæc duo sunt eiusdem, s. choleræ, non est alterius virtutis ab his duabus. &, quia iudicium super hanc rem eē vnam est duarum virtutum non vnius, accidit ei error in iudicando aliquid non choleram esse choleram, quia citrinum.

Virt⁹, qua cōprehendim⁹ istū eē Socratē aut filiū Socratis, supior est ad virtutē sēsus. Sed vide opp. ī com. 63. Vide cōt. Zim.

† Qñ duo sensus fuerint cōiūcti ad iudicādū sup eādē rem ipsam eē eādem, illud iudiciū est vtriusq; sensus, nō alterius sensus ab eis. oppo. ī cō. 146. & t. Vide cōt. Zim.

* al. sensus

Inquiret autem aliquis cuius causa plures habemus sensus, sed non vnum solum. aut quatenus minus lateant consequentia & communia, vt motus, & magnitudo, & numerus. si enim esset visus solus & ipse albi, laterent vtiꝗ magis, & viderentur idem esse omnia, propter id ꝙ consequuntur se ad inuicem simul color, & magnitudo. nunc autem quoniam in alio sensibili cōmunia sunt, manifestum facit ꝙ aliud quiddam vnumquodꝗ ipsorum est. F

SOPH.

Verum quærat aliquis cur plures sensus & non unum solum habeamus? an ne lateant consequentia & communia, ut motus, magnitudo numerus. nam si uisus esset solus, isq; albi, laterent magis atq; idem esse cuncta uiderentur: propterea quod simul se mutuo sequuntur color & magnitudo: at quia quæ sunt communia in alio sunt sensibili, res indicat aliud quidpiam esse eorum unumquodq;.

Et debet homo perscrutari, quare habemus sensus plures vno, & non vnum tantum. Dicamus igitur, vt non ignoremus consequentia communia, vt motum, & quantitatem, & numerū. Quoniam, si haberemus solum visum, tunc ipse visus esset magis dignus, vt ignoraret album, adeo vt existimaret hæc esse omnia. color

A lor enim & quantitas consequuntur adinuicem insimul. modo autem, quia communia sunt sensibilia ab aliquo, manifestatur quòd quodlibet eorum est aliud.

135 Vult dare causam, propter quam hæc sensibilia cõia non comprehenduntur ab vno sensu, & d. Et debet homo perscrutari, &c. i. debet homo perscrutari, quare hæc sensibilia coĩa cõprehendũtur à pluribus sensibus vno, & nõ cõprehenduntur ab vno. D. d. rationẽ, & dixit, Dicamus igitur, vt non ignoremus, &c. i. vt non ignoremus alietatem sensibiliũ cõium à sensibilibus propriis. D. d. Quoniam, si haberemus solum visum, &c. i. & hoc esset necesse. q̃m, si poneremus ꝙ solus uisus comprehendit ista, & ꝙ ipse solus est in nobis in hac intentione, tunc accideret visui vt ignoraret, & non distingueret album ab aliquo: adeo ꝙ existimaret colorem, & quantitatem, & figuram eandem esse. & hoc accideret ei, eò ꝙ color, & quantitas consequuntur sibi adinuicem, s. ꝙ color non inuenitur nisi in superfi-
B cie, & superficies in corpore. D. d. modo aũt quia cõia, &c. i. modo autem, quia videmus ꝙ cõia, vt quantitas, & magnitudo comprehenduntur per alium sensum à uisu. Secundum hoc igitur est intelligendus suus sermo in hoc loco, non secundum ꝙ sonant verba eius superficietenus, secundũ ꝙ loquitur: vt quare sensus sint plures vno. causa. n. formalis in hoc manifesta est, s. multitudo sensibilium. & hoc iam dictum est. & causa finalis est perscrutanda post in fine istius libri, Docum̃. 3. de A ĩa a t. c. 59. vsque ĩ finẽ.

SVMMA SEXTA.

Quæstio, an eodem, quo sentimus sensu, etiam sentire nos percipiamus: Sensusq;, quem communem appellamus, explanatio.

QVoniam autem sentimus quod videmus & audimus, necesse est visu sentire quia videt, aut altero: si autem altero, aut ipso erit quod videt, aut altero: sed idẽ erit visus &
C subiecti coloris. quare aut duo eiusdẽ erit: aut idẽ eiusdẽ. Amplius autem si & alter sit sensus visus, aut in infinitum procedit: aut aliquis ipse sui ipsius erit iudex: quare in primo hoc faciendum est.

101 H. *Quoniam autem sentimus nos uidere & audire, necesse est aut uisu sentiat se uidere, aut alio: sed idem etiam erit uisus & subiecti coloris. Quamobrem aut duo eiusdem erunt, aut ipse sui ipsius. Præterea si etiã alius sensus sit uisus, aut in infinitum procedet: aut ipse erit sui ipsius: itaq; in primo illo hoc faciendum est.*

Et, quia sentimus nos videre, & audire, necesse est quòd sentire quòd nos videmus, aut est per hunc sensum, aut per aliud. Sed illud erit visus, & coloris subiecti: aut duo eiusdem, aut idem sui. Et etiam, si sensus visionis sit alius, aut erunt hæc in infinitũ, aut erit idem sui, necesse est igitur hoc facere primo.

Cùm cõpleuit sermonẽ de quinq; sensibus, & declarauit sextũ sensum non esse, incœpit declarare ꝙ isti quinq; habent virtutem cõem. Et incœpit prius dubitare secundũ suã consuetudinem: & d. Et, quia sentimus nos videre, &c.i. nos, quia videmus & sentimus nos videre, & audimus, & sentimus nos audire, & sic in vnoquoq; sensuum, necesse est vt hoc fiat per virtutem visus, aut per aliam virtutẽ. D.d. Sed illud erit visus, & coloris, &c.i. sed si hoc, s. sentire nos videre fuerit alterius sensus à visu, contin get vt ille sensus habeat duplicem cõprehensionẽ. cõprehendit.n. visum cõprehendere, & cõprehendit colorẽ, quẽ visus cõprehendit. impoſe.n. est vt cõprehendat visum cõprehendere colorẽ, nisi etiam ipse cõprehendat colorẽ. D.d. aut duo eiusdem, aut idem sui. i. sequitur igitur ex hoc alterum duorum. qm̃, si posuerimus duas uirtutes esse, continget vt duo sensus sint eiusdem intentionis, sensus scilicet qui sentit eam, & sensus qui sen tit ꝙ ille sensus sentit eam. vterq;.n. sentit illam. aut ponemus ꝙ idem sen sus sentit seipsum, ita ꝙ agens est patiens. quod impossibile est D.d. Et ẽt, si sensus visionis. &c.i. et, si posuerimus duas uirtutes esse, s. ꝙ sensus, qui comprehendit nos videre, est alius ab eo, qui videt, continget etiam in illo sensus, quod contingit in primo. necesse est igitur vt habeat duplicem comprehensionem, s. comprehensionem sui primi subiecti, quod sentit, & comprehensionem, quam comprehendit. &, si etiam posuerimus hoc duarũ virtutũ, continget in tertia quod contingit in secunda: & sic in infi nitũ. quod est impoſe. quapropter necesse est nobis ponere eãdẽ virtutẽ, quæ cõprehendat vtrũq;, s. suũ primũ subiectũ. & quod cõprehẽdat illud, quod ipse cõprehendit. &, cũ necesse est abscindere infinitum, melius est hoc facere in primo, & ponere ꝙ per eandem uirtutẽ cõprehendimus colorẽ, & cõprehendimus ꝙ cõprehendimus ipsum. quod.n. contingit nobis posterius, faciendum est prius. & hoc intendebat, cùm dixit, necesse est igitur hoc facere primo, aut ponere ꝙ idem patitur à se, & cõprehẽdit se. D E

Habet autem dubitationem, si enim visu sentire, videre est. videtur autem color, aut habens hunc. si videbit aliquis quod est vi dens, & colorem habebit primum videns. F

SOPH. *Sed ambiges: nam si uisu sentire est uidere: uidetur uero color, uel quod est colore præditum: si quis uidebit id quod uidet, etiam colorem id habebit quod uidet primum.*

Et in hoc est quæstio. Et est, quoniam, si visio est sentire per visum. & videre colorem, & homo non videt illud, quod habet colo rem, nisi quando videt aliquid, continget vt illud, quod videt pri mo, habeat etiam colorem.

D. sed iste sermo habet quæstionem, s. ponere ꝙ per eandem virtutem comprehendimus colorem, & comprehendimus nos comprehendere co lorem. quoniam, si visio est sentire per uisum, & uisus cõprehendit colo-

rem

A rem, & homo non videt ipsum uidere colorē, nisi quando videt aliquid, continget ut illud, quod primo videt, quando iudicat ipsum videre, habeat etiam colorem. & intendebat per hoc q̄, si necesse est ut omne comprehensibile à uisu sit coloratum, & uisus comprehendit comprehensionem coloris: ergo contingit ex hoc vt ipsa comprehensio sit colorata. quod est impoßibile.

Manifestum est igitur quoniam non est vnum, visu sentire. Etenim quum non videmus, visu discernimus & tenebras & lumē, sed non similiter. Amplius autem & videns tanquam coloratum est. sensitiuum enim susceptiuum est sensibilis sine materia vnunquodque. vnde abeuntibus sensibilibus insunt sensus & phantasiæ quibus sentiunt. Sēsibilis autem actus & sensus, idem est & vnus: esse autem ipsorum nō idem: dico autem vt sonus secundū actū, & auditus secundum actum. Est enim auditum habentia non audire, & habens sonum non semper sonat: cum autem operetur posB sibile audire, & sonet possibile sonare, tunc secundum actum auditus simul fit, & secundum actum sonus. quorū dicet vtique aliquis hoc quidem esse auditionem, hoc vero sonationem.

IOAN. *Perspicuum igitur est uisu sentire, non esse unum. etenim cum non uidemus, uisu tenebras lumenque discernimus, sed non eodem modo. Quin & id ipsum quod uidet quodammodo coloratum est: nam sensorium quodque capax est sensibilis sine materia. idcirco uel amotis sensibilibus insunt sensus phantasiæque in sensoriis. Actus porrò sensibilis & sensus idem est & unus, esse autem ipsis non idem: uerbi causa, actu sonus actuque auditus. fieri enim potest, ut auditum quis habeat, nec audiat: & quod sonum habet, non semper sonat. cum autem operatur id quod poC test audire, sonatque quod sonare potest, tūc actu auditus simul fit, actúque sonus. quorū dixerit aliquis, alterum, auditionem: alterū, sonationē esse.*

Dicamus igitur q̄ manifestum est q̄ sentire per visum non est num. iudicamus enim per visum nos, non videndo, obscuritatē, & lucem, sed non eodem modo. Et etiam videns est quasi coloratum. sentiens enim recipit sensibile extra materiā, quidlibet quodlibet. & ideo, cum fuerint sensibilia abstracta erunt sensus, & imaginationes existentes. Et actio sensibilis & sensus eadem est: in esse autem nō sunt eadem in eis. v.g. sonus, qui est in actu, & auditus qui est in actu. possibile est enim vt aliquis habeat auditū, sed nō audiat, & vt aliquid habeat sonum, sed non semper sonet. cùm autem fecerit illud, quod est in sua potentia, vt audiat, & sonauerit illud, quod est in potentia sua, vt sonet, tunc erunt insimul auditus

& sonus. & potest aliquis dicere ꝙ primum istorum est audire, & D
secundum est sonare.

138 Cùm dedit sermonem dubitatiuum, incœpit dissoluere eum, & d. Dicamus igitur quòd manifestum est quòd sentire, &c.i. Dicamus igitur quòd manifestum est quòd sentire per uisum, non est eiusdē intentionis, ita quòd consequitur ex eo vt omne comprehensibile à uisu sit coloratū. D.d. iudicamus enim per uisum, &c. idest & signum eius est, quòd nos iudicamus per uisum, non uidendo coloratū, cum iudicamus obscuritatē esse obscuritatem, & lucem esse lucem: sed neutrum habet colorem. sed non eodem modo iudicamus per visum obscuritatē, & lucem. iudicamus enim lucem per se, & obscuritatem, quia est priuatio lucis. Et, cùm dedit hunc modum dissolutionis, dedit secundam dissolutionem quæstioni, dicenti ꝙ visio debet esse colorata, si uirtus visibilis comprehendit visionem, & dixit. Et etiam videns est quasi coloratum, &c. idest, & etiā possumus concedere visionem esse colorem. videns enim quando comprehendit colorem, efficitur quasi coloratū quoquo modo. Et causa in hoc E est, quia sentiēs recipit sensibile, & assimilatur ei. visus itaq; recipit colorē, quem recipit corpus extra animam. sed differunt in hoc, ꝙ receptio sentientis est non materialis, & receptio corporis extra animam, est materialis. D.d. quidlibet quodlibet. i. sentiens enim recipit sensibile nō materialiter, quilibet sensuum quodlibet sensibilium. &, quia sensus recipiunt sensibilia quoquo modo, dicuntur etiam de eis quoquo modo. D.d. & ideo, cùm fuerint sensibilia abstracta, &c.i. &, quia sensus recipiunt sensibilia extra materiam, ideo, quando sensibilia fuerint abstracta à materia, efficiuntur ex sensibilibus sensus, & imaginationes non colores sensibiles, neq; sapores, neque aliæ qualitatum sensibilium, quæ sunt extra animam in materia. D.d. Et actio sensibilis, & sensus, &c. idest & actio sensibilis extra animam in mouendo sentiens, & actio sensus, qui est in sentiente, scilicet qualitas, qua sentiens qualitatur in mouendo etiam virtutem visionis, est eadem actio: licet modus esse sensibilis extra animam differat à modo F sui esse in sentiente. verbi gratia ꝙ sonus, qui est in actu extra animam, ita mouet instrumentum auditus, sicut auditus, qui est in actu, mouet virtutem auditus. & similiter dispositio coloris in mouendo videntē est sicut dispositio qualitatis, quæ prouenit in vidente à colore in mouendo virtutem visibilem. D. dicit, possibile est enim vt aliquis habeat auditum &c. idest & hoc fuit ita, ꝙ possibile est, vt aliquis habeat auditum in potētia, sicut habet sonum in potentia: & vt habeat sonum in actu, sicut habet auditum in actu. et, cùm habuerit auditum in actu, habebit comprehensionem auditus in actu, idest comprehensionem ꝙ audit. & dixit, possibile est enim dicere ꝙ aliquis habet auditum, & habet sonum, licet non semper sonet, propter hoc, quia sunt sicut in potentia.

Si igitur est motus & actio & passio in eo quod agitur, necesse est & sonum & auditum qui secundum actum, in eo quod est ſm potentiam

A potentiam esse:actiui enim & motiui actus in patiente fit. vnde non necesse est, mouens moueri. sonatiui quidem igitur actus, sonus, aut sonatio est. auditiui autem auditus aut auditio. dupliciter enim auditus, & dupliciter sonus.

10 PH. *Si igitur motus & actio & passio in eo quod mouetur est, necesse est & sonũ & auditum qui actu est, in eo esse qui est potentia: actiui.n. & motiui operatio in patiente fit. quamobrẽ necesse non est ut id quod mouet, moueatur. actus igitur sonatiui sonus est aut sonatio: auditiui, auditus aut auditio: duplex enim est auditus, ac duplex sonus.*

Et, si actio, & motus sint in passiuo, necesse est vt sonus, & auditus, qui sunt in actu sint in eo, quod est in potentia. actio enim agẽtis, & mouentis sunt in patiente. ideo non est necesse vt moueatur quod mouet. Et actio sonantis aut est sonus, aut sonare. & actio audiẽtis aut est auditus, aut est audire. auditus enim est duobus modis, & sonus est duobus modis.

B

139 Cùm posuit ꝙ actio sentientis & sensibilis est eadem, licet differant in esse, incœpit declarare hoc ex rebus vniuersalibus prædictis, & d. Et, si actio, & motus, &c. idest, & si necesse est vt omnis actio: quę prouenit ab agente, & omnis motus, qui prouenit à mouente non inueniantur nisi in re patiente, & mota: sensus autem patiuntur à sensibilibus, & sensibilia agunt in eos: necesse est ut actio sensibilis sit in ipso sentiente, quod est in potentia * sensibile. sonus itaq;, & auditus, qui sunt in actu, sunt in eo, quod est in potentia sonans, s. percussum: & quod est in potentia audiẽs, s. sensus audiẽs. D.d. ideo non est necesse ut moueat quod mouet. i. &, quia motus est in patiẽte, & nõ in agente, non est necesse vt omne agens sit patiens, vt declaratum est in sermonibus vniuersalibus. & induxit omne hoc ad declarandũ ꝙ sensus mouent uirtutes, sicut sensibilia, quæ sunt extra animam, mouent sensus. D. d. & sonus est duobus modis, &c. i. & fuit necesse ꝙ ita esset de sono, sicut de auditu, s. ꝙ eodẽ modo mouent, & ꝙ actio sit in recipiente, non in agente, propter hoc, ꝙ utrunq; inuenitur duobus modis, modo in potentia, & modo in actu.

*a. l. sentiens.

C

Eadem autem ratio in aliis sensibus & sensibilibus est. sicut enim actio & passio in patiente, sed non in agente: sic sensibilis actus & sensitiui in sensitiuo est. Sed in quibusdam quidem & nominatum est: ut auditio & sonatio: in quibusdam autem non nominatum est alterum, visio enim dicitur uisus actus: quæ uero est coloris innominatum est, & gustatiui gustus est: humoris autẽ non nominatum est.

80 PH. *Eadem est in cæteris sensibus ac sensibilibus ratio: ut enim actio & passio in patiente ẽ, nõ in agẽte: sic & rei sensibilis actio in sensitiuo. uerum in nonnullis nomina quoq; sunt indita, ut sonatio & auditio: in non*

nullis, alterum caret nomine: uisio namq; dicitur uisus actio, coloris uero caret nomine: sic gustatiui gustatio, saporis uero uacat nomine. D

Et iste idē sermo est de aliis sensibus, & aliis sensibilibus. Quē admodum enim actio & passio sunt in patiente non in agente, ita actio sensuum & sensibilium sunt in sentiente. Sed in quibusdam habent nomina, vt sonare, & audire. in quibusdam autem alterū non habet nomen. actio enim uisus dicitur visio. actio autem coloris non habet nomen in lingua Græca.

140 Et iste idem sermo, quem diximus in sono, & auditu, s. q actio eorum est in patiente, est de alijs sensibilibus. D. iterauit propositionem, à qua incœpit hanc declarationem, & dixit. Quemadmodum.n. actio, & passio, &c.i. & causa in hoc est. qm̄, sicut passio, & actio sunt in patiente non in agente, ita actio sensuum & sensibilium sunt in primo sentiente: cū sensibilia sint uirtutes agentes, sensus autem agentes & patientes: primū autē sentiens est patiens tantū. Et, quia hoc latet, s. sensibilia esse virtutes agentes, & sensus esse patientes propter nominationem: plura.n. sensibilia carent nominibus, fm q sunt agentia: & nomina pluriū eorū passiua sunt in figura nominum virtutum agentium, dixit. Sed in quibusdam habent nomina, &c.i. sed in quibusdā sensibus ponebantur nomina actioni ipsius sensibilis, & passioni vtriusq; sentientis, v.g. sonare, & audire. sonare enim est actio soni: audire autem est passio auditum sentientis. & in quibusdam alterum eorum caret nomine, v.g. in visu. passio enim visus habet nomen, & est videre: licet sit in figura nominis agentis. actio enim sui sensibilis, quod est color, caret nomine in Græca lingua. Et dico q in Arabica actiones habituū sensuū prouenientiū in eis à sensibilibus in primas virtutes sentientes, non uidentur habere noīa in aliquo idiomate, cū hoc nō sciatur à vulgo. non.n. cōprehenduntur à sensu: nec in primo aspectu. E

Quoniam autem vnus est quidem actus sensibilis & sensitiui. esse autem alterum est, necesse est simul corrumpi & saluari sic dictum auditum, & sonum: & humorē igitur & gustum, & alia similiter. dicta autē secundum potentiam, non necesse est. F

SOPH. *Sed cum unus actus sit rei sensibilis ac sensitiuæ, esse autem diuersum, necesse est auditū qui hoc modo dicitur, & sonum, simul corrumpi seruariq; sic demum & saporem et gustatum, atq; itidem cætera. at uero quæ dicuntur potentia, haud est necesse.*

Et, quia actio sensibilis & sentientis est eadē, sed differūt in esse, necesse est vt insimul corrūpantur, & insimul saluentur, auditus, qui dicitur secundū hunc modū, & sonus, & similiter sapor & gustus, & alia. In eis autē, quæ dicuntur in potentia non est necesse.

141 Et, quia actio sensibilis eadem est cum actione sentientis, scilicet quòd habitus, qui ab eo prouenit in sentiente, est idem cum habitu, quo sensibi le

A le agit in vtroq; sentiente* in essentia & forma, licet differant in subiecto, necesse est vt corruptio duorum habituum sit insimul, & saluatio insimul, scilicet habitus, per quem sensibile est mouens in actu, postquam fuit in potentia, & habitus per quem sentiens est sentiens in actu, postquã fuit in potentia. Deinde d. auditus, qui dicitur secundum hunc modum, & sonus, &c. i. & hoc sequitur in sono, qui dicitur secundum hunc modũ, & ẽ sonus in actu. & similiter contingit in sapore, qui est in actu, & in gustu, qui est in actu, & in omnibus sensibus. In sensibili autem, quod est in potentia, & in sentiente, qui est in potentia, non sequitur, scilicet quòd, cùm alterum eorum corrumpitur, ꝙ reliquum corrũpatur: aut, quando unum fuerit, ut sit reliquum.

*a Co. legit i subiecto, licet differãt in eẽntia, & forma.

Sed priores philosophi hoc nõ bene dicebãt. nihil opinãtes, neque albũ, neque nigrũ, sine uisu esse: neque humorẽ sine gustu. sic quidẽ. n. dicebant recte: sic autẽ non recte. Dupliciter enim dicto sensu & sensibili: his quidem secundũ potentiã, illis vero secundũ B actũ: de his quidem accidit quod dictum est. sed in alteris nõ accidit. sed illi simpliciter dicebant, de dictis non simpliciter.

SOPH. *Sed prisci naturales authores non recte hoc asserebant, quippe cum nullum prorsus nec album nec nigrum sine uisu, nec saporem sine gustatu esse putarent. partim enim recte, partim non recte loquebantur. nam cum sensus & sensibile bifariam dicatur, tum potentia, tum actu: in his quidem fit quod diximus: in illis uero aliis non itẽ: At illi simpliciter loquebantur de iis quæ non simpliciter dicuntur.*

Sed Antiqui Naturales nõ bene dixerũt in hoc, cù existimauerũt ꝙ nihil est albũ, aut nigrũ absque visu, neq; sapor absq; gustu Hoc. n. est uerum vno modo, & alio modo non uerum. qm̃, quia C sensus, & sensibile dicuntur duobus modis, in potentia, & in actu, illud, quod fuit dictum sequitur in istis, in illis autem non. Sed illi dixerunt simpliciter ꝙ non dicitur simpliciter.

242 Sed Antiqui naturales non recte dixerunt in hac intentione. Dicebãt. n. ꝙ nullus est color sine visu, neque sapor sine gustu. & hoc dixerunt absolute, i. quia opinati fuerunt ꝙ sensibile, & sentiens sunt relatiua simpliciter: &, cùm alterum fuerit, reliquum erit: &, cùm alterum corrũpitur, reliquum corrumpetur. D. d. Hoc. n. est verũ vno modo, &c. i. & hoc, quod Antiqui dixerunt, est vno modo verum, & alio modo non uerum. sed sermo Antiquorũ sequitur in eis, quæ sunt in actu: sensus autẽ, & sensibile quandoq; dicuntur in potentia, & quandoq; in actu. in eis autem, quæ sunt in potentia, non sequitur, s. vt esse eorum, & corruptio sit semper insimul. Sed error Antiquorũ fuit in hoc, ꝙ locuti fuerunt absolute in eo, quod indiget determinatione.

Si autẽ symphonia vox quædã est: uox autẽ & auditus est sicut vnus: & est sicut nõ vnũ, aut idem. Proportio autẽ est simphonia,

necesse est & auditum ratione quandā esse: Et propter id corrumpit vnūquodq; excellēs graue & acutū, auditū: & in humoribus gustum: & in coloribus visum fortiter frigidum & opacum. & in olfactu fortis odor, & dulcis, & amarus: tanquā ratio quædam sit sensus: Vnde & delectabilia quidē sunt dū ducūtur syncera & mista entia ad rationem: ut acutum, aut dulce, aut salitum. delectabilia enim tunc. omnino autē quod mistū est, symphonia magis, quā acutū & graue. tactus autē calefactibile est & frigorabile: sed sensus ratio est. excellētia autē contristant, aut corrumpunt. D

SOPH. *Si igitur concentus uox quædam est: uox autem & auditus, partim unum, partim non unum aut non idem sunt: concentusq; est ratio, necesse est & auditum rationem esse quandam: & proinde unumquodq; modum excedens, tum graue, tum acutum, corrumpit auditum: itemq; in saporibus gustatum, & in coloribus uisum quod ualde splendidum, quodq; tenebrosum est: & in odoratu uehemens odor, tam dulcis quam amarus: ut pote cum sensus ratio quædam sit. ideoq; iucunda sunt, cum syncera et non mista rediguntur ad rationem: ut acutum, aut dulce, aut salsum: tunc enim iucunda sunt. deniq; mixtum magis est concentus, quàm acutū & graue: tactui autē, calidū, aut frigidum: sensus autē est ratio. cū autē modū excedunt, aut corrūpunt, aut molestia afficiunt.* E

a.l. qd calescere & frigescere potest

Si igitur consonantia est sonus, & sonus, & auditus sunt quasi idē, & consonantia est proportio, necesse est etiā vt, auditus sit aliqua proportio. Et ideo corrūpitur quodlibet, quādo auditus fuerit intensus, s. aut acutus, aut grauis. & similiter in saporibus corrūpitur gustus. & in coloribus corrūpitur visus à luce intensa, & obscuritate. & olfactus ab odore forti, & dulci, & amaro: quia sensus est aliqua proportio. Et propter hoc acetosum, & dulce, & salsum, quādo fuerint posita cum simili, essendo pura, nō admixta, tunc erunt delectabilia. Et vniuersaliter admixta sunt magis digna vt sint consonantia, quā acutū, & graue. Et in tactu possibile est vt calefiat & infrigidetur. & sensus est similis proportio. &, cùm fuerint intensa, nocebunt, & corrumpent. F

143 Dū posuit q̄ sēsus, q̄ ē in actu, ē quoquo mō relatiuus, incępit declarare hoc, & dare ex eo causas plurimū accidentiū in sensu, & dixit. Si igitur cōsonātia ē sonus, &c. i. si igit̄ neumata, vel nete cōsonātia in auditu, i. admixta mixtione delectabili fuerit son⁹: & son⁹ in actu ē auditus in actu: & cōsonātia, q̄ est in neumatibus vel nete, nō est nisi proportio tēperata inter extrema, s. inter sonū graue & acutū, q̄ dicunt̄ in respectu auditus, necesse est vt illud tēperamētū existēs inter ea, & ē cōsonātia, sit ipse auditus. cùm esse

A esse auditus in actu non est nisi in hac proportione, quæ est in temperantia. Et quia temperans & temperatum sunt relatiua, & esse auditus in actu naturale est in sono temperato, contingit q auditus & audibile erũt in capitulo relationis. Et dixit quòd, necesse est vt auditus sit aliqua proportio, & non d. proportio simpliciter. quia existimatur q ista proportio quamuis sit in capitulo relationis, tamẽ est proportio agens: & proportiones in eo q sunt proportiones non sunt agentes, sed in eo q qualitates. sensus igit numerantur in relatione vno modo, & in qualitate alio modo. & sic intelligitur. D. d. Et ideo corrumpitur quodlibet, &c. i. & propter hoc; quod diximus, accidit vt quilibet sensuũ corrumpatur, qñ ista proportio transmutabitur intense in exeundo ad alterum extremorum. v. g.* corruptio auditus apud sonum intensum in acuitate & grauitate & corruptio gustus apud saporem intensum, & corruptio visus apud lucem intensam, & obscuritatem intensam, & corruptio olfactus apud odores intensos. Et causa in hoc est q esse sensus naturalis est in proportione tẽperata. &, cũ illa proportio fuerit corrupta, corrũpet sensus, cũ ista proportio sit forma sensus queãdmodũ sanitas est in proportione terminata inter quatuor qualitates. &, cũ illa proportio corrupta fuerit, corrũpetur sanitas: cũ forma sanitatis sit in hac proportione temperata. D. d. Et propter hoc acetosum, &c. i. &, quia sensus est alia intentio & alia proportio, ideo acetosum & dulce, & salsum adiuncta ad suum simile, non admixta cum aliquo, erunt delectabilia, quoniam, cùm occurrent similibus, essendo pura, erũt delectabilia: tũc. n. erunt magis abstracta à materia. D d. Et vniuersaliter admixta sunt, &c. idest & vniuersaliter admixta ex contrarijs quæ sunt in vnoquoq; sensuũ, sunt magis digna, vt sint proportio ipsis contrariis. v. g. sonus, qui est iter acutũ & graue, magis dignus est, vt sit proportio, quàm acutus, & grauis. & similiter est de tactu cum calido & frigido, & humido & sicco: licet corpus tangens possit calefieri, & infrigidari e cõtrario alijs sensibus: & vt iam prædiximus temperamentum magis est dignum vt sit proportio, quam extrema.

Sẽsus nũerantur in relõne vno modo, & in qualitate alio modo. ex hoc p3 potẽtias aĩæ distingui realr ab anima.

Proportiones, in eo q proportiones, nõ sũ agẽtes, sed i eo q qualitates

* Idẽ. 3. d Anima. t cõ. 7.

B

C Vnusquisq; quidem igitur sensus subiecti sensibilis est: qui est in sensitiuo inquantum sensitiuum: & discernit subiecti sensibilis differentias: vt album quidẽ & nigrum, visus: dulce vero & amarum, gustus: Similiter autem se habet hoc & in alijs.

SOPH. *Sensus igitur quisq; subiecti sensibilis est. atq; ẽ in sensorio quatenus sensorium: discernitq; subiecti sensibilis differentias: vt album, & nigrũ, uisus: dulce & amarum, gustus: Pari modo res habet in cæteris.*

Et vnusquisq; sensuum est rei sensibilis subiectæ illi: & est existens in suo sentiente, sm quod est sentiens, & iudicat drias sensibilis sibi subiecti. v. g. visus album & nigrum: & gustus dulce & amarum, & sic de alijs.

Cùm

144 Cùm incœpit perscrutari de virtute, qua sentimus nos sentire, vtrum sit eadem cum virtute propria vnicuiq; sensui, an alia, dedit in primo sermonem, ex quo sequitur eam esse vnam, & post, alium, ex quo consequitur eam esse plures: deinde sermonem concludentem eam esse vnam, & dissolutionem, ex qua exiuit ad declarandum ꝙ sensus, & sensibile sunt vnum in actu, non diuersa: propter quod contingeret vt illud, quod iudicaret super ipsum sensum, esset aliud ab eo, quod iudicaret super ipsum sensibile. Et, cùm hoc fecit, reuersus est postea ad illam eandem perscrutationem, & d. Et vnusquisque sensuum, &c. idest manifestum est per se quòd vnusquisque sensuum iudicat suu m subiectum propriũ, quod est ei, secundum ꝙ est illud sentiens: & iudicat cum hoc differentias proprias, quæ sunt in illo subiecto proprio. v. g. quia visus iudicat colorem, qui est proprium subiectum ei, quod est ſm ꝙ est visus, & iudicat differentias contrarias existentes in eo. v. g. album & nigrum & media. & similiter auditus iudicat sonum, qui est suum subiectum, & graue & leue & media, quæ sunt differentiæ soni. D E

Quoniam autem & albũ & dulce, & vnunquodq; sensibilium ad unũquodq; discernimus quodam, & sentimus quia differunt, necesse est igitur sensu, sensibilia enim sunt.

SOPH. *Sed quia & album, & dulce, & unumquodque sensibilium cum unoquoque comparatum iudicamus aliquo, & differre sentimus, necesse sane est, sensu: sunt enim sensibilia.*

Et, quia iudicamus etiam album, & dulce, & vnumquodque sensibilium, comparando ea adinuicem. per quid igitur sentimus esse diuersa? necesse est quidem vt illud sit per sensum. sunt enim etiam sensibilia.

145 Et, cùm sensus comprehendit differentias contrarias, quæ sunt in subiectis proprijs vnicuiq; sensui, per quã igitur virtutẽ iudicamus istas esse diuersas, cùm fecerimus comparationem inter eas adinuicem? Apparet quidem ꝙ consequitur ex hoc sermone illud, quod à principio dictum est, & est ꝙ virtus, * qua visus iudicat album esse aliud à nigro, est alia à virtute visus. quemadmodum virtus, quæ iudicat ipsum videre, videtur alia à virtute visibili. differentia enim inter sensibilia est sensibilis. F

* a. l. quæ iudicat album esse aliud a dulci. Dria inter sensibilia ẽ sẽsibilis.

Quare & manifestum quoniam caro non est ultimũ sensitiuũ: necesse enim esset tangens ipsum discernens discernere. Neque utique separatis contingit discernere ꝙ alterum sit dulce ab albo. sed oportet uno quodam utraq; manifesta esse: sic enim & si hoc quidem ego, illud uero tu sentis, manifestum utique erit quoniam altera ad inuicem sunt. Oportet autem vnum dicere quoniam alterum. alterum enim dulce ab albo: dicit ergo idem: quare sicut dicit: ita & intelligit & sentit. Quod quidem igitur non possibile separatis

A paratis iudicare separata palam. ꝙ autem neq; in separato tempore, hinc: sicut enim idem dicit ꝙ alterum bonum & malum. & sic quando alterum dicit, quoniam alterum, tunc & alterum, non secundum accidens ipsum quando. Dico autē puta, nunc dico quoniam alterum, non tamen quoniam nunc alterum. sed sic dicit & nunc, & quoniam nunc: simul ergo. Quare inseparabile & in inseparabili tempore.

603 H. *Ex quo perspicuum est, carnem non esse ultimum sensorium: necesse enim esset id quod iudicat, tangendo ipsum iudicare. Haud ergo fieri potest, ut separatis iudicet diuersum esse dulce ab albo: sed unicuipiam ambo cognita esse oportet. alioquin & si ego hoc, tu illud sentias, cognitum esset ea diuersa inter se esse. Oportet igitur, ut unum dicat diuersa esse: diuersum namq; est dulce ab albo: dicit ergo idem: quamobrem ut dicit, sic etiã intelligit & sentit. Fieri igitur non posse, ut separatis separata iudicentur, perspicuum est: neq; etiam fieri posse in separato tempore, hinc patebit. ut enim idem dicit, diuersum esse bonum & malum, sic & cum alterum dicit diuersum esse, & alterum, non per accidens illud quando: uerbi causa nunc dico aliud esse, nõ tamẽ aliud esse nunc: sed ita dicit & nunc, & quod nũc: ergo simul. Quare inseparabile, & in tempore inseparabili.*

Dicamus igitur ꝙ manifestum est quòd caro non est vltimum sentiens. contingeret. n. cùm tangeret quòd iudicaret. Sed impossibile est vt iudicans iudicet dulce esse aliud ab albo per duo diuersa, sed necesse est vt ambo sint eiusdem per duo instrumenta. &, nisi hoc esset, esset possibile quando ego sentirẽ hoc, & tu illud, quòd ego intelligerem ea esse diuersa. sed necesse est vt, vnus dicat hoc esse aliud ab hoc, & dulce aliud ab albo. dicens igitur est idẽ. quapropter necesse est, sicut dicimus, sic agamus, & sentiamus. Quoniam autem impossibile est iudicare diuersa, & per diuersa, manifestum est. Quoniam vero hoc non fit in tempore diuerso, ex hoc declarabitur. Quemadmodum idem dicit bonum esse aliud à malo, sic cùm dixerit in aliquo esse aliud. in illo enim instanti dicit in alio etiam, & non accidentaliter, s. cùm dico nunc esse aliud, non quia instans est aliud. sed dico sic instans, & quod est instãs. à quo igitur erit, non erit diuisibile, & in tempore indiuisibili.

146 Dicamus igitur quòd manifestum est hoc, quod dico, quòd vltimum sentiens in tactu non est in carne, neq; in visu in oculo. qm, si vltimũ sentiens esset in oculo, aut in lingua in gustu, tunc necesse esset, cum iudicaremus dulce esse aliud ab albo, iudicaret per duo diuersa. illud. n. quod comprehendit

comprehendit dulce secundum hanc positionem, aliud est ab eo, quod D
comprehendit colorem omnino. illud enim est in oculo, & hoc in carne, aut sibi simili. sed caro in tactu non est sicut oculus in visu. Deinde declarauit hoc impossibile esse, & dixit sed necesse est vt ambo sint eiusdem, &c. idest sed necesse est vt sint comprehensa ab eodē, & per duo instrumenta. &, nisi hoc esset, manifestū est q᷑ non poterit iudicare hoc esse aliud ab hoc. Si enim esset possibile iudicare hæc duo esse diuersa per duas virtutes diuersas, quarum vtraq; singulariter comprehendit alterū duorum illorum, tunc necesse esset, qñ ego sentirem hoc esse dulce, & tu illud esse album, & ego non sensi quod tu sensisti, neque tu quod ego, vt ego comprehenderē meum sensibile aliud à tuo, licet non sentiam tuū, & vt tu comprehenderes tuum aliud à meo. & hoc est manifeste impossibile. Deinde dicit, sed necesse est vt vnus dicat hoc esse aliud ab hoc, & quod dulce est aliud ab albo, &c. idest sed quemadmodum necesse est vt idem homo dicat hoc esse aliud ab hoc, sic necesse est vt virtus, quæ iudicat dulce esse aliud ab albo, sit eadem virtus. ita enim est in hoc de indi- E
uiduis, sicut de membris sensus, cùm sint etiam plura in numero. Et hoc intendebat, cùm dicit. quapropter necesse est, sicut dicimus, sic agamus, & sentiamus. idest quapropter necesse est vt, sicut ille, qui dicit hoc esse aliud ab hoc, est idē homo, sic illud, quod sentit & intelligit hoc esse aliud ab hoc, sit eadem virtus. Deinde d. Quoniā aūt impossibile est, &c. id est, manifestum est igitur ex hoc sermone q᷑ non iudicamus diuersa esse sensibilia per diuersas virtutes. Qm̄ aūt ista comprehensio cū hoc, quod est vnius virtutis, debet esse ēt in eodem instanti, manifestum est. quoniam, quemadmodum vnus homo dicit bonum esse aliud à malo, sic, cū dixerit in altero duorum esse aliud in aliquo instanti, manifestum est q᷑ in instanti, in quo dicimus q᷑ alterum eorum est aliud, in illo eodē dicit in altero esse aliud, cùm alietas sit aliqua relatio, & relatiua insimul existunt in actu. Deinde d. & non accidentaliter, &c. idest & non intelligo per instans hoc instans, quod dicitur accidentaliter in eo, quod illud est indiuisibile: sicut instans, in quo dicimus ratione * intrinseca esse aliud F
instans, cùm fuerit comprehensum ratione intrinseca esse aliud instans enim, in quo dicitur ipsum esse aliud, est aliud ab instanti, in quo cōprehenditur ipsum esse aliud. Et hoc intendebat, cùm dixit nō quia instās est aliud. idest non quia instans, de quo dixi esse aliud, est instans, in quo comprehenditur ipsum esse aliud. sed diximus hoc instans est aliud, & quod nunc est aliud: & illud instans est aliud ab instanti comprehensionis. D. d. à quo igitur erit. i. à quo igitur erit hoc iudicium? dico erit à virtute indiuisibili & vna, & in tempore indiuisibili & vno.

Alietas est aliqua relatio.

*a.l. extrinseca eē idē instans.

At uero impossibile est simul secundum contrarios motus moueri idem, ut indiuisibile & in indiuisibili tempore: si enim dulce sic mouet sensum aut intellectum: amarum autem contrariè, & album aliter: ergo simul quidem & numero indiuisibile & separabile, quod

A le, quod iudicat: ſecundum eſſe autem ſeparatum: Eſt igitur quodammodo quod diuiſibile diuiſa ſentit: eſt autem quod indiuiſibile, ſecundum eſſe quidem enim diuiſibile: loco autem & numero indiuiſibile.

IOPH. *Verum enimuero fieri non poteſt ut idem ſimul motibus moueatur contrarijs, quatenus indiuiſibile eſt, & in indiuiſibili tempore. ſi.n. dulce ſic mouet ſenſum & intellectum, amarum autem contrario modo, & album diuerſo, num igitur ſimul quidem & numero indiuiſibile & inſeparabile eſt quod iudicat, ipſo eſſe autem ſeparatum? quodammodo igitur ut diuiſibile diuiſa ſentit: quodammodo ut indiuiſibile: ipſo enim eſſe diuiſibile eſt: loco autem & numero indiuiſibile.*

Sed impoſsibile eſt vt idem moueatur motibus contrarijs inſimul ſecundum ꝙ eſt indiuiſibile in tempore indiuiſibili. hoc.n.ſi B fuerit dulce mouebit ſenſum, aut intellectũ aliquo modo motus, amarum autem contrario, album vero alio modo. Vtrum igitur eſt poſsibile vt iudicans ea inſimul eſt numero iudiuiſibile, & in eſſe diuiſibile: ita ꝙ alio modo à modo diuiſionis ſentit diuiſibilia & alio modo, ſ.indiuiſibile. eſt enim ſecundum eſſe diuiſibile, ſed ſecundum locum & numerum eſt indiuiſibile.

147 Cùm declarauit ꝙ vltimum ſentiẽs in omnibus ſenſibus debet eſſe eadem virtus, incœpit quærere modum ſm quem poteſt eſſe eadẽ virtus, & iudicare omnia contraria in eodẽ tẽpore, & d. Sed impoſſibile eſt vt idẽ moueatur, &c.i. ſed impoſſibile eſt ponere vt idem recipiat contraria in eodem inſtanti, ſm ꝙ eſt idem & indiuiſibile. D.d. hoc enim ſi fuerit dulce, &c. v.g. ꝙ, ſi fuerit hoc dulce, mouebit ſentiens primum aliquo genere motus: &, cùm fuerit amarum, mouebit ipſum econtrario: & ſimiliter de C albo & nigro. Cùm igitur ſenſus iudicauerit hoc eſſe aliud ab hoc: hoc enim dulce & illud amarum eſſendo, eadem virtus & indiuiſibilis tunc patietur à contrarijs inſimul, ſm ꝙ eſt vnum & indiuiſibile. quod eſt impoſſibile. D.d. Vtrum igitur eſt poſſibile vt iudicans, &c.i. an igitur poſſibile eſt vt iſta virtus iudicans contraria ſimul ſit eadem ſubiecto & indiuiſibilis, ſed per intentiones, quas recipit eſt diuiſibilis? ita ꝙ per hoc diſſoluetur quæſtio ſic. qm̃ iſta virtus, inquantum eſt diuiſibilis, comprehẽdit res numeratas diuiſibiles: & inquantum eſt eadẽ, iudicat ea vnico iudicio. D.d. eſt enim ſecundum eſſe diuiſibile, ſed ſm locum & numerum indiuiſibile. i. forte iudicans diuerſa & contraria eſt ſm eſſentiam & formam diuiſibile, ſed ſm ſubiectum, hoc eſt ſm materiam, eſt indiuiſibile. vt dicimus de pomo ꝙ eſt indiuiſibile ſubiecto, & diuiſibile ſm eſſentiam diuerſam in eo, ſm ꝙ habet colorem, & odorem, & ſaporem.

Iudicãs diuerſa & contraria ẽ ſm eſſentiã & formã diuiſibile, ſed ſecũdũ ſubiectum & materiã ẽ idiuiſibile ex quo patet, idẽ ſm ſubm poſſe eẽ plura definitiõe. conſimile 5.Ph. 47. idẽ. 1. Ph. 25. & 6. Ph 24 & 4.Ph. 106. de pũcto, & inſtãti. idẽ hic in cõ. ſequ.

Aut non poſsibile: potentia quidem enim idem & indiuiſibile & cõtraria, & ſecundum eſſe autem, non. ſed in operari diuiſibile.

&impoſe

&impossibile est albũ & nigrum esse simul. quare neque species D
pati ipsorum, si huiusmodi est sensus & intelligentia.

SOPH. *An fieri non potest: potentia enim idem diuisibile, & indiuisibile, & contraria est: ipso autem esse nequaquam: sed patiendo diuisibile est: nec potest simul album & nigrum esse: quare nec eorum species pati, si talis est sensus & intellectus.*

Dicamus igitur quòd hoc est impossibile. Est enim idem indiuisibile duo contraria potentia, esse autem non, sed est actu diuisibile. & impossibile est ut insimul sit album & nigrũ. quapropter necesse est vt neq; formas eorum recipiat, si sentire, & intelligere sint talia.

148 Cùm posuit illum modum ad dissoluẽdum prædictam quæstionem, reuersus est modo ad narrandum q non sufficit in dissolutione, & d. Dicamus igitur q hoc est impossibile, &c. i. dicamus igitur q hoc est impossibile, s. vt ista virtus sit vnica in subiecto, & plures fm essentias, & formas. E
Non.n. est possibile vt idem sit indiuisibile subiecto, & recipiens cõtraria insimul, nisi in potentia, non in actu & esse v. g. q idem corpus possibile est dici esse calidum & frigidum insimul potentia, actu autẽ non, nisi fm q est diuisibile, s. quia quædam pars eius est calida, & quædam frigida. Et hoc intendebat, cùm d. sed est actu diuisibile, &c. Et, cùm declarauit hoc, d. quapropter necesse est vt neq; formas eorum recipiat, &c. i. quapropter necesse est vt ista virtus non recipiat formas sensibilium cõtrarias, si ista virtus eadem sensitiua est talis, s. vnica in subiecto, & plures in essentia. Et d. & intelligere: quia intelligere in hac intentione simile est ad sentire, s. quia in vtroq; est virtus recipiens, & iudicans contraria insimul, vt declarabimus in virtute rationali. Et intendit per omnia hæc declarare q hęc virtus non est eadem fm q est in potentia, sicut est prima materia, sed est vnica in intellectu & in esse in actu, & multa secuudum instrumẽta, vt post declarabimus. F

Nõ ẽ posse ut idẽ sit diuisibile subie, & recipiẽs cõtraria insimul nisi ĩ potentia, nõ ĩ actu. p hoc vi. 10. Meta. 13.

Sed sicut quod uocãt quidam punctum, aut unum, aut duo, sic & indiuisibile, sic autem & diuisibile. Secundũ q quidem igitur indiuisibile, unum discernens est & simul: secundum uero q diuisibile, bis utitur eodem signo simul. Inquantum quidẽ igitur pro duobus utitur termino, duo iudicat & separata sunt ut in separato: inquantum vero vnum, vno & simul. De principio quidem igitur secundum quod dicimus sensitiuum esse animal, sic determinatum hoc modo.

SOPH. *Sed ut id quod punctum nonnulli uocant, qua unum & qua duo, eatenus etiam diuisibile est. ergo quatenus indiuisibile est, unum est id quod iudicat, ac simul. quatenus uero diuisibile, non unum: bis.n. eodem utitur signo simul. quatenus igitur duobus utitur termino, duo iudicat*

& sepa-

A *& separata, cum ipsum quodammodo sit separatum. quatenus uerò unum, uno & simul. Ac de principio quidem quo dicimus animal esse sensitiuum, sic expositum sit.*

Sed illud, quod dicitur à quibusdam punctus vnius, secundum ꝙ est duo est diuisibile. Secundum igitur ꝙ est indiuisibile iudicans, est vnum: & secundum ꝙ est diuisibile utitur eodem puncto bis, Secundum igitur ꝙ vtitur extremo pro extremis duobus, iudicat duo, quę sunt diuersa. hoc igitur erit per diuisibile, & secundum ꝙ est vnũ per vnum. Hoc modo igitur determinemus principium, quo dicimus animal esse sentiens.

149 Cùm narrauit quòd impossibile est vt hæc potẽtia sit vna in subiecto, & multa in virtutibus, incœpit dare modum, secundum quem est vna, & modum secundum quem est multa. &, quia hoc difficile est ad dicẽdum, & est magis leue ad declarandum per exemplum, induxit sermonem in B via exempli, & d. Sed illud, quod dicitur, &c. idest sed ista virtus est vna & multa, vt punctus, qui est centrum circuli, quãdo ab eo fuerint ductæ multæ lineæ à centro ad circunferentiam. & hoc intendebat, cùm d. punctus vnius, hoc est punctus, qui continetur ab vna linea. D. d. s̃m ꝙ est duo est diuisibile. i. s̃m igitur ꝙ ista virtus est duo, & plures per sens⁹, qui copulant̃ cum ea: quemadmodum punctus est duo, & plures per extrema linearũ exeuntium ab ea, est diuisibile ad patiendum à sensibilibus diuersis D. d. Secundum igitur ꝙ est indiuisibile iudicans, est vnum, &c. i. & secundum ꝙ ista virtus est aliquod indiuisibile, scilicet secundum ꝙ est finis motuũ sensuum à sensibilibus, quemadmodũ punctus est indiuisibile aliquod, secundum ꝙ est finis linearum exeuntium ad ipsum à circumferentia, potest iudicare diuersa, quæ copulantur cum ea à sensibilibus. Et, cũ declarauit modum, secundum quem potest intelligi ꝙ ista virtus est indiui C sibilis, & modum, secundum quem potest intelligi ꝙ est diuisibilis, incœpit distinguere opus eius, s̃m ꝙ est diuisibilis, & eius opus, secundum ꝙ est indiuisibilis, & d. Secundum igitur ꝙ est diuisibile, vtitur, &c idest, secundum igitur ꝙ ista virtus est diuisibilis per sensus, operatur per istud vnum, quod est de ipsa quasi punctus duabus operationibus diuersis insimul. & secundum ꝙ vtitur rebus, quæ sunt de ea quasi extrema de lineis, s. sensibus, inquantum habent hanc consimilitudinem, iudicat res diuersas iudicijs diuersis: & secundum ꝙ est vna, iudicat res diuersas vnico iudicio. Et quasi opinatur ꝙ virtus primi sentientis melius est vt dicatur esse vna forma, & multa instrumentis copulatis cum ea, quę transeunt motus sensibilium, quousq; copulentur cum ea, quàm dicere ipsam esse vnam subiecto, & multa secundum formam, quæ describuntur in ea. illud. n. esse est dignius ei secundum ꝙ est iudicans, istud autem s̃m ꝙ est recipiẽs. sed tamen, cùm non ponimus illic eandem intẽtionem propter formam, non

Hic sumit ꝙ res difficiles ad dicẽdũ melius exemplo manifestant̃ ꝙ hoc uide. 1. Ph. c. 81. & quę ibi

Qũo punctus sit indiuisibile. ũid. 6. Ph. 24. & 4. Pp. 106.

non possemus inuenire aliquid, per quod iudicet diuersa esse diuersa. iudicium.n. dignius est attribui isti potentiæ secundum ꝙ est actus, quàm sm ꝙ est potentia. quemadmodum motio eius passiua à sensibus dignior est attribui sm ꝙ est recipiens subiectum. est enim apud ipsum vt videtur recipiens sm sensus, & agens sm iudicium. recipere enim aliquid est aliud à iudicare illud. & hæc duo debent inueniri in aliquo duobus modis diuersis. Et ideo videmus ꝙ ista virtus iudicat intentiones, quas proprie recipit, & earum priuationes. Et similiter est de virtute rationabili. sed differunt in hoc, ꝙ ista virtus est intentionum materialium: illa autem est intentio non mixta cum materia, ut post declarabitur. D

Recipere aliquid aliud est a iudicare illud.

SVMMA SEPTIMA.

Ponitur differentia inter intelligere, sapere, ac ipsum sentire: inuestigaturq́; ipsius Imaginationis essentia.

Non esse idem intelligere, ac sapere cum ipso sentire. Cap. I.

VONIAM autem duabus differentijs diffiniunt maxime animam, motu qui secundum locum, & in eo quod est intelligere, & discernere, & sentire; videtur autem intelligere & sapere tanquam quoddam sentire esse: in vtrisq; enim his anima iudicat aliquid & cognoscit eorum quę sunt. Et antiqui sapere & sentire idem esse aiunt. sicut Empedocles dixit. Ad presens enim voluntas augetur in hominibus. & in alijs. Vnde eis semper sapere altera præstat. Idem autem his vult & id quod est Homeri. Talis enim intellectus est in terrenis hominib⁹, qualē ducit in die pater uirorúmq; deorúmq;. E

SOPH. *Quoniam autem duabus potissimum differentiis describunt animam .s. motu loci, & intelligendo, & iudicando, ac sentiendo: videtur autē intelligere & sapere quasi sentire quoddam esse: his.n. vtrisq; Anima iudicat & cognoscit aliquid eorum quæ sunt. Atq; etiam prisci idem esse sapere & sentire asserunt, ut etiam Empedocles dixit.* F

Nam viget ad præsens hominum sapientia semper.
& alio loco.
Effigies rerum varias prudentia monstrat.
Hoc idem sibi vult illud Homeri.
Talis enim mens semper adest mortalibus ægris,
Quales ipse dies dat diuûm hominúmq; creator.

Et, quia determinabant animam hisduabus differentiis proprie, s. moueri in loco, & intelligere & iudicare & sentire, existimãdo ꝙ intelligere quasi est sentire corpus quoquo modo. Anima.n. in his duobus modis efficitur aliquid, & cognoscit ipsum. Et Antiqui

A tiqui dicebant φ intelligere idem est cum sentire, ut Empe. cum dixit. Cũ consilium in hominibus recipit ẜm præsens. & dixit in alio loco. Propter hoc transmutatur intellectus in eo semper. Et hoc idem intendebat Home. cum dixit φ ita est de intellectu, s. φ intelligere corporale est sicut sentire.

150 Quia antiqui conueniunt in definiendo animam per has duas differẽtias proprie, s. per motum localem, & per cognitionem, & comprehensionem, quæ videtur esse intelligere & sentire. D.d. existimando φ intelligere, &c. idest & existimabant φ intelligere est genus sensus, qui est aut corpus, aut corporalis. anima. n in his duobus iudicat res, & cognoscit eas. Et, quia Antiqui dicebant φ intelligere & sentire sunt eiusdem virtutis, oportet nos perscrutari de hoc, D.d. vt Empe. &c. i. vt dixit Empe. φ intellect⁹ in hominibus iudicat rem præsentem sensibilem. & in alio loco dixit φ sensus est idem cum intellectu, & propter hoc intellectus semper transmutatur in eis, sicut transmutatur sensus. Et intendit per transmutationẽ

Antiq cõueniũt in definiẽdo aiam per motũ localẽ, & cognitionẽ. Idem. 1. de Aĩa. 19.

Primo de Aĩa. 25.

B errorem qui accidit vtrique virtuti, aut obliuionem, & alia accidẽtia, in quibus existimatur habere communicationem. & hoc intendebat Homerus, cum dixit φ sensus similis est intellectui.

Omnes enim hi intelligere corporeum opinantur, sicut sentire: & sentire & sapere simile simili: sicut secundum principia rationibus determinauimus, & tamẽ oportuit simul ipsos de deceptione dicere. magis proprium enim est animalibus, & plurimum tempus in hoc perficit aĩa. vnde necesse aut vt quidã dicunt oĩa quæ videntur esse uera: aut dissimilis tactum, deceptionem esse. hoc. n. contrariũ ei, φ simile simili cognoscere. videtur autẽ & deceptio & scientia contrariorum eadem esse.

10 PH.

Hi nanq; omnes intelligere quẽadmodum etiam sentire, corporeum esse autumant: ut initio harum disputationum exposuimus: atqui de deceptione etiam oportebat eos dicere: magis. n. propria est animaliũ, & plus temporis in his versatur Anima. Quare necesse est, uel ut quidam dicunt omnia esse uera quæ appareant, uel rei dissimilis tactionem esse deceptionem. hoc. n. contrarium est illi sententiæ, simili cognoscere simile. uidetur autem & deceptio & scientia contrariorũ esse eadem.

C

Omnes igitur isti existimant φ intelligere est corporale, sicut sentire. & sentire & intelligere sunt à simili ad simile, vt prius determinauimus. Quamuis debebant dicere cum hoc in errore etiã. hoc. n. magis proprium est animalibus, & mora animæ in eo est longo tempore. Et ideo necesse est vt sit, sicut quidam dicunt, φ omnia, quæ transeunt per mentem, sunt vera, aut error sit tangere dissimile. hoc. n. est contrarium. & simile cognoscitur per suum simile, & existimatur φ error in contrariis sit idem.

151 Cùm declarauit ꝙ oportet post sermonem de virtute sensus perscrutari de differentia inter hanc virtutem, & virtutem intellectus dixit ꝙ, existimatum, est intellectum esse corporalem, sicut est sensus: & est, qa multi Antiquorum credebant ꝙ sentire, & intelligere idem sunt. Deinde narrat naturam ducentem eos ad hoc dicere, & declarat quantum deficit eis in hoc, & d. Omnes igitur isti existimant, &c. i. isti igitur homines existimabant ꝙ intelligere & sentire vtrunq; corpus est: quia credebant ꝙ sentire & intelligere fiunt per simile. &, quia hæ duę virtutes comprehendūt corpus, necesse est vt sint corporeæ, vt prius determinauimus de hoc in opinione Antiquorum. D. d. Quamuis debebant dicere, &c. idest, quamuis oportet eos dicere causam erroris ex hoc modo. error enim magis inuenitur in animalibus. & anima in maiori tempore inuenitur ignorans, & errans, q̃ sciens. D. d. Et ideo necesse est, &c. idest & propter hoc, ꝙ dant causam in cognitione, contingit eis aut concedere hoc, quod dicūt sophistæ, ꝙ omnia transeuntia per mentem, & omnia imaginata sunt vera: aut dicere ꝙ verum est animam tangere simile cùm est corpus, & error tangere dissimile. dissimile. n. est contrariū simili, & error est contrariū uero. Et hoc, quod dixit, manifestum est, s. ꝙ si anima comprehendit res per res existentes in ea, sicut dicunt, contingit eis, si dixerunt eam similem esse omnibus, quia in ea sunt omnia, vt non sit error omnino: aut dicere eā esse compositam ex altero duorum contrariorum existentium in rebus: & sic inueniet veritatem, quando comprehenderit contrarium simile, & errabit quando comprehenderit contrarium dissimile. D. d. impossibile, quod sequitur ex hoc, & d. & existimatur ꝙ error in contrarijs sit idem. i. sed contingit huic opinioni vt error sit in proprio cōtrario ex vnaquaq; rerum contrariarum. sed manifestū est ꝙ error potest accidere in vtroq; contrario indifferenter, & quod non est proprius vni contrario tantum.

Antiq credebāt sētire & ītelligerē fieri p sile. Idē. 1. nu°. 25.

Quodquidem igitur non idem sit sapere & sentire manifestū est. Hoc quidem. n. in omnibus est, illud autem in paucis animalium est: Sed neque intelligere in quo est & recte & non recte. recte quidem. n. prudentia & scientia aut opinio uera. non recte autē contraria horum: neq; hoc est idem cū ipso sentire: sensus quidem. n. propriorum semper verus est, & omnibus inest aīalibus: intelligere aūt contingit & falso, & nulli inest cui non & ratio.

Ac sentire quidem & sapere non esse idem perspicuum est: hoc. n. sot cuncta participant animalia, illud pauca: quinimo ne intelligere quidem in quo positum est ipsum recte & non recte. ipsum enim recte prudentia est & scientia, & uera opinio: non recte autem his contrariū: neq; hoc inquam idem est quod sentire. Sensus enim propriorum uerus semper est, cunctisq; inest animalibus: ratiocinari aūt licet etiam falsò: nulliq; inest, cui non etiam ratio.

Dicamus

Dicamus igitur ꝙ sentire non est intelligere. & hoc manifestũ est, hoc enim existit in animalibus omnibus, & hoc nõ inuenitur nisi in paucis animalibus. Neq; intelligere, in quo sunt verum, & non verum contraria istis, est idem cum sentire. Sentire enim propria semper est verum, & existit in omnibus aīalibus, distinguere autem potest, falsari, & non est in aliquo animali, nisi existimet.

152 Iste sermo potest esse responsio ad hanc particulam, quia, à qua superius incœpit, cùm indiget respõsione. i. & quasi diceret, & quia Antiqui determinabant animam per motum & comprehensionem. & existimatum est ꝙ comprehensio per intellectum & sensum est eadem, cùm vtraq; sit cognitio, & etiam multi Antiquorum credebãt hoc propter hoc, quod opinabantur ꝙ simile cognoscit suum simile: &, quia hoc dicebant, dicamus nos ꝙ sentire non est intelligere per intellectum. Et potest intelligi ita ꝙ responsio sit diminuta, & erit iste sermo principium & quasi d. Et, cùm declaratum est ꝙ necesse est perscrutari de hac intentione, dicamus ꝙ sentire non est intelligere. B D.d. & hoc manifestum est, &c. i. & hoc, † ꝙ intellectus est alius à sensu, est manifestum per se. sensus enim existit in omnib⁹ animalibus, intellectus autem in paucis, s. in homine. Et d. paucis, propter quod plura animalia cõmunicant homini in hac virtute. &, quia hoc nõ fuit manifestum in hoc loco, accepit concessum, & est ꝙ nõ possumus dicere ꝙ omnia animalia intelligunt. &, cùm hæ duæ virtutes sint in subiecto diuersæ: necesse est vt sint diuersæ in esse, quæ. n. differunt in subiecto, differunt in esse. D.d. Neq; intelligere, in quo sunt, &c. idest. neq; res intellectæ, in quibus est verum in maiori parte, & non verũ in maiori parte, secundum ꝙ sunt contraria, sunt eadem cum cõtrarijs, quę sunt in sensu, scilicet in quorum altero est verum in maiori parte, & in altero error in maiori parte.* Sensus enim semper dicit verũ in rebus proprijs, & falsum in vniuersalibus: intellectus autem econtrario, verum in vniuersalibus, C & falsum in proprijs. Et etiam sensus in rebus proprijs magis durat sua veritas quàm intellectus in rebus vniuersalibus. & ideo dixit semper, cùm d. Sentire enim propria verum est semper. & dixit post, distinguere autem potest falsari.

† Qđ ĩtellectus sit alius à sẽsu, manifestũ ẽ per se. sẽsus. n. existit ĩ oĩb⁹ aĩalib⁹. intellect⁹ vero ĩ paucis. Idẽ. 3. hui⁹ cõ. 1.

* Sẽsus sp dicit verũ in reb⁹ ꝓpriis: & falsũ ĩ vlib⁹: ĩtellect⁹ autẽ ecõtrario. vidđ ꝓ hoc. 2. de Aĩa. cõ. 63 &. 134. &. 161. & ĩ li. de Sẽsu & Sẽsa. & 2. Met. c. 1. & 4. Met. c. 8. de intellectu, qũo nõ decipit circa pria & cõia.

Phantasia enim alterũ est & a sensu & ab intellectu: & hæc non fit sine sensu, & sine hac non est opinio. Quod autem non est eadẽ phantasia & opinio manifestum est. hæc quidem enim passio in nobis est quum uolumus: præ oculis enim est facere, sicut in recor 153 T. datiuis positi, & idolum facientes: opinari autẽ non in nobis est: necesse enim falsum aut verum dicere.

Phantasia nanq; diuersum est tum à sensu, tum à dianœa: atq; hæc eadem sine sensu non fit: & sine ea non est existimatio. Phantasiam autem & existimationem non esse idem, perspicuum est: nã affectio hæc, cum uolumus, in nobis est. licet. n. ob oculos ponere, quemadmodũ qui

in mnemonicis collocant, & imagines effingunt. opinari uero non est in nobis: necesse.n.est uel fallamur, uel ueritatem assequamur. D

Imaginatio autẽ est aliud à sensu, & aliud à distinctione. & hæc non fit sine sensu, & sine hoc non fit consilium. Quoniam autẽ nõ est cum intellectu, & consilio idem manifestum est. Ista enim passio est nobis, quando voluerimus. possumus enim ponere in directo nostrorum oculorum, sicut res depositę in cõseruatione, & fingere formas. existimari autem non est nobis. necesse.n. est aut verum aut falsum dicere.

153 Cùm declarauit ꝙ distinctio non est nisi in habentibus rationabilitatem, incepit declarare ꝙ distinctio, quæ in quibusdam animalibus reputatur esse ratio: non est nisi distinctio, quæ fit ab imaginatione, & ꝙ imaginatio non est neque sensus, neque intellectus, & d. Imaginatio .n. aliud est à sensu, &c. i. distinguere non inuenitur nisi in habenti rationem. Imaginari .n. aliud est à sentire, & à distinguere per intellectum: & imaginari non absq; sentire, & absq; imaginari non fit consiliari. Et quasi innuit hic alietatem istarum trium virtutum ſm prius & posterius in natura. si.n. sensus fuerit, non sequitur vt sit imaginatio: sed, si imaginatio erit, sensus erit. & similiter, si ĩtellectus erit, erit imaginatio, & nõ ecõuerso. D.d. Qm̃ autem non est cum intellectu, & consilio idem, &c i. & iste sermo manifestus est. D.d. Ista enim passio est nobis, &c. i. imaginatio .n. est voluntaria nobis. cùm .n. voluerimus imaginari res depositas in virtute conseruatiua, quas prius sensimus, poterimus facere. & hoc intendebat cùm d. possumus .n. ponere, &c. i. † possumus etiam per hanc virtutem fingere formas imaginabiles, quarum indiuidua nunquàm sensimus. existimare autem non est voluntarium. & hoc intendebat, cùm d. necesse est enim aut verum, aut falsum. idest contingit enim nobis necessario aut existimare verum, aut falsum: & non est sicut in imaginatione. Et ista est vna rationum, ex quibus apparet imaginari aliud esse ab intelligere. E

> Oppositũ hẽt cõ. 2. hᵘ c. 20. vbi vr̃ velle istas virtutes easdẽ eẽ, vide cõtra. Zim. Cõtradictio hic, & supra cõ. 60. itelligimᵘ dũ volumᵘ, ergo imaginatiua in hoc. ꝙ imaginamur, dum volumus, nõ distinguit ab intellectu vide cõ. Zi.

> † Per virtutẽ imaginatiuã possumus fingere formas imaginabiles quarũ indiuidua nũ q̃ sẽsimus.

Amplius aũt quũ opinamur difficile aliquid aut terribile, statim compatimur. similiter aũt est & si confidendũ: ſm phantasiã aũt similiter nos habemus, sicut si essemus considerantes in pictura difficilia & confidentia. Sunt aũt & ipsius acceptionis differentię scientia & opinio & prudentia, & contraria horum: de quorũ differentia altera sit ratio. F

Præterea cum opinamur rem aliquam atrocem, aut formidolosam, statim commouemur: itemq; siquid fuerit quod fiduciam afferat: at ex phantasia perinde afficimur, atq; qui spectant in pictura terribilia & fiduciam afferentia. Sunt porro & ipsius existimationis differentiæ scientia & opinio & prudentia, & quæ his contraria sunt: de quorum differentia alia sit disputatio.

Et, cùm

A Et, cùm etiã nos existimauerimus aliquod valde timorosum, statim patiemur. & similiter, si existimauerimus aliquod audactiuum per imaginationem. aut dispositio nostra erit, sicut dispositio nostra, si videremus res in formis rerum timorosarum, aut audactiuarũ. Et drĩæ ipsius consilij sunt scĩa, & existimatio, & intellect9, & contraria istis. & sermo de drĩjs istorũ fiet in alio loco.

154 Hoc, quod dixit, manifestum est. & est alia ratiocinatio, ꝙ imaginatio est alia à consilio, & existimatione. qm̃, cũ nos existimauerimus aliquod timorosum futurum, quoquo modo nos patimur passione, ac si illud timorosum esset pręsens. & similiter, cũ nos existimauerimus aliquod audactiuum futurum, statim patiemur, sed non passione, quali, illo audactiuo existẽti in præsenti. cùm autem imaginati fuerimus illud timorosum, statim patiemur quasi esset præsens. Et intendit hic per consilium, fidem. Et locus, in quo promisit loqui de istis differentijs, videtur mihi esse liber de Sensu & sensato. illic enim loquitur de rebus particularibus istarũ B virtutum, & in omnibus accidentibus earum postremis.

Probatur imaginationem nõ esse sensum, nec scientiam, nec intellectum, nec opinionem: traditurq; eius definitio. Cap. 2.

DE eo autem quod est intelligere, quoniam alterum ab eo quod est sentire: huiusmodi autem aliud phantasia: aliud opinio esse videtur: de phantasia determinantes, sic & de altero dicendum est. Si igitur phantasia est ſm quam phantasma aliquod nobis fieri dicimus, & si non aliquid ſm metaphoram dicimus, vna quædã est potentia horum aut habitus, ſm quem discernimus, aut verum aut falsum dicimus. huiusmodi autẽ sunt, sensus, opinio, scientia, & intellectus.

IOPH. C *De intelligendo autem, quia diuersum est à sentiendo: huius autẽ aliud esse phantasia uidetur, aliud existimatio: ubi de phantasia disputauerimus, tunc demum de altero dicemus. Si igitur phantasia est, qua phantasma aliquod nobis fieri dicimus (nec loquor nunc, si quid per trãslationem dicere consueuimus) profecto una earum potentiarum est aut habituum, quibus iudicamus, uerumq; assequimur, aut fallimur. hæc autem sunt, sensus, opinio, scientia, intellectus.*

Et quia intelligere aliud est à sentire, & existimatur ꝙ intelligere aliud est imaginari, aliud consiliari, determinandum est prius de imaginatione, deinde loquemur de alia intentione. Dicam9 igitur ꝙ, si imaginatio est, quæ fit, quę dr̃ imaginari non ſm similitudinem, est aliqua virtus istarum virtutum, aut dispositio, per quã innuimus, & experimentamur, & dicimus verum aut falsum. & ex istis est sensus, & existimatio, & scientia, & intellectus.

155 Cùm compleuit sermonẽ de sensu, incœpit post loqui de virtute imaginatiua,& d. Et,quia intelligere,&c.i.&,quia manifestum est, aut prope ꝙ intelligere est aliud à sentire, sed non est ita manifestum ꝙ intelligere est aliud ab imaginatione: existimatur enim ꝙ actionum intellectus, quędam est imaginari, quędam credere: & ꝙ nulla est differentia inter imaginationem,& intellectum: quapropter determinandum est prius de virtute imaginationis, deinde loquemur postea de virtute rationali. D.d. Dicamus igitur ꝙ, si est imaginatio, &c.i. dicamus igitur ꝙ, si est actio, quæ fit in nobis, quæ dicitur imaginatio non ſm similitudinem, sicut dicitur sensus falsus multotiens, necesse est vt sit, aut aliqua istarum virtutũ comprehensiuarum distinctarum, s. aut sensus, aut existimatio, aut scientia, aut intellectus, aut virtus alia ab istis virtutibus, & dispositio alia ab istis dispositionibus, per quam experimentamur entia. i. eligimus ea: & est vnum eorum, per quem debemus dicere verum aut falsum. Deinde incœpit declarare ꝙ non est aliqua istarum virtutum. Et intendit per intellectum, vt mihi videtur, primas propositiones: & per scientiam illud, quod prouenit ab ejs.

Nota cã; quare p⁹ tractatũ đ imagitiua icœpit tractatũ đ intellectu. Hic vř uel le. Con. & Aris. quatuor ẽẽ habit⁹, q̃bus discernit' verũ a falso. s; vide oppositũ. 6. Ethi. c. 4. Viđ ca. Zim.

Quodquidem igitur non sit sensus manifestum ex his est. sensus quidem enim aut potentia, aut actus: vt visus & visio: phantasiatur aũt aliquid & nullo horũ existente. ut quę in somnis: postea ſm potentiam sensus quidem semper adest viuentibus & nõ orbatis, phantasia autem, non. Si vero ei quod actu idem, omnibus vtiq; contigeret bestiis phantasiam inesse. videtur aũt non, ut formicæ aũt api, aut vermi. Postea hi quidem veri semper: phantasię autem plures falsę. Amplius aũt non dicimus quum operemur certe circa sensibile, quoniam videtur hoc nobis homo, sed magis quum non manifeste sentimus, tunc aũt verus, aut falsus. Et quod quidem diximus, apparent & dormientibus uisiones. F

SOPH. *Ac phantasiam quidem non esse sensum, ex his perspicuum est. Sensus enim aut potentia est, aut operatio: ut uisus uel uisio: at uero apparet aliquid, etiam cum neutrum horum adsit: ueluti ea quæ in somnis apparent. Deinde sensus semper adest: phantasia non item. Sin autem idem est quod operatio, fieri possit ut in omnibus bestiis phãtasia insit: quod tamen nõ uidetur: ut formicæ, aut api, aut uermi. Deinde illi semper ueri sũt, at phãtasiæ pleræq; sũt falsæ. Huc adde quod neq; dicim⁹, cum exquisite circa sensibile operamur, hoc nobis apparere hominem: sed potius cum non expresse sentimus: & tunc aut verus est, aut falsus. Ac denique (quod superius dicebamus) etiam clausis oculis uisa quędam apparere solent.*

Quoniam

A Quoniam autem non est sensus, declaratum est ex istis rebus.
Sensus.n.est aut potentia, aut actus, v.g. uisus, aut visio. & quan-
doq; imaginatur aliquid, quod est neutrum, v.g. quod imagina-
tur in somno. Et amplius sensus semper est præsens, imaginatio
aūt non. Et, si in actu esset idem, tunc esset possibile vt imagina-
tio esset in omnibus bestiis, & reptibilibus. quod nō existimatur,
v.g. formicis, apibus, & vermibus. Et amplius ille semper est ve-
rus, imaginatio autem est falsa in maiori parte. Et amplius, cùm
in rei veritate scimus hoc sensibile esse hominem, nō dicimus nos
imaginari hoc esse hominem. hoc.n. non dicimus, nisi quando nō
manifeste fuerit hō: & tunc erit aut verū, aut falsum. Et ex eis, quę
pri⁹ diximus, est quia ēt clausis oculis imaginat imaginationib⁹.

156 Quoniā aūt imaginatio nō est sensus, declarabitur ex istis rebus, quas
dicemus. Quarum vna est ꝙ, quia sensus est duobus modis, aut in poten
B tia, v.g. visus, qn̄ nō agitur: aut in actu, v.g. visio. est.n. aliqua imaginatio,
quæ nō est sensus in actu neq; in potētia. s. imaginatio, quæ est in somno.
manifestum est.n. ꝙ imaginatio, quæ est in somno, sm̄ ꝙ est in actu, non
est sensus in potentia: & sm̄ ꝙ iste actus est ei sine præsentia rerum sensibi
lium, nō est ēt sensus in actu. D. d. Et amplius sensus semper est præsens,
&c. Hoc est Scd̄m argumētū. & est ꝙ sensus semper fit cum præsentia sen
sibilis: imaginatio aūt nō, sed cū absentia. D.d. Et, si in actu esset idē, &c.i.
Hoc est Tertium argumentū. Existimatur.n. ꝙ nō oē aīal imaginatur: &
est animal, quod non mouetur ad sensibilia, nisi apud præsentiā eorū in
actu: vt vermes, & muscæ. Apes aūt, & formicæ necessario imaginantur.
apes vero propter artificiū: formicę aūt propter depositionē. † sed nō cu
ratur de exemplo. D.d. Et amplius ille semper est verus, &c. Hoc est aliud
argumentum: & est ꝙ sensus sunt veri * semper, i. in maiori parte: imagi
C natio autem falsa est in maiori parte. D.d. Et amplius, cùm in rei verita-
te, &c. Hoc est Quintum argumentum: & est manifestum per se. non
enim dicimus, quando sentimus aliquid esse tale in rei veritate, ꝙ imagi-
namur eū: sed qn̄ sensus vere non cōprehendit ipsum esse talē. &, si sensus
esset idem cum imaginatione, oporteret ꝙ vbi dr̄ sensus, ibi diceret ima-
ginatio. D. d. Et ex eis, quæ prius diximus, &c.i. & alia ratio est, & pro-
pinqua prædictis, s. quòd multotiens imaginantur formæ clausis oculis.

Sēsus duob⁹ modis i actu, & in potētia. Idē s. te.cō. 53.158. 139.141.& 142.

† De exēplo nō curat, an sit verū, s. Idē supra. cō. 67.

* Sēsus sūt ꝟi in maiori parte. sed oppositum. d. supra. c. 152. ꝙ sensus sūt sp ꝟi. vid cōtra. Zim.

At vero neq; semper vera dicentium neq; vna erit, vt scientia,
aut intellectus. est.n. phantasia & vera & falsa. Relinquitur ergo
videre si opinio sit. fit.n. & opinio vera & falsa: sed opinioni qui-
dem inheret fides. non.n. contingit opinantē, de quibus videtur
non credere. bestiarum aūt nulli inest fides. phantasia aūt mul-
tis. Amplius omnem opinionem sequitur fides: fidem aūt suasum
esse: suasionem aūt sequitur ratio: bestiarum aūt quibusdam phā-
tasia inest quidem: ratio vero non.

SOPH. *Neq; uero eorum qui semper ueri sunt ullus erit, ut scientia, aut intellectus: nam est etiam falsa phantasia. restat igitur spectandum an opinio sit: fit.n. opinio & uera & falsa: sed opinionem quidem, sequitur fides (neque enim fieri potest, ut is qui opinatur, ea quæ opinatur, non credat) at uero bestiarum nulli inest fides: phantasia multis. Præterea omnẽ opinionem sequitur fides: fidem persuasio: persuasionem ratio. at bestiarũ nonnullis phantasia inest, ratio non item.* D

Et etiam non est vnum istorum, quę semper iudicant, sicut sciã & intellectus. est.n. imaginatio falsa. Remanet igitur consyderare vtrum sit existimatio: cùm existimatio quandoque est vera, qñq; falsa. Sed existimationem consequitur fides. impossibile .n. est vt qui existimat, non credat, quod existimat. & nullum brutum, & reptilium habet fidem. imaginatio aũt est in pluribus eorũ. Oẽm igitur existimationem consequitur fides. fidem aũt consequitur sufficientia: sufficientiam aũt rationabilitas. & reptilium & brutorum quędam hñt imaginationem, rationem autem non. E

157 Cùm destruxit imaginationem esse sensum, incœpit destruere eã esse scientiam, aut intellectum, aut existimationem, & d. Et etiam non est vnum istorum, &c. i. &, si imaginatio esset scientia, aut intellectus, semper veridicaret: sed non est ita: ergo non est scientia, neq; intellectus. D. d. Remanet igitur, &c. i. remanet igitur consyderare vtrum sit existimatio, cũ vtrunque dicatur, veridicans quandoque, & quandoque falsans. & hoc facit existimare eas esse eandem virtutem secundum duas affirmatiuas in secunda figura. D. d. Sed existimationem consequitur, &c. i. sed existimationem semper consequitur fides. Et, si imaginatio esset existimatio, contingeret ꝙ omne imaginans haberet fidem. sed multa imaginantur, tamen non habent fidem. nullum enim brutorum habet fidem, licet plura eorum imaginentur. D. d. Omnem igitur existimationem, &c. i. &, quia omne existimans est credẽs: & omne credens sibi sufficit: & omne, quod sibi sufficit, habet rationem: necesse est vt omne existimans habeat rationem. Et, si imaginatio esset existimatio, tunc omne imaginans haberet rationem. sed multa brutorum & reptilium videntur habere imaginationem, sed non rationem omnino: ergo imaginatio non est existimatio. F

Manifestum ergo quoniam neque opinio cũ sensu: neq; per sensũ, neq; copulatio opinionis & sensus, erit phãtasia: & ꝓpter hæc & manifestum ꝙ non alia quædam est opinio: sed illa quæ quidẽ est cuius est & sensus. Dico autem ex albi opinione & sensu copulatio, phantasia est. non enim ex opinione quidem albi est. ex sensu autem boni. Apparere igitur est opinari quod quidem sentitur non secundum accidens.

Constat

A *Constat ergò nec opinionem cum sensu, neq; per sensum, neq; connexionem opinionis & sensus, esse phantasiam: tum propter hæc, tum certè, quia nō alia quædam opinio est: sed eiusdē illius, cuius et sensus est: uerbi causa connexio ex albi opinione et sensu, phantasia est: neq; enim ex opinione quidem boni erit, sensu autem albi. Apparere igitur est opinari, quod sentit non per accidens.*

Et manifestum est ꝙ imaginatio impossibile est vt etiam sit existimatio cum sensu, neque compositio existimationis & sensus ex istis rebus. Et ex hoc manifestum est ꝙ, existimatio non est alicuius alterius ab eo, cuius est sensus ēt, s. si compositio, quę fit ex existimatione albi, & sensu eius, qd est imaginatio. impossibile est. n. vt sit ex existimatione boni, & sensu albi. sed imaginatio est existimatio eius, quod sentitur, non accidentaliter.

158 B Cùm declarauit ꝙ impossibile ē vt imaginatio sit existimatio, aut sensus, aut scientia aut intellectus, & vniuersaliter aliqua virtutum rationis, incœpit declarare & ꝙ non est compositum ex existimatione & sensu, vt dicebant quidam Antiquorum, & d. Et manifestū est, &c. i. manifestum est ꝙ imaginatio non est existimatio coniuncta cum sensu, neque virtus composita ex existimatione & sensu ex sermonibus prædictis, in quibus declarauimus ꝙ imaginatio nō est aliqua istarum virtutum, quoniā, si esset composita ex eis, contingeret vt vere dicerentur de ea proprietates illarum virtutum, ex quibus componitur modo medio. compositum enim ex aliquibus necesse est vt in eo existant quoquomodo existētia in componentibus. Et ex hoc etiam manifestum est ꝙ existimatio vere non esset alicuius, nisi eius, cuius est sensus, sed deberet esse eiusdem rationis, s. si compositio, quæ fit ex existimatione albi & eius sensu, vt quidam dicebant, esset imaginatio. & innuit Platonem opinantem, vt reputo, ꝙ imaginatio est, vt in eodem componantur nobis existimatio, & sen C sus insimul. D. d. impossibile est enim vt sit, &c. i. existimatio enim est boni, & sensus albi. & impossibile est vt imaginatio sit compositio ex existimatione eius, quod est, idē esse album & bonū. Existimatio enim, & sensus secundum hunc modum non erunt eiusdem, nisi accidentaliter. imaginatio autem apud eos est existimatio & sensus eiusdem rei, non accidētaliter. Et est necessarium vt sit ita. quoniam, si imaginatio est eiusdem rei, & hoc manifestum est: & componitur ex existi matione & sensu: necesse est vt existimatio, & sensus sint eiusdem rei essentialiter.

Cōpositū ex aliquib⁹ necesse ē ut in eo existant quoquo mō existētia ī cōponentibus. Idē 5. Ph. 6. 19. 52. Idem x. Meth. 23. Idē 2. de Ge. 31. vide consile 3. Ph. ca. 43.

Apparent autem & falsa de quibus simul acceptionem ueram habent. ut videtur sol vnius pedis, sed creditur maior esse habitatione. Accidit igitur aut abiicere sui ipsius ueram opinionē quā habebat saluatam, salua re, non oblitum, neq; decredentem: aut si adhuc habet, eandem necesse est veram esse vel falsam. sed falsa facta est, quum lateat transcendens res.

Sed

SOPH. *Sed apparent etiam falsa, de quibus simul ueram habet existimationem: ut sol apparet pedalis, persuasum est tamen, maiorem eum esse uniuersa terra. uel igitur accidit ut suã opinionẽ amiserit, quã habebat uerã, salua re, non oblitus, neq; de s̃nia depulsus: uel si adhuc h̃et, necesse est eandẽ uerã esse et falsã. Atqui tũc falsa fit, cũ res mutata latuerit.* D

Et imaginamur etiam res falsas, & cum habemus in eis opinionem veram. v. g. quoniam nos imaginamur quantitatẽ Solis esse pedalem, & credimus ipsum esse maiorem terra. Contingit igitur aut vt homo proiiciat existimationem, quam habebat, & est salua salute rei, sine vigilia, & sine sufficientia econtrario: aut si fuerit p̃manẽs adhuc in ipsa, necessario, hoc idẽ erit verũ & falsum. sed non efficitur falsa, nisi qñ res transmutatur, absq; eo q̃ sit p̃cepta.

159 Et signum eius, quòd existimatio, & sensus non sunt eiusdem rei comp̃hendentis, est quod, multotiens contradicunt sibi in eadem re. sentimus enim res falsas, & cũ hoc habemus in eis opinionem veram. verbi gratia, quòd uisibiliter sentimus quantitatẽ Solis esse pedalem, & cum hoc opinamur vere Solem esse maiorem terra. D.d. contingit igitur aut vt homo proiiciat, &c. i. contingit, si æstimatio & sensus in talibus rebus sint eiusdem comprehensibilis, aut ut homo proiiciat opinionem veram in istis rebus, licet opinio sit salua, non transmutata propter transmutationem rei, de qua est opinio ab aliqua dispositione in aliam, neque propter hoc, quòd opinans etiam transmutatur propter aliquam infirmitatem, aut vigiliam, aut argumentum, quod induxit conclusionem contrarii, sed transmutata per se, cùm sensus & existimatio, quasi sint idem, quia sunt eiusdem: dico vt proiiciat. aut vt remaneat in ea credendo duo contraria insimul, & erit res in se vera, & falsa insimul in eodem tempore. Deinde d. sed non efficitur falsa, nisi quãdo res transmutantur. i. & impossibile est vt opinio vera reuertatur, & fiat falsa per se: & non fit falsa nisi quando res transmutatur in se, absque eo q̃ illa sit percepta. Et, cùm impossibile est vt eadem res sit vera, & falsa: & est impossibile vt verum transmutetur ex se sine transmutatione rei; ergo impossibile est ut existimatio, & sensus sint eiusdem rei. E F

Nota ex quot cãis aliq̃s uerã opionem abiicere p̃t. vide cõ s̃ſe 1. Pos. te. cõ. 49.

Cũ ĩpoſſe sit vt eadẽ res ṽa sit et falsa, impoſſe est vt verũ transmutet' ex se sine trãsmutatiõe rei.

Non ergo vnum aliquid horum est neq; ex his phantasia. sed quoniam est, moto hoc moueri alterum ab hoc, phantasia autem videtur motus esse, & non sine sensu fieri, sed in his quæ sentiunt, & quorum sensus est. est autem motum fieri ab actu sensus.

SOPH. *Nec ergo horum unum quidpiam, neq; ex his phantasiam esse perspicuum est. Verum quia fieri potest, ut moto hoc, moueatur aliud ab hoc, phantasia autem quidã esse motus uidetur, nec sine sensu fieri, sed sentiẽtibus: eorũq; esse quorũ sensus est, põtq; fieri motus ab actu sensus,*

Imaginatio igitur non est aliqua istarum, neq; ex eis. Sed, sicut

aliquid

A aliquid mouetur per motum alterius: & imaginatio existimatur esse motus: & impossē est vt sit sine sensu, sed in eis, q̄ sentiuntur, & in eis quæ habent sensum: & fit etiam motus ab actione sensus.

160 Cùm destruxit imaginationem esse aliquam istarum virtutum, aut cōpositum ex eis, incœpit demonstrare substantiam, & essentiā eius, & d. Imaginatio igit, &c. i. declaratū ē igitur ex hoc sermone q; imaginatio nō ē aliqua istarū virtutū, neq; cōposita ex eis: sed substantia istius virtutis est quod dico. Qm̄, si sint quædā, quę mouētur ab aliis, & mouent alia: & imaginatio videtur esse virtus mobilis, & passiua ab alia: & impossibile vt sit sine sensu, sed est in rebus sensibilibus, & in animalibus habentibus sensum pfectū: & possibile est vt motus fiat à sensu, qui ē in actu: necesse est vt imaginatio in actu nihil aliud sit, nisi perfectio istius virtutis per intentiones sensibiles existentes in sensu fm modū, fm quē sensus perficiuntur p sensibilia, quæ sunt extra aīam: & q; prima perfectio istius partis B aīæ sit virtus, quæ innata est se assimilare sensationibus, q̄ sunt in ipso sensu cōmuni. Sed Arist. propalauit in hoc sermone præcedens, & tacuit consequens, quia est manifestum, & post declarabit ipsum modo perfectiori. & ideo dimisit eum in hoc loco.

Et hunc similem necesse est esse sensui, erit utiq; phantasia ipsa motus non sine sensu contingens, neq; non sentientibus inesse. & multa est secundum ipsam facere & pati habens: & esse veram & falsam. hoc autem accidit propter hoc, q; propriorū quidem sensus est verus. aut quampaucissimum habens falsum. Secundo autem accidere hoc. & hic iam contingit mentiri. Quod quidem .n. album, non mentitur. si autem hoc album, aut aliud mentitur. Tertio autem communium & consequentium accidentia quibus insunt propria, Dico autem vt motus & magnitudo quæ ac- 161
cidunt sensibilibus: circa quę est maxime iam decipi fm sensum. C motus aūt ab actu factus differt a sensu, qui ab his tribus sensib⁹. Et primū quidē præsentis sensus verus: alii aūt p̄sentis & absentis erunt vtiq; falsi. & maxime cū procul sit sensibile. Si qdē igit nihil aliud habet quæ dicta sunt, nisi phantasia: hoc aūt est quod dictū est: phantasia vtiq; erit motus a sensu secundum actum factus.

10 PH. *eúmq; similem esse sensui necesse est, hic sanè motus eiusmodi fuerit, qui neq; sine sensu, neq; non sentientibus inesse possit: atque fit ut id quod eam habeat, complura per ipsam & agat & patiatur, ac uera sit & falsa. quod eò fit quia sensus propriorum uerus est, aut certè quam minimum habet falsitatis. Secundo eius cui accidunt & hæc, atq; hic demum falsus esse potest. album enim esse, non fallitur: sed an illud album, sit hoc, aut aliud quidpiam, fallitur. Tertio cōmunium, et consequentium accidentia, quibus insunt propria: uerbi causa, motus*

ac

ae magnitudo, quae accidunt sensibilibus: in quibus demũ maxime fieri D
potest ex sensu deceptio. Motus igitur qui fit ab actu sensus, differens erit, uidelicet is qui ab his tribus fit sensibus. Ac primus quidem praesente sensu uerus est, caeteri uero & praesente & absente fuerint falsi, praesertim cum procul abest sensibile. Si igitur nihil aliud nisi phantasia quae iã diximus habet: atq; hoc est quod diximus: profecto phantasia fuerit motus is, qui fit à sensu qui actu est.

Et oportet vt iste sit similis sensui. iste enim motus impossibile est vt sit extra sensum, aut sit in carẽte sensu: & vt sit illud, quod habet ipsum agens & patiens multas res: & erit verus & falsus. Et contingit hoc propter hoc, quod narrabo. Sensus rerũ propriarum est verus, & ferè non cadit in ipsum falsitas. Deinde post sensus rei, quem sequuntur ista: & in hoc loco potest falsari. v.g. hoc esse album, in hoc enim nõ falsat: quoniam autem album est E
hoc, aut aliud falsatur. Deinde tertius sensus, & est communium consequentium res, quas consequuntur propria, & sunt ea, quorum esse est proprior in eis. & dico motum, & quantitatẽ, & sunt ea quae contingunt sensibilibus. & in istis proprie cadit error. Sensus igitur, & motus, qui fiunt ab actu, differunt à sensu, & differt ab istis tribus modis sensus. primus igitur quando sensus fuerit praesens, erit verus: & alius falsatur, siue fuerit pręsens, siue absens, maxime quãdo sensibile fuerit remotum. Si igitur quod narrauimus, non est alio modo quàm diximus: & illud, quod narratũ ẽ, est imaginatio: Imaginatio igitur & motus à sensu, qui ẽ in actu.

161 Et necesse est, si imaginatio est motus à sensu in actu, vt iste motus, qui est imaginatio, sit similis sensui in eis, quae contingunt sensui, & quòd sit impossibile vt iste motus sit extra sensum, aut extra animalia: & sint ea, quae habent hanc virtutem ex animalibus, agentia per illam, & patientia F
multas res: & si uera & falsa, sicut est de sensu. Deinde dicit. Et contingit hoc, &c. idest & contingit vt in imaginatione accidat verum & falsum, cùm sit motus à sensu, qui est in actu ex hoc, quod narrabo de hoc, quod accidit in sensu. sensus enim quidam est verus in maiori parte, & est sensus, qui est rerum propriarum, verbi gratia hoc est album, aut nigrum: & quidam est falsus in maiori parte, & est duobus modis, sensus sensibilium accidentalium, v.g. ꝙ iste albus est Socrates vel Plato: & sensus sensibilium communium, verbi gratia quantitas & motus: quoniam in his duobus modis sensibilium cadit error. Et, cùm ita sit, necesse est vt imaginationi accidat de hoc illud, quod accidit sensui, & plus. Primo autem, quia motus, qui fit in imaginatione à sensu, qui est in actu, differt à motu, qui est in sensu, à sensibilibus apud absentiam sensibilium. & propter hoc accidit falsitas imaginationi. Secundo vero, quia motus istorũ trium modorum

Vide sup̃ cõ.134.

A dorum sensus ad uirtutem imaginatiuam differunt abinuicem. Imginatio autem, quæ est sensibilium propriorum*, quando sensus cōprehendit ea prius, omni modo est vera. imaginatio autem, quæ est aliorum modorum sensibilium, licet cōprehendat ea, est falsa, cùm sensus erat in eis. Deinde dixit. Sensus igitur, & motus, qui fiunt ab actu, differūt à sensu. idest, vt mihi videtur, comprehensio igitur, & motus, qui fit à sensu in actu, quæ sunt imaginatio, differunt à sensu in actu in eo, quod inuenitur de veritate & in sensu. & intendebant per hoc ꝙ sensus est verus: &, cùm sensibile absentauerit se, forte transmutabuntur illa signa remanentia ex eo in sensu. & hoc erat causa erroris virtutis imaginatiuæ, licet sensus fuerit verus. Deinde dicit, & differt ab istis tribus, &c. idest & differt iste motus, qui fit ex tribus modis sensus in actu, scilicet qui fit in uirtute imaginatiua ab istis tribus modis sensus. Motus igitur, qui fit à sensu, qui fit à primis sensibilibus propriis, erit uerus, quādo sensus fuerit præsens, idest, quādo sensus eorum in actu præcedit imaginationem. Duo autem alii motus, qui sunt à duobus aliis modis sensus in actu, qui fit à duobus aliis modis sensibilium, falsatur: licet sit præsens sensus, & senserit illa ante imaginationem: & maxime, quando* tempus comprehensionis sensibilis à sensu fuerit remotum. Et, quia necesse est, si imaginatio est motus à sensu in actu, vt imaginatio sit similis sensui in omnibus dispositionibus, & vt sit possibile reddere causas omnium apparentium in ea per sensum: &, si fuerit similis sensui in omnibus dispositionibus, vt si motus à sensu in actu. & apparet ꝙ est similis. & iam apparuit etiam ex hoc sermone ꝙ causas omnium apparentium in ea possumus reddere sm ꝙ est motus à sensu, & ꝙ est impossibile reddere eas per aliam virtutem. Et tunc, quia necesse est hoc totum, congregauit omnia, quæ dixit & dedit conclusionē, quā intendebat, & dixit. Si igitur quod narrauimus, &c. idest si igitur, hoc qđ narrauimus de hac parte animæ, videtur esse, & omnia, quæ contingunt in ea, non contingunt in ea, nisi secundū ꝙ est motus à sensu, qui est in actu tantum, non per aliam virtutē animæ. sed, si posuerimus ipsam esse aliam virtutem virtutum animæ comprehensiuarum, aut cōpositum ex pluribus vna earum, continget impossibile: ut declaratum est ex hoc sermone: illud autē, quod narrauimus, est illud, quod dicitur imaginatio in rei veritate: ergo imaginatio est motus à sensu, qui est in actu. Et debes scire ꝙ imaginatio videtur esse motus à sensu in actu per alterū duorum. Quorum vnum est ꝙ, cum fuerit positum ꝙ nō est modus, quem possibile est dicere nisi modi prædicti, scilicet aut scientia, aut intellectus, aut existimatio, aut sensus, aut compositum ex eis, aut motus factus à sensu: & ex omnibus accidit impossibile, nisi ab eo ꝙ sit motus à sensu: ex hoc.n. nullum accidit impossibile: necesse est vt imaginatio sit motus: à sensu in actu. Secundum autem est ꝙ, cum fuerit positum ipsam esse cum sensibili & insensibili, & similem eis in omnibus suis dispositionibus, poterimus reddere causas omnium apparentium in ea ex hoc modo. vnde necesse est vt sit motus à sensu in actu. & Aristo. congregauit ambo, & cōclusit

B — * al. locus — Epilogus cōmentatoris. — Epilogus iuxta literam. — C — Documentum. — Prima rō. — Secūda rō

clusit ꝙ necesse est ut substantia imaginationis sit ista substantia. Et sic debemus intelligere sermonem Arist. in hoc loco.

Quoniam autem visus maxime sensus est, & nomen a lumine accepit: quoniam sine lumine non est videre: & quoniam immanent & similes sunt sensibꝰ, multas ecdm ipsas operantur animalia. alia quidem quia non habent intellectum, ut bestiæ: alia vero ex velamento intellectus, aut passione, aut ægritudine, aut somno, vt homines. De phantasia quidem igitur quid est, & propter quid est, dictum sit intantum.

SOPH. *Porrò autem quia uisus præcipue sensus est, ideo etiam nomen duxit ἀπὸ τοῦ φάους .i. à lumine: nimirum quia sine lumine uidere non possumus: Ac quoniam immanent, similesq; sunt sensibus, multa per ipsas agunt animalia alia, quòd non habeant intellectum, uidelicet bestiæ: alia, quòd interdum intellectus obruitur, aut perturbatione, aut morbo, aut somno: ut homines. Ac de phantasia quidem quid sit, & quamobrem sit, tot exposita sint.* E

Et, quia visus est proprie sensus, deriuatum fuit ei nomen à luce. impossibile enim est videre sine luce. Et, quia sensationes figũtur in eo, & ipse est eodem modo, ideo animal agit per ipsum multa. quorum quædam sunt, quia non habent intellectum, ut bruta: & quædã, quia forte intellectus in eo sincopizatur ab aliquo accidente, aut infirmitate, aut somno, vt homines. Hoc igitur sit finis nostri sermonis, quid est, & quare.

162 Et, qa visus ꝓprie ē illud, qđ dr̃ sẽsus primo, cũ ē nobilissimũ sensuũ, & ñ pficit nisi à luce, ideo nomẽ istiꝰ virtutis deriuat a noĩe lucis ĩ lĩgua Græca. Deinde incępit narrare vtilitatẽ istiꝰ virtutis ĩ aĩalibꝰ, s. cãm finalẽ, & dixit. Et, qa sensationes figunt in eo. i. &, quia sensationes figũt, & remanẽt in aĩali imaginãti post absentiã sensibiliũ in eo mõ, fm quẽ erãt apud præsentiã sensibiliũ, ideo aĩal mouet ab istis sensationibus per hanc uirtutẽ apud absentiã sensibiliũ, multis motibus ad sensibilia & nõ sensibilia, q̃rendo vtile, & fugiẽdo nociuũ, quẽadmodũ mouebat p sensus a sensibilibus: ita ꝙ animal non caret vtilitate in præsentia sensibilium apud absentiam eorum: sed ista virtus remanet in eo modo, fm quem erat apud præsentiã sensibilium. & vl'r vtilitas apud pręsentiã sensibilium data est huic virtuti apud absentiã sensibiliũ, ita ꝙ aĩal p hoc habet esse nobilissimũ in habendo salutẽ. D. d. quorũ quædã sunt, quia nõ habẽt intellectũ, &c. i. quædã aĩalia agunt p hãc virtutẽ, quia nõ habẽt intellectũ, & habẽt istã virtutẽ, loco intellectus in acquirendo salutẽ: & quædã agunt p illã, quando intellectus fuerit sincopizatus ab infirmitate, aut alio, & sunt animalia habẽtia intellectus, vt homines. tunc. n. est eis loco intellectus. Hic igitur est sermo de imaginatione, quid, & quare. & hæc duo nal'iter sunt desyderata. F

3. de Aĩa 63

Aristotelis

ARISTOTELIS DE ANIMA
LIBER TERTIVS,
Cum Auerrois Commentarijs.

SVMMAE LIBRI.

In prima agitur de potentia Animæ intellectiua.
In secunda de potentia Animæ motiua.
In tertia, quæ Animæ potentiæ quibus animatis sint necessariæ declaratur.

SVMMAE PRIMAE Cap. I.

De intellectus possibilis essentia. Ipsius impassibilitatem non esse similem ei, quæ sensus. Et quando intellectus hic in actu esse dicitur.

A E parte autem animæ qua cognoscit anima & sapit, siue separabili existente, siue non separabili secundũ magnitudnem, sed secundum rationem, considerandum quam habet differentiam, & quomodo quidẽ fit ipsum intelligere.

203 H. *DE ea autem parte animæ, qua anima cognoscit & sapit, siue ea sit separabilis, siue etiam non separabilis magnitudine, sed*
B *ratione, considerandum est quam habeat diffentiam, & quonam pacto fiat intelligere.*

DE parte autem animæ perscrutandum est per quam anima cognoscit & intelligit. vtrum est pars differens: aut nõ differens in magnitudine. sed in intentione. Et perscrutandum est, differentia quæ sit, & qũo est formare per intellectũ.

I CVm cõpleuit sermonem de virtute imaginatiua, quæ sit, & quare, incœpit perscrutari de rationabili, & quærere in quo differt ab aliis virtutibus comprehensiuis, scilicet virtute sensus & imaginationis. &
C hoc in prima & vltima perfectione, & in actione & in passione propria: cùm necesse est vt uirtutes diuersæ diuersentur in his duobus. Et, cùm in his duobus fuerint diuersæ, manifestum est ꝙ necesse est vt, diuersentur in qualitate actionis, si fuerint actiuæ: aut passionis, si passiuæ: aut in vtroq;, si vtrunq;. Et, quia intentio eius est talis, incœpit primo demonstrare quod esse istius virtutis, scilicet ipsam esse diuersam ab aliis virtutibus animæ, manifestum est per se: cùm per hanc virtutem differat homo ab aliis animalibus, vt dictum est in multis locis. & ꝙ hoc, quod est dubium, vtrum differat ab aliis virtutibus in subiecto, sicut in intentione, aut tantum

Intentio vniuersalis.

Idẽ. 2. huius cõ. 52.

Intentio particularis.

Idẽ. 2. huius cõ. 152. Per virtutẽ rõnalẽ differt hõ ab aliis aĩalib⁹ cõ simile 12. Met. cõm. 38. & 10. Ethi. ca. 9.

tum differat in intentione, non est necessarium ad præsciendum in hac p scrutatione: sed forte ex hac perscrutatione declarabitur quomodo. Et dixit. De parte autem animæ, &c. idest pars autem animæ, qua comprehendimus comprehensione, quæ dicitur cognoscere & intelligere, cùm manifestum est esse diuersa ab aliis virtutitibus, & ignorare primo vtrũ differat ab alijs virtutibus animæ subiecto, & intentione, ut Plato, & alij dicebant quòd subiectum istius virtutis in corpore aliud est à subiecto aliarum: aut non differt ab aliis in subiecto, sed tantum in intentione, non nocet in hac perscrutatione, quam intendimus, modo perscutandũ est de differentia, qua ista virtus differt ab aliis. Deinde dixit & quomodo est formare per intellectum. idest & prius perscrutandum est, quomodo est formare per intellectum, vtrum sit actio, aut receptio. scire enim actiones animæ prius est apud nos quàm scire eius substantiam. Et uidetur ꝙ intendebat hic per cognitionem, cognitionem speculatiuam: & per intellectum cognitionem operatiuam: cùm intellectus sit communis omnibus, cognitio autem non. E

Si igitur est intelligere sicut sentire, aut pati aliquid vtiꝗ erit ab intelligibili, aut aliquid huiusmodi alterum.

SOPH. *Si igitur intelligere est quemadmodum sentire, aut pati quoddam fuerit ab intelligibili, aut aliquid eius generis aliud.*

Dicamus igitur quòd, si formare per intellectum est sicut sentire, aut patietur aliquo modo ab intellecto, aut aliud simile.

2 Continuatio. Cùm narrauit quòd principiũ pescrutationis de substantia huius virtutis est perscritari de genere huius actionis, quæ est formare per intellectum, & scire genus quod præcedit differentiam, incœpit primo dubitare in hoc, vtrum formare per intellectũ sit de virtutibus passiuis, sicut ẽ sensus, aut de actiuis. Et, si est de passiuis: vtrum est passiuũ propter hoc, quod est materiale quoquo modo, & mixtum cum corpore, idest virtus in corpore, sicut sensus est passiuus, aut nullo modo est passiuum, quia nõ F est materiale, neque mixtum corpore omnino, sed de intentione passionis tantum habet receptionem. Et dicit. Dicamus igitur quòd, si formare, &c. idest dicamus igitur quòd, si posuerimus ꝙ formare per intellectum est sicut sentire, scilicet ex virtutibus passiuis, adeo quòd prima uirtus intellectiua recipiat intellecta, & comprehendat ea: quemadmodum virtus sentiens recipit sensibilia, & comprehendit ea: necesse est alterum duorum, aut ut accidat ei aliqua transmutatio, & passio ab intellecto similis transmutationi, quæ accidit sensui à sensato, quia perfectio sensus est virtus in corpore: aut vt non accidat ei transmutatio similis transmutationi sensuum, & passioni eorum à sensato, quia prima perfectio intellectus non est virtus in corpore, immo non accidit ei omnino. Et hoc intendebat, cùm dixit. aliud simile. idest aut nõ patiatur passione æquali passioni sensus, scilicet non accidit ei trasmutatio similis transmutationi,

Expõ li̗.

A tioni, quæ accidit sensui: sed solum assimilatur sensui in receptione: quia non est virtus in corpore.

Impassibile ergo oportet esse: susceptiuum autem speciei, & potentia huiusmodi, sed nõ hoc: & similiter se habere sicut sensitiuũ ad sensibilia, sic intellectiuum ad intelligibilia.

10 PH. *Ergo impatibile ipsum esse oportet: receptiuum uero speciei, & potentia tale, sed nõ hoc: & similiter habere, ut sensitiuum ad sensibilia, sic intellectum ad intelligibilia.*

Oportet igitur vt sit nõ passiuum, sed recipit formam: & est in potentia, sicut illud, non illud. & erit dispõ eius ẜm similitudinẽ, sicut sẽnsus apud sensibilia, sic intellectus apud intelligibilia. * a.l. sentiens

3 Cùm narrauit quòd primo necesse est perscrutari de hac actione, quæ est formare per intellectum, vtrum est passiua, aut actiua, incœpit ponere illud, quod vult declarare, scilicet ipsum esse de virtute passiua quoquo modo, & ꝙ est non trasmutabile, quia non est corpus, neque virtus in corpore. Et dixit. Oportet igitur vt sit non passiuum, &c. idest &, cum bene fuerit perscrutatum de hoc, apparebit quòd necesse est quòd ista pars animæ per quam fit formare, est virtus non transmutabilis à forma, quam comprehendit, sed non habet de intentione passionis, nisi hoc tantum, ꝙ recipit formam, quam comprehendit: & quia est in potentia illud, quod comprehendit, sicut sentiens: non quia est aliquid hoc in actu corpus, aut virtus in corpore, sicut est sentiens. Et hoc intendebat, cùm dixit. & ẽ in potentia, sicut illud, nõ illud. i. & ẽ in potentia sicut sensus: non quia illa virtus est aliquid hoc, aut corpus, aut virtus in corpore. Deinde dicit. & erit dispositio eius secundũ similitudinẽ, sicut sensus apud sensibilia, &c. potest intelligit sic. & necesse est vt sit de virtutibus passiuis: ita quòd proportio sensus ad sensibilia sit sicut proportio intellectus ad intelligibilia. & secundum hoc in ordine sermonis erit transpositio, & tunc debet legi sic. oportet igitur ut, dispositio eius sit secundũ similitudinem, sicut sensus apud sensibilia, sic intellectus apud intelligibilia: & vt sit non passiuũ passione, sicut passione sensuum: sed recipit formam, & est in potentia, sicut illud, non illud. Et potest intelligi, & dispositio eius erit secundum hunc modum, sicut sentiens apud sensibilia, sic intellectus apud intelligibilia. idest quòd ponere ipsum non passiuum nõ contradicit huic, quòd proportio eius ad intellectum sit sicut proportio sentientis ad sensatum. sed forte concedendo ipsum habere hanc proptionem, erit necesse vt sit non transmutabile. Et coegit nos ad illam expositionem hoc, ꝙ intellectum habere hãc proportionem manifestum est per se, aut propè, cũ hoc ꝙ est quasi principiũ ad sciendũ ipsum esse nõ passiuũ, neq; trãsmutabile.

B, C (margin letters); Continuatio. Expositio. Pria expõ. Scda expõ. Rõ primę expõnis

Necesse itaq; quoniam omnia intelligit immistum esse sicut dicit Anaxagoras, ut imperet, hoc autem est ut cognoscat. intus apparens enim prohibet extraneum & obstruit.

SOPH. *Necesse igitur est cũ omnia intelligat, non mixtũ esse, ut ait Anaxagoras, ut dominetur siue superet, idest, ut cognoscat: nam [species] se offerens impedimento est alieno & obsepit.* D

Necesse est igitur, si intelligit omnia, vt sit non mixtum, sicut dixit Anaxagoras vt appareat, scilicet vt cognoscat. si enim apparuerit in eo, apparens impediet alienum, quia est aliud.

4 Cùm posuit quod intellectus materialis recipiens debet esse de genere virtutum passiuarum, & cùm hoc non transmutatur apud receptionem, quia neq; est corpus, neq; virtus in corpore, dedit demõstrationem super hoc, & dixit. Necesse est igitur, si intelligit, &c. idest necesse est, si comprehendit omnia existentia extra animam, vt ante comprehensionem sit nominatus ex hoc modo in genere virtutum passiuarum non actiuarum: & vt sit non mixtus cum corporibus, scilicet neque corpus, neq; virtus in corpore naturalis, aut animalis, sicut dixit Anaxagoras. Deinde dixit vt cognoscat, &c. idest necesse esse vt sit non mixtus, ut comprehendat omnia, & recipiat ea. Si enim fuerit mixtus, tunc erit aut corpus, aut virtus in corpore. &, si fuerit alterum istorum, habebit formam propriam, quæ forma impediet eum recipere aliquã formam alienam. E

Et hoc intendebat, cùm dixit. si enim apparuerit in eo, &c. idest si.n. habuerit formam propriam rerum, tunc illa forma impediet eum a recipiendo formas diuersas extraneas, quia sunt aliæ ab ea. Sed modo consyderandum est in his propositionibus, quibus Aristo. declarauit hæc duo de intellectu, scilicet ipsum esse in genere virtutum passiuarum, & ipsum esse non transmutabile: quia neq; est corpus, neq; virtus in corpore. nam hæc duo sunt principium omnium, quæ dicuntur de intellectu. Et, sicut Plato dicit, maximus sermo debet esse in principio. minimus enim error in principio est causa maximi erroris in fine, sicut dicit Aristoteles. (margin: Digressio) F

Dicamus igitur quoniam, cum formare per intellectum est aliquo modo de virtutibus receptiuis, sicut est de uirtute sensus, manifestum est ex hoc. Virtutes enim passiuæ, sunt mobiles ab eo, cui attribuũtur: actiuæ autem & mouent illud, cui attribuuntur. Et, quia res non mouet nisi secundum quòd est in actu, & mouetur secundum quòd est in potentia, necesse est inquantum rerum formæ sunt in actu extra animam, vt moueant animã rationalẽ sm q comprehendit eas: quemadmodũ sensibilia inquantum sunt entia in actu, necesse est ut moueãt sensus idest, vt sensus moueantur ab eis. Et ideo anima rationalis indiget consyderare intentiones, quæ sunt in virtute imaginatiua, sicut sensus indiget inspicere sensibilia. Sed tamen videtur q formæ rerum extrinsecarum mouent hanc virtutem: ita quòd mens aufert eas à materiis, & facit eas primo intellecta in actu, postquam erant intellecta in potentia. & hoc modo videtur quòd ista anima est actiua, non passiua. Secundum igitur quòd intellecta mouent eã, est passiua: & secundũ quòd mouentur ab ea, est actiua. & (margins: Primo Cę. tex. co. 31. — Res non mouet, nisi sm q é in actu. Idẽ 3. phy. 17. & 9. Meta. 20. — Obiectio. — Solutio.)

&

A & ideo dicit Aristoteles post, quod necesse est ponere in anima rationali has duas differentias, scilicet virtutem actionis & virtutem passionis. & dicit aperte quod utraq; pars eius est neq, generabilis, neq; corruptibilis, vt post apparebit. sed hic incæpit notificare substantiam virtutis passiuæ, cũ hoc sit necesse in doctrina. ex hoc igitur declaratur quòd hæc differentia, scilicet passionis, & receptionis existit in virtute rationali. Quòd autem substantia recipiens has formas, necesse est vt non sit corpus, neque uirtus in corpore, manifestum est ex propositionibus, quibus Aristoteles vsus est in hoc sermone. Quarum vna est, quòd ista substantia recipit omnes formas materiales. & hoc notum est de hoc intellectu. Secunda autem est, quòd omne recipiens aliquid, necesse est vt sit denudatũ à natura recepti: & vt sua substantia non sit substantia recepti in specie. Si enim recipiens esset de natura recepti, tunc res reciperet se, & tunc mouens esset motum. vnde necesse est vt sensus recipiens colorem careat colore: & recipiens sonũ careat sono. & hæc propositio est* vera, & sine dubio. Et ex his duabus sequitur quòd ista substantia, quæ dicitur intellectus materialis, B nullam habeat in sui natura de formis materialibus istis. Et, quia formæ materiales sunt aut corpus, aut formæ in corpore, manifestum est quod ista substantia, quæ dicitur intellectus materialis, non est corpus, neq; forma in corpore: est igitur non mixtum cum materia omnino. Et debes scire quod illud, quod dedit hoc, necessario est: quia ista substantia est, & quia recipiens formas rerum materialium vel materiales non habet in se formam materialẽ, scilicet †cõpositam ex materia & forma. Et neq; est etiam aliqua forma formarum materialium. formæ enim materiales nõ sunt separabiles. Neque ẽ etiam ex formis primis simplicibus. illæ enim non sunt separabiles, & nõ recipiunt formas, nisi diuersas, & sm quod sunt intellectę in potentia, nõ in actu. est igit̃ aliud ens à forma, & à materia, & cõgregato ex eis. Vtrũ autem hæc substantia habeat formam diuersam in esse à C formis* materialibus, adhuc non declaratur ex hoc sermone. Propositio.n. dicens quod recipiens debet esse denudatum à natura recepti, intelligitur à natura speciei illius recepti, nõ à natura sui generis, & maxime remoti, & maxime eius, quòd dictũ est per æquiuocationem. Et ideo diximus quod in sensu tactus inuenitur medium inter contraria, quæ comprehendit, cõtraria enim alia sunt in specie à mediis. Et, cum talis est dispositio intellectus materialis, scilicet quod est unum entium, & quod potentia est abstracta, & non habet formam materialem, manifestum est ipsum esse non passiuum: cùm passiua, scilicet transmutabilia sint forme materiales, & quod est simplex, sicut dicit Aristote. & separabilis. & sic intelligitur natura intellectus materialis apud Arist. quod post loquemur de eius dubiis.

Infra tex. c6.17.

Recipiens dẽt eẽ denudatũ a nã recepti Idẽ 2. de aĩa 67. & 71. & 83. & 3. Cęli 67.

* al' necessaria.

Docum.

† a.l. qđ sit cõpositũ.

* a l. in materialibus

2. de aĩa 118. 119.

ANTIQVA TRANSL.

Quare neq; ipsius est esse naturã neq; vnã, sed aut hoc, ꝙ possibilis sit. vocat⁹ vtiq; animę intellectus, dico autẽ intellectum, quo opinat̃ & intelligit anima, nihil est actu eorũ quę sunt ante intelligere.

SOPH. *Ita ut nulla sit eius natura nisi hæc, quòd poßibilis. ergo qui uocatur animæ intellectus, uoco autem intellectũ quo διανοεῖται & existimat anima, nihil est actu corum quæ sunt, antequã intelligat.*

Et sic nullam habet naturam nisi istã, scilicet ꝙ est possibilis. Illud igitur de anima, quod dicitur intellectus: & dico intellectum illud, per quod distinguimus & cogitamus: non est in actu aliquod entium, antequam intelligat.

5 Cùm declarauit ꝙ intellectus materialis non habet aliquam formã materialium, incœpit definire ipsũ hoc modo, & d. Et sic nullam habet naturam secundum hoc, nisi naturam posibibilitatis ad recipiendum formas intellectas materiales, Et d. Et sic nullam habet naturam, &c. i. illud igitur ex anima, quod dicitur intellectus materialis, nullam habet naturam, & essentiam, qua constituatur secundum quòd est materialis, nisi naturam possibilitatis, cùm denudetur ab omnibus materialibus, & intelligibilibus.

Quid p intel'm vid 3.c6.20.& 3 c6.2. D.d. & dico intellectum, &c. idest & intende per intellectum hic virtutem animæ, quæ dicitur intellectus vere

MANTINI TRANSL. D

Commentum hoc Quintum à viro illo doctißimo Iacob Mantino translatum, unà cum Antiqua translatione hic apposuimus, ut clarior ipsius redderetur intelligentia.

Sic ergo nullã habet naturam, E nisi hanc, scilicet ꝙ est quid possibile. Ipse igitur intellectus animæ vocatus: dico autem intellectum, quo anima intelligit (seu discurrit) & opinat̃ ipsa anima: nihil actu est ipsorum entium, antequam intelligat.

Posteaq; Arist. exposuit intellectũ materialẽ nullã obtinere formã materialẽ. incipit nũc definire eũ eo pacto, dicens. Sic ergo nullã hẽt na- F turã, nisi naturã possibilitatis, vt possit recipere formas intelligibiles materiales. Cũ itaq; ĩquit. Sic ergo nullam habet naturam, intelligit eam partẽ animæ, quæ intellectus materialis nuncupatur, nullam utiq; obtinere naturã, neq; essentiam, qua ipse consistat, ea ratione, s. qua materialis existit, nisi naturã potentialitatis (seu promptitudinis, vt ita loquar) cùm sit expers omniũ formarũ materialiũ, atq; intelligibilium.

Mox cùm inquit, dico autẽ intellectum, &c. hoc est, intelligo autẽ, cùm dico intellectum, eam aĩæ vim, seu

ANTIQVA TRANSL.

A vere: non virtutem, quæ dicitur intellect us large. s. uirtutem imaginatiuã in lingua Græca: sed uirtutem qua distinguimus res speculatiuas & cogitamus in rebus operationis futuris. D. dixit, non est in actu aliquod entium, anteq̃ intelligat, idest definitio igitur intellectus materialis est illud, quod est in potentia omnes intentiones formarum materialium vniuersalium, & non est in actu aliquod entium. antequam intelligat ipsum.

B

Digressio. Pria pars. Dña inter itellm, & mãm primam.

Et, cùm ista est definitio intellectus materialis, manifestum est ꝙ differt apud ipsum à prima materia in hoc, quòd iste est in potentia omnes intentiones formarum vniuersalium materialium: prima autem materia est in potentia omnes istæ formæ sensibiles, non cognoscens, neque comprehendens. Et causa, propter quam ista natura est distinguens & cognoscens, prima autem materia neque cognoscens, neque distinguens est, quia prima mate-

C ria recipit formas diuersas, scilicet indiuiduales, & istas, iste autem recipit formas vniuersales. Et ex hoc apparet quòd ista natura non est aliquod hoc, neque corpus, neque virtus in corpore. quoniam, si ita esset, tunc reciperet formas secundum quòd sunt diuersa. & ista. &, si ita esset tunc formæ existentes in ipsa, essent intellectæ in potẽtia: & sic nõ distingueret naturã formarũ secundum quod sunt formæ: sicut est dispositio in formis ĩdiuidualibus, siue spiritualibus, siue corporalibus. Et

Correctiũ primum.

MANTINI TRANSL.

seu facultatem, quæ vere nominatur intellectus, non eam vim, quã largo vocabulo, seu figuraliter Græci intellectũ vocãt, q̃ est ipsa potẽtia imaginaria, sed intelligo eã facultatẽ, qua discernimus, ac dignoscimus res ipsas cõtẽplatiuas, excogitamusq́ue factiuas, seu practicas, q̃ sunt faciundæ. D.d. nihil actu est ipsorum entiũ, anteq̃ intelligat. ac si dixerit ergo definitio ipsius intellectus materialis hæc vtiq; est. nẽpe ꝙ est id, quod est in potẽtia ad omnes conceptus formarũ materialium vniuersalium: & non est actu aliquid entium, antequam intelligat ipsas.

Et, si hæc est definitio ipsius intellectus materialis, sequitur ergo intellectũ ipsum differre inq̃; ab ipsa materia prima, atq; distingui, iuxta Aristotelis sententiã. Primo quidẽ, propterea quia intellectus est in potẽtia ad oẽs cõceptus formarũ vl'ium materialium. sed materia prima est in potentia ad oẽs has formas, sensibiles. Secũdo vero, quia intell's m̃alis dignoscit formas, quas recipit, sed ipsa materia prima nihil dignoscit vel apprehendit. Causa aũt, ob quã hæc natura dignoscit atq; discernit, materia vero prima nihil cognoscit vel discernit, est quidẽ, quia prima materia recipit formas diuersas singulares atq; indiuiduas, intellectus vero vl'es recipit formas. Hinc colligit põt hãc naturã nihil singulare, vel indiuiduũ esse, tũ corpus, tũ ẽt aliquã potentiã in corpore. qm̃, si id fieri posset, tunc reciperet formas, quatenus sunt singulares diuersæ, atque indiuiduæ formæ, ergo, que in eo existunt, fuissent vtiq; potẽtia intelligibiles: & sic nõ dignoscere neq; distin

ANTIQVA TRANSL.

Secũdum correctũ.

Et ideo necesse est vt ista natura, q̃ dicitur intellectus, recipiat formas modo alio ab eo, secundum quem istæ materiæ recipiunt formas receptionis: quarum conclusio à materia est terminatio primæ materiæ in eis. Et ideo non est necesse vt sit de genere materierum istarum, in quibus prima est inclusa, neque ipsa prima materia. quoniam, si ita esset, tunc receptio in eis esset eiusdem generis. diuersitas enim naturæ recepti, facit diuersitatem naturæ recipientis. Hoc igitur mouit Aristotelem ad imponendum hanc naturam, quæ est alia à natura materiæ, & à natura formæ, & à natura congregati.

Idẽ. 1. c p. de sũba orbis & 1. Phy. 69.

Secũda ps The. opĩo de intells poĩis immortalitate ca. 34.

Et hoc idem induxit Theophrastum, & Themistium, & plures expositores ad opinandum quòd intellectus materialis est substantia, neque generabilis neq; corruptibilis. omne enim generabile & corruptibile est hoc. sed iam demonstratum est ꝙ iste non est hoc, neq; forma in corpore. Et induxit eos ad opinandum cũ hoc, ꝙ ista est sententia Aristo. Ista enim intentio, scilicet ꝙ iste intellectus est talis, bene apparet intuentibus demonstrationem Aristo. & sua uerba. De demonstratione autem secundum ꝙ exposuimus: de uerbis vero, quia dixit ipsum esse non passiuum, & dixit ipsum esse separabile, & simplex. Hæc enim tria verba vsitãtur in eo ab Aristote. & non est rectum, immo est

Intells nõ passiuus, & simplex 3. đ Aĩa. 12 &. 6. Intellect⁹ separabilis 3. đ Aĩa 20. 1. de Aĩa. 31. 65. & 2. đ Aĩa. 21. 12. Met. 17. ꝙ ĩpassibilis ẽt hẽs 1. de Aĩa. 66. vide hoc in The. ca. 23. 24. 25. 26. 27.

MANTINI TRANSL.

D

distingueret naturas formarũ, quatenus sunt formæ: sicut in particularibus formis fieri solet, siue sint ſpũales, siue materiales. necessum ergo ẽ hãc naturã, q̃ intellectus noĩatur, recipe ipsas formas, mõ quidẽ diuerso ab illo, quo istæ materiæ recipiũt illas formas, quas recipiunt: quæ quidẽ ideo cõtinẽtur, ac retinẽtur in ipsa materia, quia materia ipsa prima terminatᷣ p eas. Et idcirco nõ oportet ipsũ eẽ ex gñe illarũ materierũ, q bus materia prima cõtinetur, seu terminatur, neq; vt sit ipsamet materia prima. nã, si ita res se haberet, tũc * eius generis esset res eas recipere. qm̃ diuersitas naturæ rei receptæ facit diuersitatẽ in natura recipientis. Hoc igiᷣ coegit Aristotelẽ ponere hãc naturã distinctã a natura materiæ, atque à natura formæ, atque à natura compositi ex ipsis.

E

* a. ptio rũ eẽt recep form nãla

Et hac eadem rõne inducti sunt Theophrastus, ac Themistius, aliiq; plures expositores credere ĩtellectũ materialẽ esse substãtiã ingenitã & ĩcorruptibilẽ, ꝑpterea quia oẽ genitũ & corruptibile est singulare indiuiduũ. sed neminẽ latet ipsum intellectũ nõ esse quid indiuiduũ & singulare, & neq; corpus, neq; potẽtiã in corpore. Immo ex hoc etiã inducti sunt, ut credant hãc esse Aris. sententiã. Hanc autẽ sñiam, nẽpe ꝙ is intellect⁹ ita se habeat, affirmãt illi, qui demonstrationẽ Aristo. intelligũt, atq; eius uerba. Demonstrationẽ autẽ, eo mõ, quo nos iã exposuimus: verba vero eius: quia dixit ipsum eẽ ĩpassibilẽ, & immixtum, atq; sĩplicẽ. Tribus n. his vᷣ Ari. denominare intellectũ atq; describere. quod quidẽ non videtur esse recte dictũ, immo

F

A ANTIQVA TRANSL.

est remotum vti aliquo eorum in doctrina demonstratiua de generabili & corruptibili.

Sed, cum post viderũt Arist. dicere ꝙ necesse est, si intellectus in potẽtia est, ut etiã intellectus in actu sit, scilicet agens, & est illud, quod extrahit illud, quod est in potentia, de potentia ad actũ: & vt sit intellectus extractus de potentia in actum, & est ille, quẽ intellectus agens ponit in intellectum materialem, secũ-

B dum ꝙ artifex ponit formas artificiales in materia artificii. Et cum post hoc viderunt, opinati sunt ꝙ iste tertius intellectus, quem ponit intellectus agens in intellectum recipientem materialem, & est intellectus speculatiuus, necesse est vt sit æternus. cum enim recipiens fuerit æternum, & agens fuerit æternum, necesse est ut factum sit æternum necessario.

C

Et, quia opinati sunt hoc, contingit vt in rei veritate non sit intellectus agens, neque factum: cum agens† & factum non intelligãtur, nisi cũ generatione, & tempore. Aut dicatur ꝙ dicere hoc agens, & hoc factum non est nisi secundum similitudinem. & ꝙ intellectus speculatiuus nihil aliud est, nisi perfectio intellectus materialis per intellectũ agentem: ita ꝙ speculatiuus sit aliquod compositum ex intellectu materiali, & intellectu, qui est in actu,

†Agens, & factũ n̄ intelligunt̃, nisi cũ generatione & tp̄e, idẽ 8. Phy. 15. 2. Phy. cõ. 74. & 4. Ph. c. 129. Agẽs, & factũ ĩ reb9 æternis est ꝑm similitudinẽ. consi.le. 4. cœ. c. 1. vide ẽt ꝑ hoc. 12. Me. c. 44. vid. j. c. 36

Et

MANTINI TRANSL.

immo videtur absurdum describere his descriptionibus, ac denominare ipsum generabile & corruptibile in scientia demonstratiua.

At, quoniam viderũt post hoc Aristotelem dicere ꝙ, si datur intellectus in potentia, oportet etiam vt detur intellectus in actu, qui scilicet est ipse intellectus agens, qui quidem est, qui extrahit illum intellectum, qui est in potentia de ipsa potentia ad actum: & vt detur intellectus eductus de potentia ad actum, qui quidem est ille scilicet, quem intellectus agens* ponit intellectum materialẽ esse intellectum in actu, ea ratione, qua ipsa ars ponit formas artificiales in materiam ipsius artis. Ex hoc præterea inducti quoque sunt, vt credant hunc tertium intellectum, quem intellectus agens efficit, atq; reddit intellectum recipientem materialem, qui quidem est ipse intellectus speculatiuus, necessario esse æternum. quoniam, cum ipsum recipiens sit æternum, agens quoque æternum, necessario id, quod ex eis effectum est, erit quoq; æternũ. Sed ex huiusmodi opinione eorũ sequeretur reuera ut nullus reperiretur intellectus agẽs, vel intellectus factus, seu adeptus, cũ & agẽs ipse, atq; adeptus, & ꝓductus nõ possint intelligi nisi cũ ipsa generatione, & tẽpore. Vel ꝙ dicatur, ꝙ noĩare illũ agentẽ, illũ uero factum & adeptũ, non nisi similitudine quadam ita nominetur. & ꝙ intellectus speculatiuus nihil aliud sit quã pfectio, siue actui ipsius ĩtellectus materialis per ipsum intellectum agentẽ habita: ita vt intellectus agẽs sit quid cõpositum ex intellectu mãli

*a. l. facit

 &

ANTIQVA TRANSL.

*Vide pro hoc The. 3. de Aïa cap. 30. & 39.

Et hoc, quod* videtur, ꝙ intellectus agens quãdoq; intelligit quãdo fuerit copulatus nobis, & quandoq; nõ intelligit, accidit ei propter mixtionem, s. propter mixtionem eius cum intellectu materiali, & ꝙ ex hoc modo tantum fuit coactus Aristo. ad ponendum intellectum materialem, non quia intelligibilia speculatiue sint generata & facta.

Et confirmauerunt hoc per hoc, ꝙ propalauit Arist. ꝙ quando intellectus agens existit in anima nobiscum, videmur denudare vniuersaliter formas à materiis primo, deinde intelligere eas. & denudare eas nihil aliud est nisi facere eas intellectas in actu, postquam erant in potentia. quemadmodum comprehẽdere eas nihil aliud est quàm recipere eas.

Et, cùm viderunt hanc actionẽ, quæ est creare intellecta, & generare ea, esse reuersam ad nostram voluntatem, & augumentabilẽ in nobis seecundum augumentationẽ intellectus, scilicet qui est in nobis, scilicet speculatiui: & iam fuit declaratum ꝙ intellectus, qui creat, & generat intelligibilia & intellecta, est intelligentia agens, ideo dixerunt ꝙ intellectus, qui est in habitu, est ipse intellectus. sed accidit debilitas quãdoque, quandoque additio propter mixtionẽ. Hoc igitur mouit Theophrastum, & Themistium, & alios ad opinandum hoc de intellectu speculatiuo, & ad dicendum ꝙ hęc erat opinio Aristotelis.

Impugnatio Them. & Theophrasti.

Et

MANTINI TRANSL.

D

& intellectu actu existente. Et ꝙ intellectus agens cũ videatur qñq; intelligere videlicet qñ ẽ coniunctus nobis, qñq; vero nõ intelligat, id quidẽ contingere propterea quod ẽ immixtus: nempe quia ipsi intellectui materiali immixtus ẽ. & ꝙ ob hanc tñ rõnẽ fuit coactus Aristoteles ponere intellectũ mãlẽ: nõ propterea, qđ ipsa intelligibilia speculatiua sint nouiter genita & fcã. Quã sñïam, s. ꝙ intellectus speculatiuus nihil aliud sit q̃; intellectus in actu, ideo cõfirmant, quia inueniunt Aristotelẽ affimare intellectũ agentẽ reperiri E in anima nr̃a* cũ videamur expoliare primo formas ab ipsis materiis, mox eas intelligere, q̃ expoliatio nihil aliud est, q̃; efficere eas intelligibiles actu, postquã erãt intelligibiles in potẽtia. quẽadmodũ & cognoscere eas nihil aliud est q̃; recipere eas.

*al. [illegible] tur

Et, cùm viderint huiuscemodi actionem, videlicet creandi, ac generandi ipsa intelligibilia, reuerti ac reduci ad nostram uoluntatem, oririq;, ac augeri in nobis ad ortũ, atq; incrementũ ipsius intellectus, qui in nobis existit, hoc est intellectus speculatiui: &, cùm iam sit notum ꝙ intellectus, qui creat, ac generat illa intelligibilia, q̃ sunt in potentia, ita ut ea actu intelligibilia reddat, sit intellectus agens: ideo dixerũt ꝙ intelllectus, qui habitu existit (seu adeptus) est illemet intellectus. F sed efficitur quandoque imbecillior, quandoque vero ualidior propter ipsam mixtionem. Hoc itaque est, quod induxit Theophrastum, & Themistiũ, & alios opinari hæc de intellectu speculatiuo, affirmareque hanc esse Aristotelis sententiã.

Sed

ANTIQVA TRANSL.

A Et super hoc sunt quæstiones nõ paucæ. Quarum prima est, quòd hæc positio contradicit huic, quod Aristo. posuit, scilicet quòd proportio intellecti in actu ad intellectum materialem est sicut proportio sensati ad sentiens. Et contradicit veritati in se. Si enim formare per intellectum esset æternum, oporteret vt formatum per intellectum esset æternum: quapropter necesse esset vt formæ sensibiles essent intellectæ in actu extra animam, & non materiales omnino. & hoc est contra hoc, quod inuenitur in istis formis.

Scda rõ.

B Et etiam Aristot. aperte dicit in hoc libro quòd proportio istius virtutis distinguentis rationalis ad intentiones formarũ imaginatarum est sicut proportio sensuum ad sensata. & ideo anima nihil intelligit sine imaginatione: quemadmodũ sensus nihil sentit sine præsentia sensibilis. Si igitur intentiones, quas intellectus comprehendit ex virtutibus imaginatiuis, essent æternæ, tunc intentiones virtutum imaginatiuarum essent æternæ. &, si essent

Infra. 59. & supra. t. c. 2.

C æternæ, tunc sensationes essent ęternæ: sensationes enim sunt de hac virtute, sicut intentiones imaginabiles de virtute rationabili. &, si sensationes essent æternę, tunc sensata essent æterna: aut sensationes essent intentiones aliæ ab intẽtionibus rerum existentium extra animam in materia. impossibile enim est ponere

MANTINI. TRANSL.

Sed contra hoc non pauca insurgunt dubia. Primũ, ꝙ hæc positio, & sententia contradicit dictis Arist. qui dicit ꝙ eadẽ est rõ ipsius intelligibilis actu existẽtis ad intellectum materialẽ, quæ est ipsius sensibilis ad ipsum sensitiuũ, (seu sentiens.) Contradicit quoque id ipsi veritati. Nã, si ipsa cõceptio, quę ꝑ intellectũ fit, esset æterna, tunc oporteret vt id quoq;, quod ab intellectu conceptũ est, esset æternũ, & ob hoc oporteret ipsas formas sensibiles esse actu intelligibiles extra aĩam, atq; penitus immateriales. quod quidẽ est cõtra id, quod de huiuscemodi formis apparet. Aristoteles præterea expresse d. in hoc lib. ꝙ eadẽ est rõ huius virtutis distinctiuæ rõnalis ad conceptus, seu imagines, formarum imaginatarum, quæ est ipsorũ sensoriorũ ad sensibilia. & ideo aĩa nihil ĩtelligit sine ipsa imaginatiua vi. quemadmodũ ipsi sensus, seu sensoria nihil sentiunt, nisi res sensatæ, seu sensibiles reperiãtur corã sensu. Si igiẽ illę imagines (seu intentiones) quas intellectus ipse adipiscitur ab ipsis* virtutib⁹ imaginatiuis eẽnt æternæ, tunc intentiones illæ, seu imagines ipsarũ virtutũ imaginatiuarũ eẽnt æternæ. &, si hæ essent æternæ, ipsæ quoq; sensationes eẽnt æternę. quia ita se hñt sensationes ipsæ ad hãc virtutẽ, sicut intentiones seu imagines imaginatæ ad virtutẽ rõnalem. ꝙ si sensationes eẽnt æternæ, & ipsa quoq; sensibilia essent æterna: vel ipsæ sensationes essent aliæ intẽtiones q̃ sint imagines rerum extra aĩam existẽtium in ipsa mã. quia impõe est ponere easdemmet intentiones, vel imagines qñq; esse æternas & incorruptibiles,

*a. l. formis imaginis.

re eas easdē intentiones quandoque æternas, & quandoq; corruptibiles: nisi esset possibile quòd natura corruptilis transmutaretur, & reuerteretur ęterna. Et ideo necesse est, si istæ intentiones, quæ sunt in anima, fuerint generabilium & corruptibiliū. vt illæ etiam sint generales & corruptibiles. & in hoc fuit prolixus sermo in aliquo loco.

Hoc igitur est vnum impossibilium, quæ videntur contradicere huic opinioni, scilicet huic, quod posuimus, ꝙ intellectus materialis est virtus non facta de nouo. Existimatur enim ꝙ impossibile est imaginari quomodo intellecta erunt facta, & ista non erunt facta. quando enim agens fuerit æternum, & patiēs fuerit æternum necesse est vt factum sit æternum. Et etiam, si posuerimus factum esse generatum: & est intellectus, qui est in habitu, quo modo possumus dicere in eo quòd generat, & creat intellecta?

Sec͞da qō. Et est secunda quæstio magis difficilis valde. & est quod, si intellectus materialis est prima perfectio hominis, vt declaratur in definitione animæ: & intellectus speculatiuus est postrema perfectio: homo autem est generabilis & corruptibilis, vnus in numero per suam postremam perfectionem ab intellectu: necesse est vt ita sit per suam primā perfectionē, s. ꝙ per postremā perfectionem de intellectis sum alius à te, & tu alius à me. Et, si non, tu esses per esse mei, & ego per esse tui, & vniuersaliter homo eēt ens, antequam

D ruptibiles, q̄n͞q; vero corruptibiles. nisi forte esse posse vt nā ipsius rei corruptibilis trāsmutaretᷣ, & efficeretur æterna, & incorruptibilis. Etiō, si huiuscemodi intētiones in aīa existētes, sint intētiones (seu imagines) rerū gn̄abilium & corruptibiliū, necessum erit vt ipsæ quoq; sint generabiles & corruptibiles. sed de hoc iam alibi factus fuit longus sermo.

Hoc igr̄ est vnū ex īpossibilibus & incōmodis, q̄ videntᷣ cōtradicere illi sn̄iæ, q̄ asserebat intellectū mālē esse virtutē nō factā. Qm̄ impoſe videtᷣ imaginari ipsa intelligibilia eē nouiter facta ac * genita, & ipse, s. intellectus mālis, non sit nouiter factus. cū necesse sit, si agens sit æternū, & recipiēs æternū, vt id, qđ nouiter factū est, sit quoq; æternum. Ad hæc, si ponamus ꝙ id, quod est factū, sit genitū de nouo, quod quidē est ipse intellectus in habitu existēs (seu adeptus) quo pacto ergo poterimus dicere ipm̄ gn̄are & creare ipsa intelligibilia? Scd͞m argumētum, & dubiū difficilius valde est. Qm̄, si intellectus materialis est actus primus ipsius hoīs, vt ex definitione animæ declaratū fuit: intellectus vero speculatiuus est vtiq; vltimus actus: hō aūt est gn̄abilis & corruptibilis, & vnus numero propter vltimū actum eius, quē ab ipso intellectu obtinet: ergo oportet ipm̄ ita reperiri propter eius actum primū: nēpe ꝙ pp vltimū actum (seu perfectionē) vltimā ipsius ītellectus ego sū aliquid, qđ nō es tu, & tu quoq; eris aliquid aliud, qđ nō sū ego. Als enim tu esses pp esse meū, & ego essem pp tuū esse. & tandem hō erit, anteq̄ sit. Hac ergo ratione hō esset ingenitus

E * a. l. ligib.

F

A ANTIQVA TRANSL.

quam esset. Et sic homo non esset generabilis & corruptibilis in eo ꝙ homo: sed, si fuerit, erit in eo ꝙ animal. Existimatur enim ꝙ quemadmodum necesse est quòd, si prima perfectio fuerit aliquid hoc, & numerabilis per numerationem indiuiduorum, vt postrema perfectio sit huiusmodi: ita etiam necesse est econuerso, scilicet ꝙ, si postrema perfectio est numerata per numerationem indiuiduorum hominum, vt prima perfectio sit huiusmodi.

Et alia sunt multa contingentia impossibilia huic positioni. Quoniam, si prima perfectio esset eadē
B omnium hominum, & non numerata per numerationem eorum, cōtingeret ꝙ, cùm ego acquirerem aliquod intellectum, vt tu etiam acquireres illud idem: & quando ego obliuiscerer aliquod intellectum, vt etiam tu. Et multa impossibilia essent contingentia huic. Existimatur enim ꝙ nulla differentia est inter vtranque positionē in hoc, ꝙ contingit de impossibilibus, scilicet ex hoc, quod ponimus ꝙ postrema, & prima perfectio sunt huiusmodi, s.
C non numeratæ per numerationem indiuiduorum. Et, cùm nos finxerimus omnia ista impossibilia, continget nobis ponere ꝙ prima perfectio est hæc intentio, scilicet indiuidualis in materia numerata per numerationem indiuiduorum hominis, & generabilis & corruptilis. Et iam declaratum est ex demonstratione Arist. prædicta ꝙ non est aliquid hoc, neque corpus, neq; virtus in corpore. quomodo igitur possumus euadere ab hoc errore: aut qualis est via dissolutionis istius q̄onis?

Alex.

MANTINI TRANSL.

ingenitus & incorruptibilis quatenus est hō: sed, si eēt gn̄abilis & corruptibilis, id q̄dē, rōne, qua est Aīal, fiet. Nā existimari posset, ꝙ queād modū vr̄ esse necessariū, si primus actus sit aliq̄d singular̄, & indiuidū, ac numerabile ad nūeratione īdiuiduorū, vt actus quoq; vltimus ita se habeat, sic quoq; sit necessariū hui⁹ oppositum, nēpe ꝙ, si vltimus actus cōnumeretur ad cōnumeratione indiuiduorū hoīs, vt actus ēt primus ita quoq; se habeat. Multaque alia incōmoda insurgūt cōtra hanc positionē, inter cæteraq; hoc vnum est. Qm̄, si primus actus esset vnicus in oībus indiuiduis, & nō cōnumeraretur ad cōnumerationē eorum, tunc sequeretur ꝙ, si ego assequerer aliq̄d intelligibile, tu quoq; illud idē assequaris: &, si ego obliuiscerer alicuius ītelligibilis, tu quoq; illiusmet ītelligibilis nō eēs memor. Multaq; īcōueniētia seq̄rent̄ ad hāc pōnē. Nā existimari pōt, ꝙ hæ duę pōnes cōicāt īter se circa illa impoīa, q̄ cōtra ipsas īsurgūt, nihilq; circa id īter se differāt, nēpe si ponam⁹ primū atq; vltimū actū ita se hr̄e, s. ꝙ non cōnumerent̄ ad numeratione indiuiduorū. At, si voluerim⁹ euitare oīa hæc incōmoda, erimus vtiq; coacti dicere ipsū actū primū ita se habere, videlicet vt sit quid singulare indiuiduū, exiītēs in ipsa mā, numerabileq; ad numeratione indiuiduorū hoīs, ac gn̄abile & corruptibile. Sed ex demōstratione ipsius Arist. prædicta iā probatū fuit ipsū nō eē q̄d indiuiduū singulare, neq; corp⁹ aut potētiā in corpore. Quo igr̄ pacto poterim⁹ euitar̄ hoc dubiū: aut qua via vl̄ rōne posset hmōi dubiū solui?

Alex.

ANTIQVA TRANSL.

Tertia ps digressionis Op. Alex. vid. p ea et prio de Aia, cō. 48.

Alexander autem sustentatur super hunc semonem postremum, & dicit quòd magis conuenit naturalibus, scilicet sermonem concludentem, scilicet quòd intellectus materialis est virtus generata, ita quòd existimamus de eo quòd opinatur in eo, & in alijs virtutibus animæ esse præparationes factas in corpore per se à mixtione, & complexione, & dicit hoc non esse impossibile, scilicet vt mixtione elementorum fiat tale esse nobile mirabile: licet sit remotum à substantia elementorum propter maximam mixtionem.

Et dat testimonium super hoc esse possibile, ex hoc, ꝙ apparet quòd compositio, quæ primo cecidit in elementis, scilicet compositio quatuor qualitatum simplicium, cùm hoc ꝙ est parua illa compositio, est causa maxime diuersitatis in tantũ, ꝙ vnum est ignis, & aliud est aer.

2. de Gñatione. 16.

Et, cùm ita sit non est remotum vt per multitudinem compositionis, quæ est in homine, & in animalibus, fiant illic virtutes diuersæ in tantum à subiectis elementorum.

Et hoc aperte, & vniuersaliter ꝑpalauit in initio sui libri de Anima, & præcepit vt consyderans de anima, primo debet præscire mirabilia compositionis corporis hominis. Et dixit etiam in tractatu, quem fecit de intellectu secundum opinionem Arist. ꝙ intellectus materialis est virtus facta à complexione. & hæc sunt verba eius.

Cùm

MANTINI TRANSL. D.

Alexander tñ adhæret huic vltimæ rõni & dicit ipsã magis cõuenire rebus nãlibus, s. eã rõnem, quæ affirmat intellectũ mãlem esse quãdam vim genitã, ita vt idẽ existimemus de hac virtute, qđ de reliquis aĩæ facultatibus existimat', nẽpe ꝙ reperiãtur quædã præparationes, ac dispõnes in ipsis materijs ꝑ se à tẽperatura, & mixtiõe effectæ. Inquitq; hoc facile existimari, ac imaginari posse: nẽpe vt ex hmõi elementorũ miscella, oriatur hmõi ens nobile, atq; admirabile. licet enĩ huiuscemodi substãtia admodũ distet à substãtia E elementorũ, tñ ꝑꝑ maximã elemẽtorũ mixtionẽ, nihil prohibet id fieri posse. Quòd aũt id fieri possit, ipse conat' probare testimonio eoꝝ, quæ ex cõpositione elementorũ, prima inuicẽ oriri solent, nẽpe ex cõpositiõe quatuor qualitatũ simplicitũ. quę quidẽ cõpositio, licet sit exigua, nihilo secius illa ꝓfecto cõstitutio est causa diuersitatis maximæ, ita vt eius gratia factum est vnum elementorum ignis, alterum vero aer.

Si ergo ita res se habet, nihil profecto prohibet quin oriant' virtutes tã diuersæ ac variæ ex substantia ele F mentorũ ꝑꝑ multas cõpositiones, q̃ in homine atq; in aĩantib⁹ reperiũtur. Hanc aũt expositionẽ tradidit ipse Alex. in initio sui libri de Aĩa, vbi præcipit vt ille, qui de aĩa tractare, ac contẽplare aggreditur, primo debeat præscire & cognoscere mirabilẽ illã humani corporis constitutionẽ. Inquit insuper in eo tractatu, quẽ edidit, de Intellectu. iuxta sententiã Arist. ꝙ intellectus materialis est quædam virtus orta ex ipsa temperatura, in his verbis.

Ex

A

ANTIQVA TRANSL.

,, Cúm igitur ex hoc corpore, quãdo fuerit mixtum aliqua mixtione, generabit aliquid ex vniuerso mixti, ita q sit aptum vt sit instrumentum istius intellectus, qui est in hoc mixto, cum sic existit in omni corpore, & istud instrumentum est etiam corpus, tunc dicetur esse intellectus in potētia: & est virtus facta à mixtione, quæ cecidit in corporib⁹, præparata ad recipiendum intellectum, qui est in actu.

B

Imp. Alex. In.1. d aĩa 21.3. d aĩa 29.20.1. d aĩa.31. 65. 2. d aĩa.11. 12 Me.17. † t.16. 4.

Et ista opinio in substantia intellectus materialis maxime distat à verbis Arist. & ab eius demonstratione. A verbis autem, vbi dicit q intellectus materialis est separabilis, & q non habet instrumentum corporale, & q est simplex, & non patiēs, idest non transmutabilis, † & vbi laudat Anaxagoram in hoc, quod d. q est non mixtus cū corpore. A demonstratione vero, sicut scitum est in hoc, q scripsimus.

C

Euasio Alex. i expone ndo demõstratione Phi. i t. cõ. 4. cap. 26. de intellectu practico, & speculatiuo.

Alexan. aut exponit demonstrationem Arist. à qua conclusit intellectum materialem esse non passiuum, neq; aliquid hoc, neque corpus, neque virtutē in corpore, ita q intendebat ipsā præparationē, non subiectum præparationis. Et ideo dicit in suo libro de Anima q intellectus materialis magis assiimilatur præparationi, quæ est in tabula non scripta, quàm tabulæ præparatæ: & dicit quòd ista præparatio potest dici vere quòd non est aliquid hoc, neque corpus, neque virtus in corpore, & q non est passiua.

Sed

MANTINI TRANSL.

Ex hoc itaq; corpore, cum fuerit aliqua mixtione ĩmixtum, orietur quidē ex vniuersa illa temperatura, vel constitutione aliquid, quod erit prõptum, aptumq; vt sit instrumentũ huius intellectus, qui in huiuscemodi mixto existit, quēadmodũ reperit in quolibet corpore, & hmõdi instrumētũ est quoq; corpus, & tũc dicetur esse intellectus in potētia: & est quædam potētia orta ex ipsa cõpositione, facta in illis corporibus, q̃ sunt parata, ac prõpta recipere intellectum illum, qui actu existit. "

Hæc tñ sententia, quæ habet de essentia intellectus mãlis, est vtique aliena valde à verbis Arist. ac ab ei⁹ demſone. A verbis aũt eius, quia ipse dicit intellectũ mãlē eē separabilē, nullũq; habere corporeũ instrm, esseq; simplicem, & impassibilē, hoc est inalterabilē, seu ĩmutabilē cum laudet quoq; Anaxagorã dicentē ipsum non esse mixtum cũ corpore. Deuiat vero ab Arist. demonstratione, vt ex his, quæ superius diximus, perspicuũ est. Sed Alex. cum exponit demonstrationē Aristo. ex qua concludit intellectum mãlem esse impassibilem, & non esse quid indiuiduũ, neq; corpus, neq; potentiam in corpore, vult q Arist. intelligat hoc de essētia ipsius aptitudinis & prõptitudinis, nõ de subiecto illi⁹ aptitudinis. Et ideo dixit in suo libello de Aĩa q intellectus materialis similatur magis illi aptitudini, q̃ inest tabulæ rasæ, quàm similat ipsi tabulæ aptæ ac prõptæ: & dicit q huiusmodi aptitudo põt vere dici q non est aliquod indiuiduũ singulare nec corpus, neque potētia in corpore, neque passibilis quidem est.

Hoc

ANTIQVA RRANSL.

Impu. eiusdem. Sed hoc, quod dicit Alexan. nihil est. hoc enim vere dicitur de omni præparatione, s. q neque est corpus neque forma hæc in corpore. Quare igitur appropiauit Arist. hoc præparationi, quæ est in intellectu, inter alias præparationes, si non intendebat demonstrare nobis substantiam præparati, sed substantiã præparationis? si possibile est dicere q præparatio est substantia, cum hoc, quod dicimus, quòd subiectũ istius præparationis neq; est corpus, neq; virtus in corpore. & illud, quod conclusit demõstratio Aristot. alia intẽtio est ab ea, secundum quam dicitur quòd præparatio neque est corpus, neque virtus in corpore.

Secta 16. Et hoc manifestum est ex demõstratione Aristo. Propositio enim dicens q omne recipiẽs aliquid necesse est vt in eo non existat in actu aliquid ex natura recepti, manifesta est, ex eo q substãtia preparati, & natura eius quærit habere hoc prædicatum, secundum q est præparatũ. præparatio enim non est recipiens, sed esse præparationis à recipiente est sicut accidentis proprij. & ideo, cùm fuerit receptio, non erit præparatio, & remanebit recipiens. Et hoc manifestum est, & intellectum ab omnibus expositoribus ex demonmonstratione Arist.

Aliquid

MANTINI TRANSL.

Hoc tamen, quod dicit Alex. nihil veri vtiq; habet. q̃m illud idem, qđ de hac aptitudine dicit, potest vtiq; dici de qualibet aptitudine. nẽpe q de qualibet aptitudine potest dici, s. q ipsa non est corpus, neque forma indiuidua seu singularis, in corpore existens. Cur igitur Aristoteles voluit hoc esse proprium huic aptitudini, quæ in intellectu existit potius quàm reliquis aptitudinibus, si ipse Arist. his verbis suis nolebat declarare nobis substantiam ipsius rei, quæ est subiectum ipsius aptitudinis, sed essentiam ipsius aptitudinis, atque substantiam ei⁹: si ipsam aptitudinẽ liceat substãtiã nominare. cumq; ergo dicit, subiectum huius aptitudinis non esse corpus, neq; virtutẽ in corpore, quod quidem concludebat demonstratio Arist. aliud quidem significat q̃ dicere, aptitudinem ipsam nõ esse corpus, neq; virtutem, seu potentiam in corpore.

Et hoc ex demõstratione Arist. aperte dignosci potest. Nam illa ꝓpositio, quæ dicit q quicquid recipit aliquid, non debet habere in se actu aliquid naturæ ipsius rei receptæ, est vtique manifesta, propterea quia substantia ac essentia ipsius rei aptæ, & promptæ, atq, eius nã exposcit, vt in reperiatur illud prędicatũ, ea ratione, qua est apta, & parata. nã ipsa aptitudo, non est ipm recipiẽs, sed natura ipsius aptitudinis se habet ad ipsum recipiens veluti accidens proprium. idcirco, dum ipsa receptio reperitur, nõ reperietur ipsa aptitudo, cum tamẽ remaneat ipsum recipiens. Et hoc quidem perspicuũ est, ac maxime cõstans apud expositores demõstrationis Aristo.

At, cum

ANTIQVA TRANSL.

Aliquid enim esse non corpus, neque virtutem in corpore dicitur quatuor modis diuersis. Quorum vnus est subiectum intellectorum, & est intellectus materialis, cuius esse demonstratum est quòd sit. Secundus est ipsa præparatio existens in materijs. & est propinquus modo, secundum quem dicitur ꝙ priuatio simpliciter neque est corpus, neq; virtus in corpore. Tertius autem est prima, materia, cuius etiam esse demonstratum est. Quartus est formæ abstractæ: quarum esse est etiam demonstratum. & omnia ista sunt diuersa.

Ca erroris Alex. fundamentum Alex. à suo lib. de aia ca. 1. 2. de aia. c. 7.

Et induxit Alexan. ad hanc expositionem remotam manifesti erroris fugere, s. á quæstionibus prædictis. Et etiam videmus Alexan. sustentari in hoc, ꝙ prima perfectio intellectus debet esse virtus generata sup vniuersales sermones dictos in definitione animæ, scilicet quia est prima perfectio corporis naturalis organici. Et dicit ꝙ ista definitio est vera de omnibus partibus animæ eadem intentione. & dat rationem super hoc: quoniam dicere quòd omnes partes animę sunt formæ, est vniuocum, aut prope: &, quia forma, in eo, quod est finis habentis formam, impossibile est vt separetur, necesse est, cũ primæ perfectiones animæ sint formæ, ꝙ non separentur. & per hoc destruit vt in primis perfectionibus animæ sit perfectio separata: sicut dicitur de nauta cũ naue. aut niuersaliter erit in ea aliqua pars, quæ dicitur perfectio intẽtione diuersa ab intẽtione, ꝗ dr̃ in alijs. Et hoc quod ipse fingit, ꝙ ma-

Forma est finis habentis formam. 1. de ... 4. cor. t. 14.

... ad ... non ... Alex.

MANTINI TRANSL.

At, cũ dicimus aliquid eẽ nõ corpus, neq; potẽtiã in corpore, id quidem quatuor dr̃ modis diuersis. Primo qdẽ mõ dr̃ de subiecto ipsorũ intelligibiliũ, qđ quidẽ est ipse intellectus mãlis, cuius eẽ iã fuit declaratũ quale nã sit. Scđo dr̃ de ipsa aptitudine, & prõptitudine, ꝗ in materijs existit. & is modus nõ ẽ absimilis valde ab eo mõ, quo dicim⁹ ipsã priuationẽ absolutã nõ esse corp⁹, neq; potẽtiã in corpore. Tertio mõ dr̃ de mã prima: ꝗ quidẽ ꝙ sit iã probatũ fuit. Quarto mõ dr̃ de formis separatis: quæ ẽt ꝙ sint iã probatũ fuit. ij itaq; quatuor modi oẽs inter se differũt.

D

E

Lapsus tñ fuit Alex. in hmõi expositionẽ dissonã, atq; manifeste falsam, ut euitaret illa dubia prætacta. Adde ẽt ꝙ ipse Alex. vr̃ posse se tueri, ac sibi ipsi faueri per id, quod dr̃, ꝙ actus primus ipsius intellect⁹ debet esse virtus, atq; facultas genita, ac nouiter orta, iuxta illa, quę vr̃r in definitione aĩæ dicta sunt. nẽpe ꝙ ipsa est actus primus corporis physici organici. Et d. hanc definitionẽ vere dici de oĩbus partib⁹ aĩe ſm eãdẽ rõnẽ. qđ quidẽ hac rõne probat, videlicet, qa, cũ dicimus oẽs partes aĩæ eẽ formas, id quidẽ est vniuoce, vel ꝓprię dictũ: sed, cũ ipsa forma, ea rõne, qua ẽ finis rei, cui⁹ ẽ forma, nõ possit separari, ergo & ipsi actus primi ipsius aĩæ, cũ sint formæ non pñt vtiq; separari. & ex hoc affirmat nõ posse reperiri inter ipsos primos actus, seu pfectiones aĩæ aliquẽ actũ separabilẽ, vt dr̃ đ nauta respectu nauis. vel vt possit reperiri ĩ ipsa aĩa in vl'i vna pars, quę possit dici actus seu perfectio vario modo ab eo, quo dr̃ act⁹ vel perfectio de reliqs partibus.

F

Id

ANTIQVA TRANSL. C

ꝙ manifestum est de sermonibus vniuersalibus in anima, manifeste. d. Aristo. ꝙ non est manifestum in omnibus partibus animæ. dicere. n. formam, & primam perfectionem est dicere æquiuoce de anima rationali. & de alijs partibus animæ.

2. de Aīa. t. cō. 11.

Quarta ps digressiōis. Op. Auēpa, & Abubacher.

Abubacher autem, & Auempace videtur intendere in manifesto sui sermonis, ꝙ intellectus materialis ē virtus imaginatiua, secundum ꝙ est pręparata ad hoc, ꝙ intentiones, quæ sunt in ea, sint intellectæ in actu: & ꝙ nō est alia virtus substantia intellectus præter istam virtutem. Abubacher autem videtur intendere istud, fugiendo impossibilia contingentia Alex. scilicet quòd subiectum recipiens formas intellectas est corpus factum ab elemētis, aut virtus in corpore. quoniam, si ita fuerit, continget aut ut esse formarum in anima sit esse earum extra animam, & sic anima erit non comprehensiua: aut vt intellectus habeat instrumentum corporale, si subiectum ad intellecta sit virtus in corpore, sicut est de sensibus.

Vid̄ ꝓ illo 2. de aīa cap. 121. & hic in prīcipi. istr. cō. Cōtra Alexā. priæ ꝑparatiōes ad intellecta, & ad alīs postremas perfectiones d̄ aīa sunt a motor̄ extrinsecus ſm Arist. sed vid̄ oppositū 7. Meta. c. 31. cōtra Th. & Aui. ponēte aīas produci a motor extrīseco vide cōt. 21.

Et magis inopinabile de opinione Alexan. est hoc, quod dixit, ꝙ primę præparationes ad intellecta, & ad alias postremas perfectiones de anima sunt res factæ à complexione, non virtutes factæ à motore extrinseco, vt est famosum ex † opinione. Arist. & omnium Peripateticorum. Ista enim opinio in virtutibus animæ cōmpręhensiuis, si est secundum quòd nos intellexerimus, est falsa. à substantia enim elementorum, & à natura eorum non potest

† Opīo Arist. reqre sup hoc in. 2. de Generatione animalium. c. 3.

MANTINI TRANSL. D

Id vero, quod ipse imaginatur esse manifestū ex definitionibus ipsius aīæ Arist. expresse dicit non esse manifestū in oībus partibus aīæ. qm̄, cùm dicimus formā, & primū actū, id quidē æquiuoce dr̄ de rationali anima, & de reliquis animę partib⁹,

Auempace aūt, vt ex eius verborū apparentia colligi pōt, vr̄ opinari Itellectū materialē esse virtutē imaginatiuā, quatenus est apta vt cōceptus, qui in ea existunt, sint actu intelligibiles: & ꝙ nō datur alia virt⁹, quæ sit subiectū ipsorū intelligibiliū, præter hanc virtutē. Auempace E aūt vr̄ eē ita imaginatus, vt euitaret illa impossibilia, quæ contra Alexa. insurgebāt, nēpe ꝙ subiectum recipiens formas intelligibiles esset corpus factum ex elemētis, aut vis & potētia in corpore, nam, si ita res se haberet, tūc sequeretur vt vel ipsæ formæ ita se haberēt in aīa, sicut se hn̄t extra aīam, & sic aīa nihil cōprehēderet: vel ips̄ intellect⁹ haberet organū corporeū, si subiectū ipsorū intelligibiliū esset potētia in corpore, vt fit in ipsis sensibus. Maius autē incōueniēs, quod sequitur ex opinione Alexandri, est id, quod dixit F primas aptitudines ad ipsa intelligibilia, atq; ad vltimos actus ipsius animæ eē res ortas ab ipsa tēperatura, & non vires factas ab ipso motore extrinseco, vt ex sentētia Aristo. & omniū sectatorū eius manifeste habetur. Hæc tn̄ opinio, quæ d̄ virtutibus aīæ apprehensiuis habetur, si ita se habeat, vt vr̄ intelligi, esset vtiq; falsa. quia ex substantia elemētorum, ac ex eorum natura non potest oriri virtus discernens, seu diuidēs, atq; dignoscēs. qm̄, si ex natura elemen-

ANTIQVA TRANSL.

test fieri virtus distinguens, aut comprehẽsiua. quoniam, si esset possibile vt à natura eorũ, & sine extrinseco motore fierent tales virtutes, tũc esset possibile vt postrema pfectio, quæ est intellecta, esset aliquod factũ à substantia eorũ elemẽtorum, vt color, & sapor fiunt. Et ista opinio est similis * opinioni negãtium causas agentes, & non cõcedentium nisi causas materiales tantum: & sũt illi, qui dicunt casum. Sed Alexan. est maioris nobilitatis, quàm vt credat hoc. sed quæstiones, quæ opponebantur ei de intellectu materiali, coegerunt ipsum ad hoc.

*Prio Ph. a.te.cõ.6. vsque ad. 42. 2. Ph. 75. vidi idẽ cõtra Ale. 1. de aia. 88 Imp. opionis Auẽp.

B Reuertamur igitur ad dictũ nostrum, & dicamus ꝙ forte istæ quæstiones sunt, quæ induxerunt Auẽpace ad hoc dicendum in intellectu materiali. Sed ꝙ accidit ei impossibile, manifestũ est. Intentiones.n. imaginatæ sunt mouẽtes intellsum, non motæ. Declaratur.n.ꝙ sunt illud, cuius proportio ad virtutem distinctiuam rationabilem, est sicut proportio sensati ad sentiens, nõ sicut sentiẽtis ad habitum, qui est sensus. Et, si esset recipiens intellecta, C tunc res reciperet se, & mouens esset motum. Etiam declaratum est ꝙ intellectus materialis impossibile est vt habeat formam in actu: cùm substantia, & natura eius est vt recipiat formas: fm ꝙ sunt formæ.

Digressionis pars. 5.

Et, cùm hæc omnia, quæ possunt dici in natura intellect⁹ materialis. videntur impossibilia, pręter hoc quod dicit Arist. cui etiam contingunt quæstiones non paucæ. Quarum vna est, ꝙ intellecta speculatiua

Prima qõ Scda qõ.

MANTINI TRANSL.

elemẽtorum, & absq; motore extrinseco possẽt fieri huiuscemodi virtutes, posset, quoq; vltimus actus, qui est ipsa intellectio esse quid ortũ ex substantia illoꝝ elemẽtorum, queadmodum color & sapor oriuntur ex ipsis. Hæc aũt opinio ẽ vtiq; similis illorũ opinioni, qui negabãt causas agẽtes, & tñ causas mãles cõcedebãt & sunt illi, qui casum, & fortunã cõcedebant. Sed, cũ Alexãder sit longe præstantioris dignitatis ac nobilitatis, nõ est is, qui huiuscemodi opiniones credat. sed fuit coactus id dicere pp illas rõnes, atq; dubia, q̃ cõtra ipsum insurgebãt circa ipsum intellectum materialem. Reuertamur aũt nunc vñ digressi sumus, & dicamus ꝙ fortasse hæc argumenta induxerunt ipsum Auẽpace, vt diceret illa de ipso intellectu mãli. Sed manifestũ est illud inconueniens, qd cõtra ipm insurgit. Nẽpe quia conceptus ipsi imaginarij mouent vtiq; intellectũ, & non mouentur. Declaratumq; iã est ꝙ ita se habent ipsi ad virtutem discretiuã rõnalẽ, sicut se hẽt res sensibilis ad ipsum sentiens, nõ sicut sentiẽs ad ipsum habitum, qui est sensus ipse. Si.n. ipse reciperet intelligibilia, tũc res reciperet se ipsam, & ipm mouẽs esset mobile ipsum. Sed iã probatũ fuit intellũm materialẽ nõ posse habere formam in actu, cũ eius substantię, ac naturę sit recipere formas, quatenus sunt formæ. Et, cum omnia quæ de natura intellectus materialis dici possunt, videãtur esse impossibilia præter id, quod ab Aristotele dictum fuit: cõtra qd non pauca etiam insurgũt argumẽta, seu dubia. Quoꝝ primũ est, quia sequeret ꝙ ipsa in-

 tel-

ANTIQVA TRANSL.

ua sunt æterna. Secunda autem est fortissima earum, q̈ postrema perfectio in homine sit numerata per numerationem indiuiduorum hominis: & prima perfectio sit vna numero in omnibus. Tertia autem est quæstio Theophrasti: & est q̈ ponere q̈ iste intellectus nullã habet formam necessariũ est: & ponere etiam ipsum esse aliquod ens necessarium est. & si non, non esset receptio, neq; pręparatio. Præparatio enim est receptio ex hoc, quòd non inuenitur in subiecto. &, cùm est aliquod ens, & non habeat naturam formę, remanet vt habeat naturam primæ materiæ: quod est valde inopinabile. prima.n. materia neq; est comprehensiua, neq; distinctiua. Et quomodo dicitur in aliquo, cuius esse sit tale, quod est abstractum.

Tertia q̃õ.

Et, cùm omnia ista sint. ideo visum est mihi scribere quod videtur mihi in hoc. &, si hoc, quod apparet mihi, non fuerit completũ, erit principium complementi. Et tunc rogo fratres videntes hoc sciptum scribere suas dubitationes. & forte per illud inuenietur verum in hoc, si non dum inueni. &, si inueni, vt fingo, tunc declarabitur per illas quæstiones. veritas.n. vt dicit Aristo. conuenit, & testatur sibi omni modo.

2. Met. tex. cõ. 2.

1. Eth. c. 10

Quæstio autem dicens, quomodo intellecta speculatiua erunt generabilia & corruptibilia, & agens ea & recipiens erit æternum: & quæ est indigentia ad ponendũ intellectum agentem

Solũ pri-mę q̃õnis. 8. Phy. 15.

MANTINI TRANSL.

telligibilia, speculabilia (seu cõtẽplatiua) essent æterna. Scdm, qđ est cæteris alij difficilius, est q̈ vltimus actus in hoĩe numeraretur ad numeratione̅ indiuiduorũ hoĩs: actus tñ prius esset vnus numero in cũctis indiuiduis. Tertiũ vero est argumentum Theophrasti, quod affirmat oportere dicere hũc intell'um nullã hr̃e penitus formã, atq; necessariũ eẽ dicere ipm̃ esse aliquod ens. alias.n. nulla daretur aptitudo, neq; receptio. Nã ipsa aptitudo ẽ receptio q̃dã, ea rõne, qua nõ reperiunt̃ in subiecto. manifestũ aũt est ipm̃ intell'um esse quodã ens, & nõ hr̃e nãm formæ. relinquitur igr̃ ipm̃ hr̃e nãm materię primæ: quod quidẽ est inopinabile. propterea quia prima mã nihil cognoscit, nihilq; discernit & distinguit vel diuidit. Quo pacto ergo ea res, quæ ita se hẽt, poterit nominari res separata, uel abstracta: His itaq; sic se habẽtibus, dignũ putaui scribere de hoc id, quod in mentẽ meã venit, meũq; iudiciũ. &, si id, qđ ego de hoc negocio sentio, nõ fuerit pfectũ & integrũ, erit saltem initiũ pfectionis, atq; cõplementi. Quare rogo atq; obsecro fratres meos, q̈ hęc mea perspexerint scripta, vt scribant & ipsi opiniones suas. fortasse.n. sic veritas huius negocij reperietur, si hucusq; nondũ fuit repta. &, si iã sit reperta, vt opinor, mõstrabitur q̃dẽ per illa dubia, atq; manifestabitur. veritas etenim, vt inquit Arist. corrũpõdet sibiipsi, atq; testimoniũ de se vndequaq; perhibet. Dubiũ aũt illud, quod dicit, quo nã pacto intelligibilia speculabilia possint esse generabilia, & corruptibilia, cũ ipsum generãs atq; recipiẽs ipsa sit æternũ, &

ANTIQVA TRANSL.

agentem & recipientem, si non est illic aliquod generatum, illa quæstio non contingeret, si nõ esset hoc aliquid, quod est causa esse intellecta speculatiua generata. Modo autem quia ista intellecta constituuntur ꝑ duo, quorum vnũ est generatum, & aliud non generatum, quod dictum fuit in hoc, est secundum cursum naturalem: quoniam, quia formare per intellectũ, sicut dicit Aris. est sicut comprehẽdere per sensum: comprehendere autem per sensum perficitur per duo subiecta:

B Quorũ vnum est subiectum, per quod sensus fit verus, & est sensatum extra animam: Aliud autem est subiectũ, per quod sensus est forma existens, & est prima perfectio sentientis: necesse est etiam vt intellecta in actu habeant duo subiecta: Quorꝫ vnum est subiectum, per quod sunt uera, s. formæ, quæ sunt imagines veræ: Secundum autem est illud, per quod intellecta sunt vnum entium in mũdo, & istud est intellectus materialis. Nulla.n. est differentia in hoc inter sensum & intellectum, nisi quia subiectum sensus, per quod est ve-

C rus, est extra animam: & subiectum intellectus, per quod est verus, est intra animam. & hoc dictum est ab Aristot. in hoc intellectu, vt videbitur post.

3. de Ani. tex. 60.

Infra. tex. cõ. 39.

Et hoc subiectum in intellectu, quod est motor illius, quoquo modo est illud, quod reputauit Auẽpace esse recipiẽs. quia inuenit ipsum quandoq; intellectum in potẽtia, & quandoque intellectum in actu. & ista est dispositio subiecti recipientis,

MANTINI TRANSL.

& quid cogit ponere intel'lum agen
tẽ & recipiẽtẽ, si nullũ dat' ibi gñatũ.
illud inq̃ dubiũ non orirer', nisi daf
tur aliquid aliud, qđ sit cã, ob quã ip
sa intelligibilia speculabilia sint ge-
nita aliquo mõ. At, cũ hmõi intelli-
gibilia ex duobus cõsistãt, quoꝝ alte
rũ genitũ, alterũ vero ingenitũ exi-
stit, & hmõi dictũ ꝓcedit quidẽ pro
cessu nãæ: qm̃, vt inquit Arist. cõce-
ptio, q̃ fit ꝑ ipm intellectũ, ẽ veluti
apprehensio, q̃ fit ꝑ sensũ: apprehen
sio aũt, uel cognitio, q̃ per sensũ fit
ꝑficit' quidẽ ꝑ duo subiecta. Quorũ,
vnũ est illud subiectum ꝑꝑ qđ' ipse
sensus ẽ verus, qđ' quidẽ est ipm sen
sibile extra aĩam exñs: Alteꝝ vero ẽ
illud subiectũ, ꝑ qđ' ipse sensus est q̃
dã forma exñs, & primus actus ipsi⁹
sentiẽtis: ita quoq; oportet dari duo
subiecta ipsis intelligibilib⁹ actu exi
stẽtibus. Quorũ vnũ est illud subie-
ctũ, ꝑꝑ quod ipsa intelligibilia sunt
vera, nẽpe ipse formæ. q̃ quidẽ sunt
exẽplaria, seu imagines ipsarum reꝝ
veraꝝ, & quiditatũ: Alterũ vero est
illud subiectũ, ꝑꝑ qđ' ipsa intelligi-
bilia sunt vnũ ex entibus mũdi: & il
lud quidẽ est ipse intel'lus mãlis. Nã
nulla existit dr̃ia circa hoc inter sen
sũ & intel'lum, nisi qđ' subiectum ip
sius sẽsus, ꝑꝑ quod sẽsus ipse est ve-
rus, existit quidẽ extra aĩam: sed su-
biectũ intellectus, ꝑꝑ qđ' ipse est ve
rus, existit vtiq; intra aĩam. & hoc iã
fuit dictũ ab ipso Arist. de hoc intel-
lectu, vt post hoc apparebit. Et hu-
iusmodi subiectũ ipsius intel'lus, qđ
quidẽ aliquo pacto mouet ipm, est
illud, quod Auẽpace putauit esse re
cipiẽs. quia inuenit ipsum esse qñq; †a.l. intelligibile.
†intellectũ in potẽtia, qñq; vero* in *a.l. intelligibile.
tel'lum in actu. subiectũ.n. recipiens

tis, & existimauit conuersionem.

Et ista proportionalitas magis inuenitur perfecta inter subiectum visus, quod mouet ipsum, & inter subiectum intellectus, quod mouet ipsum. Quemadmodum enim subiectum visus mouens ipsum, quod est color, non mouet, ipsum, nisi quando per præsentiam lucis efficitur color in actu, postquam erat in potentia, ita intentiones imaginatæ non mouent intellectum materialem, nisi quādo efficiunt̃ intellecta in actu, postq̃ erant in potentia. Et propter hoc fuit necesse Arist. ponere intellectum agentem, vt videbitur post: & est extrahens has intentiones de potētia in actum. Et quemadmodum color, qui est in potentia, nō est prima perfectio coloris, qui est intētio comprehensa, sed subiectum, quod perficitur per istum colorem, est visus, ita etiam subiectum, quod perficitur per intellectum, non est intentiones imaginatæ, quæ sunt intellectæ in potentia, sed intellectus materialis, qui perficitur per intellecta: & est eius proportio ad ea sicut proportio intentionis coloris ad virtutem visibilem.

Infra t. cō. 81.

Et, cùm omnia ista sint, sicut narrauimus, non contingit, vt ista intellecta, quæ sunt in actu, s. speculatiua sint, gñabilia, & corruptibilia, nisi pp subiectū, per quod sunt vera, non pp subiectum, per quod sunt vnum entiū, s. intellectū materialē.

Solo priæpónis.

Quæstio aùtem secunda, dicens quomodo intellectus materialis est vnus in numero in omnibus indiuiduis hominum, nō generabilis neq; cor-

Scdæ quæstionis examinatio.

ita solet se hr̃e, ipe aũt putauit id posse cōuerti. Hæc tñ similitudo, & rō, seu ꝓportio exacti⁹ reperiet̃ inter subiectū sẽsus visus, qđ mouet visū, & ipm visū, & inter subiectū ipsius intell'us, qđ mouet ipm, & ipm intellectū. Qm̃, quẽadmodū subiectū ipsius uisus, qđ mouet eū, qđ quidẽ est color, nō mouet eū, nisi ipe color efficiat̃ color actu, postq̃ fuerit color in potentia, & hoc quidẽ per p̃sentiā ipsius luminis, ita quoq; res se hẽt in ipsis cōceptibus (seu intentionibus) imaginatis, quę q̃dem nō mouent intell'um m̃alem, nisi reddãtur actu intelligibilia, postq̃ fuerint potẽtia intelligibilia. E Et ob hoc fuit coactus Arist. ponere intell'um agentem, vt post hoc mōstrabit̃: qui quidẽ extrahit hmōi imagines (seu intẽtiones) de potẽtia ad actū. Quẽadmodū ergo color, qui est in potẽtia, nō est actus prim⁹ ipsoꝝ coloꝝ, qui sũt imago, (seu intẽtio) & phantasma ipsius sensibilis, sed illud subiectū, qđ pficitur p illū colorẽ, est ipse vis⁹, ita quoq; illud subiectū qđ pficit̃ † p res intelligibiles, nō sũt illæ itẽtiones imaginatæ, q̃ sunt ĩtelligibiles ĩ potẽtia, sed ẽ ipse intellect⁹ materialis, q perficit̃ p ipsa ĩtelligibilia: quorū rō ad F ipm est rō ipsorū colorū ad virtutẽ visiuã. Si igr̃ hęc ita se habeant, vt narrauimus, sequit̃ vt illa intelligibilia, q̃ sunt actu, videlicet ipsa speculabilia, nō sint gñabilia & corruptibilia, nisi rõne ipsius subiecti, ĩ quo sunt vera, non rõne subiecti, in quo sunt vnũ ex entibus. & est ipse intellectus materialis. Illud vero fm dubiũ, qđ dicebat quo pacto possit intellectus materialis esse vnus numero in cũctis indiuiduis hoĩs, & ingenitus

† a. l. per intellectu

A MANTINI TRANSL.

corruptibilis: & intellecta existentia in eo in actu, & est intellectus speculatiuus, sunt numerata per numerationem indiuiduorum hominum generabiliũ & corruptibilium per generationem & corruptionem indiuiduorum: hæc quidem quæstio valde est difficilis, & maximam habet ambiguitatem.

Primo probat intellectum esse vnicum.

Si enim posuerimus ꝙ iste intellectus materialis, est numeratus per numerationem indiuiduorum hominum cõtinget vt sit aliquid hoc, aut corpus, aut virtus in corpore.

B Et, cùm fuerit aliquid hoc, erit intẽtio intellecta in potentia. intẽtio aũt intellecta in potentia est subiectum mouens intellectum recipientem, non subiectũ motum. Si igitur subiectum recipiens fuerit positũ esse aliquid hoc, cõtinget vt res recipiet seipsã, vt diximus, quod est impos͞e.

Scdo probat ipsum esse nõ vnicum.

Et etiam, si cõcesserimus ipsam recipere seipsam, contingeret vt reciperet se vt diuisa. & sic erit virtus intellectus eadem cũ virtute sensus:

C aut nulla differentia erit inter esse formæ extra animam, & in anima. hæc enim materia indiuidualis nõ recipit formas nisi has & indiuiduales. & hoc est vnum eorum, quæ attestantur Arist. opinari ꝙ iste intellectus non est intentio indiuidualis.

Et, si posuerimus ꝙ non numeratur per numerationẽ indiuiduorum, continget vt proportio eius ad indiuidua exiſtẽtia in sua perfectione postrema in generatione sit eadem. vnde necesse est, si aliquod istorum indiuiduorum acquisierit rem aliquam intellectam, vt illa acquiratur

ANTIQVA TRANSL.

nitus atq; incorruptibilis: & ipsa intelligibilia, quæ in eo existũt actu, ꝙ quidẽ sunt ipse intellectus speculatiuus, numerent̃ ad numerationẽ individuorũ hoĩs, generent̃q; atq; corrũpant̃ ad gñationẽ & corruptionẽ ipsorũ hoĩum: hoc inquam dubiũ est satis difficile, & arduũ. Qm̃, si cõcedamus hmõi intellectũ materialẽ numerari ad numerationẽ indiuiduorũ hoĩs, tũc sequeret̃ ip̃m esse aliqd indiuiduum singulare, siue illud sit corpus, siue potentia in corpore. Et, si fuerit aliquod indiuiduũ, tũc erit cõceptus (seu intẽtio) intelligibilis ĩ potẽtia. cõcept⁹ aũt intelligibilis in potẽtia est ip̃m subiectũ, quod mouet intell̃um recipientẽ, & nõ illud subiectũ, quod mouet̃. Si ergo concedamus intellectũ recipientem esse aliquid singulare indiuiduũ, tũc sequeret̃ ꝙ aliqd reciperet se ip̃m, vt diximus. qđ est impos͞e. Et, si concesserimus quoq; ip̃m recipere se ipsum, tũc oporteret vt reciperet se ipsum, quatenus est diuisibilis. & sic virtus ipsius intell̃us esset vna, atq; eadẽ cũ virtute ipsius sensus: aut nulla dabitur penitus dr̃ia inter esse ipsius formæ extra aĩam, & esse in aĩa. quia hmõi* natura indiuidualis nõ recipit formas, nisi particulares, & indiuiduas. & hoc est vnum eorũ, ꝙ testimoniũ præbẽt Arist. existimasse hunc intell̃um nõ esse indiuidualẽ cõceptũ. At, si dicamus ip̃m non numerari ad numerationem ĩdiuiduorũ, tũc sequet̃ ꝙ eius rõ ad cũcta indiuidua existẽtia* in vltimo actu in ipsa gñatione erit vna & eadẽ rõ. & sic, si vnũ illorũ indiuiduorũ adipiscat̃ aliqđ intelligibile, oportebit vt illudmet intelligibile, quod adipiscitur

* a. l. materia particularis.

* a. l. quo ad vltimũ actum.

ANTIQVA TRANSL.

ratur ab omnibus illorum. Quoniam, si continuatio illorum indiuiduorum est propter continuationē intellectus materialis cum eis, quemadmodum continuatio hominis cū intentione sensibili est propter continuationē primæ perfectionis sensus cū eo, qui est recipiens intētionē sensibilem: continuatio autem intellectus materials cū omnibus hominibus existentibus in actu in aliquo tempore in perfectione eorum postrema debet esse eadem continuatio. nihil enim facit alietatem proportionis continuationis inter hæc duo continua. quare, si hoc ita est, necesse est, cùm tu acquisieris aliqđ intellectum, vt ego etiam acquiram illud intellectum. quod est impoſſe.

Excludit tacitā rñsionem.

Et indifferenter, siue posueris ꝙ postrema perfectio generata in vnoquoq; indiuiduo subiecta isti intellectui, scilicet per quam intellectus materialis copulaẗ, & est ex ea quasi forma separabilis à subiecto suo, cū quo continuatur, si aliquid est tale: & siue posueris eā perfectionem esse virtutem uirtutum animæ aut virtutum corporis, idem est in sequendo impossibile.

Alia rō ad idem. vid. 2. cœ. c. 71.

Et ideo opinandum est ꝙ, si sunt aliqua animata, quorum prima perfectio est substantia separata à suis subiectis, vt existimatur de corporibus cœlestibus, ꝙ impossibile est vt inueniatur ex vna specie eorū plus vno indiuiduo. quoniam, si ex eis, scilicet ex eadem specie inueniretur plusquàm vnum indiuiduum, v. g. de corpore moto ab eodem motore, tunc esse eorum esset ociosum, & superfluum: cùm motus eorum esset

Oppositū 2. cœli. cō. 59. vbi dr̄ corpa cœlestia eē eiusdē spēi

MANTINI TRANSL.

scitur illud indiuiduum, obtineatur ēt à cūctis indiuiduis. Qm̄, si assiduitas, & perseuerātia illoꝝ indiuiduorū sit pp assiduitatē intelľus materialis cū eis, quēadmodū coniunctio, & adherētia hoīs cū ipso cōceptu, (seu intētione) sensibili est quidē pp coniūctionē primi actus ipsius sēsus cū ipso, q̄ q̄dē recipit ipm̄ cōceptū seu intētionē sēsibilē: ergo assiduitas ipsius intelľus, atq; eius cōiūctio cū oībus indiuiduis, q̄ actu reperiunẗ in aliquo tp̄e in suo vltimo actu, debet vtiq; esse eadē coniūctio. nihil. n. reperiẗ hic, qđ faciat diuersitatē, & distinctionē in rōne (seu ꝓportione) E ipsi⁹ cōiūctionis inter illa duo cōiūcta, & sic oporteret vt, cū tu acquisieris aliqđ intelligibile, vt ego ēt adipiscerer illudmet ītelligibile. qđ est impoſſe. Et nihil differt, siue ponas illū vltimū actū, qui in cūctis indiuiduis gn̄aẗ, eē subiectū illi * ītelľui, s. cū quo cōiūgitur intelľus materialis atq; copulatur, & pp ipsum est veluti forā separata à suo subiecto, cū quo copulatur, si datur aliquid tale ita se habēs: siue illū actū & ꝑfectionē esse aliquā virtutē aīę, aut corporis virtutē, nihil vtiq; refert ad hoc vt sequaẗ illud impoſſe, & īcōueniēs: F

* a. l. intelligibili

Et idcirco cōsentaneū est existimare ꝙ, si reperianẗ aliqua aīata, quorū primus actus sit substātia separata à suis subiectis, vt existimatur de corporibus cœlestibus, ꝙ impoſſe erit vt in vna spē eorum reperiaẗ plusq̄ vnū indiuidū, nam, si vna specie eorum reperirentur plura indiuidua, exēpli gratia vt detur aliquod corpus, quod moueatur ab eodemmet motore, tunc eorum esse esset frustra & temere, cū eorum motus sit

propter

A ANTIQVA TRANSL.

tcœ.a.t.c. 32.vsq; ad 35.& .12. Me.t.c.49 Vid cōtr. tūm.

set propter eandem intentionem in numero. v.g. ꝙ esse plus vna naui in numero vni nautæ in eadē hora est ociosum. & similiter esse plus vno instrumento in numero vni artifici eiusdem speciei instrumentorū est ociosum.

Et hæc est intētio eius, quod fuit dictum in primo de Cœlo, & Mundo, scilicet ꝙ, si esset alius mundus, esset aliud corpus cœleste. &, si esset aliud corpus, haberet alium motorē in numero à motoř istius corporis. &, si hoc esset, tunc motor corporis cœlestis esset materialis numeratus per numerationem corporum cœlestium, scilicet ꝙ impossibile est ꝙ vnicus motor in numero sit duorū corporum diuersorum in numero. & ideo artifex non vtitur plus uno instrumento, cùm ab eo nō proueniat nisi vna actio. Et vniuersaliter existimatur ꝙ impossibilia, contingentia huic positioni, contingunt huic, quod ponimus, ꝙ intellectus, qui est in habitu, est vnus in numero. & iam numerauit plura eorum Auempace in epistola sua, quam appellauit Continuationē intellectus cum homine. Et cùm ita sit, qualis igitur est via ad dissoluēdum istam quæstionem difficilem?

Solo scdæ cōnis. † a.l. intellecti. Ex intellectu māli, & itē cōe itellcta

Dicamus igř ꝙ manifestū est ꝙ hō nō est intelligēs in actu, nisi propter continuationem † intellect⁹ cū eo in actu. Et est ēt manifestū ꝙ materia, & forma copulātur adinuicē, ita ꝙ cōgregatum ex eis sit vnicum: & ma-

MANTINI TRANSL.

propter vnicum tantum propositū. vt exempli causa si plures naues numero traderentur vnico gubernatori nauis. nam, si tradantur ei in vnico tēpore, erit quidem ociosum ac temere. similiterq; aliquem artificē professorem vnius artis habere plura instrumenta, quę sint eiusdem generis, erit vtiq; & hoc ociosum. Et hoc est, quod Arist. sentiebat, dum dicebat in primo libro de Cœlo & Mundo ꝙ, si reperiretur alius mundus, daretur quoq; aliud corpus cœleste. &, si daretur aliud corpus cœleste, illud quidē obtineret motorem numero diuersum ab illo motore mouēte illud aliud corp⁹. & tūc motor ipsius corporis cœlestis esset materialis, & numeraret ad cōnumerationē corporum cœlestiū. & hoc iō, quia impoẽ est vt idemmet motor numero sit motor corporum diuersorum numero. hinc fit ꝙ ipse artifex, seu professor alicuius artis non vtitur pluribus vno instrumēto, dū non proueniat ab ipso nisi una tantum actio. Tandem existimandum est ꝙ illamet incōmoda, quæ sequūtur hanc positionem, sequantur ad illam, in qua posuimus intellectum in habitu (seu adeptum) esse vnum numero. Et iam narrauit Auempace multa illorū inconuenientiū in eo tractatu suo, cui titulū imposuit. De copulatione intellectus cum homine. His itaq; sic se habētib⁹, dicendū vtiq; est quo nā pacto debeat solui hoc dubiū ita arduū. Dicam⁹ ergo nos manifestum esse ipm hoīem nō esse actu intelligentē, nisi propterea qđ copulař cū eo intellus ī actu. Estq; rursum manifestū materiā & formā ita siř cōiungi & vniri, vt agre-

 gre-

ANTIQVA TRANSL.

in actu sit maxiæ vnū. qđ. n. cōponitur ex eis nō ē aliqđ tertiū aliud ab eis. sed vide oppositū. 12 Met. 51 cō. vbi d. ꝙ intelligēr qđ fit ex intelligibili & intellectu distinctū est ab ītellectu. Vide contradict. Zim. † Ex hoc sumi solet cōpositū dicere tertiam entitatē a partibus distīctam. vide consīl. 7. Met. 26. 27. & 60. cō. & 1. de Aīa. 77. sed vide oppositū prio Phi. 17. & 4. Ph. 43. Vide contra. Zim. Perfectio ī virtutib⁹ aīæ. dr̄ ęquiuoce. Idē s̄. ī hoc cō. cōtra Alc. & 2. de Aīa. 7. 21. & 30. cōmē.

& maxime intellectus materialis, & intentio intellecta in actu †. quod enim componitur ex eis non est aliquod tertium aliud ab eis: sicut est de alijs compositis ex materia & forma. Continuatio igitur intellecti cū homine, impossibile est vt sit nisi per continuationem alterius istarum duarum partium cū eo, s. partis, quæ est de eo quasi materia, & partis, quæ est de ipso, s. de intellectu quasi forma.

Et, cùm declaratum est ex prædictis dubitationibus ꝙ impossibile ē vt intellectus copuletur cum vnoquoq; hominum, & numeretur per numerationem eorum per partem, quæ ęst de eo quasi materia, s. intellectum materialem, remanet vt cōtinuatio intellectorum cū nobis hominibus sit per continuationem intentionis intellectę cum nobis, & sūt intentiones imaginatæ, s. partis, quę est in nobis de eis aliquo modo quasi forma. Et ideo dicere puerum esse intelligentem in potentia potest intelligi duobus modis. Quorū vnus est, ꝙ formæ imaginatæ, quæ sunt in eo, sunt intellectæ in potentia. Secundus autē, ꝙ intellectus materialis, qui innatus est recipere intellectum illius formæ imaginatę, est recipiens in potentia, & continuatus cùm nobis in potentia.

Declaratum est igitur ꝙ prima perfectio intellectus differt à primis perfectionibus aliarum virtutum animæ: & ꝙ hoc nomē perfectio dicitur de eis mō æquiuoco, ecōtrario ei,

MANTINI TRANSL.

gregatū ex ipsis efficiatur sit vnū,
& præcipue ipse intellus materialis,
& ipse cōceptus (seu intētio) ītelligi
bilis in actu. qm̄ id, qđ ex eis cōstat,
nō est aliqđ tertiū diuersū ab eis, vt
res se habet in alijs rebus cōpositis
ex materia & forma. Impośe ergo
est vt copuletur * intellectus, cū ip- *[illegible]
so homine, nisi p copulationē vnius gibilia
illarū duarū partiū, videlicet illius
partis, quæ se habet ad eū veluti ma
teria, & illius, quę se habet ad ipsum,
scilicet intellectū veluti forma. At E
cùm iā per supradicta argumēta p-
batū fuerit ꝙ intellectus nō pōt co-
pulari cū oībus indiuiduis, & vt nu
meretur ad eoꝝ numerationem per
eam partem, quæ se hēt ad eū vt for-
ma, videlicet per intellectū materia
lē, relinquitur igitur * vt copuletur *2. l. copu
ipse intellus nobis oībus hoībus p lentur
copulationē conceptuū (seu intētio- ligibilia
nū) intelligibiliū nobiscū: quæ qui-
dē sunt ipsi cōceptus imaginati (seu
intētiones) imaginatæ, hoc est per il
lā partē ipsaꝝ, quæ in nobis existit,
quæ quodam pacto se hēt vt forma.
Et ideo, cū dicimus puerū esse intel F
ligentē potētia, pōt vtiq; dupl'r intel
ligi. Vno quidē mō, qđ formæ ima
ginatæ, quæ in eo existunt, sint in-
telligibiles potentia. Alio vero mō
pōt intelligi, videlicet ꝙ intellectus
materialis, qui est aptus recipere in-
telligibile ipsum illius formæ imagi
natæ, est vtiq; recipiens potentia, &
copulatus nobis potentia. Ex di-
ctis igitur iam constat primum a-
ctum ipsius intellectus differre à pri
mis actibus reliquarū virtutū: & ꝙ
hoc nomen actus dr̄ de ipsis aliquo
modorū ęquiuocatiōis, cōtra id, qđ
opinatus est ipse Alex. Et ob hanc
causam

ANTIQVA TRANSL.

† Excludit op. Alex. & ducit op. Auēp. ostēdēdo quō intellectus apud ipsum sit numeratus.

ei, quod existimauit Alex. † Et ideo dicit Arist. in definitione animæ ꝙ est perfectio prima corporis naturalis organici: quod nondum est manifestum vtrum per omnes virtutes perficiatur corp⁹ eodem modo, aut ē ex eis aliqua, per quam corpus nō perficitur, &, si perficiatur, erit alio modo.

Præparatio autem, quæ est in virtute imaginatiua intellectorum, similis est præparationibus, quæ sunt in alijs virtutibus animę, s. perfectionibus primis aliarum virtutum animæ, fm hoc ꝙ vtraq; præparatio generatur per generationem indiuidui, & corrumpitur per corruptionem eius, & vniuersaliter numeratur per numerationem eius.

B

Et differunt in hoc, ꝙ illa est præparatio in motore vt sit motor. s. pręparatio, quæ est in intētionibus imaginatis. Secunda autem est præparatio in recipiente: & est præparatio, q̄ est in primis perfectionibus aliarū partium animæ.

C

Et propter hāc similitudinem inter has duas præparationes existimauit Auenpace ꝙ nulla est præparatio ad rem intellectam fiendam, nisi præparatio existens in intētionibus imaginatis. Et hæ duæ præparationes differunt sicut terra à cœlo. vna enim præparatio est in motore vt sit motor. alia autem est præparatio in moto vt sit motum, & recipiens.

Et

MANTINI TRANSL.

causam dixit Aristot. in definitione animæ ꝙ ipsa est actus primus corporis physici organici: sed non fuit demonstratum, vtrum per omnes virtutes eodem modo ipsum corp⁹ perficiatur, aut detur aliqua virtutū animæ, qua corpus non perficiatur. vel, si perficiatur per eam, ꝙ tamen vario modo perficiatur, & diuerso.

At illa aptitudo, quæ in virtute imaginatiua ipsorum intelligibiliū existit, similatur quidem illis aptitudinibus, quæ in aliis virtutibus animæ reperiuntur, hoc est ꝙ, sunt primi actus reliquarum virtutum aīæ. nam in vtroq; hoc genere aptitudinis generatur ipsa aptitudo & corrūpitur ad generationem ipsius indiuidui, atq; corruptionem. & tandem numeratur ad eius numerationem.

Veruntamen differūt in hoc, qđ hæc aptitudo existit quidem in ipso motore, quatenus est motor, illa scilicet aptitudo, quæ in ipsis conceptibus (seu intentionibus) imaginatis existit. Sed secunda aptitudo existit vtiq; in ipso recipiente, & est illa aptitudo, quæ in primis actibus seu perfectionibus reliquarum virtutū animæ existit. Et propterea quód hę duæ aptitudines sunt inter se similes ideo est opinatus Auen pace ꝙ nulla datur aptitudo ad hoc, vt aliqđ fiat intelligibile, nisi illa aptitudo, quæ ī ipsis intentionibus imaginatis existit. Cùm tamē hæ duæ aptitudines differant inter se, sicut differt cœlū à terra. propterea quia vna illarum aptitudinum existit in ipso motore, ea ratione, qua est motor. altera vero est illa aptitudo, quæ in ipso mobili existit, ea ratione, qua mobile est, ac recipiens.

Et

ANTIQVA TRANSL.

Et ideo opinandum est ꝙ iam apparuit nobis ex sermone Arist. ꝙ in anima sunt duæ partes intellectus. quarum vna est recipiens: cuius eē declaratum est hic. alia autem est agens: & est illud, quod facit intentiones, quæ sunt in virtute imaginatiua, esse mouentes intellectum materialem in actu, postquā erant mouentes in potentia: vt post apparebit ex sermone Arist. & ꝙ hæ duæ partes sunt non generabiles neq; corruptibiles: & † ꝙ agens est de recipiente quasi forma de materia, vt post declarabitur.

† Cōtradictio hic & 12. Me. cō. 17. q̄a hic d. intell'm poſ'em eē māṁ ītellect⁹ agentis, sed ibi d. ī p̄m nō eē māṁ, sed locū. Vide con. Zim.

Et ideo * opinatus est Themist. ꝙ nos sumus intellectus agens, & ꝙ intellectus speculatiuus nihil ē aliud nisi continuatio intellectus agentis cum intellectu materiali tantum. Et non est, sicut existimauit. sed opinandum est ꝙ in anima sunt tres partes intellectus. Quarum vna est intellectus recipiens. Secunda autē est efficiens. Tertia autem factum. Et duæ istarum trium sunt æternæ, s. agens, & recipiēs: tertia autem est generabilis & corruptibilis vno modo, æterna autem alio modo.

* Op̄. The. 5. de Aīa ca. 27. 28. & 29.

Quoniam, quia opinati sumus ex hoc sermone ꝙ intellectus materialis est vnicus omnibus hoībus: & etiam ex hoc sumus opinati ꝙ species humana est æterna, vt declaratum est in aliis locis: necesse est vt intellectus materialis non sit denudatus à principiis naturalibus communibus toti speciei humanæ. s. primis propositionibus, & formationibus

2. de Aīa c. 34. & 8. ph. 46. & 2. de Gen. 59.

MANTINI TRANSL.

D

Et ob hoc consentaneum est credere quòd iā appareat nobis ex verbis Aristotelis reperiri ī ipsa anima duas partes ipsius intellectus. quarū vna ē, quæ recipit: quæ ꝙ sit, hic fuit probatum. alia vero, quæ agit, & est illa, quæ facit vt illæ intentiones & conceptus, existentes in virtute imaginatiua, moueant intellectum materialem actu, postquam erant mouentes ipsum in potētia, vt post hoc apparebit ex verbis Aristotelis. & apparebit etiam has duas partes esse ingenitas & incorruptibiles: & quòd ratio ipsius agentis ad recipiens est veluti ratio ipsius formæ ad ipsam materiam, vt post hoc probabitur. E

Et ideo est opinatus Themistius ꝙ nos sumus intellectus agens, & ꝙ nihil aliud est intellectus speculatiuus, quā copulatio intellectus agentis cum intellectu materiali tātum. Sed res non ita se habet, vt ipse opinatur. sed existimandum est in anima reperiri tres partes intellectus. Prima est ipse intellectus recipiens. Secunda vero ipse agens. Tertia autem est intellectus adeptus, (seu factus.) Et horum trium duo quidem sunt æterni, nempe agens, & recipiens: tertius vero est partim generabilis & corruptibilis, partim uero æternus. F

Sed, cùm ex hoc dicto nos possumus opinari intellectum materialem esse vnicum in cunctis indiuiduis: possumusq; adhuc ex hoc existimare humanam speciem eē æternam, vt in aliis locis declaratum fuit ideo oportebit intellectum materialem non posse denudari à principiis vniuersalibus natura notis vniuersę humanæ speciei. dico autem primas illas

A ANTIQVA TRANSL.

bus singularibus communibus omnibus. hæc enim intellecta sunt vnica secundum recipiens, & multa secundum intentionem receptam.

Secundum igitur modum, fm quem sunt vnica, necessario sunt æterna: cũ esse non fugiat à subiecto recepto. s. motore, qui est intentio formarum imaginatarum: nec est illic impediens ex parte recipientis. Generatio igitur & corruptio non est ei, nisi pp multitudinem contingentem eis, non propter modũ, fm

B quem sunt vnica. Et ideo, cùm in respectu alicuius ĩdiuidui fuerit corruptum aliquod intellectũ primorum intellectorum per corruptionem sui subiecti, per quod est copulatum cum nobis, & verum, necesse est vt illud intellectum non sit corruptibile simpliciter, sed corruptibile in respectu vniuscuiusq; indiuidui. Et ex hoc modo possemus dicere ꝙ intellectus speculatiuus est vnº in omnibus.

C

Et, cùm consyderatum fuerit de istis intellectis, secundum ꝙ sunt entia simpliciter, non in respectu alicuius indiuidui, vere dicuntur esse æterna: & quòd non intelliguntur quandoque, & quandoque non, sed semper: & quòd illud esse est eis medium inter esse amissum, & esse remanens. secundum enim multitudinem, & diminutionem contingentem eis à postrema perfectione sunt generabilia & corruptibilia: & secun-

MANTINI TRANSL.

illas propositiones, illosq; conceptus proprios particulares, qui cunctis cõmunicant rebus. qm̃ huiusmodi intelligibilia sunt vtiq; vnum ratione recipientis, plura vero ratione ipsius conceptus recepti. Ea igitur ratione, qua sunt vnica in ipso, sunt vtiq; æterna: cum ipsum esse non separet ab ipso subiecto recepto, hoc est ab ipso mouente, quod quidem est ipsa intentio (seu conceptus) ipsarum formarum imaginatarum: nullũq; reperitur ibi prohibens ratione ipsius recipientis. Idcirco nullam habebit generationem, & corruptionem, nisi ratione pluralitatis, quæ eis accidit, & nõ ea ratione, qua sunt vnum in ipso. Et idcirco, si corrumpatur aliquod primorum intelligibilium, seu primarũ notionum, pp corruptionem subiecti ipsius, quo coniungitur nobis, & copulatur, & est verum, & vnũ, rõne, s. & respectu alicuius indiuidui, tunc oportebit illud intelligibile esse absolute incorruptibile, sed corruptibile rõne ac respectu vnius indiuiduorum. Hac ergo rõne possumus dicere intellectum speculatiuum esse vnicum in cunctis indiuiduis.

At, si huiusmodi intelligibilia considerentur, quatenus habent esse absolutum, & non in ratione ad aliquod indiuiduorum, tunc vere dicentur habere æternum esse: & non esse quandoque intelligibilia, qñq; non, sed eodem modo semper existere. vidẽtur enim habere quoddam esse medium inter esse perpetuum, & caducum, seu rabidum. nã quatenus magis, vel minus obtinẽt de vltimo actu, & perfectiõe, ea quidem ratione generabilia sunt & corruptibilia

ANTIQVA TRANSL.

secundum q; sunt vnica in numero, sunt æterna.

*a.l.si fuerit.

Hoc autem erit, *si nõ fuerit positum ꝙ dispositio in postrema perfectione in hoïe est sicut dispõ in intellectis cõibus omnibus.s.ꝙ eẽ mũdi non denudatur à tali indiuiduo esse. Hoc.n.impossibile non est manifestum. immo dicens hoc potest habere rationem, & causam sufficiẽtẽ, & faciẽtem animam quiescentẽ. qm̃, cum sapientia, & esse in aliquo modo proprium hominum est, sicut modus artificiorum esse in modis propriis hominum, existimatur ꝙ impossibile est vt tota habitatio fugiat à philosophia: sicut opinandum est ꝙ impossibile est vt fugiat ab artificiis naturalibus. Si enim aliqua pars eius caruerit eis.s.artificiis.v.g.quarta terræ septẽtrionalis, non carebunt eis aliæ quartæ. hoc enim declaratum ẽ, ꝙ habitatio est possibilis in parte meridionali, sicut in septentrionali.

Forte igitur philosophia inuenitur perfecta in maiori parte subiecti in omni tempore, sicut homo inuenit̃ ab homine, & equus ab equo. Intellectus igitur speculatiuus est non generabilis neq; corruptibilis ſm hunc modum. Et vl'r ita est de intellectu agente creante intellecta, sicut de intellectu distinguente & recipiente. quemadmodum enim intellectus agens nunquã quiescit à generando & creando simpliciter, licet ab hac.s.generatione euacuatur aliquod subiectum, ita est de intellectu distinguente.

Et

MANTINI TRANSL.

D

ruptibilia: sed quatenus sunt vnum numero, æterna quidem sunt.

Hoc aũt ita se habebit, si non ponamus vltimum actũ ita se hr̃e in ipso hoïe, sicuti se habent intelligibilia illa, quæ sunt cõia cũctis, hoc est ꝙ eẽ ipsius mũdi nõ expoliat̃ ab eẽ huiusce indiuidui, neq; est expers eius. Quod aũt hoc sit impoł'e, non est demõstratũ. sed qui hoc affirmauerit, fortasse afferet rõnem satis apparẽtẽ, & probabilẽ, cui animus acquiescet. nã, quẽadmodũ scientia & ipsum eẽ sunt quid ꝓpriũ ipsi hoï, veluti ẽt & artes ipsæ quibusdã modis ꝓpriis vñr inesse ipsi hoï, ideo existimat̃ vniuersum habitatũ nõ posse esse expers alicuius habitus ipsius philosophię: ita quoq; existimãdũ est ꝙ vniuersum habitatũ non põt esse expers artiũ nãliũ. Qm̃, licet in aliqua parte defuerint ipsæ artes, exẽpli gr̃a in quadra septentrionali ipsius terræ, non ꝓpea reliquæ quadræ priuabunt̃ eis. nã iã fuit ꝓbatũ, ꝙ in parte meridionali põt eẽ habitatio, quẽadmodũ in parte septentrionali. Ergo fortasse reperietur philosophia in maiori parte subiecta (seu ferente) oï tp̃e, quẽadmodũ homo ex hoïe, & equus ex equo gignitur. Intell's ergo speculatiuus est ingenitus & incorruptibilis hac rõne. Et, vt verbo dicã, ita se hẽt intell's agẽs, qui intelligibilia creat, sicut se hẽt intell's, q discernit, seu distinguit & diuidit, & q intelligibilia recipit. nã quẽadmodũ intellectus agẽs nunq̃ desistit, q̃n intelligibilia creet, eaq; absolute generet, & si aliqđ subiectũ reperiat̃ exp̃s huiusce gñationis, ita quoq; & ipse intellectus diuidẽs, & discernẽs se hẽt. E F

Et

A

ANTIQVA TRANSL.

M. Aia tx. 66.

Et hoc innuit Aristote. in primo istius libri, cũ d. Et formare per intellectũ, & consyderare sunt diversa ita ꝙ intus corrumpatur aliquid aliud, ipsum aũt in se nullã habet corruptionem. Et intẽdit per aliquid aliud formas imaginatas humanas. & intendit per formare per intellectum receptionem, quæ est semper in intellectu materiali, de qua intendebat dubitare in hoc tractatu, & in illo, cũ d. Et non sumus memores, quia iste est nõ passiuus. intellectus autem passiuus est corruptibilis, & absq; hoc nihil intelligit.

Me Aia tx. 20.

B

Et intendit per intell'm passiuũ virtutem imaginatiuam, vt post declarabitur. Et vł'r ista intentio apparuit à remotis, s. animã esse immortalem. s. intellectum speculatiuum.

Vnde Plato d. ꝙ vniuersalia sunt neq; generabilia neq; corruptibilia, & ꝙ sunt existentia extra mentem. Et est sermo ver' ex hoc modo, & falsus ſm ꝙ sonant verba ei': & est modus, quem Arist. laborauit destruere in Metaphysica. Et vniuersaliter ista intentio animæ est pars vera in propositionibus probabilibus, quæ dant animã esse vtrũq; s. mortalem, & non mortalem. probabilia enim impossibile est vt sint falsa ſm totum. Et hoc apologizauerunt Antiqui: & in representatione illis conueniunt omnes leges.

C

Solutio qõ ...

Tertia autẽ quæstio, quæ est qũo intellectus materialis est aliqđ ens, & non est aliqua formarum materialium, neq; etiam prima materia, sic

MANTINI TRANSL.

Et hoc voluit Aris. in primo lib. huius, dum dicebat. Intelligere aũt, & cõtemplari marcescunt (seu transmutant') alio quodã interius corrupto, ipsum aũt impassibile est. Intelligit aũt Arist. per hoc, quod dicebat, alio quodam, ipsas formas imaginatiuas humanas: & per id qđ dicebat intelligere, intelligebat ipse illud recipere, quod semꝑ reperitur in intellectu materiali, de qua receptione proposuit dubitare in eo capitulo, in quo ẽt dixit. Neq; nos rememorabimur, quia ẽ quid impassibile. intellectus etenim passibilis ẽ vtiq; corruptibilis, alias. n. nihil intelligeret. Et intelligit Aristot. ꝑ intellectũ passibilẽ ipsam virtutem cogitatiuã, vt post hoc videbit'. Et, vt verbo dicam, hoc vł' esse remotũ videlicet aĩam eẽ mortalẽ, ipsum. s. intellectũ speculatiuum. Plato tñ vł' dicere, ipsa vł'ia esse ingenita & ĩcorruptibilia, & reperiri extra animam. Et illud quidẽ est verũ, si sic ĩtelligatur: sed falsum, si intelligatur iuxta sensum literalẽ, & vt verba significant: quẽ sensum conat' Arist. destruere in lib. Metaphysicæ. Et, vt paucis rẽ absoluã, hæc sentẽtia, quæ de aĩa hr', est vtique aliqua ex parte veras videlicet per ꝓpõnes ꝓbabiles, quæ quidẽ affirmant animã duplex hr̃e esse, nempe mortale, & immortale, nam propositiones probabiles non possunt esse oĩ ex parte & vndequaq; falsæ. & Antiqui oẽs sequuntur in hoc sententiã Platonis: omnesq; religiones in hac enarratione cõueniũt. Dubii uero Tertii, quo dubitat', qualr intellect' materialis sit aliquod ens, cũ nõ sit aliqua forma materialis, neq; sit ipsa mate-

ANTIQVA TRANSL.

ſic diſſoluitur. Opinandum eſt.n. ꝙ iſtud eſt quartum gen⁹ eſſe. quēadmodum.n. ſenſibile eē diuiditur in formam, & materiam, ſic intelligibile eſſe oportet diuidi in conſimilia his duobus, ſ. in aliquod ſimile formæ, & in aliquod ſimile materiæ. Et hoc neceſſe eſt in omni intelligentia abſtracta, quæ intelligit aliud. & ſi nō, non eſſet multitudo ī formis abſtractis. & ideo declaratū eſt in prima philoſophia, ꝙ nulla ē forma liberata à potentia ſimpliciter, niſi prima forma, quæ nihil intelligit extra ſe: ſed eſſentia† eius eſt quiditas eius: aliæ aūt formæ diuerſantur in quiditate, & eſſentia quoquo modo. Et, niſi eſſet hoc genus entium, quod ſciuimus in ſcientia animæ, non poſſemus intelligere multitudinem in rebus abſtractis: quemadmodum, niſi ſciremus hic naturam intellectus, non poſſemus intelligere ꝙ virtutes mouentes abſtractæ debent eſſe intellectus.

Nulla forma liberata ē a potētia ſimpl'r niſi prima forma, q̄ nihil intelligit extra ſe. Sed vid̄ opp. 3. ph. 32. 2. Cœli 34. 9. Me. 17. 12. Me. 30. 35. 41. & 44. vbi hēt ꝙ ī ente æterno nulla ē potētia oīno Vide cōt. Zim.

† Eſſentia primæ intelligētię ē quiditas eius: ſed ī aliis diuerſat̄ quiditas ab eēntia. Sed vide opp. 3. t. c. 9. & 7. Me t. c. 41 vbi dr̄ ꝙ ī abſtractis a mā̄ idē ē quiditas, & eēntia. Vide cōt. Zim.

Et hoc latuit multos modernos, adeo ꝙ negauerūt illud, quod dicit Ariſt. in tractatu ſui libri, ꝙ neceſſe eſt vt formæ abſtractę mouētes corpora cœleſtia ſint ſecundum numerum corporum cœleſtium. Et ideo ſcire de Anima neceſſarium eſt in ſciendo primam philoſophiam. Et iſte intellectus recipiens neceſſe eſt vt intelligat intellectum, qui eſt in actu. Cùm enim intellexerit formas materiales dignior eſt vt intelligat formas nō materiales. & illud, quod intelligit ex formis abſtractis, verbi gratia ex intelligentia agente, non impedit*

MANTINI TRANSL.

D materia prima, eius quidē ſolo hæc eſt. Nēpe ꝙ exiſtimandū eſt hoc eē quartū genus eſſendi, vel entium. & ꝙ quēadmodū ens ſenſibile diuidit̄ in mā̄m & formā, ita quoq; ens intelligibile debet diuidi ī ea, quæ his duobus ſimilant̄, nēpe in id, quod ſimilat̄ materię, & in id, quod ſimilat̄ formæ. Hoc aūt neceſſe eſt ita ſe habere in oī intelligētia ſeparata, quæ intelligit aliquid aliud à ſe alias.n. non daret̄ pluralitas in ipſis formis ſeparatis. & ob id fuit ꝓbatū in prima philoſophia ꝙ nulla reperit̄ forma abſtracta, quæ ſit ſimpl'r & penitus expers alicuius potētiæ, ꝑter primā formā, quæ nihil extra ſe intelligit: ſed eius eſſe eſt eius quiditas: in reliqs aūt formis differt aliquo pacto ipſum eē ab ipſa q̄ditate. Et, ſi nō daret̄ hoc genus entiū, quod quidē cognoſcimus* de ſciētia aīæ, tūc nō poſſemus intelligere pluralitatē in rebus abſtractis: quēadmodū ēt, ſi ignoraremus hanc nā̄m ipſius intellectus, haud quaq̄ poſſemus intelligere ꝙ illæ virtutes motrices abſtractæ debeant eſſe intelligentiæ quædā. Et hoc quidem latuit plures recentiorū, quia negāt id, quod d. Ariſt. in libro ſuo primæ philoſophiæ, vbi. ſ. affirmat formas ſeparatas, quæ mouent corpora cœleſtia, debere eē tot numero, quot ſunt ipſa corpora cœleſtia. Et idcirco ſcientia de Aīa eſt quid neceſſariū ad ſciētiā primæ philoſophiæ. Iſte ꝑterea intellectus recipiens neceſſe eſt vt intelligat illū ītell'm, qui actu exiſtit. Nā, ſi intelligit formas mā̄les, longe magis debet intelligere formas immateriales. & id, qđ intelligit de ipſis formis ſeparatis, hoc ē de ipſo intellectu

E F

*a. l. pē ſcienā

A ANTIQVA TRANSL.

impedit ipsum intelligere formas materiales.

Propositio aũt, dicens ꝙ recipiẽs nihil debet habere in actu ex eo, qđ recipit, nõ dr̃ simpl'r, sed cũ conditione. s. ꝙ nõ est necesse vt recipiẽs nõ sit aliquid in actu oĩno, sed vt nõ sit in actu aliquid ex eo, qđ illud recipit, sicut ꝑdiximus. Immo debes scire ꝙ respectus intellectus agentis ad istum intell'm est respectus lucis ad diaphanum: & respectus formarũ materialiũ ad ipsum est respect⁹

B colorisad diaphanum. Quẽadmodũ. n. lux est perfectio diaphani, sic intellectus agens est ꝑfectio intell'us materialis. Et, quẽadmodum in diaphanum non mouetur à colore, neque recipit eũ, nisi qñ lucet, ita iste intellectus non recipit intellecta, q̃ sunt hic, nisi ſm ꝙ perficitur ꝑ illũ intell'm, & illuminatur per ipsum. Et, quemadmodũ lux facit colorẽ ĩ potẽtia esse in actu, ita ꝙ possit mouere diaphanũ, ita intellectus agẽs facit intentiones in potentia intellectas in actu, ita ꝙ recipit eas intell'us

C materialis. ſm hoc igitur est intelligendum de intellectu materiali, & agente.

Et, cùm intell'us materialis fuerit copulatus, ſm ꝙ perficitur per intellectum agẽtem, tunc nos sumus copulati cum intellectu agente. & ista dispositio dicitur adeptio, & intell's

com. 36. adeptus, vt post videbitur. Et iste modus, ſm quem posuimus essentiã intellectus materialis, dissoluit omnes q̃ões contingentes huic, ꝙ ponimus, ꝙ intellectus ẽ vnus & multa. qm̃, si res intellecta apud me, & apud te fuerit vna omnibus modis, contingет ꝙ, cùm ego scirẽ aliquod intelle-

MANTINI TRANS.

tellectu agente, nihil vtiq; obest ei, neq; ipsum impedit, quin possit intelligere formas mãles. Illa vero ꝓpositio, q̃ dicit ꝙ in ipso recipiẽte nihil dẽt actu reperiri eius, quod recipit, nõ debet intelligi sic simpl'r & absolute, sed cũ cõditione: videlicet, ꝙ nõ est necessarium vt ipsum recipiẽs nihil sit actu absolute oĩno, sed ꝙ nõ sit actu aliqđ eius, qđ recipit, vt superius diximus, Sed scire debes ꝙ eadẽ est rõ ipsius intellectus agẽtis ad hũc intell'm, q̃ est ipsius luminis ad ipsum diaphanũ. Nã quẽadmodũ lumẽ est ꝑfectio, & actus ipsius diaphani, ita intell's agẽs est act⁹ ipsius intell's materialis. Et quemadmodũ ipsum diaphanũ non mouet̃ à colore, neq; recipit ipsum, nisi adfuerit ibi lumẽ, ita intell's is nõ recipit hæc intelligibilia, nisi ꝑficiat̃ ab illo intellectu, ab eoq; illuminetur. Et quẽadmodũ lumen reddit colorẽ, qui potẽtia existit, colorẽ actu, ita vt possit mouere diaphanũ, ita quoque intell's agẽs reddit ipsos conceptus & intentiones, quæ sunt in potẽtia actu intelligibiles, ita vt intell's materialis recipiat ea. & hoc modo dẽt intelligi hoc negociũ. s. ipsius intell's materialis, & agẽtis. Et, cũ intellectus materialis fuerit cõiunctus nobis, & copulatus pro rõne, qua ꝑficitur ab ipso intell'u agẽte, tũc nos sumus copulati cũ intell'u agente. & hæc res seu aptitudo, & dispositio nominatur vocat̃q; habitus, seu adeptio, aut intellectus adeptus, ut post hoc mõstrabit̃. Et hac rõne, qua ex posuimus sub̃am ipsius intell's materialis, soluent̃ oĩa dubia, q̃ insurgebant contra id, quod diximus, ipm intell'm esse vnum & plures. propterea

ANTIQVA TRANSL.

intellectum vt tu scires etiam illud ipsum, & alia multa impossibilia. Et, si posuerimus eum esse multa, continget vt res intellecta apud me & apud te sit vnum in specie, & duæ in indiuiduo. & sic res intellecta habebit rem intellectam. & sic procedit in infinitum. Et sic erit impossibile vt discipulus addiscat à magistro, nisi scientia, quæ est in magistro, sit virtus generās, & creans sciētiam, quæ est in discipulo, ad modū secundum quem iste ignis generat alium ignem sibi similē in specie. quod est impossibile. Et hoc, quod scitum est idem in magistro, & discipulo, ex hoc modo fecit Plat. credere ꝙ disciplina esset rememoratio. Cùm igitur posuerimus rem intelligibilem, quæ est apud me & apud te multa in subiecto, secūdum ꝙ est vera, s. formam imaginationis vnam in subiecto, secundum ꝙ est vna, per quod est intellectus ens, & est materialis, dissoluuntur istę quęstiones perfecte.

Modus autem, quem existimauit Auen pace dissoluere quæstiones aduenientes super hoc, quòd intellectus est vnus aut multa, scilicet modum, quem dedit in sua epistola intitulata, Continuatio intellectus cū homine, non est modus conueniēs ad dissoluendum istam quæstionē.

Intellectus

MANTINI TRANSL.

D

pterea quia, si id, quod est intelligibile apud me & apud te, esset idem vndequaq;, tunc sequeret̃ ꝙ ego sci rem aliquod intelligibile, tu quoq; scires illudmet intelligibile, & plura alia incōmoda sequerent̃. At, si dicimus ipsum ĩtelligibile* multiplicari ad multiplicatiōnē ipsorū scientiū, tūc sequeret̃ ꝙ ipm intelligibile eēt apud me & apud te vnū spē, & duo numero. & sic vna res ĩtelligibilis haberet aliā rem intelligibilem. & sic res procederet in infinitū. Et tūc discipulus non posset discere à præceptore. sed ipsa scientia, quę existit in præceptore, erit quędam vis generans, & producens scientiā ipsam, q̄ existit in discipulo, ea s. ratiōe, qua ignis generat alium ignē sibi similem specie, quod quidem est absurdum. Essetq; præterea id, quod sciretur, idem vtiq; in præceptore & in discipulo. & hæc rō induxit Platonem, vt crederet ipsum scire esse reminisci. Sed, si concedamus illam rem intelligibilem, quam ego & tu cognoscimus, esse plura subiecto, ea ratione, qua vera existit in eo, quæ videlicet est ipsa forma imaginaria, vnū vero subiecto, ea ratione, qua est* intellectus existens, & est materialis, sic omnia illa argumenta integre soluentur. E F

Modus vero, quo putauit Auen pace soluere illa argumenta, quæ insurgunt circa id, quod proponebat̃, vtrum. s. intellectus sit quid vnum vel plura, non est satis pro solutiōe huius dubii: videlicet illa via, qua ipse processit in eo tractatu suo, cui titulum dedit, De copulatione intellectus cum ipso homine, nō est profecto sufficiens vt soluat hoc dubiū.

Quoniam

A ANTIQVA TRANSL.

intellectus enim, quem demonstrauit in sua epistola esse vnum, quando laborauit in dissoluendo istam quæstionem alius est ab intellectu, quem demonstrat etiam illic multa: cum intellectus, quem demonstrauit esse vnũ, est intellectus agẽs, inquantum est forma necessario intellectus speculatiui. intellectus vero, quem demonstrauit esse multa in specie, est intellectus speculatiuus. Hoc autem nomen, scilicet intellectus, æquiuoce dicitur de speculatiuo, & agente.

B Et ideo, si illud, quod intelligit' de hoc nomine intellectus in duobus sermonibus oppositis, s. concludenti intellectum esse multa, & concludendi intellectum esse vnum, est intentio non æquiuoca, tunc illud, quod post dedit in hoc, scilicet ꝙ intellectus agens est vnus, & speculatiuus multi, non dissoluit hanc quæstionem. Et, si illud, quod intelligitur in illis duobus sermonibus oppositis de hoc nomine intellectus, sit intentio æquiuoca, tunc dubitatio erit sophistica, non disputatiua.

C Et ideo credendum est ꝙ quæstiones, quas dedit ille vir in illa epistola, nõ dissoluunt, nisi ex hoc mõ. si illæ dubitationes non sunt sophisticæ, sed disputatiuæ. Et per istũ modum dissoluetur quæstio, in qua dubitabat in intellectu materiali, vtrũ sit extrinsecus, aut copulatus. Et, cũ hoc sit declaratum, reuertamur ad exponendum sermonem Arist.

MANTINI TRANSL.

Quoniam ille intellectus, quem in ea epistola probauit esse vnum, quãdo conatur soluere hoc dubiũ, est vtique alius intellectus, quàm sit ille, quem probauit ibidem esse plura. nam ille intellectus, quem probat ibi esse vnum, est ipse intellect⁹, agens, ea ratione, qua est omnino forma ipsius intellect⁹ speculatiui. sed ille intellectus, quem probauit esse plura specie, est intellectus speculatiuus. Hoc autem nomen intellectus æquiuoce dicitur, de intellectu speculatiuo, & de intellectu agẽte. Et idcirco, si id, quod significatur per hoc nomen intellectus in vtraque oratione contraria, nempe in illa, in qua concluditur quod intellectus est quid vnum, & in qua concluditur ꝙ sit plura, nõ sit quid æquiuoce dictum, tunc, cũ dicit intellectum agentem esse vnum, & intellectum speculatiuum esse plura, non solueret hoc dubium. Et, si in illis duabus orationibus oppositis id, quod significatur per hoc nomen intellectus, sit æquiuoce dictũ tunc illud dubium erit sophisticũ, non dialecticum. Et ideo existimandum est ꝙ illa argumẽta, quæ Auempace attulit in illo tractatu suo, non soluantur nisi hoc modo dicto, si illæ rationes seu argumẽtationes nõ fuerint sophisticæ: sed dialecticæ. Et hac quoq; ratione soluetur illud dubium, quo dubitabatur vtrum intellectus materialis* sit exterus vel cõnexus. His itaque sic expositis reuertamur ad expositionem nostrã in verba Aristotelis.

*a. l. siue ꝗ foris ueniat aut sit nobis copulatus.

D.d.sed non vniuersa, sed intelligens.i. sed ista consimilitudo non debet D
accipi in intelligendo oẽs partes animæ, sed tm̃ in anima rationali. aliç.n. partes animæ sunt formæ in materijs, rationalis aũt non. D. d. & Formæ non in perfectione, sed in potentia. sed locus differt ab anima distinctiua intelligente in hoc, ꝙ locus nihil est eorum, quæ sunt in eo: anima autem rõnalis materialis est formæ existentes in ea non actu, sed potentia. Et fecit hoc, ne aliquis intelligat ex hac descriptione ꝙ genus acceptũ in ea sit genus verũ, non Rhetoricũ. sed cogetur hõ in talibus rebus, quæ non intelligũtur nisi per cõsimilitudinẽ, vt notificet ea per talia gña Rhetorica.

Res q̃ non ĩtelligunť nisi p cõsimilitudinẽ, notificari pñt p gña Rhetorica. cõsile.ĩ cõ.14 & 1.Ph.81 Idẽ.4.Ph. cõ.84. &. 2. de anima.149

Quoniam autem non similis sit impassibilitas sensitiui & intellectiui, manifestum est ex organis & sensu: sensus enim non potest sentire ex valde sensibili: vt sonum ex magnis sonis: neq; ex fortibus odoribus & coloribus neq; videre, neq; adorare. sed intellect⁹ quum intelligat aliquid valde intelligibile, nõ minus intelligit infima, sed & magis. Sensitiuum quidem enim non sine corpore est: hic autem separatus. E

Non esse autem similem impatibilitatem sensitiui & intellectiui, perspicuum est in sensuum instrumentis, & in sensu. nam sensus post uehemens sensibile sentire non potest: uerbi causa, sonum post magnos sonos: nec etiam post uehementes colores & odores, uidere aut olfacere: at uero intellectus ubi aliquid intellexerit uehementer intelligibile, nihilo minus inferiora inteligit, imo etiam magis. nam sensitiuum non est sine corpore: hic uero separabilis est.

Quoniam autem priuatio passionis in sentiente, & in formatione per intellectum non est consimilis, manifestum inest sensu. Sensus.n. non potest sentire post forte sensatum: ver.g. post sonos maximos, aut post colores fortes, aut post odores fortes. Sed intellectus, quando intellexerit aliquod forte intelligibilium, tunc nõ F
minus intelliget illud, quod est sub primo, imo magis. sentiens.n. non est extra corpus: iste autem est abstractus.

Hęc ẽ cõditio necessaria dmõstratiõib⁹ necessariis, vt apparẽtia sẽsui nõ dñt ab eo, qđ vĩ p rõnẽ. Idẽ.1. Cœ. cõ. 22. &. 8.Phy. 22. & 26.

Cùm declarauit ꝙ intellectus materialis non admiscetur materiæ, in- 7
cœpit notificare ꝙ hoc conuenit apparentibus. Hæc enim est conditio necessaria necessarijs demonstrationibus, s. vt apparentia sensu non differant ab eo, quod videtur per rationem. Et dixit. Qm̃ autem priuatio passionis, &c. i. qm̃ priuatio transmutationis existentis in sensu non est similis priuationi transmutationis existentis in intellectu, vt demonstratum fuit ratione, manifestum est ex apparentibus. Priuatio enim transmutationis in intellectu debet esse pura. & non est ita priuatio transmutationis in sensu, cùm sensus sit virtus materialis. D.d. sensus enim non potest sentire, &c. idest & signum eius est, quoniam sensus nõ potest sentire sua sensibilia

A sibilia conuenientia sibi, quando senserit aliquod forte, & recesserit ab eo subito ad illud aliud sensibile. v.g. quando sensus auditus recesserit à magno sono, aut visus à forti colore, & olfactus à forti odore. Et causa in hoc est passio, & trasmutatio, quæ accidunt sentienti à forti sensato. Et causa huius transmutationis est, quia est virtus in corpore. Et, cùm demonstrauit hoc, quod videtur de transmutatione in sensu, incœpit notificare ꝙ contrarium est de intellectu, & dixit, Sed intellectus, quando intellexerit aliquod forte, &c. i. intellectus, quando intellexerit aliquod forte intelligibile, tunc facilius intelliget intelligibile non forte. vnde scimus ꝙ non patitur, neque transmutatur à forti intelligibili. Et, cùm demonstrauit eos esse diuersos, in hoc dedit causam, & d. sentiens enim nõ est extra corpus: iste autem est abstractus. idest & causa in hoc est, ꝙ prius fuit declaratum, scilicet ꝙ sentiens non est extra corpus, intellectus autem est abstractus. Et possumus ponere hunc sermonem demonstrationem tertiã per se, scilicet demonstrationem, quòd, cùm diximus quòd, si intellectus trãsmutatur essentialiter, non accidentaliter, & mediante alio: hoc enim con-
B cessum est in intellectu: necesse est vt transmutatio contingat ei apud suam actionem propriam, quę est intelligere, sicut est in sensu. Et, si non transmutatur per se & essentialiter, necesse est vt nõ sit virtus in corpore omnino. oīs. n. virtus recipiens in aliquo corpore, debet transmutari fm ꝙ est recipiens. Et ideo non oportet obijcere huic argumento ex eo, qđ accidit in intellectu de transmutatione propter transmutationem virtutum imaginationis, & maxime cogitatione. in intellectu enim existimatur accidere fatigatio hoc modo. Et non est ita, nisi accidentaliter. Virtus enim cogitatiua est de genere virtutum sensibilium. Imaginatiua autem, & cogitatiua, & rememoratiua non sunt nisi in loco virtutis sensibilis, & ideo non indigetur eis nisi in absentia sensibilis. & omnes iuuant se ad representandum imaginem rei sensibilis, vt aspiciat eam virtus rationalis abstracta, & extrahat intentionem vniuersalem, & postea recipiat
C eam, idest comprehendat eam. Et forte, sicut diximus, ĩducit hunc sermonem ad verificandum prædictas demonstrationes.

Oīs virtus recipiẽs in aliquo corpore, đbet trãsmutari fm ꝙ ẽ recipiens. Idẽ. 2. de aīa. tex. 6. 123. 143.

Quũ autem sic singula fiat ut sciens dicitur qui secundũ actũ, Hoc autem confestim accidit cum possit operari per se ipsum, est igitur & tunc potentia quodammodo, non tamen similiter & ante addiscere, aut inuenire: & ipse autem se ipsum potest intelligere.

SOPH. *Vbi autem eo modo singula factus fuerit, quo qui actu est sciens appellari solet (quod tum accidit cum per se ipsum potest operari) est quidem tunc etiam quodammodo potentia, non tamen æque ac prius quàm didicisset, aut inuenisset: atq; tunc etiã ipse se potest intelligere.*

Et, cum quodlibet eorum fuerit sic, s. sicut dicitur scientia in actu: & hoc continget, quando poterit intelligere per se: tunc etiã

erit in potentia quoquo modo, sed non eodem modo, quo ante erat antequã sciuit, aut inuenit. Et ipse tunc potest intelligere p se. D

8 Et cùm in eo fuerit vnumquodque intellectorum tali modo, sicut dicitur in sciente quòd est sciens in actu, idest quando intellecta fuerint in eo entia in actu. & hoc continget intellectui, quando poterit intelligere per se, non quando intellexerit per aliud. Et hoc, quod dixit. est differentia inter virtutes agentes propinquas & remotas. Propinquæ enim actui sunt, quæ agunt per se: & non indigent extrahente eas de potentia in actum: remotæ autem indigent & ideo dixit q, cùm intellectus fuerit in hac dispositione, tunc erit potentia quoquo modo, idest tunc dicetur de eo hoc nomẽ potentia non vere, sed modo simili. Deinde dicit. Et ipse tunc poterit intelligere per se. idest &, cùm intellectus fuerit in hac dispositione, tũc intelliget se, secundum quòd ipse non est aliud nisi formæ rerum, inquantum extrahit eas à materia. quasi igitur se intelligit ipse modo accidentali, vt dicit Alexan. i. secundum q accidit intellect. s rerum q fuerint ipse, i. essentia eius. Et hoc est ecõtrario dispositioni in formis abstractis. illæ. n. cùm intellectus earũ non est aliud ab eis in intentione, per quã sunt intellecta isti⁹ intellectus, ideo intelligũt se essentialiter, & nõ accidẽtaliter. & hoc perfectius inuenitur in primo intelligente, quod nihil intelligit extra se. Et possumus exponere istum locum, secundum quod Alfarabius dicit in suo tractatu de intellectu, & intellecto. & est q, cùm intellectus fuerit in actu, erit unũ entiũ, & poterit intelligere seipsum per intentionẽ, quam abstrahet à se, secundum q abstrahit intentiones rerum, quæ sunt extra animam. & sic intellectum habebit intellecta. & nos perscrutabimur de hoc, vtrum sit possibile, aut non. E

Dfia inter virtutes agẽtes ppinquas & remotas

Intellect⁹ intelligit seipm mõ accidẽtali vid p hoc cõ. 51. 12. Met.

Vide infra cõ. 15. & 36.

Quo pacto intellectus potestatis materialia, ac eorum formas, similiter & ea, quæ sunt in abstractione intelligat. Quo etiam pacto intelligat, si est impassibilis. Quomodo se ipsum intelligit. Et cur non semper intelligat. F

Cap. 2.

QVoniam autem aliud est magnitudo & magnitudinis esse, & aqua & aquæ esse: & sic in multis aliis. non autem in omnibus. in quibusdam enim idẽ est esse carnis, & carnem. aut ergo alio, aut aliter habente discernit. Caro. n. non sine materia, sed sicut simum, hoc in hoc.

SOPH. *Cum autem aliud sit magnitudo, & magnitudini esse: & aqua, & aquæ esse: & sic in multis alijs, sed non in omnibus: in nonnullis. n. idem est carni esse & carnem: aut alio, aut aliter se habente indicat intellectus. caro enim non est sine materia: sed sicut simum, hoc in hoc.*

Et, quia

A Et quia magnitudo est aliquid & esse magnitudinis aliud, & aqua, est aliquid & esse aquæ aliud, & sic in multis alijs: sed non in omnibus, in quibusdam enim esse carnis idem est cum carne: necesse est vt experimentetur aut per duo, aut per diuersam dispositionem. Caro enim non est extra materiam, sicut simitas est aliquid hoc, & in aliquo hoc.

9 Cum compleuit sermonem de notificatione substantiæ intellectus materialis, & dedit differentiam ĩter ipsam & substantiam sentientis materialis, incœpit dare etiam differentiam inter intellectum in actu, & imaginationem in actu. Existimatur enim quòd imaginatio ipsa est intellectus: & pręcipue, cùm dicimus quòd proportio eius ad intellectũ est sicut proportio sensibilis ad sensum, scilicet quòd mouet ipsum: & existimatur ꝙ motor & motum debent esse eiusdem speciei. Et incœpit dicere, Et, quia magnitudo est aliquid, &c. idest &, quia hoc indiuiduum est aliquid, & in-
B tentio per quam hoc indiuiduum est ens, scilicet quiditas, & forma eius est aliud. verbi gratia quòd hæc aqua est aliquid, & intentio, idest forma, per quam hæc acqua est ens, aliud est ab aqua. D. d. & sic in multis alijs. i. & hoc accidit similiter in multis rebus, scilicet in omnibus compositis ex materia & forma. & dixit. sed non in omnibus ad excipiendum res abstractas, & quæ sunt res simplices, & non compositæ. Deinde dicit in quibusdam enim esse carnis idem est cum carne. i. & causa, propter quam hę duę intentiones non inueniuntur in omnibus entibus, est ꝙ quiditas & esse essentia in entibus simplicibus est idem verbi gratia ꝙ esse carnis idem est cum carne: quia intentio carnis in eis non est in materia. Et, cùm induxit præcedens in hoc sermone, dedit consequens, & dixit, necesse est vt experimentetur, &c. idest &, cùm fuerit declaratum quòd entia sensibilia diuiduntur in duplex esse, scilicet in hoc singulare, & suam formam, neces-
C se est vt virtus experimentatiua, idest comprehensiua comprehendat eã, aut per duas virtutes, aut per vnam, sed duabus dispositionibus diuersis. cum duabus autem virtutibus erit, quando comprehenderit vtrunq; per se, scilicet formam singulariter, & indiuiduum singulariter: per vnam vero virtutem & dispositionem diuersam erit, quando comprehenderit alietatem, quæ est inter has duas intentiones. † Quod enim comprehendit alietatem inter duo, necesse est, vt declaratum est, vt sit vnũ vno modo, & multa alio modo.* & ista est dispositio intellectus in comprehendendo alietatem, quæ est inter formam & indiuiduum. comprehendit enim formam per se, & comprehendit indiuiduum mediante sensu. Comprehendit igitur alietatem inter ea per dispositionem, quæ diuersatur. quemadmodum sensus communis comprehendit alietatem inter sensibilia per dispositionem diuersam, scilicet sensus pluralitatem. sed quia istas formas non comprehendit intellectus nisi cum materijs, ideo comprehendit eas per dispositionem, quæ diuersatur. Et, cum notificauit quòd necesse est vt anima comprehendat has duas intentiones per virtutem diuersam,

† Qđ cōprehēdit alietaté inter duo, necesse é vt sit vnũ vno modo, & multa alio mō. Idē 2. đ aía. 149

* aduerte hic quia vt cō. dicere ꝙ intellect⁹ non cōprehendit singulare, nisi ĩ cōparatione ad vl'e.

&comprehendat alietatem earum per vnicam virtutem, sed secundum diuersam dispositionem, dedit causam, propter quam indiget anima in comprehendendo has duas intentiones diuersa dispositione, & dixit. Caro enim non est extra materiam.i.causa, propter quam forma non comprehenditur ab intellectu nisi cùm materia, ꝙ facit ipsum intellectum cōprehendere eam diuersa dispositone, est ꝙ formæ non sunt extra materiam. Forma enim carnis non denudatur à materia, sed semper intelligit cum materia: sicut simitas cum naso, cū simitas sit aliquid hoc in aliquo hoc. & sic est de formis sensibilibus, s. ꝙ sunt aliquid hoc in aliquo hoc. D

Sensitiuo quidem igitur calidum & frigidum iudicat: & quorum ratio quædam caro. alio autem aut separato, aut sicut circunflexa se habet ad se ipsam, quum extensa sit, carnis esse discernit.

SOPH. *Calidum igitur & frigidum sensitiua parte iudicat, & quorum ratio quædam est caro. alio autem, uel separabili: uel ut flexa se habet ad se ipsam cum extensa fuerit, carni esse iudicat.* E

Ipsa igitur per sentiens experimentatur calidum & frigidum. & res, quæ sunt in carne, assimilantur eis, quæ sunt illius. Et experimentatur per aliud. aut secundum dispositionem lineæ sphæralis q̄ñ diu durat quid est esse carnis.

10 Dicit. Ipsa igitur, &c. i. & cum necesse est experimentare res diuersas per virtutes diuersas, & per sentiens autem, & per sibi similia experimētat aīa calidum & frigidum, & sibi similia, necesse est secundum exemplum vt res existens in carne, per quam caro est quod est, & non illud, per quod est calida aut frigida, sit similis virtuti comprehendenti eam & vt experimentetur per aliam virtutem. Et dixit, assimilantur eis, quæ sunt illius, s. quia necesse est vt proportio, quæ est intentionis ad intentionem, s. indiuidualis ad vniuersalem, sit sicut proportio virtutis comprehendentis alteram earum ad uirtutem comprehendentem alteram. Et, cū necesse est vt duæ intentiones sint diuersæ, necesse est vt virtutes sint diuersæ. Intelligens igitur non est imaginatiua: cum iam declaratum est ꝙ comprehensio virtutis imaginatiuæ & sensibilis idem est. D.d. Et experimentatur ꝑ aliud, aut s̄m dispositionem lineæ, &c. i. & necesse est vt forma experimentetur per aliquam virtutem. & hoc erit ex hac virtute, aut per dispositionem similem lineæ rectæ, cùm intellexerit primam formam existentem in hac re singulari: aut s̄m dispositionem similem lineæ sphærali, quando fuerit reuersa, quærendo intelligere etiam quiditatem illius formæ, deinde quiditatem illius quiditatis, quousque perueniat ad simplicem quiditatem in illa re. v.g. ꝙ primo intelligit quiditatem carnis, deinde quærit intelligere quiditatē istiꝰ quiditatis, deinde quiditatē istius quiditatis: & hoc erit, dū īueniet quiditatē in q̄ditate, & nō cessabit quousq; perueniat ad formā simplicē. Et hoc intēdebat, cū dixit, q̄ñ diu durat. i. ꝙ istud intelligeř ītellectū erit sil̄r ī carne, dū erit pol'e ī carne ꝙ q̄ditas eiꝰ hēat q̄ditatē. F

Cū duæ ītentiones sint diuersæ, necesse ē vt virtutes sint diuersę. Idē 2. de aīa. t. cō. 33.

Iterum

A Iterum autem in his quæ in abstractione sunt, rectum sicut simum: cum continuo enim est. quod autem quid erat esse, si est alterum recto esse & rectum, alio: sit enim dualitas: altero itaq; aut aliter se habente iudicat. Omnino ergo sicut separabiles res à materia, sic & quę circa intellectum sunt.

10PH. *Rursus in iis quæ in abstractione consistunt, rectum est ut simum: cũ continuo enim est. ipsum autem quid erat esse, si diuersum est recto esse & rectum, aliud est: sit enim dualitas: alio ergo aut aliter se habente iudicat. Omnino ut res separabiles sunt à materia, sic etiã intellectus.* a l. alio

Et etiam in rebus existentibus in Mathesi, rectum est sicut simitas. est enim cum quanto continuo. Secundum autem esse, esse recti aliud est ab eo. Si igitur experimentatur, tunc igitur per aliud, B & quia dispositio eius sit alia. Et vniuersaliter dispositio rerũ, quę sunt in intellectu, currit sicut res abstractæ à materia.

11 D. Et istud intelligere intellectus non tm̃ inuenitur in rebus † materialibus, sed in mathematicis. Rectum enim quia est in continuo, sicut in simitas in naso, necesse est quemadmodum intellectus intelligat simitatẽ cõpositam ex naso, ita intelligat quiditatem recti compositã cum continuo. Et dixit. Et etiã in rebus, &c. i. & rectum, & esse eius similis ex rebus mathematicis est simile ad esse simitatis in naso. rectum enim est in continuo, sicut simitas in naso. Deinde dixit. Secundum autem esse, esse in recto est aliud à quiditate continui: licet alterum eorum non inueniatur nisi in alio. D. d. Si igitur, &c. idest, cũ igitur posuerimus ꝙ in mathematicis etiam sunt duo, quorũ vnum est in altero, tunc anima nõ experimentat ea, nisi per aliam virtutem: aut per eandem, sed tamen per dispositionem, quæ diuersatur, cum non intelligit ea nisi cum re: licet non intelligat ea cum materia sensibili. Sciendum est enim, ꝙ dispositio habita ab intellectu, quæ diuersatur in eo, quando comprehendit formas re- C rum primas sensibiles, est ei per sensus: & dispositio, quæ diuersatur in eo per comprehensionem quiditatis & formæ, est ei dispositio diuersa in se non per sensus. Et ideo assimilat Arist. ipsum lineæ sphærali in hac dispositione: Plato autem lineæ gyratiuæ. & per hanc dispositionem intelligit formas rerum mathematicarum, cum non accepit intelligendo eas* magnitudinem sensibilem. D. dixit. Et vniuersaliter dispositio rerum, &c. idest, vt mihi videtur, & vniuersaliter dispositio rerum, quas comprehẽdit intellectus, inuenitur in eo in modo, ſm quem sunt in se in propinquitate, & distantia, ab abstractione à materia. Quod igitur eorũ fuerit remotum à materia, poterit abstrahi ab intellectu absq; materia: licet non habeat esse nisi in materia: sicut est in mathematicis. & quod eorum fuerit propinquum materiæ non poterit. cum igitur dixit secundum ꝙ res abstractæ à materia, intendit ſm modum essendi in rebus abstractis à mã in ordine, in quo sunt de abstractione, si iste sermo sit completus in scripto.

*a.l. naturalibus.

*a l. materiam.

Quod fuerit mot ã mã, poterit abstrahi a b ĩtellectu a mã licet non hẽat esse

Dubitabit

nisi ĩ mã, sicut est ĩ mathematicis. & qđ fuerit propinqu m materiæ nõ poterit

Dubitabit autem vtiq; aliquis, si intellectus simplex est & impassibilis, & nulli nihil habet commune, sicut dicit Anaxagoras, quomodo intelliget: si intelligere pati aliquid est? Inquantum enim aliquid commune vtrisque est, hoc quidem agere, illud vero pati videtur. D

SOPH. *Sed quærat quispiam, si intellectus est simplex & impatibilis, nec cum ullo quidquam habet commune, ut dixit Anaxagoras, quomodo intelliget, si intelligere pati quoddam est? nam quatenus commune quidpiam utrisq; inest, alterum agere, alterum pati uidetur.*

Et dubitat homo ꝙ intellectus est simplex, non patiens, & ꝙ impossibile est vt habeat aliquam communicationem cũ aliare, sicut dixit Anaxa. quomodo igitur intelligitur ꝙ formare per intellectum est aliqua passio. qm̃ pp hoc, ꝙ aliquid est commune vtriq;, existimatur ꝙ alterum eorum agit, & alterum patitur. E

12 Cùm dedit differentiam inter intelligere & imaginari, reuersus est ad dubitandum de intellectu passibili, & dixit. Et dubitat homo, &c. idest & dubitat homo in hoc, quod dictum est, ꝙ intellectus materialis est simplex & non passibilis: quia non existimatur ipsum habere communicationem aliquam cum re materiali, sicut dixit Anaxa. & sicut declaratum fuit prius. Questio autem est: quomodo intelligatur ꝙ formare per intellectum sit passio, idest de genere virtutum passiuarum, & nullam habeat cõmunicationem cum re, à qua patitur: quoniam per aliquod commune agenti & patienti existimatur hoc agere, & hoc pati. Nisi enim esset materia non esset passio. &, cum posuerimus intellectum non esse materiam neq; in materia: quomodo igitur intelligemus cũ hoc ꝙ intelligere est passio, non actio. Sumus igitur inter duo, aut ut non ponamus ꝙ intelligere est in capitulo passionis; aut ponamus quòd intellectus materialis communicat corpori, quemadmodum forma imaginationis mouens ipsum communis est corpori. F

Nisi esset mã nõ eét passio. sed qũo hoc sit intelligẽdũ vide ifra c. 28. & in cõ. 14.

Amplius autem si intelligibilis & ipse: aut enim aliis inerit intellectus: si non secundum aliud ipse intelligibilis est, vnum autẽ aliquid intelligibile est specie: si autem sit mistum, aliquid habebit quod facit intelligibilem ipsum, sicut alia.

SOPH. *Præterea an ipse quoq; intelligibilis sit: uel enim cæteris etiam inerit intellectus, si nõ ipse per aliud est intelligibilis, ac intelligibile unũ quoddam est specie: uel aliquod mixtum habebit, quod eum ut reliqua reddat intelligibilem.*

Et etiam vtrum est in se intelligibile. qm̃ autem intellectus erit aliarum rerum, si non est intellectum alio modo, sed illud formatum

A tum per intellectum fuerit vnum in sua forma, aut erit mixtio in eo ab aliquo, quod ipsum fecit intellectum, sicut est de aliis.

13 Ista est secunda dubitatio de intellectu materiali: & est vtrum est in se intelligibilis, non per naturam existentem in eo, adeo quòd intellectus & intellectum in eo idem erit omnibus modis, sicut est dispositio in rebus abstractis: aut intellectum ex eo est aliud quoquo modo ab ipso. Et dixit. Et etiam vtrum est in se, &c.i. & etiam vtrum ipsum est illud, quod est intellectum ex eo. necesse est enim alterum duorũ, aut vt aliæ res, quæ sunt extra animam, habeant intellectum, si intellectus est intellectum ex eo omnibus modis, & non est alius modus de intelligere res, sed intelligere est idẽ in omnibus rebus: aut vt non sit intellectum per se, sed per intentionem in eo, quæ fecit ipsum intelligibilem: sicut est dispositio in rebus, quæ sunt extra animã. & tacuit, vt videtur, illud, quod consequitur hanc positionem: & est quòd intellectus in se est non intelligens. Et abbreuiatio dubitationis est talis, vt videtur, aut enim erit intellectũ sicut aliæ res abstractæ intellectę: & sic res, quæ sunt extra animam, erunt intelligentes: aut erit intellectum, sicut aliæ res, quæ sunt extra animam: & sic erit in se non intelligens, neq; comprehendens. Intellig&. & itell'm sunt idẽ i abstractis oib⁹ modis. Idem 12. Me. 35 51.

B

Aut pati quidem secũdum cõmune aliquid diuisum est prius: quoniam potentia quodammodo est intelligibilia intellectus: sed actu nihil, ante quam intelligat. oportet autem sic, sicut in tabula nihil est actu scriptum: quod quidem accidit in intellectu.

1078.

An ipsum quidem pati communi quadam notione superius explicatum est, quòd intellectus potentia quodammodo est intelligibilia, actu uero nullum, antequam intelligat. oportet autẽm ueluti in codice nihil esse actu descriptum: quæ res accidit in intellectu. *a.l. pinde aũt oportet atq; in codice in qua nihil actu dscriptum est.

Dicamus igitur ꝙ passio, secundum ꝙ prius vtebatur, est vniuersalis: & quòd intellectus est in potentia quoquo modo intellecta, perfectione autem non est, quousq; intelligat. Et ꝙ accidit in intellectu, debet currere tali cursu, s. sicut tabula est aptata picturæ, non picta in actu omnino.

C

14 Cùm dedit has duas quæstiones de intellectu materiali, incœpit dissoluere eas, & primo primã dicens, quomodo intelligimus quòd intellectus materialis est aliquid simplex, & non mixtum cum aliquo, opinando ꝙ intelligere est aliqua passio: & iam declaratum est in vniuersalibus sermonibus quòd ea, quæ agunt, & patiũtur, communicant in subiecto. Et dixit. Dicamus igitur quòd passio, &c. idest ista quęstio dissoluetur in sciendo quòd passio, qua prius vtebamur in quæstione, est magis vniuersalis quàm aliquod dictum in rebus naturalibus quòd sit passiuum. Deinde exposuit quid significat hoc nomen passio in intellectu, & dixit quòd, intellectus 1. de Gñone t.cõ. 43

tellectus est in potentia, &c. idest & ista intentio vniuersalis de passione in D
intellectu nihil aliud est, nisi quod est in potẽtia intellectum, nõ in actu, quousque intelligat. Et dicere etiam ipsum esse in potẽtia, est alio modo ab eis, secundum quos dicitur q̃ res materiales sunt in potentia. & hoc est quod diximus prius, quod intelligendum est hic quòd hæc nomina, scilicet potentia, & receptio, & perfectio modo æquiuoco dicuntur cum eis in rebus materialibus. Diuersitas enim istius intentionis, scilicet receptionis, quæ est in intellectu, à receptione, quæ est in rebus materialibus res est, ad quam ducit ratio. Vnde non est opinandum q̃ prima materia est causa receptionis, sed causa receptionis transmutabilis: & est receptio huius singularis. causa autem receptionis simpliciter est ista natura. Et ex hoc modo fuit possibile q̃ corpora cœlestia reciperent formas abstractas, & intelligerent eas: & fuit possibile vt intelligentiæ abstractæ † perficerentur per se ad inuicem. Et, si non, non esset possibile vt illic intelligeretur recipiens, neque receptibile. unde videmus q̃ illud q̃ est liberatũ ab hac natura est, primum intelligens. Et ponendo istam naturam, dissoluetur quæstio dicens, quomodo intelligitur multitudo, & quomodo intelliguntur multæ ex formis abstractis, & intellectus idem est eis cum intellecto. Et, cum notificauit modum passionis in intellectu & q̃ æquiuoce dicitur in intellectu in rebus materialibus, incœpit dare ex rebus sensibilibus exemplum, per quod intelligitur ista intentio in intellectu materiali. &, licet non sit verum, tñ est via ad intelligendum. Et iste modus doctrinæ necessarius ẽ in talibus rebus, licet si rhetoricus. Et dixit. Et quod accidit in intellectu, &c. i. & intelligendũ est hoc, quod diximus de hac intentione vniuersali, scilicet passione, quæ est in intellectu, quæ est tantũ receptio sine transmutatione, sicut receptio picturæ in tabula. Quẽadmodum.n. tabula nõ patitur à pictura, neq; accidit ei ab hac transmutatio: sed tm̃ inuenitur in ea de intẽtione passionis, quod perficitur per picturã, postquã erat in potentia picta, ita est dispositio in intellectu materiali. Et hoc exempli, quod induxit, valde est simile dispositioni intellectus, qui est in potentia, cum intellectu, qui est in actu. Quẽadmodum.n. tabula nullam picturam habet in actu, neq; in potẽtia propinqua actui: ita in F
intellectu materiali nõ est aliqua formarum intellectarum, quas recipit, neq; in actu, neq; in potentia propinqua actui. Et voco hic potentiã propinquam actui, dispositionem mediam inter remotã potentiã & postremam perfectionem, & hoc est vt non sit in eo intentio, quæ sit in potentia intellecta. & hoc est propriũ soli intellectui. Perfectio enim prima sentientis est aliquid in actu respectu potentiæ remotæ: & est aliquid in potentia respectu postremæ perfectionis. Et ideo assimilauit Arist. primam perfectionem sensus Geometræ, quando non vtitur Geometria. scimus enim certe q̃ habemus uirtutem sensibilem existentem in actu, licet tũc nihil sentiamus. Declaratus est igitur modus consimilitudinis istius exẽpli huic, quod dictũ fuit ab Arist. in intellectu materiali. Dicere autem quòd intellectus materialis est similis præparationi, quæ est in tabula, nõ tabulæ

Pŏtia, receptio, & pfectio æquoce dñr i reb⁹ mã libus, & ab ẽtractis.

Nõ ẽ opinãdum q̃ pria mã ẽ cã receptionis, sed causa recepitionis trãsmutabilis: & est i ceptiõ hu ius singularis. sed cã receptionis simpliciter ẽ ista nã.
Idẽ supra c. 5. idẽ infra. c. 28.

a Quomõ formæ abstractæ ad inuicẽ pficiantur, Vid̃ c. 44 12. Meta.

Sermo rhetoric⁹ i rebus difficilibus ẽ necessarius. 1. phy. 8. & 4. phys. 84. idem sup. cõ.

Digressio cõtra Alc. de eo q̃ intellectus nõ sit ppa ratio tm̃.

A tabulæ secundum ꝙ est præparata, vt exposuit Alexand. hunc sermonẽ, falsum est. Præparatio enim est priuatio aliqua, & nullam habet naturã propriam nisi propter naturam subiecti. & propter hoc fuit possibile vt præparationes diuersentur in vnoquoque ente. O Alex. reputas Aristo. intendere demonstrare nobis naturam præparationis tantum, non naturam præparati: & non est natura istius preparationis, propria ei, si fuerit possibile cognosci sine cognitione naturæ præparati: sed naturam præparationis simpl'r in quocunque sit. Ego autem verecundor ex hoc sermone, & ex hac mirabili expositione. Si enim Aristo. intendebat demonstrare naturam ꝑparationis, quæ est in intellectu per omnes sermones prędictos in intellectu materiali, necesse est aut vt intendat demonstrare per eos naturam præparationis simpliciter, aut naturã præparationis proprie. Natura autem præparationis proprie in intellectu impossibile est demonstrare sine natura subiecti: cùm præparatio propria vnicuiq; subiecto currit cursu perfectionis, & formæ ex eo: sed oportet necessario per cognitionem nãæ præparationis scire nãm pręparati. Et, si intendebat per illos sermones demonstrare naturam præparationis simpliciter, tunc illud non

B est id proprium intellectui. & omne hoc est perturbatio. Omnis enim præparatio in eo quod est præparatio, vere dicitur nihil esse in actu ex eis quæ recipit: & quod est non passibile: & vere dicitur esse non corpus, neque virtus in corpore: quomodo igitur possumus exponere illud, qđ Aristoteles intendebat hic demonstrare nobis de natura intellectus materialis, illud, quod est commune omnibus recipientibus, scilicet in quibus est pręparatio ad recipiendum vnumquodque genus formarum, & nõ ad demonstrandum naturam præparati per cognitionem naturæ præparationis proprie ei, * nisi intellectus materialis esse solummodo præparatio sine aliquo subiecto: quod est impossibile. præparatio enim ostendit præparatum. Vnde Aristote. cum inuenit præparationem, quæ est in intellectu esse diuersam ab aliis, iudicauit præcise quòd natura subiecta ei differt ab aliis naturis præparatis: & quod est proprium isti subiecto pręparationis, scilicet intellectui, est quòd non est in eo alia intentionum intellectorum in potentia, aut in actu. Vnde necesse fuit ipsum non esse corpus, neq; formam in corpore. &, cùm non fuerit corpus, neq; virtus in corpore, non erit ẽt formæ imaginationis. illæ. n. sunt virtutes in corporibus, & sunt intentiones intellectæ in potentia. Et, cùm subiectum istius præparationis neq; est forma imaginationis, neq; mixtum ex elementis, vt Alex. intendit: neque possumus dicere quòd alia præparatio denudetur à subiecto, recte videmus ꝙ Theophrastus, & Themistius, & Nicolaus, & alii Antiquorum Peripateticorum magis retinent demonstrationẽ Arist. & magis conseruant verba eius. Cum enim intuerentur sermones Arist. & eius verba, nullus potuit ferre ea super ipsam præparationem tantum, neque super rem subiectam præparationi: si posuerimus ipsam esse virtutem in corpore, dicendo eam esse simplicem, & abstractam, & non passibilem, & non mixtam corpori. Et, si istud non esset opinio Aristote.

*al. si. n. intell's mãus eẽt solummodo præparatio, esset sine aliquo subiecto.

C

oporteret

oporteret opinanari eam esse opinionem veram, sed propter hoc, quod D dico, nullus debet dubitare quin ista sit opinio Arist. Omnes. n. hoc opinantes non credunt nisi propter hoc, quod dixit Aris. qm̄ ita est difficile hoc adeo ꝙ, si sermo Arist. non inueniretur in eo, tunc ualde esset difficile cadere super ipsum, aut forte impossibile, nisi inueniretur aliquis talis, vt Arist. credo. n. ꝙ iste homo fuerit regula in natura, & exēplar, quod natura inuenit ad demonstrandum vltimam perfectionem humanam in materiis. Et forte opinio attributa Alex. fuit ficta ab eo solo: & in tempore eius erat inopinabilis, & abiecta ab omnibus. Et ideo videmus Themistiū dimittentem eam omnino, & fugere eam, sicut cauentur inopinabilia. Et est contrarium ei, quod contingit modernis. nullus enim est sciens, & perfectus apud eos, nisi qui est Alexandreus. & causa in hoc est famositas istius viri. & quia credimus, & vere scimus ꝙ fuit vnus de bonis expositoribus. licet Alfarabius, cum hoc ꝙ maximus erat in istis, sequitur Alexā. in hac intentione: & addidit huic opinioni quoddam inopinabile. In li. enim de Nichomachia videtur negare continuationem esse cum intelligentiis abstractis: & dicit hanc esse opinionem Alex. & quòd non est opinandum ꝙ finis humanus sit aliud quā perfectio speculatiua. E Auempace autem exposuit sermonem eius, & dixit ꝙ opinio eius est opinio omnium Peripateticorum, s. ꝙ continuatio est possibilis, & ꝙ est finis. Et forte hæc est vna cārum, pp quam videmus ꝙ consuetudo, & mos plurium dantiū se Philosophiæ in hoc tempore sunt corrupti. & hoc habet alias causas non latentes consyderantes in Philosophia operatiua.

Laus magna de Aristo. uide cōsi^re i p̄œmio Auer. sup. 1. ph. & .1. de Gen. c. 38. & 3. Meteoro. ca. de Iride.

De opinione alfarabii uide ī c. 36. d Auēpace ēt ibidem & 9. Met. cō. 22.

Et ipse autem intelligibilis est sicut intelligibilia. In his quidē enim quæ sunt sine materia, idem est intelligens, & qđ intelligit. Scientia autem speculatiua & scibile, idem est.

SOPH. *Atq; etiam ipse intelligibilis est, quemadmodum intelligibilia: in iis enim quæ sine materia sunt, idem est id quod intelligit, & quod intelligitur: nam contemplatiua scientia & quod ita scibile est, idē sunt.* F

Et est etiam intellectum, sicut intellecta. Formare enim per intellectum, & formatum per intellectum, quæ sunt extra materiā, idem sunt. Scientia enim speculatiua, & scitum secundum hunc modum idem sunt.

15 Cū dubitauit de intellectu materiali, vtrum intellectum ex eo est ipse intellectus, aut aliud aliquo modo, & oportet, si intellectus ī eo est ipsum intellectum, vt sit intellm̄ per se non per intentionē in eo, &, si fuerit aliud aliquo modo vt sit intellm̄ per intentionē in eo, incœpit declarare ꝙ est intellectum per intentionem in eo, sicut aliæ res intellectæ: sed differt ab eis in hoc, ꝙ illa intentio est in se intellectus in actu, & in aliis rebus est intellectus in potentia. Et dixit. Et est etiam intellectum, sicut intellecta. i. & est intellectum per intentionem in eo, sicut res aliæ intellectæ. D. dedit demon-

A demonstrationem super hoc,& dixit Formare enim per intellectum,&c. i.& necesse est vt intellectum sit per intentionem in eo, quia formare per intellectum,& formatum idem sunt in rebus non materialibus. Et, si iste intellectus esset intellectus per se,contingeret vt scientia speculatiua,& scitum essent idem:quod est impossibile.

Non autem semper intelligendi causa consideranda est. In habentibus autem materiam,potentia solum unumquodq; intelligibilium. Quare quidem illis non inerit intellectus: sine materia n.potentia est intellectus talium. Illud autem intelligibile erit.

109 H. *Causa porrò cur non semper intelligat consideranda est. In iis autem quæ habent materiã potentia est unũquodq; intelligibilium. quare illis quidem non inerit intellectus: nam intellectus horum talium potentia*
B *est sine materia: illi autem intelligibile inerit.*

Et perscrutanda est causa,propter quam non semper intelligit. In eo autem,quod habet materiam, quodlibet intellectorum est in potentia tantum. Istis igitur nõ est intellectus. intellectus enim ad ista,non est nisi potentia istorum abstracta à materia. isti autẽ quia est intellectum.

16 Et oportet perscrutari de causa, pp quam non semper intelligit, ita ꝙ intellecta eius sint in se. Et cã in hoc est, ꝙ illud ex intellectis,quod nõ habet materiam,suum intellectum est intellectus in se,& ipse semper intelligit:ꝙ autem habet materiam,vnumquodq; intellectorũ est in ipso in potentia:& ideo res intellectæ materiales non intelligunt. Et hoc intendebat,cum dixit. Istis igitur non est intellectus.i.& ideo intellecta materia-
C lia non habent intellectum.& quod diminuitur à sermone intelligit per suum oppositum,& per hanc particulã, aũt, quæ notat diuisionẽ. &. q. d. & cã in hoc est,quia intellectum eius,qđ non habet materiam est semper, & in actu.intellectũ aũt eius,qđ habet materiã,est in potentia. D.d. Istis igitur non est intellectus &c.i.ista igit intellecta pp hoc,s.quia sunt intellecta in potentia,non habent intellm. Intellˢ enim attributus istis nõ est nisi formæ istorum abstractæ à materia,& ideo istæ formæ respectu eorum non erunt intellectæ in actu.i.non comprehensæ ab eis, neq; per eas erunt intelligentia:& in respectu illius,quod abstrahat ea à materiis suis, erunt intellecta in actu,& per ea erit intelligens,& illa per illam eandẽ intentionem erunt non intelligentia. Et hoc est complementum sermonis in dissolutione prædictæ quæstionis. Ille enim sermo coegit nos ad alterũ duorũ. Si.n.intellˢ fuerit idem cũ intellecto in intellectu materiali, necesse est vt sint aliæ res,quæ sunt extra aĩam intelligentes. Si vero aliud, vt sit intellm per intentionem in eo. quapp indiget in essendo intellectũ intellectu.& hoc procedit in infinitum. Dissolutio igitur istius qõnis est, qm intentio,per quã intellectus materialis fit intellectus in actu, est quia est

Resumit qõnẽ ppositã s.t.c6. 13.

Solutio eiusdem.

est intellectum in actu. Intentio vero, per quam res, quæ sunt extra animam, sunt entia, est quia sunt intellectæ in potentia. &, si essent in actu, tunc essent intelligentes. D

De intellectu agente. Cap. 3.

QVoniam autem sicut in omni natura est aliquid, hoc quidem materia vnicuiq; generi, hoc autem est potentia omnia illa: alterum autem causa & factiuum, ꝗ in faciendo omnia, ut ars ad materiam sustinuit: necesse & in anima has esse differentias.

SOPH. *Quoniam autem ut in uniuersa natura est aliquid, alterum materia cuiq; generi: quod ideo sic est, quòd potentia est illa omnia: alterum causa & effectiuum, eo quòd omnia efficiat: quæ res usu uenit in arte si cum materia comparetur: ita etiam in anima hæc adsint differentiæ necesse est.* E

Et quia, quemadmodum in natura est aliquid in vnoquoque genere, quod est materia, & est illud, quod est illa omnia in potentia: & aliud, quod est causa, & agẽs, & hoc est illud, propter quod agit quidlibet, sicut dispositio artificii apud materiam: necesse est vt in anima existant hæ differentię.

17 Cùm declarauit naturam intellectus, qui est in potentia, & qui est in actu, & dedit differentiam inter ipsum & virtutem imaginationis, incœpit declarare ꝗ necessariũ est tertium genus intellectus esse: & est intelligẽtia agens, quæ facit intellectum, qui est in potentia, esse intellectũ in actu. Et dixit, ꝗ ita est in ponendo intelligentiam agentem in hoc genere entium sicut est dispositio in omnibus rebus naturalibus. quemadmodum enim necesse est in unoquoque genere rerum naturalium generabilium & corruptibilium esse tria ex natura illius generis, & oĩ attributa, agens, s. patiens, & factum, ita debet esse in intellectu. Et dixit. Et quia, quemodmodum in natura. i. & quia ita est hoc sicut in rebus naturalibus. i. & quia consyderatio de aĩa ẽ cõsyderatio naturalis, quia anima est vnum entium naturalium: rebus autem naturalibus commune est vt habeant in vno quoq; genere materiam, & est illud, quod est in potẽtia omnia, quæ sunt in illo genere, & aliud, ꝗ est causa & agens, & est illud, propter quod generatur omne, quod est illius generis, sicut est artificium apud materiã: necesse est, vt hæ tres differentiæ sint in anima. F

Et est intellectus, hic quidem talis, in omnia fieri: ille vero, in omnia facere: sicut habitus quidam, sicut lumen. quodam. n. modo & lumen facit potentia existentes colores, actu colores.

Atq;

SOPH. *Atq; eſt quidam intellectus talis, quòd omnia fiat: quidam, quòd*
A *omnia faciat, ueluti habitus quidam, perinde ac lumen: nam lumen quoque quodammodo facit actu colores, eos qui ſunt potentia colores.*

Oportet igitur vt in ea ſit intellectus, qui eſt intellectus, ſecundum quòd efficitur omne: & intellectus, qui eſt intellectus, ſecundum quod facit ipſum intelligere omne, & intellectus, ſecundum ꝙ intelligit omne, eſt quaſi habitus, qui eſt quaſi lux. lux.n. quo quo modo etiã facit colores, qui ſunt in potentia: colores in actu.

28 D. Et, cùm neceſſe eſt inueniri in parte aĩæ, quæ dr̃ intellectus, iſtas tres differentias, neceſſe eſt vt in eo ſit pars, quæ dicitur intellectus, ſm ꝙ efficitur omne, modo ſimilitudinis, & receptionis: & ꝙ in ea ſit etiam ſecunda pars, quæ dicit' intellectus, ſecundũ quòd facit iſtum intellectum, qui eſt in potẽtia. intelligere omnia in actu. Cauſa.n. propter quã facit intellectũ, qui eſt in potentia, intelligere omnia in actu, nihil aliud ẽ niſi ꝙ ſit ĩ actu. B hoc enim, quia eſt in actu, eſt cauſa vt intelligat in actu omnia: & ꝙ in ea etiam ſit tertia pars, quæ dr̃ intellectus ſm ꝙ facit oẽ intell'm in potẽtia eẽ intell'm in actu. Et dixit. Oportet igit', &c. & intendit per iſtum intellectũ materialem hęc igit' eſt ſua deſcriptio prædicta. D.d. & intellectus ſecundũ ꝙ facit ipſum intelligere oẽ. & intendit per iſtum, illud quod fit, quod eſt in habitu. Et hoc pronomẽ, ipſum, poteſt referri ad intellectum materialem, ſicut diximus: & poteſt referri ad hominẽ intelligentẽ. & oportet addere in ſermone ſecundũ ꝙ facit ipſum intelligere omne ex ſe, & quando voluerit. hæc enim eſt definitio huius habitus. ſ. vt habens habitum intelligat per ipſum illud, quod eſt ſibi propriũ ex ſe: & quando voluerit, abſq; eo quod indigeat in hoc aliquo extrinſeco. D.d. & intellectus, ſecundum ꝙ intelligit, &c. & intendit per iſtũ intelligentiã agentẽ. & per hoc, quod dixit intelligit omne, quaſi aliquis habitus, intendit ꝙ facit oẽm rem intellectã in actu, poſtquã erat in potentia, quaſi habitus & forma. D.d. qui C eſt quaſi lux, &c. modo dat modũ, ex quo oportuit ponere in aĩa intelligentiã agentẽ. nõ enim poſſumus dicere ꝙ proportio intellectus agentis in aĩa ad intellectũ generatũ eſt, ſicut proportio artificij ad artificiatum omnibus modis. ars enim imponit formã in tota materia abſq; eo ꝙ in materia ſit aliquid exiſtens de intentione formæ, antequã artificium fecerit eam. & non eſt ita in intellectu. qm̃, ſi ita eſſet in intellectu tunc homo non indigeret in cõprehendẽdo intelligibilia ſenſu, neq; imaginatione: immo intellecta peruenirẽt in intellectũ materialẽ ab intellectu agente, abſq; eo ꝙ ĩtellectus materialis ĩdigeret aſpicere formas ſenſibiles. † Neq; etiã poſſumus dicere ꝙ intẽtiones imaginatæ ſint ſolæ mouẽtes intellectũ materialẽ, & extrahentes eũ de potentia in actũ. Quoniã, ſi ita eſſet, tunc nulla differentia eſſet inter vle, & indiuiduum: & tunc intellectus eſſet de genere virtutis imaginatiuæ. Vnde neceſſe eſt cũ hoc, quod poſuimus quod proportio intentionum imaginatarum ad intellectum materialẽ eſt

Intell'⁹ poſſibilis efficit oĩa mõ ſimilitudinis, & receptiõis. Idẽ ĩ t.c. 6. & 7.38.

Definitio habitus.

Ars ĩponit formã ĩ tota mã, abſq; eo ꝙ in mã ſit aliqd exñs d intẽtiõe forẽ, añq artificiũ fecerit eam: idẽ 6. ... ca. 5. & 1. phy. 1. 2. & 3. & 86 c. Idẽ 12. ... c. 13. idẽ 7 Me. c. 29.

† Intentiones imaginatæ non ſunt ſolę mouentes intell'm.

D

est sicut proportio sensibilium ad sensus, ut Aris. post dicet, ponere alium motorem esse, qui facit eas mouere in actu intellectum materialē: & hoc nihil est aliud quàm facere eas intellecta in actu, abstrahendo eas à materia. Et, quia hæc intentio cogens ad ponendum intellectum agentem alium à materiali, & formis rerum, quas intellectus materialis comprehēdit, est similis intentioni, propter quam visus indiget luce: cum hoc ꝙ agens & recipiens alia sunt à luce: contentus fuit in notificando hunc modum per hoc exemplum. & quasi d. & modus, qui coegit nos ad ponendū intellectum agentem, idem est cum modo, propter quem indiget visus luce. Quemadmodum enim visus non mouetur à coloribus, nisi quādo fuerit in actu: quod non completur nisi luce præsente, cum ipsa sit extrahens eos à potentia in actum: ita etiam intentiones imaginatæ non mouent intellectum materialem, nisi quando fuerint intellectæ in actu: quod nō pficitur eis nisi aliquo præsente, quod sit intellectus in actu. Et fuit necesse attribuere has duas actiones in nobis aïæ, s. recipere intellm̄, & facere eū, quāuis agens & recipiēs sint sūbstātiæ æternæ, pp hoc, quia hæ duæ actiones reductæ sunt ad nr̄am voluntatē, s. abstrahere intellecta, & intelligere ea. Abstrahere. n. nihil est aliud q̄ facere intētiones imaginatas in actu, postquā erant in potentia. Intelligere aūt nihil est aliud quā recipere has intētiones. Cùm enim inuenimus idem transferri in suo esse de ordine in ordinem, s. intētiones imaginatas, diximus ꝙ necesse est vt hoc sit à cā agente, & recipiente. recipiens igitur est materialis, & agens est efficiens. Et, cùm inuenimus nos agere per has duas virtutes, cùm voluerimus: & nihil agit nisi per suam formā: ideo fuit necesse attribuere nobis has duas virtutes intellectus. Et intellectus, qui est abstrahere intellectum, & creare eum, necesse est vt præcedat in nobis intellectum, qui est recipere eum. Et Alex. † dixit quòd rectius est describere intellectum, qui est in nobis per suam virtutem agentem, non per patientem: cum passio, & receptio commune sint intellectui, & sensibus, & virtutibus distinctiuis. actio. n. ē propria ei: & est melius vt res describatur per suam actionem. Dico etiā hoc non esse necesse omni modo: nisi hoc nomen passio diceretur in eis modo vniuoco: non enim dicitur nisi modo æquiuoco. Et omnia dicta ab Arist. in hoc sunt ita, ꝙ vniuersalia nullum habent esse extra animam: quod intendit Plato. qm̄ si ita esset, non indigeret ponere intellm̄ agētē.

E

F

Digressio. Hæ duç actiones reductæ sūt ad nr̄am voluntatē s. abstrahere intellecta & ītelligere ea. idē. 2. de aïa, 60. & hic. 36.

† uim legit respicere. Nihil agit nisi p suā formā. idē 3. ph. 17. 2 de Ge. 53. 9. Me. 20. uide pro hoc. 2. de aïa c. 24. idē j. i hoc 3. c. 36.

Et hic intellectus separabilis & impassibilis & immistus, substantia actu ens: semper enim honorabilius est agens patiente: & principium materia. Idem autem est secundum actum sciētia, rei.

SOPH. *Et hic intellectus separabilis est, & non mixtus, & impatibilis, & sui substantia operatio. semper enim agens patiente, & principium materia nobilius est. Idem autem est scientia quæ actu est, quod res ipsa.*

Et iste intellectus etiam est abstractus, non mixtus, neque passibilis, & est in sua substantia actio. Agens enim semper est nobilius

A lius patiente, & principium nobilius materia. Et ſcientia in actu eadem eſt cum re.

19 Cùm declarauit ſecundum genus eſſe intellectus, & eſt agens, incœpit facere comparationem inter eum & materialē, & dixit. Et iſte intellectus etiam, &c. i. & iſte etiam intellectus eſt abſtractus, ſicut materialis: & eſt etiam non paſſibilis, neq; mixtus, ſicut ille. Et, cùm narrauit ea, in quibus communicant intellectui materiali, dedit diſpoſitionem propriam intellectui agenti, & dixit & eſt in ſua ſubſtãtia actio. i. ꝙ nõ eſt in eo potentia ad aliquid, ſicut in intellectu recipiente eſt potentia ad recipiendum formas. intelligentia enim agens nihil intelligit ex eis, quæ ſunt hic. Et fuit neceſſe vt intelligentia agens ſit abſtracta, & nõ mixta, neq; paſſibilis, ſecundũ quòd eſt agens omnes formas intellectas. Si igitur eſſet mixta, non eſſet agens omnes formas: ſicut fuit neceſſe vt intellectus materialis, ſm ꝙ eſt recipiens omnes formas, ſit etiam abſtractus, & non mixtus. qm̄, ſi non B eſſet abſtractus, haberet formam hanc ſingularem: & tunc neceſſe eſſet alterum duorum, ſcilicet aut vt reciperet ſe, & tunc motor in eo eſſet motum, aut vt non reciperet omnes ſpecies formarum. Et ſimiliter, ſi intelligentia agens eſſet mixta cum materia, tunc neceſſe eſſet aut vt intelligeret & crearet ſe, aut non crearet omnes formas. Quæ igitur eſt differẽtia inter has duas demonſtrationes in conſiderando per eas: ſunt enim valde conſimiles. & mirum eſt quomodo omnes concedunt hanc demonſtrationem eſſe veram de intellectu, ſcilicet agente, & non conueniunt in demonſtratione de intellectu materiali: & licet etiam ſint valde conſimiles, ita ꝙ oportet concedentem alteram etiam concedere aliam. Et poſſumus ſcire ꝙ intellectus materialis debet eſſe non mixtus ex iudicio, & eius comprehenſione. Quia enim iudicamus per ipſum res infinitas in numero in propoſitione vniuerſali: & eſt manifeſtum ꝙ virtutes animæ iudicantes, ſcilicet indiuiduales, & mixtæ non iudicant niſi intentiones finitas, contingit ſm conuerſionem oppoſiti ꝙ illud, quod non iudicat C intentiones finitas, neceſſe eſt vt non ſit virtus animæ mixta. &, cùm huic coniunxerimus ꝙ intellectus materialis iudicat res infinitas & non acquiſitas à ſenſu, & ꝙ non iudicat intentiones finitas: continget vt ſit virtus non mixta. Auempace autem videtur concedere hanc propoſitionē eſſe veram in epiſtola expeditionis, ſcilicet ꝙ virtus, per quã iudicamus iudicio vniuerſali eſt infinita: ſed exiſtimauit hanc virtutem eſſe in intellectum agẽtem ſm manifeſtum ſui ſermonis illic. Et non eſt ita. iudicium enim, & diſtinctio non attribuitur in nobis niſi intellectui materiali. & Auic. certè vtebatur hac propoſitione: & eſt vera in ſe. Et, cùm notificauit ꝙ intellectus agens differt à materiali, in eo ꝙ agens ſemper eſt pura actio, materialis aũt eſt vtrũq; pp res, quæ ſunt hic, dedit cãm finalem in hoc, & d. Agẽs n. ſemper eſt nobilius patiente. i. & iſte ſemp eſt in ſua ſubſtantia actio: & ille inueniť in vtraq; diſpõne. Quia iam declaratũ eſt ꝙ proportio intellꝭ agentis ad intellectum, patientem eſt ſicut proportio principii mouentis

Intelligentia agens nihil intelligit ex eis q̃ ſũt hic. Idẽ The. hic ca. 51.

Per itellm m̃alẽ iudicamus infinita i ꝓpoſitione vñi. Vid ꝓ hoc 2. Me. 11. & 13. c. & 12. Me. 14. & 51.

quoquomodo ad materiam motam. agens enim semper nobilius est patiente, & principium nobilius materia. Et ideo opinandum est secundũ Aristo. ꝙ vltimus intellectus abstractorum in ordine est iste intellectus materialis. Actio enim eius est diminuta ab actione illorum: cum actio eius magis videtur esse passio quàm actio: non quia est aliud, per quod differat iste intellectus ab intellectu agente, nisi per hanc intentionem tãtum. Quoniam, quemadmodum nõ scimus multitudinem intellectuum abstractorum, nisi per diuersitatem actionum eorum, ita etiam non scimus diuersitatem istius intellectus materialis ab intellectu agẽte, nisi per diuersitatem suarum actionum. Et, quemadmodum intellectui agenti accidit vt quandoq; agat in res existentes hic, & quandoq; non, ita isti accidit vt quandoq; iudicet res existentes hic, & quandoq; non. sed differũt tantum in hoc, ꝙ iudicium † est aliquid in capitulo perfectionis iudicis: actio autem non est secundum illum modum in capitulo perfectionis agentis. Consydera igitur hoc, quoniam est differentia inter hos duos intellectus. &, nisi hoc esset, nulla esset alietas inter eos. O Alex. si hoc nomen intellectus materialis non significasset apud Aristo. nisi præparationem tantum, quomodo faceret hanc comparationem inter ipsum & intellectum agentem, s. in dando ea in quibus conueniũt, & ea in quibus differunt? D.d. Et scientia in actu idem est cum re. & innuit, vt reputo, aliquod proprium intellectui agenti, in quo differt à materiali, s. ꝙ in intelligentia agente scientia in actu eadem est cum scito. & non est sic in intellectu materiali, cùm suum intellectum est res, quæ non est in se intellectus. Et, cũ notificauit ꝙ sua substãtia est sua actio, dedit cãm sup hoc, & dixit.

† Iudiciũ est aliqd i c. pfectionis iudicis actio vero nõ ẽ i ca. pfectionis agentis. cõ ii. e. 3. ph. 19. & 2. d Aia. 139.

Exclamatio contra Alex.

D

E

Quæ vero secundum potentiam prior in vno est: omnino autẽ neq; tempore. sed non aliquando quidem intelligit: aliquando vero non intelligit. Separatus autem est solum hoc quod vere est: & hoc solum immortale & perpetuum est. Non reminiscimur autẽ: quia hoc quidem impassibile: passiuus vero intellectus corruptibilis, & sine hoc nihil intelligit anima. F

SOPH. *Ea uero quæ potentia est, prior tempore est in uno: *omnino uero ne tẽpore quidem. sed non interdum intelligit, & interdum nõ intelligit. ubi autem separatus fuerit, tunc est solum id quod reuera est: & hoc solum est immortale & æternum: sed non meminimus: quia hoc quidem impatibile est: intellectus autem paßiuus corruptibilis, & nihil sine eo intelligit.*

*al. legu simpli.

Et quod est in potentia, est prius tempore indiuiduo. vniuersaliter autem nõ est neq; in tẽpore. neq; est qñq; intelligens, & qñq; non intelligens. Et, cũ fuerit abstractus, est quod est tñ, non mortalis. Et non rememoramur, quia iste est non passibilis. & intellectus passibilis est corruptibilis, & sine hoc nihil intelligit.

Istud

20 Istud capitulum pōt intelligi tribus modis. Quorum vnus est ſm opi-
A nionem Alex. Et ſecundus ſm opinionem Theophraſti, & aliorum expo Expō alex.
ſitorum. Et tertius ſm opinionem, quam nos narrauimus: & eſt magis
manifeſtū ſm verba. Poteſt.n. intelligi ſm Alex. ꝙ intendebat per intel-
lectum in potentia præparationem exiſtentem in cōplexione humana.ſ.
ꝙ potentia & præparatio, quæ eſt in hoīe ad recipiendū intelſm in reſpe-
ctu vniuſcuiuſq; indiuidui, ē prior tpe intellectu agente: ſimpſr aūt intel
lectus agens eſt prior. Et, cùm dixit. neq; eſt qn̄q; intelligens, & qn̄q; nō.
intendit intellectum agentem. Et, cùm dixit. Et, cùm fuerit abſtractus, eſt
quod eſt tantum, non mortalis. intendit ꝙ iſte intellectus, cùm fuerit co-
pulatus in nobis, & intellexerimus per illum alia entia, ſm quòd eſt for-
ma nobis ipſe ſolus, tunc inter partes intellectus eſt nō mortalis. D.d. Et
non rememoramur, &c. hæc eſt quæſtio circa intellectum agētem, ſm ꝙ
copulatur nobis, & intelligimus per illum. Poteſt.n. quis dicere ꝙ, cùm in
tellexerimus per aliquod æternum, neceſſe eſt vt intelligamus per illud
B idem poſt mortem, ſicut ante. & dixit reſpondendo ꝙ intellectus iſte non
copulatur nobis, niſi mediante eſſe intellectus materialis generabilis &
corruptibilis in nobis: &, cū iſte intellectus fuerit corruptus in nobis, neq;
rememorabimur. Forte igitur Alex. ita expoſuit hoc capitulum: licet nō
viderimus expoſitionem ſuam in hoc libro. Themiſtius autem intelli Expō Th. 3. de Aia ca. 26.
git per intelſm, qui eſt in potentia, intelſm materialem abſtractum, cuius
eſſe demonſtratum eſt. Et intelligit per intelſm, cuius fecit comparationē
cum hoc intelſm agentem, ſm ꝙ continuatur cum intelſu, qui eſt in po-
tentia, & hoc quidem eſt intellectus ſpeculatiuus apud ipſum. Et, cùm di-
xit. & non qn̄q; intelligit, & qn̄q; non intelligit. intelligit agentem, ſm ꝙ
non tangit intelſm materialem. Et, cū d. Et, cùm fuerit abſtractus, eſt ꝙ ē
tantum non mortalis, intendit intellectum agentem, ſm ꝙ eſt forma intel
lectui materiali. & hoc eſt intellectus ſpeculatiuus apud ipſum. & erit iſta
qō contra intellectum agentem, ſm ꝙ tangit intelſm materialem: & eſt
C ſpeculatiuus, ſm ꝙ eſt forma intellectui materiali: & hoc eſt intellect' ſpe-
culatiuus. Sed, cùm dixit. Et non rememoramur. dicit ꝙ remotum eſt vt
iſta dubitatio ab Ariſt. ſit circa intellectum, niſi ſm ꝙ intellectus agēs eſt
forma in nobis. Dicit enim ꝙ ponenti intellectum agentem eſſe æternū,
& intellectum ſpeculatiuum eſſe non æternum, non contingit hæc qō.ſ.
quare non rememoramur poſt mortem, quod intelligimus in vita. Et Sciētia exiſtēs in nobis in diſpōne adeptiōis æquiuoce dr cū ſciā exiſtēte ī nobis p nām & diſcipli nam.
eſt, ſicut dixit. ponere enim iſtam qōnem circa intellectum agentem, ſm
ꝙ ē adeptus: vt Alex. dicit, remotū eſt. Scientia enim exiſtens in nobis in
diſpoſitione adeptionis æquiuoce dicitur cum ſcientia in nobis exiſtente
per naturā, & diſciplinam. Iſta igitur qō, vt apparet, non eſt niſi in ſciētia
exiſtente per naturā. Impoſſibile eſt.n. vt iſta qō ſit niſi circa cognitionē
æternam, exiſtentem in nobis, aut per naturam, vt dicit Themiſtius, aut
p intelſm adeptū in poſtremo. Quia igiť hęc qō apud Themiſt. eſt circa
intelſm ſpeculatiuū, & initiū ſermonis Ariſt. eſt de intellectu agēte, iō opi
natus fuit ꝙ intelſs ſpeculatiuus eſt agens apud Ariſt. ſm ꝙ tangit intelſm

 materia-

materialem. Et testatur super oĩa ista ex hoc, quod dixit in primo tractatu de intell'u speculatiuo. Fecit enim illic eandem qõnem, quã hic: & dissoluit eam per hanc eandẽ dissolutionẽ. Dicit.n.in principio istius libri. D

1.de Aĩa t.c.: 65. & 66. Intell's aũt vr̃ esse aliqua substantia exñs in re, & nõ corrũpi. qm̃, si corrũperet, tunc magis esset hoc apud fatigationem senectutis. Et postea dedit modum, ex quo possibile est vt intellectus sit nõ corruptibilis, & intelligere per ipsum erit corruptibile, & dixit. Et formare per intell'm, & cõsyderare sunt diuersa: ita q̃ intus corrũpetur aliquod aliud, ipsum aũt in se nullã habet occasionem. Distinctio aũt & amor non sunt cãæ illius: sed istius, cuius est hoc s'm q̃ est eius. Et ideo ẽt, cùm iste corrumpetur, non rememorabimur, neq; diligemus. Themistius igr̃ dicit q̃ sermo eius in illo

Vid The. in.3. de aĩa.ca.35. tractatu, in quo dicit, intellectus aũt vr̃ esse substantia aliqua existẽs in re, & nõ corrũpi, idem est cum illo, in quo dixit hoc. &; cũ fuerit abstractus ẽ quod est tantum nõ mortalis, æternus. & quod dixit hic, & nõ rememoramur, quia iste est non passibilis. & intellectus passibilis est corruptibilis. & sine hoc nihil intelligit, idem est cum eo, quod illic dixit, s. & formare per intellectum, & consyderare diuersantur, &c. Et dixit pp hoc q̃ intẽdebat hic per intellectum passibilem partem concupiscibilem animæ. ista enim pars vr̃ habere aliquã rõnem. auscultat enim ad concedendum illud, quod E

Expõ Cõ. respicit aĩa rõnalis. Nos aũt, cũ videmus opinionem Alex. & Themistii esse impossibiles, & inuenimus verba Arist. manifesta s'm nostram expositionem, credimus q̃ ista est opinio Arist. quam nos diximus, & sunt verba in se uera.

Expõ.t.19 Qm̃ aũt verba eius apparentia sunt in hoc capitulo declarabitur sic. Cùm enim dixit. Et iste intellectus etiã est abstractus, nõ mixtus, neq; passibilis, loquitur in intellectu agente. & nõ possumus aliud dicere. & hæc particula etiam ostendit aliũ intell'm esse non passibilem, neq; mixtum. Et sil'r comparatio inter eos est, vt manifestum est, s'm q̃ est inter intell'm agentẽ & intell'm materialẽ, s'm q̃ intell's materialis cõicat agenti in multis istarũ dispositionum. & in hoc conuenit nobiscum Themistius F

Expõ.t.20 Intell's, q̃ est in potẽtia, prius cõtinuat' cũ nobis, q̃ intell's agẽs. oppositũ dixit ẽ in c.18. & ẽ.36. Vide cõt. Zim. & differt Alex. Et, cùm dixit. Et quod est in potentia, est prius tempore in indiuiduo. potest intelligi per tres opiniones eodem modo. Secundum n. nostram opinionem, & Themistii, intellectus, qui est in potentia prius cõtinuatur cum nobis, quàm intellectus agens. & secundum Alex. intellectus, qui est in potentia erit prior in nobis secundum esse, aut generationem, & non secundum continuationem. Et, cùm dixit. vniuersaliter autem non est neq; in tempore, loquitur de intellectu, qui est in potentia. quoniam, cùm fuerit acceptus simpliciter non respectu indiuidui, tunc non erit prior intellectu agente aliquo modo prioritatis, sed posterior ab eo omnibus modis. & iste sermo cõuenit vtriq; opinioni, s. dicenti q̃ intellectus, qui est in potentia, est generabilis, aut non generabilis.

Pria expõ sup illis vbis neq; ẽ qñq; intelligẽs, &c. Et, cùm dixit. neq; est quandoq; intelligens, & quandoq; nõ intelligens. impos'e est vt iste sermo intelligatur s'm suum manifestum, neq; s'm Themistium, neq; s'm Alex. Qm̃ hoc verbum est, cũ dixit, neq; qñq; est intelligens, & quandoq; non intelligens, secũdũ eos refertur ad intellectum agẽtem. sed

Themistius

A Themistius, sicut diximus, opinatur q intellectus agens est speculatiuus, sm q tangit intellectum materialem. Alex. autem opinatur quòd intellectus, qui est in habitu, & est speculatiuus, est alias ab intellectu agente, & hoc oportet credere. Artificium enim aliud est ab artificiato & agēs aliud ab acto. Secūdum aūt q nobis apparuit sermo, est iste secundum suum manifestum: & erit illud verbum, est, relatum ad propinquissime dictū: & est intellectus materialis, cùm fuerit * actu simpliciter, non in respectu indiuidui. Intellectus enim, qui dicitur materialis, sm q diximus, non accidit ei vt qñq; intelligat, qñq; non, nisi in respectu formarum imaginationis existentium in vnoquoq; indiuiduo, non in respectu speciei. v.g. q non accidit ei, vt qñq; intelligat intellectum equi, & qñq, nō, nisi in respectu Socratis, & Platonis. simpliciter autem & respectu speciei semper intelligit hoc v l'etnisi species humana deficiat omnino. quod est impossibile. & sm hoc sermo erit sm suum manifestū. Et, cùm dixit. vniuersaliter autem non est neq; in tpe, intendit q intellectus, qui est in potentia, cùm non fuerit acceptus in respectu alicuius indiuidui, sed fuerit acceptus simB pliciter, & in respectu cuiuslibet indiuidui, tunc non inuenitur aliqñ intelligens & aliquando non, sed semper inuenitur intelligens. Quemadmodum intellectus agens, cùm non fuerit acceptus in respectu alicuius indiuidui, tunc nō inuenitur qñq; abstrahens, & qñq; nō abstrahens: sed semp inuenitur abstrahere, cùm acceptus fuerit simpliciter. idem enim modus est in actione duorum intellectuum. Et sm hoc, cùm dixit. Et, cùm fuerit abstractus, est illud, q est tantum nō mortalis, intēdit. &, cùm fuerit abstractus sm hunc modum, ex hoc modo est tm̄ nō mortalis, nō sm q accipitur in respectu indiuidui. Et erit sermo eius, in quo dixit. Et nō rememoramur, &c. sm suum manifestū. Cōtra enim hanc opinionē surgit quęstio perfecte. Dicet enim quærens. Cū intellīa cōia sint nō gñabilia, neque corruptibilia sm hunc modum, quare nō rememoramur post mortē coC gnitionum habitarū in hac vita. Et dicetur dissoluēdo, quia rememoratio fit per virtutes cōprehensiuas passibiles. s. materiales: & sunt tres virtutes in hoīe, quarum esse declaratū est in Sensu & sensato, s. imaginatiua, & cogitatiua, & rememoratiua. istæ enim tres virtutes sunt in homine ad præsentādam formam rei imaginatæ, qñ sensus fuerit absens. Et ideo dictum fuit illic q, cū istæ tres virtutes adiuuerint se ad inuicē, forte repræsentabūt indiuiduum rei, sm q est in suo eē, licet aūt nō sentiamus ipsum.

Et intendebat hic per intellectum passibilem formas imaginationis, sm q in eas agit virtus cogitatiua ꝓpria homini. Ista. n. virtus est aliqua rō, & actio eius nihil est aliud quā ponere intētionē formæ imaginationis cum suo * indiuiduo apud rememorationem, aut distinguere eam ab eo apud formationē. Et manifestū est q intellectus, qui dicitur materialis, recipit intētiones imaginatas post hanc distinctionē. Iste igit' intellſs passibilis necessarius est in formatione. Recte igitur dixit, Et nō rememoramur, quia iste ē nō passibilis. & intellectus passibilis ē corruptibilis, & sine hoc nihil ītelligit. i. & sine v'tute imaginatiua, & cogitatiua nihil ītelligit

Artificiū aliud est ab artificiato, & agēs aliud ab acto.

* a. l. acceptus.

Intellectꝰ mālis, vt diximꝰ nō accidit ei qñq; intelligere, & qñq; non, nisi respectu indiuidui: nō respectu spēi. Idē ī c. 5. & 19.

Virtus cogitatiua ē aliqua rō, & actio eius ē ponere intētionē formæ imaginationis cū suo idiuiduo apud rememorationem aut distinguere ea; apud formationē. Vide cōsimile ī cō. 6.

* a. l. idolo
2da expō

intellectus, qui dicitur materialis. hæ enim virtutes sunt quasi res, quæ pręparant materiam artifici ad recipiendum actionem artificii. hæc igitur est vna expositio. Et potest exponi alio modo, & est ꝙ, cùm dixit, & non est quandoq; iste intelligens, & quandoq; non intelligens, intendit cùm non fuerit acceptus, secundum ꝙ intelligit, & formatur à formis materialibus generabilibus & corruptibilibus, sed fuerit acceptus simpliciter, & secundum quòd intelligit formas abstractas, liberatas à materia, tunc non inuenitur quandoq; intelligens & quandoq; non intelligens, sed inuenitur in eadem forma. v. g. in modo, per quem intelligit, intellectum agentem: cuius proportio est ad ipsum, sicut diximus, sicut lucis ad diaphanū. Opinandum est enim ꝙ iste intellectus, qui est in potentia, cùm declaratum est ꝙ est æternus, & ꝙ innatus est perfici per formas materiales, dignior est vt sit innatus perfici per formas non materiales, quæ sunt intellectæ in se: sed non in primo copulatur nobiscum ex hoc modo, sed in postremo, quando perficitur generatio intellectus, qui est in habitu, vt declarabimus post. Et secundum hanc expositionem, cùm dixit. Et, cū fuerit abstractus est, ꝙ est tantum non mortalis, innuit intellectum materialem, secundum ꝙ perficitur per intellectum agentem, quando fuerit copulatus nobiscum ex hoc modo, deinde abstrahitur. Et forte innuit intellectum materialem in sua continuatione prima nobiscum. s. continuatione, quæ est per naturam. & appropriauit ipsum per hanc particulā tm̄, annuendo ad corruptionem intellectus, qui est in habitu ex modo, ꝑ quē est corruptibilis. Et vr̄, quando quis intuebitur intellectum materialem cum intellectu agente, apparebunt esse duo vno modo, & vnum alio modo. Sunt enim duo per diuersitatem actionis eorū. actio enim intellectus agentis est generare: istius autem informari. Sunt autē vnum, quia intellectus materialis perficitur per agentem, & intelligit ipsum. Et ex hoc modo dicimus ꝙ intellectus continuatus nobiscum apparent in eo duæ virtutes. quarum vna est actiua, & alia est de genere virtutum passiuarum. Et quā bene assimilat illum Alex. igni. Ignis enim est innatus alterare oē corpus per virtutem existentem in eo: sed tamē cum hoc patitur quoquo modo ab eo, quod alterat: & assimilatur cum eo aliquo modo similitudinis. i. acquirit ab eo formam igneam minorē forma ignea alterante. hæc enim dispositio valde est similis dispōni intell's agentis cū passibili, & cum intellectis, quæ generat. est enim agens ea vno modo, & recipiens ea alio modo. Et fm̄ hoc erit sermo, in quo dixit, & non rememoramur, &c. dissolutio qōnis, quæ fecit Antiquos expositores credere intellectum, qui est in habitu, esse æternum: & fecit Alex. opinari intell'm materialem esse generabilem & corruptibilem, in qua dicebatur qūo intell'a à nobis sunt nō æterna cum hoc ꝙ intellectus est æternus, & recipiens est æternū. Et quasi d. respondēdo ꝙ cā in hoc est, quia intellectus materialis nihil intelligit sine intell'u passibili, licet sit agēs, & recipiēs sit sicut cōprehendere colorē. color. n. nō est, licet lux sit & visus sit, nisi coloratū sit. Et tūc fm̄ quā istarū expōnum dicat' litera erit cōueniens verbis Arist. & suis demonstrationibus

Hic Inuit dari reactionē idē 1. ď Ge. 53 &. 3. ph. 8. & 4. Meteor. c. 10

A bus sine aliqua contradictione, aut exitu à manifesto sui sermonis. Et iō non est recte vti in doctrina verbis æquiuocis, nisi in eis, quæ licet sint diuersa, tamen conueniunt in omnibus intentionibus, de quibus possunt dici. Et demonstrat quòd intendebat hic per intellectum passibilem virtutem imaginatiuam humanam hoc, quod cecidit in alia translatione loco eius, quod dixit, quòd est non passibilis, & intellectus passibilis, est corruptibilis. Dicit.n.in illa translatione, & quod induxit nos ad dicendum ꝙ iste intellectus non alteratur, neq; patitur, est ꝙ existimatio est imaginatio intellectus passibilis, & quod corrumpitur & non comprehendit intellectum, & nihil intelligit sine imaginatione. Hoc nomen igitur intellectus secundum hoc dicitur in hoc li. quatuor modis. dicitur.n. de intellectu materiali: & de intellectu, qui est in habitu: & de intellectu agente: & virtute imaginatiua. Et debes scire quòd nulla differentia est secundum expositionem Themistij, & Antiquorum expositorum, & opinionem Platonis in hoc ꝙ intellecta existentia in nobis sunt æterna, & ad disceṙ est rememorari. sed Plato dixit ꝙ ista intellecta sunt in nobis qn̄q;, & quandoque non, propter hoc, quòd subiectum præparatur quandoq;

Nō est rectū vti in doctrina v̇bis ęquiuocis, nisi in eis, quę licet sint diuersa tn̄ cōueniūt ĩ oĩbus intētionib⁹ de quibus pn̄t dici. cōsiſe. 2. d̄ aĩa. cō. 30. Hoc nomē intellectus dr̄ quatuor modis.

B ad recipiendum ea quandoque, & quandoque non: & ipsa in se ita sunt: antequàm recipiamus, sicut post: & ita sunt extra aĩam, sicut in anima. Themistius autem dixit. & hoc scilicet ꝙ quandoque sunt copulata, & quandoque non, accidit eis propter naturam recipientis. Opinatur.enim quòd intellectus agens non est innatus continuari nobiscum in primo, nisi secundum ꝙ tangit intellectum materialem. & ideo accidit ei ex hoc modo diminutio ista, cùm continuatio cū intentionibus imaginatis est vno modo quasi receptio, & alio modo quasi actio: & ideo intellecta sūt in eo in dispositione diuersa à suo esse in intellectu agente. Et fiducia in intelligendo hāc opinionem est ꝙ causa mouens Arist. ad ponendum intellectum materialem esse non est, quia est hic intellectum factum: sed cā in hoc est, aut quia, cū fuerit inuenta intellecta, quæ sunt in nobis secundum dispositiones non conuenientes intellectibus simplicibus, tunc fuit

C dictum ꝙ iste intellectus, qui est in nobis, est compositus ex eo, quod est in actu, s. intellectu agente, & ex eo, quod est in potentia: aut quia continuatio eius secundum hanc opinionem est similis generationi, & assimilatur agenti & patienti, s. in sua continuatione cū intentionibus imaginationis. Secundum igitur hanc opinionem agens, & patiens, & factum erūt idem. & est dictum ab istis tribus dispositionibus per diuersitatem, quæ accidit ei. Nos autem opinamur ꝙ non mouit ipsum ad ponendum intellectum agentem nisi hoc, ꝙ intellecta speculatiua sunt generata secundum modum, quem diximus. Consydera ergo hoc, quoniam est differentia inter istas tres opiniones, scilicet Platonis, & Themistij, & opinionem nostrā. & sm̄ expositionē Themistij, nō indigeṙ in istis intellectis nisi ad ponendum intellectum materialem tantum, aut intellectum materialem, & agentem secundum modum similitudinis. vbi.n. non est vera generatio, non est agens. Et nos conuenimus cum Alex. in modo ponendi

Scd̄; Themis. idem est agens, patiens, & factū. Vid̄ 3. de Aĩa cap. 25. in Themist.

di intellectum agẽtem: & differimus ab eo in natura intellectus materialis. & differimus à Themistio in natura intellectus, qui est in habitu, & in modo ponendi intellectum agentem. & nos etiam quoquo modo conuenimus cum Alexan. in natura intellectus, qui est in habitu, & alio modo differimus. Hæ igitur sunt differentię, quibus diuiduntur opiniones attributæ Arist. Et debes scire ꝙ vsus, & exercitium sunt causæ eius, quod apparet de potentia intellectus agentis, qui est in nobis ad abstrahendum, & intellectus materialis ad recipiendum: sunt (dico) causæ propter habitũ existentem per vsum, & exercitium in intellectu passibili, & corruptibili, quem vocauit Arist. passibilem. & dicit aperte ipsum corrumpi. &, si non, contingeret vt virtus, quæ est in nobis agens intellecta esset materialis, & similiter virtus passibilis. Et ideo nullus potest rationari per hoc super hoc ꝙ intellectus materialis admiscetur corpori. Illud enim quod dixit opinans ipsum esse admixtum in responsione istius sermonis in intellectu agente, dicimus nos in responsione eius in intellectu materiali. † Et per istum intellectum, quem vocat Arist. passibilem, diuersantur homines in quatuor virtutibus dictis in Topicis, quas Alfarabius numerauit in Elenchis. Et per istum intellectum differt homo ab aliis animalibus. &, si non, tunc necesse esset vt continuatio intellectus agentis & recipientis cũ animalibus esset eodem modo. Intellectus quidem operatiuus differt à speculatiuo per diuersitatem pręparationis existentis in hoc intellectu. his igitur declaratis reuertamur ad nostram viam, & dicamus. D E

Primo Topic. c. 1. ubi numerãt quatuor grad⁹ probabiliũ. vl' 3. Topi. ca. 12. & 3. Topi. ca. 3 vbi numerãt quatuor virtutes morales.

† Per intellectũ, quẽ vocat Aristo. passibilẽ diuersant̃ i quatuor virtutib⁹ dictis in Top. & p istũ itellectũ & hõ differt ab aliis aĩalibus.

De intelligibilibus, ipsius intellectus obiectis, quibusq; ipsius intellectus operationibus intelliguntur. Cap. 5.

Indiuisibilium quidem igitur intelligentia, in his est, circa quę non est falsum: in quibus autem & falsum iam & verũ est, compositio quędã iam intellectuum est, sicut eorum quæ vnũ sũt, quemadmodum Empedocles dixit. vere multorum quidem capita sine ceruice germinauerunt. postea composita sunt cõcordia: sic & hæc, separata, composita sunt: ut assymetron & diametros. » » F

In iis igitur indiuisibilium intellectio est, in quibus non reperitur falsitas: in quibus aũt reperitur falsitas & ueritas, in iis demum compositio quædam est conceptuum, quasi sint unum: atq; ut Emped. dixit.
» *Pullulat ampla seges capitum ceruice carentum:*
deinde componi Amore: sic etiam hæc cum separata sint, cõponuntur: ut in commensurabile, & diameter.

Formare autem res indiuisibiles erit in istis rebus, s. in quibus non est falsitas. Res autem, in quibus est verum, & falsum, illud est aliqua cõpositio tunc ad res intellectas, secũdum, ꝙ sunt entia.

Sicut

A Sicut dixit Empedocles, ꝙ multa capita, & colla disponuntur in postremo per compositionem amicitię: ita etiam sunt separata per compositionem. verbi gratia dicere assimetrum & dicere diametrum.

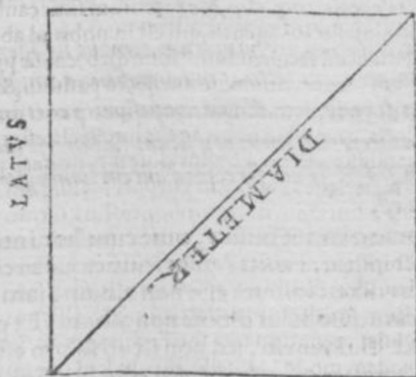

B

21 Cùm compleuit notificare substantiam trium intellectuū, scilicet materialis, & eius, qui est in habitu, & agentis, incœpit consyderare de actionibus, & proprietatibus intellectus. & hoc est, quod remansit de cognitione istius virtutis. Et, quia famosior differentiarum, per quas diuiditur actio intellectus, sunt duæ actiones, quarum vna dicitur formatio, & alia fides, incœpit hic notificare differentiam inter has duas actiones, & dixit. Formare autem res indiuisibiles, &c. i. apprehendere autē res simplices non compositas erit per intellecta, quæ non falsantur, neque verificantur: quæ dicuntur informatio. comprehendere autem ab eo res C compositas erit per intellecta, in quibus est falsitas & veritas. & contentus fuit prima diuisione sine secunda: cùm oppositum intelligatur per suum oppositum. Deinde dicit, Res autem, in quibus inuenitur verum & falsum. &c. idest intellecta autem, in quibus inuenitur veritas & falsitas, est in eis aliqua compositio ab intellectu materiali. Intellectus quidem primo intelligit simplicia. Si igitur hæc compositio fuerit conueniens enti, erit vera: si non, erit falsa. Et ista actio intellectus ad intellecta similis est ei, quod Empedo. dicit de actione amicitiæ in entia. Quemadmodum enim dixit Empedo. quòd multa capita erant separata à collis, deinde amicitia congregauit ea, & composuit simile cum simili: ita intellecta existunt primo diuisa in intellectu materiali. verbi gratia dicere diametrum quadrati, & dicere assimetrum laterum. intellectus enim intelligit ista primo simplicia, deinde componit ea, scilicet simetrum, aut assimetrum. si igitur composuerit secundum ens, est verum si non, falsum.

Famsior diffarū, p quas diuidit actio I telli, sunt duę actiones: quarū vna dr formatio, & alia fides. Idē. 5. Meta. 34.

Oppositū itelligit p suū oppositū. Idem prio Cœ. 101. & 2. Cœli. 45. cōsimil. de aia. 83.

Si autem factorum & futurorum tempus cointelligens est & B componens: falsum enim in compositione semper est. & nanque si album, non albo: aut si non album albo, componit. contingit autẽ & diuisionem dicere omnia. Sic ergo est non solum falsum aut uerum ꝙ albus Cleon est, sed & quod erat, aut erit: vnum autem faciens hoc intellectns est vnumquodque.

SOPH. *Sin autem præteritorum uel futurorum, tempus insuper intelligens & componens: semper enim falsitas in compositione consistit: etenim si album non album dixerit, non album composuit: porrò autem licet ẽt diuisionem omnia dicere: attamen non solum falsum est aut uerum album esse Cleonem, sed fuisse uel fore. quod autem unumquodque unum facit, id intellectus est.*

Et si fuerint præterita aut futura, tunc cum hoc intelligit tempus, & componit ipsum. Falsitas enim semper est in compositione. quoniam, cùm dixeris album esse non album, iam composuisti non album cum albo, sicut dicens non album. Et possibile est dicere omnia esse diuisionem. sed non istud solum est verum & falsum, scilicet Socratem esse album, seu cùm hoc fuit, aut erit. Et ꝙ facit hoc, & suum simlie vnum est intellectus. E

22 Idest &, si illa intellecta simplicia fuerint rerum, quæ innatæ sunt esse aut in præterito tem pore, aut in futuro, tunc intellectus intelligit cũ illis rebus tempus, in quo sunt, & postea componet ipsum cum eis, & iudicabit ꝙ illæ res fuerunt, aut erunt, sicut iudicat ꝙ diametrum est assimetrũ costæ. Et, quia narrauit primo ꝙ veritas & falsitas inueniuntur in compositione, incœpit declarare ꝙ falsitas est compositio, & non inuenitur in aliqua actionum intellectus, & d. Falsitas. n. semper est in cõpositione. & ratiocinatio super hoc est, qm̃, cùm dicitur hoc in re alba ꝙ non est alba, est F compositio similis ad dicere in re alba ꝙ est alba: licet illud sit falsum, & hoc verum. Et, quia apparet ꝙ affirmatio est magis digna compositioni, & negatio diuisioni, dixit. Et possibile est dicere in eis omnibus, ꝙ sunt diuisio. i. & sic possumus dicere negationem & affirmationem esse compositionem, sicut possumus dicere vtrunq; esse diuisionem: licet affirmatio magis videatur habere hoc nomen cõpositio, & negatio hoc nomen diuisio. qm̃ in affirmatione componitur prædicatum cum subiecto: in negatione aũt primo diuidit intellectus prædicatum à subiecto, & post componit ea. Et, cum declarauit ꝙ veritas, & falsitas accidunt compositioni rerum adinuicem, declarauit ẽt ꝙ hoc idem accidit, quando componit eas cum tempore, & dixit. Sed non istud solum est verũ & falsum, &c. i. & veritas & falsitas non accidunt solum compositioni in propositionibus, in quibus prædicatum est nomen, sed ẽt in eis, in quibus prædicatum est verbum, ver. g. Socrates fuit aut erit. D, d. Et ꝙ facit hoc, &c. i. & ꝙ facit hæc intellecta

A intellecta singularia esse vnum per compositionem, postquàm erant mul
ta, est intellectus materialis. Iste.n. distinguit intellecta simplicia, & cōpo-
nit consimilia, & diuidit diuersa. Oportet enim vt virtus comprehendēs
simplicia & composita sit eadem. qm̄ proportio istius virtutis ad intentio
nes formarum imaginatarum debet esse sicut proportio sentientis cōmu
nis ad sensibilia diuersa, non s̄m q̄ apparet de verbis Auempace in initio
sui sermonis de virtute rationali, scilicet quòd virtus compositiua debet
esse alia ab imaginatiua.

Oportet vt uirt* cōprehēdēs simplicia, & cōposita sit eadē.

Indiuisibile autē quoniam dupliciter dicitur, aut actu, aut po-
tētia, nihil prohibet intelligere indiuisibile quum longitudinem
intelligat. (indiuisibilis.n. actualiter est) & in tempore indiuisibi-
li. Similiter enim tempus diuisibile & indiuisibile, lōgitudini est.
Non igitur est dicere aliquid in medio intelligere utrunq;. non.n.
est nisi diuidatur, sed aut potentia: seorsum autē utrunq; intelligēs
dimidiorum, diuidit & tempus simul. tunc autem ut si longitudi
60 PH. B nes. si vero est sicut ex vtrisque, & in tempore est quod in vtrisq;.

*Cum autem indiuisibile bifariam dicatur, nihil prohibet quomi-
nus indiuisibile intelligat, cum longitudinem intelligit (est enim actu
indiuisibilis) & in tempore indiuisibili: similiter enim tempus diuisi-
bile & indiuisibile est, atq; longitudo. non igitur dicere potest quid in
utroq; dimidio intelligebat: non enim est si non diuidatur, nisi potentia.
at cum seorsum utrumq; dimidiorum intelligit, una etiam tempus di
uidit: tunc uero quasi longitudines. quod si ut ex utrisq;, & in tempore
quod in utrisque.*

a.l. intelligit.

Et, quia indiuisibile est duobus modis, aut in potentia, aut in
actu, nihil prohibet hoc, q̄ quando intellexerit longitudinem, vt
intelligat indiuisibile, & illud indiuisibile in actu, & in tempore
C indiuisibili. tempus.n. s̄m hunc modum est diuisibile, & indiuisi
bile, in lōgitudine. Nullus.n. potest dicere q; intelligit vtrunq; mo
dum esse aliquod, cùm non sit, quousque diuidatur, sed in poten-
tia. Sed, cum intellexerit vtrunque duorum per se, tunc diuide-
tur tempus etiam. & tunc erunt quasi duæ longitudines: congre-
gatæ autem in tempore, quod est super eas.

23 Cùm declarauit q̄ actio intellectus indiuisibilis est in rebus indiuisibi
libus, incœpit hic declarare ex quo modo contingit ei intelligere diuisibi
lia, habentia quantitatem intellectione indiuisibili, & in tēpore indiuisibi
li: & ex quo modo contingit ei vt intelligat ea indiuisibiliter, & in tempo
re diuisibili, sicut est dispositio in intelligendo res multas, & dixit. Et, quia
indiuisibile est, &c. i. & quia indiuisibile dicitur duobus modis, potentia,
& actu, possibile est dicere q̄ intellectus intelligit res ex rebus diuisibili-
bus

bus potentia: indiuisibilibus actu, sicut longitudo, & tempus latens, quod est in eis, est indiuisibile in actu: & hoc sic intellectione indiuisibili, & in tempore indiuisibili: quēadmodum intelligit res indiuisibiles vtroq; mō. necesse est.n. vt intelligat intentionem indiuisibilē indiuisibiliter: siue illa intentio fuerit diuisibilis aliquo modo, aut nullo modo. Et, cùm dixit vt intelligat indiuisibilem, &c. intendit vt intelligat intentionem indiuisibilem: & illud intellectum est indiuisibile, & in tempore indiuisibili. D.d. tēpus.n. ſm hunc modum est diuisibile, & indiuisibile. i. tempus.n. inuenitur etiam vno modo diuisibile, & alio modo indiuisibile, sicut in longitudine. Et, cùm declarauit ꝙ intellectus intelligit magnitudinem & tempus, & vniuersaliter omne, quod est indiuisibile in actu, & diuisibile potētia per intellectionem indiuisibilem, & in tempore indiuisibili: declarauit etiā ꝙ impossibile est aliquem dicere ꝙ intelligere talia fit per intellectionē diuisibilem, & in tpe diuisibili, & d. Nullus.n pōt dicere, &c. i. nullus igr̄ pōt dicer̄ ꝙ, cùm intellectus intelligit lineā, nō subito intelligit eā, sed primo aliquā partē, & secūdo aliā. illæ.n. duæ partes nō sunt duæ actu in linea, donec linea diuidatur, sed tantum sunt duæ in potentia. &, cùm d. vtrunq; modum, intendit vtranq; partem lineæ, & quasi d. nullus igitur potest dicere ꝙ quādo intellectus intelligit lineam, primo intelligit vtranq; partem per se, deinde totum. illæ.n. duæ partes non sunt in actu, quousque linea diuidatur: sed sunt duæ in potentia. D.d. Sed, cùm intellexerit vtrunq;, &c. i. sed accidit ei vt intelligat vtranque partem longitudinis per se, quando diuidit longitudinem. & tunc ita intelligit illam longitudinem, sicut intelligit duas longitudines. & hoc intellexit, cùm d. & tūc erunt quasi duæ longitudines. D.d. congregatæ autem, &c. i. qn̄ enim intelligit eas congregatas, i. partes, & quasi vnam longitudinem, intelligit eas in eodē tempore indiuisibili in eodem instanti, in quo sunt insimul, non in duobus instantibus diuersis. & hoc intendebat, cùm d. vt mihi videtur, in tempore, quod est super ea. D E

Quod autem non secundum quantitatem indiuisibile est, sed specie, intelligit indiuisibili tempore, & indiuisibili animæ: secūdum accidens autem, & non inquantum illa diuisibilia: quod intelligit & in quo tempore: sed inquantum sunt indiuisibilia. inest autem vtiq; his aliquid indiuisibile, sed forte nō separabile, quod facit tempus vnum, & longitudinem. & hoc similiter est in omni continuo & tempore & longitudine. F

SOPH. *Quod porro non quantitate sed specie indiuisibile est, id in tempore indiuisibili, & indiuisibili animæ intelligit: per accidens autem, &*
*a.l.quod *non quatenus illa diuisibilia sunt, q̄uo intelligit & in quo tempore, sed quatenus indiuisibilia: nam in his etiam inest aliquid indiuisibile, sed forte non separabile, quod unū & tēpus & magnitudinē efficit: & hoc peræque in omni cōtinuo reperitur, tum tēpore tū longitudine.*

A Illud autem, quod non est indiuisibile per quantitatem, sed per formam, intelligit ipsum in tempore indiuisibili, & per indiuisibile animæ, sed accidentaliter. sed ista duo sunt diuisibilia, scilicet illud, per quod intelligit, & tempus, in quo intelligit, quia sunt in diuisibilia. In his etiam est aliquod indiuisibile, sed dignius est vt sit nō separabile ab eis. & est illud, quod facit tempus esse vnum, & longitudinem esse vnam. & hoc eodem modo est in omni continuo, & in tempore, & in longitudine.

24 Cū declarauit modū, fm quē intelligit intellectus qd' est indiuisibile p quantitatē, & est illud, quod est indiuisibile in actu. & diuisibile potētia, incœpit ēt declarare modū, fm quē intelligit illud, qd est indiuisibile per formā, & hoc ē indiuisibile actu, & pñia, nisi accñtaliter, & dixit. Illud aūt, qd nō est indiuisibile, &c. i. quod aūt est indiuisibile forma & qualitate, nō quātitate, qm̄ indiuisibile dr̄ duob⁹ modis, cōprehendit̄ ab intellectu
B in tpe īdiuisibili, & p intellectionē indiuisibilē. D. d. sed accñtaliter, &c. i. & iste sermo est diminutus, & trāspositus, & sic debet legi. sed ista duo sūt diuisibilia non essentialiter, sed accñdentaltier. s. tempus in quo intelligit. & res qua intelligit, aut per quod intelligit D. dedit causam in hoc, ꝙ sunt diuisibilia accidentaliter, & d. quia sunt indiuisibilia, &c. idest &, quia tempus, in quo intelligit, & res, quā intelligit, sunt indiuisibilia in se, sed tamen sunt in diuisibilibus, s. instās, in quo intelligit, & formā, quā intelligit. instās. n. est indiuisibile, & ē in tpe, qd' est diuisibile: & forma ēt est in diuisibilis, & est in magnitudine, q̄ est diuisibilis. D. d. In his ēt est aliquod indiuisibile. i. in magnitudine & in tpe. D. d. sed dignius est ut sit nō separabile ab eis. sed illud, quod est indiuisibile in tpe, & in magnitudine, est nō separabile ab eis: & iō fuit diuisibile per accñs. D. d. & est illud, quod facit tp̄s esse vnū, &c. i. & hoc indiuisibile exñs in istis rebus facit longitudinē esse vnā, & tp̄s esse vnum. &, si non, non intelligeretur hæc vna longi-
C tudo, neq; vnū tempus, si non esset hæc nā in eis. Hæc igr̄ natura est causa in hoc, ꝙ istę res sunt vnæ, cū hoc ꝙ sunt diuisibiles. &, quia sūt in istis rebus, ideo contingit eis vt sint diuisibiles per accñs. & hoc, ꝙ hæc natura est exñs in rebus materialibus, est causa ꝙ intelligere fuit in non tpe. hoc est summa eius, quod intendebat in hoc capitutulo. Et Deinde, d. & hoc eodem modo est in omni continuo, &c. i. & ista natura existit eodem modo, s. in tēpore, & in lōgitudine, & in alijs speciebus, non separabilis ab eo, in quo existit. qm̄, si separetur, tunc diuisio per accidens non accideret.

Punctum autem & omnis diuisio, & sic indiuisibile, monstratur sicut priuatio: & similis ratio in aliis est: ut quomodo malum cognoscit aut nigrum: cōtrario. n. aliquo modo cognoscit. Oportet autem potentia esse cognoscens, & esse in ipso. Si vero alicui non inest contrarium ipsum seipsum cognoscit, & actu est, & separabile.

Punctum

SOPH. *Punctum autem, omnisq; diuisio, & quod ita indiuisibile est, sicut* D
priuatio cognoscitur. quæ ratio similis est in cæteris, scilicet qua malum aut nigrum cognoscit: nam contrario, quodammodo cognoscit. Oportet autem id quod cognoscit potentia esse, & inesse in ipso. Quod si causarum alicui nihil est contrarium, ipsa se ipsam cognoscit, & actus est, & separabilis.

Punctus autem, & omnis differentia, & quod est indiuisibile hoc modo intelligitur, quasi accidens. & sic de aliјs. & secundnm hunc modum cognoscit nigredinem, & nigrum. quoniam, quasi per contrarium cognoscit ipsum. Et cognoscens potentia debet esse vnum in se. Si igitur aliquod rerum est, in quo non est contrarietas, illud intelligit se tm̃, & est in actu abstractum.

25 Cùm declarauit quomodo intellectus intelligit indiuisibilia in actu, & diuisibilia potentia, s. magnitudines & quomodo ét intelligit indiuisibilia essentialiter diuisibilia accidentaliter, s. qualitates, & formas, incœpit E
hic declarare etiam qũo intelligit indiuisibilia, neq; essentialiter, neq; accidentaliter, neq; potentia, neq; actu, v.g. pũctum, & instans, & vnitatem, & dixit P, unctus aũt, &c. i. intelligere aũt pũctum, & sibi simile ex eis, quæ dicuntur esse indiuisibilia, & vniuersaliter omnem dñam priuatiuam, est per accidens, s. fm ꝙ ei accidit carere re priuatiua. punctus. n. non intelligitur, nisi ꝙ contingit ei de priuatione diuisibilitatis existentis in magnitudine. & similiter de instãti, & aliis. D. d. & fm hunc modum cognoscit nigredinem, & nigrum. ipse. n. quasi per contrarium cognoscit. sic cecidit ablatio in exemplari, s. inter hanc particulam fm modum, & hanc particulam cognoscit. & est sermo completus per se. sed si aliquid deficit forte est sic. fm hunc modum intellectus, aut visus cognoscit nigredinem aut nigrum: & vniuersaliter omnes priuationes non cognoscuntur nisi per contraria, s. per cognitionem habitus, & per cognitionem defectus habitus. Et hic intendebat per nigredinem priuationem albedinis. ita. n. est de sen F
sibus in istis rebus, sicut de intellectu. Quẽadmodum. n. dictum fuit illic ꝙ visus comprehendit obscuritatem per comprehensionem defectus lucis, ita intellectus comprehendit priuationem per comprehensionem defectus formæ. D. d. Et cognoscens potentia debet esse vnũ in se. i. & oportet vt intellectus cognoscens habitum, & suam priuationem, sit eadẽ virtꝰ in se. quemadmodum cognoscens obscuritatem, & lucem est eadem virtus visus: & ꝙ ista virtus cognoscens comprehendat priuationem cõprehendendo se esse in potentia, cùm fuerit in potentia, comprehendit ex se vtrunq;, scilicet esse potentia & esse actu. & ista est dispositio intellectus materialis. Possumus igitur dicere talem esse præparationem tantum, & nihil aliud, vt dicit Alex. D. d. Si igitur aliquod rerum, &c. i. si igitur fuerit aliquis intellectus, in quo non est potentia contraria actui existenti in eo. i. si fuerit aliquis intellectus, qui non inuenitur quandoque intelligens

in

A in potentia,& quandoque intelligens in actu, tunc ille intellectus non intelligeret priuationem omnino: imo nihil intelligeret extra se. & hoc est vnum eorum, quibus diuiditur iste intellectus ab intellectu agente, scilicet ꝙ in hoc intellectu inuenitur vtrunq;, in agente autem actus tantum, non potentia & ideo recte vocauit Arist. istum intellectum materialem, non quia est mixtus,& habens materiam, vt Alex. opinabatur.

Est autem dictio quidem aliquid de aliquo, sicut affirmatio. & vera aut falsa omnis. Intellectus autem non omnis: sed qui est ipsi⁹ quid est, secundum quòd aliquid erat esse, verus est: & non aliquid de aliquo: sed sicut uidere proprii verum est, si autem homo albus, aut non, non verum semper: sic autem se habent quæcunq; sine materia sunt.

10 PH. *Est autem dictio quidem aliquid de aliquo, quemadmodum affirmatio: estq; uera uel falsa omnis: at intellectus non omnis, sed qui est ipsius Quid est ex ipso Quid erat esse, uerus est: & nõ aliquid de aliquo.* B *sed ut uisus proprii uerus est, an uero hoc album, homo sit, nec ne, non uerum semper est: sic se habent quæcunque sine materia sunt.*

Et dicere aliquid de aliquo, sicut affirmatio, & omne compositum est verum uel falsum. Et non omnis intellectus, sed qui dicit quiditatem rei est verus, non qui dicit aliquid de aliquo. Sed quẽadmodum actiones propriæ sunt ueræ, vtrum autem nigrũ, aut album est homo, non semper est verum, ita etiam est dispositio eius, quod est abstractum à materia.

26 Idest & prædicare per intellectum aliquid de aliquo, sicut affirmatio, & negatio, est compositio per actionem intellectus. & omne compositũ est verum, aut falsum in intellectu. i. in materiali semper inueniuntur veritas & falsitas admixtæ. & hoc est proprium huic intellectui. D. incœpit C declarare ꝙ hoc non est proprium omnibus actionibus istius intellectus, sed tantum actioni, quæ dicitur fides, non formatio,& dixit. Et nõ omnis intellectus,&c. 1. & non in omni actione istius intellectus inueniuntur falsitas, & veritas admixtæ: † sed actio quæ est informatio, est semper vera, non actio, quę est prædicare aliquid de aliquo. D. incœpit narrare quòd hoc quod accidit intellectui, est simile ei, quod accidit sensui, & quòd eadem est causa in hoc,& d. Sed quemadmodum actiones,&c. i. sed causa in hoc est eadem cum causa in sensu. Quemadmodum.n. actiones propriæ visui, s. comprehendere colorem sunt veræ in maiori parte: sentire autem album esse Socratem, aut Platonem non semper est verum, sed multotiẽs accidit in eo falsitas: ita ẽrit dispositio intellectus, scilicet ꝙ semper est verus in sua actione propria. fides.n. accidit ei, nisi quia intellectum eius est materiale, i. compositum. Et, cũ d. ita est dispositio eius, quod est abstractum à materia. intendebat ita est dispõ intellectus materialis, qui est ab-

†Actio intell's, q̃ est formatio, ẽ sẽp vera Sed vid op po. 3 c. 21. vbi. d. ꝙ nõ ẽ vera, neq; falsa. Si's vid op po. 5. Met. t. cõ. 34. vbi dr ꝙ ẽ aliqua rõ in se falsa, nõ solũ ĩ aliquo falsa.

Hẽ. 2. de Aĩa. 63. 1-14. 152. 1-61. vid cõ. 2um.

Pria expõ.

stractus à materia in suis cōprehensionibus,s.quia veridicat in propriis si C
Scda expō bi,s.in formatione,& falsat in eis,quæ non sunt propria. Et pōt intelligi sic.ita est dispositio intellectuū, quorum intellectum est abstractū à materia in hoc,ꝙ semper veridicat:cùm non inueniatur in eis actio,quæ est per accidens,quia suum intellectum est abstractum à materia.

Idem aūt est ſm actū ſcīa,rei:quę uero ſm potētiā, tpe prior est in vno.oīno aūt neq; tempore. Fiunt.n.ex actu ente oīa quæ fiūt.

SOPH. *Scientia autē quæ actu est, idem est quod res:ea uero quæ potentia*
a.l.simplr *est,in uno prior est tempore: Omninò uero ne tempore quidem: cuncta enim quæ fiunt,ex eo sunt quod actu existit.*

Et scientia,q̃ est in actu,est ipsa res scita.& quæ est in potētia,ē prior tēpore indiuiduo.Sed vniuersaliter,neq; in tempore. omne enim quod generatur,generatur ab eo,quod est in actu.

27 Idest & scientia,quæ est in actu,est ipsum scitum:& scientia,quæ est in E potentia,est prior tempore indiuiduo,q̃ scientia,quæ est in actu. vniuersaliter autem & simpliciter scientia,quæ est potentia,non est prior scientia,quæ est in actu: cùm scientia exiens de potentia in actum, est generata:& omne generatum generatur ab eo,quod est in actu speciei illius generati. vnde necesse est vt scientia,quæ est in actu,sit prior omnibus modis scientia,quę est in potentia. Et forte intendebat hic per hunc sermonē inuenire causam, propter quam comprehensio intellectuum separatorū est formatio tantum,& veritas in eo nunquam admiscetur cum falsitate: & est quòd scientia illorum est ipsum scitum omnibus modis, econtra dispositioni in scitis intellectus materialis.

Scīa gñat a scīa in actu.oppo. 3.de aīa ī c.5. ī solōne 3. quęstionis.Vide cōtra. Zim.

In multis intellectum sensumq; conuenire. De intellectu practico, ac ipsius à speculatiuo differentia. Quo etiam pacto ea, quæ abstractione dicuntur, intelligantur. Cap. 5. F

VIdetur autem sensibile ex potētia existente sensitiuo, actu agens:non enim patitur,neq; alteratur. vnde alia hæc spēs motus.motus.n.imperfecti actus.simpliciter aūt actus, alter est,qui perfecti. Sentire quidem igitur simile est ipsi dicere solum,& intelligere: quum autem delectabile, aut triste, aut affirmans,aut negans,prosequitur aut fugit.

SOPH. *Videtur autem sensibile ex eo quod est potentia, sensitiuum actu efficere: non enim patitur nec alteratur. quamobrem alia est hæc motus spēs. motus enim, actus erat imperfecti, at uero qui simpliciter est actus, alius est: is scilicet qui perfecti est. Sentire igitur simile est ipsi dicere solum & intelligere: cum aūt iucundum aut molestum iudicauerit, non secus ac si affirmasset aut negasset, persequitur aut fugit.*

Et

A Et videmus sensibile facere sentiens in actu, postq̄ erat in potẽtia, neq; patiendo alterationem. Et ideo iste est alius modus motus. motus.n.est actio non perfecta. actio aũt simpliciter est alius motus, & est actio perfecti. Sentire igitur simile est vt tantum dicatur uerbis, & vt intelligatur per intellectum. Si igitur fuerit delectabile, aut tristabile, sicut affirmatio & negatio eius, quæretur, aut fugietur.

28 Plus, quod hic vult dare de dispositione istius virtutis, s. rationalis, est propter assimilationẽ eius sensui. hęc.n. in quibus assimilatur, manifestiora sunt in sẽsu, q̄ in intellu. Et primo incœpit cõparare inter eas in re, q̄ dr̄ in eis motus, & passio. & d. Et videmus sẽsibile facer̄, &c. i. &, quia videm⁹ sensibile facere sentiẽs in actu, postq̄ fuit in potẽtia: nõ ita ꝙ sentiẽs apud exitũ de potentia in actum transmutatur, aut alteratur, sm ꝙ res materiales exeuntes de potentia in actum transmutantur, aut alterantur: sed ꝙ B res materiales exeuntes de potentia in actum transmutantur: ideo opinandum est alium modum esse motus, & passionis à modo, qui est in rebus mobilibus. quapropter non est inopinabile hoc, quod dictum est in intellectu, s. ꝙ est exitus de potentia ad actum sine trãsmutatione, & alteratione. D. d. motus.n. est actio nõ perfecta &c. i. & causa, propter quã isti motui contingit transmutatio & alteratio, illi autẽ non, est quia iste motus, cui accidit transmutatio, est actio non perfecta, & via ad complementum. ille aũt est actio perfecta, immo complementum. Et quasi intendebat ꝙ, cùm ita sit, motum esse actionẽ imperfectam, accidit ei propter materiam, non sm ꝙ est actio. Et cũ hoc accidit actioni, necesse est aliquam actionem esse liberatam ab hoc accidente. quod.n. accidit alicui per accidens, necesse est vt non sit ei sm ꝙ est. &, si non fuerit ei sm ꝙ est, necesse est vt separetur ab eo. Et hoc, quod induxit hic, quasi est dissolutio quæstionis, maxime omniũ quæstionum aduenientiũ in hac opinione. Potest.n. aliquis dicere qũo possumus imaginari receptionem in substantia C nõ mixta cum mā: cum declaratum est ꝙ causa receptionis est mā. Et quasi innuit dissolutionem, dicendo ꝙ materia non est causa receptionis simpl'r, sed causa receptionis transmutabilis, s. receptionis huius entis indiuidualis. vnde necesse est vt illud, quod nõ recipit receptione indiuiduali, non sit materiale aliquo modo. & sic nõ remanet locus quæstioni. Et cùm declarauit modũ consimilitudinis inter sensum & intellectũ, in hoc modo passionis, & motus, s. ꝙ in vtroq; est actio perfecta, incœpit notificare consimilitudinem inter sentire & intelligere, & d. Sentire igitur simile est vt tm̃ dicatur verbis, & vt intelligatur per intellectum, i. & hoc, ꝙ sentire sit per se actio perfecta, & sine tempore, & absq; eo ꝙ precedat ipsum actio diminuita, simile est ad intelligere intentionem intellectã, qñ illa intentio pronũciatur ab aliquo, s. quia fit ab hoc actio perfecta, absq; eo ꝙ præcedat ipsum actio diminuta. & quasi intendit cum hoc declarare causam, propter quam intellectus intelligit sine tempore. Deinde. d. Si

Sẽsibile facit sẽtiẽs ĩ actu, postq̄ fuit ĩ potẽtia. Idẽ. 2. de anima. 60. Vide cõsimile dittõ nẽ de motu. 2. d̄ aĩa te. cõ. 57. Idẽ. 3. Ph. 4. & 6. Idẽ 5. Phy. 4. & 9.

Vide ꝓ illo. 1. Cœl. 14. & 4. Ph. 31. 4. 67. & 2. d̄ Aĩa. 133.

Mā nõ est cā ĩceptionis simpl'r sed solũ ẽ cā ĩceptionis trãsmutabil'. Idẽ supra. cõ. 5

igitur fuerit delectabile,&c.ideſt, ſi igitur illud comprehenſum fuerit de D
lectabile apud ſenſum,aut triſtabile, erit quaſi intell'm affirmare hoc eſſe hoc,aut negare hoc nõ eſſe hoc:& tũc aut quęret, aut fugietur p cõprehẽſionẽ intell'ualem , ſicut quæret aut fugietur per cõprehẽſionẽ ſenſibilẽ.

Et eſt delectari aut triſtari , agere ſenſitiua medietate ad bonũ, aut malum,inquantũ talia: & fuga aũt & appetitus hæc,quæ ſm actum:& non alterum appetitiuum & fugitiuum,neque ab inuicem,neq; a ſenſitiuo: ſed eſſe aliud eſt.

SOPH. *Atque eſt uoluptate aut dolore affici, operari ſenſitiua mediocritate ad bonum aut malum,quatenus talia ſunt: & fuga demum & appetitus qui actu eſt,hoc ſunt:nec diuerſa ſunt appetitiuum & ſenſitiuũ neq; interſe,neq; à ſenſitiuo:ſed eorum eſſe diuerſum eſt.*

Et delectatio,& contriſtatio ſunt actio mediante ſenſibili circa E
bonum aut malum,ſm q; ſunt ſic. & hoc eſt fugere & deſyderare quæ ſunt in actu . & deſyderans, & fugiens non ſunt diuerſa vnũ ab altero, neque à ſentiente, ſed eſſe difert.

29 Et contriſtatio, & delectatio animæ eſt actio ei mediante virtute ſenſibili.& motus eius ex hoc modo circa bonum, aut malum eſt, ſm q; malũ eſt contriſtabile,& bonum delectabile:non ſm q; bonum eſt bonum,aut malum eſt malum: ſicut eſt diſpoſitio in quærere aut fugere intellectus. D.d.& hoc eſt fugere , & deſyderare quæ ſunt in actu.i.in hoc eſt deſyderare rem præſentem,ſm q; eſt præſens & indiuidualis,& fugere eam,ſ.deſyderium ſenſibile.qm̃ hoc eſt proprium deſyderio ſenſibili, ſ.q; non mouetur niſi cum præſentia ſenſati in actu, econtrario deſyderio intellectuali. D.d. † & deſiderans & fugiẽs nõ ſunt diuerſa,&c.i.& pars animæ,quæ quærit,& fugit,eſt eadem pars,non duæ diuerſæ,neq; in intellectu,neque in ſenſu:ſed eſt eadem pars in ſubiecto,& diuerſę in actione. & hoc intendebat,cum d.ſed eſſe differt.&intendit per hoc animam concupiſcibilem. F

Idem.j.te. cõ.51.

Propriũ de ſyderio sẽſibili q; ñ mouetᵣ niſi cũ p̃ſentia ſenſati ĩ actu. ecõtrario d' ſyderio ĩtellectuali vide tñ iſtã tiã.2 d' aĩa cõ.20.

†Pars d' ſyderãs & fugiẽs nõ ſũt duę diuerſę neq; in sẽſu,neq; ĩ ĩtell'u : ſed ẽ eadẽ ps ĩ ſubiecto, & diuerſæ ĩ actione.

Intellectiuæ autem animæ phantaſmata vt ſenſibilia ſunt.quũ autem bonum aut malum affirmat, aut negat, fugit aut proſequitur. propter quod nequaquam ſine phãtaſmate intelligit anima.

Dianoeticæ autem animæ phantaſmata ueluti ſenſibilia ſunt . Cũ autem bonum aut malum affirmauerit uel negauerit , tunc fugit aut perſequitur. Quapropter nunquam anima ſine phantaſmate intelligit. SOPH

Et in aĩa ſenſibili inueniuntur imagines ſecundum modos ſenſuum. &, cûm diximus in aliquo ipſum eſſe malum , aut bonum non ſecundum affirmationem,& negationẽ, tunc aut quærimus, aut fugimus,Et ideo nihil intelligit anima ſine imaginatione.

Ideſt

A Idest & in anima sensibili, i. in sensu communi inueniuntur imagines, 30
quarum modi sunt secundum modos sensuum, & sensibilium: ita ꝙ proportio istarum imaginum ad intellectum materialem est, sicut proportio sensibilium ad sensus. & hoc inuenitur in alia trãslatione manifestius. dicit enim, apud autem animam rationalem imago est quasi res sensibiles. D. d. & cùm diximus, &c. i. & cum anima rationalis distinguit imaginem, & iudicat eam esse bonam, aut malam: non secundum ꝙ est nota esse talis, aut non talis tantum: & est differentia propria intellectui speculatiuo: tunc anima concupiscibilis, aut quæret illud, si anima rationalis iudicauerit imaginem eius esse bonam, aut fugiet, si malam. & hoc est simile ei, quod accidit sensui de contristabili, aut delectabili. Deinde dixit. Et ideo nihil intelligit anima sine imaginatione. idest &, quia proportio imaginum ad intellectum materialem est, sicut proportio sensibilium ad sensum, ideo necesse fuit vt intellectus materialis non intelligat aliquod sensibile absque imaginatione. Et in hoc. d. expresse ꝙ intellecta vniuersalia colligata sunt cum imaginibus, & corrupta per corruptionem earum. Et expresse etiam dicit ꝙ proportio intelligibilium ad imagines non est sicut proportio coloris ad corpus coloratum: sed sicut proportio coloris ad sensum visus: non sicut existimauit Auempace. Sed intellecta sunt intẽtiones formarum imaginationis abstractæ à materia, & ideo indigent necessario in hoc habere materiam aliam à materia, quam habebant in formis imaginationis. & hoc manifestum est per se intuentibus. Et, si intentiones imaginatæ essent recipientes intellecta, tunc res reciperet se, & motor esset motum. Et declaratio Aristo. ꝙ necesse est vt in intellectu materiali non sit aliqua intentionum existentium in actu, siue fuerit intentio intellecta in actu, aut in potentia, sufficit in destructione opinionis. Sed illud, quod fecit istum hominem errare, & nos etiam longo tẽpore est, quia moderni dimittunt lib. Aristot. & considerant li. expositorum, & maxime in anima, credendo ꝙ iste liber impossibile est vt intelligatur. & hoc est propter Auicen. qui non imitatus est Arist. nisi in Dialectica: sed in aliis errauit, & maxime in Metaphysica. & hoc, quia incœpit quasi à se.

Digressio.

B (margin letter)

C (margin letter)

Cõtra dimittentes text. Arist. ꝑ quo vide ét. 8. Phi. cõ. 78. vide cõsiste cõtra Aui. 3. cœ. c. 67

Sicut enim aer pupillam huiusmodi fecit & ipsa autem alterũ: & auditus similiter. sed ultimum vnum: & vna medietas: esse autem ipsi plura. quo autem discernit quo differũt dulce & calidũ, dictum est quidem & prius. dicendum autem & nunc. Est enim aliquid unum: sic autem vt terminus.

80 PH. *Quemadmodum autem aer puppillam talem fecit: ipsa uero aliud: sic etiam auditus. extremum autem unum est, & una mediocritas: esse autem est ipsi plura. quo autem iudicat, qua ratione differat dulce ab albo, & superius dictum est, & dicendum etiam est, sic: est enim unũ quidpiam: & ita unũ, ut terminus.*

Et quemadmodum aer est illud, quod facit visum talis dispositionis, & hoc ab alio, & similiter auditus. vltimum.n. est vnum, & medium vnum, in esse aūt multa. Et iā dictū est prius ꝑ quod iudicamus illud, per quod dulce differt à calido aeri. dicamus igr̄ ēt ſm hunc modum, qm̄ sicut in esse est vnum, ita in definitione. D

51 Cùm demonstrauit similitudinem inter intellectum & sensum in indigentia subiecti, à quo recipiunt intentiones: quas comprehendunt, incœpit modo declarare ꝙ proportio istius intellectus materialis ad imagines numeratas secundum species sensibiliū est, sicut proportio sensus communis ad diuersa sensibilia, & d. Et quemadmodum aer, &c. i. & sicut declaratū est ꝙ aer mouet visum, & mouetur ab alio: & similiter auditus mouetur ab aere, & aer ab alio, quousq; perueniat motus in omnibus sensib⁹ ad vnum finē, qui est in illis motibus, quasi punctus, qui est mediū circuli de lineis exeuntibus à circunferentia: ita est de intellectu māli cum intentionibus imaginantium intellectis. D. d. vltimum enim est vnum, & medium vnum. i. vltimus enim motuum sensibilium est vnus, & illud, quod est ex eis quasi medium de circulo, est etiam vnum. & hic est sensus communis. D. d. Etiam dictum est prius, &c, idest & vniuersaliter dictum est prius quid est illud, per quod iudicamus diuersitatem sensibilium diuersorum, ver. g. diuersitatem dulcis à calido, & coloris à sono. ergo secūdum illum modum, quo consequebatur illic tale esse in sensu, oportet hic esse in comprehendendo res diuersarum imaginum ab intellectu. Et hoc intendebat, cùm d. quoniam sicut in esse est vnum, ita est in definitione. i. quoniam demonstratum est à sermone prędicto ꝙ sicut iudicans esse diuersum apud sensum debet esse vnum, ita iudicans imagines rerum diuersarum debet esse vnum. Et potest intelligi sic. & sicut in esse rerum diuersarum est vna intentio, quæ facit vt comprehendens eas sit vnum: & est proportio, quam accipit virtus comprehensiua, quando facit comparationem inter duas res diuersas: ita in imaginibus diuersis est vna intentio, quæ facit ꝙ iudicans eas sit vnum. Et potest intelligi sic. idest & causa in hoc, s. in similitudine inter intellectum & sensum in hoc est. quoniam sicut in hoc esse singulari est unum, quod est ens apud sensum, ita imaginatio est vnum apud intellectum, quod est imaginatum. &, cùm multa fuerint apud imaginatum, erunt multa apud imaginationem, & hoc cōuenientius est sermoni sequenti.

[Margin notes: Vide.2.h⁹ cō.149. — Pria expō. — Vide 2.de Aīa. 149. Scda expō ꝑ qua vid 2. de Anima.146. — Tertia expō ꝑ qua Vid. 2. de Aīa.33.] E F

Et hoc in proportionali aut numero ens vnū, hēt se ad vtrūq;, sicut illa ad inuicē. Quo.n. differt non homogenea iudicare, aut cōtraria: ut albū & nigrū? Sit igr̄ sicut. A. albū, ad. B. nigrū. G. ad. D. sicut illa ad inuicem. Quare & permutatim: si igitur. G. D. vni sunt exīstētia, sic hēbunt sicut & A. B. idē quidē, esse aūt non idē: & illud similiter. Eadem aūt ratio est si. A. quidē dulce sit. B. uero album. Spēs quidē igit̄ intellectiuū in phātasmatibus intelligit̄.

Et hæc

A *Et hæc unum sunt proportione & numero quem habet ad utrunq;, ut illa inter sese, quid enim refert dubitare quomodo ea quæ eiusdē generis sunt, iudicet, aut cōtraria: ut albū ac nigrū: sit igitur ut A quod est album ad B quod est nigrum, C ad D, ut illa inter se: quare etiam cōmutato ordine. Si igitur C D unum sunt, ita se habebunt, sicut & A B: idem. s. & unum, esse uero non idem: & illud similiter: Eadem etiam ratio est, si A quidem dulce sit, B. uero album. Intellectiuum igitur species in phantasmatibus intelligit.* a. l. illa.

Et hoc inuenitur in numeris proportionalibus: & dispō eius apud eos est sicut dispositio eorum adinuicem. Nulla.n.est differentia inter figuram, & qualitatē consyderationis rerū inęqualiū in genere, aut rerū contrariarū, v. g. albi & nigri. Sit igitur dispō B A albi ad B nigrū, & C ad D, sicut dispō illorū adinuicem, vt inuenitur in rebus contrarijs. Si igitur C. & D, existentes in eadem in re non inueniuntur nisi per A, & B, & sunt in hoc idem. Et, si A fuerit quasi dulce, & B quasi album, tunc intellectus erit quasi intelligens. Intelligit enim formas per primas imaginationes.

32 Idest & hæc cōsecutio manifesta inuenitur in eis s̄m proportionalitatem eorum in numero, & dispositio iudicantis ex anima apud utrunque esse. s. sensibile & imaginabile, est sicut dispō vtriusq; esse adinuicem. D. d. Nulla.n.est differentia, &c. i. & indifferenter, siue iudiciū fuerit de rebus contrarijs, aut diuersis. figura. n. & qualitas consyderationis debet esse vna eadem apud uirtutem sensibilem, & rationalem in rebus diuersis in genere, & in contrarijs. Et, cum declarauit q̄ nulla est differentia in cōsyderatione istorum duorum generum apud virtutem sensibilem & rationalem, dedit demonstrationē super hoc ex proportionalitate, & æqualitate, quam habent in numero secundum imagines rerum cum suis indiuiduis, & d. Sit igitur dispositio A. albi. i. sit igitur A album, & B nigrū, & C imago albi, & D. imago nigri. erit igitur proportio A ad B, sicut album ad nigrum: & proportio C ad D, sicut imago albi ad imaginem nigri. & hoc intendebat, cùm d. vt mihi videtur, dispositio C apud D, est sicut dispositio illorum adinuicem, ut inuenitur in duobus contrariis, i. vt inuenitur in duobus contrarijs ex imaginibus veris. Et, cúm declarauit q̄ talem proportionalitatē debent habere, dedit consequens conclusionem, & d. Si igitur C, & D, &c. idest &, cùm proportio A ad B est sicut C ad D: & A & B comprehenduntur ab eadem virtute: ergo C & D debent comprehendi ab eadem virtute. & istam conclusionem diminuit ex suo sermone. Deinde dicit consequens illam, & d. Si igitur C & D, &c. idest si igit̄ C, & D comprehenduntur ab eadem virtute, quia A, & B sunt eiusdem virtutis, tunc duæ virtutes in hac intentione, & ex hoc modo sunt idem, & non diuersantur omnino: licet diuersentur in suis naturis.

Figura, & qualitas cōsyderationis dēt eē vna & eadē apud virtutē sēsibilē rōnalē i reb⁹ diuersis ge nere, & in cōtrariis. Idē supra eō. præcedenti.

C (margin letter)

ris.& per hanc similitudinem inter virtutem rationalem, & sensibilem D existimauerunt plures Antiquorum, secundum q Arist. narrauit in secũ
In.2.d' aia do tractatu q duæ virtutes sunt eædem. Et, cùm declarauit quòd dispo-
t.cõ.152. sitio earum in comprehendendo res contrarias est eadem, declarauit ẽt q ita est in comprehendendo res diuersas in genere, & dicit. Et, si A fuerit quasi dulce, &c.i.&, si posuerimus loco contrariorum duas res diuersas in genere, verbi gratia dulce & album, tunc etiam intellectus comprehendet eas modo simili comprehensioni earum à sensu. tunc enim intelliget formas earum mediantibus primis suis imaginibus, idest veris: quemadmodum sensus comprehendit intentiones earum per presentiam indiuiduorum ipsorum sensibilium.

Et sicut in illis determinatum est ipsi, imitabile & fugiendum: & extra sensum quum in phantasmatibus fuerit, mouetur: ut sentiens fugibile, quia ignis communi cognoscit videns quod mouetur, quoniam impugnans est. Aliquando autem quæ sunt in anima phantasmatibus aut intellectibus tanquam videns ratiocinatur, & deliberat futura ad presentia. E

SOPH. *Et quemadmodum in illis præfinitum est ipsi quid persequendum, quidq; fugiendum sit, ita etiam extra sensum, cum in phantasmatibus fuerit, mouetur: ut sentiens facem ignem esse, communi cognoscit uidens eam moueri, hostilem esse. Aliquando autem iis quæ sunt in anima phantasmatibus, aut mentis conceptibus quasi uidens ratiocinatur, & consultat de futuris ad præsentia respiciens.*

Et ita est de quæsito, & fugito secundum hunc cursum determinatum in his rebus. & quandoque mouetur sine vsu sensus, cùm fuerit existens in imaginatione. vt quando imaginatur q ignis inflammatur in turribus ciuitatum. commune est enim q mouens est ignis, & ipse nunciat præliatori. cogitat enim, quasi videns rem per modos imaginationis, & cogitatio eius in rebus futuris est secundum res presentes. F

33 Idest, & ita est de quæsito, & de fugito apud intellectum, sicut de comprehensione. quoniam, quemadmodum comprehendit res mediantibus formis imaginum, & sensus cõprehendit per præsentiam rerũ sensibiliũ, ita intellectus mouetur à rebus quærendo, aut fugiendo quando formæ imaginum earum sunt presentes. queadmodum sensus querit, aut fugit apud præsentiam ipsius sensibilis. D.d. & quandoque mouetur sine vsu sensus, &c., idest & quandoq; mouetur homo ad aliquid, licet non sentiat ipsum, quando imaginabitur ipsum: sicut preliator mouetur, qñ imagi-
rla expõ. natur ignem inflammari in turribus, licet ignis nõdũ inflãmatus sit. D.d. cõmune.n.est quòd moueus est ignis, & est principium prælationis. idest

&, cùm

A &,cùm prælíator intrinsecus imaginabitur ignem in turribus, statim cogitabit in destruendo illum ignem,& prælíator oppositus in inflammando ipsum. & communem habent cogitationem in hoc, scilicet quòd ignis est finis positus,& quæsitus apud ipsos, sed secundum modos duos diuersos. Et potest intelligi hoc, quod dixit, commune enim, idest* propositio enim communis, ex qua possumus scire omnia consequentia, est primum consequens existentiam ignis in turribus. & ideo. d. est principium per experientias prælíatoris, idest principium consyderationis. Deinde d. cogitat enim, quasi videns. idest principium enim suæ cogitationis in rebus erit præsentando modos imaginum imaginationum possibilium esse in illa re, de qua cogitat, adeo ac si videret illud, de quo cogitat. Deinde d. & cogitatio eius in rebus futuris,&c. i. & causa in hoc est, quia homo ponit principium suę consyderationis in rebus possibilibus de rebus præsentibus, quas videt. & ideo possibile est vt homo cogitet in alia re, adeo quòd inueniet ex eo aliquod indiuiduum, quod ante non sensit: sed B sensit ei simile, non ipsum idem. Et innuit per hoc modum, fm quem potest inueniri per cognitionem imago vera: cuius indiuiduum nunquam fuit sensatum aliquo cogitante. Iam enim posuerat quòd imagines veræ sunt numeratæ secundum indiuidua sensibilia. & quasi declarauit ꝙ iste modus imaginationum inuenitur à cogitatione ex imaginationibus quę sunt indiuidua sensibilia. Virtus enim cogitatiua, sicut declaratum est in lib. de Sensu & sensato, quando iuuabit se cum informatiua,& rememoratiua innata est præsentare ex imaginibus rerum aliquam, quam nunquã sensit in ea dispositione, secundum quam esset, si sensisset eam fide, & informatione, tunc intellectus iudicabit illas imagines iudicio vniuersali. Et intentio cogitationis nihil est aliud, quàm hoc, s. vt virtus cogitatiua ponat rem absentem à sensu, quasi rem sensatam. & ideo comprehensibilia humana diuiduntur in hæc duo. s. in comprehensibile, cuius principiũ est sensus,& comprehensibile, cuius principium est cogitatio. Et iam diximus quòd virtus cogitatiua non est intellectus materialis, neq; intelle- C ctus qui est in actu, sed est virtus particularis materialis & hoc manifestũ est ex dictis in Sensu & sensato. & oportet scire hoc: quoniam consuetudo est attribuere intellectui virtutem cogitatiuam. Et non debet aliquis dicere ꝙ virtus cogitatiua componit intelligibilia singularia: & iam declaratum est quòd intellectus materialis componit ea. Cogitatio enim non est, nisi in distinguendo indiuidua illorum intelligibilium,& præsentare ea in actu, quasi essent apud sensum. Et ideo, quando fuerint præsentia apud sensum, tunc cadet cogitatio,& remanebit actio intellectus in eis. Et ex hoc declarabitur quòd actio intellectus est alia ab actione virtutis cogitatiuæ, quam Aristo. vocauit intellectum possibilem,& dixit eam esse generabilem & corruptibilem. & hoc est manifestum de ea, cùm habet instrumentum terminatum, scilicet medium ventriculum cerebri: & homo non est generabilis & corruptibilis nisi per hanc virtutem: & sine hac virtute,& virtute imaginationis nihil intelligit intellectus materialis. & ideo

Secũda expõ *a.l. ꝓpor tio.

Hõ ponit principiũ suę cõsyd rationis ď reb⁹ possibus ex reb⁹ pñtibus quas uidt.

Digressio.

Virt⁹ cogitatiua, qñ iuuabit se cũ iforma tiua, & rememoratiua innata est pñtare ex imaginibus rerũ aliquã, quã nunq̃ sensit, tũc intell's iudicat illas imagines iudicio vl'i Idẽ c. 5. & 20. tertii huius.

Cõprehẽsibilia hũana diuidũtur i duo.

cogitatiua ñ cõponit oppositũ vl' dicere com. 2. Vide cõt. Zim.

Hõ nõ est ḡabilis & corruptibilis, nisi ꝑ hãc virtutẽ. i. cogitatiuam.

ideo, ſicut dicit Ariſt. non rememoramur poſt mortem: non quia intelle-ctus eſt generabilis & corruptibilis, ſicut aliquis poteſt exiſtimare. D

Et quum dixerit vt ibi lætum aut triſte, hic fugit aut imitatur, & omnino in actione. & quod ſine actione autē verum & falſum, in eodem genere cum bono & malo eſt: ſed in eo quod ſimpliciter differt, & quodam.

SOPH. *Et cum dixerit ibi eſſe rem iucundam aut moleſtam, tum fugit aut perſequitur, & omnino in actione uerſatur. Quinetiam uerum & falſum quæ ſine actione ſunt, in eodem ſunt genere quo bonum & malum: ſed ipſo ſimpliciter differunt, & aliquo.*

Et, cùm iudicamus ꝙ delectabile eſt illic aut hic, tunc contriſtabile erit aut fugitum, aut quæſitum: & ſic vniuerſaliter in actionibus. Falſitas enim & veritas ſunt ſine operatione, & ſunt ambo in eodem genere, & in bono & in malo: ſed differūt, quia dicitur ſimpliciter, & per terminum. E

34 Ideſt Et, cùm iudicaueris per ſenſum quòd delectabile eſt illic aut hoc, tunc contriſtabile apud intellectum erit, aut fugitum, ſi intellectus exiſtimauerit illud eſſe malum, aut quæſitum, ſi exiſtimauerit illud eſſe bonū. & ſic vniuerſaliter accidit intellectui cum ſenſu in omnibus actionibus, ſcilicet aut contradicere ei, dicendo quòd contriſtabile eſt bonum, & quærendo illud, quod fugit ſenſus: aut conuenire in eo ī dicēdo delectabile eſſe bonum. Deinde dicit.* Falſitas enim, & veritas ſunt ſine operatione. & ſunt in eodem genere. ita cecidit ablatio in ſcriptura. & poteſt eſſe. falſitas enim & veritas ſunt, &c. ideſt falſitas enim & veritas exiſtentes in intellectu ſpeculatiuo, ſunt aliæ à falſitate, & veritate exiſtentibus in intellectu operatiuo. Deinde dicit & ſunt ambo in eodem genere, & in bono & in malo. poteſt intelligi quòd hæc duo ſunt in eodem genere, quia vtrunq; eſt cognitio: & quia veritas eſt in genere boni, & falſitas in genere mali. Et poteſt intelligi hoc, quod dixit in bono & malo, vt ſit expoſitio eius, quod dixit, & ſunt in eodem genere. & quaſi dicit, & ſunt in eodem genere, ideſt in bono & malo. Et, cùm declarauit quòd ambo collocantur ſub bono, & malo, declarauit illud, per quod diuiduntur, & dicit. ſed differunt, &c. ideſt, ſed tamen diuiduntur, quia veritas eſt in intellectu ſpeculatiuo bonum abſolute: & falſitas eſt in eo malum ſimpliciter. in operatiuo autem veritas eſt bonum in reſpectu, & ſecundum conditionem. & hoc intendebat, cùm dixit & per terminum. falſitas vero eſt malum in reſpectu illius finis, qui eſt inueniēdus. Et poteſt intelligi per hoc, quod dixit & per terminum, ideſt, per finem. ſ. & diuiduntur, quia hoc eſt bonum ſimpliciter, & hoc bonum in reſpectu finis poſiti. & intentio propinqua eſt in iſtis duabus. F

* Falſitas & veritas ſunt ſine opōne. idē. 1 Me. t.c. 3.

Falſitas, & veritas exñtes ī intellc̄u ſpeculatiuo aliæ ſūt ab his, quę ſunt in intellc̄u pratico.

Bonū & malū; & verū & falſum ſunt in eodem gn̄e. Vide oppoſi. 6. Me. t.c. vltimi. vbi ꝙ bonū & malū ſunt in rebus. Vide con. Zim.

Abſtra-

A Abstractione autem dicta, intelligit, sicut simum secundum q̃ simum, non separatum: inquantum autem curuum si aliquod intellexit, actu sine carne vtiq; intellexit. in qua curuum: sic & mathematica non separata tanquã separata sint, intellexit cum intelligat illa.

PH. *Quæ uero in abstractione uocantur intelligit perinde quasi simum: quatenus quidem simum, non separate: quatenus uero curuum, si quid actu intelligeret, sine carne intelligeret in qua curuum est: sic mathematica quamuis non separata, ueluti separata intelligit, cum illa intelligit.*

Et sciuntur etiam res, quæ dicuntur negatiue. Vt simus, in eo quod est simus, non diuiditur: in eo autem quod est concauum, si intellectus intellexerit, tunc intelliget intentionem concauitatis B denudatam à carne. sed intentiones mathematicæ non sunt singularia hoc modo: & sicut res abstracta intelligit, intelligit istas res.

35 Intendit per res, quæ dicuntur negatiue, res mathematicas. & intendit per negationem abstractionem à materia. & intendit quòd, quando intellectus intelligit res secundum abstractionem à materia, non facit hoc, quia sunt in se, non in materia, sicut quidam existimauerũt. sed hoc, quod facit, scilicet quòd intelligit ea non in materia, licet sint in materia, est ac si intelligeret simum, in eo quòd est simum, diuisum à materia. sed simus in eo quòd est simus. impossibile est vt diuidatur à materia. genus autem eius, quod est concauitas possibile est vt diuidatur à materia. Et innuit per hoc quòd ista possibilitas in abstractione istorum ab intellectu est cõsequens naturas, & quiditates earum: non quia accidit eis, quia sunt non in materia. Deinde dicit. sed intentiones mathematicæ, &c. idest & modus essendi intentionum mathematicarum extra animam, non est sicut C modus, secundum quem sunt in anima. Et iste sermo potest legi sic. & intellectus etiam potest scire res mathematicas per aliquem modum definitionis. Intelligere enim diuersatur secundum diuersitatem naturæ intellecti. verbi gratia quòd simus, in eo quòd est simus, non diuiditur quando intelligitur: in eo autem quòd est concauitas, tunc, si intellectus intellexerit eum singularem per se, non intelliget intentionem concauitatis, nisi denudatam à carne. Et exemplum, quod induxit, supplet illud, quod diminuitur à sermone.

Pythagoras. 1. Met. 19. vel Plato. 1. Met. 35.

Intelliger diuersat̃ s̃m diuersitaté naturæ intellecti.

Omnino

ANTIQVA TRANSL. MANTINI TRANSL. D

Omnino autẽ intellectus est qui fm actum res est intelligẽs. vtrum autem cõtingat aliquid separatorum intelligere ipsum existentem nõ separatum à magnitudine, aut non: considerandum posterius.

Trigesimumsextum etiam commentum, quod transtulit Iacob Mantinus unà cum antiqua eiusdem commenti translatione hic apponere uisum fuit opportunũ.

SOPH. *Omnino intellectus qui actu intelligit, est res ipsæ. an uero fieri possit ut ipse à magnitudine non separatus, separatorum aliquod intelligat nec ne, post cõsiderãdũ est.*

Illud.n. quod est in actu vl'r, est intellectus, qui est in actu. Et cogitatio nostra in postremo erit. vtrum possit intelligere aliquas rerum abstractarum, cum hoc ꝙ ipse * est abstractus à magnitudine, aut non.

*a.l. nõ est abstract⁹.

Intellectus autem est omnino qui actu res ĩtelligit. Vtrum autem contingat ipsum intelligere aliquid separatorum, ipso * exi stente separato à magnitudine, vel ne, post hoc consydrabitur. E

*a.l. exi[st]

36 Expositio D. & quemadmodum res, quam intellectus abstrahit, fit intellectus, quãdo abstrahit, & intelligit ipsam cùm necesse est vniuersaliter in intellectu vt illud, quod est intellectũ in actu, sit intellectus in actu, oportet nos perscrutari, & cogitare in postremo, vtrum iste intellectus, qui ẽ in nobis, possit intelligere aliquid, quod est in se intellectus, & abstractus à materia: sicut intelligit illud, quod facit ipsum intellectũ in actu, postquam erat intellectum in potẽtia, Et d. cum hoc, quòd ipse est abstractus à magnitudine. ita cecidit ĩ hac scriptura. &, si est vera, sic debet intelligi. idest debemus ĩ postremo cogitare, vtrum sit possibile, quòd intellectus, qui est ĩ nobis, intelligat res abstractas à materia, fm ꝙ sunt abstractæ à magnitudine, non fm compa-

Inquit. & quemadmodũ id, quod intellectus abstrahit, efficitur intellectus, cũ diuidit ipsum, atq; intelligit ipsum, cũ vl'r sit necessariũ hoc de ipso intellectu, s. vt id, quod est intelligibile actu, efficiatur intellect⁹ actu, idcirco cogimur inquirere, & consyderare in posterum, vtrum is intellectus, qui inest nobis, possit intelligere aliquid, quod sit de se intellectus quidam, & separatus à materia. quemadmodũ ĩtelligit id, quod ipse efficit actu intelligibile, quod q dem erat antea potentia intelligibile. Et cũ d. ipso existente separato à magnitudine iuxta vnã translationem textus, quã habuimus, quæ si vera sit, sic debẽt intelligi verba ei⁹. Postremum vero perquirendũ erit vtrum intellectus, qui inest nobis, possit intelligere res abstractas à magnitu- F

A ANTIQVA TRANSL.

comparationem ad alterum. Et ce cidit in alia ſcriptura loco iſtius ſermonis ſic. Et in poſtremo perſcrutabimur vtrum intellectus eſſendo in corpore, non ſeparatus ab eo, poſſit comprehendere aliquod eorũ, quæ ſeparantur à corporibus, aut non. & iſta quæſtio eſt alia à prædicta. Iſta enim quæſtio eſt concedentis quòd intellectus, qui eſt in potentia, intelligit formas abſtractas à materia ſimpliciter, non ſecundum ꝙ eſt copulatus nobiſcum. & ſecundum hãc intentionem erit perſcrutatio vtrũ

B poteſt intelligere formas, ſecũdum quòd eſt copulatus nobiſcum: non vtrũ poſſit intelligere formas ſimpliciter. & illa intẽtio eſt dicta à Themiſtio in ſuo libro de Anima. & prima quęſtio, quam intendebat in poſtremo, eſt dimiſſa.

3. de Aĩa cõ. 51.

Digreſſio, & eſt prima pars tiquã pro C œmium, vtrum ſit poſſe intelligere ĩtellectũ mãlẽ res abſtractas.

Oportet igitur prius perſcrutari vtrum ſit poſſibile ꝙ intellectus materialis intelligat res abſtractas, aut non. Et, ſi intelligit eas, vtrum eſt poſſibile vt intelligat eas, ſecundum quòd eſt copulatus nobiſcum, aut non. Et ideo poſſibile eſt quòd in exemplari, à quo tranſtulimus hũc ſermonem, ceciderit hæc particula, non, ita quòd ſic debeat legi, Et cogitatio noſtra erit in poſtremo utrum poſſit intelligere aliquam rerum abſtractarum cum hoc, quòd eſt non abſtractus à magnitudine, ideſt ſecundum quòd eſt tangens magnitudinem, & copulatus nobiſcum, ita ꝙ nos intelligamus illum intel-

MANTINI TRANSL.

gnitudine, ſeu à materia, quatenus ſunt abſtractæ à magnitudine, non quatenus habent rõnem ad aliud. Sed in alia translatione, quam habuimus, litera ita habet. Poſtremũ uero perquiremus vtrum is intellectus, dum in corpore exiſtit, & non ſeparatur ab eo, poſſit attingere aliquam ex rebus ſeparatis à corporibus, vel non poſſit. Et iuxta hanc literã differt hoc dubiũ ab illo ꝑori. nam hoc dubiũ contingit apud eũ, qui concedit intellectum potentialẽ (ſeu potentia exiſtentẽ) intelligere formas abſtractas à materia ſimpl̃r, & abſolute, & non ea rõne, qua eſt copulatus nobis. Et iuxta hanc ſentẽtiam ſic fiet vtiq; q̃ſitum, videlicet vtrũ intell̃s nobiſcũ exiſtens, poſſit intelligere formas, quatenus eſt cõiunctus nobis: & tunc nõ quæretur vtrum poſſit intelligere ſimpl̃r formas. & hmõi ſententia vr̃ eſſe Themiſtii in lib. ſuo de Aĩa tradita. & tũc illud dubiũ, qđ promiſerat ſcrutari poſterius, eſſet vtiq; ꝑtermiſſũ.

At primo inueſtigandũ vr̃, vtrũ intellectus materialis poſſit intelligere res abſtractas à materia, vel nõ poſſit. Et, ſi eas intelligat, vtrum poſſit eas intelligere, quatenus eſt copulatus nobis, vel non. Et ideo forte tota hæc pars ſcripturæ deerat in illo exẽplari translationis, quã habuim⁹ ex qua tranſtulimus hanc orõnem, & debebat ſic legi. Et nr̃a conſyderatio in poſtremo, atq; ſcrutatio erit, vtrũ poſſit intelligere aliquod abſtractorũ, cũ tñ ipſe ſit nõ ſeparatus à magnitudine, hoc eſt, cũ ipſe contangat magnitudinẽ, & ſit nobis cõiunctus, ita vt nos ſimus intelligẽtes illud intelligibile (ſeu illum intell̃m quem

ANTIQVA TRANSL.

intellectum, quem ipse intelligit. & ista perscrutatio. quam intēdit, valde est difficilis, & ambigua. & oportet nos perscrutari de hoc secundū nostrum posse.

Secunda pars, i qua incipit soluere qōnē sm opiōnē aliorū & primo sm Alex.

Dicamus igitur ꝙ, qui ponit intellm materialem esse gn̄abilem & corruptibilē, nullū modū, vt mihi vr̄, pōt inuenire naturalē, quo possumus continuari cū intellectibus abstractis. Intells.n. debet esse intellm oībus modis, & maxime in rebus liberatis à materia. Si igit' poss' eēt ꝙ substantia gn̄abilis, & corruptibilis intelligeret formas abstractas, & reuerteretur idem cum eis, tunc poss' esset vt natura possibilis fieret necessaria: vt Alfarabius dixit in Nicomachia. & hoc necessarium est secūdū fundamenta sapientum.

*a.l. nisi aliquis dixerit.

*Si igitur aliquis dixerit ꝙ illa intentio, quam itēdit Alex. s. de existētia intellectus adepti, non est informatio facta de nouo i intellectu materiali, quæ ante non erat. sed ipse copulatur nobiscū copulatione, adeo ꝙ sit forma nobis, per quam intelligimus alia entia, sicut apparet ex sermone Alex. licet nō appareat ex eo modus, ex quo ista continuatio sit poss. Qm̄, si posuerimus ꝙ ista cōtinuatio est facta postquā non erat, sicut est necessariū, cōtinget vt in illa hora, in qua ponitur eē, fit transmutatio in recipiēte, aut in recepto, aut in utroq;. &, cùm impossibile ē vt sit in recepto, remanet vt sit in recipiente. &, cùm in recipiente fuerit transmutatio existens, postquā non erat, necessario erit illic receptio facta de nouo, & substantia recipiens facta de nouo, postquā nō erat. Cū igitur posuerimus receptionem factam

Pro hoc vid. 8. ph. c. 7. & 8. cō.

MANTINI TRANSL.

D

quē ipse intelligit. & hoc quæsitum quod ipse proposuit scrutari, est admodū difficile, & dubiū. quare nr̄m erit officium pro virili nostra ipsū examinare, ac indagare.

Dicam⁹ itaq; ꝙ, q asserit intellm materialē esse generabilē & corruptibilē, haud quaquā poterit inueni re aliquē modū naturalem, vt mea fert sententia, quo possimus cōiungi cū intelligētiis abstractis. qm̄ ipse intells debet vndequaq; eē intelligibilis, oībusq; modis, pręsertim in rebus materiæ exptibus. Quare, si substātia gn̄abilis & corruptibilis posset intelligere formas abstractas, & effici qd vnū cū ipsis, tūc oporteret vt ipsa nā poss efficeret' necessaria vt d. Alfarabius in Nicomachia. & hoc qdē seqt' ex fūdamētis sapiētū. E

Quòd si aliqs rn̄dēs dixerit ꝙ id, quod Alex. opinat', intellm adeptū existere, nō intelligit id eē aliquē cōceptū nouiter factū i intellu māli, q antea nō reperiret', sed ꝙ cōiūgitur nobis ita vt sit forma in nobis,* qua adipiscamur reliqua entia, vt ex verbis Alex. colligi pōt, licet ex eis non appareat mod⁹, quo hm̄oi cōiūctio & copulatio sit poss. Dicam⁹ ergo ꝙ, si cōcedamus hm̄oi cōiunctionē eē factā, postquā nō erat, vt necessario res se habet, tūc sequeret' vt i eo instāti, in quo ponit' ipsum eē, & reperiri, oriat' trāsmutatio (seu alteratio) in ipso recipiente, aut in re recepta, aut in vtroq;. sed, cū hm̄oi alteratio nō possit oriri in re recepta, relinquit' igr ut sit in ipso recipiente. sed, si reperiret' trāsmutatio aliqua i ipso recipiēte, q̄ prius nō erat, tunc oportebit reperiri ibi receptionem de nouo factā, atq; subām recipiētis de

*a.l. p adept rimus

F

A ANTIQVA TRANSL.

Occurrit tacitæ rñsioni. ctā de nouo, cōtinget prædicta quæstio. Et, si non posuerimus receptionem propriam nobis, non erit differentia inter continuationem eius nobiscum, & continuationem eius cum omnibus entibus, & inter continuationem eius nobiscum in hac hora, & in alia hora: nisi ponamus continuationem eius nobiscum esse secundum modum alium à modo receptionis. quis igitur est iste modus?

B

Ostēdit cōtradictionem in dictis Alex. Et pp latentiam istius modi s̄m Alex. videmus ipsum ambigere in hoc. qñq; igitur dicit φ illud, quod intelligit intellectum abstractū, nō est intellectus materialis, neq; intellectus, qui est in habitu. Et hęc sunt verba eius in libro de Aīa. In cap. de intellectu agente. Intellectus igitur, qui intelligit hoc, est ille, qui non corrumpit: non intelle-
» ctus subiectus, & materialis. intellus
» enim materialis corrūpitur p cor-
» ruptionem aīæ, qui est vna virtus il-
» lius. &, cū iste intellectus fuerit cor-
C ruptus, corrumpetur sua virtus, & sua perfectio. Deīde, postquā declarauit φ necesse est vt intellectus, qui est in nobis, qui intelligit formas abstractas, sit nō generabilis neq; corruptibilis, narrauit φ iste intellect⁹ est intellectus adeptus s̄m opinionē Arist. & dixit Intellectus igitur, qui non corrumpitur, est iste intellect⁹, qui est in nobis abstractus, quē vocat Aristo.* deforis, qui est in nobis ab extrinseco: non virtus, quæ est in anima, naq; habitus, per quem, aut per quam intelligimus alias res, & intelligimus etiam istum intellm.

*al. adeptum

Si

MANTINI TRANSL.

de nouo factā, quæ antea non fuerat. Si concedamus ergo dari receptionē de nouo factā, tunc sequet' illud dubium superius positū. Et, si nō cōcedamus receptionē propriā in nobis, tunc nihil differet, siue coniungatur nobis, siue cōiungat' cum reliquis oībus entibus, & siue copulet' nobis in vno tpe, siue in alio tpe, nisi dixerimus aliū esse modū copulationis, quo copulatur nobis, & modum receptionis. quis ergo erit huiuscemodi modus?

Et, qm̄ hic modus inter alios* modos receptionis latuit Alex. ideo videmus eum circa hoc ambigere: ita vt qñq; inueniamus eum dicentē φ id, quod intelligit ipse intellectus abstractus, non est ipse intellectus materialis, neq; ipse intellectus adept⁹.

Inquit. n. ipse in lib. de Aīa sic. Intellectus aūt, qui hoc intelligit, est in- »
tellectus incorruptibilis, neq; ē ēt in- »
tellectus materialis, quia intells materialis »
corrūpitur ad corruptionē »
aīæ, quia ipse est vna ex eius poten- »
tiis, seu virtutibus. cū igit' is intellus »
fuerit corruptibilis, corrūpetur etiā »
eius actus & perfectio, eiusq; virtus & potentia. Et, postquā declarauit φ necesse est vt ille intells, qui inest nobis, qui quidem intelligit formas abstractas, sit ingenit⁹ & incorruptibilis, notificauit φ hmōi intells iuxta sniam Arist. est ipse intellectus adeptus, & inquit. Ergo intells incorruptibilis est is intellectus, qui ī nobis existit abstract⁹, ac separat⁹, quē vocat Arist. adeptū, qui deforis venit, & non est potentia, seu vis in aīa existens. neq; est ēt habitus, quo intelligimus reliquas res, & intelligimus quoq; hunc intellectum.

Si

ANTIQVA TRANSL.

Si igitur intendebat per intell'm adeptum, per quē intelligimus intelligentias abstractas intelligētiā agētem, tunc sermo in modo continuationis istius intellectui nobiscū adhuc remanet. Et, si intendebat intellectum abstractū alium ab agente, vt apparet ex opinione Alfarabii in sua ep'la de Intell'u, & ſm etiā ꝙ possumus intelligere ex manifesto isti⁹ sermonis, tunc qō etiam in modo continuationis istius intellectus nobiscum eadem est cum qōne in modo continuationis intellectus agētis apud opinantem ꝙ agens est idem cum adepto. & hoc est manifestius de sermone Alex. Hæc igitur dixit de modo continuationis intell's, q̄ ē in actu nobiscū, in suo lib. de Aīa.

Quod autem dixit in quodā tractatu, quem fecit de Intellectu ſm opinionem Aristo. vr̄ contradicere ei, quod dixit in lib. de Aīa. Et hæc » sunt verba eius. Et intellectus, qui ē » in potentia, cùm fuerit completus, » aut augmentatus, tunc intelligent » agentem. qm̄, quemadmodum po- » tentia ambulandi, quam homo ha- » bet in natiuitate, venit ad actū post tempus, quando perficitur illud, per quod fit ambulatio, ita intellectus, cùm fuerit perfectus, intelliget ea, quæ sunt per suam naturam intellecta, & faciet sensata esse intellecta, » quia est agēs. Et manifestum istius » sermonis contradicit sermoni eius in libro de Anima, & est ꝙ intellectus, qui est in potentia, intelligit illum, qui est in actu.

Sed

MANTINI TRANSL.

Si igr̄ intelligebat p intell'm adeptū, quo intelligim⁹ intelligētias abstractas, seu separatas, ipsum ītell'm agētē, tūc ei⁹ sn̄ia de copulatione h⁹ intell's in nobis remaneret adhuc indeterminata. Sed, si intelligebat p id aliā intelligētiā separatā diuersā ab ipso intell'u agente, vt hr̄i pōt ex sn̄ia Alfarabii ī suo tractatu, quē de Intell'u edidit, & vt nos ēt possum⁹ cōiicere ex apparētia verborū eius, tūc idē eēt dubiū adhuc de mō copulationis h⁹ intell's nobiscū cū dubio, quod accidit de mō copulationis ipsi⁹ intell's agētis apud illos, qui putāt intell'm agentē eē ipsummet intell'm adeptū. & hoc q̄dē vr̄ eē id, quod est magis apparens ex verbis Alexan. de modo coniunctionis intellectus in nobis actu existentis in suo lib. de Anima. E

At id, quod d. in quodā alio suo tractatu, cui titul⁹ ē de Intell'u, iuxta sn̄iam Arist. vr̄ cōtradicere suis verbis, q̄ in lib. suo de Aīa dixerat. Inq̄t n. ipse in eo tractatu hæcmet verba. Intells aūt ī potetia, cū pficit̄, & au- » get̄, tūc intelligit intell'm agentē. nā » quēadmodū potētia ad ambulādū, » quā hō hēt tpe suç natiuitatis, dedu » cit̄ ad actū post hoc p aliquod tpis ī F teruallū, nempe cū pfecta fuerit illa » res, p q̄ fit ambulatio, ita quoq̄ ītel- » lect⁹, cū fuerit pfect⁹, intelligit illas » res, quæ sunt ex natura sua intelligibiles, & ex ipsis rebus sensibilibus efficit res intelligibiles, quia ipse est ef » ficiens, agensq;. Iam ergo satis con- » stat hæc verba contradicere illis, quæ in libro de Anima attulerat, vbi dicebat intellectum potentia existentem intelligere illum intellectū quia actu existit.

Sed,

A ANTIQVA TRANSL.

Remouet Alex. a cōtradictiōe colligēdo oia dicta sua.

Sed, cùm aliquis intuebitur omnes sermones istius viri, & cōgregabit eos, videbit opinari ipsum ꝙ qñ intellectus, qui est in potentia, fuerit perfectus, tunc intelligentia agēs copulabitur nobiscum, per quā intelligemus alias res abstractas, & per quam faciemus res sensibiles esse intellectas in actu, fm ꝙ ipse efficitur forma in nobis. Et quasi intendit ꝑ hunc sermonem ꝙ intellectus, qui est in potentia, quando fuerit perfectus, & completus, tunc copulabitur B cum eo iste intellectus, & fiet forma in eo, & tunc intelligemus ꝑ ipsum alias res: non ita ꝙ intellectus materialis intelligat ipsum, & propter illud intelligere fiat continuatio cū hoc intellc̄tu: sed continuatio istius intellectus nobiscum est causa eius, quod intelligit ipsum, & intelligimus per ipsum alias res abstractas.

Cōfirmat illā ꝑ verba Alex.

Et potes scire ꝙ ista est opinio istius hominis per hoc, quod d. in illo tractatu. Illud igitur intellectum per suam naturam, quod est intelle-C ctus in actu, cùm fuerit cā intellect⁹ " materialis in abstrahendo, & in for " mando vnamquamq; formarū ma " terialium ascendendo apud illam " formam, tunc dicetur ꝙ est adeptus " agens, & nō pars animæ, neq; virtus " aīę, sed fit in nobis ab extrinseco, qñ nos intellexerimus per ipsum.

Expō verboꝝ Alex.

Manifestum est igitur ꝙ intelligit per hunc sermonem, ꝙ quando intellectus, qui est in actu, fuerit causa fm formam intellectus materialis in actione eius propria, & hoc erit per ascensionem intellectus materialis apud illam formam, tunc dicetur intellectus adeptus: quoniam in illa di spositione

MANTINI TRANS.

Sed, si exacte, quis enucleabit omnia verba huius viri, eaq; in vnū congregabit, iudicabit vtiq; ipsum existimare ꝙ, cum intellectus potētia existens fuerit perfectus, tunc copulabitur nobis ipse intellectus agens, & ꝑ ipsum intelligemus reliquas res abstractas & ꝑ ipsum efficiemus vt res sensibiles efficiant̄ ītelligibiles actu, ea rōne, qua ipse ē effēctus forma in nobis. Per hæc igitur verba vr̄ velle ꝙ, cū intell̄s potentia existēs euaserit* ꝑfectus, tunc copulabit̄ cum eo intellectus agens: & efficietur forma in ipso, & tunc intelligem⁹ ꝑ ipsum reliquas res oēs: nō vt propterea intell̄s materialis intelligat ipsum, ita vt ꝑꝑ huiuscemodi intellectionē, qua ipsum intelligat, oriatur hmōi copulatio cum hoc intellectu: immo copulatio huius ītell̄s in nobis est causa, vt ipse intelligat eū, & per ipsum reliquas res abstractas omnes. Quod autem hęc sit snīa huius viri, facile poteris iudicare ex verbis in eo tractatu ab ipso adductis, quæ talia sunt. Illud itaq; " intelligibile ex natura sui, qui qui- " dem est intell̄s* in actu, cū fuerit cā " ipsius intellectus materialis, denudā " do omnes formas materiales, atque " eas concipiendo, donec peruenerit " ad illam formam, tūc dicetur ꝙ est " intellectus adeptus actu: & non est " pars animæ, neq; aliqua virtus ani- " mæ, sed oritur in nobis ab extra, & " deforis venit, qñ nos intelligimus ꝑ ipsum. Ex his itaque verbis constat Alexandrum velle ꝙ, cùm intellectus, qui actu existit, fuerit cā formalis ipsius intellectus materialis, ꝑ suam propriam actionē. & hoc quidem fiet, cū intellectus mālis ascen-

*a.l.ī actu

*a.l.agens

ANTIQVA TRANSL.

ſpoſitione erimus intelligentes per ipſum. quoniam eſt forma nobis: quoniam tunc erit vltima forma nobis.

Súma & epilog⁹ opinionis Alex.

Suſtentatio igitur iſtius opinionis eſt ꝙ intellectus agens eſt primo cauſa agens intellectum materialẽ, & intellectum, qui eſt in habitu: & ideo non copulatur nobiſcum primo: & intelligemus ꝑ ipſum res abſtractas. Cùm igitur intellectus materialis fuerit perfectus, tunc agens fiet forma materialis, & copulabit̃ nobiſcũ, & intelligemus per ipſum alias res abſtractas: non ita ꝙ intellectus, qui eſt in habitu, intelligat hunc intellectum: cùm intellectus, qui eſt in habitu, eſt generabilis & corruptibilis, iſte autem non eſt generabilis neq; corruptibilis.

Q̃ õ illi opinioni cõtingens.

Sed huic accidit quæſtio prædicta. & eſt ꝙ hoc, quod modo eſt forma intellectui, qui eſt ĩ habitu, poſt quã non erat, prouenit ab aliqua diſpoſitione facta de nouo in intellectu, qui eſt in habitu, quæ eſt cauſa, quare ille intellectus eſt forma intellectui, qui eſt in habitu, poſtquã non erat. Et, ſi iſta diſpoſitio nõ eſt receptio in intellectu, qui eſt in habitu ad intellectum agentem, quid ergo eſt iſta diſpoſitio? quoniam, ſi fuerit receptio, continget vt generatum recipiat æternum, & aſſimilet̃ ei. & ſic generatum fiet æternum: quod eſt impoſſibile.

Et

MANTINI TRANSL.

derit ad illã formã, tunc vocabitur intellectus adeptus. quoniam in huiuſcemodi diſpoſitione erimus, tũc intelligentes per ipſum, cùm ſit forma in nobis: tunc enim eſt vltima forma in nobis. Huius autem opinionis fundamentum ſumitur ex hoc, ꝙ intellectus agens eſt prima cauſa efficiens ipſius intellectus materialis, atq; ipſius intellectus adepti, ſeu in habitu: & ideo non copulatur nobis ab initio: ĩtelligimusq; per ipſum res abſtractas. Cùm igit̃ intellectus materialis perfectus euaſerit, tunc ipſe intellectus agens efficietur forma materialis, & coniunget̃ nobis, & intelligemus ꝑ ipſum reliquas res abſtractas, non ea rõne vt ipſe intellectus, qui habitu exiſtit ſeu q adeptus eſt, intelligat hunc intellectum. ſ. agentẽ: cũ intellect⁹ habitu exiſtens ſit generabilis & corruptibilis, is autem intellectus ingenitus quidem ẽ, atq; incorruptibilis.

Verũtamen idẽ dubiũ prædictũ, inſurget contra hoc dictum, qm̃ id, quod eſt nunc forma ipſius intellectus habitu exiſtentis, poſtquã non fuerat eius forma, ꝓueniet ꝑfecto ab aliqua diſpõne de nouo, facta in ipſo intellectu adepto, habituq; exiſtẽte, quæ quidẽ eſt cã, ob quã ille intellectus ſit forma ipſi intellectui habitu exiſtenti, poſtea quã non fuerat. Et, ſi hmõi diſpõ non eſt receptio ipſius intellectus habitu exiſtentis, in quo. ſ. recipiatur intellectus agens, quid igitur erit hmõi diſpoſitio? nam, ſi eſt receptio, tunc ſequeretur ꝙ id, quod eſt genitum, reciperet æternitatem, ſimilareturq; ipſi æterno. & ſic genitum efficeretur æternum: quod eſt impoſſibile.

Et

Vltima de omnis argumento Alfara.

ANTIQVA TRANSL.

Et ideo videmus Alfar. in postremo, cùm credidit opinionem Alex. esse veram in generatione intellectus materialis, quod fuit necesse apud ipsum secundum hanc opinionem opinari quod intelligentia agens non est nisi causa agens nõ tm. & hoc manifeste dixit in Nicomachia. Et est contra suam opinionem in epistola de Intellectu. illic enim dixit esse possibile, vt intellect⁹ materialis intelligat res abstractas: & est opinio Auẽpace. Istæ igitur sunt quæstiones ponentibus intellectum materialem esse generabilem: & quod finis est continuari cum abstractis.

Contradictio in dictis Alfar.

B

Secta pdigressionis, in qua ponit dubitationes cõtingentes ponentibus intellm æternum.

Et videmus etiam quod sequuntur ponentibus ipsam esse virtutem abstractã qõnes nõ minores istis, Qm si natura istius intellectus materialis est quod intelligat res abstractas, necesse est vt semp in futuro, & in præterito sit intelligens eas. Existimatur igitur quod sequitur hanc positionem, quod statim, cùm intellectus materialis continuatur nobiscum, statim continuabitur nobis intellectus agens: quod est impossibile, & cõtrarium ei, quod homines ponunt.

C

Ponit sõnẽ quã ipbat.

Sed ista qõ põt dissolui per illud, quod ante posuimus, s. quod intellẽs materialis nõ copulatur nobiscũ per se, & primo: sed nõ copulatur nobiscũ nisi per suã copulationẽ cũ formis imaginalibus. Et, cùm ita sit possibile est dicere quod modus, secundum quẽ copulatur nobiscum intellẽs materialis, est ali⁹ à modo, secundum quẽ copulatur ipse cũ intellectu agẽte. Et, si est alius mod⁹, tunc nulla est cõtinuatio oĩno. Et, si idẽ sed primo ẽ i aliqua dispõne, & post in alia, quid igitur est illa dis posi

MANTINI TRANSL.

Et ob hoc Alfara. tandem, cũ existimaret sñiam Alexandri esse verã de generatione intellẽs materialis, iõ conatus fuit opinari iuxta eã sñiam quod intellẽs agens nihil aliud est quàm cã efficiens in nobis tantum. & hoc idem dixit manifeste in Nicomachia. Et hoc quidem est cõtrarium suæ sñiæ, quam profitetur in illo tractatu de Intellectu. nam ibidem affirmat intellẽm materialem posse intelligere res separatas. & hæc est sententia Auen pace. Hæc itaq; dubia insurgunt contra ponentes intellẽm materialem generabilem & corruptibilem, eiusq; finem esse, vt copuletur cum rebus separatis seu intelligentiis abstractis. Contra eos vero, qui affirmant huiuscemodi virtutem eẽ abstractã, insurgũt quoq; dubia, & argumenta non inferiora his dictis. Nam, si de natura huius intellectus materialis esset, vt intelligeret res abstractas, tunc ex hac positione videtur sequi, quod ipse semp intelligat eas tam in præterito, quã in futuro. qm statim quod intellẽs materialis coniungeretur nobis, coniungeretur quoque nobis statim intellẽs agens: quod est impoẽ, & contra id, quod oẽs hoẽs asserunt. At hoc dubiũ potest solui per ea, quæ paulo ante diximus, nẽpe quod intellẽs materialis non copulatur nobis primo, & per se, immo nõ copulatur nobis, nisi propterea quod copulatur formis imaginariis. Si ergo res ita se hẽat, possumus vtiq; dicere quod ea rõ, qua intellectus materialis cõiũgitur nobis, ẽ quidem diuersa ab ea, qua coniungitur cũ intellectu agẽte. Et, si est alia rõ, & modus, tũc nulla daretur copulatio omnino. Sed, si fuerit idem

ANTIQVA TRANSL.

positio? Si autem posuerimus quod intellectus materialis abstractus non habet naturam intelligendi res abstractas, tunc ambiguitas erit maior. Istæ igitur sunt omnes quæstiones contingentes ponentibus quod perfectio humana est intelligere res abstractas.

Et oportet nos etiam narrare sermones, ex quibus existimatur nos consequi quod habemus naturã intelligendi in vltimo res abstractas. isti. n. sermones sunt valde oppositi illis: & forte per hoc poterimus videre veritatẽ. Causa autem istius ambiguitatis, & laboris est, quia nullum sermonem ab Arist. inuenimus in hac intentione; sed tamen Arist. promisit declarare hoc.

Decimo Eth. ca. 8. 9. 10.

Dicamus igitur quod Auenpace multũ perscrutabatur in hac quæstione, & laborauit declarando hanc continuationẽ esse possibilem in sua epistola, quã vocauit Continuationis intellectus cum homine, & in lib. de Anima, & in alijs multis libris videbatur quod ista quæstio non recessit ab eius cogitatione, neq; per tempus nutus vnius oculi. Et nos iam exposuimus illam epistolam secundum nostrum posse. hoc. n. quæsitum valde est difficile. Et, cùm talis fuerit dispositio Auẽpace in hac quæstione, quanto magis alterius hominis. Et verbũ Auẽpace in hoc est firmius verbis aliorum: sed tamen occurrunt ei quæstiones quas narrauimus. & oportet nos narrare hic vias istius hominis: sed primo quid expositores dixerũt in hoc.

Dicamus

MANTINI TRANSL.

D

modus, & ratio, sed primo sit sub vna dispositione, & postea sub alia, quid igitur erit illa dispositio? Et, si ponamus intellectum materialem abstractum, non habere naturã, vt intelligat res separatas, tunc maior orietur dubietas. Hęc igitur sunt omnia dubia, quæ insurgunt cõtra eos, qui asserunt humanã perfectionẽ consistere in hoc, scilicet vt intelligat in vltimo res abstractas.

Sed cogimur quoque afferre eas rationes, ex quibus videtur sequi quod natura huius intellectus est intelligere in vltimo, res abstractas. sed hæc verba videntur esse valde contraria illis: sed fortasse per hoc poterimus assequi veritatem. Huius autem ambiguitatis, & laboris causa est, quia nõ inuenimus Aristotelem fecisse verbum de hoc quæsito: licet ipse promiserit exponere hoc. E

Auen pace tamen multum elaborauit in hoc dubio, & discussit ipsum, in eo tractatu suo, quem vocauit tractatum de Copulatione intellectus cum homine, & in lib. de Anima, & in multis alijs libris eius. videtur. n. hoc quæsitum nunquã decessisse ab eius mente ictu oculi. Nos autem iam exposuimus illum tractatũ suũ pro virili nostra. est enim hoc quæsitum perdifficile. Et, si Auenpace fuit ita perplexus in hoc quæsito, lõge magis erunt perplexi reliqui homines. Sententia vero Auen pace est cæteris alijs firmior circa hoc, & si contra ipsum etiam occurrant, atq; insurgant dubia illa, iam superius narrata. conabimur igitur narrare hic methodos ac vias, quibus vsus est hic vir: sed primo quid expositores dixerint circa hoc. F

Sententia

A ANTIQVA TRANSL.

Opinio Thē. 3. de āīa ca. 51.

Dicamus igitur ꝙ Themistius sustentatur in hoc per locum à minori. Dicit enim ꝙ, cùm intellectus materialis habeat potentiam ad abstrahendũ formas à materiis, & intelligẽdi eas, quãto magis hẽt ĩ actu intelligẽdi ea, quæ sunt primo denudata à materia. Et iste sermo aut fiet ita, ꝙ intellectus materialis ẽ corruptibilis, aut nõ corruptibilis. s. separabilis, aut non separabilis. Secundum autem opinionem dicentium ꝙ intellectus materialis est virtus ĩ corpore & generatus, iste sermo erit

Impugnatio.

B sufficiens quoquomodo, nõ probabilis. Non enim sequitur vt illud, quod est visibile in se, sit magis visibile apud nos. v. g. color, & lumen Solis. Color enim minus habet de intentione visibilitatis quàm Sol, cùm color non sit visibilis nisi per Solem: sed non possumus ita aspicere Solem sicut colorem. & hoc accidit visui ꝓpter mixtionẽ materiæ.

Et hoc patet ꝙ suffiẽtia ẽ ĩ probabilitatẽ.

C

Si vero posuerimus ꝙ intellect⁹ materialis non est admixtus materiæ, tunc ille sermo erit verus. s. ꝙ illud, quod est magis visibile, magis comprehenditur. †quoniam quod comprehendit minus perfectũ ex eis comprehendentibus, quæ sunt non admixta materiæ, necesse est vt comprehendat perfectius: & non e contrario. Sed, si hoc est necessariũ de natura eius & substantia, continget quæstio prædicta, quæ est, quomodo non continuatur nobiscum in

Si ponamus intel lm eẽ ẽter nũ, tũc verũ ẽ ꝙ illud, quod ẽ magis visibile magis cõprehenditur. Sed uide opp. h⁹. 2. Me. c. 1. Vide cõt. Zim. †Ex eis cõ

MANTINI TRANSL.

Sententia Themistij de Intellectu.

Dicamus itaq; ꝙ sententia Themistii de hoc, est fundata super locũ à fortiori, seu à maiori, & conueniẽtiori. Inquit. n. ipse. si intellectus materialis habet vim abstrahendi formas à materiis & intelligendi eas, lõge magis debet habere naturam vt intelligat res de se primo abstractas à materia. Hoc itaq; dictũ idẽ significabit, quod significat dicere intellectũ materialẽ esse corruptibilem vel incorruptibilẽ, hoc est abstractũ vel non abstractum. Sed iuxta sentẽtiam illorum, qui asserunt intellm̃ materialem esse virtutẽ in materia existentẽ, atq; genitũ, tunc hoc dictũ esset aliquo pacto apparens, seu sufficiens, & famosum, sed nõ ꝓbabile. Qm̃, si aliquid vr̃ esse euidens & constare ſm se, non propterea sequit̃, ut idem debeat esse euidentius & magis constare apud nos: vt exẽpli gratia color & lumen Solis. Nã color videtur esse minus visibilis, q̃ sit Sol, cùm ipse color nõ videat̃, nisi p Solem: tamen non possumus inspicere Solem, quemadmodũ inspicimus colorem. hoc aũt accidit ipsi visui. propterea quia est mixtus materię. Sed, si concedamus intellm̃ materialem non esse mixtũ cũ materia, tũc illa sententia esset omnino vera: nempe quæ dicit, ꝙ quicquid ẽ magis* intelligibile, magis cognoscat̃. qm̃ inter oĩa cognoscẽtia, q̃ nõ sunt admixta materiæ, illud q̃dem, quod cognoscit aliquid minus ꝑfectũ, oportet vt cognoscat quod est magis ꝑfectũ: sed nõ cõuertitur res. Nisi forte hoc sit necessariũ ex nã illius rei, atq; eius essentia, & sub̃a, & tunc sequet̃ iterũ illud dubium paulo

*a. l. uisibile.

ANTIQVA TRANSL.

in principio, vt statim quando intellectus materialis continuatur nobiscum. Si igitur posuerimus ꝙ in postremo continuatur nobiscum, non in primo, debemus reddere cām.

Alex. autem sustentatur in hoc q̃sito super hoc, quod dico. & est ꝙ oẽ ens, quod generatur, quando peruenerit ad finẽ in generatione, & ad vltimam perfectionem, tunc perueniet ad complementum, & ad finẽ in sua actione, si fuerit ex entibus agentibus: aut in sua passione, si fuerit ex entibus passibilibus: aut in vtroq;, si fuerit vtriusq;. v. g. non venit ad finem in actionem eius, quæ est ambulare, nisi quãdo venerit ad finem in generatione. Et, quia intellectus, qui est in habitu, est vnum entium generabilium, necesse est vt quando venerit ad finem in generatione, veniat ad finem in sua actione. &, quia actio eius est creare intellecta, & intelligere ea, necesse est vt cum fuerit in vltima perfectione, vt habeat has duas actiones perfecte. & perfectio in creãdo intellecta est facere omnia intellecta in potentia esse intellecta in actu: & complementum in intelligendo est intelligere omnia abstracta, & non abstracta: necesse igitur est ꝙ, quando intellectus, qui est in habitu, venerit ad cõplementum in sua generatione, vt habeat has duas actiones.

Et

ꝑhẽdentibus; quæ si sunt admixta materiæ, quod cõprehendit minus perfectũ, necesse ẽ vt cõprehẽdat perfectius: sed nõ ecõtrario.

MANTINI TRANSL. D

lo ante positum, quod erat, cur nam non copulatur nobis in initio, statĩ s. cum copulatur nobis intellectus materialis. Et, si dicamus ipsum coniungi nobis in vltimo, & nõ in principio rei, tũc erimus coacti reddere huius rei cām. Alexãdri vero rõ, cui ipse annectitur circa hoc quæsitum, hæc est. nempe, qm̃ quodlibet ens gñabile, cũ peruenerit ad finem ipsius gñationis, & ad vltimũ eius actũ & perfectionẽ, tũc profecto perueniet ad finẽ, ac perfectionẽ sui officii, vel actionis suæ, si sit ex genere entiũ agentium: aut suæ passionis, si fuerit de gñe entiũ patiẽtiũ: aut vtriusq;, si fuerit vtriusq; illorũ duorũ generis. vt exẽpli grã id, cuius actio est ambulare, nõ ꝑueniet profecto ad illius finẽ, nisi cũ ꝑuenerit ad finẽ gñationis. Cũ igitur intellect⁹ adeptus, habituq; exñs sit vnũ ex entibus gñabilibus, & corruptibilibus, ideirco oportet vt, cũ peruenerit ad finẽ gñationis, perueniat quoque ad finẽ sui muneris, & actionis. &, cum munus atq; officiũ, & actio h⁹ intellect⁹ sit gñare, & creare ipsa intelligibilia, ac intelligere ea, iõ oportet vt, cùm ipse fuerit ĩ suo vltimo actu & perfectione, obtineat quidẽ integre & perfecte hæc duo munera, atque duas actiones: illa itaq; ꝑfectio, quæ ad creanda intelligibilia attinet, consistit quidẽ in hoc, vt oĩa, q̃ sunt potentia intelligibilia, efficiantur actu intelligibilia: illa vero ꝑfectio, q̃ ad ipsam intellectionẽ spectat, cõsistit in hoc, ꝙ intelligat oĩa entia, siue abstracta & separata, siue nõ separata: necessum igr̃ ẽ cũ intells adept⁹ ꝑuenerit ad perfectam sui gñationẽ ꝙ obtineat illa duo munera. E F

Contr

A ANTIQVA TRANSL.

Prima rō. dicta Ale. Et in hoc sunt qōnes non paruæ. Non. n. est manifestum per se ꝙ cō plementum actionis eius, quę est intelligere, est intelligere res abstractas: nisi hoc nomen, quod est imaginari, diceretur de eis & rebus materialibus vniuoce: sicut dicitur hoc nomen ambulare de imperfectiori, & perfectiori.

Scda rō. Et etiam qūo attribuitur actio propria intellectui agenti, quæ est facere intellecta intellectui generabili & corruptibili. s. qui est in habi tu: nisi quis ponat ꝙ intellectus, qui B est in habitu, sit intellectus agens cō positus cum intellectu materiali, vt dicit Themistius: aut ponat ꝙ forma postrema nobis, qua abstrahimus intellecta & intelligimus ea, est composita ex intellectu, qui est ī habitu, & intellectu agente: vt Alex. & Auēpace ponunt: sicut nos reputamus etiam esse apparens ex sermone Aristo.

C

Tertia rō. Hic ponit intelligentiā abstractā eē cōplementū gnabil'. Sed uide opposi. in Me. 37. v-bi ponit intelligētiā eē pfectio nē extrinsecam omnium. Vide cōt. Zim. Et, si etiam hoc posuissemus esse ita, non contingeret ex complemēto actionis eius, quæ est creare intel lecta, nisi complementum actionis eius, quæ est in intelligendo ea, nō intelligendo res abstractas: cū intelligere eas impossibile ē vt attribuat generationi, aut fieri ab aliquo ente generato. v. g. ab intellectu, qui ē in habitu, nisi per accidens. & si nō, tunc generabile efficietur æternum sicut diximus.

†Quarta rō. †Et cōtingit etiam sermoni dicenti ꝙ forma, qua extrahimus inintellecta, est intell's, qui ē in habitu cōpositus cū intellectu agente, magna

MANTINI TRANSL.

Contra hoc tamen non pauca insurgunt dubia. Qm̄ non est hoc de se notū, videlicet ꝙ perfectio actionis ipsius intellectionis consistat in intelligendo res abstractas: nisi forte nomen conceptus, seu imaginationis dicat' de ipsis, & de rebus materialibus vniuoce: sicut hoc nomē ambulatio dicitur de imperfecta & de perfecta aliquo modo. Præterea, quo nā pacto illa actio, quæ est propria ipsi intellectui agēti, q̄ quidē est creare intelligibilia, poterit referri ad ipsum intell'm gnabilem & corruptibilem, qui est vtiq; ipse intell's adeptus: nisi quis affirmet ꝙ intellectus adeptus, seu habitu exn̄s sit ipsemet intellectus agens, compositus cum intellectu materiali, vt dicit Themistius, vel affirmet illam vltimam formam in nobis existentem, qua abstrahimus ipsa intelligibilia, atq; intelligimus ea, sit quædā forma, quæ ex intell'u adepto, & intell'u agente constet: quemadmodū affirmant Alex. & Auen pace: & eo modo, quo nos redimus ex verbis Aris. apparere. Et, si nos quoq; idē affirmaremus, nō propterea sequet' ex perfectione actionis huius intellectus, quę est gnare ipsa intelligibilia, nisi perfectio illius actionis, quæ est intelligere ea, nō intelligere res abstractas: cū illorū intellectio sit īpossis ea rōne, qua referuntur ad ipsam gnationem, vel habeāt ortum ab aliqua re gnata, exempli gr̄a ab intell'u adepto, nisi per accidēs. alias n. ipsum genitū efficeret' æternū, vt diximus. Insurgeret quoq; contra eos, q̄ affirmant formā, qua abstrahimus ītelligibilia, eē intell'm adeptū compositum cum intellectu

ANTIQVA TRANSL.

Hic u idet Cō. negat ꝙ æternũ indigeat corruptibili, ad hoc vt ex eis fiat vna actio. Sed uide opp. 2.ph.t. cō. 26.&. 8. phy 15. 1. Cę. 22. 7. Met. 31.& 3. de Aīa 18. de intellẽu agẽte, & phãtasmatib9

gna quæstio. æternum enim nõ indiget in sua actione generabili & corruptibili. quomodo igitur componitur æternum cum corruptibili ita ꝙ ex eis fiat vna actio? sed post loquemur de hoc. Videtur.n. ꝙ ista positio ẽ quasi pricipiũ, & fundamẽtum eius, quod volumus dicere de possibilitate continuationis cum rebus abstractis ſm Arist. ſ. positio, ꝙ forma postrema nobis, qua extrahimus intellecta, & facimus ea per volũtatem nostram, est composita ex intellectu agente & intellectu, qui ẽ ĩ habitu. Hoc igitur vidimus de sermone expositorum Peripateticorũ in hunc finem esse possibile. ſ. intelligere in postremo res abstractas.

Tertia ps digressionis, in qua ponit' opinio Auen pacis & primo prima eius rō.

Auen pace autem multum loquebatur in hoc, & maxime in epistola, quam appellauit Continuationem intellectus cum homine. Et illud, super quod sustentatus est in hac quæstione est hoc. Primo enim posuit quòd intellecta speculatiua sunt facta. Deinde posuit quòd omne factum habet quiditatem. Deinde posuit quòd omne habens quiditatem, intellectus innatus est extrahere illam quiditatem. Ex quibus concluditur quòd intellectus innatus est extrahere formas intellectorum, & quiditates eorum. & in hoc conuenit cum ipso Alfarabio in libro de Intellectu & intellecto. & inde extraxit hoc Auen pace & cum hoc conclusit quòd intellectus

MANTINI TRANSL.

D agente, maximũ dubiũ. quod est. ſ. ꝙ æternũ nõ indiget ꝓ sua actione aliquo gñabili & corruptibili. quo pacto ergo cõponit' æternũ cũ gñabili & corruptibili, ita vt ex eis resultet vna actio? nos tñ loquemur de hoc posthac. Vr̃.n. ꝙ hæc ſnĩa sit veluti principiũ, & fundamentum eorũ, quę volumus determinare circa possitatem cõiunctionis intellſus nostri cũ rebus abstractis iuxta sententiam Arist. videlicet ea sententia quæ affirmat ꝙ vltima forma, quæ in nobis existit, qua denudamus ipsa intelligibilia, eaq; efficimus pro E arbitrio ac voluntate nostra, est vtique forma cõposita ex intellectu agẽte & intellſu adepto habitu, ſ. existẽte. Hoc itaq; ẽ id, quod nos vidim9 ex verbis expositorũ sectãtiũ ipsum Aristo. circa possibilitatẽ hui9 finis, hoc est ꝙ sit possibile intelligere in vltimo res abstractas.

Snĩa Auen pace de Intellectu.

Auen pace autẽ laborauit multũ in hoc negocio, & præsertim in eo tractatu, cui titulus est de Copulatione intellſs cum hoĩe Et eius fundamentum in hoc quæsito tale ẽ. F Primo qdẽ ipse supponit, ipsa intelgibilia speculabilia eẽ gñata, ac de nouo facta. Scđo supponit, oẽ gñatum hr̃e aliquam quiditatẽ. Tertio supponit, ꝙ quicquid habet aliquã quiditatẽ, ipse intellſs est natura prõptus abstrahere illã quiditatem, ac denudare. Ex oĩbus ergo his, ipse cõcludit ipsum intellſm esse natura aptũ abstrahere formas ipsorum intelligibiliũ, eorũq; qditates. & ĩ hoc cõuenit etiam cũ ipso Alfarabio in suo lib. de Intellectu, & intelligibili. & hinc pronunciauit Auen pace, &

A ANTIQVA TRANSL.

ctus innatus est extrahere formas intellectorum, & quiditates eorum.

Et iuit in hoc per duas vias. quarum vna est in epistola. secunda aũt in libro de Anima. & sunt vicinantes se. in libro autem de Anima cõiũxit huic ꝙ intellectis rerum non cõtingit multitudo, nisi per multiplicationem formarum spiritualium, cũ quibus sustinebunt in vnoquoq; indiuiduo: & per hoc fuit intellectũ equi apud me aliud, quàm ĩtellectũ eius apud te. Ex quo consequitur secundum conuersionem oppositi ꝙ B omne intellectum non habens formam spiritualem, à qua sustentatur illud intellectum, est vnũ apud me, & apud te. Deinde coniungit huic ꝙ quiditas intellecti, & forma eius non habet formam spiritualem, neque indiuidualem, cui sustentatur: cùm quiditas intellecti non est quiditas indiuidui singularis, neq; spiritualis, neque corporalis. intellectum enim declaratum est quòd non est indiuiduum. Ex quo consequitur vt intellectus sit innatus intelligere quiditatem intellecti, cuius intellectus est vnus omnibus hominibus: C & quòd est tale est substantia abstracta.

Secta 16. In libro vero de Aĩa posuit primo quòd quiditas intellecti, secundum quòd est intellectum, si non fuerit concessum nobis quòd non habet quiditatem, & quòd non est simplex sed composita, sicut dispositio in omnibus quiditatibus factis, & fuerit dictum quòd quiditas illius in-

MANTINI TRANSL.

& conclusit, intellectum esse aptum abstrahere formas intelligibiliũ, & eorum quiditates. Et circa hoc ũs⁹ est duabus rationibus. quarũ vna in suo tractatu, ad hoc negociũ ꝓprie edito continetur. altera vero in suo lib. de Aĩa habetur. quę quidem rõnes sunt inter se satis cõformes. Verum in lib. de Aĩa adiecit ad hoc, & subiũxit ꝙ in intelligibilibus entiũ, non accidit pluralitas, nisi propter pluralitatẽ formarũ spiritualiũ, qui bus extant, & consistunt in quolibet indiuiduorũ. & iõ intelligibile equi, atq; asini in me, est diuersum ab eodem intelligibili in te. Ex hoc ergo sequitur oppositum contradictorij, videlicet ꝙ oẽ intelligibile, qđ non habeat formã spũalem, super quem sustẽtet illud intelligibile, erit vtiq; idem in me, & in te, Subiũxit insuper, & addidit huic sententiæ hoc, videlicet ꝙ quiditas ipsius intelligibilis, eiusq; forma non habet formam spirituale, neq; indiuiduã, cui innitatur, & fulciatur: cũ quiditas ipsius intelligibilis nõ sit quiditas ipsius indiuidui singularis, tũ spiritualis, tum ẽt corporalis. nã iam satis constat ipsum intelligibile nõ esse indiuiduũ. Sequitur igitur ex hoc ipsum intellectum esse aptum vt intelligat quiditatem ipsius intelligibilis, *quo ipse intellꝰus est vnicus in oĩbus, hoĩb⁹ *a.l. cuius id autem, quod ita se habet, est vtiq; substantia separata. In lib. tamen de Anima dixit primo ꝙ quiditas ipsi⁹ intelligibilis, quaten⁹ est intelligibile, si non concedat nobis aduersarius ipsum nõ habere quiditatem, neq; esse simplex sed compositum, vt res se habet in cunctis quiditatibus gñatis, & iã fuit dictum ꝙ quiditas hu- ius

ANTIQVA TRANSL.

intellecti, secundum quòd est intellectum habet etiam quiditatem, scilicet intellectum istius quiditatis, tunc iste intellectus etiam erit innatus reuerti, & extrahere illam quiditatem.

Et, si nõ fuerit cõcessum nobis ꝙ ista quiditas est simplex, & ꝙ ens ex ea est idē cū intellectu, continget in ea ꝙ cõtingit in primo, & est ꝙ etiā habeat quiditatem factā, Et necesse est tūc, aut vt hoc procedat in infinitū, aut vt intellect⁹ secetur ibi. Sed impossē est hoc ꝓcedere in infinitū: quia faceret quiditates, & intellꝰ infinitos diuersos in spē esse. s. fm ꝙ q̄dā eorū sunt magis liberati à mā q̄ quidā: necesse est igr̄ vt intellꝰ secet'. Et, cū secabitur, tunc, aut ꝑueniet ad quiditatē, quæ non habet quiditatē, aut ad aliquid hñs quiditatē, sed intellectus nõ habet naturā extrahēdi illā: aut ad aliquid nõ habens quiditatē, neq; est quiditas. Sed impossē ē inuenire quiditatē, quā intellect⁹ nõ est innatus extrahere à quiditate: qm̄ iste intellectus tunc non diceretur intellectus, nisi æquiuoce: cū sit positum ꝙ intellectus innatus est abstrahere quiditatem, in eo ꝙ est quiditas: & impossibile est etiam vt intellectus perueniat ad aliquid non habēs quiditatē, & non sit quiditas: quia qd' nõ est quiditas, neq; habet quiditatē, hoc est priuatio simpliciter. Remanet igit' tertia diuisio: & est ꝙ intellectus peruenit ad quiditatem non habentem quiditatem. & quòd est tale est forma abstracta. Et

Qđ nõ est q̄ditas nec quiditatē hñs ē pura priuatio.

MANTINI TRANSL.

D

ius intelligibilis, quatenus est intelligibile, hēt vtiq; quiditatē, i. intelligibile illius quiditatis, tunc is quoq; ĩtellectus erit aptus cõuerti, & abstrahere illā quiditatē. At, si aduersarius nõ cõcedet nobis illā quiditatē esse simplicē, & ꝙ id, qđ de ipsa reperit', sit idē cū ipso intelligibili, tūc idē cõtinget huic qđ cõtingebat priori, nēpe vt hēat ēt q̄ditatē nouiter genitā & factā. Et sequet' tūc ex hoc, vel rē in ĩfinitū processurā, vel ꝙ intellꝰus ibi sistatur. sed procedere rem in infinitum est impossē, propterea quia efficeret quiditates, atq; * intellꝰus infinitos diuersos gñe essendi, eò quia alij, vel alia eorū alijs sint magis expertes materiæ: relinquit' igr̄ vt oporteat intellectū tunc sisti. Et, si sistat', tunc uel perueniet ad quiditatē, quę nõ habet quiditatem, vel ad quiditatē habentē quoq; quiditatē, attamē ipse intellectus nõ habeat naturā denudādi atq; abstrahēdi illā quiditatē: aut ad aliquid nõ habens quiditatē, neq; est & ipsum quiditas aliqua. Sed impossē est reperiri aliquā quiditatē, quam intellectus non sit aptus abstrahere ab habente eā. nā tunc is intellectus non vocaretur intellect⁹, nisi æquiuoce: cū iam sit sancitū ipsum intellectū esse aptū abstrahere quiditatē, quatenus est quiditas: impossē quoq; est vt ipse intellect⁹ perueniat ad aliquid, quod non habeat quiditatē, neq; sit quoque quiditas: quia id, quod nõ est quiditas, neque hēt quiditatē, est quidē mera priuatio. Relinquitur igr̄ tertia pars diuisionis, quæ est videlicet ꝙ intellꝰ perueniat ad quiditatē non habētē quiditatē. id vero, quod ita se hēt, est vtiq; forma separata. Hāc aūt rationem

E

*a.l. intelligibilia infinita varia.

F

A

ANTIQVA TRANSL.

Et confirmauit hoc per illud, quod consuetus est Arist. dicere in talibus demonstrationibus, s. qm̃ qñ necesse est abscindere infinitum, melius est abscindere eum in principio.

Erit igitur conclusio istius demõstrationis eadẽ cum conclusione demonstrationis prædictæ. Qm̃, si nõ addiderit hoc, poterit aliquis dicere multos intellectus esse medios inter intelſum, qui est in habitu, & inter intellectũ agentem: aut vnũ, vt intendit Alfarab. in suo tractatu de Intellectu & intellecto, quẽ vocauit illic adeptum: aut plures vno. Et existimatur ꝙ Alfarabius concedit hoc in suo lib. de Gñatione & Corruptione, ubi d. qũo consumentur isti intellectus medij, s. quorum esse posuimus inter intellectum speculatiuũ, & inter intellectũ agentẽ. Istæ igr̃ sunt viæ magis firmæ, per quas iuit iste homo in hac intentione.

B

Nos autem dicamus, si hoc nomen quiditas dicatur de quiditatibus rerum materialiũ, & de quiditatibus intellectuũ abstractorum modo vniuoco, tunc propositio dicens ꝙ intellect⁹ natus est abstrahere quiditates in eo ꝙ sunt quiditates, erit vera: & similiter dicere quòd intellecta esse composita, & indiuidua esse composita fuerit vniuocum. si autem æquiuocum, tunc demonstratio non erit vera. Quomodo autẽ, est valde difficile. manifestum est.n. per se ꝙ hoc nomen quiditas nõ dicitur de eis pure vniuoce, neq; pure æquiuoce. Vtrum autẽ dicatur multipliciter quòd est medium, indiget consyderatione.

C

Sed

MANTINI TRANSL.

nẽ confirmauit per id, quod Arist. ẽ assuetus dicere ĩ huiusscemodi demr̃ationibus, nẽpe ꝙ, cùm cogimur sisti, ne in infinitũ procedamus, melius est sisti in principio rei. Sic igr̃ cõclusio huius demr̃ationis erit vtiq; eadẽ cũ cõclusione præcedẽtis demr̃onis. Nã, si non addat̃ hoc ei, tũc poterit quis dicere multos intercedere intellectus inter intellectum adeptũ, & intellectũ agentẽ: vel tm̃ vnũ, vt voluit Alfarabius in suo tractatu de Intellectu, & intelligibili, quẽ intellectũ vocauit ibi adeptum, seu influxũ: vel erũt plures vno, qui intercedũt. Et vr̃ ꝙ Alfarabius concedat hoc in suo lib. de Gñatione & Corruptiõe, cũ ibi ponat modũ, quo dissoluant̃ hmõi intellect⁹ medij, quorũ esse diximus intercedere inter intellectum speculatiuũ, & intelſum agentẽ. Hæ itaq; rõnes, seu viæ sunt ualidiores circa hoc quæsitũ, de quibus fecit mentionẽ hic Vir. Nos aũt dicimus ꝙ, si quiditas dicat̃ vniuoce de quiditatibus rerũ materialiũ, & de quiditatibus* intelligentiarũ separatarũ, tunc illa propõ, quæ dicit ꝙ intellectus est nã aptus abstrahere quiditates quatenus sunt quiditates, esset utiq; vera: silr̃q; illa propõ, quæ dicit ꝙ ipsa intelligibilia sũt cõposita, & ꝙ indiuidua sunt cõposita, si vniuoce dicatur, erit quoq; vera. sed si ęquiuoce dicat̃, tunc demr̃atio non erit vera. Sed vtcũq; res se hẽat, tandẽ hoc negociũ est admodũ difficile. sed maxime de se cõstat hoc nomẽ. s. quiditatẽ nec mere æquiuoce, neq; mer̃ vniuoce dici. At vtrũ dicat̃ sm̃ pri⁹ & posterius, qui quidẽ mod⁹ ẽ medi⁹ ĩter vniuocũ & æquocũ modũ, ĩdiget vtiq; aliqua cõsydratione.

Sed,

Margin notes: [Ex] libro de [substan]tia or[bis] cõ. ...& 1. d[e] ... 90. & ... 8. & 1. de [g]ener. aia [libro] 1. cap. 1. — Manifestũ [es]t per se ꝙ [h]oc nomẽ [qui]ditas nõ [dici]tur de abstractis & [sensi]bilib⁹ pure vniuoce, [n]ec pure [æq]uiuoce. [Vide] hoc [...] Met. c. 30. & 10. Met. [...] viii. — * a. l. intellectuũ separator.

ANTIQVA TRANSL.

Sed, si concesserimus hoc dici vni uoce, hic continget prædicta quæstio: & est quomodo corruptibile intelligit q non est corruptibile secūdum opinionem dicentium quòd intellectus materialis est corruptibilis, & est opinio Auēpace: aut quomodo intelligit intellectione noua, & quòd innatum est semper intelligere ea in futuro & in præterito, secundum opinionem dicentium q intellectus materialis non est generabilis neque corruptibilis. Et etiā, si posuerimus q intelligere res abstractas est in substantia, & in natura intellectus materialis, quare igitur ista intellectio nō currit cursū intellectionum materialiū nobis? ita q hoc intelligere sit pars partiū sciētiarum speculatiuarum: & erit vnū quæsitorum in scientia speculatiua.

Et Auen pace videtur ambigere in hoc loco. D. enim in epistola, quā uocauit Expeditionis, quòd impossibilitas est duobus modis, naturalis, & diuina: idest q intellectio istius intellectus est de possibilitate diuina, non de possibilitate naturæ. In epistola autem Continuationis d. » Et, cùm Philosophus ascenderit a» lia ascensione, considerando in in» tellecto inquantum intellectū, tunc intelliget substantiam abstractam. Et manifestum est ex hoc q intelligere intellectum secundum illū, est pars scientiarum speculatiuarum, s. scientia Naturali. & hoc apparuit ēt in illa perscrutatione ab eo.

Et, cùm ita sit, nos omnes homines, quod accidit nobis de ignorantia istius sciētiæ, aut erit quia adhuc non scimus propositiones, quæ inducunt

MANTINI TRANSL.

D

Sed, si concedamus eā dici vniuoce, tunc sequetur illud dubiū supius dictum: nēpe quo pacto, id quod est corruptibile, possit intelligere ipsū incorruptibile iuxta sententiam illorū, qui asserunt intellectū materialē esse gñabilē & corruptibilē, & est sententia ipsius Auen pace: vel quo pacto id, quod est nā aptū intelligere illa sēper tā in præterito q̄ in futuro, iuxta sententiā illorū, qui affirmāt intellectū materialē esse ingenitū & incorruptibilē, possit intelligeř nouā intellectionē. Præterea, si affirmem⁹ q de essentia ac nā ipsius ītellectus materialis sit intelligeř res abstractas, cur ergo hmōi intellectio non se hēt vt se hñt aliæ intellectiones materiales in nobis? ita vt hmōi intellectio sit vna ex partibus sciarū speculatiuarū: & sit quoq; vnum ex quæsitis scientiæ speculatiuæ. E

Auē pace aūt vř esse valde perplexus in hoc negotio. Nā, in sua epistola, cui titulus est de perfectione, dixit ipsum pře bifariā dici, nēpe nāle, & diuinū: & vult q intellectio huius intellectus sit quoddā poře diuinū, non aūt naturale. Sed in sua epistola de Copulatione noīata, dixit F hæc verba. Et, cū Philosophus ascendit alio ascēsu, dū cōsyderat ipsa ītelligibilia, quaten⁹ sunt intelligibilia, » tūc intelligit substantiā intelligētiarū separatarū. Ex hoc aūt satis patet ipsum credere, q intellectio ipsius intellectus est pars sciarum speculatiuarū, videlicet pars sciæ Naturalis, & hoc etiam satis apparet ex verbis eius in illa inquisitione. Si ergo ita res habet, sequereť q nos oēs hoīes si ignorauerimus hāc sciam, id quidē iō cōtinget, vel quia nondū sciuim⁹ illas

A ANTIQVA TRANSL.

ducunt nos ad hanc scientiam, vt dicitur de multis artificijs, quæ videntur esse possibilia, sed sunt causarum ignoratarum, verbi gratia Archymiæ: aut hoc intelligere hoc, acquiritur per exercitium, & vsum in rebus naturalibus, sed nondum habemus de exercitio & vsu tantum, per quod possumus hoc acquirere hãc intellectionem: aut erit hoc propter diminutionem nostræ naturæ naturaliter.

B

Si igitur hoc acciderit propter diminutionem in natura, tunc nos, & omnes, qui innati sunt acquirere hanc scientiam, dicimur homines æquiuoce. Et, si hoc accidat propter ignorantiam propositionum inducentium in hanc scientiam, tunc sciẽtia speculatiua nõdum est perfecta. Et forte Auẽpace dicit hoc esse inopinabile. sed non impossibile. Et, si hoc accidit propter consuetudinem tunc sermo erit propinquus sermoni dicẽti quòd causa in hoc est ignorantia propositionum inducentium

C in hanc sciẽtiã. & omne hoc, quod dr̃ vr̃ esse remotum, licet non impossibile. quomodo igitur potest euadere ab illis quæstionibus prædictis?

Istæ igitur oẽs quæstiones sunt contingentes huic quæsito: & sunt ita difficiles sicut tu vides. & oportet nos dicere ꝙ apparuit nobis in hoc.

Digressio- nis ps qu ta, in qua Dicamus igitur quoniam intellectus existẽs ĩ nobis habet duas actiones,

MANTINI TRANSL.

illas ꝓpõnes, quæ ducunt nos in hãc sciam, vt dr̃ ẽt de multis artibus, quæ vñr posse addisci, cùm tñ adhuc sint incognitæ, & occultę, ꝑpea, quia cognitio cãrum earũ est vtiq; occulta vt gr̃a exempli in arte Fusoria, quæ vulgo Archymia vocatur, euenire solet: vel illud cõtinget, quia hmõi intellectio acquirit̃ per exercitationẽ & vsum factũ in rebus naturalib⁹. sed nondum deuenimus ad tantam exercitationẽ, & vsum, qui sit satis ꝓ huiuscemodi intellectione acq̃renda: vel hoc idem continget, quia natura nostra est naturalr̃ impotens atq; imbecillis vt possit ita adipisci.

Si hoc itaq; proueniat ob nr̃am naturalẽ impotentiã: naturaléq; defectũ, tunc nos, & oẽs hoĩes qui sunt natura apti adipisci hmõi sciam, vocaremur hoĩes æquoce. At, si hoc eueniat, propterea quia ignorantur ꝓpõnes, quæ in hãc ducunt sciam, sic scia speculatiua nondum esset cõpleta & ꝑfecta. Et fortasse dixit Auẽpace hoc nõ esse verisimile, neq; opinabile. sed re vera non est inopinabile. Quod, si hoc eueniat propter ipsam exercitationẽ & vsũ, tunc hmõi sententia nõ erit absimilis ab illa, q̃ affirmat huius rei causam eẽ ipsam ignorantiã propositionũ, quæ ducunt ad hãc scientiam. Hoc aũt põt dici esse remotũ, seu dissonum, sed non impossibile, quo pacto ergo poterit euitare illa dubia prædicta?

Sententia Auerois de Intellectu.

Hæc igit̃ sunt oĩa dubia, quæ possunt afferri in hoc quæsito, quę tu vides esse valde difficilia. nos itaq; cogimur dicere id, quod nobis videtur circa hoc. Dicamus ergo ꝙ, cũ intellectus, q̃ in nobis existit, duas habeat

ponit opinio Auer. de vltima hois beatitudine.

nes, secundum q attribuitur nobis: Quarũ vna est de genere passionis, & est intelligere: Et alia in genere actionis, & extrahere formas & denudare eas à materijs: quod nihil ẽ aliud nisi facere eas intellectas in actu, postquam erant in potẽtia: manifestum est quoniam in uoluntate nostra est, cùm habuerimus intellectum, qui est in habitu, intelligere quodcunque intellectum voluerimus, & extrahere quamcunq; formam voluerimus.

Hic Cõ. attribuit extractioné cuiuslibet formę intellectui i habitu. & in opposi tum d. cõtra Alex. supra. Vide contra. Zim.

Et ista actio, scilicet creare ĩtellecta, & facere ea est prior in nobis q̃ actio, quæ est intelligere: sicut dicit Alexan. Et ideo dicit quòd dignius est describere intellectum per hanc actionem, non per passionem: cùm in passione communicet ei aliud ex uirtutibus animalibus. Sed hoc est de opinione dicentium quòd passio in eis non dicitur æquiuoce.

Et propter istam actionem, scilicet extrahere quodcunque intellectum voluerimus, & facere ipsum in actu, postquam fuit in potentia, opinatus est Themistius q intellectus, qui est in habitu, est compositus ex intellectu materiali & agẽte. Et hoc idem fecit Alexan. credere quòd intellectus, qui est in nobis, aut est cõpositus, aut quasi compositus ex intellectu agente, & ex eo, qui est in habitu: cũ opinetur q substantia eius, quæ est in habitu, debet esse alia à substantia intellectus agentis.

Et cũ hæc duo fundamenta sint posita, scilicet quòd intellectus qui est nobis, habet has duas actiones, scilicet comprehendere intellecta, &

beat actiones, ea, s. ratione, qua est relatus ad nos: quarũ. Vna est gñis passionis, & illa quidẽ est ipsa ĩtellectio (seu ipsum intelligere:) Altera vero est gñis actionis nẽpe quę est abstrahere formas, easq; denudare ab ipsis materiis: quod quidẽ officiũ, nihil aliud est q̃ efficere eas intelligibiles actu, postq̃ erant intelligibiles potẽtia: manifestum est q, qñ habemus intellectum adeptũ, ex nr̃a vtiq; voluntate pẽdet intelligere quodcũq; intelligibile voluerimus, & abstrahere quãcunq; formã voluerimus.

Hæc aũt actio, quæ est gñare intelligibilia, eaq; efficere, prior existit in nobis, q̃ actio ĩtellectionis, eo pacto, quo Alex. dicebat. Et ideo dicebat q conuenientius erat describere intellectũ hac actione, & nõ aliqua passione: cũ ipse intellectus cõicet in ipsa passione cũ aliqua ex virtutibus animantiũ. Veruntamen hoc vr̃ eẽ verũ, iuxta sentẽtiã illorũ, qui affirmant ipsam passionẽ non dici de eis ęquiuoce. Et propter huiusmodi actionẽ, quæ est abstrahere qdr cũq; intelligibile voluerimus, & illud efficere actu existens, postquã erat potentia, est opinatus Themist. intellectũ adeptũ cõstare ex intellectu materiali, & intellectu agente. Et hoc idem induxit Alex. vt crederet intellectũ in nobis existentẽ esse vtiq; cõpositũ, aut veluti cõpositũ ex intellectu agẽte & intellectu adepto: postq̃ ipse putat substantiã intellectus adepti debere esse diuersã à substantia intellectus agentis. His igr̃ duobus fundamẽtis ita positis, nempe q intellectus, qui in nobis existit, duas obtineat actiones, quę. s. sunt cognoscere intelligibilia, & efficere intelligibilia

E

F

A

ANTIQVA TRANSL.

Intellecta duob⁹ mõ fiũt in nobis. Idẽ. 1 Cœli. 2. t. 2. Met. c. 1.

& facere ea: Intellecta autem duobus modis fiũt in nobis, aut naturaliter, & sunt primæ propositiones, quas nescimus quando extiterunt, & vnde, aut quomodo: aut voluntarie, & sunt intellecta acquisita ex primis propositionibus: Et fuit declaratum ꝙ necesse est vt intellecta habita à nobis naturaliter sint ab aliquo quod est in se intellectus liberatus à materia, & est intellectus agens: Et, cum hoc declaratum est, necesse est vt intellecta, habita à nobis à primis

B

propositionibus sint aliquod factũ ex congregato ex propositionibus notis, & intellectu agente. Nõ enim possumus dicere ꝙ ꝓpositiones nõ habent introitum in esse intellectorum acquisitorum. Neque etiam possumus dicere ꝙ propositiones ipsæ solæ sint agentes eas, iam enim declaratum est agens esse vnum, & ęternum, vt intendebant quidam Antiquorum, & opinati sunt quòd eas intendebat Aristo. per intellectum agentem.

C

Et, cũ ita sit, necesse est vt intellectus speculatiuus sit aliquid gñatum ab intellectu agẽte, & in primis propositionibus. & cõtingit ꝙ iste modus intellectorũ sit voluntarie: ecõuerso intellectus primis nãlibus. Et oĩs actio facta ex congregato duorũ diuersorũ, necesse est vt alterũ duorum illorum sit quasi materia & instrumentũ, & aliud sit quasi forma, aut agens. Intellectus igitur, qui est in nobis, cõponitur ex ĩtellectu, qui est in habitu, & intellectu agẽte: aut ita, ꝙ propõnes sint quasi materia, & in-

Oĩs actio facta ex cõgregato duorũ diuersorũ, necesse est vt alterũ duorũ sit quasi materia, & alterũ quasi foŕa. Cõ. 2. de aĩa. 24.

MANTINI TRANSL.

gibilia: Fiũt aũt in nobis ipsa intelligibilia bifariã: nepe uel nã, & sunt illæ primæ propõnes (seu prima prĩcipia) q̃ quidẽ sũt nobis ignotæ, qñ scilicet & vñ, vel qua rõne nobis euenerint: aut sunt intelligibilia volũtate acquisita, q̃ quidẽ sunt illa intelligibilia, q̃ ex illis primis propõnibus, seu principijs acquiruntur: Iã autẽ fuit probatũ ipsa intelligibilia, quæ natura adipiscimur, esse necessariũ, vt reperiãtur & proueniant à re, quę est de seipsa intellectus denudatus, & abstractus à mã, qui quidẽ est ipse intellectus agens: Cũ ergo sit probatũ ipsa intelligibilia, quæ sunt in nobis adepta ex primis propositionibus, seu primis principijs, oportere esse quid factum aggregatũ ex propositionibus veris per se notis, & ex intellectu agente, non possumus igitur dicere primas propõnes nihil facere ad inuentionẽ intelligibilium acquisitorum & adeptoꝝ. Sed non possumus quoq; dicere illas tm̃ propositiones efficere illa intelligibilia: nã iã probatũ fuit ipsum agens esse vnum, & æternũ, vt opinati sũt aliq̃ Antiquorũ, qui quidẽ putarũt Aris. innuere eas, dũ dicebat intellectum agẽtem. Oportet itaq; intellectum speculatiuũ esse quid genitũ ex intellectu agẽte, & primis ꝓpõnib⁹, oportetq; hoc genus intelligibiliũ eẽ volũtariũ: intelligibilia vero prima naturalia cõtrario mõ se hñt. Quælibet aũt actio, quæ ex aggregato duarũ reꝝ diuersarum resultat, oportet vtiq; vt vna illaꝝ duaꝝ reꝝ se hẽat veluti mã, & instrm: altera vero veluti forma, aut agens. Intellectus ergo, q in nobis existit, constabit vtiq; ex intellectu adepto, & ex intellectu agente

ANTIQVA TRANSL.

intellectus agẽs est quasi forma: aut ita, quòd propositiones sint quasi instrumentum, & intellectus agens est quasi efficiens. dispositio .n. in hoc est consimilis.

Sed, si posuerimus ꝙ propositiones sunt quasi instrumentum, contingit vt actio æterna proueniat à duobus, quorũ vnum est ęternũ, & aliud nõ æternũ, aut ponat̃ ꝙ instr̃m sit ęternum: & sic intell'a speculatiua erunt æterna. Et hoc ẽt magis cõtingit, si posuerimus eas propositiones quasi materiã. impos'e est .n. ut aliqđ generabile & corruptibile sit materia æterni. Quomodo igitur poterimus euadere ab hac quæstione?

Impos'e ẽ vt aliquid gñabile & corruptibile sit mã æterni.

Dicamus igit̃ ꝙ, si hoc, quod dicimus qđ necesse est ꝙ propõnes sint de intell'u agẽte, aut quasi mã, aut q̃si instr̃m, si hñt ingressum in esse intellectorũ speculatiuorum, non fuit sermo necessariæ consequentiæ, sm ꝙ mã est materia & instr̃m est instrumentũ, sed sm ꝙ necesse est hic esse proportionẽ, & dispõnem inter intellectũ agentẽ, & propositiones, q̃ assimilant̃ materiæ, & instr̃m aliquod, nõ quia est mã vera, aut istrumentũ veꝝ, & tunc vr̃ nobis ꝙ possumus scire modũ, sm quẽ est intell'us, qui est in habitu quasi mã, & subiectum agentis. Et, cũ iste modus fuerit positus nobis, forte facile poterimus scire modum, sm quem continuatur cum intellectis separabilib⁹.

Dicamus igitur, sermo autem dicentis ꝙ, si conclusiones acquirũtur à nobis ab intellectu agente, & propositionibus, necesse est vt propositiones sint de intellectu agente quasi materia & verum istrumentũ, ille inq̃ sermo non est necessarius: sed tamen

MANTINI TRANSL.

D

agẽte. & hoc quidem fiet, vel cũ ipsæ propositiones se habuerint veluti instr̃m, & intellectus agens se habuerit ueluti efficiẽs: aut cũ ipsæ propõnes se habuerint veluti mã, & intellect⁹ agens veluti forma. & in hoc res est satis similis. Verũ, si cõcedamus ipsas propõnes se hr̃e vt instr̃m, tũc sequetur vt actio ęterna, oriat̃ ex duabus reb⁹, quaꝝ vna ẽ ęterna, & altera nõ ęterna: aut cõcedamus instr̃m eẽ æternũ: & sic ipsa intelligibilia speculatiua, seu cõtemplatiua erũt vtiq; æterna. Et hoc quidẽ potius cõtinget, si ponamus illas propõnes se hr̃e ueluti mã. qñ qđ gñabile est atque corruptibile, non põt esse materia ipsius rei æternæ. Quo pacto ergo poterimus euitare hoc dubium? Nos aũt dicimus ꝙ, si id, qđ dicebam⁹, s. oportere ipsas propõnes se hr̃e ad intellectũ agentẽ veluti mã, aut veluti instr̃m,* si habeant ingressum in eẽ ipsorũ intelligibiliũ speculabilium, tũc hoc dictũ nõ esset necessario inferẽs conclusionẽ, ea rõne, qua mã ẽ mã, & instr̃m instr̃m, sed quatenus est necessarium vt reperiat̃ aliqua proportio, & rõ inter intellectũ agẽtẽ, & ipsas propõnes, quæ similantur cuidã materię & alicui instr̃o, nõ ꝙ sit ver̃ materia, aut vere instr̃m. & ex hoc vr̃ nobis posse nos scire modũ, quo intellectus adeptus se habeat velut materia, & subiectũ ipsius agẽtis. Hac itaq; via sic nobis posita, fortasse poterimus facile scire modũ, quo copulatur cũ intelligentiis separatis. Et idcirco, cũ dr̃ ꝙ, si propõnes sint nobis acquisitæ & traditæ p intell'm agẽtẽ, & per propõnes, tunc oporteret ipsas propõnes se hr̃e ad intellectum agentẽ veluti vera materia & ueluti

E

F

* a. l. q[...] ingredi[...]

A ANTIQVA TRNSL.

tamen necesse est illic esse respectū, ſm quem ītellectus, qui est in habitu assimiletur materiæ, & intellect⁹ agēs assimiletur formæ. Quid igitur est iste respectus, & ex quo accidit intellectui agenti habere hūc respectum cum intellectu, qui est in habitu, cùm vnus est æternus, & alius generabilis & corruptibilis? Omnes enim horum cōcedunt hunc respectum esse. & quasi coget eos hoc, ꝙ intellecta speculatiua sunt existentia in nobis ex his duobus intellectibus, scilicet qui est in habitu, & intellectu agente.

B Sed Alexan. & omnes opinantes intellectum materialem esse generabilē & corruptibilem, nō possunt reddere causam huius respectus. Ponentes autem ꝙ intellectus operans est intellectus, qui est in habitu, cōtinget vt intellecta speculatiua sint æterna: & alia multa īpossibilia consequentia hanc positionem.

Nos aūt cū posuerimus intell'um mālem esse æternū, & intellecta speculatiua esse gn̄abilia & corruptibilia eo mō, quo dixim⁹: & ꝙ intell'us

C materialis cōprehendit vtrūque, s. formas materiales, & formas abstractas: manifestū est ꝙ subiectū intellectorū speculatiuorum, & intell'us agentis ſm hunc modū est idem & vnū, s. mālis. Et simile huic est diaphanū, quod recipit colorem, & lucē insimul: & lux ē efficiens colorē.

Et, cū fuerit verificata nobis hæc continuatio, quæ est inter intellectum agentem, & intellectum* materialē, poterimus reperire modū, secundum quem dicimus ꝙ intellectus

a. l. qui ē in habitu.

MANTINI TRANSL.

veluti verū instr̄m, dico ꝙ hmōi dictum nō est necessariū: sed hoc tantū est necessariū, nēpe vt det' aliqua proportio & ratio, qua intellectus adeptus similet' materiæ, & intell'us agens similet' for̄æ. Quæ nā ergo est hmōi proportio & rō pp quā cōtingat intellectū agentē h̄re illū respectū, & cōpationē cū intell'u adepto, cū vnus eorum sit æternus, & alter sit gn̄abilis & corruptibilis? Oēs aūt illi cōcedunt reperiri hmōi ꝓportionē & cōparationem. Et forte hoc cogit eos dicere ꝙ intelligibilia speculabilia īsint nobis pp hos duos intellectus, nēpe intell'um adeptum, & intell'um agentem. Sed Ale. & quicunq; putant intell'um mālem esse gn̄abilē & corruptibilem, non poterunt redder' cām illius cōparationis atq; respectus. Sed qui asserūt intellectū practicum esse ipsum intellectū habitu ex̄ntem (seu adeptū) tūc seq̄ret' ex hoc ipsa intelligibilia speculatiua esse æterna: & multa alia īpossibilia sequerētur ex hac sētētia.

Nos vero, cū affirmemus intellectū mālem esse æternū, & intelligibilia speculatiua esse genita eo mō, quo diximus: & ꝙ ītell'us materialis intelligat vtrunq;, videlicet formas materiales & formas abstractas: tūc perspicuū erit ꝙ subiectū intelligibiliū speculatiuoꝝ & intell'us agētis hac quidē rōne erit vtiq; idē atque vnū, s. ipse materialis. In hoc.n. ita se h̄et res sicut in ipso trāsparēte, qđ quidē recipit colores, & lumē simul: lumē autem colores efficit. Cū aūt verificata fuerit nobis copulatio illa, quæ inter intell'um agētē & intellectum* adeptū habitu ex̄ntem extat, poterimus vtiq; inuenire illum mo-

* a. l. materialem.

ANTIQVA TRANSL.

agens est similis formæ, & ꝙ intellectus in habitu similis est materiæ. Omnia enim duo, quorum subiectum est vnũ, & quorum alterũ est perfectius alio, necesse est vt respectus perfectioris ad imperfectius sit sicut respectus formę ad materiam. Et fm hanc intẽtionem dicimus ꝙ proportio primæ perfectionis virtutis imaginatiuæ ad primam perfectionem communis sensus est, sicut proportio formæ ad materiam.

Oĩa duo, quorũ subiectũ est vnum, & quorũ vnũ ẽ perfectius alio, necesse est vt rspect⁹ pfectioris ad ĩperfectius sit sicut respectus forẽ ad mãm. Cõsiře. 2 h⁹. c. 24. &. 4. Cœ. t.cõ.34.

Iam igitur inuenimus modum, fm quem possibile est vt iste intellectus continuetur nobiscũ in postremo: & causam, quare non copulatur nobiscum in principio. quoniã hoc posito, continget necessario vt intellectus, qui est in nobis in actu, sit compositus ex intellectis speculatiuis & intellectu agente: ita ꝙ intellectus agens sit quasi forma intellectorum speculatiuorum, & intellecta speculatiua sint quasi materia. Et per hunc modum poterimus generare intellecta cùm voluerimus. Quoniam illud, per quod agit aliquid suam propriam actionem, est forma: nos autem, quia agimus per intellẽm agentem nostram actionẽ propriam, necesse est vt intellectus agens sit forma in nobis.

1. Phy. 17. 2. de Gña. t.cõ. 53.

Et nullus modus est, fm quẽ gñatur forma in nobis nisi iste. Qm̃, cũ intellecta speculatiua copulant̃ nobiscũ per formas imaginabiles: & ĩtellectus agens copuletur cum intellectis speculatiuis: illud .n. quod cõprehẽdit eas, est idẽ. s. intellẽs materialis: necesse est vt intellectus agẽs copuletur nobiscum per continuationem intellectorũ speculatiuorũ.

Et manifestum est, quando omnia

MANTINI TRANSL.

modum, quo possumus dicere intellectũ agentem esse similem formæ, & intellectum adeptum sisem materiæ. Nã quæcunque duæ res, quarũ subiectũ est vnũ, & vna eaꝝ est perfectior altera, oportet quidẽ vt ita se habeat perfectior ad imperfectiorẽ, sicut se habet forma ad materiã. Et hac ratione dicimus ẽt ita se hr̃e primũ actũ ipsius virtutis imaginatiuæ ad primũ actũ ipsius sensus cõmunis, sicut se habet forã ad mãm.

Iã ergo inuenimus modum, quo possit iste intellẽs copulari nobis in fine. Causa vero, ob quã nõ copulatur nobis in initio, est quidẽ propterea, quia ex hac positione sequeret̃ omnino, vt intellẽs, qui in nobis actu existit, esset cõpositus ex ipsis intelligibilibus speculatiuis & ex intellectu in actu, ita vt intellẽs agens sit ueluti forma ipsorũ intelligibiliũ speculatiuoꝝ, & ipsa ĩtelligibilia speculatiua erunt veluti mã. Et hac ratione poterimus generare ipsa intelligibilia cũ voluerimus. Nã id, quo aliqua res agit aliquid suã propriã actionẽ, est ipsa forma: nos aũt agimus nostrã propriã actionem ipso intellectu agente: ergo oportet vt intellẽs agẽs sit nobis forma. Et nullus ali⁹ modus põt reperiri, quo possit gñari ipsa forma in nobis præter hunc. Qm̃, cũ ipsa intelligibilia speculatiua copulentur nobis per forãs imaginarias: & intellectus agẽs coniungitur cum intelligibilibus speculatiuis: & ille intellẽs, qui cognoscit ea, est idẽ, hoc est ipse intellẽs materialis: ergo oportebit ut intellẽs agens copuletur nobis per copulationem intelligibiliũ speculatiuoꝝ.

Palam aũt est, quotiẽscunq; oĩa in-

A

nia ītell'a speculatiua fuerint exñtia in nobis in potentia, ꝙ ipse erit copulatus nobiscū in potētia, & cū oīa intellecta speculatiua fuerint existētia in nobis in actu, erit ipse tunc copulatus nobis in actu. & cū q̄dā fuerint ī potētia, & q̄dā ī actu, tūc ipse erit copulatus ſm partē, & ſm partē non: & tūc dicimur moueri ad continuationem. Et manifestum est, cùm iste motus complebitur, ꝙ statim iste intellectus copulabitur nobiscum omnibus modis. Et tunc B manifestū est quòd proportio eius ad nos in illa dispositione est sicut proportio intellectus, qui est in habitu, ad nos. Et, cùm ita sit, necesse est vt homo intelligat per intellectum sibi proprium omnia entia, & vt agat actionē sibi propriā i oībus entibus: sicut intelligit per intellectum, qui est in habitu, quando fuerit cōtinuatus cū formis imaginabilibus, oīa entia ītellectione propria.

Homo igr̄ ſm hunc modū, sicut dicit Themist. assimilatur Deo in hoc, ꝙ est oīa entia quoquo modo, & sciens ea quoquo modo. Entia.n. C nihil aliud sunt nisi scīa eius, neque causæ entium aliud sunt nisi sciētia eius. & quā mirabilis est iste ordo, & q̄ extraneus est iste modus essēdi,

Et ſm hunc modū verificabitur opinio Alex. in hoc, quod d. ꝙ intelligere res abstractas fiet per cōtinuationē

intelligibilia speculatiua extāt ī nobis in potentia, ꝙ ipse quoq; est coniunctus nobis potentia. & quotienscunq; omnia intelligibilia inerint nobis actu, ipse quoq; copulabit̃ tūc nobis actu. ꝙ si aliqua eorū fuerint potentia, aliqua vero actu, copulabitur ipse quoq; tunc nobis ſm vnam partem eius, ſm vero aliam partem nō: & tunc nos dicemur moueri ad copulationem. Manifestū aūt est ꝙ, cū hmōi motus fuerit complet', ꝙ statim copulabitur nobis intellectus iste omni ex parte. † [Constat igitur, ꝙ eadem erit tunc proportio & rō illius intel'lus in ea re ad nos, q̄ est ipsius intellectus adepti ad nos.] His itaq; sic concessis, oportebit vt hō intelligat omnia entia per intellectum sibi proprium, & vt agat in cuncta entia actionē sibi propriam: quēadmodum intelligit oīa entia ꝑ intellectum habitu existentem, qn̄ est copulatus cū formis imaginarijs propria intellectione. Homo ergo, vt inquit Themistius, in hoc est similis Deo, quia ipse est omnia entia quodam modo, & scit ea etiam quoquo modo. Entia.n. nihil sunt præter eius scientiam. causa quoq; entium nihil est præter eius scientiam, quam scilicet ipse de ea habet. & huiusmodi ordo est vtique admiratione dignus: hocque genus essendi est valde alienum. Et hac via verificabitur sententia Alexandri, quę affirmat intellectionem rerum abstra-

† a.l. Constat igr̃, ꝙ talis erit tūc rō ītellectus ad nos ī ea r̃, qualis est ipsius formę acquisitę ī intellectu māli ꝑ intelligibilia speculatiua, quę fuit genita & acq̄sita ꝑ formas mātales in ipso intellu māli ꝑ actionē ipsius agētis de nouo ī ipm̄ intelligibile. hoc.n. vocat̃ intell's adeptus, seu ī habitu, cui ipse intellectus agēs ē veluti forma ꝓpria & hoc.s. fit, qn̄ ītell's adeptus ē pfectus. & tunc intellectus materialis intelliget omnia entia per illum intellectum agentem, sicut intelligit per propriam formam. & ob hoc talis erit proportio & ratio formarū abstractarum absolute a mate ia ad nos in ea re, qua li, est ratio ipsius intellectus adepti ad nos.

D

ANTIQVA TRANSL.

tionē intellſus nobiſcū: non ꝙ intelligere inuenitur in nobis poſtquam nō erat, quod eſt cā in cōtinuatione intellectus agētis nobiſcum, vt intēdebat Auēpace: ſed cā intellectionis eſt continuatio: & non ecōtrario.

Tertium cor.

Et per hoc diſſoluit̄ quæſtio Antiquorum, quomodo intelligit intellectione noua. Et eſt etiam manifeſtum ex hoc, quare non continuamur cum hoc intellectu in principio, ſed in poſtremo. qm̄, dum fuerit forma nobiſcum in potētia, erit continuatus nobiſcum in potētia: & dum fuerit continuatus nobiſcū in potentia, impoſſibile eſt vt intelligamus per illum aliquid. cum igitur efficietur forma nobis in actu, quod erit apud continuationem ei⁹ in actu, tunc intelligemus per illum omnia, quæ intelligimus, & agem⁹ per illum actionem ſibi propriam.

Quartum cor. Intellʼio in ſtatu adeptionis nō currit curſu ſciētiarū ſpeculatiuarū. Idē ſupra ī hoc c. & 9. Met. cō. ultimo.

Et ex hoc apparet quòd ſua intellectio non eſt aliquid ſcientiaꝝ ſpeculatiuarum, ſed eſt aliquid currens curſu rei generatæ naturaliter à diſciplina ſcientiarum ſpeculatiuarū. Et ideo non eſt remotum vt homines adiuuent ſe in hac intentione, ſicut iuuant ſe in ſcientiis ſpeculatiuis: ſed neceſſe eſt vt inueniatur illud currens à ſcientiis ſpeculatiuis non ab aliis. intellecta enim falſa impoſ-

MANTINI TRANSL.

abſtractarum 'fieri per copulationem huius intellect⁹ in nobis: † [nō quòd gignatur nouiter in nobis ipſa intellectio, ſeu ipſum intelligere, poſtquam non erat.]

Hinc poterit ſolui illud dubiū, quod cōtra hoc inſurgebat, videlicet quo pacto ipſum æternū poſſit intelligere nouam intellectionē. Et hinc quoq; patebit, cur non copulemur cū hoc intellectu ab initio, ſed in fine. propterea quia, dum eſt forma exiſtens in nobis potentia eſt cōiunctus nobis potentia: &, dum eſt coniunctus nobis potētia, nō poterimus intelligere quicquam per ipſū, niſi efficiatur forma in actu. quod quidem fit, cū actu coniungitur: & tunc intelligemus per ipſum omnia illa, quæ intelligimus, & agemus per eum actionē ſibi propriā.

E

† [Et hinc poteſt haberi ꝙ eius *intellectio nihil ſcientiarum ſpeculatiuarū exiſtat, ſed eſt quid procedens proceſſu rei natura generatæ ex diſciplina ſcientiarum ſpeculatiuarum. Et ideo non eſt remotū, vt homines adiuuent ſeſe in hoc negocio, ſicut ſe adiuuant in ſcientiis ſpeculatiuis:] ſed oportet ut reperiatur illa res, quæ procedat proceſſu ſcientiarū ſpeculatiuaꝝ & non aliarum.

F

gignatur in nobis ipſa intellectio, poſtq̄ non erat. illud.n. non eſt cauſa, ob quam intellectus a[...] copuletur nobiſcū, ut voluit Auēpace: imo ipſa copulatio eſt cauſa ipſius intelſionis, & nō ecō[...]

† a. l. Hinc haberi poteſt ꝙ ſuū intelligere non ē aliquid ex ſciētijs ſpeculatiuis, ſed eſt quid p[...]dens tenore rei genitę nāliter ex diſciplina ſcientiarum ſpeculatiuarum. & illę ſcientiæ ſpecula[...] perficiunt intellectum adeptum per ipſa intelligibilia ſpeculatiua, adepta & genita in intellectu [...]teriali virtute illa efficiēte ipſa intelligibilia, quę ſunt potentia vt efficiantur intelligibilia actu. [...] cum fuerit in intellectu adepto perfecta, tunc efficietur intellectus agens forma ī actu. & per il[...] intellectum agentem ipſa anima intelligit tunc omnia entia ſeparata & non ſeparata. & ideo [...] eſt remotum, vt ipſę omnes ſe adiuuent inter ſe ſe in huiuſcemodi intellectione, vel in hoc nego[...] quemadmodū ſe adiuuabāt in ipſis ſcientiis ſpeculatiuis.

* a. l. intelligere.

A ANTIQVA TRANSL.

impossibile est vt habeant continuationem: quoniam non sunt aliquid currens cursu naturali: sed sunt aliquid, quod non intendebatur, sicut digitus sextus, & monstrum in creatura.

Quintum

Sextum

Et est etiam manifestum ꝙ, cùm posuerimus intellectum materialẽ esse generabilem & corruptibilem, tunc nullam viam inueniemus, ſm quam intellectus agens copuletur cũ intellectu, qui est in habitu copulatione propria, scilicet copulatione

B simili continuationi formarum cũ materijs.

Septimũ

Et, cum ista continuatio non fuerit posita, nulla erit diuersitas inter comparare ipsum ad hominem, & ad omnia entia, nisi per diuersitatẽ suæ actionis in eis. Et secundum hunc modum respectus eius ad hominem non erit nisi respectus agentis ad hominem, nõ respectu formę. & contingit quæstio Alfarabij, quã dicit in Nicomachia. Fiducia enim in possibilitate continuationis intellectus nobiscum est in declarando, quòd respectus eius ad hominem

C est respectus formæ & agentis, non respectus agentis tantum. Hoc igitur apparuit nobis in hoc quæsito modo. &, si post apparuerit nobis plus, describemus.

MANTINI TRANSL.

aliarum. quoniam intelligibilia falsa non possunt copulari, seu habere copulationem, quia non sunt quid procedens processu naturali: sed sũt res, quæ nullo proposito reperiuntur, vt est sextus digitus in aliquo natura mutilato & monstro.

Manifestum quoque est quòd, si concedamus intellectum materialẽ esse generabilem & corruptibilem, tunc nullum inueniemus modum, quo intellectus agens copuletur, cũ intellectu adepto vera copulatione, hoc est copulatione, quæ sit similis copulationi formarũ cum ipsis materijs. Et si huiusmodi copulatio non detur, tunc nihil differret, siue referatur ad hominem, siue ad cuncta entia referatur, nisi ratione diuersitatis actionis eius in ipsa. & hoc pacto eius ratio ad hominẽ nõ erit ratio & proportio ipsius formæ, sed ratio ipsius agentis ad ipsum hominem. & sic insurget illud dubiũ Alfarabij positum in Nicomachia. Certificare igitur possibilitatem copulationis ipsius intellectus in nobis consistit in hoc, vt declaretur ꝙ eius ratio & proportio ad hominẽ est ueluti ratio formæ & agentis, nõ veluti ratio agentis tantum. Hoc itaque est id, quod nunc nobis visũ fuit dicere circa hoc quęsitum. & si aliquid aliud, post hoc dicendum nobis videbitur, illud quidem iterum scribemus.

Animam quodammodo esse, omnia, & rerum formas: ipsamq; non sine phantasmatibus intelligere. Cap. 5. D

NVnc autem de anima dicta recapitulantes, dicamus iterũ, ꝙ omnia ea quæ sunt quodammodo est anima: aut enim sensibilia, quę sunt, aut intelligibilia. est autem scientia quidem scibilia quodammodo: sensus autem sensibilia.

SOPH. *Nunc quæ de anima dicta sunt in pauca conferamus, rursusq; dicamus, animam esse quodammodo omnia ea quæ sunt: Cuncta enim quæ sunt, aut sensibilia sunt aut intelligibilia. ac scientia quidem est quodammodo scibilia: sensus autem sensibilia.*

Congregemus igitur secundum summam, ea quę dicta sunt in anima. Dicamus igitur ꝙ anima est quoquo modo alia entia. Entia enim aut sunt intellecta, aut sensata. Scire vero res intellectas est sm modum sentiendi rem sensatam. E

37 Et, cùm declaratum est quę sunt genera virtutum comprehensiuarum animæ, & ꝙ sunt duo modi, s. sensus, & intellectus, oportet nos modo facere vnam summam de anima, & dicere sm descriptionem ꝙ est quoquo modo omnia entia. Omnia enim entia aut sunt sensibilia, aut intelligibilia. Dispositio autem sensibilium ad sensum est sicut dispositio intelligibilium ad intellectum, & sensus ad sensatum. ergo contingit necessario vt anima sit entia omnia uno modorum, secundum quos possibile est dicere animam esse omnia entia.

Dispō sensibiliũ ad sẽsum ẽ sicut dispō ĩtelligibiliũ ad ĩtellectũ. Idẽ 3. huius t. cõ. j.

Qualiter autem hoc, oportet inquirere. Secatur igitur scientia & sensus in res, quæquidem potentia, in ea quæ sunt potentia: quæ vero actu, in ea quæ sunt actu. animæ autem sensitiuum, & quod scire potest, potentia hæc sunt, hoc quidem scibile: illud autem sensibile. Necesse autem est ipsa, aut species esse. ipsa quidem igitur non. non enim lapis in anima, sed species. Quare anima sicut manus est: Manus enim est organum organorum: & intellectus species spetierum: & sensus species sensibilium. F

SOPH. *Quod quomodo se habeat quærendum est. secatur igitur scientia & sensus in res, quæ potentia est, in ea quæ sunt potentia, quæ actu, in ea quæ sunt actu. sensitiuum autem animæ est scientiale, potentia hæc sunt, alterum scibile, alterum sensibile. Necesse est autem, uel ipsa esse, uel species. at ipsa quidem, nequaquam: non enim lapis in anima est, sed species. itaq; anima quasi manus est: nam manus instrumentum est instrumentorum, & intellectus quoq; species specierum, & sensus species sensibilium.*

Et

A Et sciendum est quomodo. Dicamus igitur ꝙ scire, & sentire diuiduntur s̄m diuisionem entium. si igitur fuerint in potentia, erunt potentia: si actu, actu, intellectum, & sensatum. Necesse est enim vt entia sint aut ista, aut formæ. & non sunt iste. lapis enim non existit in anima, sed forma. Et ideo anima est quasi manus. manus enim est instrumentum instrumentis: & intellectus forma formis: & sensus forma sensatis.

38 Cùm declarauit ꝙ anima est quoquo modo omnia entia, incœpit declarare illum modum, & d. Dicamus igitur ꝙ scire, &c. i. ꝙ differentiæ entium, quibus diuiduntur, sunt eædem cum differentijs animę: & sunt potentia & actus. Quemadmodum enim sensus, & intellectus aut sunt potentia aut actu, ita omne sensibile, & intelligibile aut est in potentia: aut in actu. Et cum ita sit, si sentiens fuerit in potẽtia, sensatum erit in potentia: &, si fuerit in actu, sensatũ erit in actu: & similiter est de intellectu cũ intellecto: necesse est vt vere dicat̃ ꝙ illa pars animæ est illa pars entiũ. Res. n. B quarum differentiæ sunt eædẽ, ipsæ sunt eædem in illo mõ, s̄m quẽ habẽt easdem differentias. Intellectus igitur est intellectum: & sensus est sensatum. D. d. Necesse est enim, &c. i. quia non sunt nisi duo modi, aut vt intellectus sit intellectum existens extra animam, aut forma eius: & sil'r sensus cũ sensato: & est impossibile vt ipsum ens sit intellectũ, aut sensatũ. s. per suam formam, & suam materiam, vt Antiqui opinabantur: tunc. n. quando lapidem intelligeret: anima esset lapis, & si lignum, esset lignum: remanet igitur vt illud, quod existit in anima de entibus, sit forma tantum, non materia. Et hoc intendebat, cum d lapis enim non existit in anima, sed tantum forma eius. Deinde narrauit ꝙ ista est causa, quare anima recipit multas formas diuersas: vt manus, quę est instrumentum recipiens omnia instrumenta, & d. Et ideo anima est quasi manus, &c.

De sensu in potentia & actu vide. 2. de aïa. 53. & 55. De intellectu vero vid' hic 16. & 18.

Res quarũ differentiæ sunt eædem, ipsæ sunt eædem in illo mõ, s̄m quẽ habẽt easdẽ differentias.

Vide opinionẽ Antiquorum 1. de Aïa. 25 & 27.

Quoniam aũt neq; res nulla est præter magnitudinem sicut vñr sensibilia separata, in speciebus sensibilibus intelligibilia sunt, & C quæ in abstractione dicuntur, & quæcunq; sensibilium habitus & passiones: & ob hoc neq; non sentiens nihil utiq; addiscet, neq; intelliget: & quum speculetur, necesse simul phantasma aliquod speculari. phantasmata autem sicut sensibilia sunt: prẹter ꝙ sunt sine materia. Est autem phantasia alterum a dictione & negatione. compositio enim intellectionum est verum aut falsum. primę autem intellectiones quo differẽt ut non phantasmata sint: aut neque alia phantasmata, sed non sine phantasmatibus.

IOPH. *Quõniã aũt nulla res, ut uidetur, est præter sensibiles magnitudines, separata, in spẽbus sẽsibilibus intelligibilia sunt, tũ quæ in abstractione uocãtur, tũ quæcũq; sensibiliũ habitus & passiones sũt. quãobrẽ si nõ sẽtiat, nihil discere aut intelligere poterit: & cum speculatur, necesse est*

*Structura verborum græcorũ ambigua ẽ itaq; ex simplicij

sentia sic uertendú, est. qm ât nulla res é ṕter magnitudíes separata, cuiusmodi videnť eé sensibilium.

una cũ phãtasmate speculetur: phãntasmata.n. sicut sensibilia sunt: nisi quod sine materia sunt. porrò autem phantasia aliud est à dictione, & negatione: nam uerum uel falsum connexio est mentis conceptuum. at primi conceptus quo different ut non phantasmata sint? an ne rẽliqua quidem phantasmata sunt, attamen non sine phantasmatibus. D

*a.l. an ne hęc quidé.

Et, quia secundum ꝙ existimatur magnitudo extra sensibilia esse sensibilium, & est species sensibilium singulariter. & intelligibilia sunt, quæ dicuntur modo velocis: res autem existẽtes in sensibilibus sunt ſm modum habitus, & passionis. Et ideo qui nihil sentit, nihil addiscit, & nihil intelligit. Si igitur viderit necessario, videt imagines aliquas. imagines enim similes sunt sensibilibus, sed sine materia. Imago enim aliud est ab affirmatione, & negatione. fides enim & non fides inueniuntur per compositionem quarundam creditionum cum quibusdam. Primæ autem creditiones per quid distinguuntur, ita ꝙ non sunt imagines? Istæ enim & si non sint imagines, tamen non fiunt sine imaginibus. E

39 Corpᵒ qđ ẽ vl'ius genus reꝶ sẽsibiliũ existit in sensibilibus. *a.l. sensibilium.

Et quia secundum quòd existimatur quòd corpus, quod est uniuersalius genus rerum sensibilium, existit in ipsis sensibilibus, & est vniuersalis forma sensibilibus: secundum quòd intellectus distinguit, & abstrahit eam à sensibilibus. Deinde dicit, & intelligibilia sunt, &c.i.&, cùm corpus, quod est vniuersalius* intelligibilium, abstrahitur ab intellectu, sed est existens in rebus sensibilibus, necesse est vt formæ sint existentes in intellectu secundum velocitatem, & rem velocis transmutationis non fixã, & quòd illæ eædem formæ sint existentes extra animam in rebus sensibilibus, secundum quòd habitus existit in habente habitum, & res fixa in re patiente. Deinde dicit. Et ideo qui nihil sentit, nihil addiscit.i.&, quia intentio intellecta eadem est cum re, quam sensus comprehendit in sensato, necesse est vt qui nihil sentit, nihil addiscat secundum cognitionem, & distinctionem per intellectum; Deinde dicit. Si igitur viderit, &c. F idest & ista eadem est causa, quare intellectus, qui est in nobis, cùm viderit aliquid, aut viderit aliqua, & intellexerit, ipse non intelliget ipsum nisi coniunctum cum sua imagine. † imagines enim sunt aliqua sensibilia intellectui, & sunt ei loco sensibilium apud absentiam sensibilium: sed sunt sensibilia non materialia. Deinde dicit. Imago enim aliud est, &c. idest & diximus quòd imagines sunt de genere rerum sensibiliũ, & non sunt intellectus, quia intellectus habet propriam affirmationem & negationem. affirmatio autem & negatio est aliud ab imaginatione: fides autem, & incredulitas existentes in intellectu non à sensu, sed à ratione fiunt secundum compositionem creditionum, habitarum à sensu adinuicem. Et d. hoc, quia est dubium de propositionibus naturalibus, quas nescimus vnde veniant, aut quando, vtrum sint prouenientes à sensu,

† Imagíes sũt aliqua sensibilia ĩtellectui, & sũt ei loco sensibiliũ apud absentiã sẽsibiliũ. Idé supra. cõ. 33.

Vtrũ priæ propõnes sint a sensu.

A su, aut non. & dicit forte non proueniunt à sensu, sicut multæ conclusiones. D.d. Primæ autem creditiones per quid distinguuntur? i. vt mihi videtur, per quid potest aliquis dicere ꝙ primæ propositiones distinguuntur à sensibilibus, & non indiget eis omnino. & ideo sunt aliæ ab imaginatione. primæ enim propositiones, & si concesserimus ꝙ non sunt imaginatio, tamen videntur esse cum imaginatione, & hoc ostendit eas indigere sensu. Et hic est completus sermo de rationali.

SVMMA SECVNDA.

De potentia Animæ motiua.

Redarguitur quædam animæ diuisio, ac dubitatur quid id esse posit, quod motu locali animal mouet. Cap. I.

B Voniam autem anima secundum duas diffinita est potẽtias, quæ animalium est: & discretiuo, quod intellectiuæ opus est, & sensus: & adhuc in mouendo secundum locum motu, de sensu quidem & intellectu determinata sint tanta. De mouente autem quid forte sit animæ speculandũ est. vtrum vna quædam pars ipsius sit separabilis, aut magnitudine, aut ratione, aut omnis anima. & si pars aliqua, vtrũ propria sit præter consuetas dici, & dictas: aut harum vna aliqua sit.

SOPH. *Quoniam autem animalium anima duabus definita est potentiis; tum ea quæ iudicat, (quod dianœæ & sensus officium est) tum ea quæ mouet motu loci: de sensu quidem & intellectu tot exposita sint. De eo autem quod mouet, quid tandem sit animæ, considerandum est: utrum una quædam sit eius pars, aut magnitudine aut ratione separabilis, an tota anima: & si pars aliqua, utrum peculiaris quædam, præter eas*
C *quæ dici solent, & quæ dictæ sunt: an earum una quædam.*

Et quia animæ animalium definiuntur per duas virtutes: quarum vna est distinguens, quod est ad actionem sensus & intellectus, & alia ad motum localem: et iam distinximus sermonem de sensu, & intellectu: & modo oportet loqui in motore, quid sit de anima: & vtrum sit pars vna eius distincta per magnitudinẽ, aut per definitionem, aut est tota aĩa. & si est pars eius, vtrum est aliquod proprium aliud à rebus assuetis dici, aut ista dicta non sunt aliquid istorum.

40 Cùm compleuit sermonem de virtutibus distinguentibus, reuersus est ad sermonem de virtute motiua in loco, & incœpit dare causam, quare incœpit loqui de hac virtute, & d. Et quia animæ animaliũ, &c. i. & quia Vide. 1. de Aĩa. 19.

Anti-

Antiqui assueti sunt definire animas animalium duabus virtutibus: quarum vna est comprehensiua distinctiua, alia autē motiua in loco: & iam determinauimus sermonē de virtute distinctiua per hoc, quod diximus de virtute sensus & intellectus: oportet nos modo dicere de motore in loco quid sit de anima. D.d. & vtrum est pars, &c. i. & quærendum est etiā de hac virtute, vtrum sit pars animæ, aut tota anima. &, si est pars animæ, vtrum est separata ab aliis in quiditate & loco, vt multi Antiqui opinabātur: aut tantum differt in quiditate, & diffinitione. Deinde. d. & si est pars eius, &c. i. & si ista virtus est pars animæ, vtrum est pars earum partium, quæ dictæ sunt ab Antiquis: aut non est aliqua illarum, sed alia. D

Quō ista etiā mota fuit. 1. de Ala. 90. & in hoc. 3. t. cō. 1.

Habet autem dubitationem mox, quomodo oportet partes animæ dicere, & quot. modo enim quodam infinitę videntur: & non solum quas quidam dicunt determinantes, rationatiuam, irascibilem, & appetitiuam. hi autem rationem habentem, & irrationabilem. Secundum enim differentias per quas separant has: & aliæ videntur partes maiorem differentiam his habentes, de quibus & nunc dictum est: vegetatiua autem, quæ & plantis inest & omnibus animalibus: & sensitiua, quam neq; sicut irrationabilem, neque sicut rationem habentem ponet quis vtiq; facile. adhuc autē & phantastica, quæ per esse quidem ab omnibus altera est. E

SOPH. *Sed oritur statim quæstio, quomodo partes animæ, quót q; dicendæ sint: modo enim quodam infinitæ uidētur esse, nec eæ solum quas nonnulli inquiunt distinguentes, ratiocinatiuam, & irascitiuam: alii autem ratione præditam & rationis expertem. nam pro differentiis, propter quas eas distinguunt, etiam aliæ uidentur esse partes, his magis distantes, de quibus nunc quoq; diximus: nutritiua scilicet, quæ & plantis, & cunctis inest animalibus: & sensitiua, quam neq; ut rationis expertem, neq; ut rationem habentem quispiam facile statuat. phātasticaq; item, quæ ipso quidem esse ab omnibus diuersa est,* F

Et cum hoc sermone etiā oritur quæstio, & est quomodo sunt partes animæ, & quot sunt. Videntur einm quoquo modo esse infinitę, & q non sunt illæ partes, quas homines numerant apud definitionem. s. rationabilis, & irascibilis, & desyderabilis: & quidā diuidunt eas in rationabilem, & non rationabilem. Diuiduntur enim secundum differentias diuidētes eam etiam in partes diuersas: inter quas existit diuersitas maior q̄ inter istas, de quibus loquimur. s. uirtutem Nutritiuam existentem in vegetabilibus, & virtutem Sensibilem, quā nullus vult numerare. non est enim irrationabilis, neq; etiam rationabilis. Et virtus etiam, per quam fit imaginatio, differt per se ab aliis.

41 A In hac perscrutatione oritur quæstio communis omnibus virtutibus animæ: & est quomodo partes animæ sunt plures, & vnde, & quot sunt. D.d. modum ex quo difficile cognoscitur quot sunt partes eius, & d. Videtur enim, &c.i. videntur enim, quando aliquis voluerit numerare eas, ꝙ magis sunt infinitæ quàm finitæ, partes enim eius non sunt partes illæ, quas homines assueti sunt numerare, quando definiunt animam. Et.d. quoquo modo quia, si aliquis voluerit numerare animam concupiscibilem secundum numerum rerum, quas concupiscit, tunc videtur esse illã infinitam. & innuit Platonem dicentem partes esse tres, rationabilem, & irascibilem, & desyderatiuam. & posuit irascibilem & desyderatiuã duas: & sunt vnius virtutis, s. animæ concupiscibilis. Deinde d. & quidam diuidunt, &c.i. & faciunt in hoc errorem, & peccatum. videtur enim ꝙ anima diuiditur secundum differentias habendas in partes, inter quas est maior diuersitas, quã inter istas partes, in quas diuidunt animam. Deinde numerauit illas partes, & dixit. s. virtutem nutritiuam, &c.i. ver. g. hoc, ꝙ anima diuiditur in virtutem nutritiuam & sensibilem. Nullus enim potest ponere animam sensibilem in virtutem rationabilem, neq; in virtutem irrationabilem, cùm non sit de eis, quæ carent ratione, quia est aliquid cõprehendens: neq; de habentibus rationem, ratio enim non existit in omnibus animalibus. Et intendebat per hoc notificare errorem duorum diuidentium. s. diuidentis eam in rationabilem, & irascibilem, & desyderatiuam: & diuidentium. s. diuidentis eam in irrationabilem, & non rationabilem. Qui enim diuidit eam in hæc duo, difficile potest ponere in vtraque illarum virtutes multas, v.g. sensum, & imaginationem. Qui autem diuidit eam in illas tres, peccauit duobus modis, dimisit enim multas differentias. v.g. nutriri, & imaginari. & etiam diuisit eandem virtutem. s. cõcupiscibilem in plures vna. &, cùm anima fuerit diuisa tali diuisione, tũc partes animæ erunt infinitæ, sicut innuit primo.

Si quis numeraret animá concupiscibilé per numerú rerú quas cõcupiscit, inueniret eã infinitã eé

B

C

Cui autem harum eadem vel altera sit habet multam dubitationem, si aliquis ponat separatas partes animæ. Adhuc autem appetitiua, & q̃ rõne & potentia altera videtur vtiq; esse ab omnibus, & inconueniens vtiq; hanc sequestrare. in rationatiua enim voluntas fit, & in irrationabili concupiscẽtia & ira. Si autem tria in anima, in vno quoq; erit appetitus. SOPH.

10 PH. *A quanam autem harum diuersa aut eadem sit, magna quæstio est, si quis separatas partes animæ statuet. Appetitiuaq; item, quæ & ratione & potentia diuersa ab omnibus esse uideatur, & certe absurdum est eam diuellere. na & in ratione prædito uoluntas fit, & in rõne carẽte cupiditas & ira. Quod si aĩa tria est, in uno quoq; erit appetitus.*

Et contingit magna quæstio in quacũq; istarum fuerit accepta & vtrum est eadem, aut diuersa: & maxime, si aliquis posuerit ꝙ

tres

tres partes animæ sunt diuersę. Et inopinabile est etiam cum hoc, quod diximus, distinguere hoc, quod existimatur esse diuersum ab omnibus in definitione, & actione. principale enim existit in parte cogitatiua. desyderium autem, & ira inueniuntur in non rationabili. Si igitur anima habet tres partes, tunc desyderiũ inuenitur in vnaquaq; illarum. D

42 Et contingit nobis quęstio in quacunq; istarum trium virtutum, aut duarum numerauerimus virtutem imaginationis, s. vtrum ista virtus sit vna illarum virtutum, in quas diuisimus partes animæ, aut est diuersa ab eis. & maxime, si aliquis posuerit q; partes animæ sunt diuersæ in definitione, & loco. D.d. Et inopinabile est, &c. i. & inopinabile est diuidere hanc virtutem, quæ existimatur esse diuersa ab omnibus in actione, & definitione: & intendit virtutem desyderatiuam: & ponere eam in habente rationem, & in carente ratione, & non ponere eam propriam alteri duorum modorum, sicut est dispositio de aliis virtutibus animæ, sed in vtroque. Virtus enim principalis non existit nisi in * anima rationali. & hoc intendebat, cùm dixit, in parte cogitatiua: & non principalis sicut desyderium, & ira existit in non rationabili. Sed nos videmus istam virtutem numerari secundum numerum virtutum: ita quòd, si partes animæ fuerint tres, tunc desyderium inuenietur in omnibus earum. Et hoc intendebat, cùm d. Si igitur anima, &c. E

*a.l. aĩali.

Et etiam de quo nunc sermo instat quid forte mouens secundũ locum animal est? secundum quidem enim augumentum & decrementũ motu, quod omnibus inest videbitur vtiq; mouere, generatiuum & vegetatiuum. De respiratione autem & expiratione, & somno & vigilia posterius perspiciendum: habent enim & hæc dubitationem multam.

SOPH. *Iam uero de quo nunc instituta est disputatio, quid est quod loco mouet animal? motu enim auctionis et diminutionis, qui omnibus insunt, id quod omnibus inest, nempe generatiuum & nutritiuum, mouere uideatur. De respiratione autem & expiratione post considerandum est: nam de his quoq; non leuis est quæstio.* F

Illud autem, ad quod peruenimus in sermone, est quid est illud quod mouet animalia de loco in locum. Et existimatur q; motus, qui est secundum augmentum & diminutionem existit in omnibus. & illud, quod existit in omnibus est illud, quod existimatur mouere generatiuũ & nutritiuũ. Et post consyderabimus de anhelitu, & somno & vigilia. in istis enim sunt multæ q̃ones.

43 Idest, sed nos non intendebamus istas quæstiones in hoc loco. intentio enim nostra est perscrutari illud, quod mouet animal in loco, quid sit.

D.d.

A D.d. Et existimatur ꝙ motus, &c. i. & existimatur ꝙ motus animalis secũdum augmentum, & diminutionem existit in omnibus animalibus: & quod est tale, attribuitur virtuti, quę mouet ad generandum, & ad nutriẽdum. Et intendebat per hoc notificare ꝙ iste motus est alius à motu locali existenti à motu locali: licet vterq; sit in loco: &, ꝙ motor in eis ẽ diuersus. D.d. Et post cõsyderabimus, i. & postquã locuti fuerimus de hac virtute, consyderabimus de anhelitu, & somno & vigilia: cùm vtrunq; sit ab anima motus, & habeat multas quæstiones. Idẽ. 2. de Aĩa 24. 2. & 1. de Ge. 39 & 41.

Sed de motu secundum locum quid mouens animal secundum processiuum motum, considerandum. qđ quidem igitur non vegetatiua potentia manifestum. semper enim propter aliquid motus hic: & aut cum phantasia, aut cum appetitu est. nihil enim nõ appetens, aut fugiens, mouetur, sed aut violentia. Amplius & plantæ vtiq; essent motiuæ: & vtiq; haberent aliquam partem organi
B cam ad motum hunc.

PH. *Verum de motu loci quid sit quod moueat animal motu incessus, cõsiderandum est. Constat igitur non esse nutritiuam potentiam: semper enim alicuius gratia motus hic est: atq; uel cum phantasia, uel cum appetitu: nihil enim nisi appetat uel fugiat, mouetur, nisi ui. Præterea ẽt plantis hic inesset motus, ac partem aliquam organicam ad hunc motum haberent.*

Cõsyderemus igitur de motu locali, & quid est illud, quod mouet animal motu locali. Et manifestum est ꝙ hoc non est à virtute nutritiua. Ista enim virtus semper attribuitur illis: ista autem aut est cum imaginatione, aut cum desyderio. nihil enim mouetur nisi aut per desyderium ad aliquid, aut per fugam ab ipso: nisi mot⁹
C eius sit violentus. Et, si ista esset etiam dispõ plantarum, essent motæ, & haberent membrum organicum iuuans hunc motum.

44 Idest, & quia actio virtutis nutritiuæ est semper, & attribuitur vegetabilibus: actio autem istius virtutis non est semper neq; est in vegetabilibus: & iste motus, qui est in loco, semper est cum imaginatione, & desyderio ad aliquid. nihil enim mouetur voluntariè, nisi aut desyderando aliquid, aut fugiendo ipsum. Si igitur iste motus esset ab anima nutritiua, cõtingeret vt ista anima esset desyderans, & imaginans. Et si virtus nutritiua esset mouens in loco, contingeret vt plantæ mouerentur in loco. & si plantæ mouerentur in loco, tunc haberent hãc dispositionem, scilicet imaginationem, & desyderium, & haberent etiam membrum organicum, per quod fit motus. Vide 2. h° cõ. 5. & 10. Nihil mouetur voluntariè, nisi aut desyderãdo aliquid aut fugiẽdo ipsum.

Similiter autem neq; sensitiuum. multa enim animalium sunt quæ sensum quidem habent, manentia autem & immobilia sunt

per

per finem. Si igitur natura nihil facit frustra: neq; deficit in necessariis, nisi in orbatis & in imperfectis: huiusmodi autem animaliũ perfecta & non orbata, signum autem est quia generatiua sunt & augmentum habent & decrementum: quare & haberent vtique partes organicas processionis. D

SOPH. *Pari quoq; modo nec sensitiuum: extant enim pleraq; animalia, quæ sensum quidem habent, attamen stabilia ac immobilia perpetuo sunt. Quòd si natura neq; facit frustra quidquam, nec aliquid necessariorum prætermitit, nisi in mutilis & imperfectis: ac eiusmodi animalia perfecta & non mutila sunt, argumento quòd generandi uim habeant & statum & diminutionem, sanè ēt organicas incessus partes haberent.*

Et etiam secundum hunc modum est aliud à sensu. multa animalia enim habēt sensum, & sunt quiescentia in eodē loco, & non mouentur omnino. Si igitur natura nihil facit ociose, & perfecte operatur in rebus necessariis, nisi sit in rebus monstruosis, quę nō sunt perefectæ, talia. n. animalia sunt perfecta, non monstruosa: & signũ eius est, ꝙ generant, & habent ascensum & descensum: & idō non habent membra organica, per quæ fit motus localis. E

45 D. Et oportet etiam ſm hunc modum vt ista virtus mouens in loco sit alia à sensu. multa enim animalia sentiunt, sed non mouentur omnino. Et necesse est vt ista animalia non moueantur omnino. quoniam, cũ natura nihil facit ociose, i. nullum membrum facit sine iuuamento, neq; diminuit in rebus necessariis, i. neq; abstulit animali membrum, in quo habet iuuamentum necessarium, nisi hoc sit propter occasiones contingentes in minori parte, vt digitus sextus. Et ista animalia non mota non habent instrumentum ambulandi, & sunt cum hoc perfecta non monstruosa. & signum eius est, ꝙ generant sibi similia, & habent in sua vita ascensum & descensum, sicut alia entia naturalia, quorum esse est naturale. ergo necesse est vt sint animalia non mota: & ideo non habēt membra motus. Et debes scire ꝙ non vtitur in loco cōmunicantiæ in destruendo has virtutes esse motiuas, nisi ita, quia suum quæsitũ est causa propinqua motus. &, si non, tunc sensus est vna causarum istius motus, sed cā remota. F

Oĩa entia nālia, quorũ eẽẽ nāle, habent ascensum & descensum. Vide ꝑ hoc 2. đ Ge. & cor. t. c. 57. & i 2. Meteor. ca. 1. Auer.

At vero neq; rationatiua & vocatus intellectus est mouens. speculatiuus quidem enim nihil speculatur actuale: neq; dicit de fugibili & prosequibili. semper autem motus aut fugientis, aut prosequentis aliquid est. sed neq; quum speculatus fuerit aliquid huiusmodi, iam præcipit aūt prosequi, aūt fugere: puta multotiens intelligit terribile aliquid aut delectabile, non iubet autem timere: sed cor mouetur. si autem delectabile, altera aliqua pars.

Quin

101 H. A *Quin ne intellectiuum quidem & qui uocatur intellectus est is qui mouet. Contemplatiuus enim nihil agendum contemplatur, neq; de fugiendo & persequendo quidquã dicit: at motus semper aut fugientis aliquid, aut persequentis est. Neq; uero cum aliquid eiusmodi considerat, iã iubet uel persequi uel fugere: uerbi causa sæpe intelligit aliquid formidolosum aut iucundum, nec iubet timere, cor autem mouetur: sin iucundum, pars aliqua alia.*

Sed illud, quod mouet, non est pars cogitatiua, neq; illa, quæ dicitur intellectus. Pars enim cogitatiua non videt illud, quod facit, neq; dicit aliquid in fugito, neq; in quæsito. motus.n. semper inuenitur aut in fugiente, aut in quærente. Neq; est etiam ex eis, quę B quando viderint rem talem, mittent ad quærendum, aut fugiendum. vt multotiens opinamur aliquid esse delectabile, aut timorosum, & non mittimus ad timorem. cor autem mouetur, quando aliud membrum delectatur.

46 Potest intelligi per partem cogitatiuam, intellectus speculatiuus: & p partem, quę dicitur intellectus, intellectus operatiu'. Et ideo d. Pars enim cogitatiua non videt, &c. i. pars speculatiua non consyderat de rebus operatiuis, neq; de aliqua re vtili quæsita, neq; de aliqua re nocẽte fugita: motus autem in loco non inuenitur nisi aut in quærente, aut in fugiente. Idẽ, 2. Me. t.c. 3. D. d. Neq; est etiam ex eis, &c. i. neq; est etiam pars intellectus, qui innatus est consyderare in quæsito, & fugito: & excitat membrum mobile ad motum ad rem delectabilem, aut membrum mobile in timore ad motũ vt accidit nobis, qñ imaginamur aliquod delectabile aut timorosum, q membrum proprium illi delectabili mouetur in nobis, & cor constringitur tunc ex illo timoroso: & intellectus nihil videt ex hoc: sed videmus ip C sum moueri ex illo timoroso, aut ad aliud delectabile. Et hoc intendebat cùm d. cor autem, &c. ita cecidit in scriptura. Et forte diminuitur ex ea tantum, q intentio esset ista, scilicet cor autem mouetur ex timore, aut ex delectatione, quando aliud membrum delectatur. & demonstrat hoc, q inuenimus in alia translatione. scilicet multotiens cogitat intellectus in aliquo timoroso, aut in aliquo delectabili, sed nõ propter hoc erit timor, aut delectatio, cor autem mouetur motu timoris, sed non ex intellectu, & cùm cogitauerit in aliquo delectabili, tunc membrum aliud à corde mouetur motu delectationis.

Amplius & præcipiente intellectu, & dicente intelligentia fugere aliquid, aut prosequi: non mouetur, sed secundum concupiscentiam agit, vt incontinens. Et totaliter autem videmus quoniam habens medicatiuam non sanatur: tanquam alterius quidem sit proprium agere secundum scientiam, sed non scientiæ.

Præterea

SOPH. *Praeterea quãuis intellectus iubeat moneatq; dianœa fugere aliquid aut persequi, non mouetur: sed ex cupiditate agit, quemadmodum incõtinentes. deniq; uidemus eum qui medendi scientiam teneat, non mederi, utpote cum aliud quidpiam sit quod habeat potestatem agendi ex scientia, & non scientia. Neq; uero penes appetitum est huius motus potestas: nam continentes quanuis appetant & cupiant, non tamen ea agunt quae appetunt, sed parent intellectui.* D

Et, cũm intellectus miserit, & cognitio affirmauerit fugere aliquid, aut quærere aliquid, non mouebitur, sed facit illud, quod cõuenit delectationi, s. ꝙ non potest se retinere. Et vniuersaliter videmus habentẽ artem Medicinæ non sanare: quia aliud est principale actionum, quæ fiunt per cognitionem. E

47 Et videmus etiam ꝙ intellectus multotiens mittit ad quærendum aliquid aut fugiendum, sed tamen homo nõ mouetur ab eo, quod affirmat intellectus, sed ex eo, quando conuenit delectationi: vt accidit viro voluptuoso, qui non refrenat se vt deberet. D.d. Et vniuersaliter, &c.i. & vniuersaliter videmus multotiens ꝙ multi scientes aliquam artem, non agũt per illam artem, sicut videmus multos Medicos, qui non curant se, cùm infirmantur. & hoc non est, nisi quia alius motor est principalis actionis illarum actionum, quæ aguntur per cognitionem, & artem. &, si non, contingeret vt omne habens cognitionem alicuius operationis, non ageret nisi illam rem, quam scit.

At vero neq; appetitus huiusmodi motus dominus est. abstinẽtes enim, appetentes & concupiscentes non operantur, quorum habent appetitum: sed sequuntur intellectum. F

Quòd intellectus, ac uoluntas causa sint localis motus in animalibus. Item quo pacto fiat iste motus. Cap. 2.

VIdentur autem duo hæc mouentia, aut appetitus, aut intellectus: si quis phantasiam posuerit sicut intelligentiam quãdam. multa enim præter scientiam sequuntur phantasias: & in aliis animalibus non intelligentia, neq; ratio est, sed phantasia. vtraq; ergo motiua secundum locum, intells & appetitus.

SOPH. *Videtur igitur duo hæc mouere, aut appetitus aut intellectus: si quis phantasiam statuat uelut intellectionem quãdam. in multis enim posthabita scientia sequimur phantasias: & quidem in cæteris animalibus, nec intellectio inest, neq; ratio, sed phantasia. Ambo igitur hæc motiua sunt motu loci, intellectus & appetitus.*

Principalitas

Principalitas igitur in hoc motu non est cognitionis, neqꝫ etiã desyderii. eremitæ enim desyderant, & concupiscunt, sed non agunt ea, ad quæ mouentur per desyderium, quia consequuntur intellectum. Apparet igitur ꝙ illud, quod facit motum, est hæc duo, desyderium, s. & intellectus, & si aliquis posuerit ꝙ imaginatio est similis desyderio. in pluribus enim rebus cõsequimur imaginationem sine cognitione. alia enim animalia nõ habent existimationem, neqꝫ cognitionem, sed imaginationem. Hæc igitͬ duo, s. desyderium, & intellectus, sunt mouentia de loco in locum.

48 Quid igitur dominatur in isto motu, & appropriatur ei non est cognitio, cũ multotiens moueamur à desyderio, licet intellꝭ videat nos non debere moueri. Neq; ẽt ꝙ dñatur in isto motu est desyderium: quia multi hoĩes desyderant, sed non prosequuntur desyderiũ, sed intellectũ. B Et, cùm declarauit ꝙ motus localis, impossibile est attribui alteri istarum virtutũ singulariter, & apparet etiam ꝙ vtraq; illarum habet introitũ in mouendo: motus.n. non fit sine desyderio, neq; sine intellectu, aut imaginatione. d.d. Apparet, &c. i. apparet igitͬ ex hoc, quod diximus, ꝙ agens motum est duo, intellectus, scilicet & desyderium, aut imaginatio, quæ est similis desyderio. In pluribus enim rebus mouemur ab imaginatiõe sine aliqua cogitatione, sicut animalia mouentur. alia enim animalia non habẽt cogitationem, sed in loco cogitationis habent imaginationem. Istæ igitur duæ virtutes sunt mouentes de loco in locum, scilicet desyderium, aut intellectus, aut imaginatio.

Intellectus autem qui propter aliquid ratiocinatur, & qui practicus est: differt aũt à speculatiuo, fine. & appetitꝰ pp aliquid oĩs est, cuius.n. appetitus, hoc principium practici intellectꝰ. vltimũ C autem principium actionis est. quare rationabiliter hæc duo vĩr mouentia, appetitus & intelligẽtia practica. Appetibile enim mouet: & propter hoc intelligentia mouet: quia principium huiusmodi quod appetibile.

Intellectus (inquam) qui alicuius gratia ratiocinatur, et actiuus: differt autem à contemplatiuo fine. Appetitus etiam omnis, alicuius est gratia: cuius enim est appetitus, id principium est actiui intellectus: at quod ultimum est, principium est actionis. Quamobrem meritò hæc duo uidentur esse ea quæ moueant, appetitus & dianœa actiua. nam appetibile mouet, & propterea dianœa mouet: quia principium eius est appetibile.

Et intellectus operatiuus, & est cogitans in re, differt à speculatiuo in perfectione. Et omne desyderiũ est desyderiũ ad aliquid. desyderiũ.n. non est principiũ intellectus speculatiui, sed ille alius *a.l. appetitiuum.

eſt principium intellectus. Et ideo neceſſario apparet ꝙ hæc duo ſunt mouentia.ſ.deſyderiũ,& cogitatio apud actionẽ.deſyderatũ enim mouet:& ideo cogitatio mouet,quia eſt deſyderatiua. D

49 D.& intellectus,per quem agitur,& eſt cogitatiuus,operatiuus, differt à ſpeculatiuo in perfectione,& fine.finis enim ſpeculatiui eſt ſcire tantũ: operatiui autem operari. D.d. Et omne deſyderiũ,&c.i.&,quia omne deſyderium eſt deſyderium ad aliquid, ideo deſyderium non eſt principiũ mouens intell'm operatiuum:ſed illud deſyderatum mouet intellectum, & tunc deſyderabit intellectus:&,cũ deſyderauerit,tunc mouebiť homo, ſ.à virtute deſyderatiua,quæ eſt intellectus,aut imaginatio. D.d. Et ideo neceſſario,&c.i.& quia principiũ motus eſt ex deſyderato,apparet ꝙ hæc duo mouent hoĩem.ſ.deſyderium,& conſenſus,qui ſunt erga operationẽ ſm hunc modum.ſ.ꝙ faciens deſyderare,& mouere, quod eſt intellectus, idem ſunt:ſed eſt mouens,quia facit deſyderare rem. Et hoc intendebat, cùm d.deſyderatum enim,&c.i.*deſyderatum enim,quia ipſum eſt quod mouetur ad rem,quam comprehendit,& eſt intellectus operans aut imaginatio,& intellectus,qñ comprehẽdit aliquid deſyderabit per ſcientiam & mouebit per deſyderiũ:neceſſe eſt vt ipſe intellectus ſit mouens, ſm ꝙ eſt deſyderans,non ſm ꝙ eſt cõprehẽdens,neq; ſm ꝙ deſyderium eſt alia virtus ab intellectu:quæ eſt etiã mouẽs,ſm ꝙ ipſe declarabit poſt. Et hoc, quod ipſe d.de intellectu operatiuo,intelligendum eſt de imaginatione. animalia.n.vľr mouentur ab imaginatione.ſi igitur forma fuerit imaginata ex cogitatione,tunc motus attribuetur intellectui operatiuo.&, ſi nõ fuerit ex cogitatione,tunc attribuetur ipſi virtuti imaginatiuæ. E

Finis ĩtell's ſpeculatiui eſt ſcire tñ: practici vero operari. Vide.2.Met. t.cõ.3.& hic 3.t.cõ.34.

*a.l. deſyderium.

Intell's eſt mouẽs ſ3 ꝙ eſt deſyderans,nõ ſm ꝙ eſt comprehẽdens.Idẽ 3 com.29.

Et phantaſia quum moueat,non mouet ſine appetitu.vnũ igiť mouens quod appetibile.ſi.n.duo intellectus & appetitus mouebant,ſm cõem vtiq; aliquã ſpeciẽ mouebant.nunc aũt intellectus non videtur mouens ſine appetitu.voluntas.n.appetitus eſt. quũ aũt ſm rationem mouetur,& ſm voluntatem mouetur.appetitus autem mouet præter rationem.concupiſcentia quidem enim appetitus quidam eſt. F

SOPH. *Quinetiam cum phantaſia mouet, non ſine appetitu mouet. unum igitur quidpiam eſt quod mouet primò,uidelicet appetitiuum:nam ſi duo,intellectus nimirum & appetitus mouerent,communi aliqua ſpecie mouerent:nunc autem intellectus non uidetur ſine appetitu mouere:nam uoluntas appetitus eſt.cum autem ratione mouetur, uoluntate etiam mouetur:appetitus autem ſine ratione mouet:cupiditas enim appetitus eſt quidam.*

Et principiũ huius erit in tpe,in quo mouetur imaginatio.nullus igitur motus erit extra deſyderiũ.Motor igitur eſt vnus.ſ.de-

ſyderans

A syderans.mouens.n.si esset duo,s.intellectus & desyderiũ,tũc mouerent modo cõi.modo aũt intellectus non videtur mouere post desyderium.voluntas.n.& desyderiũ,quando mouẽtur in cogitatione,tunc voluntas mouet.& desyderiũ mouet motu,qui non intrat cogitationem.& desyderium est aliquis appetitus.

50 Idest.Et principinm huius motus,qui est ex re desyderata,erit in tempore,in quo imaginatio mouetur à re desyderata sine appetitu.Imaginatio.n.primo cõprehendit desyderatũ,s.patit̃ ab eo ſm cõprehẽsionẽ:&,cũ cõprehẽderit ipsum,forte desyderabit:& cũ desyderauerit, & nõ erit illic aliqđ desyderiũ cõtrariũ,neq; alia virtus aĩæ cõtraria,tũc mouebit aĩal in loco ad illud desyderatum. D.d.Motor igitur est vnus.i.motor igitur,q est desyderatũ,quia est vnus,continget vt illud,quod mouet̃ ab ea, quod est mouens aĩal,s.virtus desyderatiua,sit vna etiam:& hoc est aut intellectus,aut imaginatio,ſm ꝙ vtrunq; est desyderans.&,si mouens animal esset duo,s.intellectus per se,& virtus desyderatiua per se,ſm ꝙ sunt diuersa, B tunc motus aĩalis non proueniret ab eis nisi accidentaliter,s.per naturam communem istis duabus virtutibus,quæ esset alia ab vtraq; illarum.D.d. modo aũt intellectus.i.&,si ita esset,cõtingeret vt intellectus per se moueret animal,& etiam desyderium per se & nõ est ita.intellectus.n. non videtur mouere nisi voluntarie:sicut imaginatio non videtur mouere sine desyderio. Et differentia inter voluntatem & desyderium est,quia,quando voluntas,& desyderium mouent,tunc voluntas mouet ſm cogitationem,desyderium autẽ mouet non ſm cogitationem. D.d.& desyderium est aliquis appetitus.ita cecidit in scriptura,& est falsum, & debet legi, & appetitus est aliquod desyderium.i.ꝙ pars animæ desyderans est mouens vniuersaliter.Si igitur desyderauerit per cogitationem,dicetur voluntas &,si fuerit sine cogitatione,dicetur appetitus.& demonstrat hunc errorẽ alia translatio,in qua dicitur,appetitus autẽ mouet sine cogitatione,quia appetitus est modus desyderij.

Dĩa inter voluntatẽ & appetitum.

C Intellectus quidẽ igitur oĩs rectus est.appetitus aũt & phantasia,recta,& non recta.vnde semp quidẽ mouet appetibile.sed hoc est bonũ,aut apparens bonũ.non aũt oẽ,sed actuale bonũ.actuale autem est contingens & aliter se habere.

TEX. *Ac intellectus quidem omnis rectus est:appetitus autem & phantasia,& recta & non recta.itaq; fit ut semper quidem appetibile moueat,id uero est uel bonum,uel apparens bonum, non omne tamen, sed agendum bonum: agendum autem bonum est, quod potest etiam aliter se habere.*

Oĩs igit̃ intell's est rectus:appetit⁹ aũt & imaginatio qñq; sunt recti,& qñq; nõ.Et iõ pars appetitiua mouet semp. sed hoc aut ẽ bonũ,aut existimabit̃ esse bonũ,sed nõ in oĩbus.illud. n. actuale ẽ laudabile,& actuale est illud,quod põe est vt hẽat rẽ alio modo.

51 D. & omnis actio ex intellectu est recta: actiones aũt quæ fiunt ex appetitu & imaginatione quandoq; sunt rectæ, quandoq; non. Et ideo pars appetitiua mouet semper, quia mouet ad rectum, & nõ rectum. intellectus autem non mouet nisi ad rectum tantum: & ideo non mouet semper. D. d. sed hoc, aut ẽ bonũ, &c. sed hoc, erga qđ mouet virtus appetitiua, aut est bonũ, aut existimať esse bonũ, sed non est. Et hoc bonũ, ad qđ moueť ista virtus, nõ est bonũ cõe omnibus. illud enim bonũ, qđ est in actu semper, est laudabile simpliciter. Et hoc intẽdebat, cũ d. sed nõ in omnibus, illud enim actuale est laudabile. i. & illud bonum existẽs in oĩbus. illud. n. bonum, quod semper est actuale, est laudabile. D. d. & actuale est illud, quod posse est, &c. i. & bonum, qđ est pura actio, est bonũ, quod mouet alio modo à modo, ſm quem mouent ista bona, quæ qñq; sunt potentia, qñq; actu. Et potest intelligi per hoc, quod. d. sed non in oĩbus. i. & bonũ, ad quod moueť ista virtus, nõ est bonũ ſm totũ. i. semp & simpſr. illud. n. bonum, qđ ẽ actu, ponitur esse laudabile. Vel aliter, sed non in oĩbus. i. sed bonũ, quod cõprehendit ista virtus, nõ est bonũ existens laudabile ab oĩbus. sed bonũ intellectui operatiuo est laudabile apud illam virtutem: & bonum, qđ potest inueniri alio modo ab eo, ſm quem est bonum. bonũ autem cõe omnibus est bonum purum. Et intentio in istis est propinqua & quasi ista postrema videtur conuenientior.

Bonũ, qđ ſp ẽ actuale est laudabile. oppositũ. 5. Eth. c. 16. Vide con. Zim.

Quodquidem igitur huiusmodi potentia animæ mouet, quæ vocatur appetitus, manifestum est. Diuidentibus autem animæ partes, si secundum potentias diuidant & separent, valde multæ fiunt. vegetabile, sensibile, intellectiuum, consiliatiuum, adhuc appetitiunm. hæc enim plus differunt ab inuicem, quàm concupiscibile & irrascibile.

SOPH. *Eiusmodi igitur animæ potentiam, quæ uocatur appetitus, mouere palàm est. ex eorùm autem sententia qui partes animæ diuidunt, si eas per potentias diuidant ac separent, permultæ euadunt: nutritiua, sensitiua, intellectiua, deliberatiua, atq; etiam appetitiua. hæc enim plus inter se differunt, quã concupiscitiua & irascitiua.*

Iam igitur apparuit ꝙ talis virtus animæ mouet, & est, quæ dr̃ appetitiua. Et diuidentes animam, si diuidunt eam ſm virtutes, tunc inueniũt multas partes valde, s. nutritiuam, & sensibilem, & intelligentẽ, & cogitatiuã, & desyderatiuã. istæ. n. distinctæ sunt abinuicem, & magis desyderatiua. & similiter irascibilis.

52 Idest, iam apparuit ex hoc sermone ꝙ talis virtus virtutũ aĩæ, quę comprehendit rẽ, & desyderat ipsam, est virtus mouens aĩal, & est quæ dicitur appetitiua. Et illi, qui solent diuidere aĩam in tres, aut in duas partes, oportebat eos, si intendebant diuidere illam ſm virtutes habendas, diuidere eas in

A in plures partes: cùm plures habeāt partes illis tribus. v. g. nutritiuam, sensibilem, intelligibilem, & cogitatiuam.

Quoniam autem appetitus sunt contrarii ad inuicem. hoc autē accidit quum ratio & concupiscentia contrariæ fuerint: sunt autē in ipsis sensum habentibus. intellectus quidem enim propter futurum retrahere iubet: concupiscentia autem propter ipsum iam. videtur enim ꝙ iam delectabile & simpliciter delectabile & bonum simpliciter. propterea ꝙ non videtur quod futurum.

10 P H. *Sed quia appetitiones mutuo sibi contrariæ fiunt, quod tunc accidit, cum ratio & cupiditas contrariæ fuerint: fit autem in his quæ temporis sensum habent. nam intellectus propter futurum reluctari iubet, cupiditas uero propter id quod iam est: uidetur enim quod iam iucundum est, etiam simpliciter esse iucundum, & bonum simpliciter: propterea quod non uidet futurum.*

B Et propter diuersitatem appetitus contrariantur sibi adinuicē. & accidit hoc, quando modi appetitus fiunt oppositi. & hoc non erit nisi habenti sensum per tempus. & intellectus coget nos ad ꝓhibendum propter rem futuram. & appetitus propter rem præsentis voluptatis. existimatur igitur ꝙ res præsentis voluptatis ē voluptas simpliciter. quia non aspicit rem futuram.

53 Potest intelligi & propter diuersitatem appetituum, qui sunt in anima concupiscibili, contradicunt sibi in motu ab inuicem. Vel aliter. i. & propter diuersitatem appetitus animæ concupiscibilis ab intellectu contradicūt sibi adinuicem. & hoc est manifestius. D. d. & accidit hoc, &c. i. & hoc accidit in eadem re, quando modi appetituum in ea fuerint oppositi. & iste modus contrarietatis non inuenitur nisi in animali, quod comprehēdit tempus: quia comprehendit aliquid magis ex re in præsenti tempore, C quā illud, quod est ex ea in futuro. v. g. ꝙ in eadem re iudicat quod modo est voluptabile, & in futuro contristabile. D. d. & intellectus coget ad ꝓhibendum. & intendebat demonstrare diuersitatem duorum modorum in appetitu. s. appetitum intellectus, & appetitum animæ concupiscibilis. Anima enim concupiscibilis mouet ad rem, quæ est in actu voluptuosa: anima autem rationalis multotiens prohibet. & hoc propter nocumentum futurum, v. g. coitus & crapula. Deinde d. existimatur igitur, &c. id est, multi igitur existimant ꝙ res præsentis voluptatis est voluptuosa simpliciter, & nunquā contristabilis: quia virtus concupiscibilis non inspicit contristationem contingentem in futuro.

Aīa cōcupiscibilis mouet ad rem, q̄ est actū voluptuosa; sed rationalis multotiés prohibet.

Specie quidem igitur vnum erit mouens, appetibile aut appetitiuum: primum autem omnium appetibile: hoc enim mouet, quum non mouetur, eo ꝙ sit intellectum: aut imaginatum. numero autem plura mouentia. Qm̄ autem tria sunt, vnum quidē mo-

uens:ſm quo mouet:& tertium quod mouetur:mouẽs autem duplex,aliud quidem immobile,aliud autem quod mouet & mouetur.Eſt autem immobile,actuale bonum.mouens autem & quod mouetur,appetitiuum.mouetur enim quod appetit, ſm ꝙ appetit:& appetitus actus aut motus quidam eſt. quod autem mouetur animal eſt. quo vero mouet organo appetitus,iam hoc corporeum eſt. vnde ĩ communibus corporis & animæ operibus conſiderandum de ipſis. D

SOPH. *utiq; unum ſpecie fuerit quod mouet, uidelicet appetitiuum quatenus appetitiuum: primum autem omnium appetibile, (hoc enim mouet & non mouetur, quòd intellectu aut phantaſia apprehenſum ſit) numero autem plura ſunt ea quæ mouent. Sed cum tria ſint, unum quod mouet: ſecundum quo mouet, tertiúmq; item quod mouetur: atq; id quod mouet duplex ſit, partim immobile: partim quod moueat & moueatur. eſt autem immobile quidem, bonum agendum: quod uero mouet & mouetur, appetitiuum (mouetur enim quod appetit, quatenus appetit, ac appetitus motus quidam eſt aut operatio) quod uero mouetur, animal. inſtrumentum uero quo mouet appetitus, id demum corporeum eſt: quamobrem in communibus corporis & animæ muneribus de iis conſiderandum eſt.* E

Et mouens eſt appetitum, ſm ꝙ eſt appetitum. appetitum.n. præcedit alia. hoc enim mouet & non mouetur, quia mouet imaginationem, & intellectum. Mouentia autem ſunt multa in numero, quia res, per quas fit motus, ſunt tres. Quarum vna eſt motor, & alia res, per quam mouet, & tertia motum. & motor eſt duob⁹ modis, iſte autem eſt non mobilis, ille vero eſt mobilis. Non motũ autem eſt bonum intellectum. motor autem & motum eſt appetitiuum. mouet enim illud, quod mouetur, ſecundum quòd eſt appetitiuum: quia appetitus eſt motus. ſ. qui in actu. & quod mouetur eſt animal, & inſtrumentum mouens eſt appetitus, & iſta ſunt corporalia. Et ideo quærenda ſunt in actionibus communibus animæ & corpori. F

54 Ideſt & primus motor in hoc motu eſt res appetita, ſecundum ꝙ eſt appetita. res enim appetita præcedit alia mouentia animali in hoc motu: quia iſta mouet, & non mouetur. & iſta eſt diſpoſitio primi motoris. D. dicit. quia mouet imaginationem, & intellectum. ideſt & eſt motor, quia mouet imaginationem, quando appetitus fuerit partis imaginatiuæ: aut intellectum, ſi appetitus fuerit iſtius partis animæ. Deinde dicit. Mouentia autem ſunt multa in numero. ideſt mouentia autem, quibus fit iſte

Ex hoc patet oẽm ĩ mẽte mouere vt efficiens. idẽ 12. Me. cõ. 36. Diſpõ primi mo

motus

motus sunt plura vno. Deinde dicit. quia res, per quas fit motus, &c. idest toris est vt moueat & non moueatur. Idē. 8. phy. 42. 52. 78
A & cùm contingit vt motor sit plures vno, propter hoc, quod declaratum est in sermonibus vniuersalibus. s. q omnis motus fit per tres res, s. quarũ vna est motor, qui non mouetur, & alia illud, per quod mouet, & hoc est motor & motum, tertia autem est motum & non motor. D.d. & motor est duobus modis, &c. i. & declaratum fuit illic q motor est duobus modis, s. motor non motus, & iste est primus: & motor qui mouetur, & hoc est, per quod mouet primus motor. Dicit, demonstrauit quid est vnum quodq; istorum trium in hoc motu, & d. non motum autem est bonum intellectum, &c. i. illud autem, quod est in hoc motu mouens non motũ, est bonum intellectum, quod comprehendit anima appetitiua. motor autem & motum est res appetitiua, idest corporis membrum, in quo est ista pars animæ. appetitus autem est motus, quia est à re appetita per intellectum in actu. Et forte hoc intendebat, cùm d. quia appetitus est motus, scilicet qui in actu. i. appetitus, qui est à re appetita in actu. Vel aliter, idest
B appetitus, qui est appetitus in actu: motum autem, & non motor, qui est tertia res in hoc motu est animal. D.d. & instrumentum mouens est appetitus, &c. i. & quia illud mouens, per quod mouet primus motor, necesse est vt sit corpus cùm sit motum, vt declaratum est in vniuersalibus sermonibus: & appetitus hic est illud, per quod mouet primus motor: ergo 8. Phy. 35. res appetitiua, per quam mouetur animal est corpus, & appetitus est forma eius. Et ideo oportet quærere ea, per quæ fit iste motus, vbi loquitur de actionibus communibus animæ & corpori. i. in parte scientiæ naturalis, in qua loquitur de istis actionibus communibus, vt in somno & vigilia. Et ipse locutus fuit de hoc in tractatu, quem fecit de Motu animaliũ. sed iste tractatus non venit ad nos: sed quod trãsferebatur ad nos fuit modicum de abbreuiatione Nicolai.

Nunc autem vt in summa dicatur, mouens organice ubi princi pium & finis idem: velut ginglysmus. hic enim gibbosum & cõcauum, hoc quidem finis, illud vero principium. vnde aliud qui-
C dem quiescit, aliud vero mouetur, ratione quidem altera entia, magnitudine vero inseparabilia. omnia enim pulsu & tractu mouentur. propter quod oportet sicut in circulo manere aliquid, & hinc incipere motum.

10 ? H. *Nunc autem ut summatim dicam id quod mouet organice, est ubi principium & finis est idem, ueluti cardo. hic enim conuexum & concauum, alterum finis: alterum principium est. iccirco alterum quiescit, alterum mouetur: cũ ratione diuersa, magnitudine inseparabilia sint. cuncta enim pulsu & tractu mouentur. quapropter oportet ueluti in circulo, aliquid maneat, & inde incipiat motus.*

Et dico modo vniuersaliter q corpus mouetur motu cõsimilitudinis, vbi. n. est principiũ, illic etiam est finis. sicut motus gyra-

tiuus.in hoc.n.inuenitur gibbositas,& concauitas:illud aũt est fi- D
nis:hoc autem principium.Et ideo hoc est quiescẽs,hoc vero mo-
tum:quãuis in definitione sint diuersa,in magnitudine autẽ non
sunt distincta. omne enim, quod mouetur, mouetur secundum
aliquam gibbositatem. Vnde necesse est vt res quiescat,sicut illud
quod est in circulo,& ꝙ principium motus sit ex hoc.

55 Cùm notificauit ꝙ quærere de rebus,per quas fit iste motus, conueniẽtius est in alio loco,incœpit hic narrare quandam rem vlẽm,& d. Et dico modo vlr,&c.i.& dico modo ꝙ corp' mouetur à primo instrõ,ita ꝙ primum instrm,quod mouet ipsum,quod est subiectum animæ desyderatiuæ est in corpore animalis in vno loco,à quo expellũtur partes partis motæ animalis,& ad quã attrahũtur partes illius partis ab illo instrõ. omnis enim motus compositus ex attractione & expulsione,necesse est vt principium,à quo est expulsio,sit finis, ad quem est attractio. Et ideo.d.sicut motus gyratiuus.motus.n.gyratiuus compositus est ex attractione & expulsione. Quoniam autem motus animalis compositus est ex attractione & expulsione,manifestum est quoniam, quando pars dextra mouetur à nobis,& sustentati fuerimus super sinistram,tunc quædã partes illius partis erunt expulsæ ad interius,& quædam attractæ,& sunt partes, quæ sunt posterius:& attractio & expulsio earum nõ est rectitudine, sed fm lineas non rectas,magis curuas quã rectas:& ideo assimilatur gyro.& instrm, p quod corpus desyderat primo,& vlr,non est cognitum à nobis. Et in loco huius sermonis inuenimus in alia translatione sermonem manifestiorem sic. Dicamus igitur breuiter ꝙ motor est quasi habẽs eandem dispõnem in suo principio,& suo fine:sicut illud,quod dr Grece gigglysmus. ẽ enim in eo gibbositas,& concauitas:et vnũ eorũ est finis,& aliud principium. D.d.in hoc enim inuenitur gibbositas,& concauitas,i.in omni.n. quod mouetur fm expulsionem & attractionem, non recte conuenit eẽ concauitatem & gibbositatem,ita quòd gibbosum sit quiescens, à quo erit principium expulsionis,& ad quod sit finis attractionis: & concauum sit motum,sicut est dispositio corporis moti circulariter. Omne.n.corp', quod mouetur circulariter,motus eius componitur ex attractione,& expulsione,sicut dictum est in Septimo Phy. D.d.illud autem est finis,hoc autem principium,&c.i.& ista pars quiescens est per motum attractionis finis,& per motum expulsionis principium. & ideo necesse est, vt gibbosum,aut illud,quod est loco gibbosi,sit quiescens aut concauum : aut illud,quod est loco concaui,sit motum:licet principium & finis in hoc motu sint diuersa in definitione,in magnitudine aũt idẽ sunt,sicut centrũ. & hoc est ecõtrario de motu recto,s.ꝙ principiũ,& finis sint in eo diuersa in definitione, & in magnitudine,& mẽbrũ quod est tale in animali, est corpus fm ipsum. D.d.omne enim,quod mouetur,mouetur fm aliquã gibbositatem.i.& fuit necesse vt in animali sit tale membrũ quiescens : quia est principium motus expulsionis,& finis attractionis,propter hoc,ꝙ omne, quod

E (right margin, beside "motus gyratiuus")

F (right margin, beside "rit principium expulsionis")

Oẽ corpus qđ mouet' circul'r, motus ei' componit' ex alteratiõe & expulsione. considera de motu cœli.

In motu recto princiũ & finis sunt diuersa i definitione,

A quod mouetur secundum attractionem & expulsionem, necesse est vt sit secundum aliquod gibbosum quiescens, ad quod peruenit motus attractiuus, & à quo incepit motus expulsiuus. & ideo necesse est vt in omni tali sit aliquod fixum, quod sit principium & finis, sicut centrum in circulo. Et iste sermo ædificatur super duas propositiones: quarum vna est quod motus animalis in loco componitur ex expulsione & attractione: secunda est quod omnis motus compositus ex attractione & expulsione habeat rem quiescentem, ex qua fit principium motus expulsiui, & ad quem fit finis attractiui. Apparet enim quod necesse est in omni motu vt illud, à quo est motus, & ad quod est motus, sit quiescens. cùm igitur motus fuerit compositus ex expulsione & attractione, continget vt hoc quiescens sit idem. Cum igitur hæ duę propositiones fuerint concessæ, consequitur ex eis quod in animali est membrum quiescens, à quo incipit motus expulsiuus, & ad quod peruenit. Et, quia videmus quod vltimum membrum, quod quiescit in motu locali, est cor, necesse est vt eius principium sit ex eo. Sic igitur est intelligendus istę B locus, & istæ propositiones sunt manifestæ, & apparẽtes: sed verificare eas per inductionem, & dare causas apparentium in hoc, proprium est sermoni de motu animalium locali.

&c. in magnitudine, in circulari definitione tamen. Cōsille 8. ph. c. 73 & 2. cœ. t. cō. 35.

Appet quod necesse est in oi motu, ut id, a quo ē motus, & ad quod est motus, sit quiescens necessario Idē. 4. ph. 43. &. 8. Phy. c. 84. &. 21.

Quid sit mouens in imperfectis animalibus: & quomodo eis insit.

Cap. 3.

OMmnino quidem igitur sicut prædictum est, inquantum appetitiuum animal, sic ipsius motiuum est. appetitiuum autem non sine phantasia. phantasia autem omnis, aut rationalis, aut sensibilis est. hac quidem igitur & alia animalia participant: considerandum autem & de imperfectis quid mouens est, quibus tactus solum inest sensus: vtrum contingat phantasiā inesse his, aut non, & concupiscentiam. videtur enim lætitia & tristitia inesse. si autem hæc, & concupiscentiam necesse. Phanta- C sia autem quomodo vtique inerit: aut sicut mouẽtur indeterminate, & hæc insunt quidem, indeterminate autem insunt.

Ad summam sicuti diximus, animal qua appetitiuum est, eatenus sui ipsius motiuum est. appetitiuum autem sine phantasia non est. phantasia porro omnis, aut ratione prædita est, aut sensitiua. atque hanc quidem reliqua etiam animalia participant: sed de imperfectis etiam considerandum est, quid sit quod ea moueat, quibus sensus duntaxat tactus inest: utrum fieri possit ut phātasia et cupiditas in iis insit, an nō? nā & dolorē & uoluptatē inesse apparet. quod si hæc insunt, & cupiditatem inesse necesse est. Atqui phantasia quomodo inerit: an quemadmodum mouentur indefinitè: ita hæc etiam, insunt illa quidem, uerum indefinitè insunt.

Et vniuersaliter sicut diximus, quia res, secũdum q͛ est animal habet appetitum, sic per illam intentionem mouet se. & desyderium non est extra imaginationem: omne enim imaginatum, aut est sensibile, aut cogitabile: hoc enim inuenitur in aliis animalib9. Consyderemus igitur in animalibus non perfectis quid moueat ea, in quibus sensus non est nisi per tactum tantum. Dicamus igitur vtrum sit possibile vt habeant tristitiam & delectationem. & si hæc duo habent, de necessitate, habent appetitum. Quomodo igitur erit imaginatio? Aut forte, sicut mouentur motu interminato, sic etiam existit in eis. est enim in eis, sicut diximus cum imaginatione sensati non terminati. D

56 D. & quia res, fm q͛ est animal, habet appetitum, necesse est vt per illã intentionem moueat se. & omnis appetitus non est sine imaginatione: omne enim imaginans aut habet illam formam imaginatiuam, à qua mouetur ex sensu, aut habet eam ex cogitatione. in homine autem habetur E ex cogitatione: in aliis vero animalibus ex sensu, Et, cum posuerimus q͛ omnis appetitus sit ex imaginatione: imaginatio autem sit ex quinque sensibus in animalibus perfectis, oportet consyderare quomodo mouen-

Dubium. tur animalia imperfecta, quæ non habent nisi tactum tantum. Et manifestum est q͛, si ista habent delectationẽ & tristitiam, necesse est vt habeant

Idẽ sẽd'o. d aia. 20. appetitũ. sed, si posuerimus ea habere appetitum, necesse erit vt habeant imaginationem. sed ista existimantur non habere imaginationem, cùm non moueantur ad sensibilia nisi apud presentiam eorum, aut mouean-

Solutio. tur motu non terminato. Sed quocunque modo sit, dicamus q͛ quemadmodum mouentur motu non terminato, idest ad intentionem non terminatam, ita videtur q͛ imaginantur imaginatione non terminata, cùm sentiant sensu non terminato.

Sensibilis quidem igitur phantasia sicut dictum est, & in aliis animalibus inest: deliberatiua autem in rationalibus. vtrum.n. F ageret hoc aut hoc, iam rationis est opus, & necesse uno mensura re: maius enim imitatur: quare potest vnum ex pluribus phantasmatibus facere. & causa hæc eius qđ non putari opinionẽ habere, quoniam eam quę ex syllogismo non habet: hæc autem illam: propter quod deliberatum non habet appetitus. uincit autem aliquando, & mouet deliberationem. aliquando autẽ mouet hęc ipsum sicut sphæra, appetitus appetitum, quum in continentia fuerit. natura autem semper quæ sursum, principalior est, & mouet: ut tribus lationib us iam moueatur.

SOPH. *Sensitiua igitur phantasia (quemadmodum dictum est) reliquis et inest animalibus: deliberatiua uero in iis quæ rationẽ habent. utrum enim hoc aget an illud, id iam rationis officium est. atq; necesse est*

vno

A *uno quodam semper metiri, maius enim persequitur: quare potest ex pluribus phantasmatibus unum facere. atq; hæc est causa cur non habere opinionem uideatur: nimirum quia eam quæ ex syllogismo proficiscitur, non habet: proinde deliberatiuum appetitus non habet. uincit tamen interdũ, & mouet uoluntatem: nonnunquã hæc illum, ueluti sphæra: appetitus. s. appetitum, cum incontinentia fit. quæ uero superior est, semper est natura dominantior, & mouet: ita ut tribus demũ lationibus moueatur.*

Et hoc etiam inuenitur in aliȷs animalibus. Virtus autem cogitatiua est in rationabilibus tantũ. eligere autem facere hoc, aut hoc est de actione cogitatiua. & numerat ipsum vnum de necessitate. mouetur enim erga maius: ita q̃ potest ex multis imaginationibus vt agat. Et hæc est causa existimationis. non enim habet co-
B gitationem, quia nõ habet rem, quæ fit à ratione. & hoc est, quod est illius propter delectationem: quia non habet virtutem cogitatiuam. Dominatur igitur, & mouet quandoq; illud, & quandoq; aliud. appetitus. n. mouet appetitũ secundũ sphæram, quando habuerit intentionẽ continentiæ. est enim s̃m naturã prior & motor, ita q̃ sint motæ erga motum.

57 Dicit & imaginatio existit in aliȷs animalibus, cogitatio aũt in rationabilibus. Eligere enim facere hoc imaginatũ & non hoc, est de actione cogitationis, non de actione imaginationis. Iudicans enim q̃ hoc imaginatũ est magis amabile q̃ hoc, debet esse eadem virtus de necessitate, quæ numerat imaginationes, & in quibusdam iudicat magis delectabilius. Et hoc intendebat, cum d. & numerat ipsum vnum de necessitate. & est secundum q̃ reputo, & necesse est vt ista virtus numeret illas imagines, Differẽtia inter phãtasiã hõis, & aliorũ aĩalium.
C donec comprehendat ex eis magis amatum: sicut vnum numerat numeros inæquales, donec comprehendat ex eis magis maiorem. Similiter cogitatio numerat imagines, & comparat inter eas, donec possit pati ab imaginatione alicuius earum. Et hoc est causa, quare animal rationale habet existimationem. existimatio enim est consensus, qui prouenit à cogitatione. Deinde dixit. non enim habet cogitationem, &c. i. præter animal rationale nullum habet cogitationem, quia non habet rationem: & motus animalium est propter delectationem, & est motus simplex non diuersus, quia non habet virtutem cogitatiuam cum appetitu, ita q̃ hæ duæ virtutes dominarẽtur sibi adinuicem, adeo q̃ moueretur animal quandoque propter voluntatem, sicut in animali rationali. Deinde dicit, appetitus. n. mouet appetitum, &c. idest, accidit enim in habenti plus q̃ vnum appetitum, vt animal moueatur in quibusdam locis à duobus appetitibus insimul, quando acciderit vt vnus appetitus fuerit dominans & continens secundum: tunc. n. inducet ipsum ad suum motum, quando appetitus dominatus

minatus remanet motus in suo motu proprio, sicut accidit in corporibus D
Idem. 12. Me. 37. &. 44. &. 2. Cœli. 58. cœlestibus. Vnusquisq; enim orbium stellarum erraticarum videtur moueri per appetitum orbis stellarum fixarum motu diurno: licet cum suo appetitu proprio moueantur motu proprio. Deinde d. est enim secundum naturam, &c. i. & accidit huic sphæræ continenti alias, s. dominari super eas propter hoc, quia est prior natura aliis & mouens eas: ita vt p hoc accidat vt aliæ moueantur ab ea.

Scientificum autem non mouet, sed manet. Quoniam autem hęc quidem vniuersalis existimatio & ratio: alia uero particularis. hæc quidem enim dicit, ꝙ oportet talem, tale agere. hęc autē ꝙ hoc quidem tale, & ego talis: iam hęc mouet opinio, non; quæ vniuersalis: aut utraque: sed hæc quidem quiescens magis: hæc autem non.

SOPH. Aliter hūc locum interpretari possumus hoc mō v trū hęc opinio mouet, nō illa vlis? an ambæ.

Scientiale autem non mouet, sed manet. Sed cum existimatio ac ratio, quædam sit rei uniuersalis: quædam, singularis: altera nanq; dicit oportere hunc talem, hoc tale agere: altera, hoc esse tale, & me etiam talem: hæc demum opinio mouet, non illa uniuersalis: An utraq;, sed illa quiescens potius: hæc, non item. E

Virtus autem scientialis non mouetur, sed quiescit: quia illa est existimationis, & iudicij vniuersalis insimul, ista autem est particularium. illa. n. facit ꝙ oportet tale facere talem actionem: & illud est, quia ista res est secundum hunc modū, ego etiam sum secundum illum. hoc. n. etiā mouet, sed non vniuersale. aut vtrunq;: sed illud est quiescens, istud autem non.

58 Dicit, Virtus autem, quæ comprehendit vniuersale, non mouetur ad comprehensum: quia ista virtus est existimationis tm̄, & comprehensionis rei vniuersalis, res autem vniuersalis non mouet omnino, cùm nō sit aliquod hoc, idest singulare. virtus enim, quæ comprehendit particulare, est particularium, & mouetur, quando mouet. Intendebat igitur hic per virtutem, scientialem virtutem comprehendentem rem vniuersalē. D. d. illa enim facit, &c. i. virtus enim, quæ comprehendit vniuersale, affirmat ꝙ oportet omne tale agat talem actionem: virtus autem particularis est, quæ comprehendit exemplum sibi fm hāc dispositionem quā affirmauit, si esset sciens ut ageret illam actionem. Proueniet igitur a comprehensione istarum duarum virtutum congregatio per quam fit actio. Deinde dixit. hoc enim etiam mouet, &c. i. intentio enim particularis mouet: motio autem ad vniuersale non est ei. Aut dicamus ꝙ motio est vtriq;. sed est vniuersali, quia est quiescens, & particulari quia est motum. & hoc intendebat cum d. sed illud est quiescens, istud autem non. i. sed si vniuersale fuerit mouens, erit secundum ꝙ est quiescens, aliud autem particulare, secundum ꝙ est motum. F

Summa

A SVMMA TERTIA.

Quæ animę potentiæ quibus animatis necessario insint.

Nutritiuam animam omne uiuens necessario habere: sensum uero tactus ipsum animal: atq; etiam gustum, cùm sit tactus quidam. Cap. I.

Egetabilem quidē igitur animam necesse est habere omne quodcunque viuum & animā habet, a generatione vsq; ad corruptionē. necesse est.n. quod generatur, augmentum habere & statum & decrementum. hoc autem sine alimento impossibile. necesse igitur inesse vegetabilem potentiam in omnibus generatis & corruptibilibus.

SOPH. *Necesse igitur est quidquid uiuit & animam habet, nutritiuam habere animam ab ortu usq; ad interitum suum: quod.n. genitum est*
B *habere auctionem & statum & diminutionem necesse ē: quæ sine nutrimento haberi nequeunt. ergo necesse est nutritiuam potentiam omnibus ijs inesse quæ oriuntur & intereunt:*

Necesse est igitur vt anima nutritiua sit in omni, & vt anima existat in eis de generatione vsq; ad corruptionem. Necesse est.n. vt omne generatum habeat principiū, & finē, & descensum, quæ non possunt esse sine nutrimento. ergo de necessitate, virtus nutritiua est in omnibus rebus augmentabilibus & diminuibilibus.

59 Cùm compleuit sermonem de omnibus virtutibus animæ vniuersalibus, vult demonstrare quæ est ex eis in animalibus propter necessitatem, & quæ propter melius, & d. Necesse est igitur vt anima nutritiua sit in oī
C viuo de prima generatione vsq; ad corruptionem. Necesse est enim vt omne habens animam, habeat crementum & diminutionem: cū impossibile est vt subitò veniat ad suam perfectionem postremam, sed descendendo paulatim, & intrando in senectutem. Et, quia causa crementi nihil aliud est q̃ nutrimentum, & causa diminutionis nihil aliud est q̃ defectus cibi, & eius paucitas: necesse est vt anima nutritiua sit in omni, quod crescit, & senescit. & quia oē viuū est tale, necesse est vt oē viuū sit nutribile. 2. de Aīa. 14.3. d aīa 44-8. l h. 20.

Sensum autem non necesse in omnibus viuentibus. neque.n. quoruncunq; corpus simplex, contingit habere tactum. neq; sine hoc possibile est esse nullum animal. neq; quæcunq; non susceptiua specierum sine materia. animal autem necesse sensum habere, si nihil frustra facit natura. propter.n. aliquid omnia quę sunt natura, subsistunt, aut concidentia sunt eorum quæ sunt propter aliquid. Si igitur omne processiuum corpus non habet sensum, corrumpetur vtique, & ad finem non vtique veniet, qui est naturæ

opus

opus. quomodo enim aletur? manentibus quidem enim existit quod vnde nata sunt. D

SOPH. *sensum omnibus inesse uiuentibus, necesse non est: neq. n. ea quorũ corpus est simplex, possunt tactum habere: neq; sine eo ullum animal esse potest: neq. itẽ ea quæ non sunt receptiua specierum sine materia. at animal necesse est sensum habeat, si nihil frustra facit natura. cuncta. n. quæ natura sunt, alicuius sunt gratia: aut sunt casus eorum quæ alicuius gratia sunt. ergo si corpus quodq; gressile non haberet sensum, utique corrumperetur, & ad finem non perueniret, quod naturæ opus & officium est. quo. n. pacto nutrietur? iis. n. quæ stabilia sunt, hoc adest in eodem illo loco unde orta sunt.*

Et non est necessarium sensibilem esse simpliciter. Et impossibile est sine ista vt animal sit viuũ: neq; etiã in rebus, quæ non recipiunt formã sine materia. Necesse est igitur vt sensus sit in animalibus, si natura nihil facit ociosum. omnia enim existentia per naturam aut sunt propter aliquid, aut sunt accidentia consequentia, quę sunt propter aliquid. omne. n. corpus ambulans sine sensu corrumpitur, & non venit ad finem, cum fuerit de actione naturæ. Notũ est igitur q; de necessitate inuenietur sensibilis in aĩalibus. est. n. secundum modum motus sine sensu. sed iste etiam est in eis, quæ innata sunt quiescere. E

60 Et non est necessarium vt virtus sensibilis sit simpliciter, idest in omnibus rebus, quæ crescunt & corrumpuntur. Sed in animalibus tantũ est necesse vt sit virtus sensibilis. impossibile enim est sine hac virtute vt aliquid sit animal: & hoc est in rebus recipientibus eam non in materia. hoc enim nomen † vita, dicitur de eis & istis æquiuoce: & innuit corpora cœlestia. Deinde dixit. Necesse est igitur vt sensus sit in animalibus, &c. i. & apparet q; necesse est vt sensus sit in omni animali, & hoc, quia natura nihil facit ociose. Omnia * enim naturalia aut sunt propter aliquid, aut sũt accidentia consequentia naturã de necessitate, & non intenduntur. v. g. pili, qui oriuntur in locis non determinatis in corpore. & cùm ita sit, si animal non haberet sensum, cùm hoc q; est ambulans, statim corrumperetur anteq̃ perueniret ad complementum: & tunc natura ageret ociose, cùm incœpit generare entia, quæ non possunt peruenire ad finem in maiori parte, aut omnino. Notum est igitur q; necesse est, vt virtus sensibilis sit in animalibus ambulantibus de necessitate, scilicet quærentibus nutrimentum. Deinde dicit. est enim secundum modum motus sine sensu. idest quoniam, si inueniretur aliquid moueri in loco sine virtute sensibili, tunc illius esse est modo diuerso ab esse generabilium & corruptibiliũ. & innuit corpora cælestia. Illa enim, quia non sunt generabilia neq; corruptibilia, F

Vide. 12. Met. 36. & 2. Cœ. 61. & 2. de Anima. 15.

† Vita æquiuoce dicitur de supiorib9, & inferioribus. Consimile. 2. Cœ. 60. & 71.

* Oĩa nãlia aut sũt pp aliqd, aut sunt accidentia cõsequẽtia nãm de necessitate. Idẽ. 2. Ph. t. cõ. 88.

ruptibilia, si haberent sensum, tunc natura ageret ociose: quemadmodũ, si ista mobilia generabilia & corruptibilia non haberent sensum, tunc natura ageret ociose. Deinde dicit. sed iste etiam est in eis, quæ innata sunt quiescere. idest sed priuatio sensus debet esse de generabilibus & corruptibilibus in eis, quę innata sunt quiescere, & non moueri ad nutrimentum, scilicet in vegetabilibus.

Non potest autem corpus habere quidem animam & intellectum discretiuum, sensum autem non habere: non mansiuum existens, generabile autem: at vero neq; ingenerabile. quare .n. non habebit: aut .n. animæ melius, aut corpori. nunc autem neutrum est. hoc quidem enim non magis intelliget. hoc autem nihil erit magis propter illud.

B *Fieri autem non potest ut corpus ullum habeat quidem animã & intellectum iudicandi ui præditum, sensum uero non habeat, quod nõ stabile sit, sed generabile [quinimo ne ingenerabilẽ quidem] cũr.n.nõ habebit? nam aut animæ melius erit, aut corpori: nunc autem neutrũ est. illa.n.nõ magis ĩtelliget: hoc uero nõ ideo magis erit propter illud.* * a.l. cur eni habebit.

Et imposbile est vt corpus habens amimam & intellectum, & iudicium sit sine sensu, cùm non sit remanẽs, siue fuerit generatũ, siue non fuerit generatum etiam. Causa enim, propter quam habet hoc, est q; non iuuatur per illud corpus, & anima. Modo autẽ non est aliquod istorum etiam. & illa autem, quia in maiori partę non intelligit: & ista quia in maiori parte non est.

61 D. Et impossibile est vt corpus habeat animum & intellectum sine sensu, cùm illud corpus non est remanens, sed generabile & corruptibile,
C siue fuerit simplex siue compositum. Et hoc intendebat, cùm d. vt reputo generatum, aut non generatum. causa enim, propter quam debet esse corpus animatum intelligens sine sensu, si potest esse, est quia illud corpus animatum non adiuuatur per sensum neque in anima, neque in corpore. Sed si posuerimus corpus animatum intelligens esse non generabile, neq; corruptibile, manifestum est quòd non indiget sensu: cùm non haberet sensus in ipso aliquod iuuamentum. iuuamentum enim, quod est per animam, non habet, quia anima sensibilis impedit in maiori parte, idest intellectum. & hoc intendebat, cum dixit, & illa autem, quia in maiori parte non intelligit.i. virtus autem sensibilis, quia in parte maiori non intelligit animali intelligenti. Iuuamentum autem virtutis sensibilis, quæ est per corpus, non habet etiam, quia sensus in maiori parte non est causa longitudinis vitæ & durationis. Et hoc intendebat, cùm d. & ista; quia in maiori parte non est. idest & sensus in maiori parte est causa, quare res non sit, idest vt corrumpantur. & ideo sensibilia sunt minoris uitæ, quàm multæ plantæ.

Vide. 2. Cœ. 61. Et 8. Met. cõ. 12. Et. 12. Met. 36. 2 Aia sensibil ĩpedit in maiori parte. Idẽ 2. de Aia. 151.

Nullum

Nullum ergo habet animam corpus non manens sine sensu. at D
uero si sensum habet, necesse est corpus esse, aut simplex, aut mistum. Impossibile autem est simplex: tactum enim non haberet: est autem hunc necesse habere.

SOPH. *Nullum ergo corpus non stabile, habet animam sine sensu. enimuero, si sensum habet, necesse est corpus sit, aut simplex aut mixtum. Sed fieri non potest ut simplex sit: nam tactum non habebit: quem tamen necesse est habeat.*

Et propter hoc iterum non est corpus motum habens animam sine sensu. Sed, si habet sensum, tunc de necessitate aut erit simplex, aut compositum. Et impossibile est vt sit simplex, quia non habet tactum. & necesse est vt habeat ipsum.

62 D. & propter hoc, quod declaratum est, si est aliquod corpus motum habens animam, non generabile neque corruptibile, tunc illud corpus non indiget sensu: & tunc quærendum est modo vtrum est corpus motum habens animam sine sensu, aut nullum corpus est tale. & innuit q quærendum est de hoc in alio loco. Deinde dicit. Sed si habet sensum, &c. idest sed manifestum est hoc q, si virtus sensus est in aliquo corpore, necesse est illud corpus sit aut simplex, idest vnum quatuor simplicium, aut compositum ex eis, quod est generabile & corruptibile. & impossibile est ut sit corpus simplex: corpus enim simplex impossibile est vt habeat sensum tactus: & necessarium est vt tactus sit in omni habente sensum. E

Hoc autem ex his manifestum, quoniam enim animal corpus animatum est, corpus autem omne tangibile, tangibile aũt quod sensibile tactu, necesse est & animal corpus tactiuum esse, si debet saluari animal. alii enim sensus per altera sentiunt, ut olfactus, uisus, auditus: tactus autem nisi habeat sensum, non poterit hæc quidem fugere, illa uero accipere. si uero hæc, impossibile erit saluari animal. propter quod & gustus est sicut tactus quidam: alimentum autem corpus tangi possibile. F

SOPH. *Quod ex his perspicuum erit. nam cum animal corpus sit animatũ, atq; omne corpus tactile sit, tactile autem est quod est tactu sensibile, necesse est etiam animalis corpus, tactiuum esse, si saluum futurum est animal. cæteri nanq; sensus per alia sentiunt, ut odoratus, uisus, auditus. quòd si tangendo non sentiet, alia uitare, alia parare non poterit. quod si ita est fieri non poterit ut conseruetur animal. quapropter & gustus est ueluti tactus quidam. nam alimenti est: at alimentum corpus est tactile.*

Et

A Et hoc scitur de istis rebus. Quia aĩal est corpus aĩatũ: & oẽ corpus est tangibile: & oẽ tãgibile est sensibile tactu: ergo corpus animalis necesse est vt sit tãgibile, si aĩalia innata sunt euadere. Et alij sensus residui sentiunt mediantibus aliis rebus, v. g. olfactus, & visus, & auditus. Si igitur tangibile non inuenitur in sensu, impossibile est vt recipiat quædam, & fugiat quædam, & sic impossibile est vt animal saluetur. Et propter hanc causam gustus est sicut tactus. est enim nutrimenti. & nutrimentum est corporis tãgibilis.

63 Et hoc scitur de his propositionibus. Quoniam omne animal est corpus animatum: & omne corpus est tangibile: & omne tangibile est sensibile per tactum: ergo corpus animalis, si debet saluari, & euadere ab occasionibus necesse est vt habeat tactum. Et alij sensus residui, quos habet, comprehendunt alia sensibilia mediãtibus aliis corporibus à suis propriis sensibilibus, verbi gratia, auditus, olfactus, & visus. Si igitur animal non sentit corpora tãgibilia, tunc impossibile est vt veniat ad quædã corpora, & vtatur eis in aliquo iuuamento, aut vt fugiat quædam nocentia.
B Et, cum ita sit, impossibile est vt animal saluetur. Deinde dicit. Et propter hanc causam, &c. i. & propter hanc necessitatem sensus gustus est necessarius in animalibus, sicut est tactus. Gustus. n. est propter nutrimentum, scilicet ad cognoscẽdum conueniens ab inconueniente. & nutrimentum est in corpore tangibili. & ideo necesse est vt gustans sit tangens, sicut declarauimus prius. 2. de. Aĩa. 101. 2. de. Aĩa. 101.

Sonus autem & color & odor non alunt, neq; faciunt augmentum, neq; decrementum. Quare & gustum necesse est tactũ quendam esse. quia tãgibilis & vegetatiui sensus est. Hi quidem igitur necessarii sunt aĩali: quo & manifestum, ꝙ non possibile sine tactu animal esse. alii aũt propter bonum, & generi animalium iam nõ cuicunq;, sed quibusdã, vt processiuo, necesse inesse. Si. n. debet sal
C uari animal, non solum tactum oportet sentire: sed & de longe.

Sonus autem & odor & color non nutriunt, neq; auctionẽ aut diminutionem efficiunt: ideo etiam gustum tactum esse quendã necesse est, quia rei tactilis & sensitiuæ sensus est: Atq; hi quidẽ animali necessarii sunt, & perspicuũ est fieri non posse ut sine tactu animal sit: reliqui uero gratia eius quod bene est, ac generi demum animalium non cuilibet, sed cuidam, ueluti gressili, necesse est insint: nam si saluum futurũ est animal, nõ solũ oportet tangẽdo sentiat: uerum etiam è longinquo.

Sonus autem, & color, & odor non nutriunt neq; fit ex eis augmentũ, aut diminutio. Et propter hanc causam gustus de necessitate fuit aliquis tactus, quia sensus non est nisi tangibilis, & nutribilis. Isti aũt sunt animalium de necessitate, & manifestum est ꝙ

impossibile est animal esse sine sensu. Isti aūt alij sunt vt sint meliores. & hoc non accidit cuilibet generi animalium, sed quibusdam. & sicut est necessarium, vt istud sit ambulans, si innatum est saluari: & non vt sentiat, quando tetigerit tantum, sed à remoto etiam.

64 D. Sonus autem, & color, & odor non nutriunt corpus, quando veniūt super ipsum, neq; faciunt in corpore additionem, aut diminutionem, sicut facit nutrimentum. Et propter hanc causam, quam dicit, gustus de necessitate est aliquis tactus, idest quia sensus gustus est alicuius tangibilis nutrientis. & hoc intendebat cùm d. quia sensus non est nisi tangibilis. Deinde dicit. Isti autem sunt animalium de necessitate, & intendebat sensum tactus, & sensum gustus. Deinde dicit. Isti autem alij, idest tres sensus alij. D.d. & hoc non accidit, &c. & isti tres sensus non inueniuntur in quolibet genere animalium sed in quibusdam. D.d. & sicut est necessarium vt istud sit ambulans, &c. idest & sicut animal, cùm necesse est ei, vt sit ambulans, si innatū est saluari, perfectius est ei vt non comprehēdat sensibilia nociua, & vtilia de propinquo tm̄, & per tactū, sed ex remoto ēt: qm̄ per istos duos modos sentiendi saluabitur perfectius, & melius. E

Hoc autem erit si per medium sensitiuū fuerit. eo ꝙ & illud quidē a sensibili patiatur & moueatur, ipsum aūt ab illo. Sicut. n. mouens s̄m locum, usq; alicubi permutari facit. & depellens alterum facit ut pellat, & est per medium motus. & primum quidem mouens, depellit & nō depellitur: ultimum autem solum depellitur, non depellens. medium autem vtraq; (multa autē media) sic in alteratione: pręter ꝙ vnum manens in eodem loco, alterat. vt si in cerā tinxerit aliquis, vsq; ad id mota est, usq; quo tinxit: lapis aūt nihil: sed aqua vsq; quo procul: aer aūt ad plurimum mouetur, & facit & patitur, si maneat & vnus sit. vnde & de repercussione est melius q̄; visum egrediendo repercuti, aerem pati a figura & colore, vsque quo quidem sit vnus (in leni aūt est vnus) propter quod iterum hic visum mouebit: sicut vtique si in ceram sigillum ingrederetur usque ad finem: F

SOPH. *Quod quidem fiat, si per intermedium sensitiuum sit: eò quòd illud quidem à sensibili patiatur & moueatur, ipsum autem ab illo. Quemadmodū. n. quod loco mouet, quadantenus transmutari facit: & quod pepulit aliud efficit ut pellat, & est per mediū motus: ac primū quidē mouens, pellit nec pellitur: ultimū uero duntaxat pellitur, nō pellēs: mediū aūt, horū utrunq; (multa aūt sunt media) sic ēt in alteratione: nisi quod in eodē loco manentia alterant: ut si quis in cerā mergat quidpiā, usq; eò mota est, quò tinxit. lapis aūt nihil prorsus: at aqua lōgius: aer uero lōgissime mouetur, & agit & patitur, si permaneat & unus sit.*

proinde

A *proinde de refractione rectius censendū est, aerē pati à colore & figura, donec sit unus, (in leui aūt est unus) quam uisionē egredientē refringi. quàobrem rursus is quoq; uisum mouet, non secus ac si signum quod in ceram imprimitur, usq; ad imam ceram transmitteretur.*

Et hoc nō erit, nisi quando fuerit sensibile per mediū, quia aut illud patitur à sensibili & mouetur, hoc uero ab illo. Et, sicut illud, quod mouet in loco, agit quousq; transmutetur, & similiter quod expellit aliud, donec expellatur, & erit motus per mediū, primū aūt mouet, aut expellit absq; eo q̄ expellitur, aliud aūt expellitur tm̄ & nō expellit, mediū aūt habet vtrunq;, & media sunt multa, & sic est de trāsmutatione, sed quiescēs in eodē loco. Et, sicut q̄ ipri mit in cerā, imprimit q̄diu mouet, & ad locū ad quē puenit ipressio. lapis. n. nō imprimit oīo. sed aqua iprimit in remoto spatio &
B aer mouetur multum, & agit & patitur si remanet, & est idem. Et propter hanc causam melius est vt aer patiatur per conuersionē à corpore, & à colore, quod possibile fuerit aut visus per trāsmutationem, & cōuersionē, & est idē in rebus lenibus. Et ideo hoc mouet visum ēt, sicut sigillū existens in cera redditur ad vltima eius.

45 D. & hoc sentire, quod est ex remoto, fit, quando sensibile mouerit sētiens per medium. quoniam quando illud, quod est medium, patitur, & mouetur à sensibili: & hoc, quod est sensus, patitur à medio. Deinde dicit, Et sicut illud, quod mouet in loco, &c. i. &, quemadmodum corpus mouens in loco indiget in hoc, quod moueat, vt agat, quousque moueatur & transmutetur: & similiter illud, quod expellit aliud, indiget vt expellatur,
C & tunc expelletur: & sic motio in talibus rebus componitur ex tribus ad minus, s. primo motore, & medio, & postremo moto. primus autem motor expellit & mouet, & non mouetur: postremū aūt motum expellitur & mouetur, & non mouet: medium autem facit vtrunq;, s. mouet & mouetur: mediū autem potest esse vnū, & pōt esse plus vno. D. d. & sic est de transmutatione, &c. i. & fm dispositionē, quā narrauimus de motu in loco, s. q̄ cōponitur ex tribus rebus, ita est de hac transmutatione, quæ fit à sensibilibus sensuum per media. Sensibilia. n. mouent & non mouentur, & media inter ea mouēt sēsus & mouent à sensibilib⁹, & sēsus mouent & nō mouēt. Sed est dr̄ia inter ea, q̄ ista trāsmutatio, q̄ est in istis reb⁹ media est, & mediū pmanēs in eodē loco, & nō trāsfert ab eo: illic aūt mediū trāsfertur, & fit postremū motū. Et cū declarauit ea, in quib⁹ cōicat ista trāsmutatio cū transmutatione in loco, & in quibus distinguitur ab ea, dedit exemplū in hoc, & d. Et sicut qui imprimit in cerā, &c. i. & iste motus, qui est medij in suis partibus à sensibili, valde est similis impressioni sigilli in cerā: & quēadmodū cera mouet cū suis partibus à sigillo: & ille motus peruenit in cerā ad quodcunq; pōt puenire virtus imprimentis: & cera permanet in oībus suis partibus, ita est dispō in motu medij cū sensibilibus,

Octa. Phy. 34. & 33.

Vid. il. lo c̄t. 1. de aīa. 115.

sensibilibus, s. quod exprimitur ab eis, & expellitur ad omne, ad quod peruenit expressionis virtus: & est permanens in suo loco non motum. D. d. lapis aũt, &c. i. & iste motus non adaptatur in omni corpore: lapis autem, & sibi simile non exprimitur omnino, sed exprimitur illud, quod est sicut aqua. aqua. n. vĩ exprimi in remoto spatio, & similiter aer. multotiens. n. vĩ agere & pati ab expressione, qñ fuerit fixus sm totũ, non motus neq; diuisus. D. d. Et pp hanc cãm melius est vt aer patiat, &c. i. &, quia in medio possibilis est hæc impressio, iõ melius est dicere in cõuersione, q̃ fit in audibilibus & uisibilibus, quod nihil aliud est nisi quia aer conuertitur per illũ motum, qui est in eo, & illã passionẽ, quæ fit ex sensibilibus & visibilibus, qñ occurrerit aliquid, in quo non potest pertransire ille motus sm rectitudinem ad sensus, melius est quàm dicere conuersionem esse corporũ extra visum: sicut dicunt quidam Antiquorum, & concedunt Perspectiui, cùm nulla sint illic corpora extrinseca. Deinde dicit. & est idem in istis rebus lenibus, &c. idest & iste motus est idem in rebus humidis. & hoc intendebat per lenibus. & ideo aer mouet visum etiam. quemadmodum si sigillum existens in cera redderetur ad postremum finem, adeo quòd moueret aerem in parte secunda, ita sensibile mouet aerẽ, ita quod pertransitur p ipsum ad superficiẽ tangentem sensum, & sic mouet sensum. E

Animalis corpus simplex esse minime posse: cùm sensus tactus sit ei necessarius, alij uero sint ad bene esse. Cap. 2.

QVod autem impossibile sit simplex aĩalis corpus esse, manifestũ est. Dico aũt puta igneum, aut aereũ. Sine quidẽ. n. tactu, neq; vnum contingit animalium sensum habere. corpus. n. tactiuum, animatũ omne, sicut dictum est. Alia autem per altera sensitiua quidem vtiq; fierent, omnia autem eo quod per alterum sentire, faciunt sensum, & per medium. tactus autem est in tangendo ipsa. propter quod & habet hoc nomen. & tũ alij sensus tactu sentiunt, sed per altera. hic autem videtur solus per ipsum. Quare huiusmodi elementorum nullum vtiq; erit corpus animalis: neq; itaq; terrenum. Omnium. n. tangibilium tactus est sicut medietas, & susceptiuus sensus non solũ quæcunq; differentiæ terrę sunt: sed calidi & frigidi & aliorum omniũ tangi possibilium. & propter hoc ossibus & capillis, & hmõi partibus, nõ sentimus, quia terræ sunt. & plantę etiam ob hoc neq; unum habent sensũ, quia terræ sunt. sine aũt tactu, neq; vnũ possibile est esse aĩalium. hic aũt sensus non est, neq; terræ, neq; alius elementorũ nullius. F

SOPH. *Perspicuum igitur est fieri non posse ut simplex sit corpus animalis, uerbi causa igneum aut aereum: nam sine tactu, nullus alius sensus haberi potest: omne enim animatum corpus, tactiuum, ut diximus est. Reliqua uero præter terram sensoria quidem fieri possunt, cuncta uero*

per

A *per aliud sentiendo sensum efficiunt, & per intermedia. at tactus in tangendo ea consistit. quamobrem etiam nomen hoc habet. at qui et alia sensoria tactu sentiunt, sed per alia: hic aūt uidetur solus per se. Quare nullum eiusmodi elemētorum fuerit corpus animalis. Neq; uero terreum. tactus.n. quasi mediocritas est omnium tactilium. atq; sensorium hoc, non solum differentiarum, quæ terræ sunt receptiuum est, uerum etiam calidi & frigidi, ac reliquorum omnium tactilium. quo fit ut nec ossibus nec pilis nec id genus aliis partibus sentiamus, quia terræ sunt. & plantæ, propterea nullū habent sensum, quia terræ sunt: at sine tactu, nullus alius esse potest. hoc autem sensorium neq; terræ est, neq; ullius alterius elementorum.*

Manifestum est igitur q̄ impossibile est vt corpus animalis sit B simplex, sicut ignis, aut aer. Impossibile est. n. vt habeat vnū aliū sensum præter tactum. oē. n. corpus animatum est tangibile, fm q̄ diximus. Et illa alia sunt instrumenta sensus præter terram. oĩa. n. faciunt sensus, quia sentiunt per aliud, & per medium. tactus. n. fit tangendo: & ideo vocatur hoc nomine. Et hoc est, q̄ alia instrumē ta sensus non sentiant, nisi mediante tactu. sed hoc est per alia media: illud autem existimatur contentū per se. Et ideo nullum istorū elementorum est corpus animalis. Neq; terra. tactus. n. est quasi medium aliis sensibilibus. & instr̄m recipiens non congregat tā tum mutationes terrestres, sed ēt calidum, & frigidum, & alia tangibilia. Et ideo non sentimus per ossa, & pilos, & per tales partes. Et ideo vegetabilia nō habent aliquem istorū sensuum, quia sunt ex terra. Impossibile est. n. vt alius sensus sit sine tactu. & hoc in-C strumentum, qđ est sensui, non est ex igne. neq; ex aliquo illorum aliorum elementorum.

66 D. Impossibile est vt corpus animalis sit simplex. impossibile est enim vt animal habeat aliquem trium sensuum sine tactu. omne enim animatum debet esse tangēs. D. d. Et illa alia, &c. i. & corpora simplicia sunt instrumenta trium sensuum, præter terram, quæ non est instrumentum alicuius sensus. & hoc fuit, quia omnes isti sensus. s. tres, agunt sensum, quia indigent simplicibus instrumentis, & medio extrinseco. i. denudatis à sensibilibus. s. vt instrumentum in visu, & medium non habeat colorem, neque in olfactu odorem, neq; in auditu sonum. Et quæ denudātur ab istis, aut sunt corpora simplicia, aut in quo dominantur corpora simplicia. sed tactus differt ab istis sensibus, quia comprehendit suum sensibile sine medio. & ideo nullo elemento medio vtitur in extrinseco. Et, cùm declaratū est hoc de sensu tactus, necesse est vt suum instrumentum nō sit simplex. Et vniuersaliter vult declarare hoc, quòd tactus in hoc differt ab aliis sensibus.

Vide de Aia. 130.

Idē. 2. de Aia. 130.

Tāctus cō prehendit suū sensibile sine medio.

Opp. 2. de

Ala.107. 108.vsq; ad.115. Vide cõt. Zim. sibus. Alii enim sensus, si possent denudari à tactu, tunc possibile esset quòd corpus animalis habentis illos sensus esset simplex. tactus autem est econtrario. s. quòd impossibile est quòd suum instrumentum sit simplex. Omne. n. instrumẽtum debet denudari à sensibili. &, quia impossibile est vt aliquod corpus denudetur à quatuor qualitatibus, necesse est vt instrumentum istius sensus sit medium. i. admixtum ex elementis. Et, cùm ita sit, contingit vt ista virtus sit causa essentialis, quare corpus animalis est compositũ. D. d. Et hoc est, quòd alia instrumenta sensus, &c. i. &, cùm alii sensus vtunẽ elementis tribus pro instrumentis & mediis, necesse est vt tactus non vtatur aliquo eorum, & quòd suum instrumentum sit compositũ non simplex: licet instrumenta, quibus illi vtuntur, non possint denudari à tactu, & ex hoc modo sunt composita. &, si hoc nõ esset, necesse essent vt esset simplicia. D. d. sed hoc est per alia media. i. sed indigentia eorum à tactu non est indigentia eius, quod comprehendit suum sensibile per illum sine medio, sed per alia media, & per alia instrumenta. D. d. Et ideo nullum istorum elementorum, &c. i. & propter hoc, quod diximus, nullum istorum E est corpus animalis. Neq; terra etiam, sm quòd est simplex, aut proprie simplex. cùm alii sensus vtantur elementis quasi instrumẽto, & medio: & ista est alia virtus ab illis: quapropter non vtitur elementis pro instrumento,

Vide. 2 de Aia. 118. cùm suum instrumentum debet esse medium inter tangibilia, cùm non possit denudari à qualitatibus tangibilibus, neque posset comprehendere tangibilia, si esset tangibilis simplex. i. in fine alicuius qualitatis tangibilis.

D. d. & instrumentum recipiens non congregat, &c. i. & instrumentum recipiens tactum non de necessitate habet qualitates terrestres tantum, sed calidum, & frigidum, & alia tangibilia. & ideo necesse fuit, vt recipiens tãgibile sit medium: cùm non possit denudari ab omnibus: neq; etiam posset sentire, si aliqua alia qualitatum tangibilium denudaretur in eo. & iõ non sentimus per ossa, neq; per pilos propter dominium qualitatum terrestrium in his corporibus. Et ideo vegetabilia nõ habent sensum tactus, quapropter neq; aliquos sensus: quia impossibile est alios sensus inueniri sine tactu: & instrumentum tactus neq; est ignis, neq; aliud corpus elemẽ F torum, neq; est corpus attributum eis secundum dominium.

Manifestum igitur quòd necesse hoc solo priuata sensu animalia, mori. neq; n. hunc impossibile est habere, non aĩal existens: neq; cum sit animal, alium necesse est habere præter hunc. Et propter hoc quidẽ alia sensibilia excellentiis non corrũpunt animal, vt color & odor & sonus, sed solũ sensus: nisi sm accidens. puta si simul cum sono, depulsio fiat, & ictus: & à visis & odore alia mouentur quæ tactu corrumpunt. & humor autem sm quòd accidit simul tactiuũ esse, sic corrumpit. tangibilium aũt excellentia vt calidorũ & frigidorum & durorum corrumpit animal.

SOPH. *Non ergo dubium est quin animalia, cum hoc solo sensu priuantur, necessario moriantur. neq; enim fieri potest ut eum habeat quod non sit*

animal:

A *animal: neq; si sit animal alium præter eum habeat necesse est. Quamobrem cætera quidem sensibilia animal excessibus non corrumpunt suis, ut color, ut odor, ut sonus, sed sensoria tantummodo: nisi forte per accidens, uerbi causa si unà cum sono, pulsus fiat & ictus: & à quibusdam uisis & ab odore alia moueantur, quæ tactu corrumpant. Quinetiam sapor, qua simul accidit ut tactilis sit, eatenus corrumpit: at tactiliũ exuperantia, ut calidorum, frigidorum, durorum, corrumpit animal.*

Declaratum est igitur q̃ aĩalia moriuntur necessario, quando caruerint hoc sensu tantũ, & q̃ est impossibile vt non sit in animalibus. aĩalia. n. non de necessitate habent alium sensum, nisi istum. Et ideo alia sensibilia non corrũpunt animalia per dominiũ, v. g. color, & sonus: & olfactus: sed tantum corrũpunt instrumenta sen-
B sus, nisi hoc sit per accidens. v. g. q̃ cum sono sit magna percussio. oẽs. n. isti corrumpunt animalia, sed per accidens. & ideo sapores etiam nocent animalibus mediante gustu. gustus. n. est aliquis tactus, Dominium autem tangibilium, v. g. calidi, & frigidi, & duri corrumpunt animalia.

67 D. Declaratum igitur est ex hoc sermone q̃ animalia moriuntur, quando caruerint tactu, & q̃ impossibile est vt iste sensus non existat in animali, dum animal est animal: quod non est de aliis sensibus. non enim est necessarium vt animal habeat alium sensum præter tactum. & propter hoc, dominium & vigor aliorum sensibilium non corrumpunt animal, v. g. fortis color, & fortis sonus, & fortis odor: sed tantum corrumpunt sua instrumenta propria: nisi per accidens, verbi gratia, quando cum sono fuerit magna percussio. & similiter de colore, & odore. sapores autem nocent animalibus essentialiter mediante gustu: gustus enim est aliquis tactus.
C sed qualitates corrumpentes animalia sunt tangibiles, verbi gratia calidũ, frigidum, & durum.

Omnis quidem. n. sensibilis superfluitas corrũpit sensum: quare & quod tangi potest tactũ: hoc aũt determinatum est viuere. Sine aũt tactu monstratũ est q̃ impossibile est animal esse. Vnde tangibiliũ excellentia non solum corrumpunt sensum, sed & aĩal. quia necesse est solũ habere hunc. Alios aũt sensus habet animal sicut dictum est. non propter esse. sed propter bene esse, vt visum, quia in aere & in aqua, vt videat. oĩno autẽ quia in diaphano. gustũ autem propter delectabile & triste, vt sentiat quod in alimento, & concupiscat & moueatnr. Auditum aũt, vt significetur aliquid ipsi. Linguam aũt, quatenus significet aliquid alteri.

T. *Nam sensilis cuiusuis exuperantia corrũpit sensoriũ: quamobrẽ tactile etiam tactum. hoc autem animal definitum est: ostensum namq;*

est

est fieri non posse, ut sine tactu animal sit. itaq; fit ut tactilium excessus non solum sensorium, sed animal etiam corrumpant. quandoquidem necesse est animalia hunc solum habere. Reliquos autem sensus habet ut diximus animal, non ut sit, sed ut bene sit: ueluti Visum, quandoquidem in aere & in aqua & omnino in translucido uersatur, ut uideat: Gustatum, propter iucundum & molestum, ut id quod in alimento est, sentiat, idq; cupiat ac moueatur. Auditũ, ut ei aliquid significetur. Linguam, ut ipsum quidpiam alteri significet. D

Et dominiũ cuiuslibet sensibilis expellit instrm sensus. & ideo tangibile expellit tactum. & per istum fuit definitum. s. viuere, animal. n. impossibile est vt sit sine tactu. Et ideo dominiũ tangibilis non tantum corrũpunt instrm sensus, sed etiã & animal. quia est necessariũ animali vt sit ens, non vt sit in meliori dispositione. Illi aũt alii sensus sunt in aĩali propter melius. Visus aũt vt aspiciat in aere, & aqua. Et similiter de gustu, vt sentiat delectabile, & tristabile, & vt habeat appetitũ & moueat. Et silr de olfactu. Auditus aũt, vt audiat rem. Lingua vero, vt significet rem alio modo. E

68 Idest, Et dominium omnis sensibilis, quando fuerit intensum, corrũpit suum instrumentum proprium, siue fuerit tactus, siue alterius. D. d. & per istum fuit definitum, &c. i. & per hanc virtutem, s. tactum, definitur animal. & causa in hoc est, quia impossibile est vt animal sit sine tactu. Et ideo accidit ꝙ tangibile intensum non tantum corrumpit instrumẽtum sensus, sed animal essentialiter: quia sensus tactus est de rebus necessariis animali. s. vt sit ens, non secundum ꝙ sit esse melioris, sicut est de aliis sensibus residuis. D. d. Visus autem, vt aspiciat in aere, & aqua. Et similiter de gustu, s. ꝙ primo est propter appetitum cibi. Auditus, autem vt audiat rem. i. sonos, & intelligat per eos in animalibus rationabilibus, & in aliis brutis: in animalibus rationabilibus, vt intelligant intentiones, quas significant verba. Lingua autem, vt notificet rem alio modo. & innuit, vt puto, iuuamentum, quod est in uerbis, non gustus. hoc enim iuuamentũ magis apparet propter melius quàm in gustu: quoniam gustus reputatur eẽ necessarius propter suam vicinitatem tactui. alii autem sensus sunt propter melius: & precipue visus, & auditus. & hoc est manifestum. F

Librorum Trium de Anima finis.

MARCI ANTONII ZIMARAE.

Solutiones Contradictionum in dictis Aristotelis, & Auerrois.

Super Primo de Anima.

Ontradictio est super tex. primo. Aristote. enim & Commenta asserunt sciẽtiam alteram altera præstãtiorem & nobiliorem esse ex subiecti nobilitate. Sed huius oppositum habetur ab Auerr. in primo de partib⁹ animalium iuxta finem, vbi habet ꝙ scientia Naturalis plus apparet in materia viliori, quàm in alia nobiliori. Et confirmat hoc ex arte, vbi ingenium artificis, & ars magis ostenditur in materia vili quàm in materia nobili, vt testatur etiã cõmenta. 12. meta. cõ. 18. authoritate Themistij. Dixerunt nonnulli, ad pauca respicientes, non fuisse ex intentione Philosophi vnquam scientiam sumere nobilitatem à subiecti differentia. Sed mirum est de istorum audacia, ne dicam temeritate, qui vt aliquid inanis nominis sibi vendicarent, co nati sunt contradicere patribus Antiquis, & veritati. Nam etiam Themistius hoc idem asserit, quod Commenta. & exempla Commenta. sunt exempla Themist. vt patet. Nã Aristo. 9. meta. tex. cõ. 22. ostendit ꝙ actus præcedit potentiam nobilitate, & ꝙ scientia in actu est nobilior scientia in potentia, &. 6. meta. tex. cõ. 2. ostendit scientiam honorabiliorem esse honorabilioris generis. & quomodo imaginari potest ꝙ altera alteram excellat in nobilitate, & non differat ab eadem. omne enim ens omni enti comparatum, aut est idem, aut diuersum, vt patet. Dicamus igitur ꝙ secus est de natura & arte, & secus est de scientijs speculatiuis, quas nos habemus de rebus. Natura. n. facit naturalia, & ars artificialia. & ita etiã ars magis fulget in materia vili, q̃ in materia nobili propter duas causas, quia, vt dicit Themistius, vt recitat Comment. 12. meta. cõ. 18. magis debemus mirari de ingenio artificis facientis aliquid ex luto, quàm ex auro: quia nobilitas materiæ obumbrat vigorem artis præsertim apud communem hominum cognitionem, qui ab extrinsecis iudicant, vt dicebat Anaxag. referente Arist. in. 10. æthi. cap. 10. qui dicere consueuit nequaquam mirari si absurdus multitudini videretur. nam multitudo solum iudicat à rebus externis. sapientes autẽ magis admirantur artem, quàm materiam arti subiectam. & sic intelligitur dictum Themist. & hæc est prima causa. Secunda causa est ex impossibilitate materiæ, quia materia vilis ex sui impossibilitate cum maiori difficultate recipit impressionem artis, aut naturæ, & difficilior redditur generatio. & hãc causam tetigit Commen. in allegato loco. Sed habet dubium contra se. quia tunc generatio animalium ex materia putri esset difficilior quàm animalium ex semine genitorum, quod non conceditur, quia citius, & facilius generarẽtur, vt dicta experiẽtia. sed prima causa Themist. magis placet. Et ideo in talibus, vt est natura & ars, quia sunt causæ rerum, secus se habet quia in operationibus naturæ, & artis sapientes magis exercitantur in contemplando scientiam Naturalem, id est à qua natura dirigitur, quàm ex rebus nobilioribus, vbi in eorum generationibus patent res particulares. Sicut Philosophi plus admirantur de generatione animalium ex putri materia generatorũ, quomodo talia generentur, & qualis sit eorum generatio à sibi simili vel cõuenienti, quàm in generatione animalium, quæ ab vniuoco generantur, vbi causa proxima est nota ad sens[illegible] licet animal tale plus ex se perfectionem diuinam repræsentet, & participet, quàm animal vile. quia distantiæ entium sunt diuersæ valde. sed in scientia nostra secus est: quia est causata à scibilibus rebus, & intelligere nostrum sequit̃ naturã. & nobilitatem rei intellectæ, & ordinem rerum, vt dicit Commenta. in libro destruct. in disputa. 6. &. 12. in plerisque locis, & 12. meta. cõmen. 51.

Secunda contradictio est in tex. 8. Arist. dicit in hoc tex. ꝙ animal vniuersale, aut nihil est, aut posterius est. Sed huius oppositum habetur. 12. metaphysi. cõmen. 27. authoritate Alexan. vbi dicitur, ꝙ vniuersalia sunt priora in intellectu particularibus, quæ cum auferuntur, auferuntur particularia. & ideo existimantur esse substantiæ. Soluitur. Auer. locum illum interpretatur de illo vniuersali Platonico separato secundum esse à singularibus, dicens, illud, aut nihil esse, aut si sit, nihil proficere ad definitiones rerum: quia res possunt sciri per definitionem, non cogitando aliquid de tali vniuersali separato. Pro illa expositione

[Left margin: 1. de aĩa. t. 1.] [Left margin: Solutiõ.] [Right margin: 1. de aĩa. tex. 8.] [Right margin: Solutio Auerr.]

Auer. adducas scripta Philosophi in. 1. æthi. cap. 7. in fine capituli, satis ad propositum.

Solᵒ Alex. Alexander autem satis subtiliter interpretatus est locum illum in. 1. libro naturalium quæstionum, quæst. 11. & breuiter sua interpretatio in hoc cõsistit, ꝙ animal vt vniuersale conceptum siue vt genus posterius est. ista enim sunt de secundo intellectis, & talia non significant aliquam veram naturã, aut substantiam, sicut animal bene est significatiuum substantiæ cuiusdam, quia significat substantiam animatam sensitiuã, & est res aliqua, & aliqua natura, cui accidit vniuersalitas & generalitas. sunt enim ista accidentia. semper autem accidens est posterius natura, cui accidit. Et ideo Aristo. animaduertens ad hoc, quòd animal vniuersale, idest sub intentione vniuersalitatis, vel sub intentione generalitatis, vt sic aut nihil est, quia non significat vt sic naturam aliquam subsistentem extra animam, quia talis intentio est ens in anima tantum, & diminutum: aut posterius est, quia vt sic, significat intentionem accidentem rei & naturæ, cui accidit vniuersalitas, & generalitas. nam, si vnum solum animal in natura subsisteret, adhuc natura illa, quæ est substantia animata sensitiua remaneret: tamen non esset illud vniuersale prędicabile de pluribus. & ideo vt sic est aliquid posterius. Dicit enim Commenta. in septimo primæ philosophiæ commen. 46. definitiones vniuersalium habent aliquam dispositionem dispositionum substantialium existentem extra animam, & qualitatem accidentem eis: significans nobis per hoc quod vniuersale potest sumi dupliciter, videlicet pro natura & re, quæ est fundamentum, & pro qualitate, quæ est intentio & accidens, fundatum in illa re. & sic quò ad qualitatem. vel animal sub illa qualitate conceptum, quatenus sic concipitur, aut nihil est, aut posterius. Et ita locus ille potest legi secundum mentem Aristot. Sed qualitercunque sit, quantum ad propositam contradictionem, isto modo respondetur, quòd vniuersalia possunt dupliciter comparari ad particularia, vno modo quò ad esse, alio modo, quo ad intellectum. ista est distinctio Auerro. authoritate Alexand. in. 12. metaphysi. commen. 27. quòd si comparentur quò ad esse, sic sunt posteriora. vnde Aristote. dixit in prædicamentis, quòd ablatis primis substantijs, impossibile est aliquid aliorum remanere. sed quò ad intellectum secus est. Hoc dicit Commenta. expresse ex intentione Alexandri cômen. vigesimoseptimo, duodecimo primæ philosophiæ. ita etiam dicit dominus Albertus. 11. primæ philosophiæ, tractatu primo capit. secundo.

Tertia contradi. est in tex. 16. Aristote. & 1. de ... Commen ponunt differentiam inter Physicum & Dialecticum, quia Dialecticus definit per formam, & Naturalis per materiã. Sed oppositum habetur ex primo physico. côm. 1. vbi dicitur ꝙ Mathematicus solum genus causæ formalis consyderat, & ita omnes definitiones mathematicæ erunt dialecticæ & vanæ. aut assignetur causa diuersitatis inter Dialecticum & Mathematicum. Solu...

Soluitur. ideo definitiones dialecticæ sunt per formam, quia forma est subiectum vniuersalitatis & communitatis, vt dicit Commenta. primo cœli côm. 92. & ideo non faciunt scire. Amplius autem licet forma sit causa alicuius effectus, non tamen ab ipso Dialectico consyderantur, vt est causa talis effectus, alioquin non solum per formam verum etiam & per materiam definiret, vt appetitus vindictæ, licet sit causa accensionis sanguinis circa cor, non tamen Dialecticus in definiendo iram per appetitum vindictæ, definit, vt per causam accensionis: quia talis definitio esset relatiua, & non absoluta, sicut sunt definitiones naturales. vnde Commenta. dicit disputatores absolute consyderare. quod propterea dicit ad differentiam Naturalis, qui definit per formã, vt est causa materiæ: secundi physicorum 26. & 92. Sed dialecticus definit per formã absolute consyderatam, non consyderando vt est causa materiæ, nec alicuius materialis proprietatis. vnde cum in rebus plurimis hæc tria sint. materia, & forma, & causa, per quam forma est in materia, omnia ista ponuntur in definitionibus naturalibus. & hoc est, quod dixit Arist. 15. tex. ꝙ ira, & quælibet passio animę concupiscibilis definitur, vt est in materia ab hoc, & huius gratia. sed Dialecticus per solam formam debet definire. Mathematicus autem licet consyderet formam, quæ s̃m esse est in materia, non tamen consyderat causam propter quã forma est in tali materia trãsmutabili. quia hoc consyderat naturalis. & isto modo dicitur solum genus causæ formalis Mathematicus consyderare, tamen bene Mathematicus istam formam consyderat, vt est causa proprietatum fluentiũ à tali forma, vt in tali esse abstractionis consyderatæ sunt. Geometer, licet non consyderet

deret figuram triangularem, vt habet causam, quia est in materia sensibili, puta vel in ære aut ligno, consyderat tamen causam proprietatum suarum, & vt habet talem causam, videlicet quia habet tres, & per illam demonstrat. Secus autem est de Dialectico. quia Dialecticus non solum non cõsyderat formam abstrahendo ab hoc, quod est habere causam sui esse in materia sensibili, immo etiam neque consyderat ipsam, vt est causa, vel habens causam alicuius effectus, vel alicuius proprietatis. & ideo cõsyderatio eius est absoluta communis, & vana per consequens, pro quanto non potest esse medium in demonstratione, quæ est per causam, propter quam res est, & quo niam illius est causa. quia, licet Dialectic⁹ definiat per illud, quod est causa, non tamen sub illa ratione, qua causa, sed vt est vnum entium absolute. Et nota bene hoc, quia pauci admodum ante nostra tempora intellexerunt istud. Et adde quòd vltra prædictam causam ideo Dialecticus dicitur artifex absolute consyderans, quia circa ens simpliciter tres artifices versantur. 4. primæ philosophiæ tex. cõ. 5. primus Philosophus, Dialecticus, & Sophista. de omnib⁹ enim Dialecticus disserit ex communibus, & probabiliter.

Quarta contradi. est in eodem tex. Quia Philosophus ponens differẽtiam inter Physicum & dialecticum, dicit quòd physicus definit per materiam, & Dialecticus per formam. Sed huius oppositum habetur in tex. immediate sequenti, videlicet in. 17. vbi inquit quod non est aliquis artifex, qui per solam materiam definiat. Soluitur. Illa differentia est intelligenda cum præcisione. nam Dialecticus definit per solam formã sine materia, sed Physicus per materiam & formam: & qui per materiam & formam definit, dicitur per materiam definire. quia igitur illud, quod discernit Physicum à Dialectico, materia est & non forma, ideo in tali discrimine materia exprimitur. Nam expressa sententia Arist. ibi est ꝙ nullus artifex per solam materiam definire potest. Vnde hoc etiam elicitur ex intentione Philosophi ibidem nam, cum triplex possit definitio assignari, per materiam solum, per solam formam, & per materiam & formam: quæ istarum inquit Philosophus definitio Naturalis erit? Et solutio erit, quòd illa, quæ est ex vtrisque. & ista est melior solutio, quæ dari potest in illo loco. quia materia in Naturali Philosophia relatiue cognoscitur, vt est ad formam, & vt est materia formæ. 2. phy. 26. & per consequẽs Physicus vt Physicus per solam materiam definire non potest. Differentia illa est cum præcisione intelligẽda. quia Dialecticus per formam tantũ, sed physicus per materiã & formam simul. &, quia in materia est ratio, in qua Dialectic⁹ distat à physico, illud fuit expressum, sicut est in simili, artes & scientiam Naturalem. Nam Medicina, quæ est ars mechanica, vt dicit Cõ. est n. de artibus operatiuis, circa quædam est, quia est circa quædam corpora, i. humana. Naturalis vero est de omnibus corporibus, tam simplicibus quàm mixtis, tã animatis, quàm inanimatis. Similiter Medicina sanitatis & ægritudinis quasdam causas consyderat, s. particulares, seu propinquas: sed Naturalis omnes causas & propinquas & remotas. & quia remotæ à Medico non cõsyderantur, sed à physico, ideo Aristo. in principio libri de sensu & sensibus illas expressit, dum dicit quòd Physici est sanitatis prima & ægritudinis inuestigare principia. Et si dicatur quòd exemplum Aristote. est in oppositum de ira: quia dicit quòd Physicus dicit quòd est accensio sanguinis circa cor, Dialecticus vero, quòd est appetitus vindictæ. Soluitur eodem modo. quia Aristote. expressit illud, in quo est differentia inter Physicum & Dialecticum. nam, cum Physicus definit iram, dicit illam esse accensio nem sanguinis circa cor propter appetitum vindictæ, & iam dixerat hoc supra quòd passiones animæ sunt communes animæ & corpori, & per consequens sunt coniunctι, tex. commen. decimoquinto. & quòd est motus talis corporis an hoc gratia huius. & ideo Physicus de omni tali anima, & passionibus, quæ sine materia non sunt, definit. & dat exemplum de ira, ꝙ est accensio sanguinis in tali corpore ab hoc, huius gratia. vbi expresse dicit omnes causas in ea poni. & qui dicit totum, dicit & partes. vnde non dicit tex. ꝙ physicus per solã materiã definiat, sed per materiam. & hoc est multum differens. Alij dicunt ꝙ definitiones per solam materiam datæ sunt naturales, sed imperfecte. & est solutio Themistij, & aliorum. Sed hoc non probaret, quia Arist. dicit nullum artificem per solam materiam definire. & præterea definitiones naturales sunt media in demonstrationibus, sed materia, circumscripta forma, non est causa alicuius naturalis proprietatis, sed vt est coniuncta formæ. vnde materia Solutio aliorũ.

abstracta à forma nòn est naturalis consy-
derationis, vt alias declaraui. quia omnis cō
ceptus habitus de materia à naturali, est re-
latiuus: & ideo nullo pacto Naturalis defi-
nit per solam materiam. esset enim vana
ista definitio, cùm ex ea non posset conclu-
di aliquod accidens proprium. Et consydera
subtiliter hic. & hic siste gradum. quia, si
quæratur quid prohibet, vt quemadmodū
Dialecticus definiens per formam, non de-
finit per eam, vt est causa alicuius, nec vt ha
bet causam sui esse in materia, sed solum
vt est res quædam, eodem modo etiam nō
definire queat per solam materiam, non vt
est causa, nec causam habens, propter quā
sit sub tali forma, sed potius vt est res quæ-
dam. non enim per vitam meam videtur es
se ratio diuersitatis in hoc inter materiam
& formam. quia dialecticus circa totū ens
simpliciter versari potest ex. 4. primæ philo
Solutio. sophiæ. & est dubium satis arduum, sicut vi-
des. Nisi esset q ideo Philosophi genus de-
finiendi per formam appropriauerunt
Dialectico, quia causa communitatis est
forma, & Dialecticus ex communibus disse
rit. Et ideo animaduerte q definitio p solā
materiam nullius artificis est scientifice de
finientis, neque esse poterit artificis com-
munis per communia disserentis. quia cō-
munitas non est à materia, vt materia di-
stinguitur contra formam sua proprietate,
nisi subiret modum formæ, & sub ratione
communitatis, sed hoc nō erit ratione, quà
materia. Et ideo videtur mihi sine præiudi
cio melioris sententiæ, q Dialecticus vtrun
que potest efficere, & vt definiat per solam
formam, & per solam materiam, vt vtrūq;
consyderatur, vt est res quædam, quia non
video, quare hoc non possit efficere. tamen
semper ista consyderatio erit per commu-
nia. & quia communitas est à forma, ideo
materia illo modo posita in dialectica de-
finitione habebit modum formę, quia non
consyderatur sub ratione propria, sed sub
ratione communi. Tamen animaduerte q
vt dicit Arist. in 2. phy. in fine. definitiones
omnes naturales dantur per materiam, vel
apparenter, vel consecutiue, ita etiam om-
nes definitiones naturales habent formā,
vel apparenter, vel consecutiue. Vnde illa
iræ definitio naturalis est, quæ dicit irā esse
accensionem sanguinis circa cor: sed non
est data per solam materiam, vt tu finge-
bas in argumento. quia, vt dicit in tex. ira &
vniuersaliter opera, & passiones animę sunt
talis corporis, & talis animæ. nō enim sunt
cuiuslibet corporis, sed corporis physici po
tentia vitam habentis, & hoc est anima-
tum corpus. vnde sanguis est pars similaris
corporis animati, vt dicitur in. 2. de parti-
bus animalium. cap. 2. cor est pars dissimi-
lari. non enim sanguis extractus à vena di-
citur sanguis, nec cor in cadauere existens
dicitur cor ecce igitur q apparet consecuti
ue forma in illa definitione. Sed, si quis in-
terrogetur vtrum imaginando istam defini
tionem iræ per sanguinem, & cor datam,
non vt sanguis est vere sanguis, & cor verū
cor, sed vt sunt substantiæ quædam corpo-
reæ absolute, non in ordine ad corpus ani-
matum, cuius sunt partes, non est dubium
q illa definitio taliter cōsyderata esset per
communia, & dialectica, & vana ex conse-
quenti. O quantum placet mihi per vitam
meam. Deo laus illustranti intellectum. di-
citur etiam Physicus materiam consydera-
re, quia omnē causam consyderat secundū
esse, quod habet in materia. Vnde causam
mouentem consyderat, vt mouet materiā
ad formam secundum esse, quod habet in
materia: & finem, secundum q est termi-
nus motus, per quem mouetur materia, &
materiam secundum quod est subiectum
formæ fm esse, quod habet forma in mate
ria, vt dicit Albertus in digressione. vnde
Commenta. 2. physico. in quo est materia,
sunt omnes causæ.

Quinta contradi. est super eod. tex. Aris. 1. de ani. tex. 16.
& Auer. dicunt Physicum definire per ma-
teriam. Sed huius oppositum scribit Them.
in. 2. phy. tex. cō. 21. vbi dicit q definiturus
rem naturalem in definitionibus vtetur
materia, sed definiet per formam. Soluitur.
sine dubio scientiæ speculatiuæ distinguun
tur ex diuersis modis definiendi, vt patet. 6.
primæ philosophiæ in tex. cō. 2. & quia in
definitionibus rerum naturalium dicitur
apparere natura: quia res naturales consti-
tuuntur per naturam, sicut artificiales per
artem: sic definitiones naturales dātur per
materiam sensibilem, quia in eis apparet
natura, quæ est principium motus, & om-
nium qualitatum sensibilium. sed cum du
plex sit natura, videlicet materia, & forma:
fm Peripateticos autem forma est tota
quiditas, materia autem est veluti vehiculū
& fundamentum deferens quiditatē: ideo
in definitionibus rerum naturalium, appa
rere dicitur materia, non quia ad quiditatē
pertineat: sed pro quanto forma definiti di
citur huiusmodi fm dispositiones, in qui-
bus existit, vt dicit Commenta. ...de anima.
cōm. 16.

côm.16.Sic igitur Themistius dixit,defini-
tiones naturales dari per formam,quia de-
finitio exprimit quiditatem, & forma est
quiditas.materia autem neq; quiditas est,
neque habens quiditatem,quia non est ne-
que forma,neque formatum. sed quia est
necessaria in definitionibus propter cau-
sam prædictam, ideo Themistius illo mo-
do dixit. vnde æquiuocatio est in dubio.
quia Physicus definit per materiam sensibi
lem modo prædicto, sed sermo Themistij
est in comparando materiã,quę est natura,
ad formã,quæ est nobilior natura, propter
quam materia est in effectu.

1. de aïa. com.24. Sexta contradi.est in cõ.24. Habet Auer.
ꝙ intellectus non eodem modo existit in
omnibus hominibus. istud autem videtur
Solutio. repugnare vnitati intellectus, quam ponit
côm.5.tertij.huius. Soluitur ꝭm ipsum. Nã
hic loquitur de intellectu particulari, qui
est virtus cogitatiua: ista enim non eodem
modo præparata inuenitur in oĩbus hoĩb⁹,
sed intellectus,de quo loquit̃ côm.5.dicens
ipsum vnum esse,& intellectus abstractus à
materia vniuersaliter comprehẽsiuus. & in
illo non est varietas, sed, si quãque apparet
varietas,hoc est in relatione cogitatiuæ sibi
deseruientis ad intelligere nostrum.

1. de aïa. com.30. Septima contradi. est in cômen.30. Dicit
Auer. ignem esse manifestum est. Sed oppo
Solutio. situm.4.cœli cõ.32.quia esse eius ibi demõ
stratur. Soluunt aliqui, esse ignis manifestũ
est,& non demonstratur: sed esse ignis in lo
co suo proprio hoc latet,& hoc est,quod de
monstratur. Solutio non sapit viam Auer.
quia Commen.in cõ.illo.32.dicit illam es-
se demonstrationem ad demonstrandum
Alia solu. esse ignis,qui est species, & pars subiectiua
subiecti illius libri,quod raro cõtingit. Ideo
aliter soluo. ignis duplex,teste Auer.& Ale
xan.2.de generatione côm.21.&.4.cœli.32.
scilicet inferior,& superior, qui est in vltri-
mo continentis. Et primus quidem ignis
manifestus est ad sensum:sed secundus nul
lo sensu comprehenditur, sed ratione,& di
scursu demonstratur.

1. de aïa. com.32. Octaua contradi.est in cõ.32. Nullus,in-
Solutio. quit Commen.& Philosophus, posuit ter-
ram esse principium. Oppositum habetur
de Hesiodo.1.meta.tex.cõ.14. Soluitur. in-
telligitur de naturaliter loquentibus, quo-
rum nullus posuit solam terram esse princi
pium. instantia de Hesiodo cessat, quia ip-
se fuit leges imitatus,& Theologiam metri
ce composuit, vt est famosum.

1. de aïa. com.37. Nona contradi. est in.37.cõ. Quia dicit,
ꝙ motus essentialiter attribuitur homini
per pedes. Oppositum.6.phy.59.&.7.physi. Solutio.
cõ.4.de corde. Solutum fuit.7.physi.cõ.4.
sed illi solutioni addo, ꝙ licet motus pro-
gressiuus attribuatur homini essentialiter
per pedes,quia motus progressiuus habet
per pedes fieri, tamen radix istius motus
est à corde.

Decima contradictio est in cômen.43. 1. de aïa. com.43.
Motus est transmutatio rei in sua substan-
tia. Oppositum.1.phy.53.&.5.phy.tex.cõ.7. Solutio.
Soluitur. argumentum est ad hominem,
nam Antiqui posuerunt animam esse mo-
tũ:ergo non nisi substantialem, quia ani-
ma est substantia.& ideo contra illos ibi ar
guitur,& dictum Auer. ex ipsorum ore se-
qui,& prodire videtur.

Vndecima contradi.est in tex.48. Arist. 1. de aïa. tex.48.
& Commen. videntur dicere quietem esse
magis propriam animæ,quàm motum. &
Alexan.in paraphrasi cap.6.vbi probat ani-
mam ꝭm se mobilem esse,expresse dicit ꝙ
magis proprium magisq; ꝭm animæ natu-
ram esse videtur frui potius quiete, quàm
motu. Sed huius oppositum habetur à The
mistio in principio libri de anima cap.1.in-
quit animam esse fontem & initium om-
nium motuum. Item oppositum huius in-
uenimus ab Auer.in lib.destructio destru-
ctionum.disputa.15.in solutione primi du-
bij.vbi inquit ꝙ intentio cœli apud homi-
nes est ipsemet motus, in eò ꝙ est motus.
nam perfectio animati, in eò ꝙ est anima-
tum,est motus. quod non esset verum, si
anima, per quam vnum viuit. esset magis
causa quietis,quàm motus. Amplius mot⁹
est tanquam vita omnibus natura constan-
tibus.& ipse Cômen. exponit hoc de motu
cœli.sed ille, cum sit circularis. est animæ. Solutio.
Nisi esset, ꝙ mot⁹ animæ alij sunt veri,alij
existimati,vt dicit Commenta.2.de anima
côm.37.motus veri sunt localis, alteratio-
nis,& augmenti.motus existimati sunt sen
satio,& intellectio,& isti dicuntur.8.physi.
motus æquiuoce. Arist.igitur & Alexan.au
thoritates habent sic intelligi,ꝙ animæ mo
tus existimati magis perfecte fiunt nobis
quiescentibus.quàm motis.vnde iudicium
sensus & intellectus impediuntur ex reali
motu & alteratione corporis, vt patet in
ebrijs,infirmis, & id genus. Non igitur est
sensus ꝙ natura animæ potius est initium
quietis & motus priuatio in corporib⁹ ani-
matis,quàm motus sed eo modo,quo dixi-
mus. Arguitur enim contra Antiquos hic,
qui animæ essentiam definiebant per mo-
tum,

tum, ita quòd sit eius quiditas in motu constituta.

1. de aïa. tex. 48. Duodecima contradi. est super eod. tex. Aristo. scribit quòd intelligentia assimilatur potius statui, quàm motui: vbi Themis. & alij expositores colligunt motum esse magis alienum à natura animæ quàm statum. Sed huius oppositum habetur à Themistio primo de anima, vbi dicit animam esse originem & fontem omnium motuũ.

Solutio, Soluitur. Aristo. Arguit contra Antiquos, qui ponebant motum esse de essentia animæ, ita quòd constituitur per motum. sicut venti & fluuij, quorum essentia cõsistit in motu. & Aristo. improbat, quia motus impedit propriam animæ actionẽ, & quies magis perficit. vnde intellectio, quæ est præcipua animæ operatio, magis perficitur in quiete, quàm in motu. vnde sobrij, & senes, & corpore quieto, & in silentio, motus melius intelligimus, quàm ebrij, iuuenes, & qui lacessito sunt corpore, & qui interdiu intelligunt. cum hoc tamen stat, vt anima sit fons omnis motus, præsertim quia motus animæ est circularis, qui est fons & origo omnium aliorum motuum, vt patet ex octauo physico. Vnde anima vt inquit Cõmen. est principium omnium motuum, tam verorum, quàm existimatorum. tamẽ animæ actiones, præsertim intellectus magis impediuntur à motu corporeo, quam à quiete. vnde confectum est vt sedentes iudicent.

1. de aïa. com. 51. Decimatertia contradi. est in cõmen. 51. dicit Commen. quòd causa, propter quam cœlum moueri melius sit quàm vt quiescat, & ꝙ circulo moueatur meli⁹ sit quàm motu recto, primæ philosophiæ est. Sed oppositum secundi patet. 1. cœli tex. cõmẽ. 12.

Solutio, Soluitur. quid inconuenit idem ingredi diuersas scientias speculatiuas, ſm diuersas considerationes? certe nihil. patet. 2. physi. cõ. 71. Dico ꝙ principia sensibilium à Diuino considerantur, & causæ, sed altiori modo quàm sit modus naturalis. vnde quare aliquid melioris rationem habeat, hoc potest considerari ab artifice considerante finem, & præcipue primum finem, qui est ratio bonitatis in omnibus, talis autem à Diuino consyderatur. Naturalis autem assignat istorum rationes sensibiles, & existentes in motu. Vide ergo bene & considera dicta Commentato. 12. metaphysi. cõmen. 1. 5. 6. & 29. vide commento. 5. & 9. septimi meta. & commen. 3. tertij metaphysico. & sic intelliges quod diximus tibi. sufficit nobis loca tibi ostendere. non oportet omnia scribere. breuitati indulgere volumus.

1. de aïa. com. 64. Decimaquarta contradi. est in cõmen. 64. Motus sensationis finis ei⁹ est in anima. & principium eius est ab extra. Oppositũ patet commen. 3. huius primi de anima.

Solutio. Soluitur. hic comparat sensationes animæ eiusdem rationis. nam sensationes interiores quædam rectæ fiunt, & quædam reflexæ. vnde prima incipit ab obiecto, & terminatur vltimate in vltima virtute sensitiua, quæ est memoria, deueniendo per sensus exterinsecos & intrinsecos, tanquam per media, sed sunt quędam, quæ reflexo gradu ac retrogradu procedunt. & istæ incipiunt ab anima, & terminantur ad extra, in tantum quòd, vt dicit Commentator in tertio colliget, cap. 38. ex hoc potest reddi ratio visionum, quæ contingunt melancholicis, & mulieribus dicentibus se videre mortuos, aut dęmones, aut aliquid huiusmodi. Sed hoc dixit ipse, quia non credidit Deo, nec veritati. sit maledictus. quia etiam veræ visiones angelorum fuerunt non tantũ imaginariæ: licet hoc quandoque possit esse ex sola imaginatione, & defluxu idoli formati vsque ad exteriorem sensum, sic igitur intelligitur dictum eius hic. Sed in commento tertio primi huius comparauit sensationes diuersarum rationum, quarum quædam magis tenent se ex parte corporis, sicut somnus & sensatio, quæ in somno fit. ista enim accidentia ligant animam. & ideo terminantur ad ipsam: quia à rel corporali effumante causatur somnus, & ligamentum fit in sensu communi. similiter motus ille est à circunferentia ad centrum. vigilia autem est accidens formalius. & ideo tenet se magis ex parte animæ: quia est solutio ligamentorum, & est ratio, propter quam anima operatur, & in ea fit motus de centro ad circunferentiam. Et ideo dicit Commenta. quòd sensus, & imaginatio, quæ in vigilia fiunt, incipit ab anima, et redundat in corpus.

1. de aïa. com. 69. Decimaquinta contradi. est in commen. 69. Scribit ibi Commenta. quòd si in aliquo corpore sola quantitas remaneat, possibile est ibi imaginari mouens & motũ. Huius oppositum sequitur ex dictis suis. quarti physicorum commen. 71. ibi enim dicit quòd elementa posita in vacuo non possent moueri: & tamen in casu ibi esset quantitas. Soluitur. dico ꝙ dictum suum hic sequitur ad hominem. nam illi, contra quos

quos arguit, dicebant, q puncta illa erant corpora, & cùm non sint elementa, sequit q essent ex elementis causata. talia autem bene possunt imaginari posse remoueri, so la quantitate remanente, cùm habeant intrinsecam resistentiam. Motus etiam imaginarius est res ampla satis. dicunt enim Mathematici punctum ex sui fluxu causat lineam, & fluxus lineæ causat superficiem: & superficies fluens causat corpus. omnia aūt ista ad imaginationem vera sunt, non autē secundum rem ipsam.

2.de aïa. tex.78. Decimasexta contradi. est in cōm. 78. Dicitur q impossibile est vt substantia sit elementorum aliorum oppositum. 12 metaphy. 22. Fulcitur etiam hoc idem. 4. metaphy. cō. 2. vbi dicitur substantiam esse causam omnium non fm agens & finem, sed fm subiectum. Soluitur. principia duplicia, propinqua, & remota. principia remota Solutio. possunt esse eadem respectu omnium prædicamentorum. sed principia propinqua minime. glosa est Auer. cō. 22. iam allegato in. 12. meta. hic autem loquitur Cōm. de principijs propinquis, quando dixit q substantia non est elementum aliorum. & reddens causam subdit, dicēs, principia. n. non substantiæ sunt non substantiæ.

2.de aïa. tex.79. Decimaseptima contradi. est super tex. 79. Dicit Aristo. hic, q ossa non sentiunt. Sed huic aduersatur Gale. in. 2. de crisi, vbi ponit differentiam inter rigorem tertianæ, & quartanæ, vbi dicit q in rigore quartanę fit læsio vsque ad ossa, ita q quidam conquæsti sunt se dolere in ossibus. Hoc etiam Solutio. contradicit sensui in laborantibus morbo gallico, qui plurimum conqueruntur se dolere in ossibus. Nisi esset q sensus communicatur ossibus mediante panniculo inuolente illa, sed fm sui substantiam sensu carent. sicut est de substantia cerebri, pulmonis, & hepatis, quibus sensus illo modo cōmunicauit fm peritos Medicos.

SOLVTIONES Contradictionum in dictis Arist. & Auerrois,

Super Secundo de Anima.

2.de aïa. tex.2.

Rima contradi. est super tex. 2. Aristo. diuidit substantiam trimembri diuisione, videlicet in materiam, formam, & in substantiam compositam ex materia & forma. Sed oppositum habetur. 7. metaphy. tex. commen. 44. vbi dicit q dicitur quatuor modis. & ita etiam asserit Cōmen. in. 8. metaphysi. cō. 2. Soluitur. diuisio substantiæ, alia est fm famam, alia fm rei veritatem. diuisio fm famam est quatrimembris, quia vltra tria membra, quæ sunt materia, forma, & compositum ex materia & forma, est quartum. & est vniuersale, quod fm Antiquos erat substantia. quia autem Ari. in. 7. vult inquirere de hac opinione, vt dicit Cōm. in cō. 44. vtrum vniuersalia sint substantiæ rerum particularium, induxit ibi istam diuisionem, quæ famose dicitur de quatuor: non quia ista sit opinio eius. nam ibi late probat nullū vniuersaliter dictorum substantiam esse. qū igitur loquitur ex mente propria diuidit substantiam in materiam, formam, & congregatum: sed quando loquitur fm famā diuidit substantiam in materiam, formam & congregatum, & vniuersale.

Secunda contradictio est in commen. 2. 2.de aïa. com. 2. Dicitur q per formam indiuiduū fit hoc. Oppositum apparet. 12. meta. 14. & 1. cœli 92. & 1. meta. cō. 40. vbi patet q per mate- Solutio. riam. Soluitur. à forma indiuiduali habetur principaliter indiuiduum hoc, quod est. Et est ista sententia eius manifeste 7. meta. cō. 5. vbi dicit q Philosophus loquit de principio indiuidui, & dicit q talis est substantia, quæ est forma, & per illam substantiæ demonstratæ sunt substantiæ, & vnum. Materia etiam concurrit, tamen minus principaliter quàm forma. Accedit ad hoc q, vt declaraui prolixe ī quæstione mea de principio indiuiduationis, alia est indiuisio entitatiua, & alia quantitatiua. vnde entitatiuam indiuisionem principaliter habet à forma, quantitatiuam autem appropriate videtur habere à materia: cùm quantitas videatur materiam consequi. Sed de his latius dictum est à nobis in quæstione illa: & illic vide.

Tertia contradictio est in tex. 5. Aris. dicit 2.de aïa. tex. 5. q corpora maxime videntur esse substātiæ, & horum naturalia. quod Cō. in cō. & Ammonius, referente Philopono ibidem dicūt habere veritatem, fm q est famosum magis, & vt apud multorum hominū cognitionem, vt dicit Philoponus. sed huius oppositum inuenimus apud Auer. in epitoma, seu paraphrasi meta. tract. 1. cap. de substantia, vbi dicit q magis famosa ex significationibus substantiæ est illa, quæ dicitur de indiuiduo substantiæ. & reddit causam, quia omnes Philosophi indicant illud esse sub-

substantiam. igitur videtur q; non ſm vulgus. immo etiam ſm Philosophos indiuidua, & corpora naturalia composita dicuntur substantiæ. Soluitur. Auer. comparat ibi ad significationes substantiæ alias positas ab eo ibi, videlicet ad prædicata, quæ sunt genera. & species, vel differentia, quæ notificant quiditatem indiuidui prædicamenti substantiæ, & ad aliam significationem, vbi substantia capitur pro omni. quod iudicat quælibet definitio, siue sit definitio substantiæ, siue accidentium. & illa ratione Philosophi iudicant solum iudicium prædicamēti substantiæ ex rebus ad prædicamentum substanitæ, & aliorum prædicamentorum esse substantiam in relatione ad prædicata vniuersalia, quæ sunt in prædicamentis quibuslibet. quia voluerunt ex mente Arist. 7. meta. tex. com. 44. & infra numerum vniuersalem substantiam esse. Vnde Cōmē. 1. meta. cō. 45. dicit Arist. opinabatur q; intellecta rerum notificantia notificant substantias rerum, sed non sunt substantiæ earum. Et ista consyderatione substantia etiam apud Philosophos vere non dicitur de aliquo vniuersali, sed de particularibus, quia verus respectus est particularis, & non vniuersalis. 12. meta. tex. cōm. 27. authoritate Alexan. & 1. de gene. & corru. tex. cō. 59. melius est esse ſm indiuiduum, quàm ſm speciem. Sed, si comparatio Philosophorū fiat ad partes componentes istud indiuiduum compositum ex materia & forma, in hoc est discordia apud vulgus & sapientes, quia vulgus ignorat materiam & formam. Vnde Commen authoritate Alexā. dicit in. 2. phy. cō. 9. & habetur in primo meta. genus causa formalis latuit vsque ad tempora Socratis. nam Antiqui credebant omnes formas esse accidentia. Similiter natura primæ materiæ latuit vere omnes vsque ad tempora Platonis & Aristo. præsertim. Plato enim, vt inquit Cōmen. 3. cœli nihil sciuit de prima materia. sic igitur apud vulgus maxime famosum est substantiam dici de corporibus compositis naturalibus, quæ sunt indiuidua prædicamenti substantiæ. sed Philosophi dicunt q; etiam causæ istorum sunt substantiæ, vt materia, & forma. sed an magis forma, in hoc est quæstio etiam apud sapientes. quia Cō. & sequaces tenent formam. & Albertus etiam hic: sed Alex. & Simplicius. 1. physi. tenent compositum. sed de hoc alibi dixi.

Solutio.

2. de aīa. tex. 3.

Quarta contradi. est super eod. tex. Ari. & Cō. dicunt q; illud dicitur habere vitam, quod habet per se, seu essentialiter alimentum & augmentum. Sed huius oppositum habetur. 1. de anima tex. cō. 59. vbi dicitur nihil esse essentialiter motum ex se in motu augmenti & alterationis: quia motū ex se non est nisi in loco, vt habetur etiam. 8. phy. cō. 60. & in. 2. de anima cō. 50. Itē ſm hoc sequitur vt embryo non sit vnus, quia non nutritur per seipsum, i. per sua organa, sed per venā vmbilicalē. Nisi esset q; primo de aīa oñditur aīam non mouere seipsam essentiaſr; neq; motu alterationis, neq; motu augmenti: quia motus alterationis attribuit corpori per se, & formæ nō nisi p accidens: & similiter augmentatio attribuitur toti, rationi partium. & hoc suffecit Arist. contra Antiquos ibi ab probādum animā non posse mouere se essentialiter, neq; motu alterationis, neq; augmēti. hic vero illud dicit vnum per se, quod habet per se nutrimentum & augmentum, i. quod habet intrinsecum principium istorum motuum in quantum tale. Quomodo autem in motu locali sit motum ex se vere, & quō in alijs motibus aliquo modo, & potest esse motū ex se, dicemus infra in. 2. de anima. cōm. 50. Ad id autem, quod de embryone dicebatur respondetur q; viuit, quia non potest esse augmentum sine vita & nutritione. cūm igitur augeatur, nutritur necessario Tamen dicamus, q; cum sit alligatus matrici, nutritur mediante vena vmbilicali, quæ attrahit sanguinem à matrice, & defertur ad mēbra eius. in quibus digeritur & demandatur ad reliqua membra. Vnde membra minicis præparant sibi nutrimentum, sicut etiā matres infantibus masticant cibum, tamē nutritio fit per se in membris proprijs infantibus, & à proprijs virtutibus. & hoc sufficit. Vtrum autem embryo in illo casu sit animal, dubium est. quia quæ habent solum sensum tactus, prius dicuntur zoophyta, quàm animalia. Amplius animal est substantia animata sensitiua: sed fœtus non est in vtero aptus exire in vsum omnium sensuum, vt clarum est. igitur non videtur proprie animal esse. Et confirmatur, quia animalium propium videtur posse mouere seipsum in loco ſm totū. & quiescere se, vt dicitur. 8. phy. tex. cō. 29. sed fœtus alligati in matrice, si mouentur, non mouentur ex se, quia sunt coniuncti cum matrice, sicut fructus cum arbore. Vnde sicut animalia ostreacei generis affixa petris, licet dum pungantur, moueantur, non tñ proprie animalia sunt, sed zoophita. i. ancipitis naturæ in-

Solutio.

tæ inter plantas & animalia. Respondetur,
vt habetur ab Ari. in. 2. de generatione ani-
malium cap. 3. Anima vegetatiua prius té-
pore præcedit sensitiuam: & sensitiua ratio-
nalem. non enim simul animal est & ho-
mo, aut equus. vnde natura gradatim proce
dit ab inanimatis ad animata. vnde iacto se
mine in matrice, quando fit conceptus, &
aggregatur menstruum & semen maris, &
coagulantur ante animationem, tunc illud
est in genere inanimatorum. Sed aduenien
te anima est in genere plantarum, i. viuit vi-
ta animæ, quæ inuenitur in plantis. postea,
quia vltra q nutritur, auget, mouetur etiá
in matrice, cum qua est colligatus fœtus
mediantibus cotyledonibus, seu acceptabu
lis, dicitur esse zoophitum. quando vero est
extra, & potest se mouere, est animal perfe-
ctum. vnde dato q non possit generare, dú-
modo possit se de loco ad locum mouere,
hoc sufficit vt sit animal perfectum. Nam
multa etiam animalia perfecta sunt, quæ
generare non possunt, vt muli, & id genus,
licet omne, quod generatur, sit animal perfe
ctum, sed non conuertitur. Et ita proprie lo
quendo fœtus animatus in vtero potius di
citur esse in genere illorum, quæ à Græcis
zoophita dicuntur, quàm in genere anima
2. de aïa. com. 3. lium simpliciter & absolute dictorum.

Quinta contradict. est super eodem tex.
Quia Arist. hic vitam appellat, & describit
sic, quæ per ipsum fit nutritio & augmen-
tatio. Sed huius oppositum habetur infra
in tex. cõ. 13. vbi dicit viuere autem multi-
pliciter dicto Amplius corpora cœlestia sunt
Solutio. viuentia. 2. cœli tex. commen. 60. & debet
dicere vita intellectualis. 12. met. te. cõ. 39.
Nisi esset, q non ideo Arist. vitam illo mo-
do describit, quia opinetur nõ aliam esse vi
tam: immo vita sensitiua, & appetitiua, &
intellectiua vitæ sunt, & in altiori gradu q̃
nutritiua. nec ideo illo modo describit vitã,
quia sola illa viuere dicuntur, quæ augen-
tur & nutriuntur. nam cœlestia, vt argueba
tur, viuunt, & non augêtur, nec nutriuntur,
nec aliqua alteratione passiua transmutan
tur. 1. cœli. 20. & infra. Sed vel hoc ideo fe-
cit, quia inmortalibus, de quibus est sermo
eius in lingua Græca hoc est famosum, vt
dicit Cõmen. vel quia conuenit cum Plato-
ne, q proprium animatorum est ex intrin-
seco moueri, vt patet. 8. phy. tex. cõm. 29. &
habetur. 1. de anima. tex. cõ. 19. ideo vltimã
in talibus sumpsit vitam, ostendens etiam
talem participare motum quendam. nam
est mutatio quędam sm qualitaté & quan-
titatem nutritio & augmentatio, vt dicit
Simplicius.

Sexta contradi. est in cõ. 3. Non dicitur 2. de aïa. com. 3.
mortuum, nisi animal, quod caret princi-
pio nutrimenti & sensus insimul, nõ a prin
cipio sensus & motus tantum. Sed opposi-
tum videtur primo de anima cõ. vlti. vbi di
cit q non dicitur mortuum, nisi animal,
quod caret principio, i. vita, non principio
sensus & motus insimul. In vno. n. loco vult
ex sola carentia vitæ, s. vegetabilis, animal
mortuum dici: in alio vero ex carentia vitę Solutio.
& sensus insimul. Soluitur, q hic loquitur
sm suũ idioma, quia dicit in Arabico, &c.
sed primo de anima sm idioma Græcorũ,
qui volunt mortem esse carentiam nutriti-
uæ animæ. vnde & in plantis mors reperit. 2. de aïa.
Septima contradi. est in eodem. cõ. Pon- com. 3.
derat Cõm. quare Philosophus dixit q cor
pora viua habent principium essentialiter
se augendi. dicit q illud dixit, propter ali-
qua, quæ non sunt viua, & in talibus videt
esse aliquid simile augmento, sicut est lapis,
de quo etiam patet. 1. cœli. cõ. 22. & 1. de ge
neratione. 38. videtur igitur Cõm. velle ali-
quid esse, quod habeat principium essentia
liter se augendi. Sed huius oppositum patet
infra in tex. cõ. 39. primi huius, vbi habetur Solutio.
q nihil augetur essentialiter ex se. Soluitur,
q ibi intelligitur, q nihil augetur essentia-
liter, i. sine alio motu præcedente: quia aug-
mentatio debetur partibus per alterationẽ
& motum præcedentem, toti vero attribui
tur ratione partium. & hoc fuit satis Arist.
contra Platonem ibi, q anima non est pri-
mo mota in augmento à seipsa. in hoc ve-
ro loco intendit q corpora viuentia habent
principium essentiale, i. intrinsecum, per
qđ augent. & sic sedat discordia hic, & ibi.
Octaua contradi. est in cõ. 4. Dicit Cõm. 2. de aïa. com. 4.
subiectum accidentis esse ens in actu. Huius
tamen oppositum sentit ipse primo cap. de
substan. orbis, vbi ponit dimensiones inter-
minatas fundari in materia prima, quæ est
ens in pura potentia. Dicendum, q aliqui
ex ista authoritate moti ponere conati sunt
de intentione Auer. formam corporeitatis
substantialem materiæ primæ coæternam,
quia volunt subiectum cuiuslibet acciden-
tis esse ens in actu. Et ista positio bene fuit
Auic. vnde Cõmen. 4. cœli cõ. 40. expresse
habet ista verba. & similiter est de tribus di
mensionibus cum prima materia, s. q sunt
primæ formarum existẽtium in ea in actu.
& ideo putauerunt quidam q corporeitas
est substantia. Ecce q ex intentione aliorũ.
Cõmen.

Commen. dicit primam formam materiæ esse corporeitatem substantialem: sed sm ipsum prima forma est corporeitas, quæ est trina dimensio. Dicamus igitur q accidentia duplicia sunt, terminata & interminata. tunc dico q dictum Auerro. hic habet locum de terminatis: dictum verum suum in primo capitulo de substantia orbis est de interminatis, conueniens enim est, q terminata non haberent consimile subiectum, quale habent interminata, nisi actus fieret potẽtia, & forma esset materia: quod impossibile est. nam terminatio insequitur formam & actum. 7. meta. 49. sed
Instantia. interminatio potentiam & materiam. Sed magnificentia tua fecit replicam subtilem meo iudicio hic, quia tunc saltem forma substantialis non differret ab accidentibus interminatis: quia, sicut subiectum formæ substantialis est ens in potentia, ita per te accidentium interminatorum est ens in potẽtia. Et sic differentia, quam ponit Commẽ. inter formam substantialem & accidentalem, est vniuersaliter vera tam de accidentibus terminatis, quàm de accidentibus po
Solutio. tentialibus, & interminatis. Soluitur. nam Auerro. non solum ponit differentiam inter formam substantialem & accidentalẽ penes hoc, verum etiam penes aliud, quod est quòd forma substantialis est pars substantiæ, non autem forma accidentalis. per fundari igitur in subiecto, quod est pura potentia, distinguitur ab accidentibus terminatis forma substantialis: & per esse partem substantiæ, vniuersaliter ab omnibus distinguitur: siue terminata, siue interminata fuerint.

2. de aĩa. tex. 6. Nona contradictio est in tex. 6. Arist. declarans quomodo plantæ habent instrumẽta, dicit q folia sunt cooperimentum eius, quod est circa fructum. Sed in. 2. physi. tex. commen. 80. expresse dicit folia esse tegmẽ
Solutio. fructus. Facilis est solutio. nam Arist. hic loquitur de illo, cui immediate deseruit foliũ & est id, quod est circa fructum, sed in. 2. de anima de illo, ad quod principaliter & mediate, & est fructus ipse. quia propter quod vnumquodque tale, & illud magis est. Vnde volui notare tibi hoc propter duo. Primum, vt scias intentionem naturæ in generatione plantarum & animalium maxime solicitam esse de seminibus, in quibus consistunt virtutes infinitæ diuinæ, ex quibus fit perpetuatio in specie secundum successionem, & omnia ad illa videtur natura dirigere. nam & herba, & stipula, & gluma, vt inquit Themist. in secundo physicorum, cæteræque id genus multiiuges formæ, quæ antequã maturesceret triticum, subinde alteræ post alteras creabantur, videntur adeo omnes ad triticum proculdubio intendisse id simul atq; consecutæ sunt, quies quædã, & veluti status innascitur, vt manifestum sit ea omnia tritici gratia præcessisse. Et idẽ contingit in multis animalibus insectis, vbi est varia formarum successio, tendens ad vnum finem, vt videre potes in. 5. de naturæ animalium, cap. 18. vbi etiam vide exemplum de bombyce, ex quo fit sericum. Secundum est, vt scias apud Aristo. & Græcos differentiam esse inter carpon & pericarpion. quia carpos est semen ipsum, sed pericarpion est id, quod est immediate circũfusum & complectens ipsum semen. verbi gratia in ficu, parua illa semina, quæ sunt instar grani milij, sunt fructus sm Arist. qui carpos græce dicitur. sed totum illud humidum, circunstans illa semina vna cum pelle illa extrinseca appellatur pericarpion, quod Latini pulpam appellant. & Plin. plerunque dicit carnem, vt caro mali cotonei, & id genus.

Decima contradictio est in cõmento. 7. 2. de aĩa com. 7.
Scribitur q non est dubium, quo ex anima & corpore fiat vnum. Sed oppositum fuit
Solutio. per tex. cõ. 92. vbi contra Platonem fuit dubitatum, quo ex anima & corpore vnum fiat. Soluitur. dubium esset quo ex anima & corpore vnum fiat, si animę plures essent in eodem distinctæ loco & subiecto, sicut imponitur Platoni dubium iterum esset, si anima ipsa esset corpus. sed apud tenentẽ animam esse formam non compositam ex materia & forma, & per cõsequens actum, & tenendo corpus esse potentiam, nullum est dubium, quo ex materia & forma vnũ fiat. quia hoc est, quia hoc actus, illud vero potentia. 8. meta. tex. cõm. 15.

Vndecima contradi. est in eodem cõ. di- 2. de aĩa com. 7.
Solutio. cit Cõm. q ens & vnum per prius de forma dicitur, q̃ de congregato. Huius oppositum dixit supra cõ. 3. Soluitur. composita sunt magis entia sm famositatem, quia omnibus nota sunt: sed sm veritatem forma est per prius ens, & vnum, q̃ compositũ. 7. meta. tex. cõ. 7 Nec videatur tibi hoc mirabile. quia in simili Cõ. 2. meta. cõ. 16. dicit q ista inferiora sunt magis naturalia sm famositatem. cùm tamen clarum sit q secundum naturam superiora sint naturalia magis.

Duodecima contradi. est in cõm. 8. Scri- 2. de aĩa com. 8.
bit Commenta. q, cùm auferuntur formæ naturales,

naturales, auferuntur materiæ. oppositum primo phy. 82. vbi dicitur q́ est æterna, & non destruitur dustructis formis, quarum nulla est ibi perpetua, de substantialibus loquendo. Soluitur. intelligitur de materia secunda, quæ rectius subiectum quàm materia dicitur. talis enim est habens formam: & ideo talis non est natura, sed habens naturam. 2. physico. commen. 10. materia autem prima, quæ vere materia dicitur, non corrumpitur corruptis formis particularibus, quia non dependet in esse ab hac forma vel illa, sed à forma secundum speciem successiue in ea succedente. semper enim stat cum aliqua & si esset sine omni forma, tunc non ens actu esset ens actu ſm viã eius. 2. physicorum commen. 12. Vnde. 12. metaphysi. commen. 14. materia ab omni forma separata non est ens extra animam, sed est ens rationis.

Decimatertia contradi. est ibidem. Dicit Commen. q́ nomen in rebus artificialibus primo dicitur de materia, secundo de congregato ex materia & forma. Oppositum huius habetur. 5. metaphysi. commen. 14. contra Auic. vbi vult quòd denominatiua per prius significant formas, & secundario subiectum. cuius oppositum Auicen. dicebat. Aliqui dixerunt super hoc, quòd ibi loquitur de prima significatione ex primo modo significandi. vnde concretum accidentale ex primo modo significandi importat formam. ex secundo modo significandi importat subiectum. & hic loquitur de primo significato: quia primum significatum est congregatum, vel ipsum subiectum. Istã solutionem non intelligo. quia non est modus significandi, nisi respectu rei significatæ. & ideo responsio ista seipsam interimit, sicut vides, quia nihil diuersum dicit, nisi quantum ad verba. Iohannes autem de Ianduno multa etiam dicit in. 5. metaphysi. quæ quia confusa, & sine fundamento ex maiori sui parte dicuntur, omitto. Dico autem ego q́, si volumus videre quid nomen significet, oportet nos cognoscere actum & distinctionem actus. Nam vt scribitur. 9. metaphysi. tex. commen. 7. Nomen vero actus, qui ad perfectionem annectitur, aduenit etiam in alijs, maxime ex motibus. &. 8 meta. cõmen. 7. nomen imponitur rei ſm q́ est in actu. Actus autem duplex est, & accidentalis, & substantialis. primus dat esse simpliciter, secundus dat esse ſm quid. accidentalis iterum duplex, quidam à natura inductus, & quidam ab arte. Nam secundũ Auer. 2. physi. 13. omnes formæ artificiales sunt accidentia. in rebus igitur compositis ex materia & forma substantiali nomen primo significat formam substantialem, compositum est in actu simpliciter, secundariò autem significat compositum. Nomina autem compositorum ex materia, & forma accidentali à natura producta videntur primo significare formam, secundario materiam; quia talia composita vt sic non habent esse, nisi per formam accidentalem. nam licet Socrates simpliciter habeat esse per formam substantialem, tamen esse album habetur ab albedine, quæ est actus secundum quid perficiens. Et ideo nomina denominatiua talium accidentium, cùm importent talem compositionem ex subiecto & accidente, sicut patet primo physico. commen. 25. album significat albedinem & recipiens albedinem, ideo primo significat albedinem, secundario subiectum, sicut patet contra Auicen. 5. metaphysi. in cõm. 15. Sed in nominibus rerum artificialium dubium est quid primo significent talia nomina. Nam, si hoc fundamentum imitari voluerimus, q́ nomen imponitur rei secundum q́ est in actu, videtur q́ nomina artificialium primo importent formam, & secundario materiam. Nam, sicut scribit Cõmen. in secundo physico. super tex. com. 13. formæ artificiales, licet sint accidentia in corporibus naturalibus, tamen constituũt res artificiales, secundum q́ sunt artificiales: quemadmodum formæ naturales constituunt res naturales. & subdit. Si igitur naturalia sunt substantiæ, necesse est, vt formæ naturales sint substantiæ. quemadmodũ artificialia ſm q́ artificialia sunt accidentia, ideo formæ artificiales sunt accidentia. & hoc apud me cõcludit, Quicquid dicant alij, dico de intentione Auer. artificiale duobus modis concipi posse, vno modo, vt est indiuiduum substantiæ, & vt habet esse in actu simpliciter & absolute. Nam hoc nomen scãnum videtur importare ex communi hoĩum acceptione aliquid in actu, sicut hoc nomen lignum & lapis. alio modo potest sumi scãnum, vt est res artis. & primo quidem modo loquitur Cõ. 2. de anima. cõ. 8. qñ dicit q́ nomina rerum artificialium primo significant materiam, & secundario formam artificialem, nam talia actualitatem habent de se vt quod, licet vt quo, ratione formæ substantialis. & quia tale indiuiduum substantiæ comparatur ad formam artificialem, vt materia ad

ad actum. quia formæ artis fundantur in composito ex materia & forma à natura producto, ideo nomina talium artificialiũ, vt sunt nomina indiuiduorum substantiæ primo significant substantiam quàm accidens, quia per substantiã talia sunt in actu simpliciter, non per accidens. sed, si talia nomina sumantur vt sunt nomina rerum artis, quia vt sic quiditatiue sunt accidentia, sic talia primo significant formam, à qua habent tale esse ſm quid. quàm substantiam. non enim video quomodo formæ artificiales, cùm sint de quiditate rerum artificialium, quare non importabunt primo eas. Et dictum Auer. non contradicit huic sententiæ, si bene aduertis. Nam hic dicit in rebus igitur artificialibus significat nomen indiuiduum substantiæ ſm suam primam significationem, quia significat materiam, & in rebus naturalibus demonstrat ipsum secundum suam primam significationem, quoniam significat formam. ecce q̃ consyderat nomen rei artificialis, vt est indiuiduum substantiæ, cui forma artis inhæret. & ista est syncera veritas, nec aliter dicere posset ipse Auer. si vult à contradictione remoueri, etiam si ab inferis reuiuisceret. Dicta autem Modernorum hic nullam prorsus vim habent, sicut tu poteris ex dictis nostris iu dicare. Recto enim & ipsum, & obliquum cognoscimus, sicut dicit Philosoph⁹.

2. de aĩa. tex. 10. Decimaquarta contradi. est in te. 10 Ari. dicit q̃ animal est corpus & anima, sicut oculus pupilla & visus. Sed huius oppositũ habetur in. 7. primæ philosophiæ in tex. cõ. 60. vbi dicitur q̃ syllaba Ba non est B & A, nec caro ignis & terra. Et confirmatur per rationem. quia ratio vniuscuiusq; & substãtia est id quod semel: quia omne per se vnũ est vnum per vnam formam. 5 metaphysi. tex. commen. 19. vbi dicitur q̃ sex non est

Solutio. bis tria, neque ter duo. Nisi esset q̃ totum dicitur esse suæ partes simul iunctæ integratiue. Vnde per cõparationẽ ad causas ꝓpinquas, aĩal non est nisi corpus & anima, quia istæ sunt duæ causæ propinquæ adæquatæ, ex quibus componitur, tamen ratio animalis formaliter est distincta à ratione corporis & animæ, etiam simul iunctarum quia animal formaliter non est corpus & anima propter iam assignatam rationem. Si enim totum quantitatiuum dicit rationem formalem distinctam à partibus etiam simul iunctis, multo fortius est de toto essentiali.

2. de aĩa. tex. 13. Decimaquinta cõtradict. est super tex. 13. Arist. ibi enumerans virtutes, seu potestates animæ, non enumerauit appetitum: & tamen tertio de anima tex. cõ. 52. Appetitus est potentia animæ, & concurrit vt efficiẽs in animalibus vnà cum imaginatione ad causandum motum progressiuum, vt ibi dicitur. & similiter in. 2. de anima. tex. cõ. 27. enumeratur. Nisi esset q̃ ad intellectũ Solutio. debet reduci appetitus intellectiuus, qui est voluntas, & ad sensum debet reduci appetitus sensitiuus. nã vbi est sensus, ibi etiã est dolor, & voluptas. vbi autem hæc sunt necessario est desyderium. 2. de anima. tex. commen. 20. Etenim Peripateticorum sententia est, q̃ virtus cognoscens & appetitus est vna secundum rem, & differunt ſm q̃d quid erat esse, i. secundum rationes formales. Vnde lucidissimus Themistius in tertio de anima cap. 48. super tex. cõmen. 29. expresse dicit quòd appetitio, sensus concupiscentia, & desyderium dicitur: appetitio intellectus voluntas, ac subiecto quidem idem est sensus & appetitio eius, sed ratione cogitationeque discrepant. Eodem modo intellectus & voluntas idem sunt, sed diuersitatem essentiæ & definitiones enarrãt. Idem tenet Commen. in. 3. de anima, in cõ. 49. Et aduerte hic, vt notat Ammo. q̃ in isto tex. 13. Aristot. diuidit animam in suas potestates. cuius argumento est, quia dicit vt intellectus & sensus. & licet dicat de motu ſm locum, & statu, & motu alimenti, per hoc debet exponi, idest principia istorũ motuum. & licet Cõmen. in com. videatur dicere q̃ ista diuisio est de operationibus virtutum animæ, ab ipsa tandem veritate coactus in principio cõm. 15. vbi ponit continuationem, expresse testatur diuisionem istã esse de virtutibus animæ. quod nota.

Decimasexta contradictio est in cõmẽ. 16. Viuere dicitur de nutrimento & augmento solum. Sed oppositum dixit supra tex. commen. 13. Soluitur. hic sumitur nomen vitæ præssius, ibi vero latius. 2. de aĩa com. 16. Solutio

Decimaseptima contradict. est super tex. 20. Aristo & Commen. asserunt, q̃ vbi est sensus, ibi est imaginatio, & appetit⁹. quod probant quia vbi sensus, ibi dolor, & voluptas consequitur, vbi autem hæc sunt, necessario & desyderium est. & ita videtur q̃ nõ possit esse sensus sine appetitu. Huius tamẽ oppositum memini me legisse apud Alex. in paraphrasi de anima, in cap. de impulsu, & vi impulsoria, vbi inter alias dñias, quas ponit inter appetitũ & vim sensualem, hæc est vna, q̃ oino ante appetitum sensus semper 2. de aĩa tex. 20.

est

est, non semper autem post sensum est appetitus. quod si ita se habet, non vbicunque altera harum potestatum est, ibidem semper alteram esse contingit, & est expressa contradictio, sicut vides. Nisi esset quod Alex. loquitur de appetitu, qui est principiũ motus localis determinati in animalibus perfectis inuenti. Vnde ista se habent per ordinẽ, imaginatio, assensus, impulsio, actio. stat. n. esse imaginationem sine assensu, vt imaginemur Solem esse pedalem, & tamen non assentimus. Similiter non omnem assensum sequitur impulsio. nam, qui cuipiam, quod album sit, assentit, non continuo in id impulsu trahitur. &, si Socratem esse eũ, qui obiter progredit, assentimus, nõ proinde ad rem quapiam appetitione & impulsu trahimur. Accidit etiam vt plerunque impulsione, atque appetitu parati nihil agamus, quoties appetitui neque consilium, neque deliberatio suffragauit, vt asserit idem Alexan. in cap. de phantasia, in para de anima. & ita patet quod loquitur de appetitu determinato & perfecto. Aris. autem loquitur de appetitu imperfecto, & imaginatione imperfecta, quæ est respectu obiecti præsentis, vt notat Cõmen. ibi in commen. & omnes expositores.

Solutio.

2. de aĩa. com. 20. Decimaoctaua contradictio est in cõm. 20. dicit quod omne animal habet imaginatiuam. Oppositum infra. 156. Soluitur. loquitur hic de imaginatiua absolute, siue perfecta, siue imperfecta: ibi vero de imaginatiua perfecta tantum.

Solutio.

2. de aĩa. com. 22. Decimanona contradictio est in cõ. 22. Dicit quod sentire est actio. Oppositum infra. com. 52. vbi dicitur quod est pati. Nisi esset quod sumpsit actionem pro passione. aut. si verius dicamus, non est formaliter actio, neq; formaliter passio, sed assimilatur illis, & hoc Deo duce in. 3. de anima declarabimus, vbi videbimus in simili quomodo intelligere sit pati. sed pro nunc recurre ad. 13. quæstionem quolibetorum Scoti artic. 3. & ibi videbis veritatem.

Solutio.

2. de aĩa. tex. 24. Vigesima contradi. est in tex. 24. Aristo. & Commen. videntur dicere formam esse actum agentis in patiente & disposito. Sed huius oppositum habetur in. 7. meta. tex. commen. 26. vbi dicitur quod agens non facit in alio aliud. non enim facit in materia formam, sed ex materia formatum. Solutio. generatio, & omnis motus dupliciter potest considerari. Vno modo, vt est extra animam in effectu. & sic quod per se generatur, est compositum ex materia & forma, istud enim terminat in esse reali actionem agentis. & isto modo Arist. loquitur in. 7. primæ philosophiæ. Alio modo consyderatur vt est in abstractione animæ, vt refertur ad sua principia ex quibus constat, & sic sunt materia, forma, & priuatio, quorum duo sunt per se, & vnum per accidens. vnde sic in ratione generationis ista tria apparent, s. termini, & subiectum. nam generatio est trãsmutatio ex non esse ad esse. nam ex hoc, quod est transmutatio, apparet subiectum, & eius transmutatio est actus transmutabilis, & non esse est priuatio, & esse est ipsa forma. & sic intelligitur dictum Philosophorum, dum dicunt formam esse actum agentis, secundum rationem cõsyderata generatione. Aut dic quod compositum est terminus totalis, sed forma partialis.

Solutio.

Vigesimaprima contradi. est in cõ. 24. Habetur quod actio attribuitur primitus formę. oppositum est. 1. de anima. cõ. 3. vbi dicit aliqua accidentia primitus attribui corpori quam animæ. Soluitur, quod illa accidentia, quæ dixit Cõmẽ. primitus attribui corpori quàm animæ, non intellexit de corpore in quo est anima, sicut forma in materia, sed de corpore extrinseco, sicut est vapor respectu somni aut aliquid huiusmodi, & sic nõ est ad propositum. Sed adhuc dubitatur. quia actio videtur primo composito attribui in procemio met. & primo de anima. 64. Soluitur. composito vt quod, formæ vt quo. & hoc non negat hic Commen. quia dicit quod actio attribuitur primitus enti propter formam. 2. de aĩa. com. 24.

Solutio.

Vigesimasecunda contrad. est in tex. 26. Aristo. in præsenti loco laudat illos, qui opinati sunt animam sine corpore nõ esse. Sed hoc videtur inferre animam intellectiuam sine corpore non esse. Sed huius oppositum videtur ex. 2. de anima, vbi dicitur, quod separatur, sicut perpetuum à corruptibili. & est contra id, quod demonstratur in. 3. de anima, quod nullius corporis est actus. Nisi esset, quod hoc dictum locum habet de anima vegetatiua, & sensitiua, quæ sunt formæ organicæ constitutæ, sicut formæ, quæ constituuntur per subiecta. tales enim sunt inseparabiles, & separatio earum à materia est corruptio earũ, vt dicit Commen. 4. phy. cõ. 18. Fallit autem de intellectiua. quia Aristote. de illa superius dixit quod est aliud genus animæ, & quod separatio eius non est per corruptionem, sed sicut perpetuum à corruptibili, quia est separatio secundum maximam distantiam in essentia & natura. Sed contra istam solutionem, quæ licet sit Ammonij in præsenti loco, 2. de aĩa. tex. 26.

Solutio.

ti loco est replica. quia Aristo. hoc infert ex his, quæ in tex. 24. & 25. demonstrata sunt videlicet quòd anima est actus corporis. sed hoc est commune omni animæ, vt patet per Aristote. supra tex. commen. 5. vbi dicit q, si quid igitur commune est omni animæ, anima vtique erit actus corporis instrumentalis potentia vitam habentis. Et confirmatur, quia actus, & perfectio dicitur in relatione ad id cuius est, & relatiua non possunt absolui nec in esse, nec intellectu. ideo aliter soluo q anima rationalis dupliciter concipi potest, vt anima, & vt intellectus. Magna enim differentia est inter animam & intellectum, vt patet per Aristo. in primo de anima. tex. commen. 23. vbi impugnat Democritum non distinguentem inter animam & intellectum. vnde anima cùm definiatur per corpus; nulla anima quatenus anima, potest esse sine corpore, quia est actus corporis. Sed in hoc est differentia inter animam intellectiuam, & animam plantæ, & sensitiuam. quia istæ sunt actus corporis cõstituti in esse per corpus, & dependent à corpore, & quò ad essentiã, & quo ad operationem, sed anima intellectiua solum est actus dans operari, & vt sic non est separabilis à corpore. vnde Commenta. dicit expresse primo de anima. commen. 12. quòd ista est sententia Aristote. de intellectu materiali quòd est abstractus secundum essentiam. quia non est virtus organica, & q nihil intelligit sine imaginatione, & per consequens quò ad operationem est coniunctus. Et hoc intellige vt intellectus consyderatur vt est pars animæ. si vero consyderetur vt intellectus, sic non dependet à phantasia, nec concernit corpus: immo sic est intellecta, quæ intelligit abstracta, sicut aliæ intelligentiæ. vnde sicut nauta dupliciter consyderari potest, vt nauta videlicet. & sic dicit respectum ad nauim, & non potest sub illa ratione sine naui esse: & vt homo, & sic separatur à naui, ita intellectiua anima, vt anima est, importat respectum ad corpus, sed vt est intellectiua, est separabilis. Et ex ista solutione patet solutio ad Achillem illorum, qui credunt demonstrare secundum Aristote animam intellectiuam esse inseparabilem à corpore. quia, si esset separabilis, haberet aliquam operationem sibi propriã, sed propria operatio, si qua est, quæ attribui potest animæ intellectiuæ, maxime videtur intelligere, si autem intelligere est imaginari, aut non est sine imaginatione, nec ipsum sine corpore

Cõtra ponẽtes mortalitatem animæ.

esse potest. frustra autem est essentia, quæ non habet operationem sibi propriam. Et istud est argumentum, in quo isti Alexandrei sonant campanas, & dicunt secundum Aristote. Animæ intellectiuæ essentiam esse mortalem secundum Aristote. & inseparabilem. Dicimus nos quòd æquiuocatio decepit eos, & locus communis. quia non distinxerunt inter animam intellectiuam in ratione animæ, & in ratione intellectus. Vnde licet argumentum eorum concludat animam intellectiuam inquantum anima est, non esse sine corpore, non sequitur aũt simpliciter, igitur essentia animæ est inseparabilis simpliciter. nam, vt inquit Auicen. in. 6. naturalium. cap. 1 nomen animæ non est nomen essentiæ. Et licet Aristo. in. 3. de anima locutus sit de intellectu, vt est pars animæ. & sic dicit nihil ipsum intelligere sine imaginatione, innuit tamen Aristo. intellectum etiam habere aliam consyderationem, vt intellectus in se consyderatur, vt patet in tertio de anima, vbi mouet quæstionem, & licet non absoluerit eam, tamen Peripatetici, & sequaces eius dicunt illud esse de intentione eius.

Vigesimatertia contradi. est in cõm. 27. Artifex non potest probare subiectum esse, neque species subiecti. Oppositum primi patet primo elementorum, vbi probatur syllogismum elenchum esse. Oppositum secũdi patet. 4. cœli. commen. 32. Soluitur. diffuse pertractaui ista in speciali quæstione, quam feci de hac materia. pro nunc dico breuiter q aliqua subiecta adeo nota sunt, q scientiæ despiciunt ea, nullam prorsus mentionem facientem de ipsis. aliqua vero subiecta non sunt adeo ignota, quòd demonstrari queant. quia, sicut diximus superius in. 4. cœli. super. 32. commen. implicat, quòd aliquod subiectum demonstretur in scientia, in quã est subiectum. tamen si fuerit aliquod subiectum, quod indigeat aliqua modicula declaratione, tale bene superficietenus à sciẽtia illa, in qua est subiectũ, potest notificari & persuaderi: sicut est syllogismus hypotheticus per materiam, & sicut est via inductionis vel exempli, vnde Auerro. primo priorum. cap de syllogismo hypotetico inquit quòd per syllogismos hypotheticos per naturam ostenduntur ea, quæ sunt minus occulta, quàm sint occulta per naturam, sicut esse animæ per suas operationes: sicut fecit Auicenna. in. 6. naturalium, qui ex operationibus animæ notificauit esse animæ non quòd illa sit ratio demon-

1. de [...] com. [...]

Soluti[...]

demonstratiua, sed est syllogismus hypotheticus per naturam, in quo antecedens est notum per se, & consequens etiam est per se notum, & sequela est per se nota, & talis syllogismus nihil simpliciter probat, sed est sola persuasio quædam, & superficialis notificatio. Et ideo dixit bene Commentato. in. 4. cœli in commen. 22. vbi dixit, quòd alia est latentia, quæ indiget syllogismo, videlicet cathegorico: & alia est latentia, quæ indiget inductione. vnde hoc idem sentit Themist. super secundo poste. cap. 11. in sua paraphrasi. Etsic dico, quòd ratio illa Philosophi in libro elenchorum non est ratio demonstratiua ad probandum esse subiecti illius libri. sed est quædam persuasio exemplatis & similitudinaria. De partibus vero subiectiuis, an in scientia possint demonstrari, nec ne, iam diximus commen. trigesimosecundo: quarto de cœlo diffuse: & tu illuc recurras.

2. de aĩa. tex. 29. Vigesimaquarta contradictio est in tex. 29. Aristote. dicit quòd in animalibus habentibus tactum, manifestum est, ꝙ insit etiam appetitus. De imaginatione autem immanifestum, posterius autem consyderãdum. Sed huius oppositum dixit supra in tex commen. vigesimo. vbi inquit quòd vbi sensus, ibi est imaginatio & appetitus. Solutio. Solutio est. vt inquit Simplicius, non est immanifestum si per imaginationem intelligamus indeterminatam, & quæ est respectu tangibilium pręsentium, quia hoc est clarum. sed per per imaginationem hic intelligitur determinata, quæ est respectu absentium, & cum memoria est coniuncta. vnde animalia imperfecta bene sentiunt iucundũ, & triste, sed non per imaginationem. siquidem imaginatio est nobilior & altior sensibus, vt notat Ammo. in præsenti loco. Pro quo nota quòd secundm Aristote. in secundo de anima in tex. commen. 156. Sensus ab imaginatione distinguitur, quia sensus inest omnibus animalibus, non autem imaginatio. Et ex hoc scire potes quòd animalia imperfecta si sentiunt & appetunt, hoc non est per virtutem altiorem quàm sit sensus, sicut est in perfectis habentibus imaginationem distinctam à sensu, & nobiliorem & determinatam. & ideo spongia marina, & id genus appetunt, & delectantur, & contristantur circa iucundum, & triste, per sensum, & non per imaginationem, quæ sit virtus superior quàm sit sensus. & hoc teneas.

2. de aĩa. com. 32. Vigesimaquinta contradict. est in com. 32. Dicit Commenta. quòd intellectus speculatiuus non est anima, nec pars animæ. sed commento primo. tertij de anima dicit oppositum. Solutio. Soluitur. intellectus speculatiuus secundum ipsum quandoque supponit pro operatione animæ, quæ est intellectio: & talis nec anima est, nec pars animæ, sed est accidens maxime de nouã intellectione. quandoque sumitur pro intellectu potentiæ, qui est pars animæ nr̃æ, quo mediante intelligimus, & sapimus. primo modo hic. secũdo modo sumit' ibi.

2. de aĩa. tex. 37. Vigesimasexta contradict. est in tex. 37. Aristote. & Commen. in commẽ. dicunt, ꝙ anima est causa efficiẽs corporis. vbi Com. inquit quòd est causa omnium motuum, tam verorum, quàm existimatorum. Sed huius oppositum inuenimus apud Alexan. in paraphrasi de anima in cap. de impulsu. & vi impulsoria, vbi dicit ꝙ non proprie moueri corpus ab anima dixeris. Solutio. Soluitur. formæ sunt in duplici differentia. quædam sunt formæ abstractæ à corpore, & per se subsistentes, sicut sunt intelligentiæ separatæ. & tales per se mouere dicuntur, quia in mouendo non mouentur, neque per se, neque per accidens, tales enim habent esse perfectum in se & cõpletum in specie, quæ tota saluatur in vno supposito ſm Peripateticos, & habent vnitatem numeralem perfectam, & natura priorem suo corpore. Et ideo Cõmmen. in primo cœli. in com. 22. dicit ꝙ cœlum est semper mobile per principium extrinsecum, quod non est corpus, neque virtus in corpore. Sunt iterum aliæ formę, quę sunt actus corporis, sicut anima quæ est corporis actus, quæ in mouendo mouentur per accidens. & tales formæ non proprie dicuntur mouere corpus. quia non habent subsistentiam separatam extra corpus. vnde, si anima dicitur mouere corpus, est propterea, quia anima intercedente mouetur corpus est enim ratio, qua corpus mouetur. sed non est id, quod proprie per se mouet, motus enim & generationes sunt suppositorum. anima autem, quæ est forma dans esse corpori, non est suppositum, sed est ratio, propter quam suppositum est in actu. vnde forma est actus, sed suppositum est in actu propter formam. & ista est mens Alexandri ibi. inquit enim omnis entelechia, & actus per se immobilis est. animam autem entelechiam siue actum monstratum est. quapropter neque corpus ab anima moueri proprie dixeris: id enim proprium

est

est in his duntaxat rebus, in quib⁹ id quod mouetur, ab eo quod mouetur, abiunctum, est, velut à bob⁹ moueri plaustra dicuntur. sed quia communius dicitur ab aliquo moueri id. quod intercedente aliquo mouetur: sic enim artifex ab arte mouetur, quia per artem, sic ignis à leuitate, sic ipsum animal ab anima moueri dicitur, quia per animam, siue intercedēte anima mouetur. motio enim eiusmodi animali ea parte cōpetit, quà animatum est, non autē qua graue, aut leue. aut calidum, aut frigidum, album, aut nigrum. Sic igitur intellexisti, q̃ supposita sunt, quæ vere mouentur, & quæ proprie mouent, sed formæ suppositorum sunt ratio, per quam fit motus sicut artifex est, qui proprie mouet materiam artis, sed ars est ratio mouendi.

2. de aïa, com. 38. Vigesimaseptima contradi. est in cō 38. Dicit Cō: q̃ caput est principium sensationis. Huius oppositum habetur in libro de sensu & sensi. vbi dicitur q̃ cor. Soluitur. quicquid dicant alij, veritas est ista. cor est principium omnis sensationis, cerebrū nullius sensationis principium est, sed natura produxit ipsum ad contra operandum cordi per sui frigiditatē in contemperando cordis calorem. ista est Aristo. via, istud sentit Cō. in cō. suo super libro de somno & vigilia in secunda colūna, vbi declarat q̃ sensus communis organice est in corde, & q̃ cerebrum non concurrit, nisi tanquam instrumentum ad contemperandum calorē cordis, vt sit proportionatus pro operationibus sensitiuis. Sed Medici instant ratione sensata q̃ sensus sint organice ĩ cerebro. q̃a stante nocumento in prima parte cerebri, fit nocumentum in virtute imaginatiua, & in sensu communi, sicut illo, qui præcipiebat q̃ tibicines deberent excludi à domo propter impedimentum, quod sibi inferebant. stante nocumento in medio fit nocumentum in virtute cogitatiua: sicut fuit ille, qui proijciebat vasa argētea per fenestrā. quidam autem habent nocumentum in parte posteriori cerebri: & illi non possunt memorari alicuius rei præteritæ. ergo videtur q̃ ista instrumenta talium sensationū sunt in cerebro, & non in corde. hoc est argumentum contra philosophos. Nos dicimus pro Philosophis q̃ hoc nihil mouet. Nam ista contingunt propter impedimentum, quod est in corde. nam facta læsione in cerebro in aliqua sui parte, impedit̃ mensura illa caloris deseruientis tali virtuti in corde organice existentis. vnde cerebrum

Instantia Medicorū

Solutio.

s̃m diuersas sui partes contemperat calorē cordis tali, vel tali virtuti deseruientem. & inde est q̃ facto nocumento in parte media cerebri impeditur temperamentum, & mensura caloris naturalis existentis in corde: quod temperamentum, & quæ mensura est instrumentum virtutis cogitatiuæ in corde organice existentis. & ista est sententia Philosophi in. 2. de partibus animalium cap. 7. & sic de alijs dicas consequenter. ista sunt ex præcordijs Antiquorum Peripateticorum, & à truffatoribus minime intellecta, quorum doctrina non consistit, nisi in multitudine verborum. volunt, n. facere nouas sectas, & miscere Græca Latinis, & medicinalia, & Platonica cum Aristo. & neutrū attingunt. sicut cuilibet parum exercitato in Philosophia Arist. patere potest.

Vigesimaoctaua contradi. est in tex. 40. Arist. & Cō. volunt solum ignem videri ex elementis nutriri & augeri. Sed huius oppositum habetur in. 1. cœli. tex. cō. 21. vbi dicit̃ q̃ omnia corpora physica, quæ alterantur s̃m passiones, videntur habere augmentum & decremētum, puta animalium corpora, & partes ipsorum, & plantarum, & similiter elementorum. Et confirmatur. quia certum est q̃ augmentum ignis est improprie dictum, cum augmētum verum sit animatorum, vt patet. 1. de genera. & corrup. tex. cō. 33. & 2. de anima: & per consequens augmentum improprie dictum ita competit terræ & aquæ, sicut igni. non igitur solus ignis maxime videtur augeri & nutriri. Nisi esset q̃ tametsi augmentum in rebus simplicibus, sicut sunt elementa, sit improprie dictum, in hoc tamen est differentia inter ignem & alia elementa. quia ignis, aut est alterans alia, aut in eo magis dominatur alterare, quàm in cæteris, est. n. formalissim⁹ ĩ inter omnia elementa, vt dicitur in. 2. de genera. & corru. tex. cō. 50. solus. n. & maxime speciei est ignis, & 4. meteo. tex. cō. 5. oĩa putrescunt elementa, excepto igne. ex sua autem acuitate contingit, q̃ ea, quæ non sunt eiusdem speciei, transmutat in sui naturam, vt ligna. & in hoc augmentum eius videtur magis assimilari vero augmento, quod fit in viuentibus, vbi etiam nutrimentum mutatur in substantiam aliti. & istud est motiuum illorum in præsenti tex. in secunda figura ex duabus affirmatiuis, vt dicit Cō. Sed augmentum aquæ, & terræ manifeste fit per iuxta positionem consimilis in specie: quia aqua addita aquæ, & terra terræ reddunt aliquid maius. Licet igitur

2. de aïa tex. 40.

Solutio.

ignis

ignis non sit verum augmentum, vt dicitur in. 1. de gene. & corrup. propter defectum illatum trium conditionum positarum in. 1. de gene. & corru. tex. cõ. 33. tamen magis assimilatur maioratio eius augmento viuentium, quàm maioratio aliorum elementorum propter causam prædictam. Vnde licet ignis etiam augeri potest per iuxta positionem alterius ignis, vt dicitur in. 2. de gene. & corru. tex. cõ. 38. Ignis. n. augetur igne & æther æthere, & in hoc conuenit cũ augmẽto per iuxta positionem facto cum alijs elementis, tamen etiam habet alium modum, vbi per appositionem plurium lignorum videtur resultare maior ignis, quod nõ habent cætera elementa, quæ non sunt ita alteratiua & actiua. & hac ratione solum ignis videtur inter alia elementa nutriri & augeri, cum tamen vere neque nutritio sit, neque augmentum, quia non permanet, vt dicitur in. 2. de gene. & corrup.

2. de aïa. tex. 41. Vigesimanona contradi. est in tex. 41. Arist. in paruo spatio sibi contradicit hic. Nam vuult omnium natura constantium terminum esse magnitudinis & augmenti. & postea immediate subdit, ignis augmentum in infinitum protendi, quousque combustibile fuerit. & cum ignis sit vnum eorum, quæ natura constant, & animalia, & partes ipsorum, vt dicitur in principio. 2. phy. eius debet esse terminus magnitudinis. & augmenti. & sic vniuersalis interimitur per instantiam particularis aperte, vt dicitur in libro priorum. Hanc autem contra

Solutio. Egidij. dictionem Egidius Roma. conatur sedare, dicens sermonem Philosophi esse de natura augmentabilibus, sicut sunt ea, quæ proprie augentur, sicut sunt animata. Vnde iste motus est finitus & terminatus, qui est in corporibus animatis, quę vere augentur: sed augmentum ignis non est terminatum: igitur in figura secunda sequitur q; motus augmenti veri non est ab igne. Vnde Cõm. per terminos exponit vltima naturalia, quę inueniuntur in corporibus augmentabilibus, i. animatis. Et postea præfatus doctor inquirens resolute causam augmenti in reb⁹ naturalibus, dicit, q; potest esse triplex, forma, materia, & ordo vniuersi. De forma patet, & est concessum ab omnibus Peripateticis. sed de materia, inquit, q;, cum aliquid constat ex tota sua materia, tale non potest esse nisi vnum in vna specie, vt colligitur. 1. cœli. tex. cõmen. 93. vbi dicitur q; mũdus, quia constat ex tota sua materia, vnus est numero: quia autem materia passiuorũ & actiuorum terminata est, ideo etiam nõ crescit de facto ignis in infinitũ. vnde Aristo. vult magis terminationem ignis esse à materia quàm à forma. inanimatis autem est econtra, quia est propter animam magis quàm propter materiã. Tertio dicit terminatum imponi ex vniuersi. nam, quia elementa continentur à cœlo, inde est q; sibi imponitur terminus, quia quibusdam temporibus dominantur sydera calida, quandoque frigida: motus. n. Solis in obliquo circulo est causa istius vicissitudinis, vt dicitur in. 2. de genera. & corrup. ista sunt dicta eius. Videtur in 2. dicto esse contradictio. Impugnatio. quia Commen. in. 3. phy. in cõ. 60. dicit expresse q; infinitas est à materia, & finitas est à forma. & per consequens non videtur q; naturaliter terminatio sit à materia. Et qd dicit, q; in rebus constantibus ex tota sua materia vnum indiuiduum est in vna specie, & in illo non potest esse augmentum, patet q; æquiuocatio est in sermone. quia per te sermo est de augmento, quod est in quantitate continua. sic. n. augmentum animatorum est ad terminatum, & augmentum ignis non est ad terminatum. sed modo loqueris de augmento in quantitate discreta. Amplius licet res constantes ex sua materia sint terminatæ in numero, tamen non est illud principaliter, sed per viam signi & causæ secundario, vt alias declaraui: quia poti⁹ forma limitat materiam, quàm materia formam, vt alibi demonstraui. Dico cum distinctione in hoc quæsito, præsupponendo primo q; Philosophi deuenerunt ad hoc, vt asserant in rebus generabilibus, & corruptibilib⁹ dari extrema & media, s. maximum & minimum ex duobus: Solutio propria. De maximo & minimo. Primo ex operationibus formarum, quia inuenerunt eas esse terminatas, & requirere dispositiones terminatas quantitatiue & qualitatiue, & s'm terminatum tempus, & hoc experientia docuit. Vnde Medici de causis sterilitatis loquentes, dicunt quandoque prouenire propter magnitudinem virgæ. & Aristo. dicit hoc in libris de generatione animalium, q; habentes penem immoderatum sunt infœcundi: & etiam propter paruitatem. & ideo datur maximum & minimum, cũm latitudine tñ quadam in istis. Et similiter deuenerũt ad hoc ex cognitione gñationum, quæ fiunt in determinatis temporibus. vnde. 2. cœli. tex. com. 38 datur tempus minimum in non excedere, ita de qualitatiuis dispositionibus, vt pulchre dicit Commen. in. 6. physi. cõmen. 91.

de embryonibus habentibus quantitatem maximam & minimam, & de quantitatibus hominum, & vniuersaliter dicit quòd actio cuiuslibet entis perficitur per quantitatem & qualitatem terminatam. vnde primo cap. de substantia orbis datur exéplum de aqua, dum conuertitur in aerem, & ecõtra. Secundo deuenerunt ad istud ex rebus artis. ars enim est æmula naturæ, & naturam imitatur. & viderunt in arte, quòd ipsa est, quæ imponit terminum rebus in mensura & figura, non instrumenta, vt patet inductiue in omnibus. Et ita etiam dixerunt quòd sit in natura, quòd forma naturalis est, quæ imponit terminum & figuram rebus non instrumenta. Nota tamen quòd est distinctio in istis formis. quia quædam sunt propinquæ primæ materiæ, sicut sunt formæ elementariæ, quæ secundum viam Auer. ex hoc habent vt sint quodammodo media inter substantiam & accidentia. Et ex hac ratione concludit, q; istæ multum participant de proprietate materiæ. vnde nullam sibi requiruntur terminationem, & figuram, vt est demonstratum in tertio cœli. tex. commen. 67. Figura enim, vt scribit Commen. in cõm. 67. associatur in hoc formis substantialibus perfectis in hoc, q; non recipit diuisionem. & ideo caret motu alterationis, vt dictum est in septimo physicorum, & ideo elementa in sua natura cõsyderata infigurata sunt, & interminata per consequens. & ideo, quia sunt primæ materiæ formæ eorum propinquissimæ. & ideo sic habent proprietatem materiæ, quæ est radix interminationis & infinitudinis, vnde etiam propter sui imperfectionem recipiũt quandam penetrationem in suis partibus, vt notat Commenta. in octauo physicorum cõ. 82. Et propterea concluditur q; possunt esse simul in eodem puncto, vel parte materiæ in mixto, quod non possunt facere formæ mixtorum perfectæ, quæ appropriant sibi certam quantitatem terminatam, & figuram: sed bene tales formæ recipiunt terminationem insequentem formam mixti, & per illam terminantur, & non per proprios terminos, quibus carent ex se, & qui corrumpuntur in mixtione, si quos habuerunt, dum existebant separata. Et ideo animaduerte, frater mi, quòd elementa aliter se habent, vt in sua natura consyderantur, aliter, vt iam existunt & sunt partes mundi, primo modo termino carent & figura, sed secundo modo habent terminum, quia vniuersum terminatum est & non infinitum, vt est demonstratum in tertio physicorum & magis in speciali adhuc in primo de cœlo. vnde sic figurantur à continente. Ista igitur ratione ignis augmẽtum in natura sua consyderatum simpliciter vt est agens principale, & non instrumentum animæ infinitum est, apposito combustibili. quia vt sic, vbi desinat, non habet. Si autem consyderatur vt est pars mundi, vt sic terminum habet. maxima enim dimensio, quam recipit materia, est illa, quã habet sub forma ignis, & minima illa, cum qua stat forma terræ, vt dicit Commenta. in secundo de anima. commento 97. & sic ignis in existentia naturæ est determinatus per maximum & minimũ. Sed in hoc est differentia inter ignẽ & alia simplicia ex vna parte, & reliqua mixta perfecta. quia illa habent terminationem extrinsecus deriuatam propter continens, & ratione qua sunt partes. sed mixta vltra rationem generalem habent intrinsecam causam suæ terminationis, & est sua forma, & quæ ex sui perfectione, cùm sit eleuata magis à materia, & accedat magis ad actum & formam, est terminata, & imponens causam terminationis in entibus. vnde secundum quòd magis & magis eleuantur, sic sunt perfectiores & magis ad vnitatem accedentes. Vnde quidam viri magni tenuere animas perfectorum animalium esse indiuisibiles, tamen via Auer. licet diuisibiles sint omnes formæ eductæ de potentia materiæ, sunt tamen magis vnitæ perfectiorum animæ. vnde in animalibus perfectioribus propter istam causam partes diuisæ non mouentur neque viuunt. & ideo licet detur ignis maximus & minimus, & aqua, hoc est secundum quòd existit in natura, sed in se non habet terminum. Et ideo in hoc bene dicit Egidius Romanus, quòd terminatio in igne non est à forma sua, sicut est in animatis, si ipse respexit ad istam differentiam originatam ex propinquitate materiæ & distantia. 2 cœli. commento trigesimo secundo esse elementorum propinquum materiæ: sed non est absolute concedendum terminationem esse à materia, sed à forma principaliter. vnde magis est rationis & formæ, quam materiæ. quia, si materia est terminationis causa, non est ratione suæ essentiæ, sed quatenus est formata, & actuata per formam. Et ideo nota bene differentiam inter generabilia simplicia & maxima perfecta, quia licet de facto omnia terminata sint maximo & minimo, tamen secus est in simplicibus

&

& secus in mixtis: quia in simplicibus est anima extrinseca, in mixtis vltra extrinsecã est causa intrinseca, & est ratio formæ suæ, quæ perfecta est, & requirit figuram & terminationem terminatam, cuiusmodi non sunt formæ simplices. Et ex hac ratione scire potes quare formæ elementariç in mixto possunt se penetrare & simul esse in eadem parte materiæ, quod non possunt formæ mixtorum perfectorum. assimilantur enim accidentibus & qualitatibus in hoc, sicut sapor, odor, & color, qui sunt in eodẽ subiecto, quia non habent diuersos terminos. sed vna quantitate terminata subiectum insequente terminantur: iuxta illud, tanta est albedo quanta est superficies, ex prædicamentis. ita formæ elementariæ in mixtis habentes esse ligatum, habent extẽdi & terminari per quietem & terminatam insequentem mixtum & formam eius; & non habent diuersas terminationes, sicut sunt formæ mixtorum. Ideo Cõmen. 8. physi. cõ. 82. expresse dicit q; elementa recipiunt quandam penetrationem in suis partibus.

2. de aïa. com. 41. Trigesima contradi. est in cõm. 41. Dicit Cõm. q; ignis dominatur in corporibus nutribilibus. Sed oppositum patet. 2. de generatione. in te. cõ. 49. & in. 4. meteo. vbi scribitur q; omnia residentia circa medium à prædominio sunt terrea. Solutio. Soluitur. ẽm molem terra dominatur: ignis aũt ẽm virtutẽ, & præcipue in nutribilibus: nam generatio est prima participatio animæ in calido naturali, & vita est eius permansio. Et ideo dixerunt sapientes q; frigiditas non ingredit̃ opus naturæ igneæ. namque anima omnia operatur. 2. de anima. tex. cõ. 41. & .130. Replicari potest. in maiori quanto est maior virtus. si igitur terra dominatur quantum ad molem: igitur quantum ad virtutem. Soluitur. intelligitur propositio in his, quæ sunt eiusdem speciei, sicut plus ponderat gleba terræ, & velocius descendit quàm medietas glebæ. fallit in his, quæ sunt diuersarum rationum. similiter intelligitur propositio illa, quò ad virtutem insequentem talem molem, non autem quò ad alias virtutes, quæ illam molem non insequuntur, sic dico, quòd, cum terra quò ad molem dominetur in mixtis, talia mouent̃ ad motũ eius. Et ideo canis proiectus de turri descendit virtute elementi dominantis in eo, sed quò ad suum motum, qui est ab anima, & quò ad alias operationes virtutis nutritiuç & sensitiuæ ignis dominatur, sicut communiter cõcessum est ab omnibus sani capitis.

Trigesimaprima contradi. est in cõ. 48. Dicit Commen. virtutes corporum cœlestium conseruant esse secundum omnem dispositionem, & ẽm omnes partes. Oppositum videtur in vltimo cap. de substantia orbis, vbi dicit q; cœli permanentia non est à virtute. Soluitur. negat ibi virtutem extensam ad extensionem subiecti, concedit hic virtutem abstractam à tali. n. est permanentia cœli & motus æternitas. 2. capi. de substantia orbis. & 8. physico. commen. 15. æterna enim habent causam necessariam conseruantem, & dantem esse. 2. de aïa. com. 48. Solutio.

Trigesimasecunda contradict. est super tex. 51. Aristote. in. 2. de anima tex. commen. 51. scribit quòd sensus in ipso moueri & pati aliquid accidit, sicut dictum est: videtur enim quædam alteratio esse. Et Cõmen. in cõmen. dicit q; hoc est primum cõsyderandum de sensu, vtrum sit de virtutibus actiuis vel passiuis: & q; Aristote. posuit sensum in genere virtutum passiuarũ. Sed huius oppositum habetur per Alexand. in sua paraphrasi de anima, in capitulo de intellectu practico & speculatiuo, vbi dicit q; sentire non est pati, sed iudicare, atque discernere. Nisi esset, quòd, vt scribit Aristot. in septimo physicç auscultatio. tex. cõm. 12. Sensus ipsi alterantur, patiuntur enim. act9 enim ipsorum motus est per corpus, patiente aliquid sensu. pro quanto igitur sensatio non fit nisi per impressionem specierum sine materia in sensorio resultantem, sic sentire consistit in quodã motu, & in quadam passione. sed illa receptio & passio nõ est sensatio formaliter, sed iudicium & cõprehensio sensilis in specie relucẽtis. Et ideo bene loquitur Alexand. quòd sentire, non est pati, sed iudicare, atq; discernere. Quod etiam ratione fulcitur. quia potest esse pati & receptio speciei in sensorio, & tamen non erit sentire, dicit enim Philosophus ad alia fortiter intenti delata sub oculis non videmus. Amplius sequeretur virtutes sensitiuas, in genere potentiæ esse viliores simpliciter virtutibus vegetatiuæ, vt est nutritiua actiua, & generatiua, quia istæ sunt actiuæ & illæ passiuæ, & agens est nobilius passo. Et ideo non est credendum operationem sensus esse passionem, formaliter loquendo, licet sine passione quadam fieri non possit. Nec est credendum sensum formaliter esse de virtutibus passiuis inquantum sensus, sed vt est operatiuus per organum. sic enim Aristote. dicit in septimo patiente aliquid sensu per corpus. & isto 2. de aïa. cõm. 51. Solutio.

isto modo sunt glosanda dicta Auer. & reducenda in bonum intellectum. Et qui nô vult illo modo intelligere, vadat via sua. arbitrij enim nostri non est q; quisque loquatur. Subtilis doctor in quolibetis quæstione. 13. in arti 3. in responsione ad secundũ. dicit q; sicut esse album est habere formaliter albedinem, sic sentire est habere formaliter sensationem. sed hoc non est vniuersaliter verum. quia stat aliquid formaliter denominari ab aliqua forma, licet illa formaliter nô inhæreat. vt communiter dr de his principijs ab extrinseco denominantibus.

2. de aïa. com. 51. Trigesimatertia contradi. est in com. 51. dicitur sensum esse de virtutibus passiuis. Videtur autem oppositum probasse Philosophus superius in tex. côm 37. vbi declarat animam effectiue concurrere ad omnes motus tam veros quàm existimatos, vt dicit ibi Commen in commento. Soluitur.

Solutio. Dico q; opinio illa Alberti Magni in. 2. de anima iudicio meo est multum rationi cõsona, q; sensus, licet vt est in potentia ad recipiendum speciem sit passiuus, fit autem actiuus, postea quàm specie illa informatus fuit respectu sensationis. illi autem, qui posuerunt motorem separatum concurrere immediate ad sensationem causandam aliqua speciali influentia. multum, vt mihi videtur, excedunt limites istius artis. Et licet Commen. 2. de anima. cõmen. 60. moueat istam quæstionem, quæ omnino dubia est, & ab eo cum difficultate apparet solutio, tamen talem motorem separatũ non ponit, sicut expositores eius dicunt. impossibile enim est q; sensatio effectiue sit ab intelligentia, tanquam à causa efficiente, propinqua aliqua speciali influentia concurrente. Nam secundum Auer. 7. meta. cõ. 31. ad finem, quod mouit Aristo. ad ponendũ mouens separatum à materia fuit factio virtutum intelligentium: quia virtutes intellectuales apud ipsum sunt non mixtæ cũ materia. omne. n. nô mixtũ cũ materia fit à mixto cũ materia simplr: quemadmodũ omne mixtum cũ materia generatur à mixto cum materia. & primo meta. cõ. 31. materiale non transmutatur nisi à materiali. Et confirmatur. Aristo in plerisque locis damnat Antiquos, quia effectum sensibilium ponebant causas insensibiles, sicut patet primo meta. 19. 21. 23. 25. &. 26. modo, si Commen. ponat intelligentiam esse immediatam causam sensationis, tunc ipse incidit in foueam quam fecit. quia effectus sensibilis erit immediate ab insensibili & abstracta causa. Amplius, quomodo euadet quin aliquid nouum immediate proueniat ab antiquo? Forte dices q; hoc facit mediante obiecto, quod concurrit dispositiue & non effectiue. Contra. quia tunc soluuntur argumenta Aristote. contra Platonem de ideis, & Auer. contra Auicen. qui ponebat datorem formarum: quia tales etiam ponebant ista agentia inferiora concurrere dispositiue. Ampli⁹ quomodo causa vniuersalis erit effectus particularis causa immediata non video. hoc autem sequitur euidenter, si intelligentia concurrat solum vt efficiens, & obiectũ vt disponens. Amplius. Aristo. in secundo de anima. 52. 59. &. 60. reddit causam, quare non sentiunt sensus se, & quare non sentimus dum volumus, reducit hoc ad istam causam, quia sensus non possunt sentire sine motore extrinseco: tale autem est obiectũm, vt omnes dicunt. Amplius, 59. & super commento libri de somno & vigilia habetur q; prima perfectio sensuum fit ab intelligentia agente, quæ declaratur in libro de animalibus, sed ista postrema perfectio fit à sensibilibus. hæc & alia adduci possunt. quæ gratia breuitatis omitto. Dico igitur, siue species sensibilis idem sit cûm sensatione, siue non idem, quæstionem istam ab Auer. motam esse propter speciem, non propter sensationem. quia miratur ipse, vnde habet obiectũ producere spiritualius esse quàm sit suum esse, non à medio, vel ab organo potest esse ista maior spiritualitas in specie quàm in obiecto: quia medium concurrit vt materia tantum in receptione speciei. effectus autẽ potius insequitur agens, quàm materiam. Et ideo videtur esse ponendus extrinsecus motor. & hoc non potest negari. sed non modo, quo Moderni ponunt. Nam intelligentia ipsa secundum Aristo. concurrit ad omne opus mundi huius: ideo enim mundum hunc oportet superioribus lationib⁹ continuum esse, vt omnis virtus eius gubernetur inde, meteoro. primo. vnde, sicut in generatione animalis virtus informatiua existens in semine in virtute animati, scilicet cœlestis corporis & intelligentię non errantis, à qua gubernatur, producit animal, sic obiectum sensibile extra quantumq; materiale esse habeat in virtute intelligentiæ, cuius ipsum est quasi instrumentum, producit speciem sensibilem habentem spiritualius esse quàm habeat ipsa. sensus autem specie informat⁹ virtute obiecti primi fit actiu⁹ ad sensationis productionem.

sensibile

sensibile enim sensum agere facit ex mente Philosophi in libro de sensu ex obiecto enim & potentia paritur notitia. Et hoc videtur velle Commentat. secundo de anima commen trigesimoseptimo, vbi dicit animam esse causam effectiuam omnium motuum tam verorum quàm existimatorum existentium in animato. Et ista etiam sententia est eiusdem. 2. de anima cōmen. 149. & non habeo pro inconuenienti hoc, quod idem sit actiuum ratione alterius. & sit passiuum ratione propria. vnde sicut intellectus possibilis est actiuus & passiuus teste Auer. 3. de anima. commen. 19. sic imaginor de ipso sensu. Et in hoc iudicio meo recte dixit Albertus, nec rectius dici potuit. Et hoc fuit in causa, sicut mihi videtur, quare Aristote. non posuit expresse motorem istum extrinsecum in sensu, sed bene in intellectu. quia motor iste concurrit vniuersali influentia vnà cum obiecto, quod est causa proxima non dispositiua, sed effectiua particularis respectu speciei sensibilis. in intellectione autem, in qua fit transitus de ordine in ordinem, & fiunt potentia intellecta actu intellecta, fuit necessarium ponere istum intellectum agentem: quia ibi manifestum erat quòd productio speciei intelligibilis non poterat reduci ad phantasma, cùm exeat ordinē & latitudinem sensibilium. sed in sensu, vbi manet consimilis ordo, non videtur aliquem motorem separatum appropriatum ponere: sed vniuersalis eius influxus sufficit, sicut etiam in alijs est. Et hoc voluit dicere Comment. vt mihi videtur, dum dixit, sed Aristote. tacuit motorem istum extrinsecum in sensu, & propalauit in intellectu: quia in sensu latet, & in intellectu manifestum est. Sic cognouisti iam quomodo sensus est de virtutibus passiuis, & quomodo de actiuis, & respectu cuius, & qualiter.

de aïa. x. 52. Trigesimaquarta contradictio est super tex. 52. Aristote. & Commen. videntur tenere in hoc loco quòd sensus non sentiunt se. Sed huius oppositum memini me legisse apud Alexand. in suo tracta. de intellectu. capitulo quarto, vbi agit de intellectu in habitu, vbi inquit quòd eodem modo sensus seipsum sentire dicitur, quando hæc sentit, quæ actu sibi eadem fiunt. nam, vt dixim⁹, sensus in actu est ipsum sensili, cum & sensus & intellectus formarũ receptione absq; materia, quæ sibi propria sunt participant.

Solutio. Dicimus nos quòd intellectus & sensus in aliquibus conueniunt, & in aliquibus differunt. Conueniunt quidem, quia vterque percipit per speciem, tertio de anima textu commen. 2. intelligere est sicut sentire conueniunt etiam. quia sicut sensus & sensilis est vnus & idē actus secundo de anima. te. commen. 141. sic & intellectus & intelligibilis secundum actum est vnus & idem actus. & quo ad istam similitudinem sensus potest dici quòd sentiat se, sicut intellectus, pro quanto est vnus actus vtriusque, scilicet obiecti & potentiæ actu operantis. Differunt autem, quia licet sensus percipiat recipiendo species sine materia, non tamen sicut intellectus. quia intellectus recipit species sine materia, & sine conditionibus materiæ: quia obiectum relucens in specie intelligibili est abstractum à materia & à præsentia materiæ, & ab omnibus circunstantijs & appenditijs materiæ. secus autem est de sensu, quia sentit cum his & nunc. & ideo intellectus est communiter vnus supra suam essentiam per verum circulum, vt dicitur in primo de anima, quod non potest facere sensus, cùm virtus organica sit, & illo modo sensus non potest sentire seipsum. Et istud est ex mente Alexand. in paraphrasi de anima in capitulo de intellectu secũdum actum, vbi formaliter isto modo dicit. Iccirco intellectus in actu, qui idem fit cum intellectu specie, non immerito sese intelligere dicitur. ergo sese intelligit, quia hoc idem, quod itelligitur, fit. species enim abiunctas à materia intelligit: nō enim singulariter apprehendit hoc, sed in singulari id, quod est, esse intelligit, sicut retro dictũ est. Neque tamen ex pari ratione sensum seipsum sentire dixeris, licet ipse quoque species sensilium rerum excipiat, ea de causa, quia sentit quæcunque sentit, velut addita materiæ: huius enim & singularis functio sensus est. non fit autem idem sensus cùm rei sensili specie, quãuis nō more materiæ species excipiat: materiales enim formæ sensilesque secus à sensu, secus ab intellectu pensitantur. & vide cætera, quæ sequuntur.

Trigesimaquinta contradictio est super eodem tex. Aristoteles quærit quare sensus non sentiunt se: & soluit, quia sensitiuũ est in potentia & non actu ipsum sensibile, & nihil mouetur de potentia ad actum, nisi à motore extrinseco. & est locus allegat⁹, quòd sensus seipsos non sentiunt. Sed huius oppositum memini me legisse apud Alexandrum in tractatu de intellectu, cap. 4. vbi agit quomodo intellectus in habitu 2. de aïa. ex. 52.

seipsum intelligit. vbi expresse dicit, quòd eodem modo sensus seipsum sentire dicitur, quando hæc sentit, quæ actu eadem sibi fiunt.

Solutio. Dico quòd in præsenti textu Commen. aliter legit textum, quàm Græci expositores. Vult enim Aristot. adducere rationem, per quam probat sensum esse de virtutibus passiuis & non actiuis. Nam, si sensus esset de virtutibus actiuis, cum virtutes actiuæ ex se absque extrinseco motore possint operari, sequeretur quòd sensus sine sensibilibus possent sentire se, & sua organa, & elementa ipsa sensoria componentia. Sed secundum Græcos, dubitatio Aristote. est, quia, si sensus est de virtutibus passiuis. nã sentire in quodam pati & moueri consistit secundum omnes, vt dicitur in primo de anima. te. commen. 79. vbi dicit sentire autem & moueri & pati aliquid ponunt: tũc contra hoc suppositum ab omnibus concessum insurgit ista dubitatio. cum sensus sint passiui, & habent sensibilia secum iuncta: nam organa constant ex elementis, quę secundum seipsa sensibilia sunt, aut secundum accidentia ipsis: quare igitur, sicut sensus patiuntur à sensibilibus remotis, à coniunctis non patiuntur? cur oculos ipsos nõ cernimus & oculorum colores, sicut per oculos cætera cernimus? Et solutio Aristo. consistit in hoc, quòd sensorium est in potentia ad sensibile, & non in actu, sicut cremabile est in potentia combustibile, & non actu. quia si actu esset, non indigeret eo, qui est extra, igne in actu, vt dicit, ad hoc vt comburatur. Et est locus satis arduus & difficilis sicut vides, intantum quòd Plutarchus, vt refert Simplicius, voluit hanc dubitationem protendere contra Empedoclem, & non contra sententiam Aristotelis, & in hanc sententiam est diuus Thomas in præsenti loco. Et in veritate, qui tenent in via Aristotelis elementa formaliter non remanere in mixto, isto modo habent necessario exponere locum istum. Sed istis aduersatur Simplicius, & Themistius, & Alexand. & Ammonius, & Commenta. vnde volunt ista intelligi secundum viam Aristotelis. Sed quomodo ex hac solutione pateat responsio clare ad obiectionem, difficile est videre. Dicit Ammonius in hoc loco tres causas. Prima est quòd sensus secus se habet circa sensibile, & secus circa intelligibile se habet intellectus. quia intellectus in intelligendo intelligibile non indiget organo, & seipso sufficit, nec aliquid ad hoc habet impedimentum. sed sensus indiget organo, & ideo non potest conuerti supra suum organum, nec supra se. Secunda causa, quia sensus cognoscit spiritualiter & indiget medio, puta aere, vel aqua, vt patet in tribus sensibus, & etiam medio debite disposito, & ideo est ratio, quare visus non potest videre colorem sui organi, & tamen colorem extrinsecum potest. Tertia causa, quę est verior inter omnes, quia id, quod sentit, est totum compositum ex virtute & organo, & totum hoc concurrit vt patiens. & quia nihil à seipso pati potest, ideo indiget sensibili extrinseco. Vnde dato quòd elementa sint in organo, quia tamen organum componitur ex elementis, sicut ex materiali causa, & totum organum vnà cum sentiente virtute fit passum, omnia, quæ in organo sunt concurrunt etiam vt materia, non vt agens. & ideo necesse est, quod deducatur ad actum ab extrinseco motore. Accedit, vt dicit Themistius in hoc loco, quòd à iunctis innexisque nulli ictus eueniunt. Vnde forma existens in subiecto non alterat subiectum, quia alteratio fit per contactum. & ideo oportet quòd alterans sit distinctum loco, & subiecto, ab ipso alterato. Vnde Aristote. in primo de generatione & corruptione in tex. com. 78 continuum quidem igitur vnumquodque, & vnum ens impassibile. similiter autem & non appropinquantia. Et ista est ratio, quare ęthica febre laborantes non sentiũt febrem suam, licet calor ille extraneus sit intensior quàm sit calor in alijs febribus dependentibus ab humoribus, vt sunt putridæ, vel à spiritibus, vt sunt ephemere, quia humor & spiritus sunt corpora distincta à membris sentientibus: sed caliditas febris æthicæ est formaliter & subiectiue in ipsis membris. Sed quò ad authoritatem Alexand. qui videtur contradicere huic sententiæ, respondetur q; nõ est intentio Alexand. dicere quòd sensus sentiant se, aut organa sua: quia alibi ipse oppositum tenet, sicut est rei veritas. sed dicit similitudinem inter intellectum in actu & sensum ĩ actu, penes hoc quia, sicut intellectus in actu & intelligibile in actu vnum sunt, quia vnus & idem est actus vtriusque: sicut in simili dicitur in tertio physic. quòd vnus & idem est actus motoris actu mouentis, & mobilis actu moti: sic etiam est de sensu in actu & sensibili in actu. & sic dicunt verba eius, quia dicit. Similiter autem sensus seipsum sentire dicitur, quando hæc sentit, quę actu sibi eadem fiunt: & non dicit q; sensus sit conuer-

Quare æthica febre laborantes nõ sentiũt se febre.

conuersiuus supra suam essentiam, aut supra organum suum. Vnde Auicen. dicit in 6. naturalium ꝙ virtus imaginatiua, quæ est spiritualior, quàm sensus extrinseci, & quàm sensus communis, non potest imaginari organum suum.

de aĩa. com. 52. Trigesimasexta contradictio est in com. 52. Scribitur sensationem exterioris sensus non posse fieri sine præsentia obiecti. Huius tamen oppositum meminimus nos inuenisse in dictis eius super commento. libri de somno & vigilia, vbi dicit in somno visionem, & gustus sensationem, vel aliquid huiusmodi posse fieri. Solutio. Soluitur, quòd talis sensatio non sensus est exterioris, sed est sensus communis, qui vtitur intentionibus pro rebus, vnde illa sensatio non est sine præsentia obiecti: obiectum enim præsens est species in organo sensus exterioris, quá apprehendit sensus communis, & non sensus exterior: quia sensus exteriores in somno sunt ligati. nam secundum Auer. in prædicto tractatu somnus est ligamentum sensuum exteriorum. Et ista est solutio Gregorij Ariminensis in primo sententiarum. 3. distin. primi, quæst. prima arti. 2. in solutione secundæ experientiæ Aureoli. & dicit istam solutionem esse de mente Cõmenta. prædicto loco. Miror maxime de tanto doctore quomodo plerunque allegat tot, & tantas Commen. authoritates, quas aut nõ intelligit, aut fingit se non intelligere. ipse dicit in primis sensationes istas non posse fieri à sensibus exterioribus, quia sensus exteriores sunt ligati: & allegat Cõmen. ibi. sed contra sensus communis etiam in somno ligatus est: & ligamentum non attribuitur sensibus exterioribus, nisi propter ligamentum prius existere in sensu communi. nam, vt dicit Philosophus, somnus est passio primi sensitiui: primum autem sensitiuum appellat sensum communem. Dicamus igitur pro nobis & pro ipso ꝙ sensationes dupliciter fiunt. quandoque per lineam rectam: & ista incipit à sensibilibus extrinsecis, & terminatur ad virtutem rememoratiuam. alia est per lineam reflexam & retrogradam: & ista incipit à virtute rememoratiua, & terminatur ad sensus exteriores. In somno autem potest fieri retrograda sensatio. nam virtus imaginatiua per intentionẽ, quam recepit ab obiecto extrinseco, vel à virtute rememoratiua, mouebit sensum communem, et sensus communis mouebit sensum particularem, & sic fit talis sensatio. vnde ista sensatio est sensus particularis tanquam subiecti, & non est sensus communis, nisi tanquã agentis. Sed illud, quod decepit Gregoriũ, fuit, quia non potuit imaginari quomodo sensatio ista possit esse sensus exterioris, cùm ipsi sint ligati, sed, vt dixi, ipse incidit in Scyllam cupiens vitare Charybdim, nam quomodo potest esse sensus communis, cùm ipse sit primo ligatus? Soluimus igitur quod in somno perfecto ligati sunt sensus isti, & sensus communis, & præcipue à sensibilibus communiter occurrentibus: & in tali somno nõ fiunt istæ sensationes. est & alter somnus imperfectus, & in tali fiunt istæ sensationes. & licet sensus exteriores in tali somno ligati sunt respectu sensibilium exteriorum communiter occurrentium ab extrinseco, tamen respectu alterius fenestræ, vt ita dicam, per quam itur ad sensum communem, non sunt ligati, & respectu illi⁹ imitari possunt. istud sentit Auerr. ibi in litera. Et ne videar ista studio contradicendi dixisse, adduco verba eius formaliter. inquit. quomodo autem accidit quòd homo in somno videt, quòd sentiat per quinque sensus absque eo, quòd ibi sit aliquod sensibile extrinsecum. & soluit dicens. Hoc accidit per contrariũ motũ ei, qui fit in vigilia. in vigilia. n. sensibilia extrinseca mouent sensus, & sensus cõmunis mouent virtutem imaginatiuam: in somno autem quando virtus imaginatiua imaginata fuerit intentionem, quam accepit ab extrinseco, aut ex virtute rememoratiua, reuertetur & mouebit sensum communem, & sensus communis mouebit virtutem particularem: & sic accidit quòd homo cõprehendit sensiblia, licet non sint extrinsecus, quia intentiones eorum sunt in instrumentis sensuum. hæc illæ formaliter. Vide etiam pro hoc ipsum tertio colliget capit. 38.

Trigesimaseptima contradictio est in cõmen 60. Dicit Cõment. ꝙ melius est ꝙ diuersitas formæ sit causa diuersitatis materiæ, quam econtra. Sed huius oppositum habetur ab ipso octauo physico. commen. 46. vbi ex diuersitate materiæ probat diuersitatem formarum. Soluitur. diuersitas materiæ est causa diuersitatis formæ: sed diuersitas materiæ est signum diuersitatis formæ, non causa. Ratio igitur quam facit 8. physi. 46. est à signo, non à causa. 2. de aĩa. com. 60. Solutio.

Trigesimaoctaua contradictio est super tex. 62. Aristoteles definiens sensitiuum dicit, esse tale potestate, quale sensibile est iam actu. & subdit, quòd patitur non 2. de aĩa. tex. 62.

simile ens, passum autem assimilatum est. videtur igitur sensibile in principio esse contrarium sensitiuo, & in fine simile. Ex hoc igitur sequitur sensationem esse alterationem in contrarietate fundatam. Huius tamen oppositum Aristote. supra iam dixerat in tex. commen. 57. vbi distinxit ipsum pati & alterari, asserens aliud esse corruptionem quandam, aliud autem salutem potiꝰ. & ita finaliter concludebat, quòd alteratio, qua secunda potentia deducitur ad actum, est ex secundo genere alterationis. sic quãdo sciens in habitu exit ad actum consyderandi: & similiter quando sensus exit in actum sentiendi. Soluitur. vt dicit Aristote. quia non habemus propria nomina, quibꝰ nominare possumus huiusmodi intentiones factas à sensibilibus in sensus, oportuit vti nominibus istis tanquam proprijs, scilicet ipso pati & alterari. Sed aduerte quòd in alteratione proprie sumpta, quæ est corruptio quædam, talis est inter terminos cõtrarios: sicut est in vero motu, qui est de cõtrario in contrarium. Sed huiusmodi contrarietas non inuenitur in sensitiuo, quia non mutatur de forma contraria in formã contrariam: nec sic assimilatur sensibili vt fiat eius materia. ex hoc enim, quòd sensitiuum visus mouetur à colore, non albescit, neque nigrescit, sicut iam fit in alteratione vera, vbi passum est materia agentis, sed solum formam eius recipit: hoc enim est vniuscuiusque sensus proprium, susceptiuum esse specierum sine materia. & propterea neque pati, nec alterari proprie dicitur. Sed istud est aliud alterationis genus, quod in perfectionem desinit, pro quanto ista receptio est solius formæ, quæ tandem terminatur in iudicium & cognitionem. quemadmodum enim dicimꝰ ceram excipere sigillum, & imaginem auream, non tamen quatenus aurea est, cera enim sine auro, aut ære symbolum excipit, vt dicit lucidissimꝰ Themistius. Et subdit quòd nulla materia de forma sibi accidente, hærenteque iudicium ferre potest, quoniam materia suapte ingenio incipiens bruta irrationabilisque est: ratio vero tum de alijs iudicat, tum ratione & forma rationem & formam apprehendit: sensus vero species, & ratio ea est, quæ sedem in primo instrumento sentiendi habet. Et hinc scire poteris propter quam causam ethicus non sentiat febrem suam, quia febrilis ille calor realiter est, & materialiter in membris. & ideo membra, cùm sint caloris illius materia, non possunt de illo afferre iudicium, sed bene de calore, quod est in humoribus, aut spiritibus iudicare poterunt, quia ab illis possunt decidi species sine materia in organo tactus, sed à proprio calore nihil patitur, sicut combustibile à seipso non comburitur, vt dicit Arist. in secundo de anima. in tex. commen. 52. Et hoc pulchre notauit Themist. in. 2. de anima in tex. 62.. vbi inquit quòd sensum proprie pati & alterari à sensilibus, cum patet quòd, si visus exalbuit, alba non percipit, si manus recaluit, calida non sentit: si palatum indulcuit, dulcia non dignoscit, aures strepitũ familiarem obaudiunt. Ad formam igitur contradictionis dic quòd in alteratione & passione vera passum mutatur de habitu contrario in habitum contrarium, & passum fit materia agentis. sed in alteratione perfectiua. qualis est sensitiui, non est de contrario habitu in contrarium nec id, quod patitur fit materia formæ agẽtis, sed solum desinit in iudicium & cognitionem mediante receptione solius formæ circũscripta materia. forma enim sola sensibilis est, quæ sensorium percutit. Solum igitur hic est salus, quia sensitiuũ, antequã priuatur à sensibili, non habet formam secundum quam fit assimilatio, sed facta passione habet. vnde ex non formato fit formatum, & ex non cognoscente in actu fit cognoscens. sensibilia enim extra actiua sunt huius operationis, vt dicit Aristote. in. 2. de anima. in tex. commen. 59. quod qualiter sit intelligendum superius declarauimus. non valet autem quod, si sensitiuum ante pati non est simile, igitur est contrarium, q ia negatio affirmationem non infert. Vel dic quòd est priuatiua contrarietas, ex quo existens simili fit similis, sed non positiua, sicut est in vera.

Solutio.

Quarẽ ethicus febrẽ suam non sentiat.

Trigesimanona contradi. est super eodẽ 2. de ani. in tex. 62. tex. Aristo. inquit ꝙ sensitiuum est tale in potentia, quale est sensibile actu, & passum est tale, quale est illud. Sed huius oppositũ sequitur ex his, quæ scribuntur infra ab eodem in tex. commen. 121. vbi dicitur quòd proprium est vniuscuiusque sensus susceptiuum esse specierum sine materia. Manifestum est autem ꝙ sensibile actu, quod mouet sensum, est forma in materia, sed sensus, seu sensitiuũ nunquã actu, vbi passum fuerit, habebit formã sensibilis in materiali & naturali esse. Et tũc iterũ concesso ꝙ ista receptio fit secundum speciem, restat quomodo fit facta assimilatio inter sensibile habens esse materiale, & ipsum sensum.

Soluitur,

Solutio. Soluitur, vt tradit Aristo. in tex. cōmen 57. extractio potentiæ secundæ ad actum secūdum fit ab eo quod est actu, & simili sic, sicut potentia ad actum. non est enim necesse vt passum assimiletur agenti in natura, aut in forma, aut in modo essendi simpliciter. non in natura, alioquin cœlum nō posset agere in ista inferiora, quæ sunt distantis naturæ: nec in forma, alioquin Sol non posset generare hominem: nec in modo essendi, sicut est in casu nostro. sed vt scribit etiam Com. 12. meta. c. 18. ista similitudo debet esse talis, qualis est inter potentiam & actum, potentia enim est ordo & habitudo ad actum. quotiens igitur currit inter agens & passum talis proportio, vt tale sit passum in potentia, qua pati possit ab agēte, qualis est in actu agens, vt possit agere, tunc semper prouenire potest actio, nisi aliquid impediat. Et hoc præcipue etiam verificatur in casu nostro, vt allegatum est ex mente Philosophi. licet igitur sensibile extra habeat esse materiale, & sensus recipiat secundum esse spirituale, est tamen talis proportio, vt sensus à sensibili sic pati possit, sicut sensibile potest agere. Vtrum autē sensibile virtute propria adæquate, an etiā concurrēte extrinseco motore causet istud esse spirituale, dubitatio ardua est, & mota per Auer. in commen. 60. quæ indiget perscrutatione separata, de qua infra dicam. Sic igitur intelligere potuisti, qualis similitudo currit inter sensibile & sensitiuum, quia est talis, qualis est inter potentiam & actum. Sed, quia intellectus adhuc nō quiescit, dicamus, altius quædam repetentes, q forma rerum sensibilium habet duplex esse, naturale, & extraneum, naturale in materia, extraneum vero in medio, vel in anima sicut scribit Commen. in. 2. de anima in cōmen. 97. Et, quia anima est primo diuersa à materia, est alter modus receptionis animæ & alter materiæ. vt scribit Comment. 3. de anima. commen. 5. in principio. Sic enim anima quodammodo dicitur esse omnia, quia p sensum est omnia sensibilia, & per intellectum est omnia intelligibilia. 3. de anima. tex. commen. 37. vnde Commenta. in libro destructio destructio. disputa. 3. in solu. 28. dubij. dicit. q quælibet forma habet esse duobus modis, videlicet esse intelligibile, quando comprehendit separatum a materia ab intellectu, & esse sensibile, videlicet id, quod habet actualiter in materia. verbi gratia lapis formam habet materialem extra actum, & aliam formam, quæ est intellectio, & comprehensio facta in anima, prout anima rationalis capit eam separatam. quia igitur forma quælibet, dicit, habet duplex esse in anima, & extra animam ex formis sensibilibus istis, sicut materia est in potentia ad talem formam in esse naturali, sic anima est in potentia ad eandē formam in esse spirituali, quia lapis non est in anima, sed forma lapidis, vt dicit in tertio de anima. &, sicut agens transmutans materiā in esse naturali, assimilat sibi passum in tali esse, sic sensibile mouens sensum in esse spirituali assimilat sibi ipsum in tali esse, vel per se, vel concurrente extrinseco motore. Et ad hoc animaduertens Philosoph⁹ in. 2. de anima. in tex. commen. 138. dicit q videns quodammodo coloratum est: sensorium enim vnumquodque susceptiuum est specierum sine materia. Vides igitur clare quomodo sensitiuum fit simile, vbi passum est à sensibili. Et hoc est, quod Commenta. notat in commen. 62. vbi inquit q sentiens innatum est p erfici per intentionem rerum sen sibilium, non per ipsas res sensibiles. Et, si non, tunc esse coloris in visu & in corpore esset idem. Et, si ita esset, tunc esse eius in visu nō esset comprehensio. vbi patet hanc esse differentiam inter esse coloris in visu, & esse eiusdem in corpore colorato, quia in visu est comprehensio, sed in corpore colorato non est comprehensio. Et propterea inquit Commen. q Arist. animaduertens ad hanc differentiam dixit q sentiens est illud, quod est in potentia, sicut sensatum est in perfectione. & non dixit q est in potentia sensatum: quoniam, si ita esset, idem esset esse coloris in visu & in sua materia. ex quo patet colorem in visu non esse, sicut forma in materia, sed sicut cognitum in cognoscente.

Quadregesima contradi. est super eodē tex. Aristo. dicit q sensitiuum patitur non simile existens, passum autem assimilatum est. Sed ex hoc sequitur, vt sensatio fiat in tempore. quod tamen est falsum. est enim subita mutatio, & in talibus non differt fieri à facto esse, nec pati à passo esse, vt demōstratur in. 6. physi. auscultationis. Soluitur. intelligitur isto modo q sensitiuum ante receptionem speciei à sensibili non est assimilatum illi, sed post receptionem. sic. n. anima est omnia fm receptionem, & similitudinem, vt dicit Commenta. in tertio de anima. i. per receptionem similitudinum. 2. de aīa. tex. 62. Solutio.

Quadragesimaprima contradi. est in cō. 62. Sensibile non agit in sensum, nisi quando est 2. de aīa. cō. 62.

do est contrarium. Oppositum secundo de anima. 57. Soluitur secundo de anima. 57. tex. distinguitur de duplici alteratione, perfectiua, & corruptiua. licet igitur in sensatione non sit vera contrarietas ad agendū actione corruptiua, est tamen aliqualis, talis qualis requiritur inter mouens & motū, & alterans & alteratum alteratione perfectiua. vide ibi, & intelliges.

Solutio.

2. de aīa. tex. 63.

Quadregesimasecunda contradi. est in tex. 63. Aristote. describens sensibile proprium inquit. Dico autem sensibile proprium, quod non contingit altero sensu sentiri, & circa quod non contingit decipi. Circa autem hanc secundam conditionem est contradictio. quia Commentator dicit hoc esse verum in maiori parte, sed nō expressit in quibus casibus est verus, & in quibus nō. Themistius autem volens hoc specificare in secundo de anima cap. vigesimoprimo. super expositione præsentis loci assignat tres conditiones, videlicet quòd organum sit incolume, quod non sit perturbatum mediū, & quod sit debita distantia. & cùm hac glosa omnes ferè Latini interpretantur locum istum. Nos aūt inuenimus Alexan. in paraphrasi de anima in capitulo .12. vbi declarat, quæ sunt sensibilia per se, & quæ per accidens, quod assignat quandoque. inquit. n. In proprijs autē sensibilibus sensus potissime veri sunt, vbi sensibus ea seruantur illæsa, quibus cum sensilia suscipi nata sunt. Quorum primum, atque præcipuum est, vti secundum naturam valentia & sana sensoria sint. Deinceps vero rei sensibilis situs. neque enim res retro positas visus cernere potest. Tertio loco æquabilis interualli mēsura necessaria est. nō enim ex omni spatio sensoria res sensibiles excipere possunt. Præter hæc autem opus est medio, quo intercedente ad sensoriorum ministeria, commoda, & apta sensibilium susceptio præbeatur. neque enim visio fieri potest, nisi colluminato perspicuo, Postremo nihil oportet, quod sensum interpellat & turbet. neque enim audire possumus, cùm soni vehementiores obstrepunt, & sensum inturbant. Aut igitur Themistius est diminutus, aut Alexand. superfluit. Dicimus quòd Alexandri Themistius dicitur abbreuiator, vt notat Commenta. duodecimo metaphy. commento secundo, & ideo duæ illæ conditiones expressæ per Alexand. reducuntur & virtualiter continentur in illis tribus expressis per Themist. nam debita distantia sensilis ad sensum præsupponit etiam debitum situm, & includit illum, quia non dicitur sensibile esse in debita distantia: quando non est in situ conuenienti ad hoc vt sentiatur. sensile etiam dicitur in respectu ad sensum, cuius est inuitatiuum. Similiter vltima conditio, vt non sit aliquis mot⁹ fortior, qui impediat, reducitur ad illam. videlicet quòd medium non sit perturbatum & ideo quod Alexan. pluribus expressit, Them. paucis perstrinxit Quod si dicat vltra istas cōditiones requiri aliā, videlicet quòd virtus non sit distracta, quia ad alia fortiter intenti delata sub oculis non videmus, vt dicit Philosophus in libro de memo. & remini. Dic q̀ continetur in prima illa cōditione Themistij. quia in distractione mentis ad altiora reuocatur sensus communis, & spiritus ad interiora, vt notat Cōmenta. in commento super libro de somno & vigilia. & sm Alexand. reducitur ad postremā conditionem adductam per ipsum, quia motus maiores impediunt minores. & ideo, quando virtutes interiores vigorantur in suis actibus, exteriores debilitantur, & econtra.

Quadragesimatertia contradi. est in cō. 65. Dicit Cōmen. q̀ sensibilia communia sunt propria sensui communi. Huius oppositum patet infra cōmen. 133. vbi dicitur q̀ non sunt propria alicui sensui. Soluitur. per sensum communem non intellexit hic virtutem aliquam distinctam ab alijs sensib⁹, sicut imponit sibi sanctus Doctor hic: sed intellexit cōmunitatem sensuum, quia sensibilia cōmunia possunt sentiri à pluribus, quàm ab vno sensu. & ideo dixit quòd sunt propria sensui communi. Et tu vide Themistium in. 2. de anima super. 133. Et sic argumenta Sancti doctoris nulla. & sic etiā patet q̀ nulla sit contradictio. 2. de aīa. com. 65. Solutio.

Quadragesimaquarta contradictio est in com. 72. Dicit q̀ color vniuscuiusque visibilis videtur in luce. siue illud visibile videatur in obscuro, siue videatur in luce. Sed ex verbis infra in eodem cō. videtur oppositū istius sequi. quia ibi habet q̀ color non est visibilis, nisi mediante luce. Soluitur. dictū eius verificatur de visibilibus, quæ videntur in obscuro, & in medio illuminato: sicut sunt noctilucæ, & quærcus putrefacta, quæ & die & nocte videri possunt. tū rōne alterius videntur in die, & ratione alterius videntur in nocte, nā in nocte videntur merito lucis, in die merito coloris, & non merito lucis subiectiue existētis in visibili, quia lumen maius obsuscat minus. cùm hoc tamen 2. de aīa. com. 72. Solutio.

men stat q̃ talia videantur, vt colorata in medio actu lucido. & mediante luce continentis. Et sic propositio est vniuersaliter vera, q̃ omnis color in quolibet visibili existens non videtur, nisi mediante luce.

2. de aia. com. 72. Quadragesimaquinta contradi. est in eodem cõ. Cõ. habet q̃ color non est visibile nisi mediante luce. Oppositũ. 2. de anima. cõ. 67. vbi habet q̃ color non est visibilis p̃ aliquam formã sibi contingentem, sed est visibilis per se. Solutio. Soluit̃. visibilis est color mediante luce, quantum ad actum immutandi diaphanũ, & organũ sensus mediante luce, lux igitur est diaphani dispositio pro formis colorum recipiendis & pro visu. nõ.n. colores in obscuro videri possunt, licet sint actu colores etiam in obscuro existentes. visibilitas igitur competit colori per se in secundo modo: quia forma coloris est causa visibilitatis eius. Sic igitur patet contradictionis sedatio, si recte vides.

2. de aia. com. 76 & 79. Quadragesimasexta contradi. est in cõ. 76. & 79. Quia in. 76. dicit q̃ medium in sono est aer, non aqua: sed in 79. dicit oppositum. Solutio. Soluitur. in aqua non fit sonus realiter, sicut fit in aere, sed solũ spiritualiter. & sic etiam intelligitur dictum eius in cõ. 81. infra. in prin. commen.

2. de aia. com. 84 Quadragesimaseptima contradi. est in cõ. 84. Dicit Cõmen. aerem in aure semper moueri, & tamen in 83. dixit ipsum quiescere. Solutio. Soluitur in eodem. 84. quia motus aeris existentis in aure est motus proprius: sed motus in aere extraneo, & non organico est motus extraneus. cum hoc igitur q̃ talis aer organic⁹ mouet̃ motu proprio, stat ipsum quiescere quiete opposita motui extraneo. sic soluitur, vt vides, instantia. sicut etiã ignis in sphæra propria potest dici motus, & quiescens diuersimode.

2. de aia. cõ. 91. Quadragesimaoctaua contradict. est in commen. 91. Dicitur q̃ non habere pulmonem sit causa remota non respirandi. Et tamen primo poster. dicitur q̃ est causa propinqua. Solutio. Soluitur. dictum eius in posterioribus habet veritatem respectiue, non absolute: quia non habere pulmonem est causa p̃pinqua respectu non animalis, tamen simpliciter propinqua non est.

2. de aia. tex. 92. Quadragesimanona contradi. est in tex. 92. Aristoteles, & Commenta. videntur dicere, quòd differentiæ odorum male, & cũ difficultate apprehenduntur ab homine. praue enim odorat homo. Ex aduerso autem scribit Auerro. in commento libri de Sensu & sensi. in capitulo quinto, quod homo apparet quòd melius distinguit differentias sensibilium olfactus, quàm cætera animalia. Solutio. Soluitur per doctrinam Aristotelis in quinto de generatione animalium capitulo secundo. Nam acute videre, audire. & olfacere bifariam dicitur, aut quia distincte percipiendo differentias istorum sensibilium, aut procul, & à remotis attingendo ipsa. primum prouenit ex synceritate & temperamento organi. & quia complexio humana est magis temperata alijs complexionibus brutorum, sic omnes sensus hominis sunt perfectiores alijs. vnde distinctius percipit omnes differentias sensibilium, quàm faciant cætera. sed percipere à remotis obiectum prouenit ex situ organi. vnde qui habent oculos profundos, & palpebras grossas à remotis inspiciunt, illi autem qui habent oculos eminentes, non possunt ad longam distantiam. sic animalia multa procul olfaciunt ex situ organi. vnde catelli Laconici, qui habent porrectas nares, eminus olfaciunt. homo igitur in hoc à quampluribus animalibus vincitur. sed non vincitur indistincte iudicando differentias sensibilium. Et hoc etiam fatetur Commentator in libro de sensu & sensi. dicit enim quòd apparet, quòd homo melius distinguit differentias sensibilium olfactus, quàm cætera animalia, & tamen multa animalia comprehendunt fortius odores à remotis. Hoc etiam innui in præsenti commento nonantesimosecundo prope finem.

Quinquagesima contradictio est in commento, & in prœmio metaphysicorum. 2. de aia. com 94. Nam hic videtur sensus tactus præcedere alios sensus, & per consequens visus: ibi vero visus alijs præfertur sensibus. Soluitur. Solutio. priora generatione via perfectionis posteriora sunt, sic dicimus prioritatem tactus ad alios sensus esse prioritatem secundum subiectum & materiam, sed prioritas visus ad tactum est prioritas formæ & finis. Et hoc etiam confirmat Commenta. in secundo de anima commento septuagesimoseptimo, vbi dicit quod Aristoteles videtur ordinare consyderationem de virtutibus sensus secundum nobilitatem, non autem secundum naturam. prius enim egit de visu, quàm de alijs. sed Auicen. sexto naturalium ordinauit talem consyderationem secundum naturam: quia prius egit de tactu, quàm de alijs. Pro hoc vide secundo de generatione & corruptione textu commenti septimi.

Quinqua-

2. de aīa. com. 97. Quinquagesimaprima contrad. est in cō. 97. Dicitur q̄ raritas ignis est maxima. Oppositum. 4. physi. 72. vbi dicit q̄ crescit in infinitum. Soluitur. est maxima ſm naturam, prout consequitur formam existentē in materia. terminatio enim est à forma: sed prout in materia absolute est, in infinitum tendit, cùm infinitudo sit à materia. 3. physico. 60.

Solutio.

2. de aīa. cōm. 98. Quinquagesimasecunda contradi. est in cō. 98. & 101. Quia hic dicit q̄ omnes sensus indigent medio etiam gustus, & tactus. tamen de gustu & tactu oppositum apparet in cō. 101. Soluitur. ibi negat requiri medium extrinsecum. & hoc per ſenam in sensu tactus, & gustus non concurrit medium extrinsecum per se, sed per accidens. vide pro hoc cō. 115. secundi de anima. Et ideo Cōm. in princi. cō. 116. secundi de anima dicit q̄ aer & aqua in talibus sensibus sunt media, si debent dici media. ex hoc enim apparet q̄ illa non sunt vere media, sed sunt media per accidens, vt ipse declarauit in cō. 115. Et eodem modo soluitur contradictio iudicis eius super cō. libro de sensu & sensi. vbi dicit q̄ sensus, tactus, & gustus, non indigent medio. & tamen in hoc. 98. dicit q̄ indigent medio. Soluitur. ibi negat tales sensus indigere medio extrinseco in ratione per se, & veri medij: hic concedit eos indigere vero & per se medio intrinseco. sensibile enim positum supra sensum non causat sensationem, ſm Aristo. quicquid dicat Auicen. in hoc.

Solutio.

2. de aīa. cō. 100. Quinquagesimatertia contrad. est in cō. 100. Dicit q̄ amplitudo venarum & viarū anhelitus est propter necessitatem, & non propter melius. Oppositum in simili scribitur. in. 2. physi. 82. & . 88. contra Antiquos. Pondera, quia non assertiue, sed dubitatiue loquitur, & cogita.

Solutio.

2. de aīa. cō. 108. Quinquagesimaquarta contradict. est in cō. 108. Dicit graue & leue esse substantias, & . 5. meta. 18. dicit q̄ sunt quantitates, & . 1. cœli. 17. dicit q̄ sunt substātiæ. etiam in. 2. de gene. & cor. & . 7. phy. 11. & . 2. de partibus animalium. cap. 1. habetur q̄ sunt qualitates. Vide quæ scripsi super. 7. physi. in cō. 11. Et, si vis curiosius videre, vide Conciliatorē in differentia. 42. in tertio dicendorum,

Solutio.

2. de aīa. cō. 116. Quinquagesimaquinta contradict. est in cō. 116. Dicit carnem esse medium, & non instrumentum tactus. Sed in commento super libro de sensu & sensi. & in secundo colliget. capit. de iuuamentis carnis, & in capitu. de iuuamento tactus, dicit oppositum. Vide Conciliatorem differentia. 42. in. 3. dicendorum de hac materia. quia qñ dicit Cōm. q̄ caro est organum tactus, intelligitur de carne cordis, quia in corde ſm Philosophum est radix istius sensus, & organum. quando dicit q̄ est medium, loquitur de alia carne. Alij per carnem intelligunt carnem neruosam esse tactus instrumentum, & ponunt neruos esse partiale instrumentum tactus, sicut ipsemet Conciliator tenet. Et huic opinioni fauere videtur Cōm. 2. de anima. cō. 118. vbi dicit q̄ tempore Aristo. quo scripsit librum de animalibus, non erāt noti nerui, sed post per anatomiam apparuit. illud enim. quod sciuit Aristote. ratione sciuit post per sensum. nā vult q̄ Philosophus per illud, quod est inter carnem, intelligat neruum: & tale est organum tactus partiale. & ista est via Auerr. sine dubio. Sed salua reuerētia Auer. eius positio non videtur esse de intentione Aristo. Nam dicere, quando Aristo. composuit librum de partibus animalium, in quo expresse ponit organum tactus in corde esse, sicut est videre in. 2. lib. cap. 10. & in lib. de sensu & sensi. q̄ tunc non fuerunt cogniti sibi nerui, quia scientia sectionis erat tunc ignota, istud in veritate esse videtur vnum magnum mendacium. Nam Philosophus plerunque de neruis loqui videtur in libro illo, sicut in ca. 8. vbi agit de carne, & de his, quæ vice carnis habent. & in libro de historijs animalium plerunque de neruosa carne meminit, vt in. 3. cap. 5. Nec est verisimile q̄ tantus Philosophus, qui fuit solertissimus naturæ rimator, librum illū sine anatomia conscriberet. quomodo enim de cordis ventriculis, deq; alijs minutissimis mēbris conscripsisset ita solerter, nisi proprijs oculis vidisset singula? Nerui autē non sunt adeo minutissima corpora, quòd propter sui paruitatem non possint videri. Præterea sententia Philosophi fuit sensum tactus medietatem contrarietatum obtinere. Et ideo dicit in. 2. de anima in tex. cōm. 124. plantæ non sentiunt, quia non habent medietatem. sunt enim complexionis multum terrestris. & . 3. de anima. tex. com. 66. ait Philosophus. omnium enim tangibiliū tactus est, sicut medietas & susceptiuus sensus, non solum quæcunque differentiæ terræ sunt, sed calidi & frigidi, & aliorum omnium tangi possibilium. & propter hoc ossibus & capillis, & huiusmodi partibus non sentimus, quia terræ sunt. & plantæ etiam ob hoc neque sensum vnum habent, quia

Solutio.

Digressio contra Auerr. de instro sensus tactus.

terreæ

terreæ sunt. Arguitur ergo sic. nerui sunt terrestris complexionis, sicut omnes Medici, & Philosophi testantur. ergo talibus nō sentimus. patet consequentia, quia manente causa, manet effectus. qūo ergo Auer. exponit q; illud, q; est organum tactus est illud, quod est intus: & per illud quod est intus exponit neruum: cum nullo modo neruo sentiamus? Cōfirmatur authoritate Philosophi, quæ non recipit glosam. 1. de anima. 79. tex. scribit enim ibi Philosophus, quæcūque enim insunt in animalium corporibus simpliciter terræ, vt ossa, nerui, pili, nihil sentire videntur. quare dicendum est illud, quod intus est, esse organum sensationis: & tale est ipsum cor. Ista est veritas. & ita Simplicius, & Antiqui exposuerūt locum illum. Et in hoc nolo cum Auer. esse quia, vt mihi videtur, in hoc quæsito dimisit præceptorem suum, & imitatus est potius Medicos. Nam, sicut scribit Philosoph⁹ 1. æthico. cap. 7. pro defensione veritatis etiā propria impugnare oportere, prẹsertim Philosophos, magis existimandum est. nā cūm ambo amici sint, pium est veritatem in honore preferre. Excusare ipsum possum, de errore defendere non possum. nam litera sua in. 1. de anima non loquitur de neruis, sed de ossibus solum. Similiter sermo Medicorum, in quibus etiam versabatur, fecerunt ipsum à veritate deuiare. Hæc notauimus hic propter errorem communem imponētium Arist. illud, quod negat expresse. & illud non prouenit, nisi quia vident expositores, & de tex. nihil.

1. de aīa. cō. 129. Quinquagesimasexta contradi. est in cō. 129. dicit q; demonstratio illa Philosophi fundatur super propositiones: quarum vna est, q; omne, quod sentit animal, aut sentit ipsum per contactum, aut mediante corpore extraneo. si ista disiuncta datur per opposita, sequitur aliquam sensationem sine contactu fieri: cuius oppositum patet. 7. physi. tex. cōm. 12. vbi habetur q; omnis alteratio perfectiua fit per contactum. si non datur per opposita, non est disiunctiua, per Boetium in libro diuisionum. Soluitur. per contactum intellexit medium intraneum. & sic sensus est q; omnis sensatio, aut fit per medium intrinsecum, aut per medium extrinsecū. Et ista bene opponunť, sicut vides.

Solutio.

1. de aīa. tex. 130. Quinquagesimaseptima contradi. est in tex. 130. Dicit Aristote. aerem esse auditus, aquā vero visus, ignē aūt aut nulli⁹, aut omnibus communem, quia nihil sine calore sensitiuum est. Sed huius oppositum habetur ab Auer. in. 3. colliget. cap. 36. vbi dicit, q; auditus est aeris, aqua visus, olfactus attribuitur igni. Amplius videtur q; organum olfactus, cūm sit in anteriori parte cerebri, q; sit frigidum & humidum, & ita erit aquæ tantum, & non aeris, aut aquæ. vt Aristote. dicit hic. Solutio est, q; non est intentio Aristo. dicere ibi esse organum alicuius sensus ex vno tantum simplici constans elemento, quia animal & membra eius ex quatuor constant elementis: sed sua intentio est aliqua sensoria elementis simplicibus attribui, in quibus ipsa mixtio non est manifesta, & sic pupilla attribuitur aquæ, auditus, aeri. vnde si pungatur oculus, non exit nisi aqua, & in auribus, apposito cornu, sentitur aer complantatus, vt dicitur in. 2. de anima. Olfactus autem propterea dicitur esse alterius istorum, vt notant Cōmen. & Græci expositores, non ratione organi, sed ratione animalium, quorum quædam olfaciūt per aquam, vt pisces, & quædam per aerem, vt animalia degentia in aere. Ignis autem propterea dicitur, aut nullius esse, aut omnibus communis, quia ignis, qui est feruor, & exustio, corrumpit organa sensitiua & animalia: alter est elementalis, qui regulatur ab anima. & sic calor ille est naturalis, vt ab anima regulatur, & sic est omnibus cōmunis. vnde ꝑportio cuiuslibet sensus & organi ad ignem sub ratione, qua sunt in actu secundo, est proportio tanquam ad formam. & proportio ad alia elementa præter ignē, vt sic, est sicut ad materiam, quia semper respectus imperfectioris ad perfectius est respectus materiæ ad formam, aut instrumēti ad agens. 3. de anima cō. 36. sed quando Auerro. dicit organum olfactus esse ignis, hoc intelligiť ex parte modi, quo multiplicatur intensio odoris, qui aut est fumalis euaporatio, aut non fit sine ea: & non intelligitur quantum ad organum.

Quinquagesimaoctaua contradi. est super tex. 133. Arist. & Cōm. dicunt q; numer⁹ cognoscitur negatione continui. Sed hoc videtur esse contra id, q; habetur in. 10. meta. tex. cō. 2. vbi dicitur q; omnis numerus vno cognoscitur, & ibidem tex cō. 4. numerus ſm q; est compositus ex vnitatibus, mēsurātur per vnitates. Amplius est dubium, qūo numerus est priuatio continui, vt dicit Commen. in cōmento. Paulus Venetus dicit q; sumitur priuatio pro contrario min⁹ perfecto, vt nigredo dicitur priuatio albedinis. & quia in inuitando sensum, vnum euidenti⁹ sentitur, & certius quàm multitudo 2. de aīa. tex. 133.

ideo

ideo dicitur quòd numerus est priuatio continui. Sed hoc non potest stare, quia litera dicit ꝙ numerus cognoscitur negatione continui, & Commenta. etiam in commento videtur ꝙ talia se habent vt priuatio & habitus, quia loquitur vniformiter hic, sicut de quiete respectu motus Et ideo dicimus nos ſm Cõ. ꝙ, sicut de quiete dicebatur ꝙ sensus non comprehendit quietẽ, nisi post comprehensionem motus, ita etiã sensus non cognosceret numerum, qui causatur ex diuisione continui, nisi prius cognouisset ipsum continuum, quod est vnũ. Et hoc est, quod dicit Cõm. ꝙ comprehẽsio multitudinis, & numeri est per comprehensionem priuationis continui, quod est multitudo. Vbi aduerte, vt habetur in. 4. phy. numerus diuiditur per vnitates, sed non continuatur per vnitates. & ideo in numero est priuatio continuationis. & isto modo sensus cognoscit naturam negatione continui, pro quanto cognoscit multa, quæ non sunt vnita in vno cõtinuo. &, si sensus non præcognouisset vnum continuum, non posset illud iudicare in ratione numeri. & sic numerus cognoscitur negatione continui. vnde, vt dicit dominus Albertus hic, sensus oppositorum est idem essentialiter, vbi vt dixi, essentialitas se tenet ex parte potentiæ cognoscentis. Simplicius autem dicit in præsenti loco ꝙ non est intelligendum numerum cognosci negatione continui, sicut tenebra à visu per priuationem lucis, ex hoc ꝙ non mouet visum. quando quidem numerus est per se sensibilis, sicut vnum, sed quoniam opponitur vnum multitudini, & quia multitudo congregat insimul vnum continuum secundum vnumquodque eorum, ex quibus multitudo componitur, quoniam in sensibilibus vnum, vt continuum, est vnum, non autem in multitudine manifestatur, & in cõgregatione ipsum continuum, quamuis & vnus sit numerus secundum diuisam collectionem; & vnus est, & cognoscitur, sed non vt continuus, & hoc manifestat continui negatio, videlicet, ꝙ numerus non cognoscitur solum vt vnũ, hoc enim in sensibilibus solum continuum est, sed in collectione istorum talium, collectione recusante continuationem. & est expositio satis subtilis in veritate. & in hoc credo verum esse quod dicit. quia numerus dicit formam positiuam, & non est pura priuatio, sicut quies. Vbi animaduerte, quòd numerus mathematicus, qui ex vnitatibus indiuisibilibus resultat, vt sic, non cadit sub sensu, sed sub imaginatione. & vt sic, pertinet ad Mathematicum. sed numerus, qui est sensibile commune, resultat ex vnitatibus corporalibus sensibilibus. id enim est dicere res sensibiles & corporales, vt dicit Simplicius in prologo physicorum. Et illa ratione vnitas sensibilis est vnum quod est continuum, non illud, quod præcise est indiuisibile, & est principium numeri mathematici, quia illud pertinet ad imaginationem. Ita mihi videtur pro nunc dicere. quare licet in istis sensibilibus communibus conueniat Naturalis & Mathematicus, tamen alio & alio modo. quia Naturalis consyderat de istis, vt sunt coniuncta sensibilibus proprijs, & vt mouent sensus aliquo motu, & ipsis proprijs, sed Mathematicus abstrahit ab isto motu istorum, vt coniunctus est proprijs, & sic non pertinet sua consyderatio ad sensus istos nec est sensibilis; sed imaginabilis tantum. Et per hoc patet solutio ad ea, quæ in oppositum adducebantur. quia Aristoteles in decimo metaphysicorum tractat de numero, vt est quantitas discreta ex vnitatibus indiuisibilibus præcise resultans: & de hoc est verum quòd numeratur per vnitates, vt cõponitur ex eis, & cognoscitur per vnitatis reiterationem. sed iste est numerus formalis. sed numerus sensibilis constat ex vnitatibus sensibilibus, & per illarum iterationem cognoscitur, vt dicit Aristoteles in quarto physicorum tex. commen. 134. & cognoscitur etiam negatione continui secundum alterum dictorum modorum, vel secundum Auer. vnde numerus sensibilis & naturalis est ille, qui causatur ex diuisione continui. &, quia continuum non componitur ex indiuisibilibus, vnitates istæ sunt res continuæ, sed mathematicus numerus causatur ex vnitatibus indiuisibilibus. Ex hoc patet, solutio ad obiectiones, quæ possunt fieri quomodo numerus dicit priuationem vnitatis & continuationis, & tamen oppositũ habetur, decimo metaphysi. vbi tex. cõmẽ. octauo dicitur, quòd vnum opponitur priuatiue multitudini. & confirmatur, quia vnum dicit indiuisionem secundum Auer. quæ priuatio quædam est, & per consequẽs numerus non est priuatio vnitatis, sed econtra. Solutio. est æquiuocatio in sermone. quia in decimo metaphysic. agitur de vno transcendenter sumpto: & tale opponitur priuatiue multitudini. & etiam loquendo de vno, quod est prinncipium numeri dicit in diuisionem, quæ est priuatio multitudinis.

nis.tamen hic est sermo de numero sensibili, qui importat negationem continui, ex cuius diuisione resultat, & non sumitur pro numero mathematico, qui est quantitas discreta ex vnitatibus indiuisibilibus causata: quia talia vt sic sunt separata à sensibus. Vnde potest dari alius intellectus subtilis illius authoritatis in te.cōm.133. omnia ista motu sentimus, i. motus contrahit & specificat ista entia ad esse sensibile, & coniungitur ipsi materiæ sensibili, vt dicit dominus Albert⁹ in quæstione de homine. Sed licet hoc sit verum in se, non tamen est ad propositū quia tunc esset æquiuocatio in paruo spacio de motu. qui Philosohpus in tex. habet statum, quiescens autem eo quòd non mouetur. & tunc non esset verum omnia sensibilia communia contrahi ad esse sensibile per motum, quia fallit hoc in quiete. Nisi esset quòd Albertus diceret quietem etiam contrahere ad esse sensibile ista, quia natura est principium motus & quietis. Sed magis placet alter illorum sensuum, videlicet Themistij, & Auerro. per motum, intelligendo motum spiritualem, vel sicut exposuit Simplicius. Et aduerte quòd discretio numeri, vt numerus est sensatum commune, communis est ad omnem diuisionem partium continui, secundum quam diuisionem diuersa cognoscūtur sensata, quæ sunt in ipsis, & sic numerus cognoscitur negatione continui ratione istius diuisionis, seu discretionis partium coniunctarum in separatione consistentium, & includentium negationem vnius continui.

2. de aïa. com.133 Quinquagesimanona contradi. est in cō. 133. Dicit Commenta. q̀ id, quod inuenitur vni accidentaliter, inuenitur alij essentialiter. Vide oppositum secundo physicorum. Solutio. com. 48. Soluitur, q̀ id, quod est accidentaliter vni naturæ, est essentiale alteri naturæ: sed id, quod est accidentale vni naturæ non potest esse essentiale alicuius eiusdem rationis cum illa natura. primo modo intelligitur authoritas Commentator hic: secundo modo intelligitur authoritas eiusdem in secundo physicorum, in commento allegato.

2. de aïa. com.133. Sexagesima contradi. est in eodem com. Dicit priuationem essentialiter cognosci. sed supra cōmen. 120. dixit quòd accidentaliter cognoscitur. Solutio. Soluitur. supra dixit hoc comparando ad habitum. hic vero dixit oppositum comparando ad potentiam. eadem enim est potentia respectu priuationis & habitus essentialiter, licet habitus per se cognoscatur, & priuatio illius habitus per accidens.

Sexagesimaprima contradi. est in cōmē. 134. Dicit Cōmē. q̀ virtus, comprehendens istum esse Socratem, aut filium hominis, est superior virtute sensus. Huius oppositū scribit ipse in. 2. de aïa in cō. 63. vbi dicit q̀, cogitatiua hominis comprehendit intentiones induiduales decem prædicamentorum. Nisi esset quod dictum eius hic intelligitur completiue: sed dictum eius supra in. 63 intelligit̃ initiatiue. Aut hic loquit̃ respectu sensus exterioris. virtus ista est superior, qua comprehendimus substantiam, aut relationem: & ista virt⁹ est cogitatiua. & hoc non contradicit Auer. in illo loco. 2. de aïa. cō.134. Solutio.

Sexagesimasecunda contradict. est ibidē. Auer. habet q̀ quando coniunguntur duo sensus ad iudicandum super eandem rem ipsam esse eandem, iudicium est vtriusque sensus, & non alterius tantum. Sed vide oppositum infra. cō. & tex. 146. Soluitur dictū eius hic procedit de initio, & occasione iudicij, sed dictum eius infra procedit de cōplemento iudicij. vnde sensus exteriores respectu sensus communis sunt sicut testes, qui examinantur à iudice, qui dicitur audire iudicium vtriusque partis, & postea proferre sententiam. 2. de aïa. cō.134. Solutio.

Sexagesimatertia contradi. est in te. 141. Dicit Aristo. q̀ vnus est actus sensilis & sensitiui. Sed huius oppositū inuenimus apud Alexan. in paraphrasi de anima in capitu. de intellectu in actu, vbi dicit q̀ sensus non fit idem cum rei sensilis specie. Soluitur intentio Philosophi est quòd, cùm sensibile concurrat sicut motor, & sensorium sicut motum, & quia idem est actus motiui & mobilis, & motus est in mobili non in motore, sic actus sensibilis & sensorij idem est, & est in sensorio non in sensibili. Intentio autem Alexand. est quòd sensus non sentit se, sicut intellectus seipsum intelligit post aliorum intellectionem. & illa ratione Alexand. dicit q̀ sensus non fit idem cum rei sensibilis specie, quia post speciem rei sensibelis non est conuersiuus supra seipsum, vt seipsum sentiat, sicut est de intellectu. 2. de aïa. tex.141. Solutio.

Sexagesimaquarta contradictio est in te. 146. Aristoteles dicit sensum communem cognoscere alteratim inter sensibilia diuersorum sensuum, & in eodem instanti. vbi Com. dicit in cō. quòd alietas est quædam relatio, & relatiua insimul existunt in actu. Sed ex hoc sequitur sensum communem apprehendere relationem. Sed huius oppositum 2. de aïa. tex.146.

fitum colligitur ex sententia Commé.in.2. de anima. commen.134. vbi dicit q; virtus, quæ comprehendit istum esse Socratem, aut filium Socratis, est superior ad virtutem sensuum. & ita videtur quòd relatio non cognoscitur à sensu communi. Soluitur dictum Commenta. intelligitur de sensu exteriori, quia ille non cognoscit substantiam, neque relationem, sed sensus hominis interiores possunt hæc cognoscere. vnde intentio Commenta. est ibi ponere differentiam inter illos modos duos, secundum quos aliquid dicitur sensibile per accidens. vnus est non simpliciter, & est quando sensibile vnius sensus comparatur ad aliū sensum, ex quo accidit vt sit coniunctum cum sensibili proprio illius sensus. vt si pomum fuerit coloratū & dulce, dulce dicitur sensibile per accidens respectu visus. nam hic est accidentalitas duorum sensuum exteriorū, qui sunt in eadem latitudine, quia ambo sunt exteriores, & vnus non est superior altero. Sed secundus modus per accidens sensibilis est, quando aliquod obiectū per accidens est coniunctum sensibili per se alicuius sensus, quod tamen nō est obiectum alicuius sensus eiusdem ordinis, sed superioris sicut si albū accidat vt sit filius Socratis. vnde ista relatio accidit albo, & non pertinet nec ad visum, nec ad alium sensum exteriorem, sed bene potest pertinere ad sensum cōmunem, qui est virtus superior ad visum, & ad reliquos sensus exteriores. immo vt dicit Themi. est princeps aliorum, & alij sunt sicut famuli & ministri eius. Et ne videatur tibi mirum, vt relatio sensibilium rerum sensu percipiatur, vt est sensibilis. nā Arist. hoc expresse dicit in.2. de anima. in tex.cō.145. q; quia nos vnumquodq; sensibilium ad vnumquodque comparando discernimus & sentimus, & sentimus q; differunt, necesse est vtique sensu. sensibilia. n. sunt. vbi Commenta. dicit quòd differentia est sensibilis, quæ est inter sensibilia, licet enim intellectus etiam differentiam inter sensibilia agnoscit, tamen in vniuersali & non signate, & sensibiliter. vnde videtur mihi relationem istam posse agnosci, à sensu communi, & non solum à cogitatiua, vt aliqui voluerunt: aliter ratio Aristot. in tex.146. non procederet, in qua demonstrat virtutem sensus communis in eodem tempore indiuisibili apprehendere, & proferre iudicium de diuersis, vel contrarijs sensibilibus.

Solutio.

Sexagesimaquinta contradict. est super tex.151. Arist. in hoc textu dicit q; deceptio est magis propria animalibus. & in hoc plurimum tempus perficit anima. Sed vtrūq; videtur falsum esse. quia cognitio veritatis, cùm sit animæ perfectio, videtur esse magis propria animæ. Secundū etiam falsum esse videtur, quia tēpus dispositionis naturalis, & præter naturam æquale esse non potest, vt patet in.2. cœli. tex.cō.38. vbi Cōmenta. dicit in paraphrasi q; tempus sanitatis est prolixus tempore ægritudinis. &.1. cœli te. cō.15. quæ præter naturam sunt, citissime corrumpuntur. Nisi esset q; istud Arist. declarauit quō sit magis proprium, videlicet ex parte temporis, non quia sit magis naturale. Et quando arguitur q; tempus non potest esse æquale dispositionis naturalis, & præter naturam: Respondetur, q; hoc locū habet in dispositionibus, quæ immediate insequuntur formam ab agente mediante forma: iuxta illud, agens quantum dat de forma, tantum dat de accidentibus consequentibus formam, mediante tamen forma. sed cognitio non datur ab agente dante animam, sed causatur ab obiecto & potentia cognoscente. & licet anima pluri tēpore versetur in ignorantia, quàm in scientia, tempus tamen illud breue eligibilius est, quo versatur in scientia, quàm tempus prolixum in quo versatur in ignorantia, sicut præponendum est tempus breue in fœlicitate, quàm prolixum in miseria, & ita adhuc non est æqualitas, si bene consyderas. proprium igitur hic sumitur, quò ad quando, & non aliter. nam multis modis proprium dicitur, vt patet in.4. topi.

2. de aïa. tex.151.

Solutio.

Sexagesimasexta contradi. est in cō. 153. Dicit virtutem imaginatiuam distingui ab alijs virtutibus. In cō 20. huius secundi dicit oppositum. Soluitur. hic loquitur de perfecta imaginatiua, quæ est in determinata parte corporis, & quæ est non solum respectu præsentis obiecti, verum etiam respectu absentis. sed ibi loquitur de imaginatiua imperfecta, quæ solum in imperfectis animalibus, & solum circa præsentia obiecta actum habet, quæ disseminata est per totū animalis corpus.

2. de aïa. com. 153.

Solutio.

Sexagesimaseptima contradict. est ibidē. Dicit imaginatiuam differre ab intellectu & cōsilio, quia imaginamur dum volum⁹. Sed fuit oppositum. q; hoc est nihil, quia à pari intelligimus cùm volumus. Soluitur. bene intelligimus dum volumus, sed non intelligimus verum cum volumus, sicut est de sensu & imaginatiua.

2. de aïa. com. 15[3].

Solutio.

Sexagesi-

2.de aia. tex.cō.155. Sexagesimaoctaua contradi.est in te.cō. 155. Ponunt ibi quatuor habitus. Sed oppositum habetur. 6.æthi.cap. 4. vbi sex ponũtur habitus. Soluitur. Philosophus hic distinxit solum habitus, qui noti erant ab Antiquis vsq; ad sua tempora: sed in sexto æth. enumerat omnes habitus, quos ipse ex puris naturalibus nouit.

Solutio.

2.de aia. tex. 156. Sexagesimanona contradi.est in tex. 156 In eodem cōmen. dicitur sensus esse veros in maiori parte. Et tamen oppositum dixit supra in. 152. vbi habetur q͂ sunt semper veri. Soluitur supra loquebatur de sensu, vt mouetur à sensibili: hic vero loquitur, vt ex se componit. Sed cōtra. nam etiam sensus vt mouetur à sensibili, non est semper verus, sed frequenter, sicut patet. 2. de anima. cō. 63. & ideo forte sumpsit semper supra, idest in maiori parte. Vel si vis q͂ ly semper sumatur, vt distinguitur contra frequenter, dicas q͂ illud est verum, seruatis illis tribus conditionibus positis à Themistio in. 2. de anima. super tex. 63. Et Auer. seipsum glosat consimiliter. 4. metaphy. cōmen. 26. vbi habet hæc verba. Comprehēsio autem, quæ fit vno sensu, & vno modo sensus, & in eadem dispositione est vera semper. Hæc de secundo dicta sufficiant.

Solutio.

SOLVTIONES Contradictionum in dictis Arist. & Auerrois,

Super Tertio de Anima.

3.de aia. tex. 1.

Ontradictio est in textu primo. Aristote. in hoc tex. videt' dicere q͂ per intellectum materialem, qui possibilis est vocatus, homo intelligat. sic. n. exponit Themi. & Commen. illud, quod dicitur hic. De parte aũt animæ, qua anima intelligit & sapit, idest per quem homo intelligit & sapit. Sed huius oppositum scribit Alexan. in tracta. de intellectu cap. 3. vbi habet q͂ intellectus agens est effectiuus intellectionis. & videtur esse etiam de sententia Commen. 3. de anima, com. 19. vbi dicit q͂ comparatio intellectus agentis ad materialem est comparatio quodammodo principij mouentis ad materiam motam. Soluitur intellectus agens, siue Deus sit, vt posuit Alexan. siue sit pars animę nostræ, vt voluit Themist. & Commē. pro tanto dicitur esse effectiuus intellectionis, quia comparatio eius ad intellectum materialem est sicut comparatio lucis ad diaphanum. comparatio autem intentionum imaginatarum ad ipsum est sicut comparatio coloris ad visum. & sicut lux est perfectio diaphani, sic intellectus agens est perfectio intellect⁹ materialis. & sicut diaphanum non mouetur à colore, neque recipit ipsum, nisi quando lucet, ita intellectus materialis non recipit intellecta, quæ sunt hic, nisi s̄m q͂ perficit' per istum intellectum & illuminatur per ipsum. & sicut lux facit colorem in potentia esse in actu, ita q͂ possit mouere diaphanum, ita intellectus agens facit intentiones intellectas in potentia esse actu intellectas, quas recipit intellectus materialis. Ratione igitur specierum intellectarum intellectus agens dicitur esse effectiuus intellectionis: tamen iudicium ipsum & discrimen, quo de obiecto intellecto iudicamus fit per intellectum possibilem. nam, si sensus habet virtutem, per quam discernit sensibile, multo magis intellectus materialis. Vnde teneo intellectionem formaliter, qua intelligim⁹ & iudicamus, immediate produci ab intellectu materiali illuminato per intellectum agentem, & informato specie intelligibili, sed dicitur ab intellectu agente causari ratione speciei, quia illa est ab intellectu agente effectiue. Et ista videtur esse sententia Auer. in. 3. de anima. in cō. 19. vbi dicit ponendo differentiam inter intellectum agētem & passibilem, q͂ differunt in hoc, q͂ iudicium est aliquid in capitulo perfectionis iudicis, actio autem non est s̄m illum modum in capitulo perfectionis agētis. Et etiã, si opinio opposita vera esset q͂ intellectio immediate produceretur ab intellectu agēte in nobis, non propterea sequeretur hominem formaliter intelligere per intellectum agentem, sed per intellectum materialem, quia eo formaliter anima itelligit & sapit. nam omnes expositores sunt concordes in hoc, q͂ intellectus, de quo Aristot. loquitur in hoc principio. 3. de anima, est intellectus materialis. vnde, licet motus effectiue sit à motore, non tamen formaliter est in motore, nec formaliter motor denominatur moueri, sed mobile. ita est etiam de intellectione, quæ est quidam motus, licet æquiuoce dictus. & hoc tangit Commen. in præadducta differentia. Et, si replicetur in oppositum per authoritatem Themist. in. 3. de anima. cap. 27. vbi dicit hominis essentiam esse intellectum agentem, & q͂ omnis actio inde deriuatur & dicatur. Sol. Them. vt tradit Commen. 3. de anima. cō. 20. opinatus

Solutio.

est intellectum materialem & agentem, & speculatiuum esse vnum subiecto, & differet ſm modum. Et licet hoc teneat Them. aduerte tamen q, in via eius iudicium formaliter attribuitur nobis per intellectum materialem, non quatenus ex potestate cō stat, sed quatenus agens est intellectus, quia illinc omnis actio dicitur, atque deriuatur. Quòd si intellectus materialis non accipit indiuisibiliter ea, quæ intellectus agens tradit indiuisibiliter, nihil est q, miremur, quādo huius rei illud exemplum exploratum habemus, quòd affectiones corporum, candor, nigror, & eius generis cæteræ, quanquā propria rōne & suapte natura indiuisibiles atque insecabiles sint in materiam, tamen diuisibiliter & secabiliter recipiuntur. Et ex isto capite recte perpenditur secundū Themistium intellectum agentem & materialem esse vnum subiecto: quod bene Commenta. videtur intellexisse. Et sic habes quid in via Alexand. Commenta. & Themistij sit dicendum in hoc quæsito arduo, sicut vides.

3. de aīa. tex. 2. Secunda contradictio est super tex. 2. Aristote. & Commen. videntur dicere intelligere esse sicut sentire, & q, sit pati. Sed huius oppositum memini me legisse apud Alexandrum in tract. de intellectu. vbi cap. 5. dicit. Intellectui peculiare esse actium esse. & intellectio, vt inquit, est ei actio, & non passio. Subtilis doctor perscrutans circa hoc in quæstione. 13. quolibetorum in artic. tertio dicit q, non est sensus, quòd intelligere sit pati formaliter, ita quod sit de genere passionis, sed quòd formaliter denominat per hoc, quod recipitur in aliquo subiecto: sit sensus, intelligere est recipere intellectionem, & sic etiam sentire est recipere sensationem. Vnde, si obiectum vel Deus causaret sensationem, non diceretur sentire. similiter, si intellectus causaret effectiue in se intellectionem, non propterea diceretur ex hoc intelligere. sed potius ex hoc quòd recipit intellectionem. Sed ista declaratio non bene exprimit sensum Arist. nec aperit aliquid proprium sensationi & intellectioni, in quo dististinguuntur ab alijs formis denominantibus. nam hoc est commune omnibus formis denominantibus ab intrinseco, quòd sunt per informationem in re denominata, immo & motus ipse denominat mobile, in quo est formaliter & non denominat motorem. Præterea stat aliquid denominare aliquid, in quo tamen non est per inhærentiam: sicut

Difficultas quo pacto intellectus intelligat.

Sol. Scoti

Cōfutatio

communiter dicitur de sex principijs. Dicamus igitur, vt alias diximus, q, sensus & intellectus materialis sunt de virtutibus animæ passiuis secundum sententiam Cōmenta. in. 2. de anima. commen. 51. & 3. de anima. commen. 4. potentiarū autem passiuarum proprium est moueri ab obiecto, cui attribuuntur. &, quia sensus mouetur à sensibili, & intellectus ab intelligibili, ideo intelligere est si sicut sentire. Nota tamen, q, in passione vera sunt duo. vnum est contrarietas, merito cuius est aliqua corruptio: secūdo est receptio formæ. sentire & intelligere de passione non habent nisi receptionem tantū, quia in eis non est vera cōtrarietas: merito cuius concomitetur aliqua corruptio, & ideo est alterum genus alterationis & passionis ipsa sensatio, quàm sint veræ alterationes, quæ fiunt secundum veras passiones & passibiles qualitates, vt dicitur secundo de anima textu commen. 57. & 58. & in tertio de anima textu commen. 28 In talibus enim est euasio & perfectio, vt dicit Commen. etiam in commen. & Themi. in eodem loco super. 2. de anima dicit idē. Vnde, quia sensatio præsupponit receptionem specierum, & intellectio receptionem specierum intelligibilium, sic sentire, & intelligere consistunt in quodam pati, tanquam in necessario præsupposito ad hoc, q, sit sentire & intelligere. Sed intelligere & sentire formaliter non sunt receptio specierum. quia, vt scribit Commenta. in. 2. de anima. commen. 149. recipere aliquid est aliud à iudicare illud. Et Alexand. dixit in paraphrasi de anima, in illo capit. vbi agit de intellectu practico & specu. quanquam per corporeas affectiones sensuum functio fiat, sentire tamen nō est pati, sed iudicare, atque discernere Et ideo Alexan arctius loquens in via Peripateticorū voluit potentias animæ distingui in actiuas & indicatiuas, appellans actiuas potentias animæ vegetatiuæ: reliquas vero vt sensus & intellectus in numero potentiarum iudicatiuarū, quia istæ sunt virtutes discernentes & iudicantes. vnde secundo de anima tex. commē. 150. videtur autem intelligere & sapere tanquam quoddam sentire esse, in vtrisque. n. anima iudicat aliquid & cognoscit. Aduerte tamen q, licet secundum Auerr. & Alex. tā in intellectione, quàm in sensatione concurrat specierum receptio, quæ est passio quædam, differenter tamen est ista passio in sensu & in intellectu. quia sensus patitur patiente aliquid organo. vt dicitur. 7. physi. tex.

Propria solutio.

tex.commẽ.12. ſed intellectus non patitur patiente organo, quia nullius organi eſt actus, tertio de anima. tex.commen.5. Sed tunc eſt difficultas apud viam Theo. & Themi. negantium ſpecierum receptionem in intellectu materiali vere, quomodo ſit ſimilitudo iſta intelligendo, in hoc, quod Ariſtote. dicit intelligere eſſe ſicut ſentire, & quomodo ſit quoddam pati. Dicamus nos quòd in via iſtorum iſta ſunt in intellectu intelligenda ſm ſimilitudinem & nõ vere. vnde in ſubſtantia intellectus materialis vere non recipitur aliqua ſpecies, ſicut in ſenſorio recipit̃ ſpecies, ſed quia accidit ſubſtantiæ intellectus materialis propter mixtionem, inquantum videlicet tangit magnitudinem, vt intelligat ea, quæ ſunt hic, ſicut ſenſus in ſentiendo per ſpeciem dependet ab obiecto ſenſibili, ſic intellectus à phantaſmate, tertio de anima. tex commen.30. intellectiuæ animæ phantaſmata vt ſenſibilia ſunt. ſicut igitur ſenſus, ad hoc ꝙ ſentiat, mouetur à ſenſibili: ſic intellectus materialis ad hoc vt intelligat, oportet vt quiditatem enim phantaſmatibus ſpeculetur. tertio de anima. tex. commen.32. ſpecies intellectiuas in phantaſmatibus ſpeculatur. Sed tunc eſt difficultas, ſi intellect⁹ nõ intelligit per receptionem ſpeciei ſicut ſenſus, quomodo igitur intelligere eſt pati ſm iſtã viam? & qũo Ariſto. dixit intellectum locũ eſſe ſpecierum. 3. de anima. commen. 6. vbi laudat Antiquos? &. 3. de anima. tex. cõ. 38. lapis non eſt in anima, ſed ſpecies? Soluitur ſecundum viam ſimilitudinis. Nam intellectus, vt intelligit, ſic diſcernit & iudicat, & intelligere formaliter non eſt pati, ſed iudicare & diſcernere obiectum intellectum. ſed, quia hoc iudicium quod affert de iſtis, non competit ſibi inquantum intellectus eſt, ſed inquantum eſt tangens magnitudinem: nullus enim intellectus abſtractus vere a magnitudine intelligit aliquid eorum, quæ ſunt hic, vt dicit Themiſt. tertio de anima. cap. 45. & eſt etiam ſententia Commẽ. tertio de anima. commen. 19. ſic igitur intelligere intellectus materialis fit de rebus ſenſibilibus, quæ ſunt potentia intellecta pro quanto fit in phantaſmatibus, ſicut ſentire fit reſpectu ſenſibilis. &, quia hoc ſibi ex paſſione contingit, vt magnitudini eſt connexus & iunctus, ſic intelligere eſt quoddam pati, quia huic intellectui vt moueatur ab obiecto, quod eſt hic in phantaſmate relucente hoc ſibi accidit. & ſic eſt paſſiuus non vere, non ſolum quia non per organum, verum etiam quia neque vere in ſua ſubſtantia aliquid recipit per informationem, ſed ſolum modo prædicto per viã ſimilitudinis. Sed tunc eſt in hoc difficultas, quia intelligere videtur eſſe actio tranſiens. & non immanens. Dic quòd iudiciũ eſt in iudice. Commenta. tertio de anima commen.19. iudicium eſt in capitulo perfectionis. licet igitur actus intelligendi intelligatur quodammodo tranſire in obiectum, hoc eſt pro quanto terminatur ad ipſum: tamen iudicium eſt actus iudicis, & virtutis diſcernentis. Et hoc voluit Alexan. in prædicta authoritate, quæ in principio contradictionis adducebatur, ꝙ intellectus actiuus eſt, & intellectio eſt ei actio & non paſſio. Scis igitur ex ſententia Peripateticorum, qũo intellectio non eſt paſſio formaliter, ſed iudicium. & quia iudiciũ attribuitur formæ & agenti, potius eſt actio quàm paſſio. veriſſime tamen eſt qualitas, quę eſt in ipſa virtute iudicante. Et, quia non inconuenit vnam & endem formam poſſe ſpectare ad diuerſa prædicata ſecundum diuerſas habitudines, qualitas. n. eſt ſm quam quales eſſe dicuntur: &, quia ab intellectione dicitur intellectus intelligens, & ſenſus à ſenſatione dicitur ſentiens: ſic ſentire & intelligere ſunt qualitates. Si hoc intellexerit Scotus ille ſubtilis, bene dixit Si vero conſyderentur, vt præſupponunt receptionem ſpecierum, quæ receptio eſt paſſio quædã, ſic ſunt in capitulo paſſionis. Si conſyderentur in ordine ad potentiam eliciẽtem iſtos actus, ſic ſunt actiones. Sic concorda dicta ſapientum. Si quæratur in via Theophraſti & Themiſt. cur ſenſus non poteſt ſentire ſine receptione ſpeciei. & intellectus materialis poteſt. Dic, quia intellectus eſt ſubſtantia immaterialis, cui competit receptio vera ſenſus vero eſt materialis, & virtus organica. & licet recipiat ſine materia, alteratur tamen quodam modo, & patitur patiente organo. vnde ſenſibilia excellentia corrumpunt ſenſum. tertio de anima. tex. commen. 7. ſenſus enim conſiſtit in quadam conſonantia & ratione. 2. de anima. tex. commen. 143. Sed intellectus, cùm nullius organi ſit actus, non opus eſt, vt intellectio fiat per contactum, ſicut ſenſatio. Hac enim ratione oſtendit Ariſtote. in. 7. phyſico. quòd in ſenſatione alterans, & alteratum ſunt ſimul, quia alteratio quædam ſenſus eſſe videtur. tex. commen. 12. Sed, intellectus, cum non ſit corpus, neq; virtus ĩ corpore, poteſt iudicare de obiecto ſine

ſine receptione vera ſpeciei in ſua ſubſtan-
tia facta. Vnde, vt dicebatur ex ſententia Phi
loſophi. 2. de anima. tex. cō. 150. intelligere
& ſapere videtur tanquam quoddam ſenti-
re eſſe: propterea quia in vtriſque anima iu
dicat aliquid, & cognoſcit aliquid eorum,
quæ ſunt. Hoc. n. argumēto decepti ſunt An
tiqui, arguentes in ſecunda figura ex duab⁹
affirmatiuis. Non eſt igitur ſimilitudo pe-
nes formalem receptionem ſpecierū vtro-
bique, ſed penes iudicium, ſicut vides. Sed
differt iudicium intellect⁹ à iudicio ſenſus:
quia ſenſus ad hoc vt iudicet, præſupponit
in ſenſorio paſſionem à ſenſibili reſpectu
ſpeciei ſine materia. ſed intellectus hoc non
requirit: ideo poteſt dijudicare ſine receptio
ne ſpeciei in ſua ſubſtantia, ſed in parte ſen
ſitiua, in qua recipiuntur phātaſmata. & ſic
alteratio eſt in parte intellectiua, non ratio
ne ſubiecti, ſed ratione virtutis ſenſitiuæ,
quæ eſt coniuncta ei, cui accidit vt ſic, vt
tangat eam, ex parte. ſ. qua intellectus eſt. Et
hoc fuit in cauſa q̧ Ariſt. in. 2. de anima lo
cututus de virtute ſenſitiua in genere, præ-
miſit ſentire in quodam pati & moueri cō
ſiſtere, in tex. cō. 51. ſicut iā conceſſum erat
ab Antiquis, vt patet. 1. de anima. tex. cō. 79
Et ideo, quia mens eius non erat hoc ſatte
dictum ſimpliciter, ſenſum pati & moueri,
& ab alio agere, ſeu in actu eſſe, ideo ibi in
tex. cō. 54. apponit corrigendo hoc dictum,
primum quidem tanquam idem ſit moue
ri, & pati, & agere dicimus. & mot⁹ eſt act⁹
quidam, imperfectus tamen. Vbi, vt notat
lucidiſſimus Them. innuit differentiam in-
ter moueri & agere, & inter pati, & agere.
licet. n. ſenſus patiatur & moueatur à ſenſi-
bili, vt dictum fuit, non tamen agit ratione
ſenſibilis in hoc, q̧ iudicium ſumit de ſen-
ſibili, ſed hoc habet ex ſe & ſua ratione for
mali. in plus enim eſt agere, vel in actu eſſe,
quàm ſit motus, aut paſſio. nā vt dicit The-
miſt. ibi, ita actus excedit motum, ſicut ge-
nus excedit ſpeciem, nam motus eſt actus
quidam. ſ. imperfectus: ratio autem actus
generalior eſt. Et, ſi inſtetur contra hoc au-
thoritate Philoſophi in lib. de ſenſu & ſen-
ſi. vbi habet q̧ ſenſibile ſenſum agere facit:
& in. 2. de anima. tex. cōm. 59. vbi dicit, q̧
actiua operationis ſenſibilis ſunt extra. Dic
q̧ facit ipſum eſſe in actu, quò ad ſpeciei
receptionem, pro quanto ſenſus patitur ali
quid patiente organo, vt dictum eſt: ſed
non facit ipſum agere in hoc, q̧ diſcernit, &
iudicat, quia hoc habet ex ſua intrinſeca ra
tione. ſenſus. n. & intellectus ſunt ex virtuti-
bus animæ, quæ habent diſcernere & iudi-
care, ſed ſenſibile ſolum quò ad hoc habet
virtutem ſenſitiuam excitare, & eſt ſibi oc-
caſio non cauſa principalis ferendi iudicij.
organum etiam non patitur à ſenſibili ꝑm
paſſionem corruptiuam, neq; paſſiue nō. n.
albeſcit, nec nigreſcit, vt patiuntur corpora:
immo talis alteratio in perfectionem ter-
minatur, quia eſt receptio ſpecierum ſine
materia, & ſenſitiuum etiam operatur non
vt potentiæ factiuæ, ſed ſecundū iudiciū &
cognitionem.

Tertia contradi. eſt ſuper cō. 4. & 5. Cō. 3. de aīa cō. 4. & 5.
tenet intellectum materialem eſſe abſtra-
ctum, & immortalem. Sed huius oppoſitū
habetur in. 3. de anima. tex. cōm. 20. vbi lo-
quens de intellectu agente dicit q̧ ipſe ſol⁹
eſt immortalis. & patet q̧ hoc non poteſt
abſolute intelligi. quia vltra intellectū agen
tem etiam intelligentiæ mouentes orbes
ſunt abſtractæ, & immortales. igitur hoc
intelligitur comparatiue, in ordine videli-
cet ad cæteras animæ virtutes & poteſtates.
& ita intellectus poſſibilis non eſt immor-
talis. Soluitur. inter virtutes animæ ſunt Solutio.
duæ, quarum vna eſt omnia fieri, alia eſt
omnia facere: ſed illa, quæ eſt omnia facere,
eſt præſtantior ea, quæ eſt omnia fieri, & ſic
in ſupremo gradu abſtractionis ſola eſſen-
tia intellect⁹ agentis peruenit: ſicut ſi quis
dicat Solem eſſe magis abſtractum, quàm
lucem. Ex hoc tamen non ſequitur quin in-
tellectus poteſtatis etiam abſtract⁹ ſit, quia
abſtractio & immortalitas non conſiſtit in
puncto, ſed habet latitudinem magnam:
quia diſtantiæ entium ſunt valde diuerſæ.
2. cœli. cō. 64. vnde intellectus materialis
eſt in infimo gradu abſtractorum. 3. de ani-
ma. cōm. 19. concordat Them. 3. de anima
ca. 36. & ſic elicio ſolutionem iſtam. aliter
etiam dici poteſt, vt notaui in tabulis.

Quarta contradi. eſt in cō. 5. Auer. vbi re 3. de aīa com. 5.
prehendit Alexand. qui, ſicut ſibi imponit,
poſuit intellectum materialem cauſatum
ex mixtione elementorum, & vniuerſaliter
omnes alias virtutes animæ, dicit q̧ hoc eſt
contra Ariſto. quia ſententia Ariſt. fuit pri-
mas perfectiones animæ eſſe à motore ex-
trinſeco. Sed ipſe non recordatur ſuimet ſu
per. 7. meta. cō. 31. vbi reprehendit Auic. po
nentem datorem formarum, & Themiſtiū
ponentem motorem extrinſecum reſpectu
animalium ex putrefactione generatorū.
Soluitur. memini me diffuſe dixiſſe de hac Solutio.
materia ſuper quæſtione noſtra de ſpecie-
bus intelligibilibus. ſed pro nunc dico q̧
via

via Auic.& via Alexan.sunt duæ viæ extremæ.sed via Auerro.est media,& partim discrepat ab vtroque,& partim cum vtroque conuenit. Auicen.ponebat,sicut Plato in simili dicebat, q motor separatus erat causa adæquata productionis formarũ. vnde Co. ibi contra eos dicit q, si ita esset, non opus esset materia in generatione. nam materia est,ex qua fit aliquid inexistente .si autem tales formæ non educuntur de potẽtia materiæ, sed totaliter sunt ab extrinseco, videt' fm ipsum q materia superfluat:quia sequitur expositione tales formas esse per se subsistentes. Alexand.vero videtur esse in alio extremo,vt sibi imponit Cõm.quia ipse voluit animam intellectiuam hominis,& animas brutorum,& vniuersaliter omnes materiales formas esse causatas ex diuersa mixtione elementorũ tanquam ex causa adæquata:sicut est de qualitatibus secundis. vt est color, & sapor, qui causantur ex primis qualitatibus elementorum, vnde dicit Cõ. q ista positio est quasi positio negantium agens, & concedẽtium materiam tantum: & sunt illi,qui ponunt casum : sicut patet. 2.physico.Sed via Auer.est in medio . quia ipse tenet q formæ istæ animatorum, sicut est anima cogitatiua hominis,& omnes inferiores animæ sunt eductæ de potentia materiæ,non tamen insequuntur mixtionem elementorum tanquam causam effectiuã adæquatam , immo elementorum mixtio concurrit in genere causæ materialis.sed illud,quod concurrit effectiue, est virtus informatiua existens in semine, & est motor extrinsecus, qui est intelligentia separata, à qua rememoratur talis virtus.& ita Cõmẽ. medium tenens extrema dimisit, sibijpsi non obuiando.

1.de a.ia. com.5. Quinta contradict.est in eodem com.5. Dicitur q in corporibus cœlestibus nõ sunt plura indiuidua in eadem specie. Oppositũ videtur.2.cœli.cõ 59. vbi ponit omnia corpora cęlestia esse eiusdem speciei.Soluitur. Solutio. multotiens dixi tibi speciem aliam vniuocam,aliam analogam esse,sicut est de genere & differentijs. sic in proposito negat hic in corporibus cœlestibus esse plura indiuidua in vna specie vniuoce dicta , concedit tamen in talibus esse plura indiuidua in specie analogice dicta,quę est secundum prius & posterius.

1.de a.ia. com.5. Sexta contradictio est in eodem com.5. Superius,vbi iam diximus in solutione secundæ quæstionis, ipse declarans quomodo ex intellectu & intelligibili fiat maxime vnum dicit,quia non fit aliud ab eis , sicut est in compositis ex materia & forma . Sed huius oppositum sentire videtur. 12. meta. cõ. 51.vbi habet q in solo intellectu diuino intelligibile & intellectum vnum sunt. Dico,quicquid dicant Moderni, q intellectus Auer.iste est, q ex intelligibili & intellectu fit maxime vnum,quia esse intelligibilis & esse intellectus sunt vnum & fiunt vnum. Nam quid melius quàm Auer. per Auer. interpretari ? Dicit seipsum declarando.12. meta.cõ.39. intellectum, cùm intelligitur, fit idem cũ eo.s.cum intellectu . Et subdit. & intellectus est illud, quod intelligitur.& propter hoc dicitur q intellectus sit res intellecta. Et hoc est consonum viæ Aristotelicæ. nam ipse.3. de anima habet q anima est quodammodo omnia.37.cognitum.n. sit vnum cum potentiã cognoscente,& esse rei cognitæ , vt sic est esse rei cognoscentis. Ista igitur identitas vniuersaliter reperitur in omni potentia cognoscente. & quanto potentia cognoscens abstractior fuerit, tanto maior est identitas cogniti cum natura, quæ cognoscit. Et suprema virtus abstracta à materia,& à qualibet imperfectione est intellectus primi entis. hinc est q ibi intellectus & res intellecta sunt idem omnibus modis fm viam Auer. Vnde,cum res intellecta ibi sit diuina essentia, in qua est omnis perfectio,omnis bonitas sine aliqua dependentia vel potentia, vel quasi potentia, illic est mare indeficiens bonitatum,& perfectionum,inde spargũtur flumina & riuuli entibus,fm quod vniuscuiusque dispositio requirit.Et hoc est,qđ dixit Ari. in.1.cęli in te.cõ.100.Ideo intellect9 diuinus essentiã diuinam aspiciens omnia videt , quia videt illud , quod est omnia eminenter,nam videt illud quod est ens per essentiam . nil aliud videt fm Auer. perfidum , nisi suam essentiam:sicut inquit ipse 12.meta.cõ.51.si quis cognosceret naturam caliditatis existentis in igne,non diceretur ignorare naturam caliditatis in alijs rebus calidis. vnde 4.physi.cõ.102.dicit.Si illud,quod est calidum simpliciter,est ignis simpliciter,illud, quod est aliquod calidum,est aliquis ignis, sic,cum Deus sit ens per essentiam, alia entia sunt entia per participationem , alia entia aliquid diuinitatis participant, sicut patet etiam.2.de anima.te.cõ.34. &.2.celi.te. cõ.64.&.1.physi.81.Solum igitur in intellectu primi intellectus intelligibile est idem simpliciter & omnibus modis, quia ibi est entitas per essentiam solum , & in nullo alio

alio intellectu, quia in alijs est participatio entitatis, & non est fontalis plenitudo solū enim vnum est ens simpliter perfectum, & illud Deus est. 5. meta. cō. 21. Noluit igitur Cō. absolute q; intelligibile non fiat idem cum intellectu in alijs intelligentijs, sed voluit q; omnimoda, & simplex identitas nō est nisi in solo primo intellectu. Et ideo dixit. 12. met. 51. q; Deus intelligit entia eo modo, quo non est fas homini: immo eo modo, quo nullius alius intellectus ea potest intelligere, disputatione. 3. in solutione. 28. dub: j contra Algazelem in libro destructionū. Et ideo fuit opinio eius, sicut ibi patet q; in alijs intellectibus citra primū quilibet intelligit aliquid extra se. vnde intellectus secundæ intelligentiæ intelligit primum extra se, quia ipsa prima intellligentia non eminenter continetur in essentia secundæ, sed potius econtra. Et quia secunda intelligentia eminenter continet posteriores, immo omnia alia, dicimus q; non intelligit ea s̄m ipsum extra se: quia videndo seipsam videt illud, quod est omnia infra ipsam. Et ideo voluit solum primum intellectum esse incausatum, in quo intelligibile & intellectus sunt idem per essentiam omnibus modis. sed in alijs intellectibus ex parte est identitas, & ex parte diuersitas: ex parte est actualitas, & ex parte potentialitas. sicut infra declarabimus magis. Nota ista, quia multi cristato capite non potuerunt ascendere ad hoc, vt intelligerent quomodo ex ĩtellectu & intelligibili non fit aliud, sicut ex materia & forma: & quomodo solum in primo intellectu est verum omnibus modis, & in alijs s̄m quid: & hoc respectu primi. Quia igitur materia nunquam fit forma, neque forma vnquam fit materia, sed ex materia & forma fit aliud, quod non est neque materia, neq; forma, & istud est compositum ex materia & forma. &, quia intelligibile fit intellectus, & intellectus fit intelligibile, ideo nō fit aliud ab eis, ideo fit maxime vnum ex eis. Et licet in omni intellectu locum habeat, simpliciter de solo intellectu verificatur omnibus modis. Et hoc declarabitur statim, qñ declarabimus, qūo in oībus intelligentijs est potētia citra primā.

3. de aīa. com. 5. Septima contradi. est in eodem cō. 5. Scribit Cōm. reddens causam, quare ex intellectu & intelligibili fit maxime vnum, dicit quia illud, quod fit ex eis, non est aliud ab eis, sicut est compositum ex materia, & forma. videtur velle, compositum substantiale dicere tertiam entitatem realiter distinctam à partibus. Cuius tamen oppositū videtur sentire. 1. phy. 17. Soluitur ibi à me. & illic vide. dico enim q; ibi loquitur de toto integrali, vt patet in litera. sed de composito substantiali non possum videre quomodo non habeat aliquam vnitatem per se, & entitatem distinctam ab entitate partium. Dicant alij quicquid velint, dico q; mēs Auer. est ista, sicut ibi late probatū est. Solutio

Octaua contradi. est in eodem cōmē. 5. est contradictio. Quia dicit intellectum agententem esse quasi formam, & intellectum passiuum esse quasi materiam. Sed oppositum scribit ipse. 12. meta. cōmē. 17. vbi dicit q; intellectus possibilis respectu intellectus agentis est quasi locus eius, non quasi materia. Soluitur. in materia duæ sunt conditiones. Vna q; de potentia eius forma materialis deducatur ad actum. Et quantum ad istam conditionem respiciens dixit Cō. in. 12. met. in cō. 17. q; est locus, nō meteria intells possibilis, respectu agentis intells. nā intellectus agens nō est eductus de potentia intellectus possibilis. Alia est conditio materiæ, q; ipsa sit informabilis per formam, & perfectibilis per eam. & quantum ad istam conditionem intellectus possibilis habet rationem quasi materiæ, non materiæ, quæ formam mediantibus dimēsionibus & qualitatibus recipit, sed habet proportionem materiæ abstractæ. quæ cōparata ad suum actum est sicut potentia, nā via eius fuit ex intellectu potestatis, & ex intellectu agente vnam intelligentiam resultare, quæ merito intellectus possibilis passiua est, & receptiua. sed merito intellectus agentis est productiua. 3. de aīa com. 5. Solutio

Nona contradi. est in cō. 5. in solutione 3 qōnis. Cō. dicit q; cū, ens diuidat in ens sensile & intellectile, & sensile in materiam & formā, ita ens intellectile pariformiter videtur diuidi in aliquid proportionale materiæ, & in aliquid proportionale formę & intellectus materialis est in tali modo, videlicet q; est ens proportionale materiæ. Huius tñ oppositum scribit Alexā. in tractatu de intellectu cap. 1. vbi declarat quare intellectus materialis dicatur, non quia est subiectum aliquod, vt materia, quæ per præsentiā formæ potest hoc aliquid fieri, sed quia materia habet essentiam suam in potentia, quia omnia potest, ad quæ habet potentiam. id enim, quod est potentia quatenus huiusmodi est, meteriale est. Et parum infra ponens differentiam inter sensum, & intellectum materialem, inquit q; sensus, cum 3. de aīa com. 5.

cum per corpora fiant, non sunt hæc, quæ percipiunt, sunt tamen actu alia quædam. est enim sensus facultas corporis cuiusdã idcirco & corporis patientis est aliquid sen suum perceptio. & ex hac causa non omniũ omnis sensus est perceptiuus, est enim & ipse iam aliquid actu. intellectus vero cum nec per corpus aliquid percipiat, nec corporea facultas sit, nec patiatur, nullum omnino entium actu est, nec est hoc aliquid potens, sed est simpliciter potestas quædam huius perfectionis & animæ, specierum et nouorum susceptiua. Amplius idem Alex. in paraphrasi de anima in cap. de intellectu practico & speculatiuo expresse dicit intellectum rectius comparari agrapho, idest inscriptionis carentiæ, quàm ipsi tabellæ. tabella enim est in numero entium: vbi expresse vult intellectum non esse in numero entium, sed priuationem quandam. Soluitur opinio Alexan. est multum remota in hoc ab opinione aliorum Peripateticorũ. Theophrastus enim, & Themistius, & Cõ. volunt intellectum esse æternum & immortalem: immo volunt prædicti ꝙ non est potestas animæ, in qua sunt aliæ potestates, sed est substantia superior anima, quam contingit separari, sicut perpetuum à corruptibili. ita notat Themistius in. 2. de anima commen. 31. & Commenta. comme. 21. &. 31. & in. 3. de anima. commen. 5. Et tunc secundum istos viros intellectus materialis dicitur esse potentia, & nullam dicitur habere naturam, nisi quia possibilis est vocatus. tertio de anima. tex. commen. 5. ista ratione, vt refert Themistius in tertio de anima. cap. 39. authoritate Theophrasti. inquit enim, cùm intellectus homini extrinsecus accedat, cumq́ue tanquam appositus intellectusq́ue sit, quæritur quemadmodum cõgenitus nobis dicatur, demum, quæ nam confirmatio natura vt eius sit. Certe id, q̃d dicitur, nihil actu esse intellectum ad potestatem, omnia recte hactenus dicitur, quatenus & in sensu, non tamen vsque eò ad viuum resecãda res est, neq; tam nihil actu probandus, vt neque ipsemet sit. calumnia hæc esset & oratio contentioni cauilloq́ue proxima. Sed ita intelligendum; vt in animo talis quædam sui generis potentia sit pro subiecto formarum, ac gremio, qualis in rebus materialibus facultas illa est, quæ constitutioni earum, & concretioni substernitur. Vbi patet secundum istos victor intellectum materialem esse in numero entium, & esse subiectum omnium formarum in esse intelligibili, sicut materia est subiectum omnium formarum in esse sensibili. Et quod dicitur non esse aliquid actu, hoc referendum est ad ipsam priuationem; & potentiam, seu carentiam formarum talium, vbi sic consyderatur. Alexander autem tenuit animam intellectiuam esse vnam formam dantem esse homini formaliter, & eductam de potentia materiæ, in qua sunt omnes virtutes, scilicet altrix, sensibilis, motiua, appetitiua, intellectus, & voluntas. verũ in hoc est differẽtia, quòd omnes animæ humanæ potentiæ sunt organicæ, excepto intellectu materiali qui est suprema animæ humanæ potentia, secundum quam anima transcendit corpus, ita quod huiusmodi potestas non est alligata organo corporali, sicut sunt aliæ potestates. vnde ex alijs potestatibus animę & organo corporeo resultat aliquod in actu, & demonstratum: etenim ex oculo & visu fit aliquod actu videns, & sic de singulis. non sic est de intellectu, quia nullius partis corporis actus est, sed est potestas animæ, & perfectio eius, quæ est gremium formarum & notionum. Alia etiam differentia est inter sensum & intellectum materialem. quia sensus, cùm per corpora fiat, patitur patiente corpore, intellectus autem per corpus non intelligit, quia nec actus corporis est, nec patitur patiẽte corpore. Et ideo Alexander omnes demonstrationes Aristotelis, & verba eius interpretatur isto modo, quòd videlicet intellectus non est corpus, nec virtus in corpore, quia non est iudicium demonstratum in actu, sicut sunt corpora composita ex materia & forma. nec etiam est virtus in corpore, quia non est virtus affixa organo, sicut sensus. nec patitur patiente corpore sicut sensus, quia forma existens in subiecto patitur passione subiecti, cùm autem intellectus non sit virt⁹ organica, ideo non est virtus corporea. Et eadem ratione dicitur simplex, & eadem ratione dicitur immortalis, quia non accidit sibi mors ratione, qua sit virtus organica. & ideo dicit intellectum à principio recti⁹ cõparari agrapho, i. carentiæ inscriptionis ĩ tabella, q̃ tabellæ non scriptæ. quia tabella dicit aliquod ens in actu cõpositum ex materia & forma per se subsistens, cuiusmodi non est intellectus, vt diximus: quia non est aliquod subiectum, ex quo & forma suscepta possit fieri aliquod per se subsistens in actu, sicut ex prima materia, & forma substantiali fit aliquid per se vnum

in actu per se subsistens. vnde, si materialis dicitur, est, quia est in potentia ad omnia intelligibilia, quia omnia quæ sunt, intelligi possunt, & potentia reducitur ad materiã, vt testatur etiam Commen. 12. meta. cõ. 26: Vbi animaduerte ꝙ Cõm. non videtur bene habuisse mentem Alex. nec ex consequẽti impugnatio Commenta. procedit contra mentem Alex. Nam non vult etiam Alex. intellectum materialem esse formaliter nõ ens & priuationem puram, sicut sibi imponit Commen. alioquin quomodo Alex. fatetur intellectum materialem esse susceptiuum notionum & formarum? Vnde in paraphrasi de anima ita scribit in cap. de intellectu practico & speculatiuo. Nihil igitur est ex his, quæ sunt actu, materialis intellectus, sed omnia potestate. cum enim ante intellectionem nihil sit actu, vbi quid intelligit, id quod intelligitur fit, siquidem illi intellectio. cùm aduenit ꝙ intelligibilis rei speciem habet. Solum igitur intellectus materialis, formalis, & promptitudo quædam est ad formas excipiendas, tabellæ nondũ scriptæ persimilis, quinimmo ipsius tabellę agrapho, hoc est inscriptionis carẽtiæ, quàm tabellæ similior. tabella enim iam in entiũ numero est. quapropter anima ipsa, & id, quod anima præditum est, tabellæ potius comparari potest, ipsa vero inscriptionis carentia ferè intellectus materialis est promptitudo & facultas quæpiam, excipiendis inscriptionibus accommodata. sicut igitur in tabella accidit, vt ipsa quidem, in qua aptitudo ipsa, & facultas est inscriptionis excipiendę, vbi quid inscriptum est, pati aliquid videatur, cùm aptitudo ipsa & facultas in actum prompta nihil omnino patiatur: nec enim subiectum vllum est, eodem pacto intellectus nihil patitur, cùm nihil sit eorum, quæ sunt actu. In libro autem de intellectu cap. de intellectu materiali seipsum melius declarat. quomodo intellectus materialis nihil sit actu. inquit enim. Intellectus, cùm non per corpus aliquid percipiat, nec corporea facultas sit, nec patiatur, nullum omnino entium actu est, nec est hoc aliquid potens, sed est simpliciter potestas quædã hui9 perfectionis, & animæ specierum, & notionum susceptiua. vbi patet intellectum materialem non esse actu aliquod entium eorum, quæ recipiuntur in intellectu, nec est aliquod potens, idest aliquod subiectum in actu, sed est potentia animæ susceptiua notionum. Sententia igitur Alex. est ꝙ intellectus materialis aliud est ex parte, qua materialis, & aliud ex parte, qua intellectus materialis dicit potentiam, quæ est priuatio ni coniuncta, & sic est priuatio omnium intelligibiliũ actu. sed quia ista priuatio fundatur in essentia, in cuius illa essentia est aliquid ex natura rei, quia est potentia animæ, quę est gremium formarum, & quia ista potentia, quę est subiectum formarum, non est corpus, nec virtus in corpore, nec ex ipsa, & organo fit aliquid demonstratũ, ideo dicitur non pati patiente corpore. Voluit igitur Alexã. intellectum materialem esse simpliciter priuationem, sed quò ad formale dicit priuationem, sed connotat aliquid reale, & est potentia, quæ est gremiũ specierum intelligibilium. nam & Alexan. in paraphrasi de anima ostendit modum, quomodo intellectus materialis potest seipsum intelligere post aliorum intellectionem, quod non fecisset, si pura priuatio est apud ipsum.

Decima contradictio est in eodem com. nullam in solutione tertię quęstionis. Dicit. nullam formam liberatam esse à potentia, nisi primam formam, & per consequens in omnibus intelligentijs citra primam aliqua est potentia. Huius tamen oppositum habetur 3. physi. 32. vbi dicitur ꝙ in æternis non differt posse ab esse, & 12. meta. com. 30. vbi dicitur ꝙ in ente æterno nulla est potentia omnino. & idem habetur ibidem. 35. 41. & 44. & 2. cœli. 32. 33. & 34. vbi habetur ꝙ in ente æterno possibilitas est necessitas. Soluitur. potentia duplex pro nunc quædam realis & physica, ꝙ ista semper cum actu habet compositionem facere. alia est potentia, quæ nihil reale dicit, & ista communi vocabulo potentia logica nuncupatur. Dico autem potentiam logicam ens rationis per actum collatiuum intellectus, causatũ ex non repugnantia terminorum, sm quod non repugnant. Dico nunc quamlibet intelligentiam citra primam dupliciter considerari posse, & sub ratione generis, & sub ratione speciei. nam intelligentia Saturni potest concipi, & inquantum ens, & inquantum tale ens. si autem considerata fuerit inquantum ens est, non repugnat sibi ꝙ maiorem perfectionem habeat, quàm sit illa, quam actu possidet. quia, si sibi latitudo maioris perfectionis repugnaret inquantũ ens, ita quòd ratio formalis entitatis esset præcisa causa istius repugnantiæ, tunc cuilibet enti istud repugnaret, & per consequẽs primo enti: quod falsum est, & impossibile. & est simile. si talpæ repugnaret visio, inquantum

3. de an. cõm. 5.

quantum animal, tunc cuilibet animali repugnaret. & ideo sub ratione generis secunda intelligentia potentiã, & priuationem aliquam includit: quæ tamen nihil reale dicit, sed solum non repugnantiam. Si autem consyderata fuerit sub ratione speciei, inquantum scilicet est tale ens in tali gradu entitatis ordinatũ, sic s̃m Philosophos omnis perfectio apta nata sibi competere sub ratione, qua talis ab æterno sibi inest. Et s̃m hunc sensum dixerunt in æternis non differre potentiam ab actu. Et, quia sola prima intelligentia habet omnem perfectionem possibilem reperiri in habitu entis, cũ sit rectius entitas quàm ens, vt videbimus statim, inde est ꝙ in ea nulla est potentia, nec ratione generis, nec ratione speciei. omnes autem citra primam priuatæ sunt gradu aliquo entitatis, & bonitatis sub ratione entis. nulla autem sub ratione talis entis potentiam aliquam habet sub ratione, qua talis. sic igitur applica singula singulis, & solue & concorda ea, quæ in apparentia dislonate videntur.

Vndecima contradictio est ibidẽ. Dicit Auer. ꝙ solum in prima intelligentia quiditas & essentia idem sunt, in alijs autem differt quiditas ab essentia. Sed huius oppositum nos inuenimus in. 3. de anima. tex. commen. 9. vbi absolute Philosophus in abstractis videtur vniuersaliter concedere quiditatem, & essentiam idem esse, &. 7. meta. tex. commen. 41. hoc idem habetur. Debes scire pro solutione Auerro. voluisse quiditatem, & essentiam non esse nomina synonyma, quia talia secundum ipsum non vsitantur in doctrina demonstratiua, nisi forte ad exponendum: tamen in præsenti loco distinguatur, quia sub proprijs rationibus sumuntur. Vnde scias quiditatem esse abstractius quàm sit essentia. vnde quiditas solum actum dicit, & ab actu nomen quiditatis est deriuatum. vnde secundum ipsum. 7. meta 21. &. 34. tota quiditas est à forma, essentia autem est maioris ambitus, quia competere potest & entibus in actu, & entibus in potentia. Et ideo secundum principia ipsius habemus concedere materiam essentiam esse, seu naturam. quiditatem vero minime. similiter habemus concedere materiam esse de essentia compositi non habemus autem concedere materiã esse de quiditate compositi. vnde. 1. phy. cõ. 5. in fine commen. dicitur ꝙ materia. & forma sunt partes qualitatiuæ, idest partes essentiales compositi, non tamen tam materia quàm forma sunt partes quiditatis compositi, sed tota cõpositi quiditas forma est. Illud igitur, quod in rebus istis ex materia & forma compositis facit quiditatem ab essentia differre, est materia, quæ est radix potentialitatis. Sic pariformiter manuducam intellectum tuum à simili procedendo, vt intelligas quomodo solum in prima intelligẽtia est quiditas, & essentia vnum & idẽ omnibus modis. Reuoca in memoriam ea, quæ pauloante dixi, videlicet quòd sola prima intelligentia & sub ratione generis, & sub ratione speciei consyderata est actus purissimus: omnes aliæ citra primam, aliquã potentiam habent, saltem sub ratione generis. quia igitur ratio in rebus materialibus, per quã quiditas ab essentia differebat, erat potentia annexa cum actu, si in primo sit actus sine potentia solum, sequitur ibi solũ quiditatem, & essentiam idem esse. in alijs autem, cùm sit compositio ex actu & potẽtia, non sicut ex positiuo & positiuo, sed sicut ex positiuo & priuatiuo, vt supra declaratum fuit, & longe ante nos subtilissimus Doctor in octaua distinctione primi quæstione. 2. pulcherrime declarauit, sequitur ergo ꝙ in talibus quiditas & essentia quoquo modo, vt dicit Com. idem nõ sunt. Sed intellectus subtilizans dubitare posset propter quid dixit, quoquo modo non sunt idem. Soluitur. in rebus compositis ex materia & forma simpliciter, & sine additione aliqua, concedendum est quiditatem, & essentiam non eadem esse. Sed in intelligentijs citra primam absolute illud non concedit Commen. sed cùm ly quoquo modo, quæ est dictio distractiua. Et ratio est ista, quia in istis inferioribus est vera compositio ex potentia vera reali & forma. & in talibus sequitur, quòd essentia & quiditas non sunt idem simpliciter. sed in abstractis quia ibi non est physica potentia, sed logica tantum, quæ est ens rationis: pro tanto dixit ꝙ quoquo modo in eis quiditas & essentia non sunt idem. Dixit etiam quoquo modo, quia in talibus non est potentia, & nisi sub ratione generis, non sub ratione speciei. & ideo aliquo modo in eis quiditas & essentia idem sunt, & aliquo modo non idem. sed in rebus materialibus tam sub ratione generis quàm sub ratione speciei quiditas & essentia non sunt idem. Et, quia in solo primo ente, vt diximus, quiditas & essentia idem sunt, ideo dixit Auer. in libro destructio destructionum disputa. 6. in solutione. 6. dubij ꝙ prima causa est quiditas simpliciter,

simpliciter, & omnia alia entia quiditatē habent ea mediáte. Ex his applica, & solue.

3. de aïa. tex. 17. Duodecima contradictio est in tex. 17. Aristo. in illa demonstratione aperte testator animam intellectiuam esse naturam quandam, vt notat Commen. in com. dum dicit. Et quia consyderatio de anima est cōsyderatio naturalis, quia anima est vnum entium naturalium. Sed huius oppositum habetur in primo de partibus animalium, vbi quærit vtrum de anima omni sit consyderatio naturalis, & determinat oppositum. Et inter alias rationes ad ducit istam, quia non omnis anima est natura. Aliqui ad pauca respicientes enuntiauerunt Aris. ibi locutum fuisse superficietenus, & probabiliter, & dicunt rationes eius ibi non tenere. (Solᵒ quorundam.) Nam prima ratio reflectitur, dum dicit, si Naturalis consyderat de intellectu, tunc igitur de omni intelligibili consyderaret, & sic sola scientia Naturalis omnia consyderaret, nam oportet Philosophum concedere aliquam scientiam de intellectu consyderare, & tunc idem dicam sibi, sicut ipse dicit de Naturali. Amplius, vt aiunt, ipse assumit propositiones falsas, quia dicunt, ꝙ non omnis anima est natura, quia non intellectus. Sed huius oppositum scribit in præsenti demſone, vbi probat ꝙ oportet ponere intellm agenté, quia in omni natura est aliquid, qđ est oīa fieri, & aliquid, qđ est oīa facere. patet aūt ꝙ minor est, ꝙ anima intellectiua est natura quædam. Amplius sua probatio falsa est, dum asserit non omnem animam esse naturam, quia non omnis anima est principium motus, quia non intellectus. Sed huius oppositum scribit Philosophus in tertio de anima. tex. com. 49. vbi dicit quòd ista duo sunt principia motus intellectus & appetitus. & idem dicit in tex. sequenti. Vnde ſm viam istorum non solum Arist. non fecit rationes demonstratiuas, immo neq; probabiles, cùm fundentur super propositionibus falsis. Et ita oportet secundum mirabilem istorum phátasiam Aristotelis sophisticis rationibus paralogizare. Scribit enim Comment. in. 1. phy. cō. 10. ꝙ tales sunt sermones vani, quí peccant in materia & forma. Et sic accidit Philosopho, quia propositiones eius sunt falsæ, & peccant per æquiuocationem, cùm natura aliter sumatur, vt patebit. (Refutatio solutionis) Dicimus nos ꝙ non est credendum magistrum primum aliquid dixisse sine forti ratione, & ita est de quolibet verbo eius, vt scribit Commenta. in primo de generatione, &

corruptione, commen. 38. Mirum est pro-
fecto mirum de tam crassa hominum isto
rum ignorantia & temeritate, immo ma-
teriam confitentia, qui inueniunt locos in
Aristote. vbi ex intentione examinat illam
quæstionem & satis diffuse, & in loco pro-
prio; attinebat enim illa quæstio illi libro,
vt clarum est, & dicunt Aristotelé non esse
tenendum, immo, quod plus est, asserunt
ipsum fundari in propositionibus falsis. Sed
videant ipsum in omnibus libris eius, quòd
doctrina est consona in dictis eius. Vnde. 6.
primæ philosophiæ, vbi ponit distinctio-
nem scientiarum speculatiuarum penes
quiditatiuam consyderationem, ex triplici
modo definiendi & abstrahendi, dum asse-
ruit naturalem definire per materiam se-
cundum esse, & definitioné, intulit in tex.
secundo ibidem quòd Physici est de quadá
anima consyderare, & non de omni. Patet
autem ꝙ hoc dicit propter intellectum, de
quo dixit. 2. de anima ꝙ videtur esse
genus aliud animæ, & hoc solum continge
re separari, sicut perpetuum à corruptibili.
&. 6. primæ philosophię dicit ꝙ non omnis
forma, de qua Naturalis consyderat, cum
materia est. & Cōm. dicit, ꝙ illud fuit dictú
propter intellectum. &. 7. meta. tex. cō. 35.
idem habet Philosophus, ꝙ Physici non in-
terest de omni anima differere. Dicamus (Solutio ꝑpria.)
igitur ꝙ differentia est inter animam & in
tellectum. in hoc enim taxauit Arist. Anti-
quos in. 1. de anima. Anima. n. in propria si
gnificatione dicitur quicunque corporis
actus, seu perfectio prima est, & sine corpo
re esse non potens. Vnde Arist. in. 2. de ani-
ma. tex. cō. 26. laudat Antiquos, qui dixerūt
animam non esse corpus, nec sine corpo-
re esse. Intellectus autem dicitur, qui nul-
lius corporis actus est. vnde sine corpore es-
se potest, cum sua essentia non dependeat à
corpore. Vnde illæ animæ proprie sunt qui-
ditatiuæ consyderationis a Naturali, quæcū
que proprie sunt animæ. Scribit. n. Aristote.
istam vniuersalem propositionem in prin-
cipio. 3. de cœlo, ꝙ oēs naturales substátiæ
aut corpora sunt, aut cum corporibus gene
rantur & corrumpunť. si aūt intellectus cū
corpore non generatur, neq; corrumpitur:
non igiť intellectus erit substátia naturalis.
substatiæ. n. naturales intelliguntur, quæcū
que quiditatiue à Naturali consyderantur,
non ſm esse alioquin, nec primus motor a
Naturali consyderaretur. Dico igitur Arist.
istam fuisse indubitatá sententiam de ani-
ma intellectiua, ꝙ sit æterna & abstracta, &
quæ

quæ extrinsecus aduenit nobis, vt patet in 2 de gene. animalium. cap. 3. & tunc à Naturali non consyderatur, nisi inquantum est principium, per quod homo intelligit & appetit appetito intellectiuo. Vnde recte dicit Cō. q illa animæ definitio non vniuoce cōpetit intellectiuæ, & alijs. Vnde, sicut intelligentia consyderatur à Naturali, inquantū est anima orbis, pro quanto dat sibi motū. & sic, vt scribit Commen. assimilatur formæ naturali. pro quanto autem non diuiditur ad eius diuisionem, assimilatur abstractæ formæ. propter hoc tamen non dicitur intelligentia quiditatiue a Naturali cōsyderari. Eodem modo intellectus, vt est anima hominis videlicet vt per ipsum homo intelligit. quodámodo assimilatur formæ naturali, & sic intellectus natura dici potest: pro quanto autem non diuiditur ad diuisionem hominis, dicitur assimilari formis abstractis, propter hoc tñ non sequit intellectū quiditatiue à Naturali consydera ri, sicut neq; sequebatur de intelligētia. Sed replicabis q est ratio diuersitatis. quia intelligentia habet aliam operationem naturâ priorem, in qua non dependet à corpore, videlicet intelligere & velle, sed anima intellectiua non habet, quia Aristoteles dicit in primo de anima. Intelligere, siue sit imaginari, siue non fieri possit sine imaginatione, non contingit absque corpore esse. & ita cum anima intellectiua non habeat aliquam operationem sibi propriam, non potest à corpore separari, & ita quiditatiue à Naturali consyderabitur, intelligentia vero solum quò ad quia est. Sed, si hoc argumentum demonstrat, tunc igitur non est differentia inter intellectum & animam: & ita male Aristoteles taxauit Antiquos in hoc, & male asseruit ipsum solum à corpore separari. Dicamus igitur quòd tenendo, sicut tenendum est secundum Aristotelē q intellectus sit virtus abstracta à materia, vt fuit opinio etiam Theophrasti, qui fuit auditor Aristotelis, & opinio Themistij, & Cōmenta. q de necessitate habet intellectionē perpetuam, per quam intelligit in se consyderatus substantias sempiternas: & est semper fœlix in se. Vult enim Commenta. q, si noster intellectus non potest intelligere substantias abstractas, q nullus intellectus posset etiam intelligere: quia in talibus, vt dicit. 3. de anima. cō. 36. quicquid intelligit vilius intelligit nobilius, & non econtra. Licet igitur intelligere in nobis, quod cōmuniter experimur, & de quo Aristoteles egit in tertio de anima, cum imaginatione fiat: & sic talis intellectus dicitur anima & natura, quia assimilatur animæ & formæ naturali, quia vt sic est motor coniunctus tangens hominem, sicut intelligētia orbem, tamen in se consyderatus, cum non diuidatur ad hominis diuisionem, sed sit substantia abstracta, sic habet intelligere æternum supra tempus, & supra omne corpus. Et de taliter consyderato intellectu & intellectione non pertinet ad Naturalē. cuius argumēto est quòd Aristoteles mouens hanc quæstionem in tertio de anima, non soluit ibi, sed dixit quòd de hoc erit posterius consyderandum, quia videbat hoc spectare ad scientiam Diuinam, quæ est posterior via doctrinæ cæteris scientijs. Vnde & 9. primæ philosophiæ de tali intuitiua cognitione intellectus respectu substantiarum separatarum dicit q non est in nobis, sicut cæcitas. Et beatus Thomas ab ipsa veritate coactus concessit ibi, & notauit illud de mente Philosophi. videlicet q intellectus hominis habet quoddam intelligere, non dependens ab imaginatione, sicut est intuitiua cognitio intelligentiarum. quod quidem intelligere homini secundum Peripateticos, licet non contingat nisi in postremo, in se tamen consyderatus intellectus semper habet illud. Et hoc etiam notauit Commen. in primo de anima, commen. 12. si bene animaduertis. Dic igitur resolute intellectum consyderari à Naturali quò ad quòd est modo prædicto, quiditatiue vero à scientia Diuina. Et ita non est contradictio in dictis Aristotelis alicuius momenti. Ad rationes respondetur, quòd bene ratio procedit de Philosopho Naturali, & non de Diuino. quia scientia Naturalis est scientia specialis, ad quam spectat consyderare quiditates rerum sensibilium in particulari, & sub particulari ratione formali, quia inquantū sensibiles sunt: sed scientia Diuina est scientia communis, ad quam spectat omnia cōsyderare in ratione communi & transcendenti, vt dicit Philosophus in proœmio Metaphysi. & clarissime in. 11. metaphysi. ca. 2. vel. 3. ad finem. Si igitur Naturalis quiditatiue consyderaret intellectum, igitur omnem intellectum abstractum consyderaret quiditatiue, quia non est maior ratio de vno, quàm de alio, in eo quòd est intellectum & abstractum, & ex alia parte consyderaret quiditatiue omne sensibile: ista autem sunt extrema, quia vnum est secundū esse & rationē in materia, aliud vtroque modo

modo abstrahit. sed qui consyderat quiditatiue extrema, debet etiam & media consyderare. & ita etiam Naturalis quiditatiue consyderaret entia imaginabilia: quia si de quo minus ergo & de quo magis. Si enim Naturalis per te abstracta vtroque modo quiditatiue consyderat, multo magis minus abstracta consyderabit. Sed non valet de Diuino. quia licet Diuinus omne abstractum & intellectum quiditatiue consyderat, non tamen omne intelligibile consyderat quiditatiue, nisi sub ratione transcendenti. sed vltra illam rationem remanet specialis, quæ est scientijs specialibus propria. Dices, scientia Naturalis & Diuina consyderant de omni anima: igitur nulla alia remanebit scientia. quia Naturalis per te cõsyderat vegetatiuam & sensitiuam, & Diuinus intellectiuã & qui consyderat de omni tali, consyderat de omni sensibili: & de omni intelligibili: igitur scientia Mathematica non erit. Respondetur, negando consequẽtiam. quia licet scientia Naturalis quiditatiue consyderet omne sensibile, & Diuina omne intelligibile quiditatiue, hoc tamen est sub ratione communi. & ideo restat specialis consyderatio entis imaginabilis ipsi Mathematico. hoc autem isti videre non potuerunt. Si replices, dicam pariformiter de Naturali, quia ponam q̃ consyderat quiditatiue omne sensibile, cum consyderet de sensu, & dico etiã q̃ quiditatiue consyderat de intellectu. sed dicam quòd consyderat de omni intelligibili, inquantum intelligibile est, & sic non superfluunt aliæ scientiæ. Respondetur. q̃ hoc non potest dici. quia Naturalis est artifex specialis, & ratio sua formalis est consyderare res, vt concernũt materiam sensibilem, & motum. quia non abstrahit à materia sua consyderatio, quæ est principium sensus & motus. Vnde Cõmẽ. 7. meta. & Aristotelis dicit q̃ homo nõ potest intelligi sine carnibus & ossibus. vbi Commen. in commen. dicit q̃ impossibile est intelligere quiditates naturales sine sensu & motu: sed ratio intellegibilis, inquantum intelligibile est, & ratio intellectus inquantũ intellectus est, abstrahunt à sensu & motu: & ideo ista ratio formalis consyderandi non potest esse Naturalis, sed est sciẽtiæ Diuinæ appropriata. Vnde ratio entis inquantum ens non est magis abstracta, quam ratio intellectus inquantum intellectus, aut ratio intelligibilis inquantum intelligibile, sunt. n. rationes transcendentes, res enim sicut se habent ad entitatem, ita et

ad veritaté, ex. 2. primæ philosophiæ, tex cõ.
4. Et confirmatur per Boetium in primo
de Trinitate, vbi ponens differentiam inter
istas tres scientias speculatiuas penes mo-
dos formales consyderandi, inquit q̃ in Na
turalibus proceditur rationabiliter, quia est
de rebus sensibilibus contingentiæ & varia
tioni subiectis, in quibus rara est certitudo:
in Mathematicis disciplinabiliter, quia pro
cedimus per imaginationem, in Diuinis au
tem intellectualiter. Idem etiam confirmat
dominus Albertus in principio suæ meta.
& sententia Arist. expresse in. 6. primæ phi-
losophiæ, in tex. cõ. 2. nam, cùm scientia Di-
uina illa dicatur, si alicubi autem, vt asserit,
diuinum aut honorabile existit, in tali na-
tura existit, videlicet, quæ est abstracta vtro-
que modo. modo omne tale est intellectus
& intelligibile. & ista ratio est Diuini, non
naturalis, licet etiã sit de abstractis sm̃ in-
differentiam. Sic igitur patet q̃ intellectus
inquantum intellectus, pertinet ad Diuinũ,
& omne intelligibile inquantum intelligi-
bile, sicut omne ens inquantum ens. & ita
hoc non est Naturalis. Ad aliud respondet
q̃ isti æquiuocant. nam natura quandoque
sumitur pro omni essentia & substantia, &
quandoque sumitur proprie, vt de ea con-
syderat Naturalis, vt est principium motus:
Aliter enim consyderatur natura in scien-
tia Diuina, & aliter in scientia Naturali, vt
scribit Comment. in. 5. meta. cõ. 5. Dico igi-
tur q̃ in. 3. de anima. cõ. 17. dum Arist. dicit
in omni natura dari vnum, quod est om-
nia facere, sumitur pro omni substantia, seu
essentia. Vnde sic in natura entium est vnũ,
quod est omnia fieri vt materia, & vnum,
quod est omnia facere. & illo modo prim⁹
motor natura dicitur: quia vt scribit Cõm.
12. meta. cõ. 17. omnes formæ sunt in potẽ
tia in prima materia, & sunt in actu in pri-
mo motore: tamen primus motor non est
natura, vt definit in Physicis, immo ex hoc
excluditur à consyderatione Naturali qui-
ditatiua, quia non habet in se principium
motus, vt patet. 2. physico. commen. 7. illo
modo etiam intelligentia dicitur natura.
Vnde Com. in principio libri de substantia
orbis inquit. Declaratum est corpora cœle
stia esse composita ex duabus naturis, sicut
corpora generabilia & corruptibilia com-
ponuntur. Sed in libro de partibus anima-
lium, quando Philosophus dicit q̃ non om
nis anima est natura, sumit naturam pro-
prie, vt est definita in Physicis. quia intelle-
ctus medium illo modo natura non est,

immo

immo proprie loquendo etiam non est anima, quia, vt diximus, differentia est inter animam & intellectum. Ad illud autem, in quo dicebatur probationes Aristo. non valere, quia probat per hoc non omné animam esse naturã, quia non omnis anima est principium mot⁹, cuius oppositum ipse dixit de intellectu, 3. de anima, cõmẽ. 48. & 49. parsormiter dicitur q; negauit intellectum esse principium motus, sicut natura definitur, quæ est principium intrinsecum ipsi naturato, in quo est per se: sed intellect⁹ & quælibet intelligentia non est principiũ intrinsecum; cùm principia debet de animalibus Naturalis inuestigare, quia ista est intentio Philosophi ibi, sed extrinsecum. Vnde Commen 1. cœli. cõ. 22. inquit, cũ cœlum sit semper motum, necesse est, vt moueatur per principium extrinsecum nõ corporeum, neque vt sit virtus in corpore. Virtutes igitur naturales, definitæ in libro physicorum, sunt corpora, aut virtutes in corpore, cuiusmodi non est intellectus. Vnde Commen. in. 12. disputa. contra Algazelem inquit in solutione dubij primi, q; emanatio Dei benedicti s̃m naturam, neque s̃m Philosophos recte loquentes non est secundum naturam, neque s̃m voluntatem, quæ est in nobis. Et ita isti hallucinati sunt non intelligentes veritatem, neque mentẽ Arist. Albertus autem cognomento Magnus in libro. II. tract. 1. cap. de animalibus, dicit rationes Arist. procedere de intelligentijs cõmuniter, & non de intellectu hominis. Sed cum reuerentia non bene dicit. quia Arist. ibi loquitur de intellectu; qui refertur ad intelligibile, sicut sensus ad sensibile. patet autem q; iste est intellectus passibilis. 3. de anima. cõ. 2. Si igitur est intelligere sicut sentire. Amplius Aristo. ibi adducit tertiam rationem ad eandem conclusionem, vbi probat scientiam Naturalem quiditatiue non considerare de intellectu. Et videtur mihi, q; sit per locum à maiori negatiue, & est confirmatio nostrorum dictorum. nã scientia Naturalis nullã rẽ abstractam à materia s̃m definitionẽ considerat, sicut sunt entia mathematica. Et hãc ꝓbat, quia Naturalis cõsiderat ea, q̃ à natura fiunt: in talibus aũt est ratio boni & finis. demõstratum est aũt. 2. physi. q; natura agit propter finem, sed in talibus entibus in abstractione consistentib⁹ non est ratio boni neque finis, vt asserit, & habetur etiam in. 3. meta. sequitur igitur q; multo minus poterit considerare intellectum, qui est omnino abstractus. Vnde ex modo loquẽdi illa est tertia ratio: aliter sermo eius non esset continuus. Et ista est confirmatio omnium dictorum nostrorum superius, quia verum vero consonat ex omni parte. Si dicatur q; Commen. 2. physi. cõ. 26. dicit q; quiditatiua consyderatio se extendebat vsque ad vltimam formarum materialium. & primam abstractarum. Dic q; per vltimam intellexit cogitatiuam: & hoc inclusiue vsque ad materiam abstractarum exclusiue: quia illam quiditatiue non consyderat, quia intellectiua est primus terminus, in quem desinit exclusiue, & ipsa cogitatiua inclusiue. Vnde in sua media dicit, q; de anima intellectiua consyderat scientia Naturalis, vt est proportionata materiæ, nõ igitur absolute & in se. Sic glosa dictum ei⁹ 3. de anima. cõ. 17. &. 1. de anima. cõ. 12.

Decimatertia contradi. est in cõ. 20. Dicit Auer. q; intellectus in potentia prius applicatur nobis, quàm agens. Huius oppositum patuit cõ. 18. &. 36. Nisi esset q; intellectus possibilis est prior origine: sed intellectus agens est prior prioritate perfectionis. Aut aliter. cùm intellectio, quæ fit in nobis duplex sit, & per intellectum speculatiuũ, & per intellectum adeptum, intellectus possibilis quò ad primam intellectionem, præcedit intellectum agentẽ quò ad secundã. quia secunda primam supponit. 3. de anima 36. licet, vt dictum est: secunda longe perfectior est prima secundum ipsum.

3. de aĩa. com. 20.

Solutio.

Decimaquarta contradi. est in cõ. 20. Intellectus s̃m Auerro. in libro de anima dicitur quatuor modis videlicet, de intellectu materiali, & de intellectu in habitu, & de intellectu agente, & de virtute imaginatiua. Huius tamen oppositum scribit Alexand. in tracta. de intellectu, qui in principio inquit q; intellectus apud Arist. est trinus. primus enim est intellectus materialis, secundus in habitu, & tertius est intellectus agens. Soluitur intellectus proprie, qui est vniuersalium, triplex est, & sic loquitur Alexand. extensiue autem imaginatiua etiam dicitur intellectus respectu particularium: vnde etiam intellectus passiuus dicitur. 3. de anima. tex. cõ. 20. & sic accipit intellectum etiam Arist. ibidem in tex. cõ. 48. vbi dicit. Videntur autem duo hæc mouentia. aut appetit⁹, aut intellectus, si quis imaginationẽ posuerit, sicut intelligentiã quandã.

3. de aĩa. com. 20.

Solutio.

Decimaquinta contradi. est in com. 26. Dicitur q; formatio intellectus est semper vera. Sed oppositum habetur in com. 21. vbi. dicitur q; formatio intellectus non est vera

3. de aĩa. com. 26.

neq;

neque falsa. Debes scire q Commẽ. per formationem hic intellexit primam operationem intellectus, qua quiditas ipsa simplex in se apprehenditur per intellectum. & quia quiditas ipsa forma est, ideo ab ipsa formatio dicitur: aut quia intellectio talis mediãte specie fit, quæ apud Arabes etiam forma nuncupatur. sicut alias declaraui. Circa autem talem intellectionem distinctum est. nam aut illud, quod apprehenditur, est conceptus simpliciter simplex, & talis in se cõsyderatus non habet aliquid, per quod possit sciri, & aliquid per quod possit ignorari: & circa talem nulla potest esse deceptio in intellectu, immo ibi veritas est. talis autem veritas in prima operatione intellectus cõsistens non est formalis veritas, quæ scilicet ĩ cõpositione, vel in diuisione consistat, sed solum consistit in hoc, quòd obiectum ita se offerat potentiæ cognoscenti, sicuti ipsum est in se. si autem conceptus fuerit simplex, qui simplici actu intelligentiæ concipi possit, sit tamen conceptus ille resolubilis in quid, & in quale, in talibus potest contingere falsitas virtualis, puta si intelligeretur homo irrationalis. & de hoc loquebatur Philosophus: quinto metaphysi. tex. com. 34. quando dicebat q falsa in se ratio nullius est simpliciter ratio, ibi enim falsitas virtualis. virtualem autem falsitatem appello, quando obiectum concipitur in actu simplicis intelligentiæ, sub aliqua ratione sibi repugnante. sed quando esset copula formalis: tunc etiam esset falsitas formalis. Ad propositum ergo primo operatio intellectus est semper vera, seruatis illis conditionibus. & veritas illa consistit in hoc, quòd obiectum ita præsentet se intellectui sicuti est: veritas enim est adæquatio rei ad intellectum. quando autem dixit Commen. quòd non est vera, neque falsa, intellexit de veritate & falsitate, quæ in compositione, & diuisione consistit, quia talia solum in secunda intellectus operatione habẽt fieri.

3.de aïa. com.27.

Decimasexta contradictio est in commẽto 27. Habet Auerr. q scientia in potentia generatur à scientia in actu. Sed huius oppositum habet tertio de anima, commen. 5. in solutione tertiæ quæstionis vbi habet hoc pro inconuenienti, quia tunc scientia, quæ est in magistro, esset generans sciẽtiã, quæ est in discipulo. sicut ignis generat alium ignem sibi similem. Debes scire, q Auerro. hanc consequentiam, & rationem accepit à Themistio super tertio de anima. cap. 32. & 33. & Them istius autem videtur deduxisse illud ex sententia Platonis. inquit enim cap. 32. Quòd si cui extrema opinio incredenda videatur, omnes homines, qui ex actu & potentia conditi dicimur, ad vnicum intellectum agentem referri, vnde cõsistimus sumusque homines, nihil est, quamobrem auersari absterriue debeat, vnde enim communes illæ animi conceptiones. prænotionesque communes omnibus haberentur? vnde ingenita illa impressaque omnium mentibus primorum noticia cõstitisset natura duce, nulla ratione, nulla doctrina? vnde postremo intelligere mutuo & intelligi vicissim possemus? nisi vnus singularisque intellectus fuisset, quem cõmunem omnes homines haberemus. Quocirca verissime illud apud Platonem legitur. Nisi inquit hominibus communia essent multa, sed proprium quid aut impromiscuum contineretur in singulis, non esset admodum facile ostendere, & significare alteri voluntatem suam. hæc ille. Nos autem alias declarauimus Platonis authoritate non procedere de intellectus vnitate, cum totum studium Academicorum sit in purificatione & immortalitate animarum humanarum. sed illud dictum Platonis erat propter ideas ponendas. nam nisi esset vna communis idea, in qua homines conuenirent, non facile alter alteri suos conceptus posset exprimere. Ista autem ratio Themist. & Auerro. vt alias deduxi, multas habet instantias, quas afferre possem. sed quidquid sit pro nunc, dico secundum ipsum, scientiam non posse generari à scientia, sicut ignis generatur ab igne. hoc autem sequitur secundum ponentes pluralitatem intellectus, vt ipse opinatur. quod quomodo declaratur, non est præsentis negocij, si qua tamen est declaratio, vide quæ dicit Them. & isto modo negauit ipse generari scientiã à scientia. tamẽ q scientia absolute alia via non possit generari quantum ad indiuiduũ nullibi ipse dixit hoc: immo præsens commentum est contra illos, qui tenent nostrũ scire esse reminisci secundum Auerro. sed videant quæso com. 2. primi poster. & com. 48. & 49. primi metaphy. & 7. meta. cõ. 58 & in fine. 2. poster. & in cõ. super lib. de sensu & sensi. in columna. 5. & 3. de anima. cõ. 5. & 20. & 6. æthic. cap. 4. & tunc videbunt vtrũ ista fuerit opinio Auer. nec ne. Ista voluimus notare, ne verbositas aliquorũ mentem Auerro. peruerteret.

Decimaseptima contradictio est in cõm. 29. Habetur q delectatio non est in intellectu. 3.de aïa. cõm.29.

lectu.Sed huius oppositū habetur.12.meta. tex.co.39.Soluitur in intellectu non est delectatio eiusdem rationis cum illa, quæ est in sensu,sed bene alterius rationis potest delectatio esse.Vide Themistium in.3.de anima.cap.47.& intelliges hoc.

Solutio

Decimaoctaua contradi.est in eodē cō. Fuit oppositum nobis. nam ibi dicit Cō. ꝙ proprium appetitus sensitiui & desyderij sensibilis est cum præsentia obiecti sensati: econtra autem est de appetitu intellectuali.Sed huius oppositum inducebatur de animalibus perfectis,quia talia habent imaginationem & desyderium respectu absentiū sensatorum,sicut patet.2.de anima.156. & 20.Nec valet si dicatur ꝙ ibi loquitur de imaginatione,non autem de desyderio. nā desyderium consequitur imaginationem, sicut vmbra consequitur corpus. Soluitur. ista differentia intelligitur cum præcisione: sicut dicitur in simili de vniuersali & singulari,vt sunt obiecta sensus & intellectus.

3.de aīa. com.19.

Solutio.

Decimanona contradi. est in com.33.dicit Commen. ꝙ cogitatiua non componit intelligibilia singularia Huius oppositum patet in hoc.3.cōm.20.&.22.Confirmatur quia cogitatiua apparet intellectus particularis,eo quia homo per ipsam particulariter discurrit.Soluitur,dictum Cō.hic intelligitur sano modo.& sensus est iste: cogitatiua non cōponit singularia,idest terminos simplices,qui tamen vniuersales sunt,quia hoc pertinet ad intellectū, qui est superior cogitatiua.singulare hic non sumitur,vt distinguitur contra vniuersale, vt intelligit contradicens, sed vt distinguitur contra compositum.

3.de aīa. com.33.

Solutio.

Vigesima contradi.est in cō.34. Dicit ꝙ bonum & malum,verum & falsum sunt in eodem genere. Sed oppositum huius patet. 6.meta.tex.cō.vltimi.vbi habet ꝙ bonum & malum sunt in rebus, sed verum & falsum sunt in intellectu. Soluitur, ꝙ bonum & malum dupliciter possunt sumi.vno modo vt mouent in genere causæ efficientis: alio modo vt mouent in genere causæ finalis.si primo modo, sic bonum & malum sunt in anima sicut verum & falsum:& sic sunt in eodem genere,quia vtrunque est cognitio.nam.12. meta. cōm.36.balneum in anima mouet vt efficiens, & balneum extra animam mouet vt finis.& ideo, si considerentur vt mouent in ratione finis, sic habent esse in rebus. de hoc tamen latius dicemus in commento vltimo: sexto metaphysicorum.

3.de aīa. cōm.34.

Solutio.

Vigesimaprima contradi.est in cōm.36, Auer.in recitando opinionem Themi.dicit ꝙ ponendo intellectum abstractum, tunc hoc verum est ꝙ id,quod est magis visibile,magis comprehenditur.Sed oppositū huius patet.2:meta.cō 1. Soluitur. dictum eius hic intelligitur sic,ꝙ, si intellectus abstractus ītelligit res materiales imperfectas, multo magis aptus est intelligere res abstractas perfectas. hoc tamē non est sibi facile, sed difficile,& ita dixit.2.meta.cōmen.1.ꝙ exemplum illud Philosophi de visu noctuæ respectu luminis diei non ostendit impossibilitatem,sed difficultatem. dico per locū à minori ꝙ,si intellectus ista imperfectiora intelligit,multo magis aptus est intelligere res ipso perfectiores,sicut Deus est & abstractæ substantiæ.hoc tñ non est sibi facile,sed laboriosum propter ipsum in cognitione nostra naturali dependere à sensatis.

3.de aīa. com.36.

Solutio

Vigesimasecunda contradi.est in eo. cō. 36.In illa partes,in qua reprehendit Alexā. videtur habere pro inconuenienti ꝙ æternum in sua actione indigeat aliquo corruptibili,ita ꝙ ex eis fiat vna actio Sed huius oppositum patet.3. de anima.cō.18. de intellectu agente & phantasmate.similiter.7 meta.com.31.&.2.physico.tex.com.26.vbi dicitur ꝙ Sol & homo generant hominem. Soluitur.Cō.negat ęternum non posse coniungi corruptibili,eo modo, quo Alexand. ponebat.quia sicut sibi imponit Auer. ipse Alexan.tenuit intellectum possibilem esse generabilem & corruptibilem,& posuit intellectum agentē abstractum esse,quia apud Alex.Deus est:& dixit ꝙ in copulatione intellectus adepti Deus vniebatur formaliter intellectui possibili. hoc aūt non potest intelligere Cōm.nam,si aliquod abstractum informaret corruptibile, aliquo modo à corruptibili dependeret. & ideo caueant, qui ad intentionem eius tenent animam intellectiuam dare esse formaliter homini. Illud autem, quod de phantasmate & hoīe allegabatˀ,nihil mouet: tū quia phantasma non est materia intellectus agentis,nec virtus informatiua hoīs est materia respectu Solis in hominis productione,sicut intellectus possibilis erat materia ſm Alex. respectu intellectus agentis in copulatione:tum etiam,quia phantasma Socratis & Platonis nō est primum instrumentum intellectus agētis, sed secundariū & extraneū quoquo modo,sicut patet.3.de anima.5.19.&.20. cō.Nā sicut dicit Auic.species est in prima intentione naturæ, non indiuiduum, nisi

3.de aīa. com.36

Solutio.

per

per accident. & ita dicendum puto de Sole & homine. sed de hoc latius vide. 8. phy. cō. 15. vbi declaratur quomodo nouitas sit in effectu deriuata à volūtate antiqua, & quomodo non.

3. de aīa. com. 36. Vigesimatertia contradic. est in eodem commen. 36. In illa parte, in qua ponit opinionem suam, dicit q intellectus in habitu est, per quem extrahimus intellecta. Huius tamen oppositū supra dixerat contra Alexan. hoc idem opinantem.

Solutio. Soluitur ibidem vbi contra Alexan. arguit, & contra Auempace ibi. n. dicit. & etiam quomodo attribuitur actio propria intellectui, quæ est facere intellecta intellectui generabili & corruptibili, s. qui est in habitu. Nisi quis ponat q intellectus, qui est in habitu, sit intellectus agens compositus cum intellectu materiali, vt dicit Them. aut ponat q forma postrema nobis, qua abstrahimus intellecta, & intelligimus ea, est composita ex intellectu in habitu, & intellectu agente, vt Alexan. & Auempace ponunt: sicut nos etiā reputamus esse apparens ex sermone Arist. in intellectu in habitu. ergo non discordat ab Alexan. nisi pro quanto ponebat intellectum materialem qui est pars ipsius, esse corruptibilē: non autem in modo ponendi.

3. de aīa. com. 51. Vigesimaquarta contradi. est in com. 51. Dicit Auerro. q bonum actuale commune omnibus est laudabile. Oppositum. 1. æthi. cap. 16.

Solutio. Soluitur. sumitur laudabile æthicorum. s. strictius quàm hic: quia ibi sumitur vt distinguitur contra honorabile, hic autē lato vocabulo sumptum est.

3. de aīa. com. 66. Vigesimaquinta contradi. est in com. 66 Dicit Commen. q tactus cōprehendit sensibile suum sine medio. Huius tamen oppositum patet. 2. de anima. com. 107. 108. 115.

Solutio. Soluitur. tactus quantum est merito receptionis non indiget medio, sed per accidēs & merito contactus nihil prohibet ipsum medio indigere.

FINIS.